

Modern Türklük Araştırmaları Dergisi

Cilt 16, Sayı 2 (Haziran 2019), ss. 147-379

DOI: 10.1501/MTAD.16.2019.2.11

Telif Hakkı©Ankara Üniversitesi

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi
Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü

MAKALE

Dede Korkut Kitabı'nın Günbet Yazması: İnceleme, Metin, Dizin ve Tıpkıbasım

Nasser Khaze Shahgoli

Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Ankara)

Valiollah Yaghoobi

Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Ankara)

Shahrouz Aghatabai

Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Ankara)

Sara Behzad

(Ankara)

ÖZET

Dede Korkut Kitabı, hiç kuşkusuz Türk dili ve edebiyatının en önemli kaynak eserlerinden biridir. Aralık 2018'de, bu kitabın bilinen iki yazması olan Dresden ve Vatikan yazmalarına yeni bir nüsha daha eklendi: Dede Korkut Kitabı'nın Günbet Yazması. 24 soy ile ilk kez ortaya çıkan tek bir boydan oluşan bu Dede Korkut yazması, görece çok daha kısa bir metin olmasına karşın (61 sayfa), içerdikleri ile Dede Korkut araştırmalarına yeni boyutlar kazandıracak nitelikte önemli bir metindir. Bu çalışma, Dede Korkut Kitabı'nın İran'da bulunmuş olan Günbet yazmasının incelemesi, yazı çevirmli ve diplomatik metni, dil bilgisel dizini ve tıpkıbasımını içeren bir yayımdır. Giriş'te yazmanın genel özellikleri, eserin yazılma ve çekimlenme süreçleri, Dede Korkut ve Oğuz Destanları geleneği

içindeki yeri ve Dede Korkut Kitabındaki sorunlara sunduğu katkılar tespit edilmiş ve irdelenmiştir. Varılan sonuçlara göre; Dede Korkut Kitabı'nın Günbet yazması 16. yüzyılın ikinci yarısında Safevî hâkimiyetindeki İran/Azerbaycan'da yazıya geçirilmiştir. Eserin dili, Eski Oğuz Türkçesinin son dönemlerinin dil özellikleri ile başta Tebriz ve Erdebil bölgesi Türk ağızları olmakla Erken Modern Türkçeye geçiş aşamasında olan özellikleri birarada veren bir özelliğe sahiptir. Metinde bulunan azımsanmayacak derecedeki Doğu Türkçesine özgü yazım, biçim ve söz bilgisel özellikler, üçüncü bir dil katmanı olarak metinde görülebilmektedir. Bu katman Azerbaycan ve İran Türk ağızlarına özgü dillik özellikler ile birlikte, bu yazmayı Dresden ve Vatikan yazmalarından farklı kılmıştır. Yazmanın çekimlenme tarihi ve yeri ise büyük bir olasılıkla 18. yüzyılın ikinci yarısı ve Kaçar hâkimiyetindeki İran/Azerbaycan sahasıdır. Günbet yazmasının Dresden ve Vatikan yazmaları ile yakından ilişkili olduğu açıktır. Ancak eldeki yazmaların karşılaştırılması, Günbet yazmasının oluşumunda diğer yazmaların kaynaklarından farklı sözlü/yazılı kaynakların olduğunu kanıtlamaktadır. Çalışmanın dil incelemesine ayrılmış bölümünde eserin yazım, ses bilgisi, biçim bilgisi ve söz varlığı özellikleri verilmiştir. Dizinde sözcük bilimsel ve dil bilgisel değeri olan tüm ögeler tespit edilip anlamlandırılmıştır.

ANAHTAR SÖZCÜKLER

Dede Korkut Kitabı, Günbet yazması, Oğuz Türkçesi, Doğu Türkçesi, Erken Modern Türkçe, İran ve Azerbaycan sahası Türk dili ve edebiyatı.

ABSTRACT

The Book of Dede Korkut is undoubtedly one of the major works and sources of Turkish language and literature. In November 2018, a new manuscript was discovered in Iran and added to its already known Dresden and Vatican manuscripts: Gonbad Manuscript of The Book of Dede Korkut. Including 24 *soy's* (a kind of alliterative free verse) and a single *boy* (epic stories in prose and verse form) first to be appeared here, Gonbad manuscript, with its relatively concise text (61 pages), is an important work regarding its contents having qualities that provide new dimensions to Dede Korkut studies. This study is an edition of this newly found manuscript. It includes textual and linguistic analysis, transcribed and diplomatic texts, grammatical index and a facsimile of Gonbad manuscript. The following topics are explored in the Introduction: general description of the manuscript, composition and copying processes, the place of the manuscript in the tradition of Oghuz Epic Stories and contributions to current problems of The Book of Dede Korkut. The conclusions reached through this study show that Gonbad manuscript is probably written down in the second half of the 16th century in Safavid Iran/Azerbaijan and copied in the second half of 18th century in Qajar period in the same area. The language of the work is of a mixed character showing characteristics of transition period from later Old Oghuz Turkish to Early Modern Turkish of Iran and Azerbaijan, namely those of Tabriz and Ardabil. Another linguistic stratum, though restricted, can be determined as the orthographical, lexical and grammatical structures peculiar to Eastern Turkish. These Eastern Turkish features along with dialectal features evidently related to Turkish dialects of Iran and Azerbaijan distinguish Gonbad manuscript from Dresden and Vatican manuscripts. The analytical comparison of the existing manuscripts leads us to the conclusion that in parallel with common sources with Dresden and Vatican, there had been certainly other sources at work regarding the composition of the Gonbad manuscript. In the linguistic analysis section, the following topics are considered at some length: spelling and phonology, morphology and lexicon. In full-text grammatical index, all grammatical and lexicographical units are identified and/or defined.

KEY WORDS

The Book of Dede Korkut, Gonbad manuscript, Oghuz Turkish, Early Modern Turkish, Eastern Turkish, Turkish Language and Literature of Iran and Azerbaijan.

Önsöz yerine

Dede Korkut Kitabı, yaklaşık iki yüz yıl önce Dresden yazmasının bulunmasından bugüne değin, Türklük bilimi ve Türk kültürü ile ilgilenen herkesin dikkatini çekmiş bir eserdir. Türk dili ve edebiyatının hiç kuşkusuz en önemli başyapıtlarından sayılan bu eser üzerine, dünyanın pek çok yerinde, çeşitli dillerde yüzlerce kitap ve makale yayımlanmıştır, yayımlanamaya da devam edecektir.

Dede Korkut Kitabı'nın (bundan sonra: DKK) Günbet yazmasının bulunmasıyla birlikte, yıllardan beri süregelen bu araştırmaların bundan sonra daha da artacağını, yeni değerlendirme ve sonuçlara varılacağını şimdiden kestirebiliriz. Son bulunan ve bu çalışmaya konu olan DDK Günbet yazması, bugüne değin kimilerince sınırlı bir alan ve zaman dönemine sınırlı kalmış bir metin olarak görülen Dede Korkut hikâyelerinin, aslında son yıllara dek okunup çekimlenmiş olduğunun ve dolayısıyla da durağan değil, görece dinamik bir geleneğe ait olduğunun bir kanıtıdır. Bu büyük destanî hikâyelerin 12 boy ile sınırlı kalmayacağını, yeni yeni yazmaların ortaya çıkabileceğini, bu alanın ünlü uzmanı olan Muharrem Ergin, daha 1958'de yazmıştı (bkz. Ergin I 2018: 34 v.b. yerler). DKK Günbet yazmasının niteliği ve içeriğine göre, artık Dede Korkut coğrafyasını biraz daha genişletmek durumundayız. Çünkü bu çalışmada verilecek olan bilgilerden de anlaşılacağı gibi, DKK Günbet yazması, Dede Korkut hikâyelerinin İran/Azerbaycan'da 16. yy.'ın ikinci yarısında yazıya geçirilip 18. yy. ikinci yarısında çekimlenmiş ve son zamanlara değin sevilerek okunmuş varyant nüshalarından biridir.

Eldeki DKK yazmalarının karşılaştırmalı incelenmesi bize DK yazmalarının kuşkusuz var olan ortak kaynaklarını kanıtladığı gibi ayrı yazılı ve sözlü kaynaklara sahip olduklarını da göstermektedir. Bu bakımdan Dresden ve Vatikan yazmaları, birlikte bir kolu oluştururken, Günbet yazması, görece çok daha kısa bir metin olmasına karşın, şimdilik tek başına bir diğer kolu temsil etmektedir. Günbet yazmasının bu nitelikte oluşu, Dresden ve Vatikan yazmalarını daha iyi anlamamıza ve bu çalışmada da görüleceği gibi, kimi durumlarda bu yazmalardaki bazı sorunları çözmemize yardımcı olacaktır. Günbet yazması bir yandan DDK hikâyelerine yeni bilgiler ve parçalar katarken, bulundurduğu dillik mazlezesi ile de Eski Oğuz Türkçesinin son döneminden yeni Türk lehçelerine geçiş sürecini temsil ederek Türkçenin tarihsel lehçe bilimine katkı sunacak değerde bir metindir.

Bu çalışmayı hazırlayanlar olarak biz, Dede Korkut Kitabı'nın yeni bir nüshası olan Günbet yazmasını ilk kez olarak Türk dili ve kültürü araştırmacılarına ve sevenlerine ulaştırmanın mutluluğu içindeyiz. Her şeyden önce bu görkemli eser üzerinde çalışabilme, ondan öğrenebilme olanağını bulduğumuz için kendimizi son derecede bahtiyar saydığımızı belirtmek isteriz. İlk deneme yayını olması bakımından yanlışlarımızın olabileceği kaçınılmazdır. Ancak bu çalışmada, olabildiğince kusursuz bir metin kurmaya ve yanlışları en aza indirmeye çalıştık. Görülebilecek eksikler ise daha ayrıntılı bir incelemeyi içerecek olan kitap biçimindeki yayınímızda tamamlanacaktır.

Burada bu eşsiz eserin yazmasını bulup titiz koruması altına alan değerli yazma koleksiyoneri Sayın Veli Muhammet Hoca'ya eserin kaliteli bir suretini bizimle paylaşarak çalışmamıza olanak sağladığı için teşekkür ediyoruz. Yine Türkmen Sahra'nın değerli kültür insanları Sayın Dr. Muhammet Gocuki ve Sayın Feriðid Ak Atabay'a da şükranlarımızı sunuyoruz. Bu yazının bir makale hacmini aşmış olduğu hâlde açık erişimli *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*nde yayımlanmasını sağlayan, tüm imkânlarını hiçbir zaman bizden esirgemeyen çok değerli hocamız Sayın Prof. Dr. F. Sema Barutcu Özönder'e sonsuz minnettarlığımızı bildirmeyi zevkli bir borç sayarız.

1. Giriş

1.1. Eser

Dede Korkut'un sözlerini içeren bu manzum ve mensur metin, Dede Korkut Kitabı'nın bilinen yazmalarından farklı bilgiler içeren yeni bir yazması, Oğuz Destanı'nın başka bir parçasıdır.

1.1.1. Yazmanın bulunuşu ve incelenmesi

Dede Korkut Kitabı'nın Günbet yazmasını İran'ın Türkmen Sahra bölgesinde yaşayan yazma koleksiyoneri Veli Muhammet Hoca keşfetmiştir. Türkmen dili ve edebiyatı ile ilgilenen, özellikle Türk dilinde yazılmış olan yazmaları toplayıp korumaya alma faaliyetleriyle bilinen değerli kültür insanı V. M. Hoca, Günbet yazmasının bulunuşunu şöyle anlatır:

“12 Aralık 2018 Çarşamba günü Tahran'daydım. İşim bitince saat on bir sularında İnkılap kitap pazarına gidip Hüner kitabevinin sahibi, eskiden tanıdığım S. Rabiî beyi ziyaret ettim. Kitabevinde benim ilgimi çekecek yeni bir satılık yazma yoktu. Tesadüf eseri tam da bu esnada biri kapıdan içeri girdi. Elinde satmak istediği ince bir yazma eser vardı. Rabiî Bey bana, “Belki bu senin işine yarar!” dedi. Yazmanın ilk yaprağı eksik olduğundan künye sayfası yoktu. Eserin ne olduğunu çıkaramasam da, yalnızca Türkçe olduğu için pazarlığa girip yazmayı uygun bir meblağa satın aldım. Yazmayı satan şahıs, adının açıklanmasını istemedi, ancak kendi ailesinin Kaçar hanedanı soyundan geldiğini, elindeki nüshanın da Kaçar devletinin kurucusu Ağa Muhammet Han Kaçar'ın kitaplığından yadigâr kaldığını dile getirdi. Kitabın kendi ailesinde kuşaktan kuşağa muhafaza edildiğini söyleyen bu şahıs, yakınlarının elinde aile mirası olan diğer eski kitapların bulunduğunu da belirtti. Söz konusu şahsın verdiği bilgilere göre bir akrabasının elinde Ağa Muhammet Han Kaçar'ın Türkçe hatıratının bir yazma nüshası da vardı. Satın aldığım yazmanın ne olduğunu öğrenmek için bu kitabı Tahran'daki bir araştırmacıya gösterdim, ancak o, “Çok önemli bir eser değil!” deyince Günbet'e döndüm. Günbet'te bir Türkmen araştırmacıya da danışım ve bir sonuca varamayınca nihayet eseri taratırıp PDF biçiminde hazırlatarak Türkiye'de yaşayan ve Ankara Üniversitesi'nde tahsilini devam ettiren Türkmen araştırmacı Şahrüz Ak Atabay'a gönderdim. Kendisinden eserin incelenmesini rica ettim.”

Bu çalışmayı hazırlayanlardan araştırmacı Şahrüz Ak Atabay'ın (Shahrouz Aghatabi), hikâyenin geriye kalan bölümü ile ilgili günlük notunu da olduğu gibi aşağıda aktarmayı gerekli görüyoruz:

“2018 yılı, 23 Aralık Pazar günüydü. Aile dostumuz olan Veli Muhammet Hoca bir yazmanın PDF'sini internet üzerinden bana yollayıp incelememi rica etti. Eşim Dr. Sara Behzad ile birlikte nüshayı inceledik. Bu Türkçe yazma, Dede Korkut'tan 24 soylamayı ve ayrıca yeni bir boyu içeren farklı bir nüshaydı. Gözlerime inanamıyordum! Nüshanın PDF'sini arkadaşlarım Nasir Şahgölü (Nasser Khaze Shahgoli) ve Veli Yakubi'ye (Valiollah Yaghoobi) de gönderip onların da görüşünü istedim. Evet, bu yeni bir buluştu! Ertesi gün yazmanın sahibini arayıp eserin oldukça değerli olduğunu, iyi şekilde korunması gerektiğini ve şayet izin verirse bu eseri çalışmak istediğimizi bildirdim. Veli Muhammet Hoca bu isteğimizi sevinerek kabul etti. Daha sonra, Veli Muhammet Hoca 1 Şubat 2019 tarihli bir yazı ile söz konusu yazmanın metninin hazırlanması ve yayınlanması ile ilgili bütün hakları bize devretti¹. Eserin bilimsel yayını için sayın hocamız F. Sema Barutcu Özönder'e danıştık. Yazmayı yayına hazırlanmasını uygun görüp, eseri incelemek ve neşre hazırlamak için bir çalışma grubu oluşturarak işe başladık.”

Resim 1. DKK Günbet Yazması sahibi Müh. Veli Muhammet Hoca ve torunu İbrahim ile yazarlar (soldan sağa) Valiollah Yaghoobi, Nasser Khaze Shahgoli, Shahrouz Aghatabai, Sara Behzad

¹ Veli Muhammet Hoca'nın yazmanın metninin hazırlanması ve yayınlanması ile ilgili bütün hakları bu makale yazarlarına devrettiğine dair tarihli ve imzalı belge kişisel arşivimizdedir.

1.1.2. Yazmanın sahibi

Resim 2. DKK Günbet yazmasının sahibi, yazma koleksiyoneri Müh. Veli Muhammet Hoca Beyefendi

Günbet yazmasının sahibi Veli Muhammet (Muhi) Hoca, İran'ın Gülistan vilayetinde yer alan ve Türkmen Sahra'nın merkezi sayılan Günbed-i Kavus (Günbet) şehrinin Çayboyu semtinde yaşamaktadır. 1949 yılında Günbet şehrinde ve Hoca boyuna mensup bir Türkmen ailede doğan Veli Muhammet'in babası rahmetli Abdican Ahun (Abdullah), bölgenin en ünlü ve saygın din hocasıydı. Devlet okulu ile birlikte dinî medreselerde de eğitim alan Veli Muhammet, 1970'li yıllarda eğitimini tamamlamak üzere Danimarka'ya gider ve İran'a

döndükten sonra teknisyenlik ve öğretmenlik mesleğiyle hayatını devam ettirir. Veli Muhammet'in 1930'lu yıllarda Türkmenistan'ın Balkan bölgesinden İran'a göç eden ailesi, Balkan'dan Mankışlak bölgesine kadar geniş bir coğrafyaya yayılan akrabalık bağlarına sahiptir. Ana dili Türkmen Türkçesi ile birlikte Kazak Türkçesini de iyi bilen Veli Muhammet, 2011 Eylül ayında Kazakistan'a gitti ve Mankışlak'ta, özellikle de Aktav'daki akrabaları ile görüştüğünden sonra Dede Korkut mezarını ziyaret etti. Veli Muhammet, bu ziyaret sırasında yaşadığı hisleri şu şekilde ifade etti: "Seyhun Irmağı kıyısında yatan Korkut Ata'yı gördüm. Dilek tutan insanlar, mezarına çaput bağlamışlardı. Bakımsız bir yerdi; ne bir duvar ne de bir yazı levhası. Kendi hâline bırakılmıştı. Kazakistan gazetelerinden birine konuştum ve bu durumu eleştirdim. Daha sonra mezar restore edildi. Bu olaydan sonra adeta Korkut Ata'nın ruhu bana eşlik ediyor gibiydi. Dede Korkut yazmasını bulunca hayret içindeydim. Sanki Korkut Ata'nın ruhu, mezarında ettiğim hayır dualar için bu yazmayı bana hediye olarak göndermişti." (<http://drdieji.blogfa.com/post/112>. Son erişim tarihi: 03.06.2019). Kimliğine ve kültürüne bağlı olan Veli Muhammet Hoca, Türkmen Sahra'da bir kültür adamı ve kitapsever olarak tanınmakta olup Türklük bilimi kaynaklarından oluşan ve iki bini aşkın yazma ve basılı kitabı ihtiva eden zengin bir şahsî kütüphaneye sahiptir. Veli Muhammet Hoca, şimdiye kadar elde ettiği yüzü aşkın yazma ve taşbaskısı kitabı tıpkıbasım şeklinde çoğaltarak araştırmacıların kullanımına sunmuştur. Veli Muhammet, *Dikiş Makineleri* (Mahtımkulu Firaki yayınevi, Gürgan, 2008) ve *Hatem İşan'ın Hayatına bir Bakış* (Kazakistan Seyahatnamesi, Tekdiraht yayınevi, Tahran, 2015) gibi eserlerin yazarıdır. 2018 yılı Kasım ayında Dede Korkut (Günbet Nüshası) yazmasını bulan ve satın alan Veli Muhammet Hoca, bu değerli eseri diğer yazmalarla birlikte evindeki şahsî kütüphanesinde muhafaza etmektedir.

1.1.3. Yazmanın özellikleri

DKK Günbet yazması, uç kenarları oldukça yıpranmış, yer yer aşırı oksitlenme ve lekelenme izleri taşıyan ince, kaliteli ve koyu sarı renkli 236 x 146 mm ölçülü 31 yapraklı bir kitaptır. Kâğıdın türü ve nerede ve tahmini ne zaman üretildiğinin anlaşılması ayrı bir araştırmayı istemektedir. Yazmanın çok katlı kartondan yapılmış olan kahverengi kapağının ölçüleri ise 245 x 155 milimetredir. Ön kapağın üst sağ köşesi yırtık olup, kapağın orta kısmında okunaksız bir damga yer almaktadır. İtinasız bir biçimde ciltlenmiş olan yazmanın şiraze kısmına kırmızı bir kumaş parçası yapıştırılmıştır. Son yaprağın bir kısmı kapağın iç kısmına yapıştığı için tam olarak açılmaz durumdadır. Yaprakları birleştirmek için iki katlı mavi ipe atılan düzensiz dikişler kitabın görünümünü bozmuştur. Bütün bunlar, yazma gerçekten satıcısının bildirdiği gibi Ağa Muhammet Han Kaçar'ın kitaplığından bir yadigar ise, bu itinasız kapağın asıl olmayıp sonradan yapıldığını gösterir, yazmanın özenle hazırlanmış olması eserin han kitaplığı için hazırlanmış olduğunu güçlendiren ip uçlarından biridir. Yapraklardaki yıpranma ve yer yer bulunan geç tarihli kayıtlar ve karalamalar yazmanın son yıllara dek okunmuş olduğunu gösterir.

Eser kâğıt kalem ve siyah mürekkeple yazılmıştır. Başlıklar kırmızı mürekkep ile kaleme alınmış, ancak 1b ve 2b sayfalarından sonra başlık verilmemiştir; başlıkların hattı metin hattı ile aynı kalemle çıktığını göstermekle birlikte, bu eksiklik başlıkların sonradan eklendiğini ve elimizdeki yazmanın henüz tamamlanmadan bu şekilde bırakıldığını göstermektedir. Bölümleri birbirinden ayırmaya ya da başlıkların eklenmesi için boş bırakılan satırları da sayarsak,

yazmanın bütün sayfaları düzenli şekilde 14 satırdan oluşur. Yalnızca 4b sayfasında yer alıp kırmızı mürekkeple yazılı olan başlığın bir kısmı 7. ve 8. satırların arasına sığdırılarak yazılmıştır. Yaprakların b yüzünün aşağı sol köşesinde sonraki yaprağın ilk sözcüğünü gösteren izletme sözcük/sözcükleri düzenli biçimde yazılmıştır.

Yazılar okunaklı ve güzel bir biçimde İran sahasında yaygın olan nestalik hattı ile kaleme alınmıştır. Metinde nadiren kırık nestalik (شکسته نستعلیق) hattının özellikleri de görülmektedir. Han kitaplığına ait olduğunu güçlendiren bir diğer özellik olarak ifade edebileceğimiz metni çevreleyen ve gerçek altından yapıma tezhipli çerçeve, aslında iç içe çizilen beş ince çizgidir. İlk ve ikinci çizgilerin arası altınla doldurulmuş ve aynı işlem, üçüncü ve dördüncü çizgilerin arasında da tekrarlanmıştır. Beşinci çizgi, bir milimetreden de az bir aralıkla bütün bu çizgileri çevreler. Tezhip çerçevesinin dış kısmı (1 mm tolerans ile) 181 x 91 mm, iç kısmı ise 176 x 86 mm'dir.

Sayfaların şiraze tarafı dışındaki diğer üç kenarında boyu 229 mm. ve eni 137 mm. olan bir altın çizgi, metin ve haşiyelerle çevrelemiştir. Bu çizgi, süs işlevi dışında metin ve haşiyelerle yarılmaya ve çürümeye başlayan sayfa kenarlarından ayırmaktadır. Çizgi, bazen uzunlu kısıklı yazılan haşiyelerle uyumlu bir şekilde girinti ve çıkıntılara sahiptir ve bu özellik, çizginin haşiyeler yazıldıktan sonra işlendiğini gösterir. Başından eksik olduğu anlaşılan yazma, “*Hağ Ta‘ālā gökdeñg Kur‘ān endürdi arı dīnli Muğammede oğumak-içünğ.*” satırı ile başlar. İlk sayfada Tanrı ve peygamber övgüsü gibi başlangıçlara özgü kısımlar olduğuna göre yazma, baştan sadece bir yaprak eksik olmalıdır.

Yazmada çekimleyici tarafından açıklama yapmak amacıyla kaleme alınan haşiyeler notlarının yazısı, beklendiği gibi daha küçüktür. Bu haşiyeler notları, ilk sayfalarda sıklıkla görülürken ilerleyen sayfalarda seyrekleşir, sonlara doğru ise hiçbir haşiyeler yoktur. Eseri okuyan veya yazmaya sahip olan birkaç kişi de farklı kalem ve genelde itinasız yazılarla sayfa boşluklarına bazı notlar ya da karalamalar bırakmışlardır. Özellikle yazmanın boş kalan son sayfası, birçok metin dışı notlarla doldurulmuştur (bu notlar ve karalamaların tavsifi için bkz. aşağı)

1.1.4. Eserin Adı

Eserin adı, eğer varsa, yazma baştan eksik olduğu için belirlemek mümkün değildir; kitabın içinde veya sonunda da eserin adına dair bir bilgi bulunmamaktadır. Elimizdeki tek kayıt 5b'de, ikinci satırdan sonraki boşlukta kurşun kalemle yazılmış 1347 h. (1928/29 m.) tarihli bir kayıttır: *Cild-i duyum-i kitāb-i Türkmen lişanı* “Türkmen Lişanı kitabının ikinci cildi (?)” (جلد دویم کتاب ترکمان لئانی). Bu ibarede hemen göze çarpan yanlış bir yazım vardır: *lisān* “dil” yerine *lişān* (sic) yazılmıştır. İlk bakışta bu yanlışlık, geç tarihli bu kaydın değerini daha da düşürmektedir diye düşünülebilir, ancak bu küçük kaydın eserin adıyla ilgili bir ipucu verebileceği de olasıdır. Bu kayıt, eğer tamamen ilgisiz bir yazı değilse, 1928/29'da, yani bir olasılığa göre yazmanın birinci yaprağının daha kopmadığı varsayılan bir zamanda, bu eseri okuyan bir şahıs tarafından yazılmış olabilir. Böyle ise, bu eserin adı tam olarak *Kitāb-i Türkmen lişanı* biçiminde değilse bile, bir parçası bu tabirden oluşan bir ad olabilir. Kaydın *cild-i duyum* kısmı ise şöyle yorumlanabilir: Buradaki “ikinci cilt” kaydı DKK Günbet yazmasının başka bir cildine gönderme olabilir. Elimizdeki nüshanın tek bir boyu içermesine bakarak da bu

tahmin güçlendirilebilir. Başka bir ifade ile, 1928/29'da bu kaydı düşen kişinin elinde ya bu DKK Günbet yazmasıyla ilgili ya da onun birinci cildi olan başka bir Dede Korkut yazmasının olduğu düşünülebilir. Sonuç olarak, eserin adını kesin olarak belirlemek olanaksız ise de, **Dede Korkut Kitabı** olduğu kesindir. Biz yayına hazırladığımız bu yazmaya, Türklük biliminin filoloji çalışmaları ile elyazması araştırmaları geleneklerine uyarak, saklandığı şehrin adının verilmesini uygun bulduk ve Dede Korkut Kitabı'nın **Günbet Yazması** adını verdik.

1.1.5. Elyazması Hakkında ve Eserin Yazılma ve Çekimlenme Süreçleri

1.1.5.1 Yazılması

Sözlü gelenek içerisinde değerlendirebilecek metinler için belli ya da tek bir müelliften söz etmenin güç olduğu söylenelemiştir. Ancak biz, en azından şimdilik, bu metnin oluşumunda çeşitli kaynaklardan yararlanılsa dahi- adını bilemediğimiz tek bir müellifin ya da ozanın yarattığı eser olduğunu kabul edebiliriz. Oluşum aşamaları ne olursa olsun, ciddi bir birikim ve düzenleme yeteneği isteyen bu bütünlüklü yaratım, büyük olasılıkla bir ozanın sözlü yaratıcılığının kendisi ya da başkası tarafından yazıya geçirilmiş biçimdir. Bu doğrultuda, öncelikle elimizdeki metnin, bu eserin ilk yazıya geçirilmiş biçimi olup olmadığı sorusuna yanıt aramak gerekir. Yukarıda da belirtildiği gibi DKK Günbet yazmasının ilk sayfaları olmadığı gibi ketebe kaydı da bulunmaktadır. Ancak metindeki başka verileri bu iddia için değerlendirmek mümkündür. Metinde yer yer görülen çekimleme hataları ve bunların aynı çekimleyici tarafından fark edilip gösterildiği örnekler bu iddia için dikkate alınabilecek kanıtlardan biri olabilir (örneğin bkz. 1b.9 *zekî gerek* ve ilgili not). Aslında eserin hangi ozan/yazar tarafından, ne zaman ve nerede yazıya geçirildiği hakkında metnin içinde doğrudan bir bilgi yoktur. Böyle bir bilginin yer alabileceği birinci yaprak yok olmuştur. Yazmanın sonunda bir ketebe kaydı da bulunmadığı için çekimleyici ve çekimlendiği tarih ve yer hakkında da bir bilgi bulunmamaktadır. Tek çıkış yolu, metnin içinde bulunan başka her tür bilgiyi ve eserin cilt ve ciltleme, kâğıt, kalem, mürekkep, hat v.b. maddî ve fiziksel bu amaçla değerlendirmek olacaktır. İlk başta eserin yazıya geçirildiği tarihi ve çevreyi belirlemeye çalışmak istiyoruz:

Tarihçi Faruk Sümer tarihî delillere dayanarak Dresden (gereken yerde: Drs.) ve Vatikan (Gereken yerde: Vat.) yazmalarının arketipi olan yazmanın 16. yüzyılın ikinci yarısından önce yazılmış olamayacağını belirtir (1999: 366-369; karşılaştırma Ergin I 2018: 54-56). Bizce bu tarihlendirme Günbet (gereken yerde Gün.) yazmasının ilk biçimi için de geçerlidir. Eserin dil özellikleri bu tespiti destekler niteliktedir (bkz. aşağı). Faruk Sümer'in dikkat çektiği *Başı Açuk* adı Gün.'de de geçer. Öte yandan, Gün.'de Drs. ve Vat. yazmalarında geçmeyen, ancak bu eserin nerede ve ne zaman yazılmış olabileceği konusunda çok önemli kanıtlar sunabilecek başka tanıklar da vardır: *Begdili* ve *Zu'l-ğadir/Zu'l-ğadirli* gibi Safevî döneminin önemli aktör boylarının adı, kahramanların boy mensubiyetini belirleyen vasıflarda anılır (bkz. 13b1, 24b.7). Yine *êşik akası*, *divân bêgi* gibi İran sahası ve özellikle Safevî döneminde öne çıkıp daha sonra Kaçar döneminde de kullanılmış olan unvanların metinde geçmesi, bu çerçevede dikkate

değerdir².

Dede Korkut hikâyelerinin bu sahada ne kadar geniş bir biçimde sevilip yayıldığını gösteren bir diğer tarihî kaydı yine Sümer zamanında aktarmış ve yorumlamıştır:

«Şah Abbas dönemindeki Çuhur Sa'd (Sa'd Çukuru = başlıca Erivan bölgesi) Beğlerbeğisi Emir Güne'nin, bu Oğuz Beyi gibi aynı adı taşıdığı görülüyor. Emir Göne Kaçar boyunun Ağca-Koyunlu obasına mensub olup, Sarı Aslan lakabını taşıyordu. [...] Fakat daha ilgi çekici misali yine Şah Abbas'ın hükümdarlığının ilk yıllarında, bir emirin Budak, babasının da Kara Güne adını taşımasıdır. Bu isimlerin destanların tesiri ile konduğu aşikârdır.» (1999: 285)

Eserde olayların gerçekleştiği sahne ya da alanın merkezi açıkça Azerbaycan ve İran Türk coğrafyasıdır. Metinde Azerbaycan yüksek bir konuma sahip merkezî bir ülke olarak, Padişah Bayındır'ın vekili olan Ğazan (Kazan) ise Azerbaycan'ın ağırlığı ve itibarı olarak vasıflandırılır. Savalan Dağı Ğazan'ın, yani Oğuzların yaylağı, Tebriz'in Surhab Dağı ise Ğazan'ın üzerine çıkıp bakıldığı yerdir. Bugünkü Miyana (میانه) şehrinin güneyinde, Kızıl Özen ırmağının batısındaki Kaplantu gedigi (şimdiki Kaflantı gedigi) ise Han Afşar'ın dayısı Konur Alp'in boynunu vurduğu, Aras ve Kür ırmakları ise üzerinden geçilip sefere çıkıldığı yerler olarak geçerler. Eserin okur/dinleri olarak öncelikle bu bölgede yaşayan Türklerin seçilmiş olduğunu kolaylıkla söylemek mümkündür. Zaten eserin dil özellikleri de açıkça Azerbaycan/İran sahasına ve yukarıda göreceli olarak belirlenen döneme uygun düşmektedir. Belli çekim ve yapım eklerinde görülen ünlü uyumsuzluğu açısından metnin dilinin en belirgin özellikleri ile Tebriz ve Erdebil bölgesi ağızları temelinde yazıya geçirilmiş olması, bu bölgelerin Safevî (1501-1722) ve Kaçar (1785-1925) dönemlerindeki önemi ve dolayısıyla Tebriz ve Erdebil bölgesi dil bilgisi özelliklerine sahip bir Türkçenin saygın değişke olarak görülmesi ile ilgilidir. Nitekim aynı dil özelliklerine *Akâ'id-i Evliyâ'ı Seb'a* gibi dönemin başka eserlerinde de rastlanmaktadır (bkz. Khalily 2009).

DKK'nın Günbet yazmasının hangi Türk kültür ortamında yazıya geçirildiği de açıktır. Metinde yer yer görülen eski Türk inancına ait öğeler (yer ve gök kültü; kut; kurt gibi canlıların ve yıldırım ve çelik gibi nesnelerin yüceltilmesi v.b.) bu metni yazıp okuyanların eski inanç ve anlayışlarını da daha unutmadıklarını göstermektedir. Öte yandan, DKK Günbet metni Türk inancındaki figürlere, İslâmî ve tasavvufî kavramlara birlikte önem atfeden bir ortamda; Alevî-Kızılbaş Türklerin sosyo-kültürel ortamında yazılmış olduğunu da söyletebilmektedir: *Alî, Hasan, Hüseyin, Faţıma, Hızır Nebî, Hızır İlyâs, Ğayb eri, uçmak, kara donlu dervişler, erenler, aplar* v.b. gibi inançla ilgili ad ve kavramlar, metnin bu yönden bağlamını oluşturan öğelerdir. Dolayısı ile, DKK Günbet yazması yazıya geçirildiği yer ve dönem bakımından Safevîler hükümdarlık sahası ve kültür çevresi ile Safevîler dönemine uygunluk sağlamaktadır.

1.1.5.2. Çekimlenişi

Yazmanın çekimlenme tarihini tespit için haşiyeye notları önemli kanıtlar sunar: Çekimleyicinin 1a.5'deki *uçmak*, 1a.10'da *sızdırdı* sözcükleri için yazmış olduğu açıklama ve örneklerin kaynağı Nadir Şah'ın münşisi Mirza Mehdi Han'ın 1759'da yazmış olduğu *Senglâh*

² Safevî döneminde Türkçenin yaygın kullanımı için bkz. Gandjei 1991.

sözlüğüdür. Dolayısıyla çekimlenme bu tarihten önce yapılmış olamaz:

Gün. 1a.: *uçmak* Bihışt ma'nāsınadur ve havāda uçmak ma'nāsına dağı gelür. Nitekim bu beyitte ihām üslūbı ile her ikisi vāki' olmuştur: Oğlarđın kuş dek oldum, cānga ol küy ārizü, || Uçmak ister mēn veli kör kim per ü bālim budur. Ma' şük küyını bihişt demiştür.

Seng. 65v.7: *ucmağ/uçmağ* ve *ucmak/uçmak* cennet anlamındadır ve Acem cimi ile de kullanılır ve *uçmak* anlamına da gelir. Nitekim her iki anlamda ihām yoluyla şöyle der: Oğlarđın kuş dek oldum, cānga ol küy ārzü, || Uçmak ister mēn veli kör kim per ü bālim budur.

Gün. 1a.10: *sızdırdı* sızdırdı demekdür; ya' nī tereşşuḥ ve neş[t] étdürdi. Béyle kim Luṭfi eş' arında gelür: Vefāda Luṭfini tapdı firāk dināri, || Nēçe ki sızgürub altun dek imtiḥān kıldı."

Seng. 251v.23, 252r.28, 252v.5: *sızdı* [...] "sızdı" *sızgürmak* [...] "sızdırmak", min Luṭfi: Vefāda Luṭfini tapdı firāk dināri, || Nēçe ki sızgürub altun dek imtiḥān kıldı.

Bu karşılaştırmalardan hareketle, yazmanın gerçekten de Kaçar döneminde istinsah edilmiş olduğu sonucuna varılabilir. Haşiyeleri yazmada kullanılan dilin özellikleri eserin birkaç katmanlı dil özellikleri gösteren metnindeki diline göre daha geç döneme ait olup Azerbaycan ve İran'da konuşulan Türkçenin özelliklerini sergiler niteliktedir. Yazmanın satın alındığı kişinin kendisini Kaçar hanedanına mensup bir kişi olarak tanıtmayı ve yazmanın Ağa Muhammed Han'ın (tahta olduğu süre: 1789-1797) özel kütüphanesine ait olduğunu belirtmiş olması da buradaki tespitimizle örtüşmektedir. Kaçar şahları, kendi Oğuz ve Türk şecerelerine ilgi gösterdikleri (bkz. Sümer 1999: 366) gibi, çok önemli Türkçe sözlükler de yazdırmışlardır. Her zaman kendisine *ḥāḳān* (خاقان) unvanıyla hitap edilmesini istemiş olan Ağa Muhammed Han'ın eski Türk geleneklerine son derece bağlı bir hükümdar olduğu düşünülürse, onun özel bir Dede Korkut Kitabı hazırlanmış olması şaşırtıcı değildir. Ağa Muhammed Han'ın Türklük ve Türk kültürüne verdiği önem, dönemin çeşitli kaynaklarında kayıtlıdır. Bu konuda bir örnek olmak üzere *Rüstümü't-Tevāriḥ* adlı Farsça eserdeki bir kaydı vermek yararlı olabilir:

« [...] o yüce konumlu [Ağa Muhammed Han], tarihler ve kıssalar olarak Çengiz Han ve Küregen Timür'ü okumayı yeğlemiş ve seçmiş idi. Kendi güçlü sezgisiyle bu iki cihangir hükümdarın yol, töre ve kanunlarına göre davranırdı. Padişahlık meclisinde Çengiz Han'ın resminin başının üstüne, Timür'ün resminin ise karşısına yerleştirilmesini buyurmuştu [...] » (Aşif 1969: 456)

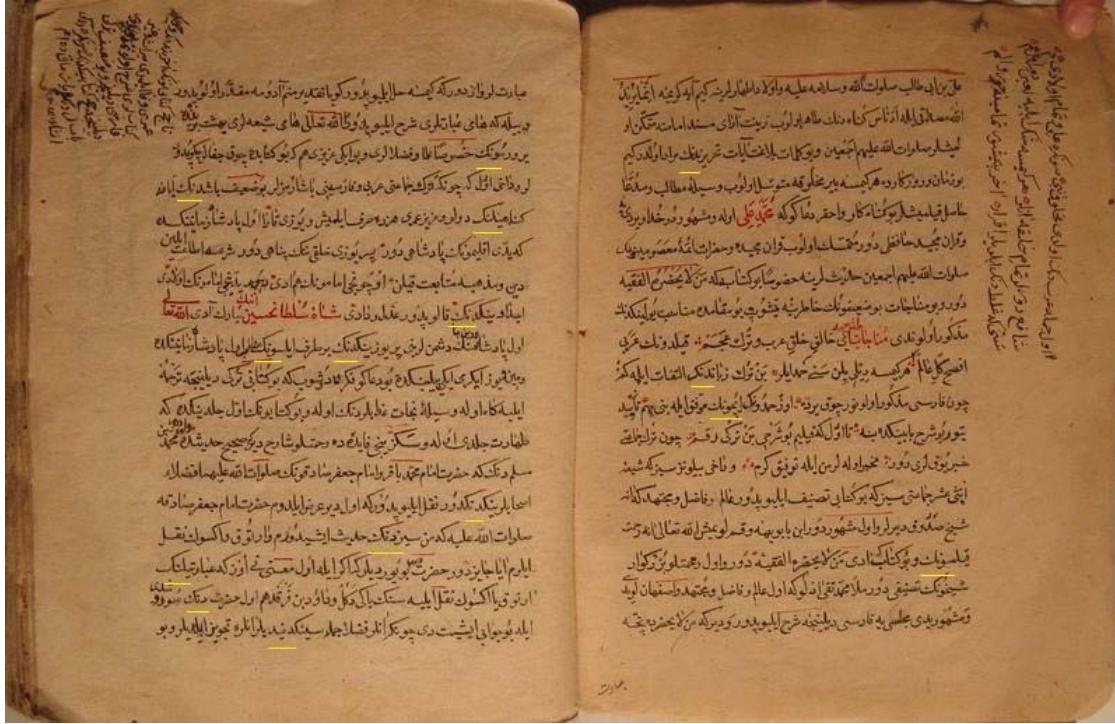
Çekimleyicinin hangi çevreye ait olduğunu ve çekimlemenin nerede yapılmış olduğunu göstermek açısından haşiyelerin niteliği önemli kanıtlar sunar. Öncelikle eserde geçen birçok sözcüğe düşülmüş olan notların, eseri okuyanlar tarafından anlaşılacakları kaygısıyla yazılmış olduğunu tespit etmek gerekir. Eserin yazıldığı dönem ile çekimlendiği zaman arasındaki tarih aralığı ile birlikte, eserin telifi ya da yazıya geçirilmesinde Türk dilinin farklı tarihsel ve bölgesel türlerinin katkısı da dikkate alındığında, bu durum oldukça doğaldır. Yukarıda çekimleyenin Nâdir Şah'ın (tahta olduğu süre: 1736-1747) münşisi Mirzâ Maḥdî Ḥan'ın 1759'da tamamladığı *Senglah* sözlüğünden yararlanmış olduğu gösterilmişti. Bu haşiyeleri de yazan çekimleyicinin kültürünü belirlememize yardımcı bir diğer örnek *yeṅgle/yaṅgla* sözcüğü için yazılmış haşiyeye olabilir. Haşiyeye, çekimleyicinin bu açıklamayı yazarken Şah Süleyman Safevî dönemine ait Naşiri'nin *Kitāb-ı Türki* adlı sözlüğüne (bkz.

119a.3-4) başvurmuş olduğunu açıkça göstermektedir. Metinde doğru okunması kaygısıyla kimi sözcüklerin kusursuz bir harekelendirmesi varken haşiyelerdeki sözcük tanımları kimi kez çekimleyenimin emin olmadığını ve bazen de yanlış olduğunu gösterir. Farsça ve Arapça kökenli sözcüklerin yazımındaki düzenlilik, öteki yazmaların aksine, birkaç istisna dışında bu dillerden gelen öğeleri Türkçe telaffuza uydurmama eğilimi v.b., çekimleyenimin bu dillere aşına olduğunu gösterebilecek tanıklardır.

Yazmanın çekimlenme tarihi ve sahası ile ilgili bir başka tanık, yazım tasarruflarıdır. İlk başta bir gariplik olarak görülebilen belli durumlardaki *n* foneminin yazımı için kullanılması beklenen *n* harfi (ن) yerine Türkistan sahası Türkçe yazmalarında *ñ* fonemi için bir kurallı yazım olarak görülen ve İran sahası Türkçe yazmalarında da ağırlıklı olarak tercih edilen *ñg* (نگ) harflerinin (bkz. aşağı) kullanımı aslında tekil bir örnek değildir. Nedenleri ne olursa olsun, böyle bir yazım eğiliminin Safevî döneminin sonlarında başlamış olacağına dair bir kanıt tarafımızdan tespit edilmiştir: Şah Sultan Hüseyin Safevî döneminde yazılmış bir çeviri eserin bu *n* (ن) için *ñg* (نگ) yazım özelliği bakımından Günbet yazmasıyla aynıdır. Bu Türkçe yazmanın Şeyh Şadûk'un hicri 381'de yazdığı Arapça fıkıh konulu *Men Lâ-Yahzuruhu'l-Fakih* (من لا يحضره الفقيه) adlı eserin 1710/11'de Türkçeye çevirisi olduğu önsözünde verilen bilgilerden kesin olarak bilinmektedir. Aşağıdaki resimler bu yazmanın ilk dört sayfasıdır ve bu yazım aynılığını gösteren yerler tarafımızdan altı sarı ile çizilerek belirtilmiştir.

Resim 3. *Men Lâ-Yahzuruhu'l-Fakih*'in Türkçe çevirisinin 1b, 2a sayfaları

Resim 4. *Men Lā-Yahzuruhu'l-Fakih*'in Türkçe çevirisinin 2b, 3a sayfaları

Kökence n 'li olduğu bilinen sözcüklerin yazımındaki $n \sim \eta$ nöbetleşmesine, gerçekten bir yazım yanlışı değilse, Drs. yazmasında da rastlanılmaktadır (örneğin bkz. *kanlı* ~ *kaḡlı* 120b.9-10 ve 131b.7)

Çekimlenme ve hatta yazıya geçirilme konusuna ilişkin son tanık yazmanın hattı ile ilgilidir. Yukarıda belirtildiği gibi yazma bir kırık nestalik hattının izlerini taşıyan bir yazıyla yazılmıştır. Kırık nestalik hattının yaygınlaşmaya başlaması, Safevî döneminin sonlarına denk gelmektedir ki bu husus yukarıda yapılan tespitleri doğrular niteliktedir.

Belirtilen tüm özelliklere dayanarak, Günbet yazmasının İran sahasında, Safevî döneminin sonlarında yazılmış olan bir arketipten (asıl yazma) Kaçar döneminin başlarında (yani 18. yüzyılda) çekimlenmiş olduğu söylenebilir.

1.1.6. Gün. yazmasının öteki yazmalarla ilişkisi, Oğuz Destanları içindeki yeri

Günbet yazması hiç kuşkusuz başta Drs. ve Vat. yazmaları olmak üzere genel olarak Oğuznâme ya da Oğuz Destanları geleneği ile ilgili bir metindir. Bu yazmanın Drs. ve Vat. yazmalarıyla karşılaştırmalı incelenmesi, bu yazmaların ortak kaynakları olduğu gibi farklı kaynaklarının da var olduğunu göstermektedir (örneğin bkz. 12b.12 *çapa girse çalımı* ve ilgili dipnot). Ana hatları ile bakıldığında bile, Gün. ile Drs. ve Vat. yazmaları arasında eşleşen birçok

konu, deyim, parça v.b. varlığını görülmektedir. Aşağıda bunların bir kısmı verilmiştir:

- XXV. bölüm ile Drs. 141a.6-9;
- XX. Bölüm ile Drs. 4b.11-5b.6 ve Drs. 106a.5-8;
- 24b.12 – 25a.9 ile Drs. 140b.1-9;
- 13b.2-9 ile Drs. 33a.4-5;
- 28b.13 – 29a-4 ile Drs. 140a – 140b.

Yukarıdaki örnekler daha da çoğaltılabilir. Ancak burada önemli olan, bu eşleşmelerin niteliğidir. Küçük bir karşılaştırma bile aradaki ayrışma ve örtüşmelerin Drs. ve Vat. yazmalarını bir tarafa, Gün. yazmasını ise en azından şimdilik tek başına, diğer bir tarafa yerleştirmemiz gerektiğini gösterecektir. Bu durumda bu iki kol arasında nasıl bir soy ilişkisinin bulunduğu sorusu yanıtlanmalıdır. Bu konuya açıklık getirmek için öncelikle Gün. yazmasını diğer yazmalardan ayıran başlıca özelliklere bakmamız gerekir:

-Düzenlenme açısından Gün. ağırlıklı olarak soylar üzerine kuruludur. Drs. ve Vat. yazmalarında ise bağımsız soylar hiç yoktur. Gün.'ün 25 bölümünden 24 bölümü ayrı ayrı soylardır.

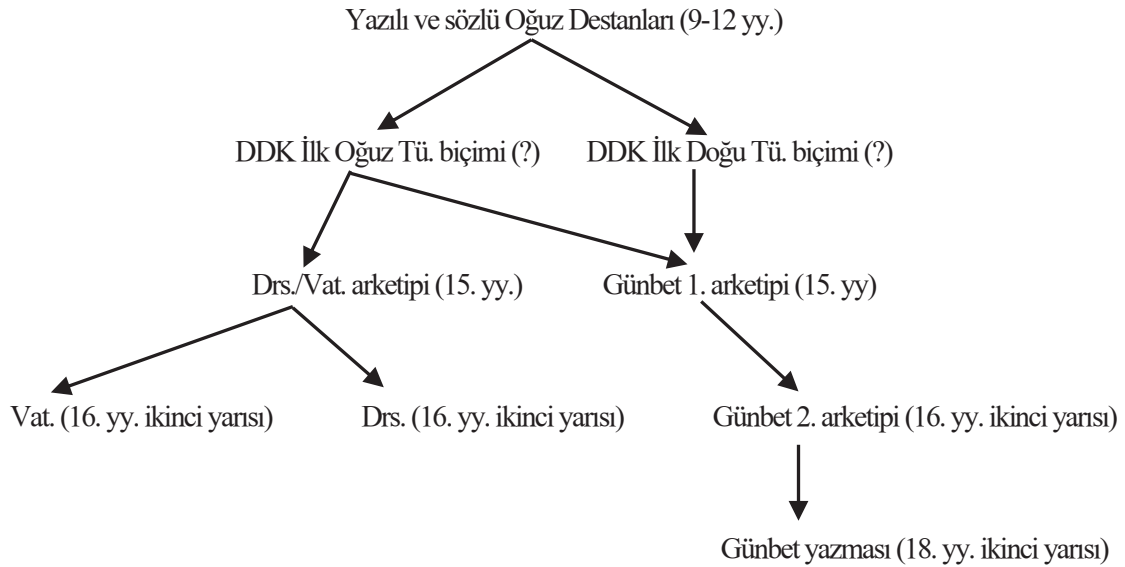
- İçerik açısından Drs. ve Vat. birleşirken, Gün. yazmasında bunlarda bulunmayan parçalar, konular ve kişiler v.b. bilgiler yer almıştır.

- Dil özellikleri açısından Gün. yazmasında Doğu Türkçesine ait söz varlığı ve az da olsa biçim bilgisi özellikleri ile birlikte daha çok sayıda Moğolca öğeler vardır. Drs. ve özellikle Vat. Eski Oğuz Türkçesi'nin Anadolu sahasına yaklaşırken, Gün. yazmasının özellikle ikinci katmanı Oğuz Türkçesinin Azerbaycan ve İran alanına yaklaşmaktadır (bkz. aşağı).

- Yazım bakımından Gün. yazması Oğuz Türkçesinin Anadolu sahasında yazılan eserlerinden ayrılarak birçok noktada Doğu Türkçesi yazım geleneğine yaklaşmaktadır (bkz. ...). Ancak yazım açısından tespit edilebilen bu Doğu Türkçesine yaklaşma tam olmayıp belli yazımlarda da Anadolu sahasındaki yazımların kullanıldığı görülmektedir.

Günbet yazmasının Oğuz Destanları geleneği içindeki yeri şu biçimde tespit edilebilir: Drs. / Vat. ile Gün. yazmaları elimizdeki yazmaların tarihinden çok önceki zamanlardan beri var olup çok geniş bir coğrafyaya yayılmış bulunan sözlü ve yazılı Oğuz Destanlarına dayanır. Bunlara Oğuznâme geleneğinde yer alan atasözü eserleri ve Dede Korkut ile ilgili başka metin ya da metin parçaları da dâhildir. İlk kez H. F. von Diez tarafından bazı parçaları yayımlanan *Atalar Sözi* adlı eserde Gün. yazmasındaki atasözleri ve kehanetlere benzer parçalar bulunmaktadır (örneğin bkz. Diez 1811: 176-177). Yine Yazıcı-zâde'nin *Tarih-i Âl-i Selçuk* adlı eserinin başındaki iki yapraklık metinde de Günbet yazmasında bulunan cümlelere benzer ifade ve anlatışlar vardır (bkz. Gökyay 1973: DLXXVII-DLXXX). Abu'l-Gâzi Bahadır Han'ın *Şecere-yi Terākime* adlı eserindeki Dede Korkut ve Kazan ile ilgili parçalar, bu destanların Doğu Türkçesinde düzenlenmiş varyantlarının da olduğunu göstermektedir (Ergin 1974). Gün. yazmasındaki Dresden ve Vatikan Dede Korkut kitapları ile karşılaştırıldığında, dikkati çeken miktarda Doğu Türkçesine has sözcükler ile sınırlı da olsa barındırdığı kimi biçim bilgisel yapılar, bu eserin bir taraftan da Doğu Türkçesinde yazılmış, fakat günümüze dek ortaya çıkmamış olan DKK kaynaklarına da dayandığını gösterebilir niteliktedir. Metinde Dede Korkut'un adının bir yerde 13. yüzyılda yazılan *Câmi'ü't-Tevârih*'teki *Çaru Dede Kerençük*

(Rushan 2005: 66)³ biçimini çağrıştıracak bir biçimde *Qarı Dede* olarak geçmesi (bkz. 14a.5), Azerbaycan adının aynı kaynakta yazıldığı gibi Aderbaycan (Āderbāyçān آذربایجان) biçiminde yazılması, Kazan adının Drs. ve Vat. yazmalarından farklı olarak *Qazan* biçiminde değil *Cāmi'ü't-Tevārih*'teki gibi *Ġazar*⁴ biçiminde yazılması, XV. bölümde adları sayılan şehirler ve bölgelerin Oğuz Kağan hikâyesindeki Batıya yapılan seferlerde ele geçirilen şehirler ve bölgeleri çağrıştırıyor olması⁵ v.b., Gün. yazmasının bu türden bilgileri içeren Oğuznâmelerle ilişkili olduğunu kesin olarak göstermektedir. XV. bölümde adı sayılan şehirlerin ve ülkelerin *Aşlan* 'Alī' adlı erenler serdarı tarafından fethedildiği belirtiliyor. Büyük bir olasılıkla, buradaki kimliği belirsiz *Aşlan* 'Alī' de Türklerin atası *Oğuz Kağan*'ın değiştirilip muhite güncellenen bir hatırasından başka bir şey olmasa gerektir. Sonuç olarak, Dede Korkut yazmalarının oluşum, yazıya geçirilme ve çekimlenme evreleri ve Gün yazmasının bu büyük gelenek içerisindeki yeri aşağıdaki soy ağacında olduğu gibi gösterilebilir:

1.1.7. Günbet yazmasının DKK Sorunlarının Çözümüne Katkıları

Metin bölümündeki dipnotlarda gösterildiği gibi, Günbet yazmasındaki kimi biçimler, DDK'nın öteki yazmalarında bulunan sorunların çözümüne yarayacak niteliktedir. Aşağıdaki örneklerde Günbet yazmasının mevcut sorunların çözümü ve yeni değerlendirmelerin yapılmasına sağlayabileceğine dair birkaç örnek verilmiştir:

³ Yazmalar arasındaki bir farklılıktan kaynaklanmış olacak ki Rushan bu adı *Qaru Dede Gezençük* (قارو دده گزنجوک) olarak kaydettiği hâlde Togan *Bayat (?) Dede Kerencük* (1982: 55) biçiminde kaydetmiştir. *Bayat* sözcüğünün bir boy adı olmakla birlikte, muhtemelen farklı kökten eş sesli "kadim" anlamına da gelen *bayat* sözcüğünün varlığı, farklı yazmalarda *qaru* < *qarı* "yaşlı" ile değişebilmesini daha anlaşılır kılmaktadır.

⁴ Dede Korkut'taki Kazan ile İlhanlı hükümdarı Gazan Han'ın karıştırılması için bkz. Ergin I, s. 46.

⁵ Örneğin 18b.5-6'daki Ucan şehri ile ilgili anlatının aynı bölge ile ilgili *Cāmi'ü't-Tevārih*'teki anlatı ile benzerliği dikkate değerdir (bkz. Togan 1982, s. 30).

Gün. *ornac* Krş. Drs./Vat. *ortaç*

Bir kişininin soyunda altı yaşar oğlu olsa yurd ornacı, göz aydını, bël kuvveti, yürek yağı.
(Gün. 2b.14 – 3a.1)

Krş. *Oğulda ortacum yok, kartaşda kaderüm yok.* (Drs. 36a.1 ve Drs. 70b.1)

Oğul oğul ey oğul ortacum oğul, (Vat. 95a.34)

Günbet yazmasındaki *ornac+* biçimi, Drs. ve Vat. yazmalarındaki *ortac* biçiminde yazılmış olan sözcüğün doğru yazılmış biçimi olsa gerek. Bağlam bu ilişkilendirme için uygundur. Drs. ve Vat.’da fazladan bir nokta ile, *nün* harfi yerine *te* yazılmış olmalıdır: اورتاج ’VRT’C *ortac*, krş. اورناج ’VRN’C *ornac*. Bu sözcük başka bir kaynakta geçmediği için anlamlandırmasında DKK’nın güçlük çekilen sözcüklerinden biri olmuştur (bkz. Ergin II, s. 237, *ortaç* “ortada olan (?)”). Tezcan birinci kuramsal açıklamasında bu sözcüğün *orun* “yer” ve *orna-* “yer almak, yerleşmek” ile ilişkili olabileceğini ortaya koyarak, **ornaç* “halef” önerimini önerir (2018: 153-154). Gün. yazmasındaki *ornac* biçimi bu yazmayı görmemiş olan Tezcan’ın kuramsal açıklamasını doğrular niteliktedir. Öte yandan, Türk kültüründe erkek evladın babasının ardılı sayılmış olması da bu açıklamayı desteklemektedir. Tamlamanın birinci ögesi olan *yurd* sözcüğü, anlam bilimsel alan bağlamında *ornac*’ı daha iyi anlayabilmemize yardımcı olabilir. Azerbaycan Türkçesindeki *yurtçu/yurdçu* “halef” (bkz. AzRs s. 923) aslında *ornac/ornaç* ile aynı kavramı karşılayan bir sözcüktür. Nitekim Tebriz’de, özellikle vefat eden babanın erkek evlatlarına verilen bir baş sağlığı cümlesi şöyledir: *Allah yurtçı eylesin!*

Gün. *çapa girse* Krş. Drs./Vat. *çaya baksa*

Çapa girse çalumlu, çal kara kuş kaynaqlı, (Gün. 2a.7 v.b. yerler)

Çaya baksa çalumlu, çalkara kuş erdemli, (Drs. 37a4-5 v.b. yerler)

Günbet yazmasında 12b.12’de ve bir kez de 25a.13’te چايه کيرسه Ç’YH *çaya girse* okunacak biçimde yazılmıştır. Buna karşın 2a.7’de *pe* ile چايه کيرسه Ç’PH *çapa girse* biçimindedir. Anlaşılması güç bir biçim olan bu biçimin (bkz. Tezcan 2018: 140) doğru yazımı 2a.7’deki yazımı olmalıdır. Buradaki *pe*’li yazımdan hareketle *çapa*’yı bir zarf-fiil olarak belirleyebiliriz: *çapa girse çalumlu* “çaparak girerse çalumlu” yani “atını çaparak meydana girerse çalımlıdır.” Drs. ve Vat. yazmalarındaki *gir-* fiilli yerine *bak-* fiilinin geçmiş olması açıklanması güç bir durumdur. Gökyay’ın pek emin olmamakla birlikte *çapa bak-* “çapacak olsa, at koşturacak olsa” biçimini önermiş olması bu çerçevede ilgi çekici ve doğru bir tespit olabilir (1973: CCXXIV) ve *bak-* fiilinin bir modal fiil gibi kullanıldığı göstermektedir. Drs. ve Vat. yazmalarındaki biçimlerle aradaki farkın kökenini açıklamak ise oldukça güçtür. Ancak کيرسه KYRSH *girse* ile بکسه BKSH *baksa*, gerek yazımları, gerek anlamları açısından birbirinden oldukça farklı olmaları, bu yazmaların farklı kaynaklarının da olduğunu göstermek bakımından önemlidir.

Gün. *kay busaluk* Krş. Drs. *kara pusanık*

Kay busaluk erdemidür tükelin töküb, yere sinüp yer su doymak. (Gün. 15b.4-5)

Düm *kara pusanık* ordumuñ üzerine tökilür gördüm, (Drs. 23b.1-2)

Şuman şursa, *kara pusanık* deli [sic] kopsa, (141a.3-4)

Öncelikle *pusarık* ve *busalık* “sis, duman” biçimlerinin aynı sözcüğün iki ağız varyantı oldukları anlaşılıyor. Ancak şimdilik *busalık* biçimi başka bir kaynakta tespit edilmemiştir. Asıl farkı oluşturan *kara* ile *ıay* “tipi, sağanak” sözcükleridir. Burada *ıara*'nın *ıay* için bir yanlış yazım olduğu düşünülebilir. Ancak Türk dilinde *kara bulut*, *kara duman* gibi yapıların varlığı ve sözcüğün bağlama uygunluğu da unutulmamalıdır. Bu soruna tam bir açıklık kazandırabilmek için daha çok kaynakğa ve delile ihtiyaç vardır.

Yukarıda, Dresden yazmasından verilen ikinci örnekteki *deli* sözcüğü üzerinde de durulmalıdır. Tezcan'ın düzeltme önerisi aslında kendisinin de kesin saymadığı bir eklemedir: *ıara pusarık deli [püki] kıpsa* (2018: 357). Tezcan'ın bu açıklaması başka bir düzeltmesine dayanır. Tezcan, Ergin'in Drs. 105b.12'deki *yel esdi, yağmur yağdı, yüki kıpıdı*... okuyuşunu doğru bulmayıp, buradaki *yüki* “onun yükü” yerine, Ermenice *buk* “tipi, kar fırtınası” sözcüğünü ile Türkçe *tipi* sözcüğünün bulaşmasından ortaya çıkan *püki* biçimini önermiştir. Bizce bu açıklamalar gereksizdir. Çünkü Drs. 23b.1-2'deki *deli* olarak okunmuş olan sözcük, *dipi* sözcüğünün yanlış yazılmış biçiminden başka bir şey değildir. *Lām* olduğu sanılan harf ise *be* (*pe* yerine) harfinin dışının yukarıya doğru biraz fazla uzaması sonucunda ortaya çıkmış olsa gerek: ل < ب . Dikkatle bakıldığında *lām* sanılan harfin altında bir noktanın bulunduğu da görülecektir ki bu değerlendirmelerde gözden kaçmıştır: دبی < دبی < لى . 105b.12'deki örnekte ise Ergin'ce *yüki*, Tezcan'ca *püki* okunmak isenen sözcük ise yine *tipi* sözcüğünün diğer bir *l* li ve yuvarlak ünlülü varyantı olan *tüpi* biçiminin yanlış yazılmış bir biçimi olsa gerektir: < یوکی . *Tipi* sözcüğünün *tüpi* biçimi Naşiri'nin sözlüğünde de kayıtlıdır (bkz. 59a.4).

Gün. *yanın basa minilür* Krş. Drs., Vat. *buıun bin-*

Yanın basa minilür savaşı günü at güclüsi, (Gün. 15a.1)

Yelisi ıara kazılık atıı buıun bindiıı, (Drs. 14a.4 ve başka yerler)

Ergin'in *but* ile ilişkilendirmesini kabul etmekle birlikte *buıun bin-* “bir sıçrayışta binmek” (Ergin II, s. 62) biçimindeki anlamlandırmasını kabul etmeyen Tezcan, bu biçimi “bacaklarını eyere sıkça yapıştırarak ata binmek” olarak ve (?) kaydıyla anlamlandırmış ve tanıklarını sıralamıştır (2018: 93-94). Ancak bu benzer yapıların karşılaştırması, Tezcan'ın açıklamalarının gereksiz olduğunu göstermektedir. Günbet yazmasındaki *yan* ile öteki yazmalardaki *buı* açıkça eş anlamlıdır. Bizce *yanın basa min-* biçimi de Ergin'in *buıun bin-* için kaydettiği anlamdadır. Fiilin Günbet yazmasında biçim bilgisel açıdan daha saydam bir yapıya sahip olması, öteki yazmalardaki *buıun bin-* biçimini daha iyi anlamamıza yardımcı olmaktadır.

Gün. *alıak ava* Krş. Drs. *alaı alıak hova*

Alıak ava yerlere ıiskin oldum. (Gün. 19b.1)

Alıak ava yerlere göz gezdürdi, (Gün. 27a.2)

Alaı alıak hova (?) yerden gelen arııı, (Drs. 49b.6; Vat. 75b.a11-12)

Tezcan doğru bir tahmin yaparak buradaki *hova*'yı *ova* sözcüğü ile ilişkilendirmiştir (2018: 168-172). Gün. yazmasındaki biçim Tezcan'ın düşüncesini destelemektedir. Tezcan'ın *ova* sözcüğünü DLT'deki *yava* “kuytu, sıcak yer” ile ilişkilendirmesini de doğru buluyoruz (bkz. Dizin).

Gün. *el vér-* Krş. Drs. *el vér*

Elli min geldi déyende (3) el vérüb elleşmedüm, (Gün. 25a.1)

Elli biş er gördümise el vérmedüm, (Drs. 140b.4)

Kesin olarak aynı olayı anlatan bu iki parçada eşleşen *el vér-* fiilini Tezcan “teslim olmak” olarak anlamlandırmak istemiştir, ancak bağlam ve bağlamdaki diğer cümle yapılarındaki anlam ve yapı koşutlukları böyle bir değerlendirmeye uygun değildir. Bizce *el vér-* fiili, 24b.12’deki *kol götür-* gibi bir işe başlamak istendiğini gösteren deyim değerinde bir kullanım olmalıdır.

Gün. *kızıl geyik* Krş. Drs. *kanlu geyik*

Sırtlarında kızıl geyik, kır teke sıçraşmasa, (Gün. 5b.12 – 6a.1)

Kızıl geyik kır tekeni marılda alır, (Gün. 8a.4)

Üç yüz altmış altı alp ava binse, kanlu geyik üzerine yöriş olsa, (Drs. 120b.9-10)

Üç yüz altmış altı alp ava binse, kanlu geyik üzerine gavgâ kopsa, (Drs. 131b.7)

Tezcan, *geyik*’ın niçin *kanlu* nitelmesini aldığı sorusunu cevapsız bırakmakla birlikte burada yanlış bir yazımın değil, “anlayamadığımız bir etnolojik arka plan”dan söz eder (1980: 320). Günbet yazmasındaki *kızıl* biçimi açıkça Drs.’deki *kanlu/kanlu* biçimiyle eşleşmektedir. Zaten *kızıl geyik* diye bir geyik türünün bulunduğu bilinmektedir. Öte yandan, Türkçede *kanlı* sözcüğünün *kanlıca* “kırmızı renkli bir çeşit mantar” örneğinde olduğu gibi, bir tür belirleyicisi olarak kullanımları da vardır. Tüm bunlar Drs. *kanlu/kanlu geyik*’in Gün. *kızıl geyik* ile aynılığını göstermektedir.

Gün. *sav* Krş. Drs. *uz*

Kara polad sav kılıcı... (Gün. 2a.4-5 ve başka yerler)

Sav azuların dörd yerindenġ batursa, (Gün. 4b-13-14 ve başka yerler)

Kara polat uz/öz (?) kılıcı... (Drs. 3b.11 ve başka yerler)

Karġu dilli uz/öz süñüyi kattum, (Drs. 105b.3)

İlişkili oldukları açık olan *sav* ve *uz/öz* sözcüklerinin kesici aletler ya da nesnelere için bir sıfat olarak kullandığı açıktır. Ancak kaynaklarda böyle kullanımlara rastlanmamıştır. Yazım eğer doğru ise, biz *sav* sözcüğünü Azerbaycan Türkçesindeki *sav* “deryaz, oraç, dährə və s. itiləmək üçün polad alet” ve *savla-* “kəsici aletləri itiləyəndən sonra qılovunu almaq” sözcükleri ile ilişkilendirdik (sırası ile ADL-II 475b, ADL-II 476a). Günbet yazmasındaki biçimlerin açıkça “kesicilik” ifade ettiğine bakılırsa, Dresden yazmasında *وز* ’VZ biçiminde yazılan sözcük için Ergin’in önerdiği *öz* “öz, hakiki” (Ergin II, s. 247), Tezcan’ın ise *uz* “hünerli kılıç, usta işi kılıç” okuma ve anlamlandırmaları yeniden değerlendirilmelidir. Bu konuda tam bir çözüm önerimiz olmamakla birlikte *وز* ’VZ için anlamca “kesici”liği ifade edebilecek bir okumanın doğru olacağı kanısındayız.

1.2. İçerik

Yazma toplam 61 (1a-31a) sayfadır. Eserin 1a-26b arasında çeşitli uzunluklarda soylar yer almıştır. 26b'den 31.a'ya kadar olan kısımda ise metnin içerdiği tek boy olan başlıksız, bizim "Kazan'ın Yedi Başlı Ejderhayı Öldürdüğü Boy" olarak adlandırdığımız boy yazılmıştır. Yazmada 24 soy vardır. Böylece, ana metin toplam 25 bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın Metin bölümünde, bu bölümler I-XXV'e dek Romen rakamlarla [] içinde gösterilmiştir. İlk iki soyun kırmızı mürekkeple yazılmış başlıklara sahip olması ve metinde genel olarak bölümler arasında boşluk bırakılması, geri kalan bölümlerden bazılarında da başlık yazılacağı planlanmış olduğunu gösterir. Ancak belli olmayan bir nedenle bu iş tamamlanmamıştır. 25 soydan ikisi yine Kazan ile ilgilidir: XVII. bölüm "Kazan'ın ad kazandığını" anlatan bir soy iken, XXIV. bölüm Kazan'ın yapmış olduğu bir seferin çok kısa bir anlatısıdır. I. ve II. soy nitelikçe kısmen diğer soylardan ayrılan bölümlerdir. Eserin başlangıcı sayılabilecek bu bölümlerde öteki bölümlere göre daha çok dinî-tasavvufî kavramlar vardır. Ancak bu kavramlar bile eserin asıl konusu olan "alplık/yiğitlik ülküsü"nü onaylayacak, fakat dönemin düşünce ve kültür ortamına da uyacak anlatım öğelerini barındırır. Geri kalan hemen hemen tüm bölümler doğrudan alplık ideali ve alpların nitelikleri ile ilgilidir. Tek istisna XVIII. bölümdür. "Dede Korkut'un kehanetleri" olarak adlandırılabilir bu bölüm, aslında alplık devrinin ve destan çağının sona erdiğini haber veren ve o dönemin artık aşınmaya başlamış olan değerlerine bir özlem ve ağıt niteliğindedir. Yüksek bir üslûp ve eda ile coşkulu bir akışta ilerleyen metnin tamamında benzetme ve mecazların, daha doğrusu genel olarak söylemin kaynağı temelde canlı (örn. kaplan, kartal, aslan, at v.b.) ve cansız (çelik, yay, ok, yıldırım, bulut v.b.) doğadır. Soyların ve boyun anlatı yapısı doğadaki mükemmel varlıkların üstün özellikleri ile yiğitlerin vasıfları arasındaki koşutluklar üzerine kuruludur. Geriye kalan ise serpiştirilmiş olarak çeşitli konularla (örneğin, dil, aile v.b.) ilgili, neyin iyi, neyin kötü olduğunu, bir nesne veya insan dâhil canlılığın asıl değeri ve anlamını kesinleyen atasözü mahiyetinde bilgece sözlerdir. Alp tipinin özellikleri ve övgüsü yanında eserin en göze çarpan tarafı eğitici-öğretici bir retoriğe sahip olmasıdır. Eserde yer yer kullanılmış olan soru-cevap biçimindeki anlatı yolu ve aynı bir konuya ait sık tekrarlar böyle bir söylemin inşası için uygundur. Bazı bölümler Dede Korkut'un bilgece sözleri ile sonlandırılırken bazıları da onun hayır duaları ile bitirilir.

1.3. Dil

1.3.1. Yazım ve ses bilgisi özellikleri

1.3.1.1. Yazım özellikleri

Dede Korkut'un Günbet Yazmasının yazım özelliklerine bakılırsa Türkistan ve İran sahasında yaygın olan Doğu Türkçesi imlasının başlıca özellikleri dikkat çekmektedir. Söz konusu özellikler özetle şunlardan ibarettir: Ünlülerin harflerle gösterilmesi ve harekelerin çok seyrek kullanılması, Geniz *n* sesinin üç noktalı sağır kef yerine *nun+kef* harf bileşiğiyle gösterilmesi ve Türkçe kökenli sözcüklerde *sad* ve *tı* harflerinin (birkaç istisna hariç) kullanılmaması.

Arap alfabeli Türkçe metinlerde görülen noktaların eksik veya fazla konması, elif

harfindeki *med* işaretinin bazen unutulması, harflerin düşürülmesi veya yer değiştirerek yazılması gibi genel hatalar, Günbet yazmasında da az çok görülmektedir. Ancak bu örnekler, anlam değişikliğine yol açmadığı sürece bağlama bakılarak düzeltilebilir ve açıklanabilir niteliktedir.

1.3.1.1.1. Ünsüzlerin yazımı

Arap alfabesi esaslı Fars alfabesindeki sonradan eklenen dört harften keşideli *kef* (ک) kullanılmaz iken *çe*, *pe* ve *je* (چ, پ, ژ) olmak üzere diğer üçü, Türkçe sözcüklerin yazımında kullanılmıştır.

Keşideli *kef* harfi kullanılmadığı için, *kef* harfi hem /k/ hem de /g/ seslerini göstermektedir. Sonuçta söz konusu iki sesin ayrımı, okurun takdirine bırakılmıştır. Bu, کونکل ve کيک gibi sözcüklerin *könğül/gönğül* veya *keyik/geyik* şeklinde ikili okumalara yol açabilir.

Harekeler, sadece gerek görüldüğü yerde kullanılmıştır. Bu yüzden genelde /e/ ve bazen /a/ ünlüsünü göstermek için söz içinde kullanılan üstün harekeleri yazılmamıştır.

Şedde işareti (˘) alıntı sözcüklerle birlikte bazı Türkçe sözcüklerde de kullanılmıştır: سَقَال (saḳḳal 2b.13), بِيَدِي (yeddi 3a.1), سَالَا (salla 8a.8, 10a.12), تَيْپَه (teppe 11a.8), يَكْه (yekke 13a.12), قَوْچَاق (koççaq 16b.11), ايشِك (işşek 17b.11), اَلِي (elli 21b.12) v.s. // sesi ile biten ve -IAr, -II, -IA ve -IUK eklerini alan sözcüklerde ikizleşmiş olan // sesi -birkaç istisna hariç- şedde ile gösterilmiştir:

-IAr: اَغْيَايلَر (ağayillar 3a.12), يَوْلَر (yollar 3a.14), اَيْلَر (eller 3b.11, 5b.13), كَوْلَر (kollar 4b.6), كَلَر (güller 6a.12), چوڭكولَر (çuḳkullar 15b.1), قَوْلَر (ḳollar 16a.12), يِيَلَر (yillar 20b.9) v.b.

-II: بِيَلِي (belli 11a.6), كَاكَلِي (kāḳilli 11a.7), دِيَلِي (dilli 4b.11), سُنْبِيَلِي (sünbülli 5b.12) v.b.

-IA: يَوْلَايُبَانِي (yollayubanı 26b.11), سَاَلَار (sallar 13a.9), بِلْشُور (belleşür 15a.8), اَلْشَمَكَه (elleşmege 16b.4) v.b.

-IUK: اَدَلْلُوك (ādillük 22b.7).

Bazen de ikizleşmiş // sesi, tek bir lam harfiyle ve şedde kullanılmadan yazılmıştır: كَوْلَرِينْدَه (kollarında 3a.11), قَوْلُوكِينَه (ḳulluḳına 14b.5).

Kalın sıradan sözcüklerdeki *s* ve *z* sesleri birkaç örnek hariç *sin* (س) ve *ze* (ز) harfleriyle gösterilmiştir. Bu ünsüzlerin yazımında - Anadolu sahasında görüldüğü gibi- *sad* (ص) ve *tı* (ط) gibi Arapça harfler kullanılmazken bu kuralın az sayılı istisnaları olarak şu sözcükler dikkat çekicidir: صون (son 1a.5, 28b.1), صالَنَك (şalanḡ 2a.13), صالور (şatur 8a.9), أصلان (aşlan 3a.11, 4b.9), صولودماق (şoludmak 4b.10), صونگره (şongra 5b.7, 11a.2, 26a.7), صول (şol 6b.11, 11b.4, 30a.8), صهار (şuḥar 9a.6, 29b.13), صونه (şona 10a.1, 15b.11), صون سومورنك (şon sōmüreḡ 19b.5), قيصَر (ḳışar 24b.7), طوی (toy 17a.10). Bu sayılı örnekler, eserin az da olsa Osmanlı Türkçesi imla geleneğinden etkilendiğini ortaya koymaktadır.

Geniz *n* sesi (ḡ), üç noktalı sağır *kef* (كڭ) harfi ile değil Doğu Türkçesi imlasında görüldüğü gibi *nun+kef* harflerinin birleşmesi (نك) ile gösterilir.

Birçok örnekte sözcük ortasındaki *gayn* (غ) harfi yerine *kaf* (ق) harfi kullanılmıştır. Bu, bir ses olayı olmaktan çok bir imla tasarrufu olmalıdır ve büyük olasılıkla Farsçada *kaf* (ق) ve *gayn* (غ) harflerinin aynı ses değerine sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Örnekler: يالقوز (yalḳuz

aslından farklı biçimde yazılmıştır: Ar. مفرغ (mifrag 23a.6) < مفرغ (huna 8b.8) Ar. حنا < خينا < قلات < قلات (kavat 12a.2, 17a.5), Ar. قواد < پلاو (pilav 18a.13) Far. استنبول < استنبول (İstanbul 18a.12) v.b.

Türkçeden Farsçaya giren ve çok kullanımlı olan bazı sözcükler, Farsça imlası ile kayda alınmıştır. Muhtemelen yazma, Farsçadan etkilenecek kadar bu dili iyi bilen bir müstensih tarafından kaleme alınmıştır. Örnekler: تومان (tümen 2a.13), آقا (ağa 2b.2), بیلاق (yaylak 2b.9, 12a.8), ترک (Türk 4b.14, 8b.1, 20b.12, 21a.2, 30a.8), کپک (köpek 5a.2, 8b.2), قربان (kurban 6b.5, 29b.13), اخترمه (ahtarma 7a.9), اردک (ördek 7b.6), تالان (talan 7b.9), قرچقای (karçıkay 9b.4), جلو (cılav 11a.11), سمور (samur 11a.13), غزان (Gazan 12a-11), کر سویی (Kür suyu 12a.14), بیوک (böyük 13b.1), افشار (Afşar 14a.1), درنا (durna 15b.9), بلدرچین (bildırçın 15b.13), الکه (ölke 22b.7), داروغه (daruga 20b.6).

1.3.1.2 Ses özellikleri

1.3.1.2.1. Ünlüler

Türkiye Türkçesinde kullanılan sekiz ünlünün yanı sıra tarihî metinlerde ve sözcüklerin ilk hecesinde görülen kapalı e, yani /è/ ünlüsünün örnekleri de metinde bulunmaktadır. /è/ sesinin korunduğu örnekler: *yétiş-* (1a.4, 4b.4), *vér-* (1a.14), *ét-* (1a.10, 1b.2), *éşit-* (2a.2, 23b.3), *yér* (2a.6), *yéddi* (3a.1), *élçi* (3b.10), *yéng-* (3b.11), *bél* (4a.14, 30b.11), *géce* (4b.12), *dè-* (5b.2, 7a.8), *yélken* (5b.3), *yè-* (7a.7), *yél* (7b.3, 24a.10), *yém* (7b.13), *yémle-* (7b.13), *gèç-* (9a.7, 9a.11), *yélekli* (9b.3), *Yégenek* (13b.1), *yétmiş* (13b.13), *béş* (24a.5), *érte* (24a.9), *yétmiş* (25a.4, 30b.14), *yélten-* (25a.4), *yéddür-* (26b.7), *yégin* (28a.1, 29b.4), *néce* (29b.4) v.b.

è ~ *e* ses nöbetleşmeleri kimi örneklerde tespit edilebilir: *én-* (7b.8, 23b.5) ~ *en-* (13a.14), *éndür-* (18b.5) ~ *endür-* (1a.1, 15b.9, 19a.11); *géng* (1b.9) ~ *genğ* (8b.6); *géri* (11a.2) ~ *geri* (23a.3); *év* (2b.11) ~ *ev* (2b.14) v.b.

1.3.1.2.1.1. Ünlü uyumu

Eserin dilinde kalınlık-incelik uyumuna güçlü bir şekilde uyulmakta ise de bazı örneklerde ek-kök arasında baş gösteren uyumsuzlukları tespit edebilmekteyiz: *gelmağ* (1a.3), *görmağ* (1b.4), *böyüldüğe* (2a.14), *eglenmağ* (4a.2), *eksilmağ* (5a.6), *gedilmağ* (5a.10), *örtmağ* (5a.11), *tükenmağ* (5b.2), *geldüğü* (5b.5), *gezdürdüğü* (6b.12), *karıncüğü* (8a.12), *eyercükünü* (14a.12), *endürmağ* (15b.9), *büksemağ* (16a.4), *tökmağ* (16a.5), *étmağ* (16a.5), *düşürmağa* (16a.11), *dögüşmağa* (27b.1), *urdügünği* (28a.10), *soygil* (29b.10) v.b. Bu uyumsuzluklar, hâlihazırdaki Azerbaycan Türkçesinin Güney ağızlarını andırmaktadır (Heyet 2001: 313).

Düzlük-yuvarlaklık uyumu mevcuttur, ancak dönemin diğer eserlerinde de olduğu gibi uyum dışı örneklere rastlanabilir; örneğin: *sözün* (1a.5), *soyında* (2b.15), *kötisi* (5a.6), *üstünde* (8a.11), *koyın* (10b.3), *süzülmüşdi* (19b.8), *donna* (30a.6) v.b. Eklerin çoğu kalıplaşmış bir biçimde sadece düz ya da yuvarlak şekilde kullanılır: **-sÜng:** *minsünğ* (1a.3), **-dUr:** *gezdürse* (4a.8), **-dUGI:** *sökendüğü* (7a.1), **-cUK:** *biricüğün* (9b.11) v.b. örneklerde eklerin sadece yuvarlak ünlülü biçim tercih edilmektedir. Ayrıca son ses konumundaki ünlülerde, uyum dışı

bir yaklaşımla ünlülerin düz şekilleri tercih edilmiştir; örneğin: *oĥçı* (14a.2), *ķoyı* (27a.3) v.b. Bu olayın bazı istisnalarına veya ikili kullanımlarına da rastlayabiliriz; örneğin: *ķorķu* (29b.12), *ürki* (13a.4) ~ *ürkü* (2a.13) v.b.

Eski Anadolu Türkçesinde ve dolayısıyla DKK Drs. ve Vat. yazmalarında olduğu gibi (Ergin II 2018: 451), DKK Gün. yazmasında da soru edatı düz biçimiyle karşımıza çıkmaktadır: **mi**: *ķaķırmaz mı* (14b.1, 14b.9); *dıncıķur mı* (4a.4); *ķatlanur mı* (5a.8); *ķayıdur mı* (4b.5); *ķoludur mı* (4b.9); varalım m. (27b.4), v.b. **mi**: *dögülmez mi* (14b.6); *eglenür mi* (4a.2); *eksilür mi* (5a.6, 5a.14); *tükenür mi* (5b.2); *degül midür* (4a.3, 4a.6, 18b.4); *görür misenġ* 27b.4, v.b.

1.3.1.2.2. Ünsüzler

1.3.1.2.2.1. Ünsüz uyumu

Ek-kök arasında ünsüz uyumu yoktur: *ķaldıķını* (13b.5); *içdüġini* (16b.8); *aldı* (29a.10); *geçdi* (1a.4); *carçı* (3b.13); *ekinçi* (21a.6); *sandı* (27a.4); *eşitdi* (30b.11); *yerde* (9a.3); *gökde* (15b.4), v.b.

1.3.1.2.2.2. Ünsüzlerde ses olayları

/b/

Metnimizde Oġuz Türkçesinin batı lehçesinin bir özelliği olarak belirli sözcüklerde *b- > ø-* ve *b- > v-* ses olaylarını görebiliriz:

b- > ø-: *ol-* (1a.2, 2b.12).

b- > v-: *vér-* (1a.14, 1b.1, 1b.3); *var-* (1b.9, 1b.10); *var* (11a.10, 11b.4); *varı* (11b.10).

b-n/ñ > m-n/y yönündeki şartlı ses deġişmesi bakımından metnimiz genelde *m-* yanındadır: *min-* (1a.3, 1a.7); *min* (1a.4, 11b.12); *menüm* (1a.13); *men* (21a.4). Ancak *mańġa* (27b.7, 28b.2) ve *bańġa* (1a.14) sözcüklerinde olduğu gibi ikili kullanımlara da rastlayabiliriz. Bu şartlı deġişmenin dışındaki Türkçe kökenli ünlem sözcüğü *mere* (28b.13) de söz başı Çaġdaş Türkçede seyrek de olsa örneklerine rastladığımız (örneğin, Saha *mūs* < Pr-Oġuz. *büz*) örnekler arasında belirtilebilir.

Sayılı örneklerde *b*'li telaffuzlar korunmuştur: *beńġe* (23b.11).

İç seste *b ~ m* örneklerini de görmek mümkündür: *kimi* (2a.2) ~ *gibi* (20b.8).

b- > p- ses deġişiminin örnekleri de mevcuttur: *perçemli* (8b.8); *pozķun* (3a.2); *pozul* (22b.1); *perçin* (20a-12); *pişdür-* (24a-6); *pars* (26b-7); ancak *busaluķ* (15b-4), *biş-* (17b-1) v.b. gibi örneklerde *b*'ler korunmuştur.

/f/

Bu ses, sadece alıntı sözcüklerde görünürken *fırla-* (24b.3) ve *Afşar* (14a.1, 25b.7) sözcüklerinde (ilki ses yansıması, diğeri ise *v > f* deġişiminin sonucu) tespit edilmektedir.

/g/

Metnin yazımında ince sıradan g ve k sesleri benzer şekilde *kef* harfi ile kaydedilmiştir ve bu yüzden de metnin inşasında *k/g* seslerinin ayrımı, genelde Oğuz Türkçesinin batı lehçesine göre yapılmaya çalışılmıştır.

/h/

Genelde alıntı sözcüklerde geçen /h/ sesi, ses türemesi veya *k > h* ses değişiminden dolayı az sayılı Türkçe örneklerde de görülmektedir: *höğürgen* (12a.7); *havla-* (15a.7); *hörmeli* (18b.1); *dahıca* (20b.5); *dahı* (20b.6).

/h/

Çoğunlukla alıntı sözcüklerde görülen /h/ sesi, *k > h* ses değişimi sonucu bazı Türkçe örneklerde de söz içi ve söz sonu ile sınırlanarak görülmektedir: *arha* (2a.11); *korh-* (9a.10), v.b. Bu ses olayı için bkz. **aşağı**.

/k/

Söz başı art /k/ sesi, Türkçe imla geleneğine göre *kaf* harfi ile kayda alınmıştır. Bu yüzden Türkçe sözcüklerde ön /k/ sesinde olduğu gibi ötümlüleşme olayı yazımdan tespit edilemez, ancak birkaç Türkçe ve Moğolca sözcük bunun dışında kalmaktadır. Bunlar için bkz. **Söz varlığı**.

İç ve son ses konumundaki art /k/ sesi, bazı istisnalar hariç korunmuştur: *toksan* (1a.4); *uçmak* (1a.6); *çok* (1a.9); *yoksa* (27b.5); *toktaşdur-* (28b.11), v.b.

Çoğunlukla alıntı sözcüklerde görülen /h/ sesi (örneğin *çarhçı* (25a.10); *yaşını* (22b.2), v.b.), iç ve son ses konumundaki art /k/ sesinin tarihî süreçte sızıcılaşması sonucu bazı Türkçe örneklerde de rastlanmaktadır:

k- > h-: *hatun* (16b.10); *han* (22b.7), v.b. Yansımalı *harp harp* (5a.2) da *h-*'lidir.

-k- > -h-: *ohlu* (2a.7); *arha* (2a.11, 2b.12, 3b.10); *sahla-* (3a.4, 7a.4, 15b.3); *yaşını-* (3a.6); *sayhan* (4a.1); *tohun-* (4a.8, 15a.14, 24a.11); *hayhıt-* (5a.1); *yayhan-* (5a.14, 24a.10); *aşar* (6a.10); *yaşa* (6b.2); *kalhan* (7a.5); *ahtarma* (7a.9); *arhu* (7a.12); *salhum* (7b.14); *başı* (9b.9); *çalhan-* (11b.11); *oşçı* (14a.2); *yaşısı* (17a.1); *tohulu* (17a.10); *oşur oşur* (24a.13); *oşran-* (24a.13); *arhalukcağ* (25a.6), v.b.

Metnimizde sızıcılaşmaya Türkçe kökenli *kayhu* (24b.10) ~ *kayhı* 'arkaya bükülmüş, bükük, bükülmüş, eğilmiş olan' (13b.6) < **kadğu* sözcüğünde ek başı *ğ* sesinde ve Arapça kökenli aslî ح 'ye giden *hınalı* (8b.8) (< Ar. *ح-ه*) sözcüğünde de sızıcılaşma tespit edilmiştir. Bunun daha ileri aşamasını gösteren *kınalı* Anadolu ağızlarında kullanılmaktadır.

-k > -h: *yoh* (1a.13); *kirh* (1a.3, 25a.1); *dıncıh-* (4a.4); *kalh-* (4a.8); *yıh-* (8b.10, 21a.10); *korh-* (9a.10); *başh-* (9b.10, 25a.2); *çih-* (22a.5); *toh* (22b.5), v.b.

Metnimizde az sayılı nöbetleşen biçimlere rastlanmaktadır; *k ~ h*: *oğ* (6b.6) ~ *oh* (15a.7); *oğu-* (1a.1) ~ *ohu-* (1b.8).

/m/

Söz başı /m/ sesi, b-n/ñ > m-n/ñ/y ses değişimi sonucu ortaya çıkan *men* (21a.4); *min* (11b.12); *min-* (1a.7); *mini-* (15a.1), v.b. gibi Türkçe sözcükler hariç, alıntı sözcüklere özgüdür. Ancak *mere*, *moval[da]t-*, *mavulcun-* gibi Türkçe kökenli ünlem ve yansımalı sözcüklerde de görülmektedir.

/n/

Metinde /n/ sesi ile ilgili en çarpıcı husus, son ses konumundaki bazı *n*'lerin *nġ*'li yazılmasıdır. Bunun fonolojik bir değişmeyi gösterip göstermediği tartışılabilir. Bu yazım tasarrufu *-Anġ* (< *-An -ġan*) sıfat-fiil, *-UbAnġ* (< *-UbAn*) zarf-fiil, *-sUnġ* (< *-sUn*) emir 3K, *+Inġ* (< *+In*) 3K iyelikli belirme durumu, *+dAnġ* (< *+dAn*) ayrılma durumu ekleri ile *iġünġ* (< *iġün* < *üġün*), *ilenġ/-iylenġ* (< *ilen* < *ile+n* vasıta durumu eki) edatları ile *senġ* (< *sen*) T2K zamiri ve *ikenġ* (< *iken* < *erken*) örneklerinde gözlemlenmektedir:

-Anġ: *olanġ* (2a.1); *gelenġ* (24a.2), v.b. Sayılı örneklerde bu kullanımın istisnalarını görebiliriz: *olan* (1a.2); *çalan* (2a.5); *doğan* (3a.7); *çıkan* (3b.4), v.b. Bu istisnaların *gidene* (24a.2) ve *yalvaranlar* (28b.3) gibi bazı örnekleri, ek aldıkları için artık son ses konumunda olmayan *n*'lerdir.

+dAnġ: *ġudretindenġ* (1b.2); *öğindenġ* (6b.8); *sendenġ* (23b-1), v.b.

-sUnġ: *minsünġ* (1a.3); *utsunġ* (30b.3), v.b. Burada da *demesünler* (28a.14) gibi istisna örneklerde belki de ek aldığı için artık son ses konumunda olmadığından *n*'nin böyle yazıldığını düşünebiliriz.

-UbAnġ: *döşeyüben* (10b.2) gibi istisnalar dışında, fiilerden zarf yapıcı bu ekin sonundaki *n*'lerin genizsileştiğini görebiliriz: *götürübenġ* (4b.7); *çekübenġ* (5b-3), v.b.

İstisna sayılabilecek kadar az sayıdaki örnekte *üstünġ al-* (4b.2, 4b.3) *+Inġ* < *+I+n* T3K iyelikli belirtme durumu ekinde ve hatta *güvenġ!* (17b.4); *dayanġ!* (17b.4) gibi bazı T2K eksiz emir kipindeki fiillerin kendi son seslerinde de görülmesi dikkat çekicidir.

iġünġ (1a.1, 1a.7, 28b.13, v.b.); *ikenġ* (15a.11, 23b.1, 30a.9, v.b.); *ilenġ/-iylenġ* (12b.1, 17a.12, v.b.). Bu ses değişiminin de ikili kullanımlarına bazen rastlayabiliriz. Örneğin *ilen* veya *-iylen* edatı şu yerlerde istisna olarak *n*'li şekilde kullanılmıştır: 1a.13, 1b.14, 2a.12, 3b.3, 4a.13, 6b.3, 7b.9, 10a.9, 11b.8, 13a.11, 15a.11, 16a.10, 17a.3, 17a.10, 20b.7 v.b.; *senġ* (24b.11, 28b.13 v.b.).

/nġ/

Metinde /nġ/ sesi genelde korunmuştur. /nġ/ sesi ile ilgili bazı ses olayları şunlardan ibarettir:

nġ > *n*: *min* (1a.4); *aydın* (3a.1); *sin-* (15b.5); *sindür-* (4b.1, 16b.8); *talan* (7b.9); *karanku* (8a.11); *derin* (14b.8); *dan* (17b.9, 24a.9); *an-* (25a.4) v.b.

nġ ~ *n* ikili kullanımların örnekleri: *yalanġac* (24a.2, 28a.14); *yalanac* (2a.10).

nġ > *g*: *ög* (6b.8, 16a.15, 17a.7, 25a.9, 29a.7); *ögce* (11a.10, 15a.3); *ögice* (7a.9, 28a.7); *ögcil* (11a.10, 15a.3); *sügü* (9b.2, 12a.3), v.b.

nġ > \emptyset : *tarı* (11b.12, 28a.9, 28a.10).

nġ > *g* (k): *yalkuz* (26b.10). *yalkuz* yazımı bir ses değişmesinden çok yukarıda sözü edilen bir yazım tasarrufu olmalıdır.

/t/

Günümüz Türkçesiyle karşılaştırılırsa *t*-sesi kimi yerlerde ötümlüleşmeden muhafaza edilirken, kimi yerlerde ileri seviyede bir *t* > *d*-ses değişimine uğramıştır

t korunması: *toġsan* (1a.4); *tök-* (11b.11, 15b.5); *tepret-* (19b.11); *tikdür-* (29b.12), v.b.

t > *d*: *dut*- (1b.9, 4a.13, 8a.8); *duz* (2b.14); *daş* (4a.2); *dustağ* (7a.10); *daş*- (7b.4, 15b.8), *daban* (8a.13, 11a.11); *dovşan* (8b.7); *dünek* (10a.12); *diskirgen* (12a.6); *dorlağ* (19a.2), v.b.

t ~ *d*: *tül*- (12a.14) ~ *dil*- (25b.9), v.b.

hy

y > *ø*: *igid* (2b.14, 6b.7); *ilhi* (4b.6); *ud*- (5a.2) ~ *ut*- (8b.4, 28b.1, 28b.9, 30a.10); *utdur*- (12a.2); *ıldırım* (5b.6); *ipek* (7a.5); *ıpran*- (15a.10); *igirmi* (24b.13, 26a.1), v.b.

y ~ *ø*: *üz* (1a.9) ~ *yüz* (9b.10).

y-korunması: *yürek* (11a.5); *yulduz* (17b.9); *yeddür*- (26b.7); *yılan* (27b.13), v.b.

y-türemesi: *yağlı yüzü* (1b.14) < *üzlüğ* “yağlı yemek” DLT 30, 34.

1.3.2. Biçim bilgisi özellikleri

1.3.2.1. Yapım Biçim Bilgisi

1.3.2.1.1. Yapım Ekleri

1.3.2.1.1.1. Addan Ad Yapım Ekleri

+Hük/+Huğ: Eski Türkçede ekin ünlü düzlük-yuvarlaklık uyumuna tabi tutulmuş olmasına karşın (Ergin 2007: 156-157), DKK Gün. yazmasında bu ek, Eski Anadolu Türkçesi ile DKK Drs. ve Vat. yazmalarında olduğu gibi (Ergin II 2018: 428-429) ünlü uyumu dışında kalmıştır. Ancak Eski Anadolu Türkçesi ile DKK Drs. ve Vat. yazmalarında ünlüsü daima düz biçimde olan ekin DKK Gün. yazmasında hep yuvarlak biçimine rastlanmaktadır. Yalnız ekin düz biçimi *iplik* (ipligi 23a.9) sözcüğünde kalıplaşmış olarak karşımıza çıkmaktadır. Metnimizde tespit edilen örnekler şöyledir: *dirilik* (28a.4, 20b.2); *kızlık* (14a.14); *koçaluk* (18b.13); *ortaluk* (3b.10, 20b.7, 1a.4); *aylık* (10b.2); *daldalık* (7a.5^{hasıye}); *erliğ* (+ünge 29b.7); *yéglüg* (+ünge 29b.7); *eksüklüg* (+i 23a.14); *karankuluk* (26b.12); *günlük* (11b.7); *kuşluk* (14b.5, 27b.2); *oğurluk* (17a.11); *yalkuzluk* (3a.3, 3a.4). Ekin yabancı kökenli sözcüklerdeki kullanımı şöyledir: *ādillüg* (+ilenğ 22b.7); *emīnlüg* (+ilenğ 22b.7); *merdlük* (28a.3); *şadluk* (7a.14). Metnimizde gerek Türkçe gerekse yabancı kökenli kimi sözcüklerde kök-ek arasındaki önlük-artlık uyumunun bozulduğu görülmektedir: *elçilik* (6b.7); *kürlük* (15a.11); *vekillük* (20a.9); *yek-renklük* (2a.4^{hasıye}). Metnimizde ikili durum gösteren örnekler şunlardır: *harçlık* (+i 13a.1) ~ *harçlüg* (+i 2a.10).

+Hı/+Hi/+Hu/+Hü: Eski Anadolu Türkçesi ile DKK Drs. ve Vat. yazmalarında ekin ünlüsü daima yuvarlak olmasına karşın, DKK Gün. yazmasında, düzlük-yuvarlaklık uyumuna girerek *+Hı/+Hi*, *+Hu/+Hü* biçimleri kullanılmıştır. Ancak kullanım açısından ekin düz biçimleri ağırlıktadır: *acıklı* (4b.6, 8a.10, 10a.10); *alınlı* (9a.8); *arhalı* (8b.14, 11a.7); *dumanlı* (24b.7); *hınalı* (8b.8); *kışlaklı* (12a.9, 26b.3); *māllı* (18a.10); *sağrılı* (8b.14, 11a.8); *yaylaklı* (12a.8, 26b.3); *bēllı* (8b.14, 11a.6); *eñgseli* (11a.7); *ğayretli* (16b.11); *kentli* (20b.5); *perçemli* (8b.8, 12a.3); *yēekli* (9b.3, 19a.8, 29b.13); *yürekli* (16b.5); *karankulu* (19a.6); *şu'ürli* (1b.9^{hasıye}); *uğurlu* (13a.7); *güclü* (15a.2) v.b. Metnimizde ekin yuvarlak ünlülü tabanlara düz ünlü ile geldiği örnekler de görülmektedir: *borçlı* (2a.10, 13a.1); *boylı* (19a.1); *burçlı* (11b.2); *dübedülli*

(9a.2); *görkli* (28a.9); *gözli* (9a.1, 11a.7, 12a.10); *kapulu* (22a.3); *kara donlu* (2b.10, 14b.8); *mîr-âhurlı* (11b.11); *nâmüşli* (16b.10); *ordulu* (11b.7); *otlu* (5b.10, 6a.6); *sözli* (23b.2, 11b.10); *sügüli* (12a.3); *sünbülli* (5b.10, 6a.6, 24b.9); *tozlu* (19a.7, 9b.3, 29b.13); *tükli* (30a.2, 11a.7); *yağlı yüzli* (17b.1, 10b.12); *yüzli I* (1b.14, 2b.10, 14b.10, 17b.7); *yüzli II* (10b.12, 17b.1). Ancak birkaç örnekte, düz ünlülü tabanlara ekin yuvarlak ünlülü biçimlerine de rastlanmaktadır: *kahırlu* (13b.9); *fehlü* (1b.9^{haşıye}). Metnimizde ikili durum gösteren örnekler ise şunlardır: *oğlu* (2a.7) ~ *oklu* (12b.11, 25b.1); *baydağlı* (19a.9) ~ *baydağlu* (6b.13, 7a.1); *çalımlı* (25a.13) ~ *çalumlu* (2a.8, 12b.11); *dadlı* (20b.2, 21b.4) ~ *dadlu* (6a.4); *dinli*, *din-li* (2a.5, 14b.9, 1a.1, 1a.6, 1b.14) ~ *din-lü* (1a.5); *kanlı* (9a.9, 16b.5) ~ *kanlu* (8b.4).

+çı/+çi: Metnimizde ekin Eski Türkçe, Eski Anadolu Türkçesi ve dolayısıyla DKK Drs. ile Vat. yazmalarında olduğu gibi (Ergin II 2018: 429-430; 2007: 157-159), yalnız +çı, +çi biçimleri kullanılmıştır: *avçı* (4b.4, 8a.2, 4b.4); *carçı* (3b.13); *çarhçı* (25a.10, 25b.1); *ekinçi* (21a.6, 21a.6); *kurçu* (14a.1, 25b.7); *oğçı* (14a.2); *yalançı* (20b.7).

+sız/+siz: Eski Anadolu Türkçesi ile DKK Drs. ve Vat. yazmalarında yalnız yuvarlak biçimi kullanılan ekin (Ergin II 2018: 431; 2007: 160-161), metnimizde hep düz biçimi bulunmaktadır: *avsız* (27a.1, 27a.2); *mâlsız* (18a.10); *namâzsız* (14b.7); *nâmüssüz* (16b.11); *gayretsiz* (16b.11); *ecel-siz* (14b.12).

+ki: Aitlik eki, Eski Anadolu Türkçesi ile DKK Drs. ve Vat. yazmalarında çok biçimli olmasına ve doğrudan doğruya ad kök ve gövdelerine gelebilmesine karşın (Ergin II 2018: 431-432; 2007: 161-163), DKK Gün. yazmasında ancak ekin ad kök ve gövdelerinin +*dA* bulunma durumu ekini almış çekimli biçimiyle birleştiği örneklere rastlanmakta, ekin yalnız ince-düz (+*kî*) biçimi bulunmaktadır: *busudaki* (3b.6, 4b.10, 8b.4); *sâgdaki* (19b.9); *soldaki* (19b.10).

+cuğ/+cük: Bu ek, Eski Anadolu Türkçesi ile DKK Drs. ve Vat. yazmalarında olduğu gibi yuvarlak biçimiyle karşımıza çıkmaktadır. Ancak yalnız *c*'li biçimiyle kullanılmıyyla farklılık göstermektedir: *eyercuğ* (+ını 14a.12); *partalcuğ* (+ı 14b.4); *sâ'atcuğ* (28b.8); *yapraçcuğ* (+ı 3a.7); *biricüg* (+in 9b.11); *dügüncüg* (+i 23b.10); *gönğülcüg* (+i 8a.12); *merescüg* (+i 8b.9). Metnimizde, yalnız bir örnekte kök-ek arasındaki önlük-artlık uyumunun bozulduğu görülmektedir: *karıncüg* (+i 8a.12).

+cak/+cek/+çek: Eski Türkçe, Eski Anadolu Türkçesi ve dolayısıyla DKK Drs. ile Vat. yazmalarında *c*'li biçimiyle karşımıza çıkan ekin metnimizde *c*'li biçimiyle kullanıldığı görülmektedir: *arhalukcağ* (+ıdum 25a.6); *dégriceğ* (+i 17a.8); *bölücek* 'ufak bir bölük, parça, bölük' (9b.10) < *bölük+cek*. Metnimizde ekin *c*'li biçimi yalnız bir örnekte kalıplaşma yoluyla kalıcı ad yapmıştır: *gökçek* (1b.13).

+cigez: Eski Anadolu Türkçesi ile DKK Drs. ve Vat. yazmalarında *-çuğaz/-çügez* biçiminde kullanılan ekin (Ergin II 2018: 433; 2007: 166) metnimizde *+cigez* biçimi tanıklanmıştır: *évcigez* (+imi 21a.13; +in 21a.13).

+cil: Eski Türkçede *+çıl/+çil* biçiminde hep *c*'li olan bu ek (Ergin 2007: 176) metnimizde yalnız bir örnekte ötümlü olarak görülmektedir: *ögcil* (11a.10, 15a.3).

+ça/+ce: Metnimizde aslında bir çekim eki olan bu ekin kalıplaşarak bir yapım eki olarak kullanıldığı görülmektedir: *néce* 'nice, nasıl' (8b.13, 11b.7, 29b.4, 30a.8); *ağça* 'akçe' (18a.14); *ögece* 'önce' (12a.1, 11a.10, 15a.3) < *öğ+ce* < *öğ* ED 167b. Krş. *öğre* ED 189a.

+daş: Eski Türkçe ve Eski Anadolu Türkçesinde bu ekin ünlü uyumları çerçevesinde

+daş/+deş, +taş/+teş biçimleri kullanılırken (Ergin 2007: 167-168) DKK Drs. ve Vat. yazmalarında +daş, +taş'lı biçimleri tanıklanmıştır (Ergin II 2018: 433). Ancak metnimizde, ekin yalnız +daş'lı örnekleri tanıklanmıştır: *ğardaş* (2b.11, 30a.14); *yoldaş* (16b.7, 15a.6, 15a.5, 15a.9, 15a.7).

+aç: Ad ve sıfat niteliğinde olan ekin örnekleri oldukça sınırlıdır (Korkmaz 2007: 34). Metnimizde tespit edilen şu iki örnek belki bu ekle teşkil edilmiştir: *yalanğac* (13a.1, 28a.14, 24a.2) ~ *yalanac* (2a.10) < *yalanğaç* < *yalınğaç* < *yalınğaç*, *yamac* (+ı 2a.9, 12b.13, +ında 10b.14) < *yam+(a)ç*. bkz. Gülensoy II 1050a; Räsänen, VEWT, 184a.

+an/+en: Metnimizde tanıklanan örneklerde ekin canlılığını kaybederek bulunduğu sözcüğün köküne karıştığı görülmektedir: *eren* (1b.7, 18b.7, 27b.12); *hızan* (26a.10); *oğlan* (21a.1, 21a.2, 2b.13, 21a.6, 18b.13, 19a.2, 1a.13, 1b.13).

+ın: Metnimizde tespit edilen örnekler şöyle gösterilebilir: *yağrını* (+sı 9b.8) < *yağır* (d) ED 905a.

+ge: Metnimizde yalnız *özge* sözcüğünde bulunan ekin kökün dışındakini ifade işlevi olduğu görülmektedir: *özge* (2a.4^{hasıye}, 14b.5).

+l: Metnimizde geçen *kızıl* renk sözcüğünde tanıklanmıştır (2007: 177): *kızıl* (6a.9, 4a.13, 10a.9, 6a.1, 8a.4, 6a.2, 15a.8; +ca 12a.13, 25b.8), fakat krş. ED 683b.

+la/+le: *dünle* 'geceleyn' (12a.13) (< *tün+le* < *tün* (d-) Gülensoy 312b, ED 513a); *yenğle* (2b.13) ~ *yanğla* 'yeni, taze' (2b.13^{hasıye}) < *yanğla*.

+ak/+ek: *çanak* (20b.11, 20b.11, 14b.2, 23b.11, 18b.4) (< *çanak* ED 425b < *?çan* ED 424a).

+ak < +Gak: *yanğak* (22b.5) (< *yanğak* < *yan+gak* ED 948b).

+eş: *güneş* (18b.9) < *küneş* ED 34a.

+er: *birer* (4a.6).

+eri < +gerü: *ileri* (2b.7; +ce 11a.4).

+re: *şonğra* (5b.7, 11a.2, 26a.7).

+di: *imdi* (30a.10).

+ndi: *ikindi* (26b.9; +nünğ 22a.1)

+mci < +nci: *üçimci* (17a.12).

+mş/+miş: *altmış* (4a.12, 10a.6, 4b.11, 8a.13, 10b.3, 20a.1, 25a.3, 18b.12, 21b.12, 21b.14, +ında 21b.10); *yemiş* (30b.14, 25a.4, 21b.7, 13b.13).

+dın: *aydın* (4b.10, 3a.1, 27b.1, 24a.5); *aydınlı* (2b.9) << *ay+dın* ED 268b.

+k: *yayağ* (18a.6; y. ol- 10b.11); *çubuğ* (21a.14) < *çibuk* < *çip+ı+k* < *çip* (?çı:b) ED 393b.

+rak: *muhtâcrağ* (+dur 2b.7).

1.3.2.1.1.2. Addan Fiil Yapım Ekleri

+a/+e-, +u-: *ada-* 'anmak, adını anmak' (1b.7) < *ad+a-*; *oyna-* 'oynamak, kımıldamak, hareket etmek' (7b.3) < *oyun+a-* OTWF-II 422; *uğra-* 'uğramak, hastalığa tutulmak' (10b.10) <

ug(u)r+a- OTWF-II 426; Ayrıca bkz. ED 89a *ugur*; *yaşa-* 'yaşamak, canlılığını, hayatını sürdürmek' (21b.14, 22a.1, 14a.5) < *yaş+a-*; *benğze-* -3- benzemek (15a.13, 23b.9, 23b.11) < *beniz+e-* ED 352b; *utan-* 'utanmak, mahcup olmak' (11a.2) < *uvut+a-n-*, ED 7b *uvtar-*, ED 6b *uvut*; *boşat-* boşaltmak (20a.4) < *boşat-* < **bo:ş+u-t*, **bo:ş* 'boş'. ED 377b *boşu:-/?boşo:-*, v.b.

+**Ar-** (> ~ +**Al-**) < +**Ar-**: *karal-* 'kararmak' (14b.4). *saral-* 'sararmak, sarı olmak, sarı rengine dönmek' (24a.9) < *sarar-* < *sargar-* < *sarıg+ar-* ED 849a; *ağart-* 'ağartmak, beyazlatmak' (16a.2) < *ak+ar-* OTWF-II 499.

+**Ar-** < +**gAr-**: *gönder-* 'göndermek' (6b.7) < *köndger-* < **könt-* < *kön-* ED 730a; Ayrıca bkz. < **köndger-* OTWF-II 744; *kurtar-* 'kurtarmak' (15a.9) < *kurtgar-* ED 649b.

+**da-/te-**: *kjilda-* '1. fişirdamak 2. keskin, sert sesler çıkararak saldırmak' (7b.3, 7b.8); *şakilda-* 'şakırdamak' (5b.4); *gürülde-* 'gürüldemek' (5b.4); *gümmürden-* 'gümbürdenmek' (4b.3, 8a.1, 10a.7); *iste-* 'istemek' (23b.12, 24a.1, 28a.11) < **iz+de-* OTWF-I 455-456.

+**kır-**, **hır-**: *çağır-* 'çağırarak' (14b.1, 14b.9) < **ça* 'yansıma' +*kır-* (bkz. Gülensoy I 211a); *kıçkır-* '1. bağırarak, çağırarak, feryat etmek 2. at, bağırır gibi yüksek ses çıkarmak, kişnemek' (11a.10, 15a.2) < **kī* 'yansıma' +*ç* 'türeme ünsüz' +*kır-* (bkz. Gülensoy I 505b); *hayhır-* 'haykırmak' (13b.6), *hayhırt-* 'haykırtmak' (5a.1, 8b.2, 10b.6) < **āy* 'yansıma' +*kır-* (bkz. Gülensoy I 407a, ayrıca *aykır-* ED 271a).

+**l-**, +**al-/el-**: *ucal-* 'yücelmek, yükselmek' (6a.6, 5b.10) < **u:ça+l-* Bkz. ED 20b *uca:* (?*uca:*) 'the back'; *ulal-* 'ululanmak' (2a.13); *düzel-* '1. düzelmek 2. yapılmak' (6a.9, 31a.2); ?*çerel-* '(kızgınlık, şaşkınlık v.b. nedenlerden) gözleri fazla açıp bakmak' (11a.11).

+**la-/le-**: *avla-* 'av avlamak, av yakalamak' (26b.9, 26b.11, 27a.1) < *a.v+la-* ED 10b; *bağla-* 'bağlamak' (13a.9, 6b.11) ~ *bağla-* (30b.11, 25a.9) < *ba:ğ+la-* ED 314b; *sağla-* 'saklamak' (7a.4, 7a.6, 9b.7, 3a.4, 15b.3, 19b.12, 7a.11, 7a.13) < *sak+la-* ED 810a; *karşıla-* 'karşılıklı' (30b.14) < *karşı+la-*; *kılıçla-* 'kılıçla kesmek, kılıçla vurmak, kılıçla vurup kesmek' (29a.12) < *kılıç+la-*; *kuşla-* 'yırtıcı kuşla kuş avlamak, kuş yakalamak' (26b.9) < *kuş+la-*; *şorla-* '(kan) fişkırarak hızla akmak, şorlamak' (9a.8, 24b.4) < *şor* 'yansıma' +*la-*; *urla-* 'ululamak, ürümek, bağırıp çağırarak' (15b.4) < *ur* 'yansıma' +*la-*; *yolla-* 'yollamak, göndermek' (26b.11) < *yol+la-*; *gözle-* 'gözlemek, gözetlemek, amaçlamak' (26b.8, 30a.6) < *köz+le-* ED 760b; *işle-* 'işlemek, içine girmek, nüfuz etmek' (5b.7) < *i:ş+le-* ED 262b; *iyile-* 'koklamak' (14a.10) < *yı:d+la-* ED 890b; *carla-* 'carlamak, yüksek sesle duyurmak, ilan etmek' (3b.13) < *car+la-*; *şulele-* 'yanmak, aydınlatmak, ışıklandırmak' (3a.6) < *şu'le+le-*; v.b.

+**lan-/len-** (< +**lA-n-**) : *acıklan-* 'kızmak, öfkelenmek' (28b.13) < *acı+lan-*; *atlan-* 'atlanmak, ata binmek' (25a.4); *bozlan-* '(üflemler için) çalınmak, yüksek ses çıkarmak, ses vermek' (9a.4) < *boz+lan-* < *bozla-* (?*bo:zla-*) < **boz* ED 392a; *daldalan-* 'duldalanmak, sığınmak, barınmak' (8b.3); *katlan-* 'katlanmak, dayanmak' (27a.7, 5a.8, 5a.8) < *katığ+lan-* (*katığlan-* ED 600b); *kuytulan-* 'duldalanmak, sığınmak, barınmak' (9b.6) < *kuytu+lan-*; *oğurlan-* '1. saklanmak, gizlenmek 2. (bir işi) gizli olarak yapmak, başkalarına sezdirmeden yapmak' (15b.11) < *oğur+lan-/oğır+lan-* (*oğurla:-/oğır:la-* ED 94a); *ortalan-* 'orta yaşına varmak, yaşının ortasına varmak' (21b.9) < *orta+lan-*; *ululan-* 'ululanmak' (13a.4) < *uluğlan-* (ED 140a); *hamlelen-* 'hamle etmek, saldırmak' (4b.2, 8a.2, 10a.8) < *hamle+len-*; *yemlen-* 'yemlenmek, beslenmek' (4a.10, 7b.12, 9b.14) < *yem+len-* (*ye:m* (?*d-*) ED 934a); *yerlen-* 'yerleşmek, yurt edinmek' (4a.12, 4b.6, 7b.13, 8a.7, 10a.6, 10a.12) < *yér+len-* (*yérle-* ED 968a) v.b.

+**laş/-leş-**: *karşılaş-* ‘karşılaşmak’ (8a.3); *meleş-* ‘meleşmek’ (16a.4, 19a.4, 3a.13) < *meleş-* < *me:+le-* < *me*: ED 765b; *elleş-* ‘tutuşmak, savaşa girişmek, çalışmak’ (7a.9, 25a.3, 16b.4); *söyleş-* ‘söyleşmek, konuşmak’ (1a.12, 5b.1, 10b.14, 11a.1) v.b.

+**ra/-re-**: *sayra-* ‘ötmek, cıvıdamak, şakımak’ (6b.6, 6b.8, 24a.12); *oğran-* ‘okramak, yavaşça kişnemek’ (24a.13) < *okra-n-* < *ok+ra-* OTWF-II 470; *sıçra-* ‘sıçramak’ (4b.2, 8a.2, 10a.8, 3a.9, 8b.7) < *saçra-* OTWF-II 471, v.b.

1.3.2.1.1.3. Fiilden Ad Yapım Ekleri

-**a/-e**: *gêne* ‘yine’ (29a.5) < *yan-a* ED 943a; *sıyra* ‘sıyrılmış, çekerek çıkarılmış, kınından çıkarılmış (kılıç)’ (29b.3, 29a.10) < *sıyr-a* < *sıdır-* ED 802b; *yara* ‘yara’ (15a.8) < *yar-a* (ayrıca bkz. Ergin 2007: 193); *öte* ‘sonra, ondan sonra’ (12a.12, 12b.9, 13a.8, 13b.2, 13b.9, 11b.14) < *öt-e*, v.b.

-**ak/-ağ** < -**Gak**: *aykāk* ‘çok konuşan’ (15b.1) < *ay-gāk* < *ay-* ED 266a; *bucāk* ‘bucak, kenar, köşe, yer’ (14b.4) < *bıçgā:k* < *bıç-* ED 294b; *dustāk* ‘tutsak’ (7a.10) < *dutsak* < *tutsak* < **tutzak* < **tutuzak* < **tutuz-gak*, ED 462b *tutuz-*; *yaprāk* ‘yaprak’ (3a.7) < *yapur-gak* ED 879b; *yatak* ‘yatak, yer’ (18a.2) < *yatgāk* ED 888a, v.b.

-**ak**: *yıknāk* ‘toplanma yeri, bir araya gelme yeri’ (18b.5) < *yıkn-ak* v.b.

-**gan**: *diskirgen* ‘çok korkutan, çok ürküten, korkudan sıçratan’ (12a.6); *högürgen* ‘çok bağırın, çok kükreyen’ (12a.7); *dovşan* ‘tavşan’ (8b.7) < *tavişgā:n* < *taviş-* ED 446b-447a); *ğazan* ‘kazan’ (21b.1, 20a.4, 20a.1) < *kazgan*, ED 682a; *tiken* ‘diken’ (20b.2) < **tik-gen* ED 483b; *yalan* ‘yalan’ (17a.1) < *yalgan* < **yal-gan* ED 926b.

-**cağ**: *bahıncāk* ‘nişangâh’ (11a.9).

-**kı/-ku/-hı/-hu/-gi/-gü**: *bilgi* ‘bilgi’ (2b.5, 2b.5, 23a.14) < *bil-gi*, *çalkı* ‘çalgi’ (23a.14) < *çal-gr*, *korķu* ‘korku’ (29b.12, 2a.9, 23a.12, 29a.6) < *korgu* < **kork-gu* ED 653b; *vergi* ‘bir kimsenin doğuştan sahip olduğu nitelik, yetenek veya özellik, Tanrı vergisi, vergi’ (16a.13) < *bē:rgü* < *bē:r-* ED 362b; *sevgü* ‘sevgi’ (2a.1) < *sev-gü*, *sügü* ‘süngü, mızrak’ (9b.2) < *süñü*: (*süñü:g*) < **süñ-* ED 834b; *ķayhı* (13b.6) ~ *ķayhu* (24b.4) ‘(krş. ķayhu) arkaya bükülmüş, bükük, bükülmüş, eğilmiş olan’ < **kad-gu*, krş. *kadit-* ED 597a fiilinin kökü **kad-* ile.

-**kun/-gün/-kün**: *çapķun* ‘soyguncu, baskıncı; mec. yaramaz’ (3a.2); *daşķun* ‘taşkın’ (6a.8, 6a.10, 14a.9, 2b.8, 15b.7, 27b.9); *pozķun* ‘bozgun’ (3a.2); *düzgün* ‘düzgün’ (2a.3); *ötkün* ‘keskin, etkili, nafiz, delip geçici’ (11b.10, 3b.5).

-**i/-i/-u/-ü** < (X)G: *acı* ‘acı’ (7a.12, 22a.11) < **ha:çig* ED 21b, Tekin (1995:172); *arı* ‘arı, temiz’ (11a.13, 23a.1, 23a.8, 4a.7, 9b.9, 16b.12, 1a.1, 1a.6, 1b.14, 14b.9, 1a.5, 22b.12, 23a.7, 1b.8, 2b.9) < **ar-n-g* ED 213b, Tekin (1995: 172); *diri* ‘diri’ (7a.10) < **tir-ig* ED 543b, Tekin (1995:183); *ķapı* (22a.4) ~ *ķapu* (22a.5, 8a.14, 1a.7, 18b.11) ‘kapı’ < *ķap-ig* ED 583a; *ķatı* ‘1. katı, sert 2. sağlam, kuvvetli’ (14a.12, 20a.7, 29b.13, 3b.4, 9b.3, 12a.4, 19a.7, 26b.5) < *ķat-ig* ED 597b; *ķızı* ‘kıyı, kenar’ (4b.12, 8a.14, 10b.4, 7b.9, 14a.14, 10a.3, 15b.10, 10a.1) < *ķid-ig* ED 598a; *busu* ‘pusu’ (3b.6, 4b.10, 8b.4) < *bus-ug* ED 373a; *ķuru* ‘boş, yersiz, gereksiz, yararsız, anlamsız, değersiz’ (15b.2) < **ku:ri-n-g* ED 652b, Tekin (1995: 179); *ķıslāk* ‘1. kışlak, kışlık yer, kışı geçirecek yer, kışın barınılan yer 2. kışın orduların, göçebe oymakların hayvanlarıyla birlikte yayladan inip konakladıkları yer’ (20b.9, 20b.10) < *ķısla-g* ED 672b; *otaķ*

'otağ, büyük ve süslü çadır, büyüklere özel çadır, çadır, çerge' (24b.13, 28b.5) < *o:ta-g ED 46b; *yarağ* 'yarak, silah' (28b.8, 28b.7) < *yara-g* ED 962a; *yaylağ* '1.yazı geçirmeye özgü yüksel yer, yayla 2. yazın davar ve büyük baş hayvanların saklandığı yer, otlak' (20b.10, 2b.8, 20b.9) < *yayla-g* ED 981b.

-I/-U: *dahı* (20b.6, 26b.13, 29a.9, 20b.5, 23b.9) ~ *dahı* (16a.12) 'dahi, da/de, bile' < *tak-ı* ED 466a; *doğrı* 'doğru' (18b.10, 3b.4, 1b.8) < *toğ(u)ru* ED 473a; *dolı* '1. dolu 2. dolunay' (17a.3, 18b.9) < *tol-u* ED 491a; *dügi* 'pirinç' (18a.11, 21b.2) < *tög-i* OTWF-I 340; *karşı* 'karşı' (15b.8, 16a.4, 19a.4, 9a.3, 23a.3, 23a.11, 26a.6, 19b.11, 2b.8, 14a.8, 15b.6, 27b.8, 30b.2, 30b.3) < *kar(i)ş-ı* ED 663b; *konşı* 'komşu' (20b.11, 14b.2) < *kon(u)ş-ı* ED 640b; *yağşı* 'iyi, güzel' (22b.2, 22b.4, 22b.5, 22b.6, 22b.7, 22b.8, 17a.1, 1b.6, 22b.8, 22b.7) < *yağ(i)ş-ı* < *yakış-ı* ED 908a; *yasdı* 'yassı, yayvan ve düz' (10a.1, 15b.10, 17a.9) < *yas-ı* ED 973b; *yazı* 'yazı, ova, kır, düz yer' (8b.6) < *yaz-ı* ED 984b.

-k/-k/-uk/-ük: *alçak* 'alçak' (19b.2, 27a.2) < *alça-k*, *alça-* < *alç+a-* ED 129b; *bölük* *bölük* 'bölük bölük, parçalara ayrılmış bir biçimde' (6b.7) < *böl-ük* (*bölök*) ED 339b; *buyruk* 'buyruk, ferman' (5a.9) < *buyruk* < *buyur-uk* ED 387a; *böyük* 'büyük' (13b.1, 13b.7, 14a.1) < *bedü-k* ED 302b; *direk* '1. direk, sütun 2. değerli, saygın, önde gelen kimse' (25a.14) < *tirek* < *tire-k* ED 543b; *ırak* 'ırak, uzak' (14b.13) < *ıra-k* ED 214a; *ışık* 'ışık' (27a.5, 27a.5) < *yaşu-k* ED 977a; *gerek* 'gerek' (1b.8, 1b.9, 1b.11, 1b.12, 1b.13, 2a.2, 2a.4, 2b.3, 2b.5, 11b.7, 12a.12, 16a.9, 16a.10, 16a.12, 16a.13, 16b.3, 16b.4, 16b.7, 16b.8, 16b.9, 16b.10, 16b.11, 16b.13) < *kerge-k* ED 742a; *konak* 'konuk, misafir' (24a.4) < *kon-uk* ED 637b; *kuyruk* 'kuyruk' (8b.4, 5a.2, 10b.9, 19b.4, 28a.5, 4b.2, 10a.8, 8a.3) < **kud(u)r-uk* ED 604a; *köpük* 'köpük' (7a.12, 11a.11) < *köp-ük* ED 689a; *kölük* (14b.3) < *köl-ük* < *köl-* ED 717b; *köynek* (6a.14) < *könlek* (*g-*) < *könle-* ED 732a; *sümük* 'kemik' (4b.8, 10a.14) < **sün-ük* (?*sünök*) ED 838b; *toprak* 'toprak' (18a.4, 18a.3) < *topra-k* ED 443a; *uşak* '1. ufak, küçük 2. çocuk' (5a.13, 21a.6) < *uvşa-k* ED 16a; *yoh* (1a.13) ~ *yok* (4b.10, 23b.7, 21a.7, 4a.6, 5a.3, 4a.4, 4a.2, 5a.6, 5b.1, 5a.10, 5a.8, 4b.5, 18a.14, 4a.11, 5b.2, 5a.11) 'yok' < **yo:-k* ED 895b; *yük* 'yük' (14b.3) < **yü:-k* ED 910b; *yügürük*, *yügürük* 'hızlı koşan, hızlı giden' (15a.4, 10a.4, 15b.12, 3b.2, 18a.7, 13a.7, 2b.1, 25a.14) < *yügür-ük* ED 914a, v.b.

-l: *osal* 'ihmal edilecek nitelikte önemsiz; tembel' (14a.8, 14a.9, 14a.11, 14a.13, 14b.1, 14b.3, 14b.5, 14b.7, 14b.8, 14b.10, 14b.12) < *osa:l* < **osa:-* ED 247a; *tükel* 'bütün, tam, tüm' (15b.5) < *tüke:l* < *tüke:-* ED 480b.

-(X)m: *geyim* 'savaşta giyilen zırh, savaş giysisi' (19a.9) < *kéd-im* ED 704a; *ıldırım* 'yıldırım' (5b.9, 5b.6, 4a.1) < *yaltrım* ED 923b *yaltrı:-*; *ölüm* 'ölüm' (14b.12, 9a.9, 16b.6, 13b.8) < *öl-üm* ED 146a; *salhum* 'salkım; salkım biçiminde olan herhangi bir şey' (12a.3, 12a.3, 7b.13) < *sal-kı-* "sarmak, salınmak"+ *m* (bkz. Gülensoy II 725b); *uçurum*, *uçrum* 'uçurum' (3a.8, 11b.4) < *uçur-um* < *uçur-* ED 30b, v.b.

-me: *ahtarma* 'savaşta yenilip öldürülen düşmandan ele geçirilen at, silah ve mal, ganimet' (7a.9) < *axtar-* ~ *ağtar-* ED 81b; *burma* 'burma, burulmuş biçimde' (1b.2) < *bur-ma*, *yarma* '1. buğday, arpa, mısır, bezelye v.b.nin iri çekilmiş, dövmesi 2. yarılmış' (21b.2; 12b.4) < *yar-ma*, *çekme* 'çizme, koncu diz kapaklarına kadar çıkan bir ayakkabı türü' (14a.12) < *çek-me*, v.b.

-mak: *yaşmak* 'yaşmak, kadınların ferace ile birlikte kullandıkları, gözleri açıktaki bırakan, ince yüz örtüsü' (21a.10) < *yaş-* ED 976b.

-nc: *güvenc* '1. güvenç, itimat 2. sevinç 3. dayanak, arka' (+ 2b.14) < *küven-ç* < *küven-* <

*küve:- ED 690a.

-c: *ornac* ‘birinin ardından gelip onun yerine geçen kimse, arda, ardıl’ (+ı 3a.1) < *orna-ç* < *orna*:- ED 235b; ayrıca bkz. Tezcan (2018: 153-154).

-man: *batman* ‘batman, bir ağırlık ölçü birimi’ (20a.1, 29a.1) < *bat-man* ED 305b; *yaman* ‘yaman, kötü’ (21a.12, 21a.13, 28b.2, 28b.3) < **yav-man* OTWF-I 388.

-miş: *dolaşmış* ‘dolaşık’ (+ını 3b.5) < *tolğaş-mış* < *tolğaş*- ED 497b.

-n/-in/-un/-ün: *düğün* ‘düğüm’ (23b.10, 23b.10) < *tüg-ün* ED 484a; *bitün* ‘bütün’ (1b.10) < *bütün* < *büt*- ED 306b; *ekin* ‘ekin, çiftlik, ekin ekilen yer, tarım yapılan yer’ (21a.5) < *ek-in* ED 109a; *gelin* ‘gelin’ (21a.10, 21a.9, 21b.6, 3a.3, 18a.4) < *kel-in* ED 719a; *talan* ‘talan, yağma’ (7b.9, 12a.14, 25b.14) < *tala-n* < *tala*:- ED 492a; *tütün* ‘tütün, duman’ (27a.3, 27a.11) < *tütün* < *tüte*:- ED 457b; *uzun* ‘uzun’ (14a.5, 11a.9, 20a.13) < *uzun* < **uza-n* ED 288b.

-ş/-iş/-uş: *bağdaş* ‘bağdaş’ (29b.1, 29b.6, 31a.3) < *bağda-ş* < *bağda*:- ED 312b; *kaıdış* ‘dönüş, geri dönüş, geri dönme’ (13b.12, 13b.14, 25b.4) < *kadı-ş* < *kadı*- ED 597a; *kayış* ‘kayış’ (4b.11, 12a.7) < *kadış* < ?**kad*- ED 607a; *savaş* ‘savaş, kavga, harp’ (11a.3, 15a.2, 16a.9, 22a.7, 9a.5, 20b.3, 26a.6, 9a.5, 17a.8) < **sava-ş* ED 793a; *yeriş* ‘akın, saldırı, hücum’ (14a.11, 17a.8, 14a.4, 26a.10) < *yori-ş* < *yori*:- ED 957a.

-nti: *derinti* ‘derinti, insan kalabalığı’ (20b.4) < *tér-inti* (Gülensoy I 279a) < *tér-* (d-) ED 529a; ? *selinti* ‘1. selinti, selin bıraktığı çer çöp, v.b. 2. *mec.* derinti, insan kalabalığı’ (+ler 20b.4).

-dü: *dögdü* ‘çekiç ve keser gibi aletlerin bir şeyi dövmeye ve ezmeye yarayan tarafı, düz ve yuvarlak kısmı’ (12a.5) < *dög-dü* < *tög-* (d-) ED 477a.

-et: *ölet* ‘ölet, kıran, kırgın’ (18b.2) < *öl-et* < *öl-üt* ED 130a.

-maca: *dolamaca* ‘dolamaç, dolambaçlı, eğri büğrü’ (8b.10) < *tolğa-* ED 497a;

-mur: *yağmur* ‘yağmur, yağış’ (7b.3) < *yağ-mur* ED 903b; ?*çakmur* ‘gömgök, masmavi’ (12a.10), krş. *çakır göz*’de *çakır* ile.

-ka, -ge: *kıska* ‘1. kısa 2. ince’ (8b.14, 11a.6, 6a.14, 6b.2) < *kıs-ğa* ED 667a; *bilge* ‘bilge, bilgili’ (18a.7) < *bil-ge* ED 340a.

-r, -ar, -er: *aşar* ‘akar, akan’ (28a.13, 6a.7, 6a.10, 25a.7, 15b.12) < *ak-ar* < *ak*- ED 77b; *çapar* ‘çapar, ulak, haberci’ (24b.10) < *çap-ar* < *çap*- ED 394a; *uçar* ‘uçan, uçucu; uçan kuş’ (1a.10) < *uç-ar* ED 29b; *yaşar* ‘yaş, ömür yaşı, insan yaşı’ (2b.14, 18b.12, 3a.2, 21b.7) < *yaşa:-r* < *yaşa*:- ED 976b; *ılğar* ‘1. ılğar, ılğarlama, saldırı, hücum 2. ılğar, dizginleri koyuverilmiş atın dörtmala koşması’ (14a.11, 17a.8, 8b.12, 17a.9) < *ılğa-r*.

1.3.2.1.1.4. Fiilden Fiil Yapım Ekleri

-ar/-er/-ır/-ir/-ur/-ür: -ar/-er: *çıkır* ‘çıkarmak’ (23b.6, 29a.4, 29a.7) < < < *taşkar* < *taş+ık-ar* ED 410b; *dönder* ‘döndürmek’ (6b.11) < *tönder* < *tönit-er* ED 518b; -ır/-ir/-ur/-ür: *ayır* ‘ayırarak’ (21a.13, 21a.13, 4b.7, 8a.8, 10a.13) < *ad-ır* ED 66a; *bitir* ‘bitirmek’ (11a.1) < *büt-ür* ED 308b; *batır* ‘batırmak’ (7a.13, 4b.14, 10b.6) < *bat-ur* ED 308a; *uçur* ‘uçurmak, kesip koparmak, kesip ayırmak’ (19a.11) < *uç-ur* ED 30b; *pişür* ‘pişirmek’ (21b.3,

21b.4) < *bış-ur-* ED 383b; *düşür-* 'düşürmek' (21b.3, 16a.11, 7a.1) < *tüş-ür-* 566a; *yétür-* 'yetirmek, ulaştırmak, yetiştirmek, eriştirmek' (2b.4, 21a.12, 28a.9, 14a.7, 22a.9, 15b.13, 6a.5, 3b.3, 19a.3, 19a.14, 5b.3, 14a.6, 3b.1, 10a.5, 11a.12, 15a.4, 1a.11) < *yét-ür-* ED 893a, v.b.

-dur-/dur-/dür-: Düz ünlülü tabanlara gelen **-dur-/dür-:** *ulaşdur-* 'ulaştırmak' (24a.6) < *ulaş-dur-*; *yağdur-* 'yağdırmak' (5b.4) < *yağ-dur-*; *azdur-* 'azdırmak' (1b.10) < *az-dur-*; *dolandur-* 'dolandırmak, dolaştırmak' (21a.3, 5a.1, 10b.7) < *dolan-dur-*; *kazdur-* 'kazdırmak' (23b.13) < *kaz-dur-*; *kıldur-* 'kıldırma' (24a.5) < *kıl-dur-*; *savdur-* 'savdırmak, uzaklaştırmak' (24a.4) < *sav-dur-*; *saydur-* 'saydırmak' (23b.8) < *say-dur-*; *gezdür-* 'gezdirmek, dolaştırmak' (27a.2, 6b.12, 7b.2, 4a.8, 9b.9) < *gez-dür-*; *pişdür-* 'mec. hazırlamak, olgunlaştırmak' (24a.6) < *piş-dür-*; *sindür-* 'sindirmek, hazmetmek' (16b.8) < *sin-dür-*; *tikdür-* 'dikirmek' (29b.12, 29b.14) < *tik-dür-*; *yédür-* 'yedirmek' (22b.2) < *yé-dür-*; yuvarlak ünlülü tabanlara gelen **-dur/-dür-:** *doldur-* 'doldurmak' (20a.3, 4b.1, 17a.2, 8a.5, 10a.10, 14a.3) < *dol-dur-*; *kusdur-* 'kusturmak' (2b.1, 13a.6) < *kus-dur-*; *öldür-* 'öldürmek' (29b.9, 30a.13, 29b.8, 28a.3, 16b.1, 30b.13, 30b.9, 30b.7) < *öl-dür-*; *soydur-* 'soydurmak, yüzdürmek' (29b.11) < *soy-dur-*; *sökdür-* 'söktürmek' (6b.2) < *sök-dür-*; *utdur-* 'yutturmak' (12a.2) < *ut-dur-*; ikili biçimler gösteren örnekler: *sındur-* (4b.8, 10a.14, 10a.9) ~ *sındur-* (4b.1) 'sındırmak, kırmak'; *endür-* (1a.1, 1b.2, 15b.9, 19a.11) ~ *ëndür-* (23b.5) 'indirmek'.

-h-: *kalh-* 'kalkmak' (3a.9, 3b.8, 8a.12, 23b.13, 24a.1, 8b.7, 4a.8) < *kalı-k-* < *kalı-* ED 617b; *korh-* 'korkmak' (9a.10, 16b.6, 28b.14) < *korı-k-* < **korı-* OTWF-II 646.

-ıl/-il/-ul/-ül-: **-ıl/-il-:** *açıl-* 'açılmak' (23b.10, 19a.2, 3b.7) < *aç-ıl-* ED 26b; *ayrıl-* 'ayrılmak' (19b.9, 27a.1, 5b.9, 9a.6, 24b.5, 5b.6) < *ayır-ıl-* < *ad(i)r-ıl-* ED 68b; *dağıl-* 'dağılmak' (17b.2) < *ta:grı-l-*, bkz. Tekin 1995:174, ayrıca bkz. ED 469b *tiğil-*, OTWF-II 674; *diril-* 'dirilmek' (28a.3) < *tir-ıl-* ED 547b; *egil-* 'eğilmek' (6a.8) < *eg-ıl-* ED 106b; *tapıl-* 'bulunmak' (5b.8) < *tap-ıl-* ED 439b; *yıkıl-* 'yığılmak' (20b.4, 21b.10) < *yıg-ıl-* ED 901b; **-ül/-ü-:** *buyrul-* 'buyrulmak' (6a.4) < *buyur-ul-* < *buyur-* ED 387b; *dögül-* 'dövülmek, vurulmak' (3b.8, 14b.6, 7b.7, 9a.4) < *dög-ül-* ED 477a; *düzül-* 'dizilmek, sıralanmak' (6a.3) < *tüz-ül-* ED 575b; *kurul-* 'kurulmak, yapılmak' (20a.7) < *kur-ul-* ED 659a; *kurtul-* 'kurtulmak' (21b.5) < *kurt-ul-* < **kurt-* ED 650a; *süzül-* 'süzülmek, dökülmek' (6a.3, 19b.8) < *süz-ül-* ED 863a; *tökül-* 'dökülmek' (29a.13, 6a.3, 25b.8, 11b.11) < *tök-ül-* ED 481a, v.b. Düz ünlülü fiil tabanıyla yuvarlak ünlülü örnek: *çevrül-* 'çevrilme' (6a.4, 19b.8); ikili durum gösteren örnekler: *omrıl-* (25a.11, 13a.2) ~ *omrul-* (2a.11) 'ezilmek'.

-n/-ın/-in/-ün-: *bezen-* 'bezenmek, süslenmek' (1a.6; b. -ende 24b.1) < *bedze-n-* < *bediz* ED 310a; *dolan-* 'dolanmak, dolaşmak, gezinmek' (20b.1; d. -dı 28a.6; d. -dum 19b.4) < *tolga-n-* ED 497a; *gezin-* 'gezmek, dolaşmak' (14b.3) < *gez-in-*; *görün-* (11b.7) ~ *görin-* (14b.13) 'görünmek' < *kör-ün-* ED 746a; *ögün-* 'övünmek' (7a.8) < *ög-ün-* < *ö:g-* ED 110b; *sevin-* 'sevinmek' (18b.9, 18b.10, 18b.11) < *sev-in-*; *oğran-* 'kişnemek, yavaşça kişnemek' (24a.13) < *okra-n-* < *ok+ra-* OTWF-II 470, v.b. Kökle kaynaşarak onun ayrılmaz bir parçası durumuna gelen örnekler: *gazan-* 'kazanmak' (20a.5) < *kazğa-n-* < **kazğa-* ED 683a; *güven-* (17b.5, 17a.13, 26a.14, 17b.3) ~ *güvenğ-* (17b.4) 'güvenmek, bel bağlamak, itimat etmek; övünmek, sevinmek' < *küve-n-* < **küve-* ED 690a; Ayrıca bkz. *küven-* Erdal II 607; *kon-* 'konmak' (3a.8, 9b.12, 7b.10) < *ko:-n-* < **ko:-* ED 632a; *oyan-* 'uyanmak' (28a.5) < *oç-un-* (*oçon-*), **oç-* dan ED 62a; *öğren-* 'alışmak' (14b.4) < **ögre:-n-* ED 114b; *sagın-* (11a.12) ~ *sakın-* (11a.1, 10b.14, 10b.14) '1. düşünmek 2. amaçlamak' < *sak-ın-* (*sa:k-ın-*) < *sa:k-* ED

812b; *san-* ‘sanmak, zannetmek’ (27a.4, 29b.2) < *sa:-n-* ED 833a; *sın-* ‘sınmak, kırılmak’ (23b.12) < *sr:-n-* ED 833b; *tüken-* ‘tükenmek, bitmek’ (20b.2, 20b.3, 29a.8, 5b.2, 15a.11, 17b.11, 15a.11, 5b.2) < *tüke-n-* ED 484b, v.b. Dönüştürme işlevi yanında edilgenlik işlevi de yüklenen fiil tabanları: *çalın-* ‘çalınmak’ (9b.5, 9a.8, 10a.1, 24b.4) < *çal-ın-* ED 421a; *eglen-* ‘durmak, dayanmak; oturmak’ (16a.3, 16a.10, 4a.2, 22b.12, 23a.1, 23a.6, 23a.7, 23a.9, 19a.5, 3a.12, 4a.2) < *egle-n-*; *çalhan-* ‘çalkanmak’ (11b.11) < *çalha-n-*; *hamlelen-* ‘hamle etmek, atılmak, saldırmak’ (4b.2, 8a.2, 10a.8) < *hamlele-n-*; *oğurlan-* ‘1. saklanmak, gizlenmek 2. (bir işi) gizli olarak yapmak’ (15b.11) < *oğurla-n-*; *yumşan-* ‘yumuşamak, sertliği kalmamak’ (6b.4) < *yumşa-n-* < *yumşa-* (?*yımşa-*) ED 939a, v.b.

-*se-*: *bükse-* ‘yarmak, aşmak, katetmek’ (16a.4) < *bük-se-*.

-*ş/-iş/-uş/-üş-*: İştahlık bildirme işlevi ile: *dögüş-* ‘dövüşmek, vuruşmak, çarpışmak’ (27b.1, 16b.4) < *dög-üş-* ED 477a; *kağkıldas-* ‘kuşlar bağrışmak, gıdaklaşmak’ (7b.5) < *kağkıldas-ş-*; *kuğkıldas-* ‘kuşlar bağrışmak, gıdaklaşmak’ (7b.5) < *kuğkıldas-ş-*; *karşılaş-* ‘karşılaşmak, karşı karşıya gelmek’ (8a.3) < *karşılaş-ş-* < *karşı-* ED 663b; *meleş-* ‘meleşmek’ (16a.4, 19a.4, 3a.13); *sıçraş-* ‘sıçramak, hep birlikte sıçramak’ (6a.1) < *saçra-ş-* < *saçra-* OTWF-II 471, v.b. Oluş bildirme işlevi ile: *daniş-* ‘konuşmak’ (30b.6, 1a.5, 30b.6) < *tanu-ş-* ED 526b; *dolaşmış* ‘dolaşık’ (3b.5) içinde *dolaş-* < *tolga-ş-* ED 497b; *savuş-* ‘savuşmak, sıvışmak, kaçmak’ (27b.5) < *sav-uş-*; *yanaş-* ‘yanaşmak, yanına gelmek’ (11a.10, 15a.2) < *yana-ş-*; *yetiş-* ‘yetişmek, varmak, ermek, ulaşmak’ (1a.4, 4a.2, 4b.6, 6a.8, 21b.9) < *yét-iş-* ED 894a, v.b.

-*t-*: *ağart-* ‘ağartmak’ (16a.2) < *ağar-t-*; *bağirt-* ‘bağirtmek’ (14a.4) < *bağır-t-*; *bögürt-* ‘böğürtmek, bağirtmek’ (12b.4, 25b.10) < *bögür-t-*; *oynat-* ‘oynatmak’ (27a.5, 30b.3, 26b.12, 28a.1) < *oyna-t-*; *emir-* ‘emzirmek’ (22b.6) < *em-ir-*; *götürt-* ‘götürtmek’ (26b.7) < *götür-t-*; *kağart-* ‘1. kabartmak, şişirmek 2. nasırlaştırmak’ (14a.13) < *kağar-t-*; *sıçrat-* ‘sıçratmak’ (7a.12) < *sıçra-t-*; *yalvart-* ‘yalvartmak’ (22b.10) < *yalvar-t-*; *na‘llat-* ‘nallatmak’ (12a.13) < *na‘lla-t-*, v.b. Kökle kaynaşarak ettirgenlik işlevi bakımından körelmeye uğramış örnekler: *dağıt-* ‘dağıtmak’ (6b.8) < *dağ-ıt-*; *düzet-* ‘yapmak, kurmak, inşa etmek’ (29b.14) < *düze-t-*; *yarat-* ‘yaratmak’ (14b.11, 25a.8, 22b.8) < *yara-t-* ED 959b, v.b.

-*y-* < -*d-*: *doym-* ‘doymak’ (15b.5) < *to:-d-* ED 451a; *gây-* ‘giymek’ (30a.5, 25a.6, 10b.13, 5a.7, 11b.1) < *ke:-d-* ED 700b; *kıy-* ‘kıymak’ (1b.12, 16b.1) < *kı-d-* ED 595a; *koy-* ‘koymak’ (13b.13, 20a.4, 27a.2, 28b.10, 11a.3, 11a.13, 8b.9, 8b.9, 10b.8, 17a.13) < *ko-d-* ED 595b, v.b.

-*ız-*, -*uz-*: *damız-* ‘damlatmak’ (4a.4) < *tam-ız-* (*tam-uz-*) ED 510a; *dustak* ‘tutsak’ < *tut-uz-* (7a.10) içinde < *tut-uz-* ED 462b.

1.3.2.2. Çekim Biçim Bilgisi

1.3.2.2.1. Ad Çekimi

1.3.2.2.1.1. Çokluk

Metinde çokluk eki artlık-önlük uyumuna uygun olarak Türkçe ve yabancı kökenli sözcüklerde *+lar/+ler* biçimindedir: *ağayıl+lar* (3a.11, 19a.3); *kağhan+lar* (7a.5, 7a.7); *ok+lar* (6b.6, 6b.9, 28b.14); *tavulğa+lar* (6a.11, 6a.14, 19a.12); *gemi+ler* (5a.14); *yég+ler* (13b.1);

gāzi+ler (2a.1); *naqqāre+ler* (3b.8, 9a.4), v.b. Durum ekleriyle kullanımı: İlgi durumunda: *aykāk+lar+unġ* (15b.1); *pādišāh+lar+unġ* (18b.5); *yalanac+lar+unġ* (2a.10); *bedev+lerünġ* (9a.2); *denġiz+lerünġ* (5a.12), v.b. Belirtme durumunda: *at+lar+ı* (24b.2); *daġ+lar+ı* (5b.11); *azu+ların* (4b.14, 10b.6); *ħandaġ+lar+m* (14a.3); *év+leri* (15a.12); *yélken+lerin* (30a.3), v.b. Yönelme durumunda: *ilhı+lara* (4b.6, 8a.7); *ķavat+lara* (12a.2); *ķonŗ+lara* (14b.2); *derviŗ+lere* (14b.8); *igid+lere* (12a.1) v.b. Bulunma durumunda: *yaŗŗ+lara+da* (22b.7); *ķaġ+lara+da* (24a.9, 24b.5); *nik-zen+ler+de* (22b.12, 23a.7); *yér+ler+de* (17b.12, 23b.13) v.b. Ayrılma durumunda: *ilhı+lardanġ* (10a.12); *yéddi+lerdenġ* (5b.5, 5b.8), v.b.

1.3.2.2.1.2. Durum Ekleri

1.3.2.2.1.2.1. Yalın Durum

Metnimizde yalın durum ile ilgili tespit edilen örneklerin bir bölümü şöyle gösterilebilir: Normal teklik biçimiyle kullanımı: *Busudaki sır sözleri sarħoŗ söyler* (3b.6); *Ulu ħanlar ordusunda cārġı carlar* (3b.13); *Gönġül ister ħalħa dura çöl yerlerde çāħ ħazdura bostān eke* (23b.12); *Süleymān nebī idi, mertebesi hem çok idi* (1a.9), v.b. +lAr çokluk ekiyle kullanımı: *Alplar du'ā kılayunġ civānmerdleri görmāġ-iġünġ* (2b.4); *Kazaġuclar segirdürse meydānında toz eġlenür, duman çöker* (3a.11); *cırasınlar elleŗende* (7a.9); *Kaybatanlar sevinür ħarank(u)lu ġecede menzil kesse* (19a.6); *zamāneler ħopub gele* (20b.1); *Bu yerleri kimler açdı?* (18b.6), v.b. İyelik ekleri ile kullanımı: *Adum Delü Dönmez-iken ad ġazananġ Ġazan-ıdum* (20a.4); *Ġazan der özüim tipde durdum* (26a.3); *Eger ejdehā öldürübseġ Ġazavātunġ mübārek* (30b.9); *Gününġ doġsunġ, iŗünġ onsunġ* (9a.10-11), v.b.

1.3.2.2.1.2.2. İlgi Durumu

Metnimizde ilgi durumu eki Eski Anadolu Türkçesi ile DKK Drs. ve Vat. yazmalarında olduġu gibi (Ergin II 2018: 448-449), daima dar-yuvarlak ünlülü biçimleriyle karşımıza çıkmaktadır: *aġıl+unġ* (8a.14, 10b.4); *baluġ+unġ* (5a.13); *ķayın ata+nunġ* (21b.4); *ķaya+nunġ* (3a.9, 28b.5, 28b.11); *oġ+unġ* (30b.7); *yalanġı+nunġ* (20b.7); *yalanġac+unġ* (24a.2); *er+ünġ* (6a.12, 15a.9); *ķāfir+ünġ* (20a.6, 26a.9); *ķür+ünġ* (15a.12); *yér+ünġ* (5b.7, 29b.5), v.b. 13b.1'de ise *pādišāhun* olarak genizsilliġi kaybolmuş olarak karşımıza çıkar. Metnimizde tanıklanan T1K zamirinin ilgi durumu +üm ekiyle yapılmaktadır: *men+üm* (28b.13, 29a.4, 30a.11); *men+ümilenġ* (30b.6); *men+üm-lenġ* (26b.10).

1.3.2.2.1.2.3. Belirtme Durumu

DKK Gün. yazmasında, Eski Anadolu Türkçesinde (Ergin 2007: 232) ve dolayısıyla DKK Drs. ve Vat. yazmalarında olduġu gibi (Ergin II 2018: 449) +(y)l, +In/+inġ/+unġ/+ün ve +nl olmak üzere üç biçimde kurulmuŗtur: +(y)l: *ayġır+ı* (25b.6); *düŗman+ı* (3b.3); *ķızıl geyig+i* (4a.13, 10a.9); *ġög+i* (14b.11, 22b.8); *igid+i* (16a.6, 16b.1); *ķılıġ+ı* (2a.5); *ot+ı* (15b.6); *su+yı* (14a.10), v.b. +In/+inġ/+unġ/+ün ve +nl iyelikli belirtme durumu için bkz. aŗaġı, 1.3.2.2.1.3.1. İyelikli Durum Ekleri.

1.3.2.2.1.2.4. Yönelme Durumu

Ünsüzle biten adlarda: **+A:** *av+ta* (24b.10, 26b.8); *ayağ+ta* (23b.4); *çanak+ta* (23b.11); *dağ+ta* (7a.12, 24a.11); *elçilik+ta* (6b.7); *oğ+ta* (15a.7); *sag+ta* (19b.10); *düz+e* (8b.8); *er+e* (16b.1); *gög+e* (5b.9, 28a.9); *ipeğ+e* (23b.9); *ölüm+e* (14b.12); *söz+e* (23b.2, 30a.9), v.b. Ünlü ile biten adlarda: **+(y)A:** *kayın ana+ya* (21a.12); *cıda+ya* (15a.8); *ordu+ya* (26b.10); *üzengü+ye* (13a.3); *düğü+ye* (21b.2), v.b. Kişi zamirlerinde: **T1K:** *baŋa* (1a.14) ~ *maŋa* (27b.6, 30b.10); **T2K:** *saŋa* (28a.12); **T3K:** *aŋa* (5a.9) ~ *oŋa* (1b.2). Tek bir örnekte, yazmanın haşiyesinde yazılmış Doğu Türkçesindeki şiirde: **+ğa:** *cân+ğa* (1a.6^{haşiye}).

1.3.2.2.1.2.5. Bulunma Durumu

+dA: *yalkuzluk+da* (3a.4); *yol+da* (8b.13); *yumruk+da* (17a.6, 17a.7); *aran+da* (14a.8); *av+da* (27a.7); *ilgar+da* (17a.9); *ortaluk+da* (3b.10, 20b.7); *bilek+de* (6b.4, 20a.8); *gece+de* (8a.13, 19a.6); *kent+de* (20b.5); *tepiğ+de* (17a.5, 17a.7); *üçimci+de* (17a.12); *yeriş+de* (26a.10), v.b. 3K iyelik eklerinden sonra: **+nde:** *gök yüzi+nde* (19b.1); *üzeri+nde* (9a.5, 22a.11, 29b.5).

1.3.2.2.1.2.6. Ayrılma Durumu

+dAn: *yağı+dan* (3a.2); *kapı+dan* (22a.4); *el+den* (7b.7); *göl+den* (7b.6). **+dAnğ:** *arha+daŋ* (3b.10); *at+daŋ* (13a.12, 30b.14); *baş+daŋ* (8a.8, 24a.3); *daş+daŋ* (1a.11); *kapu+daŋ* (22a.5); *kur+daŋ* (23a.4, 23a.13); *ortaluk+daŋ* (1a.4); *şol+daŋ* (30a.8); *yağa+daŋ* (6b.2); *yıl+daŋ* (5b.7); *yurt+daŋ* (14b.3); *bél+denğ* (4a.13, 10a.9); *gelin+denğ* (21b.6); *gök+denğ* (1a.1, 4a.1); *yeg+denğ* (13a.13, 13a.14). **+dm:** *an+dın* (11b.14).

1.3.2.2.1.2.7. Vasıta Durumu

İle son çekim edatından gramerleşerek ve *ile'* nin genişletilmiş biçimleri vasıta durumu için kullanılmıştır: **+ile:** *rahmet+ile* (1a.5); **+(y)la:** *ağalarum+la* (19b.8); *kılıcı+yla* (13a.14); **+ilen/+ilenğ:** *bed-nefs+ilen* (20b.7); *devlet+ilen* (2b.5, 17a.3); *heybet+ilen* (2a.12) ~ *heybet+ilenğ* (13a.2); *‘ādillüg+ilenğ* (22b.7); *cıda+ilenğ* (28b.9); *ekin+ilenğ* (21a.5); *emīnlüg+ilenğ* (22b.7); *gün orta+ilenğ* (22a.1); *hüner+ilen* (16a.10); *hile+ilenğ* (28a.3); *işşek+ilenğ* (17b.11); *kür+ilenğ* (22a.13); *kayın ata+ilenğ* (21a.11); *lele+ilenğ* (27b.3); *sitem+ilenğ* (17a.12); **+ılan/+ılanğ:** *ağlas+ılan* (11b.8); *kürük+ılan* (15a.11); *kaz+ılan* (7b.9); *zırb+ılan* (13a.11); *oğ+ılanğ* (28a.4); *taşarruf+ılanğ* (30a.4); *altun+ılanğ* (22b.11, 23a.5); *ay+ılanğ* (22b.11, 23a.4); *kılıc+ılanğ* (17b.13); **+(y)lanğ:** *da‘vā+ylanğ* (20b.3). Birkaç örnekte *+n* vasıta durumu eki de tespit edilebilir: *yan+ın* (15a.1), *dün+in* (3a.7), v.b.

1.3.2.2.1.2.8. Eşitlik Durumu

+cA: *ābādān+ca* (15a.12); *ağ+ca* (9b.3, 10b.3); *boz+ca* (8b.7); *kızıl+ca* (12a.13, 25b.8); *namāzsız+ca* (14b.7); *sarp+ca* (9b.1); *berk+ce* (3a.8, 4b.12); *çöl+ce* (10a.3); *degirmi+ce* (8b.14); *düz+ce* (6a.8); *ecel-siz+ce* (14b.12); *ger+ce* (18b.3); *it+ce* (17b.10); *kāküllü+ce*

(24a.11); *kemikli+ce* (6b.10); *şer+ce* (18b.3), v.b. **+ça**: *sarp+ça sarp+ça* 17b.12; Eşitlik durumu eki, birkaç sözcükte klişeleşerek kalmıştır: *néce* (8b.13, 11b.7, 29b.4); *ögce* (12a.1, 11a.10, 15a.3). Sıfat-fiiliyle genişletilerek onları zarflaştırdığı örnekler: **-duğca/-duğca**: *ulalduğca* (2a.13); *ululandıuğca* (13a.4); *yayhanduğca* (5a.14); *böyüduğca* (13a.5); *böyülduğca* (2a.14); *karıduğca* (2b.1) ~ *karıduğca* (13a.6); *olduğca* (5a.5) ~ *olduğca* (28b.7); *tepretduğca* (23b.2); **-İncA**: *olmayınca* (5a.9); *bitince* (22a.12); *düşünce* (23b.10); *ölince* (16b.14); *tükenince* (29a.8); **-mİşçA**: *duruşmuşça* (3b.9); *öğrenmişçe* (14b.4). T3K iyelik eki üzerine geldiği birkaç örnek: *kadarınca* (22a.3); *arasınca* (22a.1); *ardınca* (27a.8); *yél ögice* (28a.7). Eşitlik ifadesi için asıl adlardan sonra *gibi*, *kimi*, *tek*, *teki* gibi edatlar da kullanılmaktadır: *görmüş gibi* (20b.8, 21a.4); *meş'al kimi* (27a.3); *kārvānsērā tek* (22a.3); *özüm teki* (26a.14).

1.3.2.2.1.2.9. Yön Gösterme Durumu

Yön Gösterme Durumu metnimizde birkaç sözcükte kalıplaşmış olarak kalmıştır: **+ra** : *sonğra* (5b.7, 11a.2, 26a.7); **+eri** <**+gerü**: *ileri* (2b.7, 11a.4).

1.3.2.2.1.3. İyelik Ekleri

Metnimizde tespit edilen iyelik ekleri şunlardır:

Teklik	Çokluk
1K <i>+m,+ım,+um,+üm</i>	-
2K <i>+uñg,+üñg</i>	<i>+uñguz,+üñgüz</i>
3K <i>+(s)I</i>	<i>+ları,+leri</i>

T1K: +m,+ım,+um: *ağa+m* (27b.8, 29b.7); *habb+ım* (23b.7); *ad+um* (20a.4); *baş+um* (21a.12, 21b.3); *cān+um* (29b.8); *don+um* (25a.6); *kılıc+um* (26a.8); *māl+um* (21b.1); *oğl+um* (1a.13); *év+üm* (21a.14); *göz+üm* (28b.13, 29a.5); *habīb+üm* (1a.2); *igid+üm* (21a.12, 21b.3); *vekil+üm* (30a.12). Çokluk ekiyle kullanımı: *ağa+lar+um* (19b.6, 26b.10); *ağa+lar+umdanğ* (26b.13); *ağa+lar+umılanğ* (24b.9); *ağa+lar+umla* (19b.8). **T2K: +uñg,+üñg**: *aş+uñg* (17b.1); *av+uñgdanğ* (30b.9); *durum+uñgulanğ* (29b.9); *gazavāt+uñg* (30b.9); *şalāh+uñg* (27b.5); *yol+uñgda* (1a.14); *erlüg+üñge* (29b.7); *gün+üñg* (9a.10, 28b.3); *himmet+üñg* (29b.9); *iç+üñge* (21a.9); *iş+üñg* (9a.11); *üst+üñge* (24b.11); *yéglüg+üñge* (29b.7). **T3K: +(s)I**: *burn+ı* (4a.2); *çiçeg+i* (14a.1, 25b.6); *direg+i* (25a.14); *duz+ı* (2b.13); *erkeç+i* (2b.9); *kanat+ı* (4a.10); *oynağ+ı* (18b.4, 5a.14); *sultān+ı* (12b.8, 26a.1); *vekil+i* (12a.11); **+sI**: *agu+sı* (29a.12); *börü+si* (24b.7); *delü+si* (12a.11, 26b.2); *karınca+sı* (17b.10); *tavulğa+sı* (13b.5); *vergi+si* (16a.13). **Ç2K: +uñguz,+üñgüz**: *yaş+uñguz* (17a.3); *günler+üñgüz* (17a.3, 17a.4). **Ç3K: +ları,+leri**: *ağa+ları* (20a.2, 20a.8); *dodağ+ları* (21b.6); *kulağ+ları* (8b.8); *oğlan+ları* (1b.13); *erkek+leri* (18a.8); *nevāde+leri* (1b.14); *sevgü+leri* (2a.1).

1.3.2.2.1.3.1. İyelikli Durum Ekleri

T1K: +m,+ım,+um,+üm: İlgi durumunda: *dalı+m+uñg* (20a.3); *damag+um+uñg* (26a.12). Belirtme durumunda: *oğl+um+ı* (1a.14); *alın+um+ı* (25a.8); *évcigez+im+ı* (21a.13); *kabağ+um+ı* (26a.8); *karı+larum+ı* (19b.11). Yönelme durumunda: *el+üm+e* (19b.11).

Bulunma durumunda: *ög+üm+de* (25a.9); *şilen+üm+de* (22a.2). Ayrılma durumunda: *el+üm+denġ* (19b.10); *yér+üm+denġ* (24b.14); *tepe+üm+denġ* (29a.2). Vasıta durumunda: *aķa+larum+ılaġ* (24b.9); *aķa+larum+la* (19b.8). **T2K: +unġ, +ünġ**: Yönelme durumunda: *erlüġ+ünġ+e* (29b.7); *iç+ünġ+e* (21a.9); *üst+ünġ+e* (24b.11); *yéġlüġ+ünġ+e* (29b.7). Bulunma durumunda: *yol+unġ+da* (1a.14). Ayrılma durumunda: *av+unġ+danġ* (30b.9). Vasıta durumunda: *durum+unġ+ılaġ* (29b.9). **T3K: +(s)İ**: İlgı durumunda: *enig+ı+nünġ* (8b.5, 12a.8); *igid+ı+nünġ* (24b.1); *helâl+ı+nunġ* (24a.14); *ķanat+ı+nunġ* (9b.7); *ķuyruk+ı+nunġ* (8a.3); *saz+ı+nunġ* (4b.5); *tunçuk+ı+nunġ* (4a.9, 9b.13); *yoldaş+ı+nunġ* (15a.7); *ata+sı+nunġ* (19a.2); *cıda+sı+nunġ* (12b.4); *ordu+sı+nunġ* (27a.4); *yavır+sı+nunġ* (7b.6, 8a.10); *çeşme+sı+nunġ* (6a.1), v.b. Belirtme durumunda: **+İnl**: *ayaġ+ımı* (13a.3); *daban+ımı* (14a.13); *diş+ini* (2a.2); *dolaşmış+ımı* (3b.5); *evlād+ımı* (5a.11); *ġanım+ını* (16a.11); *ķalķhan+ımı* (28b.7); *ķız+ımı* (20b.12); *ķuyruk+ımı* (4b.2, 10a.8); oġl+ımı (4b.14, 10b.6); ölüm+ını (13b.8); ötkün+ını (3b.5); sadak+ımı (29a.7); *semiz+ını* (4b.13, 8b.1); *yoldaş+ımı* (15a.5, 15a.9); **+slnl**: *cıda+sımı* (28b.6); *here+sını* (13a.11); *iye+sını* (10b.10); *ķal'e+sını* (26a.10); *ķapu+sımı* (1a.7); *ķazıne+sını* (23b.8); **+sünl**: *iye+sünl* (11a.12); **+(s)İnl: +İnl+ün+ıng+unġ+slnl**: *aġz+ım* (13a.13, 28a.13); *av+ım* (8b.10, 10a.4); *ayaġ+ım* (2a.12); *baş+ım* (13b.11, 25b.4); *bıçak+ım* (29b.1); *boyn+ım* (13b.14, 25b.5); *bud+ım* (8a.9); *el+ım* (28a.14); *göngül+ım* (24b.2); *ķancer+ım* (29a.14); *is+ım* (24a.12); *ķarn+ım* (24a.2); *ķılıc+ım* (29a.10, 30b.10); *öd+ım* (2a.14, 13a.5); *öz+ım* (9b.8, 28b.11); *söz+ım* (1a.5); *sümüg+ım* (4b.8); *uc+ım* (8a.3); *üst+ım* (10a.7, 16a.9); *vaşf+ım* (14a.6); *yüz+ım* (13b.3); *döl+ım* (16a.5, 19a.4) ~ *döl+ün* (3b.1); *setr+ıng* (24a.2, 28a.14); *üst+ıng* (4b.2, 4b.3); *arķa+sım* (6a.7, 6a.10); *deri+sın* (29b.10, 29b.11); *öpke+sın* (25a.12), v.b. Şu örnek ekin düzlük-yuvarlaklık uyumuna giren bir örneğini göstermesi bakımından dikkat çekicidir: *ķuş+unġ* (7b.9); Yönelme durumunda: *ķıfl+ı+n+ta* (13b.3); *at+ı+n+ta* (14a.11); *ķılıc+ı+n+ta* (2b.2, 30b.11); *toprak+ı+n+ta* (18a.3); *dib+ı+n+e* (19b.7); *kölüg+ı+n+e* (14b.3); *söz+ı+n+e* (20b.6); *cıda+sı+n+ta* (13a.9, 30a.1); *ķarşı+sı+n+ta* (30b.2, 30b.3); *içki+sı+n+e* (17a.6); *tepe+sı+n+e* (26b.12). Bulunma durumunda: *uc+ı+n+da* (4a.9, 25b.10); *yalçın+ı+n+da* (3a.9, 10a.6); *balçak+ı+n+da* (6b.11); *salķum+ı+n+da* (7b.13); *şilen+ı+n+de* (11b.12); *yük+ı+n+de* (14b.3); *év+ı+n+de* (19a.3); *ķıyır+sı+n+da* (14a.14); *ordu+sı+n+da* (3b.12, 27a.6); *ķapu+su+n+da* (18b.11); *sekü+si+n+de* (5b.12); *yörü+si+n+de* (3a.11); *bilgi+si+n+de* (23a.14). Ayrılma durumunda: *ayaġ+ı+n+danġ* (24b.3); *boynuz+ı+n+danġ* (20a.6); *ķız+ı+n+danġ* (21a.1, 21a.2); *yanġak+ı+n+danġ* (22b.5); *yüz+ı+n+denġ* (4a.7, 23b.5); *ķudret+ı+n+denġ* (1a.12) ~ *ķudret+ı+n+den* (1b.2); *ölüm+ı+n+denġ* (9a.9, 16b.6); *deri+si+n+denġ* (29b.12); *aġu+sı+n+danġ* (29a.13); *dalda+sı+n+danġ* (28b.10); *ķıyır+sı+n+danġ* (10a.1, 10a.3, 15b.10); *orta+sı+n+danġ* (8b.6, 15b.10). Vasıta durumunda: *at+ı+y+ılaġ* (28a.7); *boynuz+ı+y+ılan* (3b.3, 6b.3); *don+ı+y+ılaġ* (30a.5); *ķılıc+ı+y+ıla* (13a.14); *peykān+ı+y+ılaġ* (30b.7); *yalman+ı+y+ılaġ* (30b.8); *év+ı+y+ılenġ* (20b.10); *ġüc+ı+y+ılen* (4b.13); *ķyāce+si+y+ılen* (1a.13). **Ç2K: +unġuz**: Belirtme durumunda: *cān+unġuz+ı* (3a.5, 15b.3). **Ç3K: +ları, +leri**: İlgı durumunda: *biġ+ları+nunġ* (13b.6); *béġ+leri+nünġ* (12a.2). Belirtme durumunda: *ķandaķ+ları+n* (14a.3); *ķarı+ları+n* (10b.2); *ķarı+ları+n+ı* (8a.13); *ķol+ları+n+da* (16a.12); *ķul+ları+n+da* (16b.3); *ķul+ları+n+ı* (24a.8); *aķa+ları+n* (26b.11); *aķa+ları+n+ı* (26a.4); *azu+ları+n* (4b.14, 10b.6); *biġ+ları+n+ı* (13b.4); *béġ+leri+n+ı* (26a.3); *él+leri+n+ı* (13b.11); *göz+leri+n+ı* (29a.4, 29a.7); *yélken+leri+n* (30a.3). Yönelme durumunda: *yér+leri+n+e* (11a.12); Bulunma durumunda: *kol+ları+n+da* (4b.6, 12a.6); *surt+ları+n+da* (5b.12); Ayrılma durumunda: *béġ+leri+n+denġ* (24b.10).

1.3.2.2.1.4.1. Sıfatlarda Karşılaştırma

Metnimizde yalnız iki örneği tespit edilen sıfatlarda karşılaştırma eki, hem Türkçe *+rak* ekiyle hem de Farsça *+ter* ekiyle yapılmıştır: *muhtâc+rak+dur*(2b.7); *beter*(3a.2) < *bed+ter*.

1.3.2.2.1.4.2. Sıfatlarda Kuvvetlendirme

Metnimizde *dest degirmi* 'yusuvarlak, çok yuvarlak' (4a.3); *kap kara* 'kapkara, simsiyah, kömür gibi kara' (4a.3) örneklerinde kuvvetlendirme ögesi olarak sırasıyla *dest* ve *kap* ögelerinin görülmektedir.

1.3.2.2.1.5. Aitlik Eki

Metnimizde aitlik eki ancak ekin ad kök ve gövdelerinin *+dA* bulunma durumu ekini almış çekimli biçimiyle birleştiği örneklerde görülmekte, ekin yalnız ince-düz (*+ki*) biçimi bulunmaktadır: *busudaki*(3b.6, 4b.10, 8b.4); *sagdaki*(19b.9); *soldaki*(19b.10).

1.3.2.2.1.6. İsimlerin Yüklemlenmesi: Ek-fil ve Bildirme Ekleri

1.3.2.2.1.6.1. Geniş Zaman (Şimdiki Zaman) Kipi

Metnimizde *i*-ek-fiilinin geniş zaman (şimdiki zaman)ı karşılayan bildirme ekleri olarak şunlar tanımlanmıştır:

Teklik	Çokluk
1K <i>+am, +em</i>	-
2K <i>+saṅg, +seṅg</i>	-
3K <i>+dur, +dür, +durur</i>	<i>+dürler</i>

T1K: +am/+em: *alp+am* (26a.14); *er+em* (26a.14); *men+em* (7a.8). **T2K: +saṅg/+seṅg:** *tülingi+seṅg* (14b.5); *hündür+seṅg* (27b.8); *türkeni+seṅg* (27b.9); *aygırı+saṅg* (27b.10); *buğuru+saṅg* (27b.11); *koçakı+saṅg* (27b.13); *koçkarı+saṅg* (27b.11); *serdârı+saṅg* (27b.12); *dilinde+seṅg* (28a.11); *göṅglinde+seṅg* (28a.11). **T3K: +dur/+dür, +durur:** *az+dur* (25a.3); *bu+dur* (1b.5, 2b.6); *er+dür* (16b.10); *hoş+dur* (24a.6); *igid+dür* (27b.7, 30a.12); *iş+dür* (3a.3); *kal'e+dür* (18a.1); *ekmel-i mümkünât+dur* (2b.7); *müslümân+dur* (17b.13); *ne+dür* (27b.5); *nisbet+dür* (18a.4); *Türk-i şâdık+dur* (30a.8); *var+dur* (11a.10); *yağış+dur* (1b.6, 22b.8); *yılan+dur* (27b.13, 29a.2); *yol+dur* (1a.13); *yatağı+dur* (18a.2); *işığı+dur* (27a.4); *erdem+dür* (15b.4, 16a.6); *muhtâc+durur* (2b.7). **Ç3K: gâyib+dürler** 2b.10^{haşiye}.

1.3.2.2.1.6.2. Belirli Geçmiş Zaman Kipi

Teklik	Çokluk
1K <i>İ+ıdum</i>	-
2K -	-
3K <i>İ+idi, İ+ıdı</i>	-

T1K: İ+ıdum: *arhaluçcağ+ıdum* (25a.6); *Ġazan+ıdum* (19b.3, 19b.5, 19b.12, 20a.5, 20a.10, 20a.13). **T3K: İ+ıdı, İ+ıdi:** *Ġazan+ıdı* (20a.1); *çoğ+ıdı* (1a.9); *cebedâr+ıdı* (1a.11); *kim+ıdı*(18b.7); *nebi+ıdı*(1a.9).

1.3.2.2.1.6.3. Belirsiz Geçmiş Zaman Kipi

Teklik	Çokluk
1K -	-
2K -	-
3K <i>İ+ymiş, İ+ymiş < i-miş</i>	-

T3K: İ+ymiş, İ+ymiş: *buğıymış*(27a.12); *gözleriymiş*(27a.11); *yalıymış*(27a.13).

1.3.2.2.1.6.4. Ek-fiil Olumsuzluğu

Metnimizde i- ek-fiilinin olumsuzu *degül* ile kurulmaktadır: **T3K: degül** (20a.1, 20a.11, 4a.3, 4a.6, 17b.10, 18a.4, 18b.4).

1.3.2.2.2. Fiil Çekimi

1.3.2.2.2.1. Bildirme Kipleri

1.3.2.2.2.1.1. Geçmiş Zaman

1.3.2.2.2.1.1.1. Belirli Geçmiş Zaman

Metnimizde tanıklanan biçimlere bağlı olarak belirli geçmiş zaman çekim dizisi aşağıdaki gibi kurulmaktadır:

Teklik	Çokluk
1K <i>-dum, -düm</i>	-
2K -	-
3K <i>-dı, -di</i>	<i>-diler</i>

T1K: -dım/-dUm: *al-dum* (26a.10); *ayrıl-dum* (27a.1); *âbdest kıl-dum* (25a.7); *bil-düm* (26a.9); *boya-dum* (19b.5); *buyur-dum* (25a.10, 26a.4); *çek-düm* (20a.9); *çık-dum* (26a.12); *dé-düm* (25a.3, 25a.9); *dolan-dum* (19b.4); *gel-düm* (26a.6); *gir-düm* (24b.13); *götür-düm* (20a.4); *kaşza-dum* (26a.8); *kurtul-dum* (21b.5); *saç-dum* (19b.4); *sür-düm* (26a.11); *tik-düm* (26a.11); *yaşa-dum* (21b.14, 22a.1); *yé-düm* (17b.2), v.b. **T3K: -di:** *bulaş-dı* (28b.12); *ılğa-dı* (27a.7); *kaşıt-dı* (27b.2); *kur-dı* (29b.2, 31a.3); *kurşan-dı* (1a.8); *oynat-dı* (26b.12); *soydur-dı* (29b.11); *soyla-dı* (18b.8); *toğtaşdur-dı* (28b.11); *ur-dı* (28a.5); *ut-dı* (28b.1, 29b.3); *yapun-dı* (28b.7); *bezen-dı* (1a.6); *deg-dı* (29a.2); *düzet-dı* (29b.14); *endür-dı* (1a.1, 1b.2); *gêç-dı* (31a.5); *getür-dı* (1a.2); *gezdür-dı* (27a.2); *götürt-dı* (26b.7); *öldür-dı* (29b.9); *sömür-dı* (28a.7); *şişle-dı* (29a.8);

tik-di (28b.6, 31a.2); *tikdür-di* (29b.12, 29b.14); *tök-di* (29a.7); *yetiş-di* (1a.4), v.b. **Ç3K: -diler:** söze gel-diler (30a.9). **Olumsuz Şekli:** Metnimizde belirli geçmiş zamanın olumsuz çekiminde **-mA** olumsuzluk eki kullanılmaktadır: **T1K:** *atlan-ma-dum* (25a.4); *kırmazan-ma-dum* (25a.2); *elles-me-düm* (25a.3); *güven-me-düm* (26a.14); *seksen-me-düm* (25a.5); *tepret-me-düm* (19b.11); *yelten-me-düm* (25a.4), v.b. **T2K:** *pörtle-me-dünğ* (29a.2). **T3K:** *ıpran-ma-di* (15a.10); *kal-ma-di* (29a.9); *katlan-ma-di* (27a.7); *gir-me-di* (26b.13); *tüken-me-di* (15a.11, 17b.11), v.b.

1.3.2.2.2.1.1.2. Belirsiz Geçmiş Zaman

1. -miş eki ile kurulan belirsiz geçmiş zaman:

Teklik	Çokluk
1K <i>-mişem</i>	-
2K -	-
3K <i>-miş</i>	-

T1K: -mişem: *bişür-mişem* (21b.4). **T3K: -miş:** *kazanıl-mış* (15a.12). **Olumsuz Şekli:** **T1K:** *gör-me-mişem* (20b.8, 21a.3, 21b.13).

2. -UbdUr (< F-up turur) eki ile kurulan belirsiz geçmiş zaman:

Teklik	Çokluk
1K -	-
2K -	-
3K <i>-ubdur, -übdür</i>	-

T3K: -ubdur, -übdür: *ayrıl-ubdur* (5b.6); *çıkar-ubdur* (29a.7); *kal-ubdur* (27a.7); *ol-ubdur* (30a.10, 30a.14, 30b.2); *ucal-ubdur* (5b.10); *éd-übdür* (2b.7); *gêç-übdür* (9a.12, 17a.4); *gör-übdür* (29a.6); *halk éd-übdür* (2b.7); *öldür-übdür* (30b.13).

1.3.2.2.2.1.2. Şimdiki Zaman

Metnimizde Eski Türkçe *-r/-Ar/-Ir/-Ur* eklerinin geniş ve şimdiki zaman işlevlerinde kullanımına bağlı günümüz Azerbaycan Türkçesinde ortaya çıkan düzenli dağılıma rastlanmamaktadır. Bunun için *-r/-Ar/-Ir/-Ur* eklerinin hepsi geniş zaman başlığı altında değerlendirilmiştir. bkz. aşağı.

1.3.2.2.2.1.3. Geniş Zaman

1. Ünsüzle sonlanan fiil tabanlarında:

-ur/-ür:

Teklik	Çokluk
1K <i>-ürem</i>	-
2K <i>-ürsenğ/-ursanğ</i>	-
3K <i>-ur, -ür</i>	-

T1K: -ürem: *gel-ürem* (26b.11); *öldür-ürem* (30b.7). **T2K: -ürsenġ/ursanġ:** *bulaş-ursanġ* (29a.3); *dayan-ursanġ* (17b.4); *gör-ür misenġ* (27b.4); *güven-ürsenġ* (17b.3). **T3K: -Ur:** *al-ur* (8a.4, 10a.3, 15a.3, 15a.9); *badad-ur* (4a.6); *baġırd-ur* (14a.4); *daġıl-ur* (17b.2); *daldalan-ur* (8b.3); *dıncıġ-ur* (4a.4); *doġurd-ur* (9b.9); *dolandur-ur* (10b.7); *hayġurd-ur* (8b.2, 10b.6); *ırġan-ur* (3b.7); *savdur-ur* (24a.4); *kadan-ur* (15a.7); *kalduur-ur* (14a.3); *karşılaş-ur* (8a.3); *katlan-ur* (5a.8); *kayıd-ur* (4b.5); *kıldur-ur* (24a.5); *kuşan-ur* (15a.14); *kurtar-ur* (15a.9); *ol-ur* (9b.1, 10b.2, 16b.2, 17a.6, 17b.1, 18a.9, 28b.8, 30a.8); *otur-ur* (11a.2); *parıldad-ur* (18a.7); *sal-ur* (8b.2, 8b.3, 9b.11, 10a.12, 15a.6, 17b.3) ~ *şal-ur* (8a.9); *savdur-ur* (24a.4); *sındır-ur* (10a.9); *sorul-ursa* (3b.10); *tozad-ur* (9b.13); *ulaşdur-ur* (24a.6); *utan-ur* (11a.2); *belleş-ür* (15a.8); *bitir-ür* (11a.1); *eksil-ür* (5a.6, 5a.14); *gel-ür* (1a.7, 9b.10, 11a.10, 15a.3, 17a.11); *getür-ür* (11b.10, 17a.12); *gezdür-ür* (9b.9); *göür-ür* (14b.13); *götür-ür* (8a.9, 15a.8, 22a.8); *gözed-ür* (11a.11); *hamlelen-ür* (8a.2, 10a.8); *högür-ür* (8a.10); *minil-ür* (15a.1); *öl-ür* (17a.5, 17a.11, 17a.13); *pişdür-ür* (24a.6); *sevin-ür* (18b.9, 18b.10, 19a.12, 19a.14); *sömür-ür* (8a.9, 10b.1); *söylen-ür* (18a.12); *tökül-ür* (11b.11); *tüken-ür* (15a.11, 5b.2); *üşed-ür* (10a.2); *vér-ür* (15a.9, 28b.7); *yemlen-ür* (9b.14); *yérlen-ür* (4a.12, 4b.6, 10a.12); *yérid-ür* (14a.2); *yétir-ür* (3b.1, 15a.4), v.b. Tek bir örnekte ekin düz-ince biçimi tanıklanmıştır: **-ir:** *gel-ir* (30a.7).

-ar/-er:

Teklik	Çokluk
1K -	-
2K <i>-ersenġ</i>	-
3K <i>-Ar</i>	-

T2K: -ersenġ: *iç-ersenġ* (24b.11). **T3K: -Ar:** *aç-ar* (3b.7); *at-ar* (3b.5); *az-ar* (10b.12); *baġ-ar* (9b.10); *bas-ar* (3b.9, 9b.12); *çal-ar* (8a.13, 22a.8); *çap-ar* (3b.2, 22b.3); *çaş-ar* (10b.12); *çıġ-ar* (11a.12); *çık-ar* (10b.10); *dart-ar* (3b.4, 11a.11, 15a.3); *doġ-ar* (5a.9, 7b.5, 7b.13, 9a.10); *dut-ar* (8a.8, 10b.5); *kaç-ar* (15a.6); *kalk-ar* (3a.9, 3b.8, 8a.12); *kap-ar* (10a.1); *karş-ar* (10b.5); *kız-ar* (11a.11); *kon-ar* (3a.8, 9b.12); *kop-ar* (3b.14, 8a.12, 18a.9); *omr-ar* (9b.3); *saç-ar* (11a.11); *ur-ar* (8a.8, 11b.5); *ut-ar* (8b.4, 10b.9, 30a.10); *yar-ar* (9b.4); *yat-ar* (4a.5, 8a.14, 10b.2); *yaz-ar* (3b.6); *yıġ-ar* (10a.3, 17b.5); *yort-ar* (4b.10, 10b.3); *böl-er* (9b.6); *çek-er* (8b.3, 9b.8, 10b.8); *çök-er* (3a.12, 10b.13); *del-er* (9b.2); *deş-er* (8b.3, 10b.8); *dön-er* (15a.7); *düş-er* (17a.12); *düz-er* (3b.10); *éd-er* (14a.4); *géd-er* (10b.11); *kes-er* (3b.3, 22a.8, 22b.3); *köp-er* (3b.8); *sök-er* (8a.14, 10b.4); *tep-er* (10b.10); *tik-er* (18a.9); *tök-er* (3b.1); *yenġ-er* (3b.11); *yét-er* (3b.2, 30b.4), v.b.

2. Ünlü ile sonlanan fiil tabanlarında:

Teklik	Çokluk
1K <i>-ram, -rem</i>	-
2K -	-
3K <i>-r</i>	<i>-rlar, -rler</i>

T1K: -ram/-rem: *avla-ram* (26b.11); *doġra-ram* (30b.8); *söyle-rem* (20b.8, 21a.4, 21b.13). **T3K: -r:** *balġı-r* (3a.7) ~ *balġu-r* (5a.8); *benġze-r* (15a.13); *carla-r* (3b.13); *dara-r* (9b.1); *dé-r* (2b.5, 3a.4, 22b.1, 24b.5, 31a.4); *enġrü-r* (3a.10); *éyle-r* (1b.6, 17b.13); *havla-r* (15a.7); *imre-r* (3b.1); *iste-r* (23b.12, 28a.11); *kürele-r* (10a.13); *néyle-r* (29a.4); *ölezü-rsenġ* (29a.3); *saġla-r* (9b.7); *sıçra-r* (3a.9); *sinsi-r* (3a.11); *söyle-r* (3b.6); *şu'lele-r* (3a.6); *tanu-r* (30a.14, 30b.1); *yara-r*

(5b.5, 5b.9, 6a.7, 7b.2). **Ç3K: -rlar/-rler:** *dé-rler*(29a.5, 30b.5); *saĥla-rlar*4b.12^{haşıye}.

Olumsuz: Metnimizde heniş zaman olumsuzu genellikle *-mAz* eki ile kurulmaktadır. Bununla birlikte, metnimizde *-maĥ/-mek*'li fiil isminin sonuna **yoĥ** sözcüğü getirilerek de geniş zaman olumsuzu kurulmuştur: **1. -mAz: T3K:** *al-maz* (2a.5); *ĥal-maz* (2a.5); *ĥıĥ-maz* (18a.11, 18b.2); *ĥal-maz* (23a.2, 23a.4); *ĥoy-maz* (11a.3, 14a.5); *oĥu-maz* (1b.8); *ol-maz* (11a.5, 11b.5, 28a.4); *var-maz* (1b.9, 11b.2); *dé-mez* (17b.3, 30a.8); *dögül-mez* (14b.6); *dön-mez* (23a.3); *eglen-mez* (22b.12, 23a.1); *gel-mez* (22b.11); *gezin-mez* (14b.3); *sögül-mez* (14b.6); *söyle-mez* (2b.3, 23b.9); *sürül-mez* (14b.11); *yét-mez* (11b.1), v.b. **Ç3K:** *ĥal-mazlar* (28b.4). **2. -maĥ yoĥ:** *badadmaĥ yoĥ* (4a.6); *daladmaĥ yoĥ* (5a.3); *dıncıĥmaĥ yoĥ* (4a.4); *eglenmaĥ yoĥ* (4a.2); *eksilmaĥ yoĥ* (5a.6, 5b.1); *gedilmaĥ yoĥ* (5a.10); *ĥatlanmaĥ yoĥ* (5a.8); *ĥayıdmaĥ yoĥ* (4b.5); *ĥaĥıdmaĥ yoĥ* (4a.11); *tükenmaĥ yoĥ* (5b.2); *üretmaĥ yoĥ* (5a.11).

1.3.2.2.2.1.4. Gelecek Zaman

Metnimizde DKK Drs. ve Vat. yazmalarında olduĥu gibi (Ergin II 2018: 463), ayrı bir gelecek zaman eki yoktur. Gelecek zaman bazen geniş zaman bazen de istek kipi ekiyle karşılanmaktadır. Metnimizde geçen *-acaĥ/-ecek* gelecek zaman eki de partisip olarak kullanılmıştır: *doĥraram* (30b.8); *öldürürem* (30b.7); *yıkıl-alar* (21b.10); *doĥ-a* (20b.7); *ĥal-maya* (21a.5, 21a.6); *tüken-e* (20b.2, 20b.3); *ek-eler* (21a.7); *bil-meyeler* (21a.7), v.b.

1.3.2.2.2.2. Tasarlama Kipleri

1.3.2.2.2.2.1. Şart

Teklik	Çokluk
1K -sAm	-sek
2K -	-
3K -sA	-

T1K: -sAm: *oy-sam* (29a.5); *dé-sem* (27b.7). **T3K: -sA:** *aĥıl-sa* (19a.2); *damız-sa* (4a.4); *daş-sa* (7b.4); *doldur-sa* (4b.1); *dut-sa* (1b.9, 4b.13); *hayĥurt-sa* (5a.1); *ĥap-sa* (4b.13); *oĥu-sa* (19a.1); *oyna-sa* (7b.3); *pozul-sa* (22b.1); *sıĥra-sa* (8b.7); *uĥ-sa* (7b.6); *ur-sa* (17b.5); *yaĥ-sa* (7b.3); *yıĥıl-sa* (22a.10); *yort-sa* (4b.11); *biş-se* (17b.1); *ĥök-se* (19a.5); *dögül-se* (7b.7, 9a.4); *dön-se* (23a.12); *eglen-se* (23a.6, 23a.7, 23a.9); *emit-se* (22b.6); *gév-se* (5a.7); *gezdür-se* (4a.8); *segirt-se* (10b.11); *sök-se* (4a.10, 4b.12); *tök-se* (19a.4); *vér-se* (5a.4, 21b.6), v.b. **Ç1K: -sek:** *dé-sek* (16b.14).

Olumsuzluk biçimi: Metnimizde şart kipinin olumsuz çekiminde *-mA* olumsuzluk eki kullanılmaktadır: **T2K:** *danış-masaĥ* (30b.6). **T3K:** *az-masa* (1b.10); *batur-masa* (7a.13); *ĥapıl-masa* (6a.2); *ĥatıl-masa* (6a.2); *daĥıt-masa* (6b.8); *ĥoyul-masa* (5b.8); *otla-masa* (5b.12); *saĥla-masa* (7a.6); *sıĥrat-masa* (7a.12); *tapıl-masa* (5b.8); *yaĥ-masa* (5b.4); *yayla-masa* (5b.11); *yumşan-masa* (6b.4); *büdre-mese* (22b.3); *ĥevrül-mese* (6a.4); *dönder-mese* (6b.11); *düzül-mese* (6a.3); *egil-mese* (6a.8); *getür-mese* (7a.10); *min-mese* (22a.7); *sökdür-mese* (6b.2); *tökül-mese* (6a.3); *yencdür-mese* (6a.13), v.b.

1.3.2.2.2.2. İstek

Teklik	Çokluk
1K -	-
2K -	-
3K -A	-AlAr

T3K: -A: *ayır-a* (21a.13); *bas-a* (21b.8); *doğ-a* (20b.7); *dolan-a* (20b.1); *donguldan-a* (21a.11); *doyur-a* (24a.2); *dur-a* (23b.13, 24a.1); *kal-a* (20b.2, 20b.3); *kazdur-a* (23b.13); *kıl-a* (24a.3); *ortalan-a* (21b.9); *sal-a* (21a.14, 21b.2); *yıkıl-a* (20b.4); *bişür-e* (21b.3); *düş-e* (21a.9); *eg-e* (21a.14); *düşür-e* (21b.3); *ek-e* (23b.13); *gel-e* (20b.1, 21a.9); *géd-e* (21a.5); *ört-e* (24a.2); *sep-e* (21b.10); *tüken-e* (20b.2, 20b.3); *yétür-e* (21a.12), v.b. **Ç3K: -AlAr:** *yıkıl-alar* (21b.10); *ek-eler* (21a.7); *götür-eler* (21a.7, 21b.11).

Olumsuz biçimi: Metnimizde istek kipinin olumsuz çekiminde **-mA** olumsuzluk eki kullanılmaktadır: **T3K:** *kal-maya* (21a.5, 21a.6); **Ç3K:** *bil-meyeler* (21a.7); *bit-meyeler* (20b.6).

1.3.2.2.2.3. Emir

Teklik	Çokluk
1K <i>-im, -im, -ayunġ</i>	<i>-alım, elim</i>
2K <i>ø; -gil, -gilenġ</i>	<i>-unġuz</i>
3K <i>-sunġ, -sünġ</i>	-

T1K: Metnin ağırlıklı biçimi **-ım/-im**'dir. *çarp-ım* (28a.13); *géd-im* (30b.2); *kes-im* (1a.14); *öp-im* (28a.12); *ört-im* (28a.14); *sal-ım* (28a.13); *dut-ım* (28a.14). Tek bir örnekte rastlanan **-ayunġ**'a rastlanmıştır: *du'ā kıl-ayunġ* (1b.4). Ancak Azerbaycan ağız alanında Ç1K'ye emir için *aġın, ayin, -aġun, aġün, ayün, -egün, -egüz*, bkz. Şirəliyev (2008: 192). Biçimleri ile de karşılaştırılabilir. **T2K:** *ø: dayanġ!* (17b.4); *güvenġ!* (17b.4). **-gil, -gilenġ:** *bil-gil* (3a.3); *dé-gil* (27b.6); *gét-gil* (27b.14); *necāt vér-gil* (28b.2); *soy-gil* (29b.10); *vér-gil* (1a.14); *ruġsat vér-gilenġ* (30b.1); *yalvar-gilenġ* (28b.3). **T3K: -sunġ/-sünġ:** *doğ-sunġ* (9a.11); *meded ol-sunġ* (24b.6); *ol-sunġ* (17b.6, 22b.9, 24b.6); *on-sunġ* (9a.11); *saġla-sunġ* (3a.4, 15b.3); *toġun-sunġ* (15a.14); *uġra-sunġ* (10b.10); *ut-sunġ* (30b.3); *dön-sünġ* (9a.12, 17a.4); *gel-sünġ* (17a.3); *min-sünġ* (1a.3); *néyle-sünġ* (16a.12); *vér-sünġ* (2b.5). **Ç1K: -alım, -elim:** *çık-alım* (30a.10); *var-alım* (27b.4); *éd-elim* (30a.11); *öt-elim* (27b.5). **Ç2K: -unġuz:** *var-unġuz* (26b.10).

Olumsuz biçimi: Metnimizde Emir kipinin olumsuz çekiminde **-mA** olumsuzluk eki kullanılmaktadır: **T1K: -meyim:** *gét-meyim* (27a.1). **T2K: -ma, -me:** *ķoy-ma!* (27a.2); *gét-me!* (27b.7); **-megilenġ:** *öl-megilenġ* (27b.9, 27b.13). **T3K: -masunġ/-mesünġ:** *yalvart-masunġ* (22b.10); *düş-mesünġ* (28b.2); *ét-mesünġ* (24a.8); *éyle-mesünġ* (17b.8); *gel-mesünġ* (26b.10); *göster-mesünġ* (10b.13). **Ç3K: -mesünler:** *dé-mesünler* (28a.14).

1.3.2.2.2.4. Gereklilik

Metnimizde gereklilik kipi *gerek* sözcüğünün ad tümcesinin yüklemi olarak kullanılmasıyla kurulmaktadır: ... *gönġli içinde mü'min müttakî gerek.* (1b.8); ... *bu dünyâda 'âlim zekî gerek.* (1b.9); ... *dîn yolında (11) hâcî gerek.* (1b.11); ... *İbrâhîm 'ül-Ĥalîl kimi saġî*

gerek. (1b.12); ... *Şāh-ı merdān 'Alī kimi (13) civānmerd er daḥı gerek*. (1b.13); ... *Bayat eri ḥayır yümn-li, ḥüb sağmış-lı Dedem kimi (5) bilgi gerek*. (2b.5); ... *Ulaş oğlu Gazan kimi (12) sa'ādetli gerek*. (12a.12), v.b.1.3.2.2.2.3. Birleşik Fiil Çekimleri

1.3.2.2.2.3.1. Hikâye

1. **Geniş Zamanın Hikâyesi:** -ir: *iç-ir-idüm* (19b.9, 24b.10); -ür: *öl-ür-idi* (22a.2); *yétür-ürdi* (1a.11). **Olumsuz biçimi:** T2K: *korḥ-maz-dunġ* (28b.14); *üşen-mez-dünġ* (29a.1). Ç1K: *çık-maz-duk* (30a.9).

2. **Belirsiz Geçmiş Zaman Hikâyesi:** T1K: *gét-miş-düm* (19b.7); *gét-miş-idüm* (24b.10); *götür-miş-düm* (19b.6); *buyur-miş-dum* (19b.7). T3K: *çatıl-mış-ıdı* (19b.7); *çevrül-miş-di* (19b.8); *gel-miş-idi* (20a.6, 20a.11); *kurul-mış-ıdı* (20a.7); *süzül-miş-idi* (19b.8); *dur-mış-ıdı* (26a.8).

3. **Şart Kipinin Hikâyesi:** T3K: *al-sa-ydı* (11b.3); *var-sa-ydı* (11b.3); *gèy-se-ydi* (11b.1); *segirt-se-ydi* (11a.6).

4. **İstek Kipinin Hikâyesi:** T3K: *ol-a-ydı* (11a.4).

1.3.2.2.2.3.2. Rivayet

Geniş Zamanın Rivayeti: *benġze-r-miş* (23b.9, 23b.11); *açıl-maz-miş* (23b.10); *bit-mez-miş* (23b.12).

1.3.2.2.2.3.3. Şart

1. **Belirli Geçmiş Zamanın Şartı:** *saral-dum-ısa* (19b.1); *bürül-düm-ise* (19b.1).

2. **Geniş Zamanın Şartı:** *doġ-arsa* (3a.6, 11a.3); *tik-erse* (22b.6); *açıl-ursa* (3b.7); *aḫar-ursa* (22b.5); *meleş-ürse* (3a.13).

1.3.2.3. Yeterlilik Fiili

Metnimizde yeterlilik fiili, bir asıl fiilin -(y)-A zarf-fiili biçimi üzerine *bil-* yardımcı fiilinin getirilmesiyle kurulmaktadır. Metnimizde yeterlilik fiilinin olumsuzu ise bugün Azerbaycan sahası için karakteristik olan *bil-* yardımcı fiilinin üzerine -mA ve geniş zamanın olumsuzluk eki -mAz ekinin getirilmesiyle kurulmaktadır: T3K: *başa yétür-e bilmez* (14a.7); *çal-a bilmez* (22a.8); *çap-a bilmez* (22a.6); *min-e bilmez* (22a.6); *yétür-e bilmez* (14a.7, 22a.9); *götür-e bilmezdi* (20a.2); *tepret-e bilmezdi* (20a.8); *dè-y-e bilmeye* (21a.2).

1.3.2.4. Bitmemiş Fiiller

1.3.2.4.1. İsim-fiiller

-mağ /-mek: Ad durum ekleriyle kullanımı: Yalın hâli: *ağart-mağ* (16a.2); *bas-mağ* (15b.12); *kap-mağ* (15b.11); *şolud-mağ* (4b.10); *urla-mağ* (15b.4); *var-mağ* (11b.4); *yayla-mağ* (15b.7); *diril-mek* (28a.3); *iç-mek* (7a.7); *öldür-mek* (28a.3); *sömür-mek* (29a.9); *yè-mek* (7a.7), v.b. Kimi ince tabanlarda, kök-ek arasındaki önlük-artlık uyumunun bozulduğu ve ekin kalın biçimi ile geldiği görülmektedir: *bükse-mağ* (16a.4); *eglen-mağ* (16a.3); *endür-mağ* (15b.9); *ét-mağ* (16a.5, 16a.7); *tök-mağ* (16a.5); *tüken-mağ* (5b.2); *üret-mağ* (5a.11); *yétür-mağ* (15b.13), v.b. Yönelme durumu eki ile: *çık-mağa* (28b.10); *dögüş-mağa* (27b.1); *durkuz-mağa* (16a.13); *düşür-mağa* (16a.11); *eglen-mağa* (16a.10); *kaçıt-mağa* (16a.8); *oy-mağa* (29a.4); *sıçra-mağa* (4b.2, 8a.2, 10a.8); *ut-mağa* (28b.9); *dögüş-mege* (16b.4); *elles-mege* (16b.4); *iç-mege* (16b.7); *segirt-mege* (11a.5, 16a.8, 16b.3); *sindür-mege* (16b.8); *yè-mege* (22b.2); *yédür-mege* (22b.2). *içünğ* son çekim edatı ile: *aç-mağ-içünğ* (1a.7); *gel-mağ-içünğ* (1a.3); *gör-mağ-içünğ* (1b.4); *oku-mağ-içünğ* (1a.1).

-mA: Metnimizde birkaç kelimedede işlekliliğini kaybedip kalıplaşmış olarak görülmektedir: *ağtar-ma* (7a.9); *bur-ma* (1b.2); *çek-me* (14a.12); *yala-ma* (21b.6); *yar-ma* 'bir tür yemek' (21b.2).

-ş/-ış/-uş/-üş: Metnimizde tespit edilen örneklerde kalıcı adlar yapmıştır: *kaçıdış* (13b.12, 13b.14, 25b.4) < *kadı-ış* < *kadı-* ED597a; *yeriş* (14a.11, 17a.8, 26a.10) < *yori:-ş* < *yori-* ED957a; *savaş* (11a.3, 15a.2, 16a.9, 22a.7, 9a.5, 17a.8) < **sava-ş* ED793a; *bağdaş* (29b.1, 29b.6, 31a.3) < *bağda-ş* < *bağda-* ED 312b.

1.3.2.4.2. Sıfat-fiiller

-an/-en/-anğ/-enğ: *çık-an* (3b.4); *doğ-an* (3a.7); *kılıc çal-an* (2a.5); *yat-an* (2b.8, 15b.6), *yalvar-anlar* (28b.3); *dadan-anlar* (17a.11); *güven-enler* (17a.13); *ad gazan-anğ* (20a.5); *kan kusdur-anğ* (2b.1, 13a.6); *na'lad-anğ* (12a.13); *osal bah-anğ* (14a.8, 14a.9, 14a.11); *ödin yar-anğ* (2a.14, 12b.5); *şabır kıt-anğ* (24a.3); *ur-anğ* (13b.14, 25b.5); *ürki sal-anğ* (13a.4) ~ *ürkü şal-anğ* (2a.13) ~ *ürkü sal-anğ* (12b.2); *yan-anğ* (27a.10); *yarad-anğ* (14b.11, 25a.8); *bögürd-enğ* (12b.4, 25b.10); *düg-enğ* (13b.5); *gèç-enğ* (12a.14, 25b.9, 17a.3); *gel-enğ* (12b.8, 13a.13, 16b.3, 17a.4); *gör-enğ* (13b.3); *güven-enğ* (17b.5); *sömür-enğ* (19b.5), v.b.

-ar/-er/-ur/-ür: **-ar, -er:** *ağ-ar* (28a.13, 6a.7, 6a.10, 25a.7, 15b.12); *çap-ar* (22b.3); *yan-ar* (27a.3); *yat-ar* (27a.9); *es-er* (27a.9); *géd-er* (17b.3, 28a.7); *kes-er* (22b.3); *yét-er* (30b.4), v.b. **-ur, -ür:** *yat-ur* (29b.5); *yat-ur* (28a.2); *yügür-ür* (8b.8, 8b.11) ~ *yügür-ür* (22a.6), v.b.

-maz/-mez: *yatmaz uymaz devletli* (2a.8, 12b.13); *korhalmaz merd igidünğ* (9a.10, 16b.6); *içindenğ çukul çıkmaz Germili* (18a.11); *içindenğ ölet çıkmaz Rum éli* (18b.2); *işler içmez bulanduruş sası su* (14a.10); *adam içmez bulanuk sası su* (22a.12); *tayın tuşın bilmez kavat* (17a.b); *yazı kışı bilinmez yıllar* (20b.9); *kuvveti güci bilinmez eller* (20b.9); *otı bitmez kara dağlar* (22a.10); *hayır görmez körilenğ nakes baylar* (22a.13); *korğu bilmez cânına* (29b.12), v.b.

-duğ/-duğ/-dük: *ayrıl-duğı* (5b.9); *çık-duğı* (18a.5, 18a.12, 18a.14); *gün doğ-duğı* (17b.9);

sağın-duğı (11a.12); *sağla-duğı* (7a.4); *ucal-duğı* (6a.6); *ada-duğı* (1b.7); *kal-duğını* (13b.5); *kıril-duğını* (26a.9); *oğu-duğın* (1b.8); *ol-duğı* (2b.11); *dé-dükleri* (27b.6, 27b.13, 29a.2); *deg-dügi* (12a.1); *iç-düğini* (16b.8); *götür-dügi* (7b.1); *götür-dügünğ* (28a.9); *yé-digüm* (29b.3) v.b. Kimi örneklerde kök-ek arasındaki önlük-artlık uyumunun bozulduğu tanıklanmıştır: *sevken-duğı* (7a.1); *ur-dügünği* (28a.10), v.b. İkili biçimler: *gezdür-dügi* (7b.2) ~ *gezdür-duğı* (6b.12); *gel-duğı* (5b.5) ~ *gel-düğini* (24b.12), v.b.

-malı/-meli: *gétmeli oldı* (28a.8); *kara saçı hörmeli* (18b.1), v.b.

-mış/-miş/-muş: *dolaşmışını* (3b.5); *kalmışlarunğ* (28a.14); *düzelmiş saybani* (31a.2); *sınalmamış yad eldenğ* (21a.8); *yégdenğ enmiş, yégdenğ doğmuş, kılıcıyla adını yég söletmiş ... Yegenek kimi* (13a.14); *görmüş gibi* (20b.8, 21a.4) ~ *görmüş kimi* (21b.13); *yengle yétmiş oğlan igid* (2b.13), v.b.

-acak/-ecek: *çalınacak baş üktürür* (9b.5); *sinecek sinacak bitmezmiş zalim gönğül* (23b.12); *degecek géyim söküb* (19a.9).

1.3.2.4.3. Zarf-fiiller

-al/-e: *üstin al-a* (10a.7) ~ *üsting al-a* (4b.2, 4b.3); *yanın bas-a minilir* (15a.1); *çap-a girse* (2a.7, 12b.12, 25a.13); *devr-e basanğ* (25b.3). **-A ... -A:** *ad-a bas-a yeriende* (2a.11, 13a.1, 25a.10); *dolandur-a dönder-e* (21a.3); *var-a gel-e* (15a.10); *yıl-a yalp-a* (14b.13); *dög-e dög-e* (11b.3, 15b.9); *gül-e gül-e* (17b.1). *bil-* yardımcı fiilinin oluşturduğu birleşik fiillerde: *çal-a bilmez* (22a.8); *çap-a bilmez* (22a.6); *götür-e bilmezdi* (20a.2); *min-e bilmez* (22a.6); *tepret-e bilmezdi* (20a.8); *yétür-e bilmez* (14a.7, 22a.9).

-ince: *dügün düş-ince* (23b.10); *min-ince* (22a.7); *öl-ince* (16b.14); *tüken-ince* (29a.8); *ol-mayınca* (5a.9).

-icegiz: *deg-icegiz* (9b.4).

-anda/-ende: *bağ-anda* (2a.12, 13a.3, 15a.1); *çalın-anda* (9a.8, 10a.1, 24b.4); *hayır-anda* (13b.6); *kıçkır-anda* (11a.10, 15a.2); *oğran-anda* (24a.13); *toğun-anda* (14b.13, 24a.11); *yanaş-anda* (11a.10, 15a.2); *yayhan-anda* (24a.10); *bezen-ende* (24b.1); *dögül-ende* (3b.8); *düzen-ende* (24b.1); *görün-ende* (11b.7); *köç-ende* (14b.4); *öğün-ende* (7a.8); *süsül-ende* (9a.7); *tikil-ende* (11b.8); *yétiş-ende* (4a.2, 4b.6, 28b.6), v.b.

-duğca/-duğca: *böyü-duğca* (13a.5); *karı-duğca* (13a.6); *ol-duğca* (28b.7); *tepret-duğca* (23b.2); *ululan-duğca* (13a.4); *böyül-duğca* (2a.14); *karı-duğca* (2b.1); *ol-duğca* (5a.5); *ulal-duğca* (2a.13); *yayhan-duğca* (5a.14).

-duğında, -düginde: *var-duğında* (25b.3); *géc-düginde* (12a.14); *gel-düginde* (29b.4); *tepdüginde* (12b.3, 25b.10).

-ib/-ib/-ub/-üb: *yahın-ib* (3a.6); *şak-ib* (7b.9); *bus-ub* (4a.5); *kavur-ub* (25a.12); *kop-ub* (20b.1); *koy-ub* (25a.8); *toğun-ub* (4a.8); *uçur-ub* (19a.11); *bük-üb* (6b.14, 19a.10); *çok-üb* (16a.3); *dög-üb* (8b.10); *getür-üb* (29b.11); *götür-üb* (24b.12, 30b.13); *sök-üb* (19a.9); *sür-üb* (4b.13); *tök-üb* (15b.5); *tökül-üb* (25b.8); *yétür-üb* (5b.3, 14a.6), v.b. Ünlü ile biten fiil tabanlarına araya yardımcı y ünsüzü getirilmektedir: *cergele-y-üb* (8b.6); *dé-y-üb* (13a.12, 14a.14); *gürilde-y-üb* (5b.4); *yé-y-üb* (17b.2); *şakıl-da-y-ub* (5b.4); *yalabı-y-ub* (3a.6, 11a.3, 17b.9, 18b.9); *bula-y-ub* (16a.11); *kijil-da-y-ub* (7b.8); *kijla-y-ub* (9b.10); *burul-ma-y-ub* (3b.4);

sağın-ma-y-ub (11a.1); *sındır-ma-y-ub* (4b.8, 10a.14); *yé-me-y-üb* (4b.8, 10a.14). **-İb ... -İb, -Ub ... -Üb**: *es-ib es-ib* (24a.10, 24a.11); *kes-ib kes-ib* (22b.2); *sağın-ib sağın-ib* (10b.14); *iç-üb iç-üb* (6a.5); *sömür-üb sömürüb* (16b.7); *çık-ub çık-ub* (5b.11, 15b.7); *vér-üb al-ub* (15a.10). Düz ünlülü tabanlarda ekteki ünlü genellikle yuvarlaktır: *al-ub* (15b.13, 16a.9, 24b.2); *aç-ub* (1b.7); *bas-ub* (7b.10); *çal-ub* (8b.4, 13b.5, 24a.13); *kalh-ub* (4a.8); *karıp-ub* (8b.1); *kırp-ub* (8b.8, 8b.11); *oğurlan-ub* (15b.11); *yat-ub* (13a.9); *yıh-ub* (8b.10); *yumşadub* (20a.9); *bit-üb* (15b.6); *çek-üb* (19b.5); *del-üb* (19a.9); *eglen-üb* (19a.5); *éşid-üb* (2a.2); *géc-üb* (19a.9); *gir-üb* (16a.3); *kert-üb* (6a.7, 6a.10); *tep-üb* (12b.3, 25b.9); *vér-üb* (7a.11, 7a.13, 27b.5), v.b. İkili biçimler: *dil-ib*(25b.9) ~ *til-ib*(12a.14); *il-ib*(19a.10) ~ *il-üb*(6b.14).

-ibañg, -ibenğ, -ubañg, -üben/-übenğ: *talán-ibañg* (22b.1); *segird-ibenğ* (24b.3); *çek-übenğ* (5b.3); *götür-übenğ* (4b.7); *ol-ubañg* (17b.6, 22b.9); *savuş-ubañg* (27b.5); *sömür-übenğ* (28b.9); *yorul-ubañg* (8b.13); *meleş-übenğ* (16a.4, 19a.4); *tepin-übenğ* (5a.7), v.b. Ünlü ile biten fiil tabanlarına araya yardımcı yünsüzü getirilmektedir: *besle-yübenğ* (16a.5); *döşe-yüben* (10b.2); *gez-meyübenğ* (16b.12); *bağla-yubañg* (6b.11); *yaşa-yubañg* (14a.5).

-ibanı, -ibeni, -ubanı, -übeni: **-ibanı, -ibeni**: *kal-ibanı* (14a.8); *es-ibeni* (5b.5). **-ubanı, -übeni**: *al-ubanı* (9b.11); *aç-ubanı* (1b.8); *boşad-ubanı* (20a.4); *çap-ubanı* (16a.2); *çık-ubanı* (24b.1); *dut-ubanı* (4a.13); *koy-ubanı* (17a.13); *ol-ubanı* (19b.4); *soy-ubanı* (30a.4); *var-ubanı* (13b.3); *yat-ubanı* (28a.2); *çek-übeni* (5b.1); *deg-übeni* (5b.6); *dön-übeni* (16a.8); *düş-übeni* (13b.12); *gel-übeni* (13b.4); *gir-übeni* (30a.6); *götür-übeni* (14b.2); *ğazabına düş-übeni* (13b.12); *soy çek-übeni* (5b.1); *sök-übeni* (4b.9, 7b.12, 8a.9, 9b.13, 10b.1); *sün-übeni* (16a.8); *vér-übeni* (8a.13); *yenc-übeni* (19a.13). Ünlü ile biten fiil tabanlarına araya yardımcı yünsüzü getirilmektedir: *dé-y-übeni* (14b.2, 14b.6, 14b.9, 21b.11, 26a.14, 29b.3); *dé-me-y-übeni* (4b.10); *yolla-y-ubanı* (26b.11).

-madın, -medin: *kaabar-madın* (10a.5, 10a.11); *yétiş-medin* (9b.8, 21a.10, 21a.11, 21b.7, 21b.8, 21b.9); *hay dé-medin* (11b.10).

-ken/-kenğ: *géder-iken* (8b.6); *vérmez-iken* (15a.11); *yemez-iken* (15a.11); *dér-ikenğ* (23b.7); *durar-ikenğ* (23b.1).

-kec: *yét-kec* (13b.12).

1.3.2.5. Zamirler

1.3.2.5.1. Şahıs Zamirleri

T1K: *men* (20b.8, 21a.4, 21b.13, 21b.14, 22a.4, 26b.10, 26b.13, 29a.5, 29b.8). T1K zamirinin çekimli biçimi: İlgi durumunda: *menüm* (1a.13, 21a.13, 22a.2, 28b.13, 29a.4, 30a.11); Belirtme durumunda: *meni* (27a.1, 30b.3); Yönelme durumunda: *banğa* (1a.14) ~ *manğa* (27b.6, 27b.7, 28b.2, 30b.1, 30b.10); Vasıta durumunda: *menümilenğ* (30b.6) ~ *menümlenğ* (26b.10).

T2K: *sen* (1a.13, 27a.1). T2K zamirinin çekimli biçimi: İlgi durumunda: *senünğ* (21a.9, 29a.3, 29b.8); Belirtme durumunda: *seni* (17b.3, 28a.10, 30b.5, 30b.7, 30b.8); Yönelme durumunda: *sanğa* (28a.12); Ayrılma durumunda: *sendenğ* (23b.1).

T3K: *ol* (4a.5, 4a.11, 30b.2). T3K *o* zamirinin çekim tabanı *an+* ve *on+* dur: İlgi

durumunda: *anunġ-ıçünġ* (25b.13); Belirtme durumunda: *anı* (3a.4, 22a.8, 24a.6, 30a.10); Yönelme durumunda: *arıġa* (5a.9) ~ *arıġa* (1b.2); Bulunma durumunda: *anda* (26a.14, 27a.8, 29a.2, 30b.11) ~ *onda* (1b.1); Ayrılma durumunda: *andanġ* (5a.14, 23a.5, 23a.6, 23a.8, 23a.9, 23a.11, 23a.13, 23a.14, 26a.9, 12a.12, 12b.10, 13a.8, 13b.2, 13b.9) ~ *andın* (11b.14); Vasıta durumunda: *anılarġ* (28b.4); Edat ile kullanımı: *anunġ-ıçünġ* (25b.13).

Ç1K: *biz*(30a.9). Ç1K zamirinin çekimi biçimi: Belirtme durumunda: *bizi*(30a.10).

Ç3K: *olar* (20b.6) ~ *arıġlar+danġ* (2b.10^{haşıye}). Ç3K zamirinin çekimli biçimi: Ayrılma durumunda: *arıġlar+danġ* (2b.10^{haşıye})

1.3.2.5.2. İşaret Zamirleri

Ol sözcüğü metnimizde yalnızca işaret sıfatı olarak kullanılmıştır. *Bu* işaret zamiri: *bu* (2b.6); *bu+dur*(1b.5, 2b.6).

1.3.2.5.3. Dönüşlülük Zamirleri

Metnimizde dönüşlülük zamiri yalnız *öz* sözcüğüyle kurulmaktadır: **T1K:** *özüm* (26a.3, 26a.14). **T3K:** *özün* (7b.8, 8b.3, 9b.8, 28b.11); *özündenġ* (8a.1); *özünü* (4a.5, 4a.11, 5a.3). İyelik eki almış adlardan önce: *öz aşası* (17a.7); *öz begine* (14b.5); *öz gözine* (28b.13); *öz haddinde* (1b.5); *öz oġlumu* (1a.14); *öz ordusununġ* (27a.4); *öz otuz iki dişine* (2a.3); *öz zātında* (2b.6).

1.3.3. Söz varlığı özellikleri

Eserin söz varlığı açısından özellikleri de tarihlendirmesi, kaynakları ve yazıldığı bölgeyi doğrudan yansıtır niteliktedir (bkz. 1.1.5. ve 1.1.6). Drs. ve Vat. yazmaları Eski Oġuz Türkçesinin son dönemenin dil özelliklerini temsil ederler (bkz. Ergin II, 2018: 349-363). Gün. yazmasının katmanlarından biri de kuşkusuz Eski Oġuz Türkçesine aittir. Özellikle Tarama ve Derleme sözlüklerinde izlerine rastlanabilen bu katmana ait söz varlığı, Gün. yazmasını Drs. ve Vat.'a yaklaştırır. Bu katmanın kökeni eserin dayandığı sözlü ya da yazılı Eski Oġuz Türkçesindeki kaynak ya da kaynaklar olmalıdır. *Yalabı-, balġı-, dalbı-, evren, kıyıtı* v.b. sözcüklerin kaynağı Eski Oġuz Türkçesi olmalıdır. Eserin ikinci katmanı ise Safevî döneminde Azerbaycan ve İran sahasında konuşulan Türkçeye ait olmalıdır. Gün. metnin ilk kez yaratımı sırasında (16. yy. ikinci yarısı) yazıya geçirildiği bölgedeki dilin sözcüksel ve anlam bilimsel özelliklerini açıkça göstermektedir. Bu ikinci katman Gün. DKK yazmasını Anadolu sahasından Azerbaycan ve İran sahasına doğru yaklaştıran dil özelliklerini vermekte olup, dayandığı dil ise *doğrudan konuşma dili olmalıdır*. Bu katmana ait sözcükleri Bugünkü Azerbaycan Türkçesinde, İran'daki Türk ağızlarında bulabilmek mümkündür, örneğin, *uy-, donġuldan-, saġkal bas-, başa yetür-, dil yetür-, say, yalġuz, kol, hamı, Tarı, varı, çekme, hur, türken* v.b. Burada dikkat edilmesi gereken bir konu, İran ve Azerbaycan Türk ağızlarındaki sözcüklerin büyük bir kısmının Anadolu sahasında da görüldüğüdür. Ancak aradaki fark şudur: Bu sözcüklerden bir kısmı Anadolu ve Rumeli alanlarında nadiren görülürken, Azerbaycan ve İran sahasının kullanım sıklığı yüksek sözcükleridir, diğer yandan eserde bugün Anadolu ağızlarında tanıklanmayan, yani yalnızca İran Azerbaycan sahası Türk ağızlarında görülen

sözcükler olarak da karşımıza çıkar. Belirlenebilecek üçüncü bir yan katman ise metnin yazılışı (telifi) sırasında katkısı olan yazılı ya da sözlü Doğu Türkçesindeki Dede Korkut hikâyeleri ya da başka Oğuznâmelerden gelme DTü. Özelliklerini gösteren katmandır. Önceki iki katmanın izlerini ses bilgisi, biçim bilgisi, söz varlığı ve cümle bilgisinde tespit edebildiğimiz hâlde, bu sonuncunun izlerini yalnızca söz varlığında görebilmekteyiz. Burada kastedilen, Azerbaycan/İran sahası Türk ağızlarındaki ‘bulunmak’ anlamı ile *tapıl-* fiili gibi Bugünkü Oğuz Türkçesinin orta ve doğu lehçe alanlarında yerleşen Kıpçak ve/veya Doğu Türkçesinin söz varlığına özgü sözcükler değil, bugün Azerbaycan/İran sahası Türk ağızlarında kullanılmayan Doğu Türkçesine özgü sözcük ve biçimlerdir. Eserdeki *ķarma dut-*, *bōri*, *arķu*, *ķapķunķı* v.b. sözcükleri Türkistan sahasının eserleri ile sözlüklerinde izlemek mümkündür. Yine, eserdeki *hūndūr*, *dalı*, *cergele-*, *onba* gibi Moğolcadan geçen sözcüklerin büyük bir kısmı Oğuz Türkçesinin bugünkü ağızlarında görülen sözcükler iken, *sibe*, *cibir*, *gēcige* gibi daha az sayıdaki diğer bir kısmı bu sonuncu katmanla ilgili olabilir.

Dönemin başka metinleri ile karşılaştırmada, eserin söz varlığının büyük ölçüde Türkçe kökenli olduğu dikkat çekicidir. Dönemin kitabî dilini yansıtan İslâmî kavramlar ile Arapça ve Farça sözcük ve terkiplerin baskın olduğu II. ve III. bölüm başlıklarının aksine, ana metnin dili ağırlıklı olarak temiz Türkçedir. Ana metindeki Farsça ya da Arapça kökenli sözcükler bile *Şāh-ı merdān*, *namāz-ı Muḥammedī* gibi kalıplaşmış birkaç ifade dışında Türkçe tamlamalar ve başka söz gruplarında yer almışlardır: *muḥīṭ denġizi* (örneğin krş. Nesimi’de *deryā-yı muḥīṭ*), *ġayb eri*, *arı dīnlü*, *şıdķı bitūn* v.b. Ancak Farsça ve Arapçadan alıntı sözlerin bir bölümü eserin yazıldığı alanı göstermek açısından da önemlidir: *pādişāh*, *veķil*, *dūbedū*, *gavayın*.

Eş, yakın, ya da ilişkili anlamlı sözcüklerin birleştirmesi ile yapılan çeşitli ikilemeler, Günbet yazmasının söz yapısını oluşturmada önemli yer tutmaktadır, örneğin: *havlar döner*, *bura sara*, *yıla yalpa*, *bulanduruķ sası*, *atlas ipek*, v.b. Kimi zaman eş ya da aynı kavram alanına ait sözler alliterasyon ya da bir tür baş ya da iç kafiye oluşturmak için kullanılmışlardır: *uçmaķları düzendi*, *hūrileri bezendi*, *ada basa yeri* (2a.11 v.b. yerler); ... *ulalduġca* ... *böyülduķca* ... *ķarıduķca* ...; *yürek köper*, *gönġül kalķar*, *busub yatar fil kaķanı*, *ġüne gelse*, *demi düşse*, *kemiklice başları endermese*, *balķaķında alca ķanlar döndermese*, *ķarpub dutar*, *sünübeni segirtmege*, *dönünübeni ķayıtnaķa*; *ulu bēġler*, *aķır ķanlar*; *sēlintiler yıķıla bir yerde oba ola*, *derintiler yıķıla bir yerde kent-li ola* v.b.

Görece kısa bir metin oluşuna karşın oldukça zengin bir söz varlığına sahip olan Günbet yazmasının söz bilgisi açısından daha ayrıntılı incelenmesine gerek vardır. Bu çalışmada öncelikle metnin içerdiği tüm söz bilgisel yapılar tespit edilip Dizin’de getirilmiştir. Eserin söz varlığının tüm özellikleriyle ele alınmasını ise kitap biçimindeki yayınımıza bırakıyoruz.

1.4. Çalışmanın yöntem ve ilkeleri

Metnin kurulumunda ve incelenmesinde aşağıdaki yöntemlere ve ilke baġlı kalınmaya çalışılmıştır:

- Biçimler ve anlamların tespiti için metnin kendi bütünlüğü göz önünde tutulmuştur. Bu çerçevede, kaynaksız bir çözümleme ya da yoruma yol verilmemesine özen gösterilmiştir. Metnin sağlam bir kurulumu için başta Drs. ve Vat. yazmaları olmakla Tarihsel ve Çaġdaş Türk dili ve kültür bütüncesine başvurulmuştur.

- Metinde görece çok sayıdaki dil bilimsel ve filolojik açıklama gerektiren yerlerden okuma ve anlamayı doğrudan ilgilendirenler dipnotlarda ve/veya dizinde gösterilmiştir. Bu açıklamaların daha ayrıntılı bir biçiminin verilmesi ise kitap biçimindeki yayın için bırakılmıştır.

- [] içinde yazılanlar, düşmüş ya da silinmiş olduğu düşünülen bir ya da birden fazla harf veya sözcüğü gösterir. Çekimleyenin kendisi tarafından sayfa kenarlarında metne eklenenler ise hiçbir işaret eklenmeden metne eklenmiş, ancak dipnotlarda gösterilmiştir. < > imi metinden çıkarılmış harf/harfler ya da sözcük/sözcükleri gösterir. Çıkarılan yerler dipnotlarda gösterilmiştir. Haşiyelerde üzerine kırmızı çizgi çizilip açıklanan sözcük ya da tabirler dipnotlarda eğik biçimde gösterilmiştir.

- Metinde *kef* ile *gef* arasında ayrımı gösterecek bir işaret olmadığından sözcük başı *k*'lerin ne kadar korunup ne kadar *g*'leşmiş olduğunu belirlemek olanaksızdır (örneğin *könğül*~*gönğül*, *köynek*~*göynek* v.b.). Böyle durumlarda, verilen yazı çevirimi metin için belirlenen yazılma alanı ve tarihlendirmeye dayandırılmıştır.

- Biçimlerin okunuş ve anlamlandırışında öteki yazmaların bir katkısı olduğu durumlarda bu yazmalara göndermeler yapılmış ve eşleşen biçimler karşılaştırılmıştır. Yazmalar arasında çok önemli bir fark gözlemlendiğinde de ilgili yerlerde gösterilmiştir. Bu çalışmanın ayrıntılı bir dökümü ve sonuçları ise kitap biçimindeki yayınımda verilecektir.

- Sorunlu bulunan ya da çözümlenemeyen yerler, ilgili dipnotlarda belirtilmiş ya da dizinde olduğu gibi (?) imi ile gösterilmiştir.

- Bu yayında, deyimler de dâhil olmak üzere sözlük bilimsel değeri olan tüm ögeler Dizin'de gösterilip anlamlandırılmıştır. Böylece, kullanılan noktalama imlerinin metnin akışını (ve dolayısıyla anlamlandırmasını) gösterebilir olması amaçlanmıştır.

- Noktalamayı ilgilendiren diğer bir husus elyazmadaki cümle ya da cümlecikleri birbirinden ayırmak için bırakılmış olduğu görülen yaklaşık bir sözcük uzunluğundaki aralıklardır. Bunlar yazı çevrimli metinde || imi ile gösterilmiştir. Yine elyazmada bölümleri birbirinden ayırmak üzere bırakılmış olan genelde tek ya da çift satırlık boşluklar ile kimi zaman son cümlenin ortalanarak yazılması, yazı çevrimli metinde verilen bir paragraf aralığı ile gösterilmiştir.

- Çok eski dönemlerde Türkçeye girmiş olup Türkçeleşen ya da Türkçe olmadığı gösterilemeyen kimi sözcüklerin yazı çevriminde alışılmış olan uzun ünlülü yazımlar değil, günümüz Türkçesindeki söyleyişler yeğlenmiştir, örneğin: *polad* (pölād), *dost* (dōst), *adam* (ādem). Bu istisna, metinde geçip Türkçe olduğu kesin olmayan yer adları için de uygulanmıştır. Yer adlarının kökeni konusunda çoğu zaman kesin bir kanı bulunmaz. Bu adlardan kimisi gerçekten de yabancı kökenlidir (örneğin İstanbul). Burada ise bir ayırım yapılmadan yer adlarının Türkçeleşmiş sözler olduğu varsayılmıştır. Örneğin: *Aderbaycan* (Āderbāycān), *Tebriz* (Tebrīz), v.b. Zaten bu adlardan kimisinde Türkçeleştirilmenin yazıma da yansıdığı görülmektedir: *İrevan* (Revān), *Urumlu* (Rūmiyye), *Savalan* (Sabalān).

1.5. Harf çevrim ve yazı çevrim imleri

Arap harfinin bitişmeyen biçimi/ hareke	Harf, ünlü ya da hareketin adı	Harf çevrim imi	Yazı çevrim imi
ا	elif	'	'/ a / e
ای	-	'Y	ı / i / é
او	-	'V	o / ö / u / ü
ب	be	B	b
پ	pe	P	p
ت	te	T	t
ث	şe	Ş	ş
ج	cīm	C	c
چ	çīm	Ç	ç
ح	hā	H	h
خ	hı	H	h
د	dāl	D	d
ذ	zēl	Z	z
ر	re	R	r
ز	ze	Z	z
ژ	je	J	j
س	sīn	S	s
ش	şīn	Ş	ş
ص	şād	Ş	ş
ض	zād	Z	z
ط	ṭı	Ṭ	ṭ
ظ	zı	Z	z
ع	'ayın	'	'
غ	ğayın	Ğ	ğ
ف	fe	F	f
ق	qāf	Q	q
ک	kef	K	k
ل	lām	L	l
م	mīm	M	m
ن	nūn	N	n
نگ	-	NK	ng
و	vāv	V	v / o / ö / u / ü
ه	he	H	h / a / e / i
ی	ye	Y	y / é / ı / i / î
آ	-	'Ā	A
ؤ	üstün	A	a / e

◌̇	ötre	U	o / ö / u / ü
◌̈	esre	I	i / ı / ê

1.6. Çeşitli İmler

...	= Belirsiz sayıda harf ve sözcük eksikliğini gösterir.
[]	= Metne eklenmiştir.
<>	= Elyazma metinde tekrar veya fazla yazılmış yerleri gösterir.
{ }	= Gramer tahlillerinde morfem parantezi.
(?)	= Şüphe belirtir.
//	= Fonem parantezi.
-	= Gramer tahlilinde fiil kökü, fiil köküne gelen yapım eki. Fiil ve isim tabanında çekim eki.
+	= Gramer tahlilinde isim kökü, isim köküne gelen ek.
*	= tespit edilmemiş, tahmine dayalı şekil.
>	= Bu şekle girer.
<	= Bu şekilden gelir, bir dilden başka bir dile geçiş.
→	= Bir anlamdan başka bir anlama geçiş.
~	= Değişken şekil.
'	= Hemze (◌) işareti
ā	= Uzun a
è	= Kapalı e
ī	= Uzun i
ō	= Uzun o
ū	= Uzun u
X	= /ı, i, u, ü/ ünlü değişimlerini gösterir.
A, I, U	= Gramer tahlilinde sırasıyla /a,e/, /ı, i/, /u,ü/ ünlü değişimlerini gösterir.
G, K	= Gramer tahlilinde sırasıyla /g, ğ/, /k, k/ ünsüz değişimlerini gösterir.

2. Metin

[I]

[1a]

(1) Hax Ta'ālā gōkdeŋg Qur'an endürdi arı dīn-li Muḥammede oḡmaḡ-içüŋg. (2) || Cebre'il geldi getürdi Burāḡı, ḡabībüm dostum olan (3) ol Burāḡı minsüŋg mi'rāca gelmaḡ-içüŋg. || Çün dost (4) dosta yētişdi, toḡsan bir min sözcük ortaluḡdaŋg geldi geçdi, (5) āḡir şon danışdı arı dīn-lü dost Muḥammed ümmet sözin raḡmet ile (6) şefḡat-içüŋg. || Uçmaḡları⁶ düzendi, ḡürīleri bezendi, arı dīn-li (7) dost Muḥammed gelür uçmaḡuŋg ḡapusını açmaḡ-içüŋg. || 'Alī mindi (8) Düldüli, ḡurşandı Zülfiḡarı, küffāra ḡılıc ḡaldı hem dīn-içüŋg. (9) || Süleymān nebi

⁶ 1a.6 uçmaḡları: Haşiyede açıklama (sol-orta kenarda, yukarıya doğru eğik biçimde): uçmaḡ bihişt ma'nāsınadur ve havāda uçmaḡ ma'nāsına daḡı gelür. Nitekim bu beyitte ihām üslūbı ile her ikisi vāḡi' olmuşdır: Oḡlarıdın ḡuş dēk oldum, cāŋga ol küy ārzū, || Uçmaḡ ister mēn veli kör kim per ü bālīm budur. Ma'şūḡ küyını bihişt dēmişdur.

idi, mertebesi hem çok idi, gök üzündeñg (10) uçar kuşu fermān êtdi, Haḫ Ta'ālā Süleymāna sāybān-içüñg. || (11) Dāvūd-ı nebī cebedār-ıdı, zırh yétürürdi, daşdañg polad sızdırdı⁷ (12) Haḫ Ta'ālā kudretindeñg Dāvūda fermān-içüñg. || Münacātda söyleşdi (13) İbrāhīm Ḥalilü'l-lāh ḥ^vācesiyle: «Yā İlāhā! Menüm oğlum yoḫdur, sen oğlan (14) vērgil bañga, öz oğlumı kesim yolunğda ḫurbān-içüñg.» || Allāh İsmā'ili

[1b]

(1) İbrāhīme onda⁸ vērdi, apardı 'Arafāt dağına İsmā' ile bıcaḫ çekdi, (2) bıcaḫ oñga kār êtmedi. Boynuzı burma ḫoç endürdi Haḫ Ta'ālā kudretinden (3) İsmā' ile ḫurbān-içüñg. || Dedem ḫorḫud ḫırḫ şāgirde vēr naşihat! (4) «Alplar! Du'ā kılayunğ civānmerdleri görmaḫ-içüñg.» ||

[III]

(5) Bu soyda Dedenünğ müdde'āsı budur ki her kim belki her neste öz ḫaddinde ve kemālinde (6) olsa yaḫşı-dur. Ehl-i isti'dādı kemāl taḫşiline terḡib êdüb mev'ize èyler.

(7) Ağız açub bir Allāhuñg adını kim adamaz? Adaduğı⁹ erenler, gönḡli içinde mü'min müttakī gerek. (8) || Allāh 'ilmi arı ḫur'an, açubanı kim oḫumaz? Oḫuduḡın doḡrı (9) dutsa, bu dünyāda 'ālim zeki¹⁰ gerek¹¹. || Allāh evi gēñg Ka'beye kimler varmaz? (10) Varsa gelse, azmasa azd[ur]masa¹², şıdḫı bitün, niyyeti düz, dīn yolında (11) ḫācī gerek. || Aḫ ekmegi, bol ḫ^vānı, ḫaḫ yolında kimler vērmez? Ekmegine (12) ḫıyañg İbrāhīm'ül-ḫalil kimi saḫī gerek. || Şāḫ-ı merdān 'Alī kimi (13) civānmerd er daḫı gerek. || Ol 'Alīnünğ oğlanları adı gökçek (14) arı dīn-li dīn serveri şefā yüzli Muḫammedünğ nevādeleri ḫadice ilen

[2a]

(1) Fāḫıma ananunğ sevgüleri, dīn 'aşḫında şehīd olanğ ḡāziler İmām ḫasan, (2) İmām ḫüseyn kimi şehīd ḡāzī¹³ gerek. || Peyḡamberünğ bir dişini şehīd eşidüb (3) öz otuz iki dişine kelbetin saldı, dervişlerünğ düzgünü, sārbanlarunğ (4) sermāyesi

⁷ 1a.11 **sızdırdı**: Haşiyede açıklama (sol-aşağı kenarda, yukarıya doḡru eğik biçimde): *sızdırdı* sızdırdı demekdür; ya' nī tereşşuḫ ve neş[t] êtdürdi. Bèyle kim Luḫfī eş'ārında gelür: Vefāda Luḫfīni tapdı firāḫ dīnārı, || Nèçe ki sızgürub altın dēk imtiḫān ḫıldı.

⁸ 1b.1 **onda**: Yzm. önce *انده* 'NDH *anda* okunacak biçimde yazılmış, daha sonra ise bir *vāv* eklenerek *اونده* 'VNDH *onda* tercih edilmiştir. Buna karşı ilerde hep *anda* biçimi geçecektir. Büyük bir olasılıkla çekimleyenin kendi tasarrufu olup yanlış bir yazımı deḡil, daha yeni bir biçimi gösterdiği için deḡiştirilmemiştir.

⁹ 1b.7 **adaduğı**: Yzm. bu ve bir önceki sözcük (*adamaz*) medsiz *elif* ile yazılmıştır.

¹⁰ 1b.9 **zeki**: Haşiyede açıklama (sağ-orta kenarda, aşağıya doḡru eğik biçimde): *zeki* fehmlü ve şu'ürlü.

¹¹ 1b.9 **gerek**: Yzm. önce *zeki* daha sonra 'ālim yazılmıştır. Ancak bu çekimleme hatası çekimleyici (müstensih) tarafından farkedilip, sözcüklerin üzerine yazılan küçük rumuz işaretleri ile sözcük sırasının deḡiştirilmesi gerektiği gösterilmiştir: م *mīm* (مقدم muḫaddem) önce gelmesi gerekeni, genelde noktasız (ح) yazılan *ḫı* (موخر muahḫar) ise sonra gelmesi gerekeni gösterir (krş. 2a.4, 20a.7).

¹² 1b.10 **azd[ur]masa**: Yzm. *vāv* ve *re* harfleri oksitlenme ve lekelenme sonucunda bozulmuştur.

¹³ 2a.2 **ḡāzī**: Haşiyede ekleme (sol-yukarı kenarda): *ḡāzī*.

sultân Veysü'l-Şaran¹⁴ dervîş kimi¹⁵ gerek. || Şara (5) polad sav kılıcı¹⁶ kimler almaz, dîn yolında tersâ dinli kâfirlere kimler çalmaz? Kılıc çalan, (6) yerler açanğ, başlar kesenğ, Halebi alanğ, Şamı alanğ, altun taht-ı Mışırdı (7) sultân olanğ, Şam atlı, Şam bedevli, ig yaylı, hadeng ohlı, çapa girse¹⁷ (8) çalumlı, çal şara kuş kaynaqlı¹⁸, şara bürgüt şıfatlı, yatmaz uymaz¹⁹ devletli, (9) serhadlerünğ yamacı, kal'elerünğ kilidi, düşman-larunğ korkusu, (10) borclı-larunğ harcluğı, yalanaclarunğ [gécigesi]²⁰, mescidlerunğ çırâğı, (11) ğariblerunğ arhası, ada basa yeriyende heybetindenğ yer omrulanğ, (12) ğanimine heybet ilen bağanda yürek yaranğ, ayağın üzengüye basanda (13) dokuz tümen Gürcistana ürkü şalanğ, ulalduşca²¹ 'amüsü Şazan, (14) a[t]ası²² Şara Güneye ümid olanğ, böyüldüşca²³ düşmanunğ ödin yaranğ

[2b]

(1) karıduşca ğanime şan kusduranğ, kalın Oğuzunğ yügrüğü, Oğuz (2) içinde yek-şalem eşik aşası başı Şara Budak kimi kılıcına²⁴ pehlivân, sofrasına (3) bahadır ğazi gerek. || Say²⁵ Oğuzunğ vaşını kim²⁶ söylemez? Çaldı şopuz, (4) boy boyladı,

¹⁴ 2a.4 **Veysü'l-Şaran**: Haşiyede açıklama (sol-orta kenrda, yukarıya doğru eğik biçimde): Meşhürdur ki Veysü'l-Şaran eşitdi Resülü'l-lâhunğ bir mübârek tişi savaşıda küffâr daşı zarbıyla şehid olunmuşdur. Yek-renklük yolındağ öz bir tişinğ çekdürdi. Yene belki hazretün bu tişi degül deyüb bir özge tişin dağı ta hamu dişlerin çekdürdi.

¹⁵ 2a.4 **kimi**: Yzm. önce *kimi* daha sonra *dervîş* yazılmıştır. Ancak bu çekimleme hatası çekimleyici tarafından farkedilip, sözcüklerin üzerine yazılan küçük rumuz işaretleri ile sıralamanın değiştirilmesi gerektiği gösterilmiştir (krş. 1b.9 ve ilgili dipnot).

¹⁶ 2a.4-5 **şara polad sav kılıcı**: Krş. Drs. 3b.11 ve başka yerler: *şara polat uz kılıcı*...

¹⁷ 2a.7 **çapa girse**: Bkz. 12b.12'de *çapa girse* ve ilgili dipnot.

¹⁸ 2a.8 **kaynaqlı**: "cırınaqlı", ağızlarda *kıynaqlı* biçimi de en az *kaynaqlı* biçimi kadar yaygındır. Hatta Tebriz ağızında *kıynaqlı* olduğu için böyle okunması gerektiği düşünebilir. Ancak 7b.11'de *şaf* üzerinde üstün getirilmiş olduğu için *kaynaqlı* biçimi tercih edilmiştir: *ŞAYN'ŞYNNVNK* قیناقینونک .

¹⁹ 2a.8 **uymaz**: Haşiyede açıklama (sol-orta kenarda, yukarıya doğru eğik biçimde): *uymaz* bu maşâmda h'âb eylemez ma'nâsınadır.

²⁰ 2a.10 **gécigesi**: Yzm. bu sözcüğün yazıldığı yerde oksitlenme ve lekelenme sonucunda bozulma vardır. Onarım için ilk başta 13a.1'deki *yalanğaclar geynegi* ile karşılaştırılabileceği düşünülse de yazım bunun için uygun değildir. Sözcük 16b.6'daki كيجكه KYCKH *gécige* ile karşılaştırılarak onarılmıştır. Her iki sözcük benzer bir yazıma sahip olduğu gibi, anlam ve bağlam da bu onarım için uygundur.

²¹ 2a.13 **ulalduşca**: Yzm. اولالذوقجه 'VL'LDVŞCH *ulalduşca* biçiminde yazılmış olan sözcük 13a.4'de hemen hemen buradakinin aynısı olan bir parçada اولولندذوقجه 'LVLNDVŞCH *ululanduşca* biçiminde yazılmıştır.

²² 2a.14 **a[t]ası**: Yzm. *elif* ve *te* harleri kısmen silinmiş durumdadır. 13a.5'teki آتاسی 'ĀT'SY *atası*'ya göre onarılmıştır.

²³ 2a.14 **böyüldüşca**: Yzm. BVYVLDVŞCH بویولدوغجه *böyüldüşca* biçiminde yazılmış olan bu biçim 13a.5'de hemen hemen buradakinin aynısı olan bir parçada بویولدوقجه BVYVDVŞCH *böyüldüşca* biçiminde yazılmıştır.

²⁴ 2b.2 **kılıcına**: Yzm. *nün* harfinin noktası eksiktir.

²⁵ 2b.3 **say**: Haşiyede açıklama (sağ-yukarı kenarda, aşağıya doğru eğik biçimde; yzm. önce حسابلی *hesâbli* yazılmış, sonra *ha* ve *şin* harflerinin üzeri çizilerek ve *lâm* üzerine şedde eklenerek بللی *belli* olarak okunması gerektiği gösterilmiştir.): *say Oğuzunğ vaşını* zâhiren sayılan ve belli Oğuz maşşud ola.

²⁶ 2b.3 **kim**: Yzm. *ye* harfi noktasız yazılmıştır.

soy yetürdi. Bayat eri hayır yümn-li, hūb sağınış-lı Dedem kimi (5) bilgi gerek. || Dedem dēr Hāq Ta‘ālā devletilen bilgi vērsüng!

[III]

(6) Dedenüñ bu soyda maṭlabı budur ki her mümkün muḥtācdur öz zātında. Pes (7) insān ki ekmel-i mümkünātdur muḥtācraḥ-dur. Pes her kim dünyā ve āḫiret refāhı-çün her neye muḥtācdurur, ḫikmet-i bālīga, muḥtācdañg ileri muḥtāc ‘ün-ileyhi ḫalk ēdübdür.²⁷

(8) Qarşı yatan qara dağlar, el yaylağı. || Ayındırı²⁸ daşkun sular, yer damarı, el içiği²⁹. (9) || Āyet āyet arı Qur‘ān, dīn erkeçi. || Aydın-lı Sekkiz Uçmağ³⁰, (10) mü‘min evi. || Qara donlı dervişler³¹, gayb eri. || Şefā yüzli Muhammed, (11) dīn serveri. || Altı kardaş bir arada olduğu, arḫa (12) güci. || Aq saqqal-lı qocalar, el başaruğı, oba devleti. || Aq bürçekli (13) kedbanūlar aşuñg duzı, ev bereketi. || Yeñgle³² yetmiş oğlan igid, evüñg (14) görki, ev güvenci. || Bir kişinüñg soyında altı yaşar oğlı olsa

[3a]

(1) yurd ornacı³³⁻³⁴, göz aydını, bel kuvveti, yürek yağı. || Yēddi³⁵ (2) yaşar kıızı olsa, yağıdan beter ev çapqunı, ev pozqunı, (3) yad gelini. || Yalkuzluk yavuz işdür

²⁷ 2b.7 **ḫikmet-i bālīga ... ēdübdür**: İki satır arasına sığdırılarak yazılmıştır.

²⁸ 2b.8 **ayındırı**: 14a.9 ve 15b.7’de آيندوری ‘ĀYYNDVRY *ayındırı* biçiminde yazılmıştır. Kaynaklarda görülmeyen bu sözcüğün Drs. ve Vat. yazmalarındaki آفين دلي *aḫındılı* sözcüğüne denk gelmesi, bozulma ve benzeştirme sonucu ortaya çıkmış bir biçim olduğu ihtimalini güçlendirir: *aḫıntılı* > *ayın* “açık” + *durı* “duru”.

²⁹ 2b.8 **içiği**: Haşiyede ekleme (sağ-orta kenarda): *el içiği*.

³⁰ **Sekkiz Uçmağ**: Haşiyede açıklama (sağ-orta kenarda, aşağıya doğru eğik biçimde): *Sekkiz Uçmağ* Sekkiz Bihışt demekdür.

³¹ 2b.10 **qara donlı dervişler**: Haşiyede açıklama (sağ-aşağı kenarda, aşağıya doğru eğik biçimde yazılmış olan bu açıklamada *eri* sözcüğü آری ‘ĀRY *arı* okunacak biçimde yazılmıştır.): *qara donlı dervişler* gayb eri yā gāyib eri dedüğdan murād, ricālü‘l-gāyib ola ki nazarlardañg gāyib-durlar ve ḫalkuñg işi oñglardañg du‘ā ve istimdād-ı himmetile baḫr ve berrde şuret ve fayşal tapa.

³² 2b.13 **yeñgle**: Haşiyede açıklama (aşağı kenarda, aşağıya doğru eğik biçimde): *yanğla* ve *yanğlab* yeñgi demekdür, taze ve nev ma‘nāsına ve kâf, kâf-ı ‘Acemî-dür.

³³ 3a.1 **ornacı**: Haşiyede açıklama (sol-yukarı kenarda yukarıya doğru): *ornac* zāhiren görk ve berāziş ma‘nāsına ola.

³⁴ 3a.1 **ornacı**: “halef”, buradaki biçim Drs. ve Vat. yazmalarındaki *ortac* “ortada olan (?)” (Drs. 36a.1; Vat. 68a.3 v.b.) sözcüğünün doğru yazılmış biçimi olsa gerek. Bağlam bu ilişkilendirme için uygundur. Drs. ve Vat.’da fazladan bir nokta ile, *nūn* harfi yerine *te* yazılmış olmalıdır: اورتاج ‘VRT’C *ortac*, krş. اورناج ‘VRN’C *ornac*. Bu sözcük başka bir kaynaktan geçmediği için anlamlandırmasında epeyi güçlükle çekilen bir sözcük olmuştur (bkz. Ergin II, s. 237, *ortac* “ortada olan?”). Semih Tezcan birinci kuramsal açıklamasında bu sözcüğün *orun* “yer” ve *orna* “yer almak, yerleşmek” ile ilişkili olabileceğini ortaya koyarak, **ornaç* “halef” önerimini önerir (2018: 153-154). Görüldüğü gibi Gün. yazmasındaki *ornac* biçimi bu yazmayı görmemiş olan Tezcan’ın kuramsal açıklamasını doğrular niteliktedir. Öte yandan, Türk kültüründe erkek evladın babasının ardılı sayılmış olması bu açıklamayı desteklemektedir. Tamlamanın birinci ögesi olan *yurd* sözcüğü, anlam bilimsel alan bağlamında *ornac*’ı daha iyi anlayabilmemize yardımcı olabilir. Azerbaycan Türkçesindeki *yurtçu/yurdçu* “halef” (bkz. AzRs s. 923) aslında *ornac* ile eş anlamlı bir sözcüktür. Nitekim Tebriz’de, özellikle vefat eden babanın erkek

yâ adam! Bilgil (4) anı. || Yalkuzlukda Dedem dër kâdir Allâh saḥlasuṅ (5)
cânuṅguzı!³⁶

[IV]

(6) Yalabıyub³⁷ gün doğarsa cihân şu^c leler. || Yaḥımb (7) doğan bedirli ay, dünin balğır³⁸. || Yaprakcuḳı yaş aḳacuṅ (8) burcina doğan³⁹ ḳonar. || Yanı berkce sarp uçurum ḳara daḡlar (9) yerdenḡ ḳalḫar. || Al ḳayanuṅ yalçınında ḳaplan sıçrar. (10) Aran⁴⁰ sazuṅ⁴¹ gü^r⁴² meşenüṅ kollarınd[a]⁴³ aşlan enḡrür⁴⁴. (11) || Ağayıllar⁴⁵ yörüsünde⁴⁶ bö^r⁴⁷ sinsir⁴⁸. || Ḳazaḡuclar (12) segirdürse meydânında toz eglenür, duman çöker. || (13) Ḳaybatanlar⁴⁹ çekilse, yola girse, yollar büker⁵⁰. || Ağayıllar meleşürse

[3b]

(1) gönḡül imrer⁵¹, dölün töker, || körpe ḳuzı yétürür, kâmil éyler. (2) Bura sara⁵² çapar olsa⁵³, düşmana yügürük yeter. || At (3) yétürse, düşmanı polad keser. ||

evlatlarına verilen bir baş sağlığı cümlesi şöyledir: *Allah yurtçı éylesin!*

³⁵ 3a.1 **yèddi**: Yzm. ikinci *ye* harfi noktasızdır.

³⁶ İki satırlık alan boş bırakılmıştır.

³⁷ 3a.6 **yalabıyub**: Haşiyede açıklama (sol-orta kenarda, yukarıya doğru eğik biçimde): *yalabıyub* ya^c ni parıldayub.

³⁸ 3a.7 **balğır**: Haşiyede açıklama (sol-orta kenarda): *balğır* ya^c ni ışıkladır.

³⁹ 3a.8 **doğan**: Haşiyede açıklama (sol orta kenarda): *doğan* ütelgi ḳuşdur.

⁴⁰ 3a.10 **aran**: Haşiyede açıklama (sol-aşağı kenarda yukarıya doğru eğik biçimde): *aran* ḳışlaḳ.

⁴¹ 3a.10 **saz**: Haşiyede açıklama (sol-aşağı kenarda): *saz* cegen.

⁴² 3a.10 **gür**: Haşiyede açıklama (sol-aşağı kenarda, yukarıya doğru eğik biçimde): *gür* imâle ile, ḳalın ma^c nâsınadır.

⁴³ 3a.10 **kollarında**: Yzm. sonda yazılması gereken *elif* düşmüştür.

⁴⁴ 3a.10 **enḡrür**: Haşiyede açıklama (sol-aşağı kenarda, yukarıya doğru eğik biçimde): *enḡrür* ya^c ni gümürler.

⁴⁵ 3a.11 **ağayıllar**: Haşiyede açıklama (sol-aşağı kenarda): *ağayıllar* ḳoyın.

⁴⁶ 3a.11 **yörisi**: Haşiyede açıklama (sol-aşağı kenarda): *yörisi* ya^c ni çevrisi.

⁴⁷ 3a.11 **böri**: Haşiyede açıklama (sol-aşağı kenarda): *böri* ḳurd ma^c nâsına.

⁴⁸ 3a.11 **sinsir**: Haşiyede açıklama (sol-aşağı kenarda): *sinsir* ya^c ni ses éyler.

⁴⁹ 3a.13 **ḳaybatanlar**: Haşiyede açıklama (sol-aşağı kenarda yukarıya doğru eğik biçimde): *ḳaybatan* deve demekdür, şutur ma^c nâsına.

⁵⁰ 3a.13 **büker**: Haşiyede açıklama (sol-aşağı kenarda, yukarıya doğru eğik biçimde): *büker* ya^c ni yolu tayy éyler.

⁵¹ 3b.1 **imrer**: Haşiyede açıklama (sağ-yukarı kenarda, aşağıya doğru eğik biçimde): *imrer* bir hâlet ki köṅülde rikḳat yolındaḡ ḫâşıl ola.

⁵² 3b.2 **bura sara**: Haşiyede açıklama (sağ-yukarı kenarda, aşağıya doğru eğik biçimde yazılmış olan bu açıklamada *demek* ile *ma^c nâsına* aynı işlevde olduklarından, ikisinden biri fazladan yazılmış olmalıdır.): *bura sara* saḡa şola demek ma^c nâsınadır.

⁵³ 3b.2 **olsa**: Yzm. 'VLSN اولسن *olsan* okunacak biçimde yazılmıştır. Metnin yazımına uymadığı gibi ('VLSNK اولسنك *olsanḡ* olarak yazılması beklenirdi) bu parçadaki anlam bilimsel ve söz dizimsel koşutluklarla da eşleşmemektedir. Doğrusu 'VLSH اولسه *olsa* olmalıdır.

Boynuzıylan burulanda (4) katı yaylar bilek darter. || Burulmayub doğru çıkan⁵⁴ (5) ok ötkünini barmağ atar. || Kara saçunğ dolaşmışımı (6) darağ yazar. || Busudaki sır sözleri sarhoş söyler, (7) çağır açar. Al ‘alemler açılırsa gökde ırğanur⁵⁵. || (8) Naqqâreler döğülende yürek köper, gönğül kalhar. || İki yağı (9) duruşanda devlet basar. || Duruşmuşca yad yağını (10) varur gelür, ortaluğda elçi düzer. || Altı arhadañ sorulursa (11) ağır eller içinde aşıl yenger⁵⁶. || Aşıl Selcik Bèg oğlunğ (12) yumruğında laçın dalbur. || Ulu hanlar ordusunda (13) cârçı carlar. || Pâdişâhlar nazarında kadimideñ Dedem (14) dèr ozan kopar.

[4a]⁵⁷

[V]

(1) Kara bulut, uc ıldırım ense gökdeñ, kara polad sayhan (2) daşa yetişende eglenür mi? Eglenmağ yok. || Ağzı burnı (3) dest degirmi degül-midür kapkara evren⁵⁸? Kırsakına ağı (4) damızsa dincihur mı? Dincihmak⁵⁹ yok. || Kara meşeni (5) busub yatar fil kağanı⁶⁰ kaybatanunğ⁶¹ kuba nere, ol özini (6) badadur mı?⁶² Badadmağ⁶³ yok. || Her kanatı birer arşun degül-midür (7) Şâhî şunkar? Gök yüzindeñ yer yüzine kölge salsa, arı cihân (8) yüzine⁶⁴ göz gezdürse, kalhub uçanğ kuş aşlını tohunub⁶⁵ (9) alsa, kaynaçınunğ ucında kan çiletse, tumçuçınunğ ucında (10) tük tozutsa, döşdeñ sökse tom yüregi yem yemlense, kanatı (11) ala şakşakana ol özini şakıdur mı? Şakıdmağ⁶⁶ yok. (12) || Altmış arşun al kayada yer yerlenür ala kaplan uca yerde (13) kır teke ilen kızıl geyiği marihda⁶⁷ alsa, inçe beldeñ dutubanı

⁵⁴ 3b.4 **çıkan**: Yzm. *ye* harfinin noktaları eksik.

⁵⁵ 3b.7 **ırğanur**: Haşiyede açıklama (sağ-orta kenarda, aşağıya doğru eğik biçimde): *ırğanur* ya’ nî müteharrik olur ve yayhanur.

⁵⁶ 3b.11 **yenger**: Haşiyede açıklama (sağ-aşağı kenarda, aşağıya doğru eğik biçimde): *yenger* ya’ nî gâlib gelür.

⁵⁷ Bir satırlık boş alan bırakılmıştır.

⁵⁸ 4a.3 **evren**: Haşiyede açıklama (sol-yukarı kenarda, yukarıya doğru eğik biçimde): *evren* ya’ nî ejdehâ.

⁵⁹ 4a.4 **dincihmak**: Haşiyede açıklama (sol-yukarı kenarda, yukarıya doğru eğik biçimde): *dincihmak* bir et ki fâsid olmuş ola dèrler: “dincihubdur.

⁶⁰ 4a.5 **kağanı**: Haşiyede açıklama (sol-yukarı kenarda, kırmızıyla yazılan kısım yukarıya doğru): *kağan* zâhiren ka’an ve hâkân demekdür, **pâdişâh ma’ nâsına**.

⁶¹ 4a.5 **kaybatanunğ**: Haşiyede açıklama (sol-orta kenarda): *kaybatan* “deve ma’ nâsınadır.”

⁶² 4a.5-6 **kara meşeni ... badadur mı**: Bu cümlemin kuruluşunda muhtemel bir yazım ya da çekimleme hatasından kaynaklanan bir anlaşılmaçlık olduğı düşünülebilir: *kaybatanunğ kuba nere* yerine *kaybatanunğ kuba nerine* biçiminde yazılmış olması beklenirdi.

⁶³ 4a.6 **badadmağ**: Haşiyede açıklama: (sol-orta kenarda): *badadmağ* mağlûb olmak ve basınmak ma’ nâsına.

⁶⁴ 4a.8 **yüzine**: Yzm. ikinci *ye* noktasızdır.

⁶⁵ 4a.8 **tohunub**: Yzm. *nün*’un noktası eksiktir.

⁶⁶ 4a.11 **şakıdmağ**: Haşiyede açıklama (sol-aşağı kenarda, yukarıya doğru eğik biçimde): *şakıdmağ* bir kimseden baş yemağ ve mağlûb olmak ma’ nâsına ola.

⁶⁷ 4a.13 **marihda**: Haşiyede açıklama (sol-aşağı kenarda, yukarıya doğru eğik biçimde): *marih* busu ve

[4b]

(1) sındursa, gök pençesinüñ arasına et doldursa, (2) üstinğ ala bedirli ay gelende sıçramakça hamlelense, kıyrukı (3) görende mavulcunsa, al kayada gümür gümür gümürdense, üstinğ (4) ala sarı yaylı avcı⁶⁸ gelse, avı üste ol avçıdanğ (5) kayıdur mı? Kayıdmağ yok. || Aran⁶⁹ sazınunğ⁷⁰ gür meşe (6) kollarında yer yerlenür acıklı aşlan ilhıllara yetişende at (7) ayırsa, aykır alsa, alın başı üstindenğ götürübenğ aşrı (8) salsa, et yemeyüb, sümüğün sındırmayub yal dibindenğ (9) sökübüni su yerine kıan sömürse⁷¹, acıklı aşlan şoludur mı? (10) Şoludmağ⁷² [yok]⁷³. || Aydın akşam demeyübüni dünde⁷⁴ yortar, busudaki (11) gezende kayış dilli kıurd enigi, altmış akac yolları dünde yortsa, (12) yarı gece yanı berkce daş ağıluñ⁷⁵ kıyın sökse, kıartal ögec (13) semizini kıapsa dutsa, kıaba boynı güciylen sürüb çekse, sav (14) azuların dörd yerindenğ batarsa, boynı yokun Türk oğlını

[5a]

(1) dün hayhırtsa, kıara dere kıuytusına⁷⁶ dolandursa, sinğir çekse (2) öpke deşse, yağlı kıuyruk kıarp kıarp udsa, kıara köpek (3) it oğlına kıurd enigi özünü daladur mı? Daladmağ yok. (4) || Evvelindenğ Hık Ta'älā bir igide vërse devlet, kıılsa (5) nazar, sađ olduğca ulu devlet ol igidünğ başındanğ (6) eksilür mi? Eksilmağ yok. || Bir muħanneş kötisi tepesindenğ (7) dabanına geýse polad, olsa ipçin, tepinübenğ gelende, merd igidünğ (8) źarbına kıatlanur mı? Kıatlanmağ yok. || Kıara gece olanda balğur⁷⁷ (9) doğar bedirli ay, settārandanğ anğa buyruk olmayınca gedilür mi? (10) Gedilmağ yok. || Aşıl Selcik Bēg oğlına fırsat düşse, (11) kıarı düşmanınunğ evlādını üredür mi? Üretmağ yok. (12) || Hamı sarp denğizlerünğ kıuymuncısı Muħit Denğizi, sarı (13) ala uşak baluğunğ su dünegi, şandal ağac sarp (14) gemiler su oynakı, yayıhanduğca nöbet andañg eksilür mi? Eksilmağ

[5b]

kemin ma' nāsına ola.

⁶⁸ 4b.4 **avcı**: Yalnızca iki yerde geçen *avcı* sözcüğü medsiz *elif* ile yazılmıştır: اوچی 'VÇY. Buna karşın metinde *av* ve *avla-* genelde medli *elif* ile yazılmıştır. Buradaki medsiz yazımın aslında daha yeni bir söyleniş olan *ovçu* biçimini yansıttığı da düşünülebilir. Ancak 26b.9'da olduğu gibi, yazmalarda *elifin* medsiz yazımı sıkça görülen bir durum olduğundan, kesin bir şey söylemek olanaksızdır (krş. 1b.3 *onda*).

⁶⁹ 4b.5 **aran**: Haşiyede açıklama (sağ-orta kenarda, yukarıya doğru eğik biçimde): *aran* kıışlak ve germsir.

⁷⁰ 4b.5 **sazunğ**: Haşiyede açıklama (sağ-orta kenarda, yukarıya doğru eğik biçimde): *saz* cegen, pizer ma' nāsına meşhürdür.

⁷¹ 9b.9 **sömürse**: *somursa* da okunabilir.

⁷² 4b.10 **soludmağ**: Haşiyede açıklama (sağ-orta kenarda, yukarıya doğru eğik biçimde): *şoludmağ* yorulmağ ma' nāsına ola.

⁷³ 4b.10 **yok**: Yzm. ifadeyi bitirecek olan *yok* düşmüştür. Önce ve sonra gelen benzer yapıdaki cümlelerde olduğu gibi *yok* eklenerek tamamlanmıştır.

⁷⁴ 4b.10 **dünde**: Haşiyede açıklama (sağ-aşağı kenarda): *dün* gece ma' nāsınadır.

⁷⁵ 4b.12: **ağıluñ**: Haşiyede açıklama (sağ-aşağı kenarda): *ağıl* kıoyın evi ki geceler anda salub sağlarlar.

⁷⁶ 5a.1 **kuytusına**: Haşiyede açıklama (yukarı-orta kenarda, yukarıya doğru eğik biçimde): *kuytu* penāh ve dalda.

⁷⁷ 5a.8 **balğur**: Haşiyede açıklama (sol-orta kenarda, yukarıya doğru eğik biçimde): *balğur* ve *doğar* ya' ni işildub doğar.

(1) yok. || Soy çekübeni söyleşdi Dedem Korkud, kalın (2) Oğuzunğ vaşını dër olsa tükenür mi? Tükenmağ yok.⁷⁸

[VI]

(3) Yel çekübenğ getürende gelende yelken bulut, yere yetürüb (4) yağmasa, yağdurmasa, ol bulutuñ gürüldüyüb şakıldayub (5) esibeni geldüğü neye yarar, neye yarar? || Yëddilerdeñ (6) ayrılıbdur uc ıldırım, degübeni yëddi kaduñ⁷⁹ yër altına (7) işlemese, yëddi yıldañ şongra kara yërünğ yüzinde (8) tapılmasa, kara polad kılıcuñ ağzına koyulmasa, yëddilerdeñ (9) ayrıldığı uc ıldırım neye yarar, neye yarar? || Yërdeñ göge (10) ucalubdur yanı qarlı, elvân otlı, gök sünbüllü güzel dağlar, (11) çıkub çıkub ağır eller, al ordular, ol dağları yaylamasa, (12) seküsinde bedev atlar örük üste otlamasa, sırtlarında

[6a]

(1) kızıl geyik, kır teke sıçraşmasa, çeşmesinünğ üstinde (2) ala säybân çatılmasa, çâr havuzlar çapılmasa, kızıl güller sepilmese, (3) yañıl almalar tökülme, şurâhiler düzülme, la^cli çağır süzülme, (4) körpe kızılar çevrülme, av etindeñ dadlu kebâblar buyrulmasa, (5) o çağırdañ⁸⁰ bëgzâdeler içüb içüb yetürme, yërdeñ göge (6) ucalduğı yanı qarlı, elvân otlı, gök sünbüllü güzel (7) dağlar neye yarar, neye yarar? || Yër arhasın kertüb ahar (8) daşkun çaylar eglim yere yetişende egilmese, düzce yere yetişende (9) düzelmese, ayağında ağın arpa, kızıl buğda dîn (10) kilidi ekilmese, yër arhasın kertüb ahar daşkun (11) çaylar neye yarar, neye yarar? || Alın başa götürende tavulgalar (12) erünğ görki, günü gelse, demi düşse, altı perli gür (13) şeşperünğ altında yëncdüme, alın başa götürende (14) tavulgalar neye yarar, neye yarar? || Yëñgi kışka demür donlar, er köynegi,

[6b]

(1) günü gelse demi düşse, çalışanda dalaşanda yëñ (2) yaħadañ sökdürme, yëñgi kışka demür donlar neye yarar, neye yarar? (3) || Boynuzıylan burulanda sarı yaylar er kuvveti, bilek (4) güci, günü gelse demi düşse, aq bilekde, geñ dalıda yumşanmasa, (5) kurban ara götürende sarı yaylar neye yarar, neye yarar? || (6) Sadağ ara sayra[ya]nda⁸¹ seksen oğlar yağı elçisi, günü gelse demi (7) düşse, bir merd igid elçiluğa gönderme, düşmanını bölük (8) bölük göz ögindeñ dağıtmasa, sadağ ara sayrayanda (9) seksen oğlar neye yarar, neye yarar? || Kara polad sav (10) kılıclar, er azusu, günü gelse demi düşse, kemiklice başları (11) endermese,

⁷⁸ Boş bırakılan iki satırlık alanda yazılmış olan kayıt için İnceleme'ye bakınız.

⁷⁹ 5b.6 **kaduñ**: *kat* sözcüğünün *te* ile deñil, *dâl* ile yazılmış olması bir yazım yanlışı olsa gerek.

⁸⁰ 6a.5 **o çağırdañ**: Yzm. اوچاقه دنك 'VÇ'KH-DNK biçiminde yazılmıştır. *o*'nun *ol* "o" için olduğu düşünülmüştür. Ancak metnimizde "o" her zaman *ol* olarak geçmektedir. Bir yazım yanlışı veya metnin çekimlendiği zamanın söylenişi olarak da değerlendirilebilir. Burada ayrıca *çağır* sözcüğünün yazımında da bir yanlışı yazım olsa gerek: *re* harfi sonda yazılan *he* ile *çaka* okunacak biçimde karıştırılmıştır. Doğrusu: اول چاقیر دانك 'V1 Ç'QR-DNK *ol çağırdañ*. Düzeltme, bağlam ve biraz yukarıda geçen *çağır* چاقیر (6a.3) sözcüğüne göre yapılmıştır.

⁸¹ 6b.6 **sayra[ya]nda**: Yzm. سايړنده S'YRNDH *sayranda* okunacak biçimde yazılmıştır. İkinci *ye*'nin düşmüş olduğu öteki yerlerde (6b.8 ve 24a.12) ise سايړينده S'YRYNDH *sayrayanda* biçiminde yazılmış olduğundan anlaşılıyor.

balçaķında alca anlar döndermese, ol yanına baēlayubaŋ (12) gezdürdüķi ara polad sav ılıcları neye yarar, neye yarar? || (13) Ala baydaēlı sur cıdalar, er boynuzı, ğüni gelse demi (14) düşse, ğanımı ilüb büküb at belindeŋ yer yüzine

[7a]

(1) düşürmese, ev yanında sevenē kimi sevkenduēi ala baydaēlı (2) sur cıdalar neye yarar, neye yarar? || Altı perli gür eperler (3) er yumruķı, ğüni gelse demi düşse, abaē yarub an (4) bürkütmeŋe, yoluē alta saēladuķı altı perli gür eper (5) neye yarar, neye yarar? || İpek ala alēanlar er uytusı⁸², ğüni (6) gelse demi düşse, ara baēı daldasında saēlamasa, (7) ipek ala alēanlar neye yarar, neye yarar? || Yemek içmek arasında (8) öğünende, menem menem deyende davlı igid, iki oşun birbirine (9) arışanda, cırasınlar elleşende, aēasınuŋ öğice aētarma atlar, (10) kesik baēlar, diri dustaēlar naēarına getürmese neye yarar, neye yarar? (11) || Arpa vērüb saēlayanda bedev atlar er anatı, ğüni gelse (12) demi düşse, arēu daēdaŋ arēu daēa sıēratmasa, acı köpük (13) an terlere baturmasa, arpa vērüb saēlayanda bedev atlar neye yarar, (14) neye yarar? || Dedem soyı, alp ozanlar er ādluķı.

[7b]

(1) Merd igidüŋ ta' rıfını oē igide soylamasa, ola opuz götürdüēi, (2) ēammāl kimi gezdürdüēi neye yarar, neye yarar?⁸³

[VII]

(3) ıjıldasa ıjıldasa yel oynasa sürse bulut, yaēsa yaēmur (4) daēsa aylar, dolsa göller, gölde oturanē uba azuŋ (5) ğüni doēar, ğüni doēar. || aēēıldasa uēēıldasa yaŋıl (6) ördek, uba az gölden uēsa, āhı unēar yavrısınuŋ (7) tomaēası alınsa, ēabl-ı bāzı döēülse, elden ıkēsa, ara bulut (8) altına özin çekse, ara bulut altındaŋ ıjıldayub ense, (9) ēalēa göller ıyısına talan salsa, azılan ördek uşunē aēıb (10) alsa, gök tepenüŋ beresine basub onsa, tumēuēınuŋ ucında (11) tük tozatsa, aynaēınuŋ ucında an iletse, uba⁸⁴ döşdeŋ (12) sökübeni tom yüreēi yem yemlense, avı üste āhı unēar yavrısınuŋ (13) ğüni doēar, ğüni doēar. || Sarı aya salēumında yer yerlenür,

[8a]

(1) ala bulut ötende gümür gümür gümürdenür, özindeŋ (2) uca ay görende sıēramaēa ēamlelenür, sarı yaylı avēı (3) görende ğanım olub arşılaşur, uyruēınuŋ ucın (4) görende sezirgenür, ızıl geyik ır tekeni marıēda alur, gök (5) penceninüŋ içi ara et doldurur ala aplan yavrısınuŋ (6) avı üste ğüni doēar, ğüni doēar. || Acıēlı aēlan (7) yavrısı gür meşenüŋ kolında yer⁸⁵ yerlenür, dünek [salur]⁸⁶, ilēılara (8) yētişende salla urar, at ayırur, ayēır dutar, alın baēdaŋ (9) götürür, aērı ēalur, boynın budın sökübeni, su yerine an sömürür, (10) bāzuları

⁸² 7a.5 er uytusı: Haşiyede açıklama (sol-yukarı kenarda): er uytusı ya' nı daldaluķı ve penāhı.

⁸³ Tek satırlık alan boş bırakılmıştır.

⁸⁴ 7b.11 uba: Krş. aba (9b.13).

⁸⁵ 8a.7 yer: Yzm. ikinci ye harfi noktasız yazılmıştır.

⁸⁶ 8a.7 dünek [salur]: Ekleme 10a.11'deki dünek salur'a göre yapılmıştır.

üstinde üç högürür acıklı aşlan yavrısınınġ (11) at atanda günü doğar, günü doğar. ||
 aranusı gece (12) olanda alar opar göngülcügi, ölen de arincügi ac olanda,
 (13) altmış aac yolu bir gecede daban alar, arılarını verübeni (14) arda yatar,
 apusu berk daş ağıluġ ıyın söker, artal

[8b]

(1) ögec semizini arpub dutar, boynu yokun Türk oğlını dün (2) hayırdur, ara köpek it oğluna ġavġā salur, ara dere (3) uytusına daldalanur özin salur, sinġir çeker, öpke deşer, (4) anlı uyruk, baġır öpke alub utar, busudaki cānavarlar pehlivāni (5) urt eniginüġ ara gece içinde⁸⁷, günü doğar, günü (6) doğar. || Cergeleyüb geçer-iken geġ yazınıġ ortasındaġ, (7) bozca yovşan dibindeġ sıçrasa alsa dovşan, düşse (8) düze, ayakları hınalı, ulaġları perçemli, ırpúb yügürür (9) alvar⁸⁸ tāzi it oğlunuġ merescügi çekilende, oyma oyma (10) olanda, dolamaca yerlere getürende, döġüb yıhub avın alsa, (11) ırpúb yügürür alvar tāzi, it oğlunuġ ol maalda (12) günü doğar, günü doğar. || Göġsi gözel ara daġdaġ ılgar (13) olsa, bārgir atlar yorulubaġ yolda alsa, eyle demde nece (14) atlaruġ, ısa bellı, dar aralı, degirmice saġrılı, soyı belli,

[9a]

(1) ız bürçekli, alma gözli, geġ göġsli, geġ satanlı, ulanına (2) dübedüli bedevlerüġ eyle günde günü doğar, günü doğar. || (3) Aşanġ yerde iki oşun birbirine arşı gelse, iki cānibdeġ (4) naareler döġülse, kernāylar bozlansa, aynaşsa aynaşsa ara (5) yerüġ üzerinde savaş düşse, ol savaşda (6) sarı yaylar çekilende abza ayrılssa, şuhār oqlara er adansa, (7) sur cıdalar süsülende cibir geçse, ara polad sav ılıclar (8) alınanda an şorlasa, oç alınlı igidler ol bud olsa (9) yere düşse, eyle demde gözi anlı demür donlı, ölümündeġ (10) ormaz merd igidüġ günü doğar, günü doğar. || Günüġ⁸⁹ (11) doġsunġ, işüġ onsunġ, bir Allāhdanġ geçenġ günüġ (12) geçübdür, gelenġ günüġ Dedem der ayra dönsünġ!⁹⁰

[9b]

[VIII]

(1) Sarpca sarpca geđerüġ yerde merd igide bir gün olur yaġı darar. (2) || Sarp süġüler⁹¹⁻⁹² yavuzı, dalaşuda göġs deler. || (3) Aca tozlı atı yaylar yavuzı,

⁸⁷ 8b.5 içinde: Yzm. ç harfinden sonra gelen ye harfi noktasız yazılmıştır.

⁸⁸ 8b.9 alvar: Bu biçimiyle kaynaklarda görülmeyen bu sözcüġün okunuş ve anlamlandırılışı kesin deġildir. Ancak metinde görülen bir ağız özelliġi olarak göçüşmenin bir başka örneġi olma ihtimali yüksektir: *alvar* < *avlar* “avlar, avcı özelliġi olan.” Krş. *aybatan* ~ *aytaban* (Drs./Nat); *ökbe* ~ *öpke*; *partal* ~ *paltar*; *dusta* < *dutsa* v.b. Baġlam böyle bir deġerlendirme için uygun olduġu gibi vasıflandırıcı ikilemenin birinci ögesinin (*yügürür*) benzer yapıda oluşu da bu açıklamayı destekler niteliktedir (bkz. ADE s. 114).

⁸⁹ günüġ: ikinci nün harfinin noktası eksiktir.

⁹⁰ İki satırlık alan boş bırakılmıştır.

⁹¹ 9b.1 süġü: Haşiyede açıklama (saġ-yukarı kenrada): *süġü* cıda.

⁹² 9b1 süġü: < *sünġü* “süngü”, şimdilik bu metne özel bir biçim olarak görünmekle birlikte, *nġ* > *g* deġişimi, *ög* “ön”, *ögice* “önünde olarak”, *öġcil* “öncül” sözcüklerinde de tanıklanmıştır. Bu son

çekicek bilek omrar. || Üç yelekli (4) şuhâr oğlar yavuzı ğanime degicegiz yürek yarar, kıan bürküdür, er moval[da]dur⁹³. (5) || Kıara polad sav kıılıcuñg yavuzı, çalınacağ baş üktürür, (6) sügsün böler. || Ala kıalhan yavuzı kıuytulanañg kıuytusında (7) eri sağlar. || Şahi şunđar yavuzı kıanatınuñg (8) uc yelegi yetişmedin ala bulut altına özin çeker, yağrınısı (9) üstine⁹⁴ ğün doğurdur, arı cihan yüzine ğöz gezdürür, bağı (10) bağar, uca ğök yüzindeñg yer yüzine kıjlayub ğelür, bir bölücek (11) çay kıuşına tufan salur, biricüğin alubanı ğök tepenüñg (12) üstine basar kıonar, kıaynakınuñg ucında kıan çiledür, (13) tumçukınuñg ucında tük tozadur, kıaba⁹⁵ döşdeñg sökübeni (14) tom yüregi yem yeñlenür. || Ac kıarçıkıay yavuzı, tabı-bazi

[10a]

(1) çalınanda yasdı kıollar kııyısındañg şona kıapar. || Alaca (2) laçın yavuzı, kıaz üşedür. || Boz üteliği yavuzı, ağır (3) çaylar kııyısındañg hođđar alur, çölce yerde ceyran yığar. || (4) Yüğürük kıırkı yavuzı, fere bildirçin alur, avın yüze (5) yetürür. || Ala kıaplan yavuzı, sadağ beli kıabarmadın (6) altmış arşun sarı kıaya yalçınında yer yerlenür, kıara bulut (7) ötende ğümür ğümür ğümürdenür, üstin ala bedirli ay ğelende (8) sıçramağa hamlelenür, kıuyrukıını ğörende sezirgenür, uca yerde (9) kıır teke ilen kıızıl ğeyiği marığda alur, inçe beldeñg sindirur, (10) ğök pencesi arasına et doldurur. || Acıkılı aşlan (11) yavuzı kıarıları kıabarmadın aran⁹⁶ sazuñg, ğür meşenüñg (12) kolında dünek salur, yer yerlenür, ilhılardañg salla urar, (13) at ayırur, aykıır dutar, alın başı üstindeñg küreler aşrı (14) salur, et yeñmeyüb sümüğindeñg sindirmayub yal dibindeñg

[10b]

(1) sökübeni su yerine kıan sömürür. || Kıurt eniği yavuzı altı (2) ayluğına yetişende er kimi olur. Kıarıların⁹⁷ döşeyüben kıarda yatar, (3) ağca kıoyın izini ele alur, altmış ağca yolları dünde yortar, yarı (4) ğeçe mağallında yanı berkce daş ađılınuñg kıyın söker, kıartal öğec (5) semizini kıarpar dutar, kıaba boynı ğücine sıyarlanır, dört yanındañg (6) azuların sav baturur, boynı yoğun Türk oğlını dün hayđırdur. (7) Kıara köpek it oğlına ğavğa salur, kıara dere kıuytusına dolandurur, (8) siñir çeker, öpke deşer, kıoyma kıoyma deminde kıara bağır, yağlı (9) kıuyruk ğarp ğarp utar. || Çaluğ atlar yavuzına çer (10) uğrasuñg! Ğavğa ğünü yoldan çıkıar, iyisini çınkıır teper, yere urar, (11) salur ğeder. || Yayağ olsa bir iğid çok seğirtse 'ağıl (12) azar, bilik çaşar. || Yağlı yüzli yeñende ğöñğül bükür. || (13) Yamağlı don ğeyende Ğağ Ta'älâ ğöstermesüñg, çigin çöker. || (14) Sağınıb sağınıb söz söyleşeñg, ulu beğler yamacında iş

[11a]

(1) bitirür. || Sağınmayub söz söyleşeñg, Dedem der (2) şoñgra utanur ğeri oturur.⁹⁸

örneklere ağızlarda rastlanılmaktadır (bkz. Dizin).

⁹³ 9b.4 moval[da]dur: Yzm. MV'LDVR موالدور movaldur okunacak biçimde yazılmıştır.

⁹⁴ 9b.9 üstine: Yzm. ye harfinin noktaları yazılmamıştır.

⁹⁵ 9b.13 kıaba: kıuba için bir yanlış yazım olabilir (krş. 7b.11 kıuba). Ancak bağlam ve anlamca kıaba'nın da olası bir tercih olabilidiği için değiştirilmemiştir.

⁹⁶ 10a.11 aran: Yzm. birinci elifmedsiz yazılmıştır.

⁹⁷ 10b.2 kıarıların: Yzm. nün harfinden önceki ye harfinin noktaları eksiktir.

⁹⁸ Tek satırlık alan boş bırakılmıştır.

[IX]

(3) Yalabıyub gün doğarsa bulut kıymaz. || Savaş günü (4) hamı igid er olaydı, yeg olaydı || İlerice (5) segirtmege çok igidde yürek olmaz. || Hamı atlar aq⁹⁹ (6) alaca¹⁰⁰ meydanda segirtseydi! Ol meydanda kışka belli, dar (7) arhalı, alma gözli, maral enğseli, maħmel tükli, semen kāküllü, tasma boyınlı, (8) teppesindeñ dik kulaqlı, degirmi sağrılı, geñg göğüsli, (9) geñg satanlı, aşuķı uzun, soy dırnağ, dik baħıncağ (10) bedev vardur, yanaşanda kıçkırande ögce gelür, ögcil alur, er elinden (11) cılav dartzar, köpük saçar, daban kızar, göz çerelür, dağ gözedür, (12) iyեսüni sağınduķı yerlerine yetürür, ol meydandañg çıħar (13) kıymaz. || Arı atlas samur kürki hamı igid çigin ala

[11b]

(1) geýseydi! Çok igidünğ güci yetmez, çok igidünğ güci (2) yeter, eli varmaz. || Aqca burclı kal'elerünğ üstine varı (3) beğler varsaydı, döge döge ğanimindeñg ol kal'eni alsaydı, (4) ol kal'enünğ sağında solunda uçrumı var, varmağ (5) olmaz. Bārüsında kemāndarı urar kıymaz. || İçindeki¹⁰¹ serdārı (6) cehdin eyler, ğanimine kal'e vermez. || Ol kal'enünğ üstine varañg (7) igid nece gerek? Günlük yerde görünende al ordulı, öleñg (8) yerdeñg öleñg yere tikilende bārgāh evli, atlasılan yapılanda (9) geñg saybānlı, aşrı aşrı çekilende bol tanablı, yeri (10) getür deyende ötkün sözli, hay demedin baş getürür yüz (11) cellādli, çaluğ atlar yavaşıdur mır-āħurlı, çalħananda yağ tøkülür (12) şileninde bol ni' metli, kādır Tarı kölgesi seksen min (13) İç Oğuzuñg toksan min Daş Oğuzuñg pādışāhı (14) Bayındır Pādışāh kimi devletli olsa; andın öte varanda, dayansa

[12a]

(1) berk kal'elere ögce degeñg, degdügi igidlere ħürmet edeñg, degmeyeñg (2) kavatlarā kan utdurub cezā vereñg, Salur Ėymür beğlerinünğ (3) tom yüregi, salħum salħum sügüli¹⁰², koñğur atı perçemli, kıynar deñgiz (4) kırsaklı, kıara polad yalmanı, sur cıdanuñg cibiri, kıatı (5) yaylar kıabzası, şuhār oğlar peykānı, dem şeşperler dögdüsü, al kıayada (6) ala kıaplan eniginünğ diskirgeni, gür meşenünğ kollarında (7) kıağan aşlan eniginünğ höğürgeni, kıayış dilli kıurt (8) eniginünğ kıapkıncısı, Savalan Dağı¹⁰³ yaylaqlı, Sarı Kıamış¹⁰⁴ (9) kıışlaqlı, seksen min er heybet-li, Aderbaycan lengeri, İslām (10) dīni kıuvveti, koñğur atlı, çakmur gözli,

⁹⁹ 11a.5: **aq alaca**: DKK Drs. ve Vat. yazmalarındaki benzer bağlamlarda birkaç kez geçen *ap alaca* biçimi doğru olmalıdır. Ancak buradaki biçimin bir çekimleme yanlışı olduğu kesinlikle belirlenemediği için düzeltilmemiştir.

¹⁰⁰ 11a.6 **alaca**: Yzm. mediz *elif* ile yazılmıştır (krş. 10a.1).

¹⁰¹ 11b.5: **içindeki**: metinde bir kez de 27a.14'te geçen içindeki sözcüğünün yazımında *dāl* harfinden sonra yazılması beklenen *he* ya da *elif* yazılmamıştır.

¹⁰² 12a.3 **sügüli**: Haşiyede açıklama (sol-yukarı kenarda): *sügü* cıda, neyze ma' nāsına.

¹⁰³ 12a.8 **Savalan Dağı**: Türkçedeki söylenişi ve bazı tarihî kaynaklardaki yazımı ile İran Azerbaycan bölgesindeki en yüksek dağ (Sabalan سابلان). Bu dağın etekleri günümüzde de konar-göçer Türkler olan Şahsevenler'in yaylarıdır.

¹⁰⁴ 12a.8: **Sarı Kıamış**: Yer adı olarak Türklerde çokça görülen bir ad olmakla birlikte, burada kışlak olabilecek bir yer olması bakımından Batı Azerbaycan Eyaleti'nde Tatau ırmağı kıyısındaki bir ovada yer alan Sarı Kıamış bölgesi amaçlanmış olsa gerek.

Salur yègi, Èymür görki, Zū ʿl-ḳadir (11) delüsi, pâdişâhuᅅg vekîli, Ulaş oğlı Ğazan kimi (12) saʿâdetli gerek. || Andaᅅg öte varanda, Hıñalınuᅅg¹⁰⁵ gedigindeᅅg (13) dünle köçeᅅg kızılca kend Tebrizde at naʿlladaᅅg, Arasılaᅅg (14) Kür Suyını tilib geçeᅅg, geçdüginde Müskirileᅅg¹⁰⁶ Ḳubaya talan salaᅅg

[12b]

(1) Şirvanılaᅅg Şamaᅅını ölkeleneᅅg, Min Ḳışlaᅅuᅅg¹⁰⁷ (2) içine ürkü salaᅅg, Lezgiyleᅅg Dağıstana tūfān (3) salaᅅg, Demür Ḳapu Derbendi tepüb alaᅅg, tepdüginde ğanımindenᅅg (4) kayıtmayaᅅg, yarma ḳabaᅅ cıdasınuᅅg ucında er böğürdeᅅg, (5) Ḳımuᅅılaᅅg Ḳaytaᅅuᅅg ödin yaraᅅg, Şah Dađınuᅅg (6) üstinde sāyebān gereᅅg, Samur Çayuᅅg¹⁰⁸ üstinde (7) içki ᅅuraᅅg, Ḳara Sudaᅅg¹⁰⁹, Ḳubadaᅅg ᅅış günleri yaᅅıl alma (8) el üstinde meze geleᅅg, Ṭabarsaran sultāni ᅅalın Bayat (9) aᅅası, dīvān beđi Ğıyan oğlı Delü Dunder kimi bahadır olsa; (10) || andaᅅg öte varanda, Halebi alaᅅg, Şamı alaᅅg, altun (11) taᅅt-ı Mışırda sultān olaᅅg, Şam atlı, Şam bedevli, ig (12) yaylı, ᅅadeᅅg oᅅlı, ᅅapa¹¹⁰ girse ᅅalumlı, ᅅal ᅅara ᅅuş ᅅaynaᅅlı, (13) ᅅara bürgüt şıfatlı, yatmaz uymaz devletli, serᅅadlerüᅅg (14) yamacı, ᅅalʿ elerüᅅg kilidi, elçilerüᅅg cevābı, ᅅöl yerlerüᅅg

[13a]

(1) ᅅişāri, yalaᅅgaclar ğeynegi, borçlılaruᅅg ᅅarçluđi, ada basa (2) yeriende heybetindenᅅg yer omrulaᅅg, ğanımine heybet ileᅅg (3) baᅅanda yürek yaraᅅg, ayağını üzengüye basanda toᅅuz (4) tümen Gürcistana¹¹¹ ürki salaᅅg, ululanduçca¹¹² ʿammı Ğazanıla (5) atası Ḳara Güneye ümid olaᅅg, böyüduᅅca¹¹³ düşmanınuᅅg ödin (6) yaraᅅg, ᅅarıduᅅca ğanımine ᅅan ᅅusduraᅅg, ᅅalın Oğuz (7) yügürüği, yek-ᅅalem eşiᅅ aᅅası başı Ḳara Budağ kimi uğurlu (8) olsa; || andaᅅg öte varanda, yeddi yoluᅅg üstinde (9) yatub uyan, ala baydaᅅ cıdasına at bađlayaᅅg, sallar (10) başı altına ᅅalᅅan alaᅅg, ğabırᅅası altına daş döşeyeᅅg, (11) on altı Caᅅı Bēđi zārbına ᅅayım duraᅅg, heresini bir zārbılan (12) yekke yekke atdaᅅg salaᅅg, tanımayub

¹⁰⁵ 12a.12 **Hıñalınuᅅg**: Azerbaycan'ın Quba bölgesinde bulunan Xıñalıq Dağı (Kıñalık Dağı) olsa gerek.

¹⁰⁶ 12a.14 **Müskirileᅅg**: Azerbaycan'ın Müşᅅür (şimdiki Xaçmaz) bölgesi olsa gerek.

¹⁰⁷ 12b.8 **Min Ḳışlaᅅuᅅg**: Oğuz Türklerinin tarihî yurdu olarak metinde tarihleşmiş bir yer adı niteliğinde geçtiği anlaşılıyor. Krş. Kazakistan'ın Mangışlag (Mangıstau) bölgesi ile.

¹⁰⁸ 12b.6 **Samur Çayuᅅg**: Bir kısmı Azerbaycan ve Dağıstan sınırında akan Samur Nehri (Samurçay/Samurçayı).

¹⁰⁹ 12b.7 **Ḳara Sudaᅅg**: Büyük bir olasılıkla Şirvan'a bağlı şimdiki Qarasu bölgesi.

¹¹⁰ 12b.12 **ᅅapa girse**: Yzm. burada ve bir kez de 25a.13'te چایه گیرسه Ç'YH *çaya girse* okunacak biçimde yazılmıştır. Buna karşın 2a.7'de *pe* ile چاپه گیرسه Ç'PH *ᅅapa girse* biçimindedir. Diğer yazmalardaki benzer parçalarda (örneğin bkz. Drs. 32b.8 v.b. yerler: *çaya [baksa] ᅅalumlı, ᅅal ᅅara ᅅuş erdemlü*) da *ye* ile yazılan bu sözün anlamlandırılması sorunlu bulunulmuştur (bkz. Tezcan 2018: 140). Bu metinde ise, *baᅅ-* yerine *gir-* fiilli vardır. Buradaki *pe*'li yazımdan hareketle *ᅅapa*'yı bir zarf-fiil olarak belirleyebiliriz: *ᅅapa girse ᅅalumlı* "ᅅaparak girerse ᅅalumlı" yani "atını ᅅaparak meydana girerse ᅅalumlıdır." Gökyay'ın pek emin olmamakla birlikte *ᅅapa bak-* "ᅅapacak olsa, at koşturacak olsa" biçimini önermiş olması bu çerçevede ilgi çekici ve doğru bir tespit olsa gerek (1973: CCXXIV). Drs. ve Vat. yazmalarındaki biçimlerle aradaki farkın kökenini açıklamak güçtür. Ancak كيرسه KYRSH *girse* ile بکسه BᅅSH *baksa*, gerek yazımları, gerek anlamları açısından birbirinden oldukça farklı olmaları bu yazmaların farklı kaynaklarının da olduğunu göstermek bakımından önemlidir.

¹¹¹ 13a.4 **Gürcistana**: *te* harfinin noktaları eksiktir.

¹¹² 13a.4 **ululanduçca**: Krş. 2a.13.

¹¹³ 13a.5 **böyüduᅅca**: Krş. 2a.14.

dayısı Ğazanı keşîş dèyüb (13) ağzın sögeñg, Ğara Budağılañg zarbı beräber geleñg, yègdenğ (14) enmiş yègdenğ doğmuş, kılıcıyla adını yèg söletmiş¹¹⁴

[13b]

(1) pâdişahun mîr-ğazabı, Begdilinüñg böyügi, yègler başı Yègenek (2) kimi kılıcına pehlivân çoçağ olsa; || andañg öte varanda, (3) varubanı Mekke peygamberüñg yüzün göreñg, hâcî olub Mekke kufline (4) eli geçeñg, gelübüni Oğuzuñg içinde şahâbe olañg, bığlarını¹¹⁵ (5) yèddi yèrde çalub dügeñg, kalduğunu tavulğası arasındañg (6) kayhı sancanğ, hayhıranda bığlarınuñg dibindenğ buğda denli kan (7) daşlanañg, kara yèrüng evreni, Kürdistanuñg böyügi, (8) Büre Dostuñg açası, Ucan Ğanuñg yavrusı, ölümünü (9) saymayañg Emen kimi qahırlu olsa; || andañg öte varanda, Bayındır (10) Pâdişahdañg Bicen Pâdişaha elçi gedenğ Alay Ğanıla (11) Bulay Ğanuñg Belhile Buğarada başın kesenğ, Kı[ı] Barağın¹¹⁶ ellerini (12) yètkeç alañg, kayıdışda Bicen Pâdişahuñg ğazabına düşübüni (13) sitem çekenğ, yètmiş yèrde aq endâmi üstüne fitile koyanğ, (14) kayıdışda Ğaplantunuñg gediginde dayısı¹¹⁷ Ğoñgur Alpuñg boynın urañg,

[14a]

(1) qalın oymaq böyügi, ma' rekeler çiçeği qurçı başı [Ğan]¹¹⁸ Afşar kimi (2) yèg kemândâr oğçı olsa, || ol qal'eye sibeleri yèridür, (3) haväleler qaldurur, Ğandaqların doldurur, bu burcındañg¹¹⁹ (4) ol burcına yèriş eder, Ğanimindenğ ol qal'eni bağırdur (5) alur qoymaz. || Ğarı Dede uzun yıllar yaşayubañg (6) soy yètürüb say Oğuzuñg vaşfın kılar olsa (7) başa yètüre bilmez.

[X]

(8) Ğarşı yatañg qarlı dağa osal¹²⁰ baħañg, aranda qalibanı (9) miçeklere dalanmaz mı? || Ayındurı daşkun çaylara osal (10) baħañg, iyler içmez bulanduruq sası suyu sülenmez mi? || (11) Altındaki mineñg atına osal baħañg, yèriş ılğar olanda (12) eyercuqını arħasına götürmez mi? Ğatı çekme ol igidüñg (13) dabanını qabartmaz mı? || Eşiginde cüft gavayına osal (14) baħañg, aqır kızluq olanda aqır şehirler kıyısında¹²¹ «nân nân!» dèyüb

¹¹⁴ 13a.14 **söletmiş**: Yzm. *ye* harfi düşmüş olabilir. Ancak bir ağız biçimini yansıttığı da düşünülebildiği için düzeltilmemiştir: *söyle-* > *söle-* > *söle-* (bkz. DS-X 3677a).

¹¹⁵ 13b.4 **bıg**: *bıyığ* biçiminde de okunabilir.

¹¹⁶ 13b.11 **Qı[ı] Barağ**: Yzm. *lām* yerine *re* ile: *Qır Barak* okunacak biçimde yazılmıştır. Düzeltme bu adın tarihî metinlerde olduğu gibi geçtiği 25b.4'deki doğru yazıma göre yapılmıştır.

¹¹⁷ 13b.14 **dayısı**: Haşiyede ekleme (sağ-aşağı kenarda): *dayısı*.

¹¹⁸ 14a.1 **Ğan Afşar**: Ekleme 25b.7'ye göre yapılmıştır.

¹¹⁹ 14a.3 **burcındañg**: Yzm. mürekkebin dağılması sonucunda bu sözcüğün okunması biraz güçleşmiştir.

¹²⁰ 14a.8 **osal**: Haşiyede açıklama (sol-orta kenarda, yukarıya doğru eğik biçimde): *osal* tehāvün ve tekāsül edüb oyalanmağa dèrler. *Osāl baħar* ya'ni sehl sayar ve eksük gözilen baħar.

¹²¹ 14a.14 **kıyısında**: Yzm. kimi yerlerde yazıldığı halde burada iki *ye* harfinin yan yana getirilmesinden kaçınılmıştır (krş. 7b.9, 10a.3)

[14b]

(1) çağırılmaz mı? || Êşiginde sağınına osal baħaŋg, yaz (2) günleri ħara çanaħ götürübene «açca ayran» dëyübene ħonşılara (3) gezinmez mi? || Yükinde kölüğine osal baħaŋg, eller yurtdaŋg (4) köçende partalcuħı ħara yurduŋg bucaħında ħaralmaz mı? || Öğrenmişce (5) öz begine osal baħaŋg, özge bëgler ħulluħına gëdende «tülüngiseŋg!» (6) dëyübene döğülmez mi, söğülmez mi? || Ħaħ kitabını okuyanda mollalara (7) osal baħaŋg, namâzsızca ħaħ yërine ħoyulmaz mı? || Ħara (8) donlu dervişlere osal baħaŋg, dar yërde derin suda ħalanda (9) «Ħızır Nebî, Ħızır İlyâs meded meded!» dëyübene çağırılmaz mı? || Arı dînli, (10) şefâ yüzli dost Muħammede osal baħaŋg, 'âşî olub (11) bu dergâhdaŋg sürülmez mi? || Yëri gögi yaradaŋg bir Allâha (12) osal baħaŋg, Dedem dër ecel-sizce güc ölüme tuş olmaz mı?¹²²

[XI]

(13) Yıla yalpa toħunanda denĝiz günü, || yalçın yalçın görünür ırak

[15a]

(1) yërdenĝ baħanda daĝ hündürü. || Yanın basa minilür (2) savaş günü at güclüsi, || Yanaşanda ħıçķıranda (3) ön olanda ögce gelür ögçil alur, er elinĝdenĝ cılav darta, (4) el ĝanıme yëtürür, yügürük aşlı, bedev soyı. || Bir nâmerd igid (5) ëyle demde yad yağılar içinde ħara kılıc altında yoldaşını (6) salur ħaçar, yoldaş ħiçi, nöker pisi¹²³, er kötisi. || Bir merd (7) igid yoldaşınıŋ üstine havlar döner, ħayım oħa ħadanur, (8) sur cıdaya süsülür, yara para götürür, ħızıl ħana belleşür, yâ baş (9) vërür, yâ baş alur, yoldaşını ħurtarur, erünĝ ħoçı, (10) igid ħâşı. || Vara gele, ıpranmadı Ka'be yolu. || Vërüb alub (11) tükenmedi civânmerd mâlı. || Vërmez-iken yemez-iken tëz tükenür kürluħılan (12) ħazanılmış kürünĝ mâlı. || Âbâdanca bay ëvleri ħarâb ëyler (13) bühtân sözi. || Yërli yërli denĝizlere beŋgzer yëg er göŋgli. (14) Ħoç igidler ħurşanur polad ħâşı. || Polada toħunsunĝ

[15b]

(1) çuħul başı! || Ayħaħlarıŋ aĝzındaŋ çuħullarıŋ (2) dilindeŋ ħuru bühtân belâsındaŋ Dedem dër Ħaħ Ta'âlâ (3) saħlasunĝ cânunĝuzı!¹²⁴

[XII]

(4) Ħara bulut erdemidür gökde urlamaħ. || Ħay busaluk¹²⁵ (5) erdemidür tükelin töküb, yëre sinüp yër su doymaħ. (6) Ħarşı yatan ħara daĝlar erdemidür otı bitüb çıķub (7) çıķub¹²⁶ ël yaylamaħ. || Ayındurı daşķun sular erdemidür (8) yaza ħarşı

¹²² Tek satırlık alan boş bırakılmıştır.

¹²³ 15a.6 **pisi**: birinci *ye* harfinin noktaları eksiktir.

¹²⁴ İki satırlık alan boş bırakılmıştır.

¹²⁵ 15b.4 **ķay busaluk**: Krş. *ķara pusarıķ* (Drs. 23b.2 ve 141a.4).

¹²⁶ 15b.7 **çıķub**: Yzm. *ye* yerine *pe* ile *çipķup* okunacak biçimde yazılmıştır.

kıja daşmak. || Alaca laçın erdemidür gök yüzindeñg (9) döge döge yer yüzine durna endürmak. || Ac qarçıkay erdemidür (10) sar[1]¹²⁷ kamışuñg ortasındañg yasdı koluñg kıyısındañg (11) oğurlanub şona kapmak. || Boz ütelgi erdemidür çöl yerlerde (12) ceyran almak, ahar sular üstinde hoqqar basmak. || Yügürük (13) kırkı erdemidür fere bildirçin alub avın yüze yetürmak.

[16a]

(1) Merd igidler erdemidür açası ögünde ganım olub yüz (2) aqartmak. || Qazaquclar erdemidür meydânında çapubanı duman (3) çöküb toz eglenmak. || Qaybatanlar erdemidür yola girüb (4) yol büksemaq. || Ağayıllar erdemidür yaza qarşı meleşübenğ (5) dölün tökmaq, || körpe quzı besleyübenğ kâmil étmaq. (6) Alp ozanlar erdemidür merd igidi merd igide ta'rif (7) étmaq.¹²⁸

[XIII]

(8) Sünübenni segirtmege, dönübenni qayıtmaqa merd igidüñg altında (9) savaş günü bedev gerek. || Ol bedevüñg üstün alub (10) eglenmaqa merd igidde hünerilen erdem gerek. || Ala cıda (11) bulayub ganimini at belindeñg kara yere düşürmaqa merd igidüñg (12) qollarında kuvvet gerek. || Kuvvet dağı neylesüñg, bir Allahuñg (13) vergusi igidlerde devlet gerek. || Yıhañg eri durkuzmaqa,

[16b]

(1) er ere kıymasa, igid igidi öldürmese, yıhılañg er amân dese, (2) mürüvvet dese, mürüvvet Şâh-ı merdân 'Alide olur, 'Alî (3) qullarında eyle demde mürüvvet gerek. || Yekke gelenğ ganime segirtmege (4) yürek gerek. || Ol yağnuñg içinde elleşmege dögüşmege (5) iki saymaz, tom yürekli, gözi kanlı, demür donlu, oq eglegi¹²⁹, (6) ölümindenğ qorqmaz merd igidüñg geçigesinde i'tibârlı (7) yoldaş gerek. || Sömürüb sömürüb al şarâblar içmege (8) mizâc gerek. || İcdüğünü sindürmege ma'rekeler içinde meclisde (9) merd igidde qursağ gerek. || Er nâmûsı erde gerek. (10) Er gayreti erde gerek. Eger erdür eger hatun bu dünyâda nâmûslı (11) gayretli qoççağ gerek. || Nâmûssız gayretsiz âdem oğlı (12) arı cihanuñg yüzinde gezmeyübenğ kara yerüñg altında (13) görde gerek. || Nâmûs üste böyümiş, gayret üste (14) dalaşmış merd igidler ölince ölmese yeg, ölmez dese

[17a]

(1) Dedem Qorqud sözi yalan olur, yahşı igidler ölür olsa, (2) üç otuz on yaşını doldursa yeg! Üç¹³⁰ otuz on (3) yaşuñguz devletilen dolı gelsüñg! Dedem Qorqud der geçeñg günlerüñgüz (4) geçübdür, gelenğ günlerüñgüz hayra dönsüñg!¹³¹

¹²⁷ 15b.10 sar[1] kamışuñg: ye'nin düşmesiyle sarı kamış için bir yazım yanlışı olsa gerek.

¹²⁸ Tek satırlık alan boş bırakılmıştır.

¹²⁹ 16b.5 oq eglegi: Kaynaklarda görülmeyen bu sözcüğün okunuşu ve anlamlandırması kesin değildir. Okçuluk ile ilgili terimlerden olsa gerek. Harekelendirilerek yazıldığına bakılırsa, çekimleyen de yabancı olduğu, doğru okunması kaygısını gösteren bir sözcük olduğu anlaşılıyor: اوڭ اڭلكى OQ 'AKLAKY oq eglegi' "ok eğleği, okun yerleştiği yer (?)".

¹³⁰ 17a.2 üç: Yzm. çe noktasız yazılmıştır.

¹³¹ Tek satırlık alan boş bırakılmıştır.

[XIV]

(5) Tayın tuşın bilmez kavat bir gün olur tepikte ölür. (6) İçkisine bed-mest igid bir gün olur yumruğda ölür. (7) Tepikte ölmez yumruğda ölmez merd igid öz açası öğinde (8) savaşda ölür. || Dêgricegi yumrı bedev atlar yeriş ılğar (9) günü ılğarda ölür. || Dabanı yasdı Buhtî deve kârvânda (10) ölür. || Tohulusı çok dümen koyın toylan şilende (11) ölür. || Oğurluğa dadananlar bir varub iki gelür, şirincinür (12) māl getirür, üçimcide aqır bégler gâzabına düşer, sitemilenğ (13) çengâlde ölür. || Kavmini koyubanı yad ucına güvenenler

[17b]

(1) yağlı yüzli aşunğ bişse ol yadlar kavim olur, güle güle (2) yeyüb dağılır, yaramazca iş düşende ne yedüm dër, (3) ne gördüm dër, seni salur gèder, gördüm dèmez. || Güvenürsenğ (4) yerde gökde bir Allâha güvenğ, dayanursanğ bir Allâha dayanğ! (5) Allâhına güvenenğ yumruğ urşa kara dağlar yıhar. || Evvel Allâh (6) âhîr Allâh dost olubanğ meded olsunğ! || Dünyâsında (7) Qurândañg âhîretde imândañg, şefâ yüzli Muhammedünğ (8) didârındañg bî-naşib èylemesünğ!¹³²

[XV]

(9) Yalabıyub gün doğduğı Kıyan şehri¹³³. || Dan yulduzı (10) doğduğı¹³⁴ İcen şehri¹³⁵. || Karıncası kara it-ce degül-midür (11) Karhun eli?¹³⁶ || Balı yağı tükenmedi Bayburd eli. || İşsekilenğ (12) ma^c aş èyler Ebrül¹³⁷ eli. Sarpça sarpça yerlerde mesken (13) èyler Kürd eli. || Kılıcılanğ müslümândur kadimidenğ Urumlu¹³⁸ ile

[18a]

(1) Üşni¹³⁹ eli. || Her evi bir qal^c edür Muşul eli. || Kadimidenğ (2) evliyâlar enbiyâlar yatakidur Bağdad eli. || İmân inşâf (3) fark olmaz Hemedanılanğ Dergezin¹⁴⁰ şehri. || Kerbela toprağına (4) nisbetdür Kum toprağı. || Cemî^c -i şehirler gelini degül-midür Kaşan (5) şehri? Uz vezîrler çıkdığı İsfahan şehri. || Atlı (6) gètdi yayağ geldi, maħbûbı çok Şiraz [şehri]¹⁴¹. Ala cıda (7) parıldadur Çerkes eli. || Atı yügürük, özi bilge ^c Arab (8) eli. || Yüzi kara dişi aqca Hindî eli. || Erkekleri (9) kürk tiker, doğduğı kür olur, kâhil qopar Kazvin eli. (10) Mâl-lı gètdi mâl-sız geldi

¹³² Tek satırlık alan boş bırakılmıştır.

¹³³ 17b.9 **Kıyan şehri**: Tespit edilememiştir.

¹³⁴ 17b.10 **doğduğı** Yzm. دوغودوقی DVĞVDVQY *doguduğı* okunacak biçiminde yazılmıştır. Buradaki ikinci *vāv* harfi bir yazım yanlışı olmalıdır. Zaten bir önceki cümlede doğru olması gereken yazımıyla yazılıdır: دوغودوقی DVĞDVQY *dogduğı*.

¹³⁵ 17b.10 **İcen şehri**: Tespit edilememiştir.

¹³⁶ 17b.11 **Karhun eli**: Krş. Drs. 142a.1 *Karun eli* (?).

¹³⁷ 17b.12 **Ebrül**: Şimdiki Erbil (?).

¹³⁸ 17b.13 **Urumlu**: İran'ın Batı Azerbaycan Eyaleti'nin merkezi olan Urmiye/Ormu (ارومیه) şehri.

¹³⁹ 18a.1 **Üşni**: İran'ın Batı Azerbaycan Eyaleti'ndeki Uşnu/Üşnü (Üşneviye اشنوویه) şehri.

¹⁴⁰ 18a.3 **Dergezin şehri**: İran'ın Hemedan Eyaleti'ndeki Dergezin (درگزین) şehri.

¹⁴¹ 18a.6 **Şiraz şehri**: Yzm. *şehri* sözcüğü düşmüştür. Daha önce ve daha sonra gelen cümlelere göre *şehri* yerine *êli* ile de tamamlanabilir.

Ṭarum eli¹⁴². || Qadimideṅ (11) içindeṅ çuḳul çıḳmaz Germiliyleṅ¹⁴³ Ḥalḥal eli. || Aḳ düğiler (12) çıḳduḳı Gilan eli. || İstanbulda adı söylenür (13) pilāvına, Aderbaycan diyārında Erdebil şehri. Talış (14) ḳoyın çıḳduḳı, || aḳçası çok, mürüvveti yoḳ Şirvan

[18b]

(1) eli. || Gözi ḳara bēli ince Ḥata eli. || Ḳara saçı hörmeli (2) Gürci eli, || Qadimideṅ içindeṅ ölet çıḳmaz Rum eli. (3) Geçisi gerce, adamı şerce İrevan, Naḥcıvan, Şerül¹⁴⁴ eli. (4) Qadimideṅ ḳan çanaḳı, at oynadı degül-midür Tebriz eli? (5) Qadimideṅ ulularuṅ yıḳnaḳı, pādişāhlaruṅ yurdu (6) Aderbaycan diyārında Ucan eli¹⁴⁵. || Bu yerleri kimler açdı? (7) Çav erenler. Çav erenler serdārı kim-idi? Aşlan ‘Alī. (8) Bu soyları kim soyladı? Bayat eri Dedem Ḳorḳud.¹⁴⁶

[XVI]

(9) Yalabıyub güneş sevinür, Dedem dēr günde doḡsa. || Dolısında (10) ay sevinür dün balğırssa. || Doğrı Mekke sevinür yılda bir kez (11) ḥacī varsa. || Varanḡ ḥacī sevinür¹⁴⁷ ḥaḳ ḳapusunda (12) ḥaccı ḳabül düşse. || Altmış yaşar ḳocalar sevinür (13) ḳocaluḳ çaçında oḡlı olsa, || olanḡ oḡlan

[19a]

(1) sevinür Ḳurān oḳusa. || Toḳa boylı kız sevinür baḫtı (2) açılssa. || Dorlaḳ oḡlan sevinür atasınuṅ (3) evinde murādına maḳşūdına ḥaḳ yetürse. || Ağayıllar sevinür (4) yaza ḳarşı meleşübeṅ dōlin tökse. || Ḳazaḳuclar (5) sevinür meydānında toz eglenüb duman çöксе. || (6) Ḳaybatanlar sevinür ḳaranḳulu gēcede menzil kesse. || Aḳ (7) tozlu ḳatı yaylar sevinür ḳoç igidler aḳ bilekde, geṅ (8) dalıda yumşatsa. Üç yēekli şuhār oḳlar sevinür düşmanına (9) degecek gēyim söküb, baḡır delüb gēçüb ötsse. || Ala baydaḳlı sur cıdalar¹⁴⁸ (10) sevinür ḡanımı at belindeṅ ilib büküb yer yüzine ḥüb (11) endürse. || Ḳara polad sav ḳılıclar sevinür baş uçurub (12) süḡsün bölse. || Altı perli gür şeşperler sevinür tavulḡalar (13) yēncübēni ḳabaḳ yarub ḳan bürkütse. || Dedem soyı, (14) alp ozanlar sevinür pādişāhlar nazarında soy yetürse.

[19b]¹⁴⁹

¹⁴² 18a.10 Ṭarum eli: İran’ın Zencan Eyaleti’ndeki Tarum/Tarım (طارم) şehri.

¹⁴³ 18a.11 **Germiliyleṅ**: Buradaki yazım biraz hatalı olabilir. Bağlamın gösterdiği bölgeye ait bir başka şehir olan Erdebil’in Germi (گرمی) bölgesi amaçlanmış olsa gerek. Bu durumda, KRMYLKNK *Germiyleṅ* ya da KRMYLYLNK *Germiyleṅ* yazılması gerekirdi.

¹⁴⁴ 18b.3 **Şerül**: Bugün halk ağzında söylendiği Şeril biçimine yakın bir yazımla Azerbaycan’ın Şerür (Şərur) bölgesi.

¹⁴⁵ 18b.6 **Ucan eli**: Tebriz’in güneydoğusundaki Ucan (وجان) bölgesi.

¹⁴⁶ Tek satırlık alan boş bırakılmıştır.

¹⁴⁷ 18b.11 **sevinür**: Yzm. *ye* harfi olmaksızın yazılmıştır (krş. 19a.7). Ancak daha az bir olasılıkla bir ağız biçimini de gösterebilir: *sevnür* < *sevinür*.

¹⁴⁸ Haşiyede ekleme (sol-orta kenarda): *sur cıdalar*.

¹⁴⁹ Tek satırlık alan boş bırakılmıştır.

[XVII]

(1) Bürüldüm-ise, saraldum-ısa gök yüzinde bulut (2) oldum, || alçaq ava yerlere çiskin oldum. Uca dağlar (3) başına duman olañğ Ğazan-ıdum. || Yèddi başlı (4) yèr evreni olubanı kıyruq çaldum, dağ dolandum ağı saçdum, (5) yèr boyadum, nefes çeküb şon¹⁵⁰ sömüreñğ Ğazan-ıdum. || (6) Aqalarum götürmişdüm Ala Çaķuñğ¹⁵¹ Çölpe¹⁵² Dağnuñğ (7) dibine getmişdüm. Buyurmuşdum ala säybän çatılmış-ıdı¹⁵³, (8) la'lı çaķır süzılmış-ıdı¹⁵⁴, körpe kızı çevürilmişdi. Aqalarumla (9) içir-idüm, kıyadan bir kıara daş ayrıldı geldi. Sağdaki (10) bægler sağa kıaçdı, soldaki bægler sola kıaçdı. Saķ elümdeñğ (11) sol elüme piyâleni tepretmedüm, kıarılarımı kıarşı vèrüb kıara daşı (12) saħlayanğ Ğazan-ıdum. || Ala Demür Kâfir Ğandañğ geleñğ

[20a]

(1) altı degül altmış batman Ğazan-ıdı, İç Oğuzuñğ, (2) Dış Oğuzuñğ aqaları boş yerindeñğ götüre bilmezdi. (3) İçine la'lı çaķır doldurdum, aq dalımuñğ üstine¹⁵⁵ Ğüb (4) götürdüm. Kıara Ğazanı boşadubanı yère kıoydum. Adum Delü (5) Dönmez-iken ad Ğazanañğ Ğazan-ıdum. || Ala Demür Kâfir Ğandañğ (6) gelmiş-ıdı¹⁵⁶, ol kâfirüñğ sarı yayı on altı teke boynuzındañğ (7) kıurulmuş-ıdı, kıatı yayı İç Oğuzuñğ begleri, Dış Oğuzuñğ (8) aqaları teprede bilmezdi kevürü[b]eni¹⁵⁷ aq bilekde geñğ dalıda¹⁵⁸ (9) yumşadub çekdüm. Pâdişahdañğ vekil-luķı (10) alañğ Ğazan-ıdum. || Ala Demür Kâfir Ğandañğ (11) gelmiş-ıdı¹⁵⁹ altı degül yèddi dutum polad şiş ucu (12) almâsdañğ aq dabanumıla kıara yère perçin ètdüm. Pâdişah (13) kıızı boyı uzun Burla Ğatunı cüldü kıapañğ Ğazan-ıdum.

[20b]¹⁶⁰

¹⁵⁰ 19b.5 **şon sömüreñğ**: Buradaki *şon sömür-* 19b.5'de geçen *don sömür-* sözcüğünün yanlış yazılmış bir biçimi olabilir (*dāl* yerine *şad*). Zaten burada, boy kısmındaki Ejderhanın Kazan'ı sömürerek yutmak istemesi olayına bir ön gönderim vardır. Ancak kesin bir çıkarımda bulunmak güç olduğu için değiştirilmemiştir.

¹⁵¹ 19b.6 **Alaçakıñğ**: Alaçak adlı bir yer adı tespit edilememiştir.

¹⁵² 19b.6-7 **Çölpe Dağnuñğ**: *çölpe* için ünlülerin okunuşu kesin değildir. Tespit edilememiştir.

¹⁵³ 19b.7 **çatılmış-ıdı**: Yzm. üçüncü *ye* harfinin noktaları eksiktir.

¹⁵⁴ 19b.8 **süzülmüş-ıdı**: Yzm. ikinci *ye* harfinin noktaları eksiktir.

¹⁵⁵ 20a.3 **üstine**: Yzm. *nūn* noktasız yazılmıştır.

¹⁵⁶ 20a.6 **gelmiş-ıdı**: Yzm. ikinci *ye* noktasız yazılmıştır.

¹⁵⁷ 20a.8 **kevürü[b]eni**: Yzm. KAVUVRNY كۆورنى *kevüreni/kevürüni* okunacak biçimde yazılmıştır. Düzeltme için *re'*den sonra bir *be* eklenmiştir: كۆوربنى KAVUVRBNY *kevürübeni* "yumuşatarak." 19a.6'daki *aķ tozlı kıatı yaylar sevinür kıoç igidler aķ bilekde geñğ dalıda yumşatsa'*ya bakılırsa, burada daha ayrıntılı bir eylem betimlemesi söz konusudur: *kevürüb yumşat-* "gevşetip yumuşatmak."

¹⁵⁸ 20a.8 **dalıda**: Yzm. önce *dalıda* daha sonra *geñğ* yazılmıştır. Ancak sözcük sırasının değiştirilmesi gerektiği çekimleyici tarafından göstermiştir.

¹⁵⁹ 20a.11 **gelmiş-ıdı**: Yzm. ikinci *ye* noktasız yazılmıştır.

¹⁶⁰ İki satırlık alan boş bırakılmıştır.

[XVIII]

(1) Dedem dër ay öte, yıl dolana, zamāneler k̄opub gele. (2) Dağ otları tükene tiken k̄ala. || Dadlı dirilük tükene (3) da' vāylaᅅg savaş k̄ala. || Aşıl bēgler tükene 'avām k̄ala. || (4) Sēlinterler yıkıla bir yēde oba ola. || Derinterler yıkıla bir yēde (5) kent-li ola. || Bir kentde iki koᅇa olsa bēř dahıca (6) daruᅇa ola. || Olar dahı bir birinüᅅg sözine bitmeyeler. (7) Ortaluᅇda bed-nefsilen yalançınıᅅg günü doᅇa. || Ol günleri (8) görmemişem men Dedem, görmiş gibi söylerem. || Yazı k̄ışı (9) bilinmez¹⁶¹ yıllar ola. || K̄uvveti güci bilinmez ēller ola. || Yaylaᅇlar k̄ıřlaᅇ (10) ola, k̄ıřlaᅇlar yaylaᅇ ola. || Tat ēviyleᅅg Türk ēvi bir araya (11) k̄oᅅı ola. || Aᅇaᅇ çanaᅇ daş çanaᅇ birbirine k̄arıřuᅇ (12) ola. || Tat k̄ızını Türk ala, Türk k̄ızını hem Tat ala. Tat

[21a]

(1) k̄ızındaᅅg doᅇulaᅅg oᅇlan dayısına dayı dēye, || (2) Türk k̄ızındaᅅg doᅇulaᅅg oᅇlan dayısına dayı dēye bilmeye¹⁶², (3) dolandura döndere ᅇālū dēye. || Ol günleri görmemişem (4) men Dede K̄orᅇud, görmiş gibi söylerem. || Dere tepe (5) k̄almaya¹⁶³ ekinileᅅg řoᅇum ola. || Dana buzav k̄almaya cüfte gēde, || (6) oᅇlan uřaᅇ k̄almaya ekinçi ola. || Ekinçisi çoᅇ ola, (7) yerinde bereketi yoᅇ ola. || Çoᅇ ekeler, az götüreler, bilmeyeler (8) ᅇikmeti ne, sebebi nedeᅅg ola? || Sınalmamış yad ēldeᅅg, (9) yad oymaᅇdaᅅg Oᅇuz senüᅅg iᅇünᅇe bir k̄ız gele, gelin düře. (10) Ol gelin ay başına yētiřmedin yařmaᅇınıᅅg altındaᅅg (11) donᅇuldana, || yıl başına yētiřmedin k̄ayın ata ileᅅg (12) k̄ayın anaya dil yētüre, || «Bařum baᅇtı alp igidüm! Ataᅅg yaman, (13) anaᅅg yaman, menüm ēvcigezimi ayır» dēye. || ēvcigezin ayıra, çadıra (14) güci yētmese çubuk eᅇe, üstine ᅇařır sala, ēvüm dēye.

[21b]

(1) Bir gēçisi oᅇlaᅇ doᅇsa mālum dēye. Ğazana güci yētmese çölmek (2) ala. || Düᅇiye güci yētmese yarma sala. || Aᅇřama deᅅg (3) ha bişüre, ha düşüre, aᅇřam olanda «Başum baᅇtı alp igidüm! (4) Dadlı ça' mlı zād bişürmişem gel yē» dēye. || «K̄ayın atanüᅅg (5) minnetindeᅅg k̄ayın ana cevrindeᅅg k̄urtuldum şükür» dēye. (6) || ᅇaᅇ Ta' āla ol gelindeᅅg 'ayāl vērse dodaᅇları yalama (7) oᅇlı ola. Bēř yaşına yētiřmedin yētmış yaşar k̄ocalara (8) dili deᅇe. || İᅇirmi yaşına yētiřmedin saᅇᅇal basa. || (9) Otuz yaşına yētiřmedin ortalana. || K̄ırᅇ yaşına yētiřmedin (10) k̄ırᅇıl sepe. || Ellisinde altmışında ecel alsa yıkılalar (11) götüreler, «dahay devletli k̄oca!» dēyübeni söyle[y]eler¹⁶⁴. || Ol (12) zamānuᅅg k̄ocası elli altmış yaşında adam ola. || (13) Ol günleri görmemişem men, görmüş kimi söylerem. || Dünyāda (14) ne yaşadum men Dede K̄orᅇud? Üç yüz altmış altı yıl

[22a]

(1) yaş yaşadum. Gün orta ileᅅg ikindinüᅅg arasınca (2) gün görmedüm. || Yēddi k̄oyın¹⁶⁵ ölüridi günde menüm şilenümde. (3) Baᅇır öpke k̄adarınca et yēmedüm. ||

¹⁶¹ 12b.9 **bilinmez**: Yzm. birinci *ye* harfi eksiktir.

¹⁶² 21a.2 **bilmeye**: Yzm. her iki *ye* harfi noktasız yazılmıştır.

¹⁶³ 21a.5 **k̄almaya**: Yzm. *ye* yerine *sīn* ile: قالمهه K'LMSH *k̄alamasa* okunacak biçimde yazılmıştır. Düzeltilme, izleyen cümledeki *k̄almaya*'ya göre yapılmıştır.

¹⁶⁴ 21b.11 söyle[y]eler: Yzm. سويله لr SVYLH-LR *söyleler* okunacak biçimde yazılmıştır.

¹⁶⁵ 22a.2 **k̄oyın**: Yzm. ikinci *ye* harfi noktasız.

İki kapulu kârvânsarâ tek (4) bu cihânı bir ev gördüm men Dede Korkud, bu kapıdan girende ol (5) kapudañg çıkar gördüm.¹⁶⁶

[XIX]

(6) Sarp yügürür sallar atlar er kanatı, mine bilmez çapa bilmez (7) bir muhannes ol atları savaş günü minince minmese yeg. || (8) Çalar keser götürür kara polad sav kılıcler er azusu, anı çala (9) bilmez yetüre bilmez muhannesünğ elinde kılıcdañg ise merd igidünğ (10) elinde bir aqac yeg. || Otu bitmez kara dağlar yihılsa (11) yeg. || At yemeyenğ acı otlar kara yerünğ üzerinde (12) bitince bitmese yeg. || Adam içmez bulanuk sası su damarındañg (13) çekilse yeg. || Beze miskin hayır görmez kürileng nâkes baylar

[22b]

(1) Dedem der talanbañg pozulsa yeg.¹⁶⁷

[XX]

(2) Kesib kesib yemege yedürmege maħallında deminde yaħnı yaħşı. || (3) Çapar günde keser günde sürçmese büdremese igid altında (4) bedev yaħşı. || Çalışanda gedilmese er elinde polad yaħşı. || (5) Yanğakındañg aqarursa baba yaħşı. || Yağlı sütün toħ (6) emitse ana yaħşı. || Ev yanınd[a]¹⁶⁸ ev tikerse oğul yaħşı. || (7) Eminlügenğ 'ādillügenğ ölke¹⁶⁹ verse¹⁷⁰ hanlar yaħşı. || Yaħşılarda (8) ne yaħşıdur? Yeri gögi yaradanda Allāh yaħşı. || Evvel Allāh, āħir Allāh (9) dost olubañg meded olsunğ! || İş düşende (10) nā-merde qādir Allāh yaħa dutub yalvartmasunğ!¹⁷¹

[XXI]

(11) Ayılañg gün segirdürse dudaş gelmez. || Altunılañg (12) gümüş sende pas eglenmez. || Arı etekli nık-zenlerde

[23a]

(1) qav eglenmez. || Arı atlas, ipek donda çirk eglenmez. (2) Bedev atlar yola girse yoldañg qalmaz. || Er igidünğ ganimi (3) qarşı gelse yüz çevürüb geri dönmez. || Dedem soyı alp (4) ozanlar qurdañg qalmaz. || Ayılañg gün dudaş (5) gelse arasında fırişte var, māni' i andañg. || Altunılañg (6) gümüşde pas eglense aşında mefrakı var,

¹⁶⁶ Tek satırlık alan boş bırakılmıştır.

¹⁶⁷ Tek satırlık alan boş bırakılmıştır.

¹⁶⁸ 22b.6 **yanınd[a]**: Yzm. sonda yazılması gereken *he* düşmüştür.

¹⁶⁹ 22b.7 **ölke**: *ölke* sözcüğü pek çok Farsça metinde olduğu gibi *vāv* olmadan yazılmıştır: *الکه* 'LKH. Buna karşın, 12b.1'deki yazım Doğu Türkçesinin yazımına uymaktadır: *اولکا* 'VLK'.

¹⁷⁰ 22b.7 **verse**: Yzm. *yese* okutacak bir biçimde yazılmıştır. Drs. 34b.8, 76b.2, 78b.11-12'deki *ölke ver-* biçimine bakılarak bu şekilde onarılmıştır.

¹⁷¹ Tek satırlık alan boş bırakılmıştır.

māni^c i andaᅅg. (7) || Arı etekli n̄ik-zenlerde qav eglense aşlında sepintisi¹⁷² (8) var, māni^c i andaᅅg. || Arı atlas ipek donda çirk (9) eglense argacında ipligi var, māni^c i andaᅅg. || Bedev atlar (10) yola girse yoldaᅅg qalsa, aşlında bārgiri var, māni^c i (11) andaᅅg. || Er igidüᅅg gānimi qarşı gelse yüz çevürüb (12) geri dönse, yüreginde qorkusu var, dayısında kötisi (13) var, māni^c i andaᅅg. || Dedem soyı alp ozanlar qurdaᅅg (14) qalsa çalkısında¹⁷³ bilgisinde eksüklügi var, māni^c i andaᅅg.
[23b]¹⁷⁴

[XXII]

(1) Tap tap durar-ikeᅅg adam sendeᅅg ne yavaş (2) dil. || Tepretduqca söze girse çok sözli dil. (3) || İki qulağ eşidende nehıbli dil. || İki ele (4) dut dēyende cevābli dil. || İki ayağa segir dēyende (5) peykli dil. || Gök yüzindeᅅg yer yüzine endüreᅅg (6) dil. || Yerde ikeᅅg gök yüzine çıkaraᅅg dil. (7) || Bir pūlum, bir habbım yoq dēr ikeᅅg ulu bēgler aqır hanlar (8) hāzinesini sayduraᅅg dil. || Gōᅅgöl buyurmasa (9) dil dahıca söylemez bil! || Mülāyim ipege beᅅgzermiş ābi (10) gōᅅgöl. || Dügün düşünce dügüncügi açılmazmış deli (11) gōᅅgöl. || Çini çanaqa beᅅgzermiş miskın gōᅅgöl. (12) || Sinecek sınacağı bitmezmiş zālım gōᅅgöl. || Gōᅅgöl ister (13) qalqa dura çöl yerlerde çāh kazdura, bostān eke. || Gōᅅgöl

[24a]

(1) ister qalqa dura kepenek-pūş abdāl ola, || acuᅅg (2) qarnın doyura, yalaᅅgacuᅅg setriᅅg örte, || geleᅅg gedene (3) hayır ēyleye, ihsān kıla. || Ökbesine şabır kılaᅅg başdaᅅg (4) qada savdurur. || Qonaqına gel düş dēyeᅅg gözün¹⁷⁵ (5) aydın kıldurur. || Günde geleng bēş vaqıt namāz hem (6) pişdürür. || Anı kılaᅅg ‘Aliye hoşdur, Muᅅammede ulaşdurur. (7) Muᅅammedüᅅg didārındaᅅg, Kevşerüᅅg suyındaᅅg Dedem dēr (8) || kullarını bī-naşib ētmesüᅅg¹⁷⁶!

[XXIII]

(9) Ne çaklarda? Seşer erte dan bulutı saralanda, || sarı (10) kıyaq, gök ot başı yayhananda, || seşer yeli esib (11) esib gögsi güzel qara dağa toᅅunanda, || kāküllice (12) torqaylar sayrayanda, || bedev atlar mehterünüᅅg isin almış (13) daban çalub oᅅur oᅅur oᅅurananda, || say (14) sancaqlı Oğuz kıızı helālınıᅅg koynındaᅅg

[24b]

(1) çıkubanı ayağı altında bezenende düzenende, || igidinüᅅg (2) gōᅅglin alub kevcüdende, || ol çaklarda bedev atları (3) segirdibeᅅg dört ayağındaᅅg na^c l fırlasa,

¹⁷² 23a.7 **sepintisi**: Yzm. bu ve önceki sözcüğün yazıldığı yerde mürekkebin yayılması okumayı güçleştirmiştir.

¹⁷³ 23a.14: **çalkısında**: Yzm. sonda yazılması gereken *he* düşmüştür.

¹⁷⁴ Tek satırlık alan boş bırakılmıştır.

¹⁷⁵ 24a.4: **gözün**: *ze* harfinin noktası eksiktir.

¹⁷⁶ 24a.8 **kullarını bī-naşib ētmesüᅅg**: Satırın ortasında yazılmıştır.

|| (4) kayhu polad çalınanda kan şorlasa, || sarı yaylar çekilende (5) kabza ayrılrsa, || ol çaqlarda Dedem dër kâdir Allâh koç igide (6) || meded olsun¹⁷⁷!

[XXIV]

(7) Kışar Salur iyesi, || dumanlı dağ börüsi, || Salur (8) yêgi, || Eymür görki, || Zü'l-kadir delüsi, || Bayındır Pâdişâh vekili (9) Ğazan dër: Aqalarumılañg ala qarlı gök sünbüllü dağlara (10) ava gêtmiş-idüm¹⁷⁸, içir-idüm. Serhad beglerinden^g çapar geldi: (11) «Ğazan ne içersen^g? On min yağı üstünge geldi.» (12) On min yağı geldüğünü eşidende kol götürüb (13) aq otak içinde oyına girdüm. İğirmi min yağı geldi (14) dèyende yèrümdeñg imrenmedüm. Otuz min yağı geldi dèyende

[25a]

(1) hiçe saydum. Kırh min geldi dèyende kara gözümün^g (2) ucındañg kıya bağdum, kımzanmadum. Elli min geldi dèyende (3) el vèrüb elleşmedüm, azdur dèdüm. Altmış min geldi (4) dèyende Allâhi andum, atlanmadum. Yètmiş min geldi dèyende yèltenmedüm. (5) Seksen min [geldi]¹⁷⁹ dèyende seksenmedüm. Doqsan min yağı geldi (6) dèyende arhaluqcaq-ıdum donum gèydüm. Yüz min yağı geldi (7) dèyende yüz çevürüb kayıtmadum. Ahar sudañg âbdest (8) kıldum, alinumı yere koyub kıldum namâz-ı Muhammedi, yaradañg (9) bir cebbâra bël baqladum, yâ Muhammed, yâ 'Alî meded dèdüm. Ögümde (10) kimleri çarhçı buyurdum? Ada basa yèriyende heybetinden^g (11) yèr omrılañg, ğanimine kıya bağanda yürek yarañg, ac aşlanuñg (12) bağır öpkeseñ kara sac içinde kavurub yèyeñg, (13) çapa¹⁸⁰ girse çalımlı, çal kara kuş erdemli, alıcı kuşuñg (14) yügrügi, Türkistanuñg diregi, Haleb hanı, ig yaylı, haden^g

[25b]

(1) oklı, Kara Güne yavrısı Kara Budağı çarhçı ètdüm. || (2) Sağdañg kimi saldum? Bayındırdañg Bicen Pâdişâha (3) elçi varañg, varduğında Alay Hanılañg Bulay Hanı devre (4) basañg, Kıl Barağun^g başın kesen^g, kayıdışda (5) Qaplanu Gediginde dayısı Qonğur Alpuñg boynın urañg, (6) al aygırı Pâdişâh Bayındırdañg cüldü kapañg, ma' rekeler çiçeği (7) kurçı başı Han Afşarı sağdañg saldum. Soldañg (8) kimi saldum? Kızılca Tebrizden^g tökülüb köçeñg, Arasılañg (9) Kür Suyını dilib geçeñg, Demür Kapu Derbendi tepüb alañg, (10) tepdüğünde cıdası ucında er böğürden^g, Kımuqılañg Kaytağun^g¹⁸¹ (11) ödin yarañg, Şah Dağı¹⁸² üstinde säybân gereñg, Samur (12) Suyı üstinde içki qurañg, Qabaladañg¹⁸³ kış güninde (13) el

¹⁷⁷ 24b.6 **meded olsun^g**: Satırın ortasında yazılmıştır.

¹⁷⁸ 24b. 10 **gêtmiş-idüm**: Yzm. üçüncü *ye* harfinin noktaları eksiktir.

¹⁷⁹ 25a.5 **geldi**: Burada, art arda gelen benzer yapıdaki cümlelerde geçen *geldi* düşmüştür.

¹⁸⁰ 25a.13 **çapa girse**: Yzm. *pe* yerine *ye* yazılmıştır. 2a.7'ye göre düzeltilmiştir (bkz. 12b.12 *çapa girse* ve ilgili dipnot).

¹⁸¹ 25b.10 **Kaytağun^g**: Haşiyede ekleme (sağ-aşağı kenarda): *Kaytağun^g*.

¹⁸² 25b.11 **Şah Dağı**: Büyük Kafkas Sıradağlarının Azerbaycan'ın Kusar bölgesinde yer alan Şah Dağı.

¹⁸³ 25b.12 **Qabaladañg**: Bağlamdaki bölgeye bakılırsa Azerbaycan'ın Qəbələ/Gabala şəhri amaçlanmış olsa gerek. Böyle ise *Qabaladañg* okunabilir.

üstinde anuñg-içünğ yañıl alma meze geleñg, Panbuğçınıñ (14) on dört kendindeñg harâc alañg, Min Kışlağa talan

[26a]

(1) salañg, Tabarsaran¹⁸⁴ sultānı, igirmi dört min igidünğ (2) aķası Ğıyan oğlı Delü Dundarı soldañg soldum. Ğazan (3) dër özüm tipde durdum, İç Oğuzuñg bæglerini saķdañg (4) soldum, Dış Oğuzuñg aķalarını soldañg buyurdum. (5) Ala Gezünğ¹⁸⁵ ağzında şarabğana düzinde¹⁸⁶ yüz min kāfire (6) karşı geldüm, ķarma dutdum, savaş soldum, yèddi (7) gün yèddi gece ol kāfire kılıc çaldum. Yèddi gündeñg řoñgra (8) ķabaķumı ķavzadum, yèddi kāfir kılıcum öginde onba durmış-ıdı¹⁸⁷. (9) Yüz min kāfirünğ kırıldığını andañg bildüm. Arasılañg (10) Ğars ķal' esini ol yerişde aldum. Başı Açıķdañg¹⁸⁸ hızan (11) sürdüm. Aķca Ğal' e Sürmelüde¹⁸⁹ Lele Ğılbaşı daruğa tikdüm. (12) Bæglerileñg Surğab Dađına¹⁹⁰ seyre çıķdum. Damağumuñg çaķ (13) vaķtinde ol altı bæg oğlına 'alem, tuķ, naķķāra vèrüb (14) özüm teki bæg ķıldum. Anda «alpam, erem!» dèyübeni Ğazan¹⁹¹ dër güvenmedüm.

[26b]¹⁹²

[XXV]

(1) Bir gün adamlar evreni, İslām dīni ķuvveti, koñgur atlı Salur (2) yègi, Èymür görki, Zu'l-ķadirli delüsi, Savalan Dağı (3) yaylaķlı, Sarı Ğamış kışlaķlı, seksen min er heybet-li, (4) kara polad yalmanı, sur cıdanuñg cibiri, řuhār oķlar peykānı, (5) ķatı yaylar ķabzası, Aderbaycan lengeri, pādiřahuñg vekili, (6) Ulaş oğlı Ğazan kara yazuñg faşlında tazi tula (7) yèddürdi, baħri ķuřlar götürtdi, ala parslar öñgürtdi, (8) üç yüz igid götürdi, Aķ Manķanı gözledi, ava gèttdi. Aķ (9) Manķanda av avladı¹⁹³, ķuř ķuřladı. İkinci zamānı dèdi ki: (10) «Aķalarum! Kimse menümleñg gelmesünğ, hamı orduya varuñguz! Men yalķuz (11) bir av avlaram gelürem» Orduya aķaların yollayubanı Ğazan yalķuz Aķ (12) Manķanuñg tepesine koñgur atı oynatdı. Ğaranķuluķ ķarıřdı, (13) dahı bir av eline girmedi. Dèdi: «Perverdigārā! Men aķalarumdañg

[27a]

¹⁸⁴ 26a.1 **Tabarsaran**: Dağistan'ın şimdiki Tabasaranski bölgesi.

¹⁸⁵ 26a.5 **Ala Gezünğ**: Metinden Ala Gez'in şarabğana'ya yakın bir bölge olduğu anlaşılıyor ise de tam olarak hangi bölge olduğu tespit edilememiştir.

¹⁸⁶ 26a.5 **şarabğana düzi**: Urmiye/Urmu Gölü'nün kıyısında yer alan eski adıyla şarabğana, bugünkü adıyla Bender-e şereğhana (بندر شرفخانه) bölgesi.

¹⁸⁷ 26a.8 **durmış-ıdı**: Yzm. ikinci ye'nin noktaları eksiktir.

¹⁸⁸ 26a.10 **Başı Açıķdañg**: Başı Açıķ, Gürcistan'da merkezi Kutais olan bölgenin tarihi kaynaklarda geçen adıdır (bkz. Gökyay 1973: 334 ve Sümer 1999: 368).

¹⁸⁹ 26a.11 **Aķca Ğal' e Sürmelüde**: Bkz. Gökyay 1973: 331 ve 337.

¹⁹⁰ 26a.12 **Surğab Dağı**: Tebriz'in kuzeyinde yer alan Surğab Dağı (سرخاب داغی). Surğab, halk ağzında ve bugünkü adlandırmada Aynalı/Eynalı diye geçen bu dağın Tarihi kaynaklardaki adıdır. Bu şehrin kuzeyindeki mahallelerden birinin adı da bu adla ilişkili olan Surğab/Sırğab Mahallesi'dir.

¹⁹¹ 26a.14 **Ğazan**: Yzm. ze harfinin noktası eksiktir.

¹⁹² Tek satırlık boşluk bırakılmıştır.

¹⁹³ 26a.8 **avladı**: Yzm. elif harfi medsiz yazılmıştır.

(1) ayrıldum, bir av avlayım, eli avsız gétmeyim orduya. Sen meni eli (2) avsız koyma!» Alçağ ava yèrlere göz gezdürdi, kara dağunğ dāmānında (3) yèddi yèrde meş'al kimi yanar gördi, yèddi yèrde koyı koyı tütün (4) çıkar gördi. Ğazan sandı öz ordusununğ çırāğ (5) ışığıdır. At oynatdı ol ışığa sarı yola düşdi. (6) Ğazanunğ ordusunda Lele Kılbaş Ğazanunğ lelesi (7) eşitdi ki Ğazan yalkuz avda kalubdur, katlanmadı, ılıgadı (8) Ğazanunğ ardınca. Ğazan anda yetişende tepe kimi bir nesteni (9) yatar gördi, mēşe kimi bir nesteni eser gördi. Yèddi başlı¹⁹⁴ yèr evreni (10) bir ejdehāya rāst geldi. Yèddi yèrde meş'al kimi yanañg ol (11) ejdehānunğ gözleriymiş. Yèddi yèrde koyı koyı tütün çıkanğ¹⁹⁵ (12) ol ejdehānunğ ağzınunğ bukıymış. Mēşe kimi esenğ (13) ol ejdehānunğ yalıymış. Ejdehānı görende Ğazanunğ (14) içindeki tom yüregi doldı daşdı. Dünyā 'ālem

[27b]

(1) Ğazanunğ başına aydın oldu. Ejdehāyılāñ döğüşmağa (2) kaşd èyledi. Kayıtdı geri bağdı, Lele Kılbaş kullukında (3) hāzır gördi. Lele ilenğ maşlağat gördi: «Cānum Lele! Bu tepe kimi yatañg (4) ejdehānı görür misenğ? Bu ejdehānunğ üstine varalım mı? (5) Yoksa yan vèrüb savuşubañ ötelim mi? Şalāhunğ nedür? (6) Cānum Lele, mañga dègil!» dedi. Lele fikr èyledi ki Ğazan dèdükleri (7) er igiddür, merd igiddür, gètme dèsem belki mañga ğazabı ola. Lele (8) dedi: «Ağam! Karşı yatañg kara dağunğ hündürisenğ, (9) ölmegilenğ! Ayındurı daşkun suyunğ türkenisenğ, (10) ölmegilenğ! Kazağucunğ aygırısāñ, ölmegilenğ! Kaybatanunğ (11) buğurısāñ, ölmegilenğ! Ağayılunğ çoçkarısāñ, ölme-(12)-gilenğ! Erenlerunğ serdārısāñ, ölmegilenğ! İgidlerunğ (13) çoçakısāñ, ölmegilenğ! Ejdehā dèdükleri aşlı bir yılandur, (14) ol yılanunğ üstine gètgil!» dedi. Ğazan koñgur atı

[28a]

(1) oynatdı, ejdehānunğ üstine yègin¹⁹⁶ geldi, ejdehānı (2) yatubanı uymış gördi. Ğazan fikr èyledi ki yatur yèrde (3) er öldürmek merdlük olmaz, hile ilenğ dirilmek er oğlına (4) dirilük olmaz. Sadağındañ şuhār kapdı, bir oқılāñ (5) ejdehānı atdı urdı. Ejdehā oyananda kıyruğ çaldı, (6) dağ dolandı, ağı saçdı, yèr boyadı, nefes çekdi, don¹⁹⁷ (7) sömürdi. Geñgerçek butası yèl ögice gèder kimi atıylañ donıylañ (8) Ğazan ejdehānunğ boğazına gètmeli oldu. Ğazan na'ra çekdi, (9) Allāhına yalvardı: «Yā götürdüğüñ göge yetüreñg görkli Tarı! (10) Yā urdüğüñi¹⁹⁸ ulatmayañg ulu Tarı! Çok kimseler seni gökde (11) ister, mü'minlerunğ

¹⁹⁴ 27a.9 **yèddi başlı**: Haşiyede ekleme (sol-orta kenarda): *başlı*.

¹⁹⁵ 27a.11 **çıkañg**: Yzm. *ye* yerine *pe* yazılmıştır.

¹⁹⁶ 28a.1: **yègin**: Yzm. ikinci *ye* harfinin noktaları eksiktir.

¹⁹⁷ **28a6 don sömür-**: 28a.6'da geçen *şon sömür-* sözcüğünün doğru yazılmış biçimi olsa gerektir. Bu cümlede boy kısmındaki olaya bir ön gönderim söz konusudur. Ancak kesin bir çıkarımda bulunmak güç olduğu için her iki biçim korunmuştur.

¹⁹⁸ **28a10 urdüğüñi**: Yzm. اوردوگونگی 'VRDVKYNKY *urdüğüñi* okunacak biçimde yazılmış olan bu sözcüğün metnin genelinde olduğu gibi kalın ünsüzle, yani *kāf* ile yazılması beklenirdi: اوردوگونگی 'VRDVKYNKY *urduğunğı*. Öte yandan, bu metinde (ve dolayısıyla bu ağızda) ünlüsü ince sıradan olan fiillere genellikle kalın sıradan *-dık* eki eklenir (örneğin bkz. 2a.14, 6b.12, 13a.4). Böylece, buradaki *kef*li yazımın yanlış olma olasılığı oldukça yüksektir. Bir düzeltme yapılmadığının nedeni, bu biçimin düşük bir olasılık dahi olsa, bir ağız özelliğini yansıtır olabileceğidir. Nitekim böyle bir ses bilgisel durum özellikle Azerbaycan ve İran sahası Türk ağızlarına rastlanılmaktadır.

gönglindeseñg, şādıklarunğ dilinde-(12)-señg. Allāh Tarı sañga bir dèyenünğ ağızın öpim, iki (13) dèyenünğ ağızın çarpım! Ahar çaylar üstine körpi salım, (14) kalmışlarunğ elin dutım, yalañgaclarunğ setriñg örtim!¹⁹⁹ Dèmesünler

[28b]

(1) şon çakında Ğazanı bir yılan utdı, yâ Perverdigâr! (2) Señg mañga bir necât vèrgil!» Yaman gününğ düşmesünğ, (3) yaman gününğ düşse Allāhunğa yalvargileñg! Allāhına yalvaranlar (4) maħrüm qalmazlar. Ğazan ki Allāhına yalvardı, anılañg ejdehānunğ (5) arasında bir otağ kimi kıaya peydā oldu. Ğazan ol kıayanunğ (6) daldasına yetişende atdañg düşdi, cıdasını yere tikdi, (7) kıalhanını yapındı. Bir igid sağ olduqca bir yarağa cān vèrür, (8) ol yarağ bir dem bir sâ' at-cuğ ol igide gerekli olur. Ejdehā (9) ne kıadar ceħd èyledi Ğazanı sòmürübèñg utmağa, cıda ileñg (10) kıalhan kıoymadı kıayanunğ daldasındañg çıkmağa. Ğazan (11) ol kıayanunğ daldasında özin toқтаşdurdı. Ejdehānunğ (12) heybetindeñg Ğazanunğ bir gözi bulaşdı, kıana döndi. (13) Ğazan öz gözine acıķlandı: «Mere señg menüm nāmerd gözüm! Kıara (14) polad sav kıılıcuñg yalmanındañg kıorħmazduñg, şuhār oklar

[29a]

(1) peykānındañg üşenmezduñg, on altı batman kāfir gürzi (2) tepem-deñg degdi pörtlemedünğ, ejdehā dèdükleri bir yılandur, anda (3) ne var ki bulaşursañg, ölezürseng? Senünğ kimi nāmerd (4) göz menüm kimi merd igidde nèyler?» Ğancerini çıkardı, gözlerini oymağa (5) kıaşd èyledi. Ğene fikr èyledi ki eger men gözüm oysam dèrler: (6) «Ğazan ejdehā görübdür, kıorkusundañg hiç bahāne tapmayub, (7) gözlerini çıkarubdur.» Sadaķını ögine tøkdi. Seksen (8) okı sadaķındañg tükenince ejdehāya boķun boķun şışledi. (9) Ejdehāda dahı sòmürmek hurı kıalmadı, dahı cān (10) hurı kıaldı. Kıara polad sav kıılıcın eline aldı, sıyra (11) kıılıc segirtti ejdehānunğ üstine. Yèddi başı bir (12) boķundañg kıılıcladı yere saldı. Ejdehānunğ ağısı (13) yer yüzine tøkülende ağısındañg yer yüzine yanar yanar odlar (14) düşdi. Ğazan Ğancerin sancdı, kıılıcın sancdı,

[29b]

(1) bıçaķın sancdı, ejdehānunğ üstinde bağdaş (2) kıurdı. Lele Kıılbaş èyle ki odi gördi, sandı ejdehā (3) Ğazanı utdı. «Aķ ekmeğın yèdigüm aķa aķa!» dèyübeni sıyra kıılıc (4) ejdehānunğ üstine yègin geldi. Geldüğinde nece gördi? (5) Ejdehānunğ yèddi başı kıara yerünğ üzerinde yatur gördi. (6) Ğazan özi ejdehānunğ arħasında bağdaş kıurmış (7) gördi. Lele dèdi: «Bāraka'l-lāh aķam Ğazan! Erlüğünge yèglüğünge (8) taħsın» Ğazan dèdi: «Cānum Lele! Ejdehānı men öldürmedüm, senünğ (9) durumunğılañg himmetünğ öldürdi. Yèg ustalar getür (10) bu ejdehānunğ derisin soygil!» <>²⁰⁰. Lele yèg ustalar (11) getürüb ejdehānunğ derisin soydurdı. Ejdehānunğ (12) derisindeñg Ğazan kıorķu bilmez cānına don tikdürdi.

¹⁹⁹ 28a.14 **öpim**: 'PYM *öpim* "öpeyim", geç bir biçim olarak metin için belirlenen yazılma sahası ve dönemini gösteren bir yapıdır: -Im < -AyIm. Ayrıca kış. 28a.13-14 *çarpım* "çarpayım", *salım* "salayım", *örtim* "öretiyim" ve 30b.2 *gèdim* "gideyim".

²⁰⁰ 29b.9 **dèdi**: Yzm. *dèdi* fazladan yazılmıştır.

Akça (13) tozlu katı yayına kurban eyledi. Üç yelekli şuhâr oklarına (14) sadak tiktürdi, kara polad kılıcına kın düzetti. Altı

[30a]

(1) perli dem şesperine kab eyledi, ala baydağ sur cıdasına (2) kab eyledi. Kurt tükli koŋgur atı eyerine örtük (3) eyledi. Sâybanınunğ yelken-lerin ejdehânunğ derisindenğ (4) eyledi. Yeddi başını bir taşarrufılaŋ soyubanı yeg başı (5) üstine Ğazan geydi. Atıylaŋ donıylaŋ ejdehânunğ (6) donına girübeni Pâdişâh Bayındırı gözledi yola düşdi. (7) Pâdişâh Bayındıra haber geldi ki Ğazan ejdehâ olub gelir. Oguz (8) bëyle Türk-i şadıkdur ki demez âdem ejdehâ nece olur? Sağdaŋ soldaŋ (9) söze geldi-ler ki: «Ğazan âdem-ikeŋ biz 'uhdesindenğ çıkmazduk, (10) imdi ki ejdehâ olubdur bizi hamı utar. Bir tepeye çıkalım, anı (11) tır-bârân edelim.» Bayındır Pâdişâh söze geldi dedi: «Menüm (12) vekilüm Ğazan er igiddür, yeg igiddür, belki ejdehâya (13) râst geldi ola, öldürdi ola, ejdehânunğ donına (14) girdi ola, eger Ğazan ejdehâ olubdur, ne kavim tanur, ne qardaş

[30b]

(1) tanur» Kara Budağ dedi: «Pâdişâhum maŋga ruşşat vërgileŋ (2) gëdim Ğazanunğ karşı-sına. Eger ejdehâ olubdur, ol (3) meni utsunğ!» Kara Budağ at oynatdı Ğazanunğ karşı-sına (4) gëtdi. Ses yeter yerde durdı, sadağındaŋ şuhâr (5) kapdı. «'Amü seni ejdehâ oldı dërler, eger ejder olmayubsaŋ (6) menümileŋ gümür gümür danış!» dedi. «Danışmasaŋ (7) şuhâr oquŋ peykânıylaŋ öldürürem Ğazan seni. (8) Kara polad kılıcuŋ yalmanıylaŋ doğraram Ğazan seni. Eger (9) ejdehâ öldürübsenğ Ğazavâtuŋ mübârek! Avunğdaŋ bir (10) şılalğa maŋga vërgil!» Ğazan atdaŋ düşdi, kılıcın (11) Kara Budağunğ bëline baqladı. Kara Budağ kılıcına²⁰¹ pëhlivân anda (12) oldı, olmadı mı? Pâdişâh Bayındır eşitdi Ğazan ejdehâ (13) öldürübdür. İç Oguzı Daş Oguzı götürüb (14) karşıladı. Ğazan atdaŋ düşdi, yetmiş qadem segirdi,

[31a]

(1) Bayındır Pâdişâhunğ ayağına düşdi. Ejdehâ derisindenğ (2) düzelmiş sâybanı tikdi. Bayındır Pâdişâh sâybanunğ (3) altında bağdaş kurdı. Yeddi gün yeddi gece pâdişâhı (4) konakladı. Dedem Qorqud dër Ğazan kimi qoçaq igid, || (5) dünyâdaŋ geldi geçdi.²⁰²

²⁰¹ 30b.11 **kılıcına**: Yzm. *nün*'un noktası eksiktir.

²⁰² 31a.5 **dünyâdaŋ geldi geçdi**: Satırın ortasında yazılmıştır.

Sayfa Kenarlarındaki Metin Dışı Yazılar:

17b sayfasının sağ kenarında: “پارلابیوب یعنی پارلابیوب” *yalabiyub ya'ni parıllayub* ibaresi not düşülmüştür.

30b sayfasının sağ kenarında şu Farsça beyit yazılı:

”خوش آنروز که با هم می‌نشستیم
قلم در دست کاغذ می‌نوشتیم“

Şairi belirsiz bu beytin aslı şu şekildedir:

خوشا روزی که با هم می‌نشستیم
قلم در دست و کاغذ می‌نوشتیم...

Anlamı: “Ne güzeldi beraber oturduğumuz ve ele kalem alarak yazı yazdığımız günler...”

31a sayfasının üst kısmının sol tarafında şu beyit kaydedilmiştir:

”شبى مجنون بلبلى گفت که ای محبوب بیهمتا
تورا عاشق شود پیدا ولی مجنون نخواهد شد“

Bu, Hafız Şirazi'ye ait bir beyittir.

شبى مجنون به لیلی گفت کای محبوب بی‌همتا
تورا عاشق شود پیدا ولی مجنون نخواهد شد

Anlamı: “Bir gece Mecnun Leyli'ye şöyle söyledi: “Ey eşi benzeri olmayan sevgili! Sana birçok âşık bulunur ancak onlar mecnun olmayacaklar.”

31a sayfasının sol kenarında şu beyte yer verilmiştir²⁰³:

”شب زفاف کم از تخت پادشاهی نیست
بشرط اینکه پسر را پدر کند داماد“

Bu, Farsça atasözü veya halk arasında yaygın olan bir beyittir. Anlamı: “Gerdek gecesi sultanlık tahtından eksik değildir, ancak oğlanı babası evlendirdiği takdirde.”

Söz konusu beytin altında şu ibare yazılmış ve imza atılmıştır:

”تحریر فی شهر ذی‌حجه ذی‌حجه عید نوروز سلطانی 1353“

Anlamı: “Zilhicce ayı sultanî Nevruz bayramı 1353'te yazıldı; 1944.”

1353 kamerî yılının Zilhicce ayına denk gelen Nevruz günü, 22 Mart 1935 tarihine tekabül etmektedir. Dolayısıyla da 1944 rakamının miladî tarih olduğunu düşünürsek, yanlış bir kayıtlı söz konusudur. ذی‌حجه ve ذی‌حجه sözcükleri, ذی‌الحجه (Zilhicce) sözcüğünün yanlış yazımlarıdır.

Metnin son sayfasının (31a) alt boşluğunda, genelde birçok yazmanın bitiminde görebileceğimiz şu kalıp beyit ve satırlara yer verilmiştir:

”من نوشتم خط بماند یادگار“

²⁰³ Bu Farsça beyit konusu bakımından 19a.2-3'deki parçayla eşleştiği için önemli olup metnin okur yazar kitlesini genişlettiği gibi, Dede Korkut geleneğinin farklı kültür ortamlarında da etkisi olup olmadığının araştırılması açısından dikkate değerdir.

من نمانم خط بماند یادگار

Anlamı: "Yazdığım yazı hatıra olarak kalacak. Ben kalmam ama hat kalır."

"بیادگار نوشتم من این کتابت را و کز نه این خط من لایق کتابت نیست"

Anlamı: "Bu yazıyı hatıra olarak yazdım oysa benim hattım, yazmaya bile layık değildir."

"هر که خوند دعا طمع دارم

زانکه من بنده کناکارم"

Anlamı: "Suçlu bir kul olduğum için okuyandan bana dua etmesini beklerim."

Kitabın 31b sayfası boş olduğu için zaman içinde metin ile ilgisi olmayan birkaç not ve karalamayla doldurulmuştur. Bu sayfanın yarısı cildin iç kısmına tutkalla yapıştırılmış olduğu için bazı beyitler ve satırların devamı okunamaz. Söz konusu notlardan şu kadar anlaşılabilir:

Sayfanın üst kısmında yer alan dua veya hesap notu olduğu düşünülen bir yazıda birden on dokuz sayısına kadar kaleme alınmış ve rakamların ardından "kadı" sözcüğü eklenmiştir. Bu yazının bitiminde "صد دینار و عباسی" (yüz dinār ve 'abbāsī) ibaresi yer almaktadır.

Sayfanın alt kısmında üç beyitlik bir Farsça şiir, kötü bir kalem ve bazı yanlışlıklarla kaydedilmiştir. Başlangıcı "ز ترکان چهار و ز هندوی پنج" şeklinde olan bu beytin aslı şu şekildedir:

"ز ترکان چهار و ز هندوی پنج

دو رومی [1] با یک عراقی بسنج

سه روز و شب و یک نهار و دو لیل

دو باز و سه زاغ و یکی چون سهیل

دو میغ و دو ماغ و یکی همچو دود

ز نه نه شمردن بر افتد یهود"

Anlamı: "Türklerden dört ve Hintlerden beş kişi; İki Rum'u sen bir Iraklı ile eşitle. Üç gün ve geceden sonra da bir gün ve iki geceyi yerleştir. İki atmaca, üç dağ kargası, biri de Süheyl'e benzer şahıs. İki bulut, iki kara ördek, biri de duman benzeri. Dokuzar sayımdan Yahudiler yere düşecek."

Sayfanın alt kısmında şu Arapça satır kaleme alınmıştır:

"سببى خطوطى و كنت ترابا

فيا ناظرا فيه قل لى دعاء"

Anlamı: "Ben toprak olacağım ancak yazılarım kalır. Ey okuyan, bana dua et!"

Satırların arasında iki defa "ابن مال ملا مراد" ve bir defa da "ابن مال ملا موراد" (Bu, Molla Murad'ındır.) ibaresi tekrarlanmıştır. Ayrıca notların Ramazan ayı ve Kadir gecesinde kaleme alındığı anlaşılabilir.

Arka kapağın iç kısmında da şu beyit yazılı:

"نوشتم بر درى دیواری خانه

نماند از من مسکین نشانه"

Anlamı: "Evin kapı ve duvarına benden hiçbir iz kalmayacağını yazdım."

4. Dizinler

A, Ā, ʿA

- ābādān** -1- bayındır, mâmur
a. +ca bay evleri 15a.12
- abdāl** -1- abdal, gezgin derviş
a. ol- 24a.1
- ābdest** -1- abdest
ā. kı1- 25a.7
- ābdest kı1-** -1- abdest almak
ā. -dum 25a.7
- ābī** -1- (< Ar. أبى) çekingen, sakıncı
a. gönğül 23b.9
- ac** -5- aç
a. aşlanuᅡ 25a.11; a. qarçıkay 9b.14, 15b.9; a. ol- 8a.12; a. +uᅡ 24a.1
- ac ol-** -1- acıkmak
a. -anda 8a.12
- ʿacemī** -1- Acemce, Farsça
kāf-i ʿa. +dür 2b.13^{haşiye}
- acı** -2- acı
a. köpük 7a.12; a. otlar 22a.11
- acıqlan-** -1- kızmak, öfkelenmek
a. -dı 28b.13
- acıklı** -5- kızgın, öfkeli
a. aşlan 4b.6, 4b.9, 8a.6, 8a.10, 10a.10
- aç-** -6- açmak
a. -aᅡ 2a.6; a. -ar 3b.7; a. -dı 18b.6; a. -maᅡ-içüᅡ 1a.7; a. -ub 1b.7; a. -ubanı 1b.8
- açıl-** -3- açılmak
a. -mazmış 23b.10; a. -sa 19a.2; a. -ursa 3b.7
- ad** -6- 1. ad, isim 2. ün, şöhret
a. ġazan- 20a.5; a. +ı 1b.13, 18a.12; a. +ını 1b.7, 13a.14; a. +um 20a.4
- ad ġazan-** -1- ad ve şöhret kazanmak, ün almak, tanınmak
a. -aᅡ 20a.5
- ada basa yeri-** -3- sağlam ve güçlü adımlarla yürümek (?) (krş. *ätmek* “1. bir gadam atmak, yöremek, gadam basmak 2. bir ugra yöneltmek”, *ätlemek* “1. bir zadyñ üstünden ädip geçmek, ädimläp geçmek 2. ser. ätmek 1” TDDS-I 373a; *addamaq* “üstündön keçmək, üzərindön atılıb keçmək, aşib keçmək, aşmaq” ADİL-I 46b; *adax* “uşağın ilk addımları”; *adax durmaq* “ayaq üstö durmaq, ilk addım atmaq” ADL-I, 2a)
- a. -yende 2a.11, 13a.1, 25a.10
- ada-** -2- anmak, adını anmak
a. -duğı 1b.7; a. -maz 1b.7
- adam** -8- adam, insan
a. 3a.3, 23b.1, 30a.8; a. içmez 22a.12; a. ol- 21b.12; a. +ı şerce 18b.3; a. +ikeᅡ 30a.9; a. +lar 26b.1
- âdem oğı** -1- insan, âdemoğı, insanoğı
ā. 16b.11
- ʿâdillük** -1- adillik, adil olma durumu
ʿâdillüg+ileᅡ 22b.7
- ağac** -2- (krş. *aᅡac*) ağaç, ağaçtan yapılan sandal a. 5a.13; a. çanaᅡ 20b.11
- ağayıl** -6- koyun; koyun sürüsü
a. ᅡoyın yörisi 3a.11^{haşiye}; a. +lar 3a.11, 3a.13, 16a.4, 19a.3; a. +uᅡ 27b.11
- ağıl** -4- ağıl, arkaᅡ
a. ᅡoyın evi 4b.12^{haşiye}; daş a. +uᅡ 4b.12, 8a.14, 10b.4
- ağın** -1- 1. beyaz renginde olan, ak (?) 2. bir tür arpa (?) (krş. *akbuğday*)
a. arpa 6a.9
- ağır** -3- (krş. *aᅡır*) ağır
a. çaylar 10a.2; a. eller 3b.11, 5b.11
- ağız** -9- ağız
a. aç- 1b.7
ağz+ı 4a.2; ağz+ın 13a.13, 28a.12, 28a.13; ağz+ına 5b.8; ağz+ında 26a.5; ağz+ındaᅡ 15b.1; ağz+ınuᅡ 27a.12
- ağız aç-** -1- ağız açmak, konuşmaya başlamak
a. -ub 1b.7
- ağı** -5- ağı, zehir
a. damız- 4a.3; a. saç- 19b.4, 28a.6; a. +sı 29a.12; a. +sındaᅡ 29a.13
- ağar** -5- akar, akan
a. çaylar 28a.13; a. daşᅡun çaylar 6a.7, 6a.10; a. sudaᅡ 25a.7; a. sular 15b.12
- âhir** -3- ahir, son, sonra
ā. Allāh 17b.6, 22b.8; ā. şon 1a.5
- âhîret** -2- ahiret, öbür dünya, öteki dünya
ā. 2b.7; ā. +de 17b.7
- ağtarma** -1- savaşta yenilip öldürülen düşmandan ele geçirilen at, silah ve mal, ganimet (< *axtar* ~ *ağtar* “devirmek” ED 81b; bkz. اخترمه Deh. I, 1506b; TEMN no. 433; *aktarma* “çalma, ganimet” DS I, 163a)

- ağ** -22- a. atlar 7a.9
ak, beyaz
a. alca meydānda 11a.5; A. Manķanda 26b.8; a. bilekde 6b.4, 19a.7, 20a.8; a. bürçekli 2b.12; a. dabanumıla 20a.12; a. dalımuñg 20a.3; a. düğiler 18a.11; a. ekmeği 1b.11; a. ekmeğin 29b.3; a. endāmi 13b.13; A. Manķanuñg 26b.11; a. otağ 24b.13; a. sağkal-lı 2b.12; a. tozlu 19a.6; a. +ca 9b.3, 10b.3, 11b.2, 14b.2, 29b.12; dişi a. +ca 18a.8
- ağ bürçekli** -1- ak pürçekli, yaşlı kadın
a. kedbānūlar 2b.12
- ağ sağkal-lı** -1- ak sakallı, yaşlı adam
a. kocalar 2b.12
- ağca** -6- ağca
a. ayran 14b.2; a. burclı kal'elerüñg 11b.2; a. tozlu 9b.3, 29b.12; a. koyın 10b.3; dişi a. 18a.8
- ağa** -21- ağa, bey, büyük
a. ağa 29b.3; ağa a. 29b.3; a. +ları 20a.2, 20a.8; a. +ları 26b.11; a. +ları 26a.4; a. +ları 19b.6, 26b.10; a. +larımdañg 26b.13; a. +larımlañg 24b.9; a. +larımla 19b.8; a. +m 27b.8, 29b.7; eşik a. +sı 2b.2, 13a.7; a. +sı 12b.9, 13b.8, 16a.1, 17a.7, 26a.2; a. +sınuñg 7a.9
- ağac** -5- (krş. ağac) 1. ağaç 2. sopa 2. eskiden uzunluğu çeşitli bölgelere göre değişen bir mesafe ölçüsü
a. yeg 22a.10; altmış a. 4b.11, 8a.13, 10b.3; a. +uñg 3a.7
- ağar** -1- ağarmak, beyazlaşmak
a. -ursa 22b.5
- ağart** -1- ağartmak, beyazlatmak
a. -mağ 16a.2
- ağça** -1- ağçe
a. +sı çok 18a.14
- ‘ağıl** -1- akıl
‘a. az- 10b.11
- ‘ağıl az-** -1- akıl şaşmak
‘a. -ar 10b.11
- ağır** -4- (krş. ağır) ağır
a. bēgler 17a.12; a. hanlar 23b.7; a. kızlık 14a.14; a. şehirler 14a.14
- ağşam** -3- akşam
aydın a. 4b.10; a. +a deñg 21b.2; a. ol- 21b.3
- al** -10- al, kızıl, kırmızı
a. aygırı 25b.6; a. ‘alemler 3b.7; a. kayada 4a.12, 4b.3, 12a.5; a. kayanuñg 3a.9; a. ordular 5b.11; a. ordulu 11b.7; a. şarāblar 16b.7; +ca
- kanlar 6b.11
- al-** -41- almak
a. -a 4b.2, 10a.7, 11a.13, 20b.12, 21b.2; a. -ağ 2a.6, 12b.3, 12b.10, 13a.10, 13b.12, 20a.10, 25b.9, 25b.14; a. -dı 29a.10; a. -dum 26a.10; a. -mağ 15b.12; a. -maz 2a.5; a. -mış 24a.12; a. -sa 4a.9, 4a.13, 4b.7, 7b.10, 8b.10, 21b.10; a. -saydı 11b.3; a. -ub 15b.13, 16a.9, 24b.2; a. -ubanı 9b.11; a. -ur 8a.4, 10a.3, 10a.4, 10a.9, 10b.3, 11a.10, 14a.5, 15a.3, 15a.9; vērüb a. -ub 15a.10
- ala** -25- ala, karışık renkli, çok renkli, alaca
a. baydağ 13a.9, 30a.1; a. baydağlı 19a.9; a. baydağlı 6b.13, 7a.1; a. bulut 8a.1, 9b.8; a. cıda 16a.10, 18a.6; a. kalhan 9b.6; a. kalhanlar 7a.5, 7a.7; a. kaplan 4a.12, 8a.5, 10a.5, 12a.6; a. karlı 24b.9; a. parslar 26b.7; a. sarı 4b.4; a. saşakana 4a.11; a. säybān 6a.2, 19b.7; a. uşaq 5a.13
- alaca** -3- alaca
a. laçın 10a.1, 15b.8; a. meydānda 11a.6
- alçağ** -2- alçak
a. ava yerlere 19b.2, 27a.2
- ‘ālem** -1- âlem, dünya, evren
dünyā ‘ā. 27a.14
- ‘alem** -2- alem, bayrak
‘a. +ler 3b.7; ‘a. tuğ 26a.13
- alıcı kuş** -1- alıcı kuş, avcı kuş
a. +uñg 25a.13
- alın** -6- alın
a. 6a.11, 6a.13; a. başdañg 8a.8; a. başı 4b.7, 10a.13; a. +umı 25a.8
- alınlı** -1- alınlı
koç a. igidler 9a.8
- alın-** -1- alınmak
a. -sa 7b.7
- ‘ālim** -1- âlim, bilgin
‘ā. 1b.9
- alma** -5- elma
a. gözli 9a.1, 11a.7; yanğıl a. 12b.7, 25b.13; a. +lar 6a.3
- almās** -1- elmas
a. +dañg 20a.12
- alp** -9- alp, yiğit, kahraman
a. igidüm 21a.12, 21b.3; a. ozanlar 7a.14, 16a.6, 19a.14, 23a.3, 23a.13; a. +am 26a.14; a. +lar 1b.4
- alt** -16- alt
a. +a 7a.4; a. +ına 5b.6, 7b.8, 9b.8, 13a.10; a. +ında 6a.13, 15a.5,

- 16a.8, 16b.12, 22b.3, 24b.1, 31a.3;
a. +ındaŋ 7b.8, 21a.10; a. +ındaki
14a.11
- altı** -16- altı
a. arhadaŋ 3b.10; a. ayluķına
10b.1; a. bēg 26a.13; a. degül
20a.1, 20a.11; a. ķardaş 2b.11; a.
perli 6a.12, 7a.2, 7a.4, 19a.12,
29b.14; a. yaşar 2b.14; on a.
13a.11, 20a.6, 29a.1; üç yüz altmış
a. 21b.14
- altmış** -11- altmış
a. arşun 4a.12, 10a.6; a. aķac 4b.11,
8a.13, 10b.3; a. batman 20a.1; a.
min 25a.3; a. yaşar 18b.12; elli a.
21b.12; üç yüz a. altı 21b.14; a.
+ında 21b.10
- altmış min** -1- altmış bin
a. gel- 25a.3
- altun** -5- altın
a. dēk 1a.11^{haşıye}; a. taht 2a.6,
12b.10; a. +ılaŋ 22b.11, 23a.5
- alvar** -2- avlayan, avlanmayı bilen hayvan
(?) (< avlar < avla- ?)
e. tāzī 8b.9, 8b.11
- amān** -1- aman, yardım veya bağışlanma
istenildiğini anlatan bir söz
a. dē- 16b.1
- ‘amm** -1- (krş. ‘amū) amca, babanın erkek
kardeşi
‘a. +ı Ğazanıla 13a.4
- ‘amū** -2- (krş. ‘amm) amca, babanın erkek
kardeşi
‘a. +sı 2a.13; ‘a. 30b.5
- an-** -1- anmak
a. -dum 25a.4
- ana** -5- ana, anne
a. yahşı 22b.6; kayın a. 21b.5;
kayın a. +ya 21a.12; a. +nġ 21a.13;
a. +nuŋ 2a.1
- anda** -5- (krş. onda; bkz. ol) 1. o zaman 2.
onda, orada
a. 4b.12^{haşıye}, 26a.14, 27a.8, 29a.2,
30b.11
- andaŋ** -14- (krş. andın; bkz. ol) ondan
a. 5a.14, 23a.5, 23a.6, 23a.8, 23a.9,
23a.11, 23a.13, 23a.14, 26a.9; a.
öte var- 12a.12, 12b.10, 13a.8,
13b.2, 13b.9
- andın** -1- (krş. andaŋ; bkz. ol) ondan
a. öte var- 11b.14
- anı** -4- (bkz. ol) onu
a. 3a.4, 22a.8, 24a.6, 30a.10
- anılaŋ** -1- (bkz. ol) onunla
a. 28b.4
- anunġ** -1- (bkz. ol) onun
a. +içünġ 25b.13
- aŋga** -1- (krş. oŋga; bkz. ol) ona
a. 5a.9
- apar-** -1- götürmek
a. -dı 1b.1
- ara** -13- ara
a. 6b.5, 6b.6, 6b.8, 8a.5; bir a. +da
2b.11; bir a. +ya 20b.10; a. +sına
4b.1, 10a.10; a. +sınca 22a.1; a.
+sında 7a.7, 23a.5, 28b.5; a.
+sındaŋ 13b.5
- aran** -6- kışlak
a. 3a.10^{haşıye}, 4b.5^{haşıye}; a. sazınunġ
4b.5; a. sazunġ 3a.10, 10a.11; a.
+da 14a.8
- ardınca** -1- ardınca, ardı sıra, arkası sıra, peşi
sıra
a. 27a.8
- arġac** -1- arġaç, atkı
a. +ında 23a.9
- arı** -15- arı, temiz
a. atlas 11a.13, 23a.1, 23a.8; a.
cihān 4a.7, 9b.9; a. cihānunġ
16b.12; a. dinli 1a.1, 1a.6, 1b.14,
14b.9; a. dinlü 1a.5; a. etekli
22b.12, 23a.7; a. Ğur’ān 1b.8, 2b.9
- ärzū** -1- arzu, istek, dilek
ā. 1a.6^{haşıye}
- arġa** -7- arka
a. güci 2b.11; a. +daŋ 3b.10 ; a.
+sı 2a.11; a. +sın 6a.7, 6a.10; a.
+sına 14a.12; a. +sında 29b.6
- arġalı** -2- arkalı, arkası olan
dar a. 8b.14, 11a.7
- arġaluġ** -1- arkalık, ev içinde giyilen bir tür
hırka veya yelek
a. +caġ-ıdum 25a.6
- arġu** -2- dere, vadi (bkz. arġu: “id.” ED
215b; krş. arġu, arġu DDK Drs.
92b.7 v.b.; bkz. Tezcan 2018: 248)
a. daġa 7a.12; a. daġdaŋ 7a.12
- arpa** -3- arpa
aġın a. 6a.9; a. vēr- 7a.11, 7a.13
- arşun** -3- arşın, bir uzunluk ölçüsü
altmış a. 4a.12, 10a.6; birer a. 4a.6
- aşıl** -10- asıl, soy; soylu
a. bēgler 20b.3; a. Selcik Bēg
5a.10, 3b.11; a. yēŋ- 3b.11
aşl+
a. +ı 15a.4, 27b.13; a. +ında 23a.6,
23a.7, 23a.10; a. +ını 4a.8
- ‘arşı** -1- asi, baş kaldıran, günahkâr
‘ā. ol- 14b.10
- aşlan** -8- aslan

- a. eniginüñ 12a.7; a. yavrısı 8a.6;
a. yavrısınüñ 8a.10; a. yavuzı
10a.10; acıklı a. 4b.6; a. enğrü-
3a.10; a. şolud- 4b.9; a. +uñğ
25a.11
- aş -2-** aş, yemek
a. +uñğ 2b.13, 17b.1
- aşañğ** aşılacak olan
a. yerde 9a.3
- aşrı -5-** aşırı (< *aşru* “very much,
extremely” ED 264b; *aşırı* “
gereğinden fazla, çok; ötede,
ileride” TS 137b)
a. sal- 4b.7, 10a.13; a. şal- 8a.9; a.
aşrı 11b.9; aşrı a. 11b.9
- aşrı aşrı -5-** 1. pek çok 2. uzatarak
a. çekil- 11b.9
- aşrı sal- -2-** aşırıp atmak, aşırarak fırlatmak
a. -sa 4b.7; a. -ur 10a.13
- aşrı şal- -1-** aşırıp atmak, aşırarak fırlatmak
a. -ur 8a.9
- ‘aşk -1-** aşk, aşırı sevgi ve bağlılık duygusu,
sevi, seveda
‘a. +ında 2a.1
- aşuk -1-** aşık, aşık kemiği
a. +ı uzun 11a.9
- at -43-** at
a. 3b.2; a. bëlindenğ 6b.14, 16a.11,
19a.10; a. güclüsi 15a.2; a. oynakı
18b.4; a. at- 8a.11; a. ayır- 4b.6,
8a.8, 10a.13; a. bağla- 13a.9; a.
na‘llat- 12a.13; a. oynat- 27a.5,
30b.3; a. ye- 22a.11; a. +dañğ
13a.12, 28b.6, 30b.10, 30b.14; a.
+ına 14a.11; a. +ıylañğ 28a.7; a. +ı
yügürük 18a.7; kōñğur a. +ı 12a.3,
26b.12, 27b.14, 30a.2; a. +lar
5b.12, 7a.9, 7a.11, 7a.13, 8b.13,
10b.9, 11a.5, 11b.11, 17a.8, 22a.6,
23a.2, 23a.9, 24a.12; a. +ları 22a.7,
24b.2; a. +laruñğ 8b.14; a. +yılañğ
30a.5
- at oynat- -2-** at oynatmak, atla hüner
göstermek
a. -dı 27a.5, 30b.3; atı o. -dı 26b.12,
28a.1
- at- -3-** atmak
a. -anda 8a.11; a. -ar 3b.5; a. -dı
urdu 28a.5
- ata -6-** ata, baba
kayın a. 21a.11; kayın a. +nuñğ
21b.4; a. +ñğ 21a.12; a. +sı 2a.14,
13a.5; a. +sınuñğ 19a.2
- atlan- -1-** atlanmak, ata binmek
a. -madum 25a.4
- atlı -5-** atlı, atı olan, ata binmiş kimse,
binek atı kullanan
Şam a. 2a.7, 12b.11; kōñğur a.
12a.10, 26b.1; a. gêt- 18a.5
- atlas -4-** atlas, yüzü parlak, sık dokunmuş
bir ipekli kumaş türü, saten
a. 11a.13; arı a. 23a.1, 23a.8; a.
+ılan 11b.8
- av -17-** av, avlanan hayvan, şikâr
a. 26b.13; a. etindenğ 6a.4; a. avla-
26b.11, 27a.1; a. ovla- 26b.9; a. +a
24b.10, 26b.8; a. +da 27a.7; a. +ı
4b.4, 7b.12, 8a.6; a. +ın 8b.10,
10a.4, 15b.13; a. +uñğdañğ 30b.9;
eli a. +sız 27a.1, 27a.2
- ava -2-** sıcak yer, ova (bkz. *yawa yer*
“sıcak yer” DLT 454; *ova*
“düzanlık, düzengah, düzən yer;
ovalıq” ADİL-III 534b)
a. yerlere 19b.2, 27a.2
- ‘avām -1-** avam, alt tabaka
‘a. kal- 20b.3
- avçı -3-** avcı
o. gel- 4b.4; o. gör- 8a.2; o. +dañğ
4b.4
- avla- -3-** av avlamak, av yakalamak
a. -dı 26b.9; a. -ram 26b.11; a. -yım
27a.1
- avsız -2-** avsız
eli a. 27a.1, 27a.2
- ay -10-** 1. ay, gökteki ay 2. ay, yılın on iki
bölümünden her biri, yaklaşık
olarak 30 günlük zaman dilimi
a. 3a.7, 5a.9; a. başına 21a.10; a.
gel- 4b.2, 10a.7; uca a. gör- 8a.2; a.
öt- 20b.1; a. sevin- 18b.10; a.
+ılañğ 22b.11, 23a.4
- ayağ -8-** ayak
a. +a 23b.4; a. +ı 24b.1; a. +ın
2a.12; a. +ına 31a.1; a. +ında 6a.9;
a. +ındañğ 24b.3; a. +ını 13a.3; a.
+ları 8b.8
- ‘ayāl -1-** ayal, kari, eş
‘a. vër- 21b.6
- aydın -4-** aydın
a. akşam 4b.10; a. +ı 3a.1; a. ol-
27b.1; gözün a. kıldur- 24a.5
- aydın akşam -1-** gece gündüz, aralıksız, ara
vermeden
a. 4b.10
- aydınlı -1-** aydınlı, ışıklı, münevver
a. sekkiz uçmak 2b.9
- âyet -2-** âyet, Kur’an surelerini oluşturan
kısımlardan her biri
â. âyet 2b.9; âyet â. 2b.9
- ayğır -2-** (krş. *aykır*) aygır, damızlık erkek at
al a. +ı 25b.6; a. +ısañğ 27b.10

- ayındırı** -1- (< *ayın+duru*; krş. *ayın şayın* “açık, aydın” KşkS 91a; krş. DKK Drs. ve Vat. *akındır*; krş. **ayındırı**) arı duru, saf, tertemiz
a. daşkun sular 2b.8
- ayındırı** -3- (krş. **ayındırı**) arı duru, saf, tertemiz
a. daşkun çaylara 14a.9; a. daşkun sular 15b.7; a. daşkun suyuñg 27b.9
- ayır-** -5- ayırmak
a. 21a.13; a. -a 21a.13; a. -sa 4b.7; a. -ur 8a.8, 10a.13
- ayluğ** -1- aylık, belirli bir aydan beri var olan
altı a. +ına 10b.2
- ayran** -1- ayran
açca a. 14b.2
- ayrıl-** -6- ayrılmak
a. -dı geldi 19b.9; a. -dum 27a.1; a. -duğı 5b.9; a. -sa 9a.6, 24b.5; a. -ubdur 5b.6
- aykağ** -1- çok konuşan
a. +laruñg 15b.1
- aykır** -3- (krş. **aygır**) aygır, damızlık erkek at
a. al- 4b.7; a. dut- 8a.8, 10a.13
- az** -2- az, çok olmayan
a. +dur 25a.3; a. götür- 21a.7
- az-** -2- azmak, yolu kaybetmek
a. -ar 10b.12; a. -masa 1b.10
- azdur-** -1- azdırmak, azmasına sebep olmak, yoldan çıkarmak
a. -masa 1b.10
- azu** -4- azı, azı dişi
a. +ların 4b.14, 10b.6; a. +sı 6b.10, 22a.8

B

- baba** -1- baba
b. yağşı 22b.5
- badad-** -3- 1. bağdaltmak, bağdalama işine maruz kalmak 2. *mec.* yenilmek (krş. *bağda-* “güreşte sarma takmak” DDK)
b. -mağ 4a.6^{haşiye}; b. -mağ yok 4a.6; b. -ur mı 4a.6
- bağdaş** -3- bağdaş, sağ ayağı sol uyluğun, sol ayağı sağ uyluğun altına alarak oturma biçimi
b. kur- 29b.1, 29b.6, 31a.3
- bağdaş kur-** -3- bağdaş kurmak, sağ ayağı sol uyluğun, sol ayağı sağ uyluğun altına alarak oturmak
b. -dı 29b.1, 31a.3; b. -mış gördi 29b.6

- bağır** -5- bağır, göğüs, ciğer
b. öpke 8b.4, 22a.3; b. öpkesin 25a.12; çara b. 10b.8; b. del- 19a.9
- bağırt-** -1- bağırtmak, bağırtmasına yol açmak
bağırd-ur 14a.4
- bağla-** -2- (krş. **bağla-**) bağlamak
b. -yañg 13a.9; b. -yubañg 6b.11
- bahadır** -2- bahadır, batur, savaşlarda gücü ve yılmazlığıyla üstünlük kazanan veya yiğitlik gösteren kimse
b. 2b.3; b. ol- 12b.9
- bahâne** -1- bahane, bir şeyin gerçek sebebi gizlenerek ileri sürülen uydurma sebep
b. tap- 29a.6
- bahâne tap-** -1- bahane bulmak, bir işi yapmak veya yapmamak için sözde sebep göstermek
b. -mayub 29a.6
- bağ-** -20- bakmak
b. -añg 14a.8, 14a.10, 14a.11, 14a.14, 14b.1, 14b.3, 14b.5, 14b.7, 14b.8, 14b.10, 14b.12; b. -anda 2a.12, 13a.3, 15a.1; b. -ar 9b.10, 14a.8^{haşiye}; b. -dı 27b.2; kıya b. -anda 25a.11; kıya b. -dum 25a.2
- bağı bağ-** -1- bakınmak (krş. *saçı saçmak* “gelinin başına para serpmek” DS 3509a)
b. -ar 9b.9
- bağıncağ** -1- nişangâh, (?) atın iki kulağının arası
dik b. 11a.9
- bağır** -1- bahir, deniz
b. ve berrde 2b.10^{haşiye}
- bağrı kuş** -1- deniz kuşu, bahri
b. +lar 26b.7
- bağt** -3- baht, kader, talih
b. +ı 19a.1, 21a.12, 21b.3
- bağla-** -2- (krş. **bağla-**) bağlamak
b. -dı 30b.11; b. -dum 25a.9
- bal** -1- bal
b. +ı 17b.11
- bâl** -1- kanat, kol
per ü b. +ım 1a.6^{haşiye}
- balçağ** -1- kılıcın sapı, kılıcın tutulacak yeri, kabzası
b. +ında 6b.11
- balğı-** -3- (krş. **balğı-**) parlamak, parıldamak, ışıdamak, ışık saçmak
b. -r 3a.7, 3a.7^{haşiye}; b. -rsa 18b.10
- balğı-** -2- (krş. **balğı-**) parlamak, parıldamak, ışıdamak, ışık saçmak
b. -r 5a.8, 5a.8^{haşiye}

- bāliğa** -1- ergin, kemale erişen, kâmil
hikmet-i b. 2b.7
- baluğ** -1- balık
b. +uñg 5a.13
- bañga** -1- (bkz. **men**; krş. **mañga**) bana
b. 1a.14
- bāraka'l-lâh** -1- 1. Allah mübarek etsin,
hayırlı uğurlu olsun anlamında bir
söz 2. beğenilen, takdir edilen bir
şey karşısında “maşallah, aferin, ne
güzel” anlamında kullanılan övgü
sözü
b. aqam 29b.7
- bārgâh** -1- bargâh, içine izinle girilen yer,
otağ, yüksek divan
b. evli 11b.8
- bārgir** -2- beygir, sadece yük taşımakta veya
araba çekmekte kullanılan at
b. atlar 8b.13; b. +i 23a.10
- barmaq** -1- parmak
b. at- 3b.5
- bārū** -1- kale duvarı, sur
b. +sında 11b.5
- bas-** -12- basmak; yenmek
b. -a 21b.8; b. -añg 25b.4; ada b. -a
2a.11, 13a.1, 25a.10; b. -anda
2a.12, 13a.3; b. -ar 3b.9, 9b.12;
yanın b. -a minilür 15a.1; b. -maq
15b.12; b. -ub 7b.10
- basım-** -1- basılmak, alt olmak, mağlup olmak,
yenik düşmek, yenilmek
b. -maq 4a.6^{haşiye}
- baş** -38- baş
b. al- 15a.9; b. getir- 11b.10; b.
üktür- 9b.5; b. uçur- 19a.11; b. vër-
15a.8; b. yê- 4a.11^{haşiye}; b. +a 6a.11,
6a.13, 14a.7; b. +dañg 8a.8, 24a.3;
b. +ı 2b.2, 4b.7, 7a.6, 10a.13, 13a.7,
13a.10, 13b.1, 14a.1, 15b.1, 24a.10,
25b.7, 29a.11, 29b.5, 30a.4; b. +ım
13b.11, 25b.4; b. +ına 19b.3,
21a.10, 21a.11, 27b.1; b. +ındañg
5a.5; b. +ını 30a.4; b. +lar 2a.6,
7a.10; b. +ları 6b.10; b. +um
21a.12, 21b.3
- baş yê-** -1- mahv etmek, yok etmek (*başımı
yemək* “məhv etmək” ADİL-I
237b)
b. -maq 4a.11^{haşiye}
- başa yêtür-** -1- sona erdirmek, bitirmek
b. -e bilmez 14a.7
- başaruk** -1- deneyim, tecrübe (krş. *bacariq*
“təcrübə” ADİL-I 195b; *başarık*
“başarı”, *başarıklı*, *başarat*,
başaratlı “becerik, becerikli” DS-II
552b, 553a)
- ël b. +ı 2b.12
- başlı** -2- başlı, başı olan
yèddi b. 19b.3, 27a.9
- batman** -2- batman, bir ağırlık ölçü birimi
altmış b. 20a.1; on altı b. 29a.1
- batır-** -3- batırmak
b. -masa 7a.13; b. -sa 4b.14; b. -ur
10b.6
- bay** -2- bay, zengin
b. évleri 15a.12; b. +lar 22a.13
- baydağ** -2- bayrak, sancak
b. cıdasına 13a.9; ala b. 30a.1
- baydağlı** -1- (krş. **baydağlı**) bayraklı, sancaklı,
bayrağı olan
ala b. 19a.9
- baydağlı** -2- (krş. **baydağlı**) bayraklı, sancaklı,
bayrağı olan
ala b. 6b.13, 7a.1
- bāzī** -2- (bkz. **tañl-ı bāzī**) doğan kuşu ile
ilgili
tañl-ı b. 7b.7, 9b.14
- bāzū** -1- pazı
b. +ları 8a.10
- bedev** -14- cins at, bir cins at, bir at cinsi
b. 11a.10; b. atlar 5b.12, 7a.11,
7a.13, 17a.8, 23a.2, 23a.9, 24a.12;
b. atları 24b.2; b. gerek 16a.9; b.
soy 15a.4; b. yañşı 22b.4; b.
+lerüñg 9a.2; b. +üñg 16a.9
- bedevli** -2- bedevi olan, bedev atlı, cins atlı
Şam b. 2a.7, 12b.11
- bed-mest** -1- 1. sarhoşluğu kötü, fena sarhoş
2. kendini bilmeyecek derecede
sarhoş
b. igid 17a.6
- bed-nefs** -1- nefsi kötü olan, kişiliği kötü olan,
aşlı, soyu kötü olan, kötü ruhlu
b. +ilen 20b.7
- bedirli** -4- bedirli, dolunaylı
b. ay 3a.7, 4b.2, 5a.9, 10a.7
- beg** -2- (krş. **bêg**) bey
b. +ine 14b.5; b. +leri 20a.7
- bêg** -15- (krş. **beg**) bey
altı b. 26a.13; b. kıl- 26a.14; b. +i
12b.9; b. +ler 10b.14, 11b.3, 14b.5,
17a.12, 19b.10, 20b.3, 23b.7; b.
+ler-ileñg 26a.12; b. +lerindenñg
24b.10; b. +lerini 26a.3; b.
+lerinüñg 12a.2
- bêgzâde** -1- beyzade, bey oğlu, soylu kimse
b. +ler 6a.5
- bêl** -10- bel
b. kuvveti 3a.1; b. bakla- 25a.9; b.
+deñg 4a.13, 10a.9; b. +i 10a.5; b.
+indeñg 6b.14, 16a.11, 19a.10; b.
+ine 30b.11; b. +i inçe 18b.1

- bél bakla-** -1- birisinin kendisine yardımcı olacağına inanmak, güvenmek
b. -dum 25a.9
- belâ** -1- bela
b. +sındañg 15b.2
- belki** -4- belki
b. 1b.5, 2a.4^{haşiye}, 27b.7, 30a.12
- belleş-** -1- bulaşmak, bulanmak (bkz. bələş- “bulaşmaq, bulanmaq” ADİL-I 274a)
b. -ür 15a.8
- belli** -2- belli, bilinen; saygın
b. Oğuz 2b.3^{haşiye}; soyı b. 8b.14
- bëlli** -2- belli, beli olan
kışka b. 8b.14, 11a.6
- benğze-** -3- benzemek
b. -r 15a.13; b. -rmiş 23b.9, 23b.11
- berâber** -1- beraber, birlikte, aynı düzeyde
b. 13a.13
- berâziş** -1- görk, güzellik, gösteriş
b. 3a.1^{haşiye}
- bere** -1- pusu, av beklenen yer
b. +sine 7b.10
- bereket** -2- bereket, bolluk
b. +i 2b.13, 21a.7
- berk** -5- berk, serti katı, sağlam
b. daş aqılunğ 8a.14; b. qal'elere 12a.1; yanı b. +ce 3a.8, 4b.12, 10b.4
- berr** -1- kara, toprak
bağr ve b. +de 2b.10^{haşiye}
- besle-** -1- beslemek
b. -yübenğ 16a.5
- bëş** -3- beş
b. 20b.5; b. vaqit 24a.5; b. yaşına 21b.7
- bëş vaqit** -1- beş vakit, günün sabah, öğlen, ikindi, akşam ve yatsı zamanları; bu vakitlerde kılınan namaz
b. namâz 24a.5
- beter** -1- beter, daha kötü, çok kötü
yağıdan b. 3a.2
- beyit** -1- beyit, anlam bakımından birbirine bağlı iki dizeden oluşmuş şiir parçası
b. +de 1a.6^{haşiye}
- bëyle** -2- böyle
b. 30a.8; b. kim 1a.11^{haşiye}
- beze** -1- zavallı, miskin, çaresiz
b. miskîn 22a.13
- bezen-** -2- bezenmek, süslenmek
b. -di 1a.6; b. -ende 24b.1
- bıçak** -3- bıçak
b. 1b.2; b. çek- 1b.1; b. +ın 29b.1
- bıçak çek-** -1- bıçak vurmak, bıçakla kesmek
b. -di 1b.1
- bıg** -2- bıyık
b. +larını 13b.4; b. +larınunğ 13b.6
- bıldırıcın, bıldırıcın** -2- bıldırıcın
fere b. 10a.4, 15b.13
- bī-naşib** -2- nasipsiz, nasibi olmayan, kıymetsiz, istediğine ulaşamayan
b. -et- 24a.8; b. -eyle- 17b.8
- bihişt** -3- cennet, uçmak
b. -de- 1a.6^{haşiye}; b. ma' nâsınadır 1a.6^{haşiye}; sekkiz b. 2b.9^{haşiye}
- bil-** -14- 1. bilmek 2. -a/-e ekli fiillerle yeterli bildiren birleşik fiiller oluşturur
b. 23b.9; b. -düm 26a.9; b. -gil 3a.3; b. -meyeler 21a.7; b. -mez kavat 17a.5; çala b. -mez 22a.9; çapa b. -mez 22a.6; dëye b. -meye 21a.2; götüre b. -mezdi 20a.2; qorqu b. -mez 29b.12; mine b. -mez 22a.6; teprde b. -mezdi 20a.8; yëtüre b. -mez 14a.7, 22a.9
- bilek** -6- bilek
b. güci 6b.3; b. dart- 3b.4; b. omra- 9b.3; aq b. +de 6b.4, 19a.7, 20a.8
- bilge** -1- bilge, bilgili
özi b. 18a.7
- bilgi** -3- bilgi
b. gerek 2b.5; b. vër- 2b.5; b. +sinde 23a.14
- bilik** -1- akıl, us, anlayış, kavrayış, bilgi
b. çaş- 10b.12
- bilik çaş-** -1- (krş. 'akıl az-)
b. -ar 10b.12
- bilin-** -2- bilinmek
b. -mez 20b.9
- bir** -69- bir
b. 2a.4^{haşiye}, 17b.4; b. Allâha 14b.11, 17b.4; b. Allâhdanğ 9a.11; b. Allâhunğ 1b.7, 16a.12; b. arada 2b.11; b. araya 20b.10; b. aqac 22a.10; b. av 26b.11, 26b.13, 27a.1; b. boqundañg 29a.11; b. bölücek 9b.10; b. cebbâre 25a.9; b. dem 28b.8; b. dişini 2a.2; b. ejdehâya 27a.10; b. et 4a.4^{haşiye}; b. év 22a.4; b. gecede 8a.13; b. geçisi 21b.1; b. gözi 28b.12; b. gün 9b.1, 17a.5, 17a.6, 26b.1; b. hâbbım 23b.7; b. hâlet 3b.1^{haşiye}; b. igid 10b.11, 28b.7; b. igide 5a.4; b. qal'edür 18a.1; b. qara daş 19b.9; b. kız 21a.9; b. kentde 20b.5; b. kez 18b.10; b. kimseden 4a.11^{haşiye}; b.

- kişinüñg 2b.14; b. merd igid 6b.7, 15a.6; b. muhannes 5a.6, 22a.7; b. mübârek tişi 2a.4^{haşiye}; b. nâmerd 15a.4; b. necât 28b.2; b. nesteni 27a.8, 27a.9; b. otağ 28b.5; b. oğılañg 28a.4; b. pûlum 23b.7; b. sâ'at-cuğ 28b.8; b. şılalğa 30b.9; b. taşarrufılañg 30a.4; b. tepeye 30a.10; b. tişiñg 2a.4^{haşiye}; toğsan b. min 1a.4; b. yarağa 28b.7; b. yerde 20b.4; b. yılan 28b.1; b. yilandur 27b.13, 29a.2; b. zârbılan 13a.11; b. dâ- 28a.12; b. var- 17a.11; b. +er arşun 4a.6; b. +icügin 9b.11
- bir arada** -1- toplu bir durumda, birlikte, toplu olarak
b. ol- 2b.11
- bir araya** -1- bir yerde toplanma, bir yerde yan yana olma
b. 20b.10
- birer** -1- birer, herkese bir
b. arşun 4a.6
- biricük** -1- biricik, eşi, benzeri, ikincisi olmayan ve çok sevilen, tek, yegâne
biricüg+in 9b.11
- birbiri** -4- birbiri, karşılıklı olarak bir diğeri
b. +ne 7a.8, 9a.3, 20b.11; b. +nünğ 20b.6
- biş-** -1- pişmek
b. -se 17b.1
- bişür-** -2- pişirmek
b. -e 21b.3; b. -mişem 21b.4
- bit-** -6- 1. bitmek, bitki çıkıp yetişmek 2. bitmek, tükenmek 3. inanmak 4. yerine getirmek
b. -ince 22a.12; b. -mese yeg 22a.12; b. -meyeler 20b.6; b. -mezmiş 23b.12; otı b. -mez 22a.10; b. -üb 15b.6
- bitir-** -1- bitirmek
b. -ür 11a.1
- bitün** -1- bitün
b. niyyeti 1b.10
- biz** -2- biz
b. 30a.9; b. +i 30a.10
- boğaz** -1- boğaz
b. +ına 28a.8
- boğun** -3- boğum
b. boğun 29a.8; boğun b. 29a.8; b. +dañg 29a.12
- boğun boğun** -1- boğum boğum (art arda)
b. şişle- 29a.8
- bol** -3- bol, nicelik bakımından olağandan veya alışıldandan çok
b. ni' metli 11b.12; b. h'vâni 1b.11;
- b. tanablı 11b.9
- borçlı** -2- borçlu, borcu olan, borç almış olan, verecekli
b. +laruñg 2a.10, 13a.1
- bostân** -1- bostan
b. ek- 23b.13
- boş** -1- boş
b. yerindeñg 20a.2
- boşat-** -1- boşaltmak
boşad-ubanı 20a.4
- boy I** -2- boy, bir şeyin tabanı ile en yüksek noktası arasındaki uzaklık
b. +ı uzun 20a.13
- boy II** -2- destan, hikâye
b. boyla- 2b.4
- boy boyla-** -1- destan söylemek, hikâye anlatmak
b. -dı 2b.4
- boya-** -2- boyamak
b. -dı 28a.6; b. -dum 19b.5
- boyınlı** -1- boyunlu, boynu olan
tasma b. 11a.7
- boyla-** -1- destan söylemek, hikâye anlatmak
boy b. -dı 2b.4
- boylı** -1- boylu, boyu olan
toğa b. 19a.1
- boyun** -8- boyun
boyn+
b. +ı 4b.13, 10b.5; b. +ın 13b.14, 25b.5; b. +ın budın 8a.9; b. +ı yoğun 4b.14, 8b.1, 10b.6
- boyını yoğun** -3- boynu kalın olan; *mec.* güçlü
b. Türk 4b.14, 8b.1, 10b.6
- boynuz** -5- boynuz
b. +ı 6b.13; b. +ındañg 20a.6; b. +ıylan 3b.3, 6b.3; b. +ı burma 1b.2
- boz** -3- boz, açık toprak rengi, kül rengi, gri; bu renkte olan
b. +ca 8b.7; b. ütelgi 10a.2, 15b.11
- bozlan-** -1- (üfleli çalgılar için) çalınmak, yüksek ses çıkarmak, ses vermek
b. -sa 9a.4
- böğürt-** -2- böğürtmek, bağürtmek
böğürd-eñg 12b.4, 25b.10
- böl-** -3- bölmek
b. -er 9b.6; b. -se 19a.12; b. -ücek 9b.10
- bölücek** -1- ufak bir bölük, parça, bölük
bir b. çay kuşına 9b.10
- bölük bölük** -1- bölük bölük, parçalara ayrılmış bir biçimde
b. 6b.7
- böri** -1- (krş. *börü*) kurt
b. 3a.11^{haşiye}

- börü** -2- (krş. **böri**) kurt
b. +si 24b.7; b. sinsi- 3a.11
- böyü-** -2- büyümek
b. -duğca 13a.5; b. -miş 16b.13
- böyük** -3- büyük
böyüg+i 13b.1, 13b.7, 14a.1
- böyül-** -1- büyümek
b. -duğca 2a.14
- bu** -19- bu
b. 1a.6^{haşiye}, 1b.5, 2a.4^{haşiye}, 2a.8^{haşiye}, 2b.6; b. burcundaᅇ 14a.3; b. cihānı 22a.4; b. dergāhdanᅇ 14b.11; b. dünyāda 1b.9, 16b.10; b. ejdehānuᅇ 27b.4, 29b.10; b. kapıdan 22a.4; b. soyları 18b.8; b. tepe 27b.3; b. yerleri 18b.6; b. +dur 1a.6^{haşiye}, 1b.5, 2b.6
- bucağ** -1- bucağ, kenar, köşe, yer
b. +ında 14b.4
- bud** -2- but, insan vücudunun kalça ile diz arasındaki bölümü
kol b. 9a.8; boynın b. +ın 8a.9
- buğda** -2- buğday
b. 6a.9; b. danlı 13b.6
- buğur** -1- buğur, buğra, erkek deve, iki hörgüçlü deve
b. +ısaᅇ 27b.11
- buᅇti deve** -1- Horasan devesi, Horasan bölgesinde dişi Arap devesi ile erkek Acem devesinin çiftleştirilmesinden üremiş, kızıl renkte olan, güçlü, büyük ve uzun boyunlu bir deve cinsi; iki hörgüçlü deve, güçlü ve soğuşa dayanıklı iki hörgüçlü tüylü deve cinsi.
b. deve 17a.9
- buk** -1- buğ
b. +ıymış 27a.12
- bula-** -1- bulamak, sallamak
b. -yub 16a.11
- bulanduruğ** -1- bulanık, bulandırılmış olan, bulanmış olan, duru olmayan (bkz. *bulandırır* “bulanıq, çirkli” ADL-I 63b; krş. **bulanuğ**)
b. sası suyu 14a.10
- bulanuğ** -1- (krş. **bulanduruğ**) bulanık, bulanmış olan, duru olmayan
b. sası su 22a.12
- bulaş-** -2- bulaşmak, bulanmak
b. -dı 28b.12; b. -ursaᅇ 29a.3
- bulut** -13- bulut
b. 4a.1, 5b.3, 7b.3; b. altına 7b.7, 9b.8; b. altındaᅇ 7b.8; b. erdemidür 15b.4; b. koy- 11a.3; b. ol- 19b.1; b. öt- 8a.1, 10a.6; dan b. +ı 24a.9; b. +uᅇ 5b.4
- bur-** -3- burmak
b. -a sara 3b.2, 3b.2^{haşiye}; boynuzu b. -ma 1b.2
- bura sara çap-** -1- *harf.* burarak sararak çapmak; *mec.* sağa sola dönüşler yaparak koşturmak (?)
b. -ar ol- 3b.2
- burc** -3- 1. burç, kale duvarlarından daha yüksek, yuvarlak, dört köşe veya çok köşeli kale çıkıntısı, kule 2. dalların en uç bölümü
b. +ına 3a.8, 14a.4; b. +ındaᅇ 14a.3
- burçlı** -1- burçlu, burcu olan, kulesi olan
ağca b. kal'elerüᅇ 11b.2
- burma** -1- burma, burulmuş biçimde
boynuzu b. 1b.2
- burun** -1- burun
burn+
b. +ı 4a.2
- burul-** -3- burulmak
b. -anda 3b.3, 6b.3; b. -mayub 3b.4
- bus-** -1- pusmak, pusuya yatmak, pusuda beklemek
b. -ub 4a.5
- busaluğ** -1- duman, sis, pus (krş. *pusarığ* “id.” DDK Drs. 23b.2 ve 141a.4)
kay b. erdemidür 15b.4
- busu** -4- pusu, birine saldırmak için saklanarak beklenen yer
b. 4a.13^{haşiye}; b. +daki 3b.6, 4b.10, 8b.4
- buta** -1- çalı
geᅇgerçek b. +sı 28a.7
- buyruğ** -1- buyruk, buyuru, emir, ferman
b. ol- 5a.9
- buyrul-** -1- buyrulmak, buyurma işi yapılmak
b. -masa 6a.4
- buyur-** -4- buyurmak, emretmek
b. -dum 25a.10, 26a.4; b. -masa 23b.8; b. -mişdum 19b.7
- buzav** -1- buzağı
dana b. 21a.5
- büdre-** -1- sendelemek, sürçmek
b. -mese 22b.3
- bühtān** -2- bühtan, kara çalma, iftira
b. belāsındaᅇ 15b.2; b. sözi 15a.13
- bük-** -5- 1. bükmek 2. (krş. **bükse-**) yolu tayyetmek, aşmak, katetmek
b. -er 3a.13, 3a.13^{haşiye}, 10b.12; b. -üb 6b.14, 19a.10
- bükse-** -1- (krş. **bük-**) yarmak, yolu tayyetmek, aşmak, katetmek

- b. -mağ 16a.4
bürçekli -2- pürçekli, pürçeği olan, zülflü, zülfü olan
 ağ b. 2b.12; kız b. 9a.1
bürgüt -2- bürgüt, bir tür kartal (bkz. *bürgüd* "golden eagle" Lessing 148a)
 kara b. 2a.8, 12b.13
bürküt -3- fişkirtmek, püskürtmek
 b. -mese 7a.4; b. -se 19a.13
 bürküdü-ür 9b.4
bürül -1- bürünmek
 b. -düm-ise 19b.1

C

- cân** -9- can
 c. hurı 29a.9; c. vèr- 28b.7; c. +ğa 1a.6^{haşiye}; c. +ına 29b.12; c. +uñguzı 3a.5, 15b.3; c. +um 29b.8; c. +um lele 27b.3, 27b.6
canavar -1- canavar
 c. +lar 8b.4
cānib -1- canip, yan, taraf
 c. +deñg 9a.3
carçı -1- çağırmaç, tellal
 c. carla- 3b.13
carla- -1- carlamak, yüksek sesle duyurmak, ilan etmek
 c. -r 3b.13
cebbār -1- cebbar, kudret sahibi Tanrı
 c. +e 25a.9
cebedār -1- cephaneci, silahtar
 c. -idi 1a.11
cegen -2- saz (bitki)
 c. 3a.10^{haşiye}, 4b.5^{haşiye}
cehd -2- ceht, çaba, çabalama
 c. èyle- 28b.9; c. +in 11b.6
cehd èyle- -1- cehdetmek, çalışıp çabalamak
 c. -di 28b.9
cellādli -1- cellatlı, celladı olan
 yüz c. 11b.11
cemī -1- cemi, bütün, hep
 c. -i şehirlere 18a.4
cergele- -1- sıralamak (< Moğ. *cerge* Lessing 1045b; bkz. *cərgələ-* ADİL-I 405b, TMEN 161)
 c. -yüb 8b.6
cevāb -1- cevap, yanıt
 c. +ı 12b.14
cevābli -1- cevaplı, yanıtlı
 c. dil 23b.4
cevr -1- cevir, eziyet, cefa, üzgü
 c. +indeñg 21b.5
céyran -2- ceylan
 c. al- 15b.12; c. yıñ- 10a.3

- cezā** -1- ceza
 c. vèr- 12a.2
cezā vèr- -1- cezalandırmak
 c. -eñg 12a.2
cıda -17- süngü, kargı, mızrak
 c. 9b.2^{haşiye}, 12a.3^{haşiye}; c. bula- 16a.10; c. parıldat- 18a.6; c. +ileñg 28b.9; c. +lar 6b.13, 7a.2, 9a.7, 19a.9; c. +nuñg 12a.4, 26b.4; c. +sı 25b.10; c. +sına 13a.9, 30a.1; c. +sını 28b.6; c. +sınuñg 12b.4; c. +ya 15a.8
cılav -2- dizgin
 c. dart- 11a.11, 15a.3
cırasın -1- cılasun, yiğit kimse
 c. +lar 7a.9
cibir -3- süngü ucundaki demir (< Moğ. *cigür*, *ci'ür* "wing (of birds, insects, etc.)" Lessing 1053a; bkz. *cibir* "id." Nasiri 170a.1, *cibir* Seng. 215v.14)
 c. geç- 9a.7; c. +i 12a.4, 26b.4
cihān -5- cihan, evren, dünya
 c. 3a.6; c. yüzine 4a.7, 9b.9; c. +ı 22a.4; c. +uñg 16b.12
civānmerd -3- civanmert, mert yaratılışlı, yüce gönüllü, yiğit
 c. mālī 15a.11; c. er 1b.13; c. +leri 1b.4
cüft -1- saban, pulluk
 c. gavayına 14a.13; c. +e gèt- 21a.5
cüfte gèt- -1- çift sürmek, saban veya pulluk ile toprak işlemek
 cüfte gèt-e 21a.5
cüldü -2- 1. ödül, okçular ve bunlar gibilere verilen ödül 2. hizmet karşılığı verilen hediye, bahşiş (bkz. TMEN no. 162)
 c. қаp- 20a.13, 25b.6

Ç

- çadır** -1- çadır
 ç. +a 21a.13
çāh -1- kuyu, çukur
 ç. қазdur- 23b.13
çaқ I -5- çağ, vakit, zaman
 ç. +ında 18b.13, 28b.1; ç. +larda 24a.9, 24b.2, 24b.5
çaқ II -1- 1. sağlam, sağlıklı, sıhhatli 2. kaygısız, tasasız, üzüntüsüz
 damağumuñg ç. vaқtinde 26a.12
çaқır -5- çakır, şarap, içki
 la'li ç. 6a.3, 19b.8, 20a.3; ç. aç- 3b.7; ç. +dañg 6a.5
çaқır- -2- çağırarak
 ç. -maz mı 14b.1, 14b.9
çaқmur -1- gömgök, masmavi (bkz. *çaxmur*

- “çox göy (gözə aiddir)” ADL-I 88a)
 ç. gözli 12a.10
çal -3- boz, kır, alaca, kül rengi
 ç. kara kuş 2a.8, 12b.12, 25a.13
çal- -13- 1. çalmak, vurmak 2. sarmak, dolamak
 ç. -an 2a.5; ç. -ar 8a.13, 22a.8; ç. -a bilmez 22a.8; ç. -dı 1a.8, 2b.3, 28a.5; ç. -dum 19b.4, 26a.7; ç. -maz 2a.5; ç. -ub 8b.4, 13b.5, 24a.13
çalhan- -1- çalkanmak, çalkama işine konu olmak
 ç. -anda 11b.11
çalımlı -1- (krş. **çalımlı**) çalılımlı
 ç. 25a.13
çalın- -4- çalınmak
 ç. -acağ 9b.5; ç. -anda 9a.8, 10a.1, 24b.4
çalış- -2- vuruşmak, çarpışmak, savaşmak, kılıçlaşmak
 ç. -anda 6b.1, 22b.4
çalığı -1- çalgı
 ç. +sında 23a.14
çalımlı -2- (krş. **çalımlı**) çalılımlı
 ç. 2a.8, 12b.12
çaluk -2- çok sıçrayan, rahat durmayan at
 ç. atlar 10b.9, 11b.11
çanak -5- çanak
 ağac ç. 20b.11; daş ç. 20b.11; kara ç. 14b.2; çini ç. +a 23b.11; çan ç. +1 18b.4
çap- -7- çapmak, koşturmak, akın etmek, koşmak, vurup kesmek
 ç. -ar 3b.2, 22b.3; ç. -a bilmez 22a.6; ç. -a girse 2a.7, 12b.12, 25a.13; ç. -ubanı 16a.2
çapar -1- çapar, ulak, haberci
 ç. gel- 24b.10
çapıl- -1- yarılmak
 ç. -masa 6a.2
çapğun -1- soyguncu, baskıncı; *mec.* yaramaz
 ç. +1 3a.2
çâr havuz -1- büyük havuz
 ç. +lar 6a.2
çarhçı -2- 1. öncü (askeri terim) 2. topçu
 ç. buyur- 25a.10; ç. ét- 25b.1
çarp- -1- çarpmak
 ç. -ım 28a.13
çaş- -1- şaşmak, şaşırmak
 ç. -ar 10b.12
çatıl- -2- çatılmak, kurulmak
 ç. -masa 6a.2; ç. -mış-ıdı 19b.7
çav -2- ünlü, namlı (bkz. *çav* “şöhret, nam” YTS 63b)
 ç. erenler 18b.7
çay -7- çay, dereden büyük, ırmaktan küçük akarsu
 ç. kuşına 9b.11; ç. +lar 6a.8, 6a.11, 7b.4, 10a.3, 28a.13; ç. +lara 14a.9
çek- -15- çekmek
 ç. -di 1b.1, 28a.6, 28a.8; ç. -düm 20a.9; ç. -eñğ 13b.13; ç. -er 8b.3, 9b.8, 10b.8; ç. -icek bilek 9b.3; ç. -se 4b.13, 5a.1, 7b.8; ç. -üb 19b.5; ç. -übenğ 5b.3; ç. -übeni 5b.1
çekdür- -2- çektirmek
 ç. -di 2a.4^{hasiye}
çekil- -6- çekilmek
 ç. -ende 8b.9, 9a.6, 11b.9, 24b.4; ç. -se 3a.13; ç. -se yeg 22a.13
çekme -1- çizme, koncu diz kapaklarına kadar çıkan bir ayakkabı türü
 katı ç. 14a.12
çengâl -1- çengel
 ç. +da 17a.13
çer -1- terlemiş atta sulama sonucunda meydana gelen romatizma iltihabı
 ç. uğra- 10b.9
çerel- -1- (kırgınlık, şaşkınlık v.b. nedenlerden) gözleri fazla açıp bakmak
 ç. -ür 11a.11
çeşme -1- çeşme, pınar, bulak, kaynak
 ç. +sinüñğ 6a.1
çevür- -3- çevirmek
 yüz ç. -üb 23a.3, 23a.11, 25a.7
çevri -1- çevre, yöre, etraf, civar
 ç. +si 3a.11^{hasiye}
çevrül- -2- çevrilmek
 ç. -mese 6a.4; ç. -mişdi 19b.8
çınkı- -1- sinirden bağırmak (bkz. *çınkı*-ADL-I 77a; *çımşır*-ADİL 478a)
 ç. -r tep- 10b.10
çılığ- -2- (krş. **çık-**) çıkmak
 ç. -ar 11a.12; ç. -ar gör- 22a.5
çırâğ -2- mum, kandil, lamba v.b. ışık veren araç, çerağ, çırağ, ışık
 ç. ışığıdır 27a.4; ç. +1 2a.10
çık- -19- (krş. **çılığ-**) çıkmak
 ç. -añğ 27a.11; ç. -alım 30a.10; ç. -an 3b.4; ç. -ar 10b.10; ç. -ar gör- 27a.4; çıkub ç. -ub 5b.11, 15b.7; ç. -dum 26a.12; ç. -duktı 18a.5, 18a.12, 18a.14; ç. -mağa 28b.10; ç. -maz 18a.11, 18b.2; ç. -mazduğ 30a.9; ç. -sa 7b.7; ç. -ubanı 24b.1; ç. -ub çıkub 5b.11, 15b.6
çıkar- -3- çıkarmak

- ç. -aṅ dil 23b.6; ç. -dı 29a.4; ç. -ubdur 29a.7
- çiçek** -2- çiçek
çiçeg+i 14a.1, 25b.6
- çigin** -2- omuz
ç. ala 11a.13; ç. çök- 10b.13
- çilet** -1- saçmak, serpmek, serpiştirmek
ç. -se 4a.9, 7b.11
çiled-ür 9b.12
- çinî** -1- çini, pişmiş balçıktan yapılan, üstü sırlı ve süslü eşya
ç. çanağa 23b.11
- çirk** -2- kir, pas, pislik
ç. eglen- 23a.1, 23a.8
- çiskin** -1- çiskin, çiseleyen yağmur
ç. ol- 19b.2
- çok** -12- çok
ç. igidde 11a.5; ç. igidüṅ 11b.1; ç. kimseler 28a.10; ç. sözli 23b.2; aqçası ç. 18a.14; maḥbûbı ç. 18a.6; toḥulusı ç. 17a.10; ç. ek- 21a.7; ç. ol- 21a.6; ç. segirt- 10b.11; ç. -idi 1a.9
- çök** -4- çökmek
ç. -er 3a.12, 10b.13; ç. -se 19a.5; ç. -üb 16a.3
- çöl** -4- çöl
ç. yerlerde 15b.11, 23b.13; ç. yerlerüṅ 12b.14; ç. +ce 10a.3
- çölmek** -1- çömlük, toprak tencere
ç. al- 21b.1
- çubuk** -1- çubuk
ç. eg- 21a.14
- çuqul** -3- haberci, casus, dedikoducu, söz getirip götürən
ç. başı 15b.1; ç. çık- 18a.11; ç. +laruṅ 15b.1
- çün I** -1- 1. çünkü, madem ki 2. ne vakit ki, ne zaman ki
ç. 1a.3
- çün II** -1- (krş. **içüṅ**) için
ç. refâhı-çün 2b.7
- D**
- daban** -7- taban, aya, ayak tabanı
d. çal- 8a.13, 24a.13; d. kız- 11a.11; d. +ına 5a.7; d. +ı yasdı 17a.9; d. +ımı 14a.13; d. +umıla 20a.12
- daban çal** -1- taban tepmek, uzun yol yürümek, katetmek, bir yeri aşarak geçmek (krş. *daban döymək* “çox gəzmək” ADİL-I 506b)
d. -ar 8a.13
- daban kız** -7- *harf*. tabanını ısıtmak; koşu koparmak istemek (?)
d. -ar 11a.11
- dadan** -1- dadanmak, alışmak
d. -anlar 17a.11
- dadlı** -2- (krş. **dadlu**) tatlı, lezzetli
d. dirilük 20b.2; d. ta^cmlı zâd 21b.4
- dadlu** -1- (krş. **dadlı**) tatlı, lezzetli
d. kebâblar 6a.4
- dağ** -24- dağ
d. börüsü 24b.7; d. hündürü 15a.1; d. otları 20b.2; d. dolan- 19b.4, 28a.6; d. gözet- 11a.11; d. +a 7a.12, 14a.8, 24a.11; d. +daṅ 7a.12, 8b.12; d. +ına 1b.1; d. +lar 2b.8, 3a.8, 5b.10, 6a.7, 15b.6, 17b.5, 19b.2, 22a.10; d. +lara 24b.9; d. +ları 5b.11; d. +uṅ 27a.2, 27b.8
- dağıl** -1- dağılmak
d. -ur 17b.2
- dağıt** -1- dağıtmak
d. -masa 6b.8
- dahay** -1- haydi, (burada) hafifseme, alaytme, tikslenme belirten bir söz (< *di+hay*; krş. *haydi, haydın*)
h. devletli 21b.11
- dahı** -6- dahi, da/de, bile
d. 20b.6, 26b.13, 29a.9; d. +ca 20b.5, 23b.9
- daḥı** -4- dahi, da/de, bile
d. 1a.6^{hasiye}, 1b.13, 2a.4^{hasiye}, 16a.12
- dalad** -2- dişletmek, ısırtmak
d. -mağ yok 5a.3; d. -ur mı 5a.3
- dalan** -1- dalanmak, ısırmak, sokulmak
d. -maz mı 14a.9
- dalaş** -2- savaşmak, vuruşmak, dövüşmek, çarpışmak, kavga etmek
d. -anda 6b.1; d. -mış 16b.14
- dalaşuq** -1- savaş, kavga, çarpışma, vuruşma
d. +da 9b.2
- dalbu** -1- sallanmak, çırpınmak, kanat çırpmak (bkz. *talpır*- “kanat çırpmak” DLT 353; *talabr*- “çarpınmak, çırpınmak, oynayıp sıçramak” YTS 213a)
d. -r 3b.12
- dalda** -5- (krş. **daldaluq**, **kuytu**) dulda: 1. korunmaya ve sığınmaya yarayan yer, sığınacak, tehlikesiz yer, korunulacak, arkasına, altına veya içine girerek saklanılacak yer, kuytu yer, siper 2. koruma, esirgeme, himaye
d. 5a.1^{hasiye}; d. +sına 28b.6; d. +sında 7a.6, 28b.11; d. +sındaṅ 28b.10
- daldalan** -1- (bkz. **kuytulan**-) duldalanmak,

- sıĝınmak, barınmak, siper altına girmek
d. -ur 8b.3
- daldaluk** -1- (krş. **dalda**, **kıyıtı**) duldalanmaya, sıĝınmaya yarayan; dulda yer, dulda
d. +ı 7a.5^{haşıye}
- dalı** -4- 1. sırt, arka 2. omuz, omuz başı
aķ d. +muñĝ 20a.3; geñĝ d. +da 6b.4, 19a.8, 20a.8
- damaĝ** -1- keyif, ahval, durum, hal. **damaĝı** **çaķ** “keyfi yerinde, keyfi yolunda, sevinçli, neşeli, kaygısız olan (kimse)”
d. +umuñĝ **çaķ** vaķtinde 26a.12
- dāmān** -1- etek
d. +ında 27a.2
- damar** -2- 1. damar 2. kök
d. +ı 2b.8; d. +ındañĝ 22a.12
- damız** -1- damlatmak, damla damla akıtmak
d. -sa 4a.4
- dan** -2- tan, güneş doğmadan önceki alacakaranlık, fecir
d. bulutı 24a.9; d. yulduzı 17b.9
- dan bulutı** -1- tan bulutu, tan yerinde beliren kızarmış bulut
d. saral- 24a.9
- dan yulduzı** -1- çoban yıldızı
d. doğ- 17b.9
- dana** -1- dana, ineĝin süttten kesildikten sonra bir yaşına kadar olan yavrusu
d. buzov 21a.5
- danış** -3- konuşmak
d. 30b.6; d. -dı 1a.5; d. -masañĝ 30b.6
- dar** -3- dar
d. arĝalı 8b.14, 11a.6; d. yerde 14b.8
- darāĝ** -1- tarak
d. yaz- 3b.6
- dara** -1- üşmek, üşüşmek, bir kişiye topluca saldırmak (krş. **daraş**- “bir şeyin üzereine doluşmaq, toplaşmaq, yıĝıřmaq; qonmaq. **bir-birine daraş-mec.** bir-biri ile dalaşmaq, mübarizə etmək, boĝuřmaq, çekişmek, bir-birini məhv etməyə çalışmaq” ADİL-I 537b; krş. **darı**- “id.” DKK; bkz. Tezcan 2018: 122-123)
d. -r 9b.1
- dart** -3- çekmek
d. -ar 3b.4, 11a.11, 15a.3
- daruĝa** -2- şehir, kasaba ve köylede güvenlik ve vergi toplama gibi işlerle görevli kimse
d. ol- 20b.6; d. tik- 26a.11
- daş** -10- taş
d. aĝılunĝ 4b.12, 10b.4; d. aķılunĝ 8a.14; d. çanaķ 20b.11; d. ayrıl- 19b.9; d. döşe- 13a.10; d. +a 4a.2; d. +dañĝ 1a.11; d. +ı 2a.4^{haşıye}, 19b.11
- daş** -3- taşmak
d. -dı 27a.14; d. -maķ 15b.8; d. -sa 7b.4
- daşlan** -1- akmak, dökülmek, taşıp dökülmek, gelmek
d. -añĝ 13b.7
- daşkun** -6- taşkın
d. çaylar 6a.8, 6a.10; d. çaylara 14a.9; d. sular 2b.8, 15b.7; d. suyuñĝ 27b.9
- da‘vā** -1- kavga, savaş, vuruşma, çarpışma
d. +ylañĝ 20b.3
- davlı** -1- 1. gönüllü, istekli 2. iddialı (bkz. *do: düş*- “fürsət düřmæk, imkan düřmæk” ADL-I 147b; krş. Fa. داو “sıra” Deh. 10422a)
d. igid 7a.8
- dayan** -2- (krş. **dayañĝ**-) dayanmak, yaslanmak, güvenmek
d. -sa 11b.14; d. -ursañĝ 17b.4
- dayañĝ** -1- (krş. **dayan**-) dayanmak, yaslanmak, güvenmek
d. 17b.4
- dayı** -8- dayı
d. de- 21a.1, 21a.2; d. +sı 13a.12, 13b.14^{haşıye}, 25b.5; d. +sına 21a.1, 21a.2; d. +sında 23a.12
- de** -91- demek, söylemek
d. -di 26b.9, 26b.13, 27b.6, 27b.8, 27b.14, 29b.7, 29b.8, 29b.10, 30a.11, 30b.1, 30b.6; d. -duĝdan 2b.10^{haşıye}; d. -dükleri 27b.6, 27b.13, 29a.2; d. -düm 25a.3, 25a.9; d. -gil 27b.6; d. -medin 11b.10; d. -mekdür 1a.11^{haşıye}, 2b.9^{haşıye}, 2b.13^{haşıye}, 3a.13^{haşıye}, 4a.5^{haşıye}; d. -mesünler 28a.14; d. -meyübeni 4b.10; d. -mez 17b.3, 30a.8; d. -mişdür 1a.6^{haşıye}; d. -r 2b.5, 3a.4, 3b.14, 9a.12, 11a.1, 14b.12, 15b.2, 17a.3, 17b.2, 17b.3, 18b.9, 20b.1, 22b.1, 24a.7, 24b.5, 24b.9, 26a.3, 26a.14, 31a.4; d. -r-ikenĝ 23b.7; d. -rler 4a.4^{haşıye}, 14a.8^{haşıye}, 29a.5, 30b.5; d. -r olsa 5b.2; d. -se 16b.1, 16b.2; d. -sek

- 16b.14; d. -sem 27b.7; d. -ye 21a.1, 21a.3, 21a.13, 21a.14, 21b.1, 21b.4, 21b.5; d. -yeñg 24a.4; d. -yende 7a.8, 11b.10, 23b.4, 24b.14, 25a.1, 25a.2, 25a.4, 25a.5, 25a.6, 25a.7; d. -yenüñg 28a.12, 28a.13; d. -ye bilmeye 21a.2; d. -yüb 2a.4^{haşıye}, 13a.12, 14a.14; d. -yübeni 14b.2, 14b.6, 14b.9, 21b.11, 26a.14, 29b.3
- deg-** -8- deġmek; deġerli olmak
d. -di 29a.2; d. -dügi 12a.1; d. -e 21b.8; d. -eñg 12a.1; d. -ecek ġeyim 19a.9; d. -icegiz 9b.4; d. -meyeñg 12a.1; d. -übeni 5b.6
- degirmi** -2- (bkz. **dest degirmi**) deġirmi, yuvarlak
d. saġrılı 11a.8; d. +ce saġrılı 8b.14
- dęgricek** -1- saġrı (?) (< *tegre* “çevre, yuvarlak” ED 485b; krş. *diyircæk* ADİL-I 653a)
dęgriceg+i yumrı 17a.8
- degül** -8- deġil
d. 2a.4^{haşıye}, 20a.1; altı d. 20a.11; d. -midür 4a.3, 4a.6, 17b.10, 18a.4, 18b.4
- dék** -2- (krş. **tek**, **teki**) gibi
d. 1a.6^{haşıye}, 1a.11^{haşıye}
- del-** -2- delmek
d. -er 9b.2; d. -üb 19a.9
- deli** -1- (krş. **delü**) deli
d. göñgöl 23b.10
- delü** -4- (krş. **deli**) deli
D. Dönmez 20a.4; d. +si 12a.11, 24b.8, 26b.2
- dem I** -16- zaman, an, çağ
d. 28b.8; d. şeşperine 30a.1; d. şeşperler 12a.5; d. +de 8b.13, 9a.9, 15a.5, 16b.3; d. +i 6a.12, 6b.1, 6b.4, 6b.6, 6b.10, 6b.13, 7a.3, 7a.6, 7a.12; d. +inde 10b.8, 22b.2
- dem II** -2- 1. kılıç, hançer, bıçak v.b. keskin yanı 2. keskin
d. şeşperine 30a.1; d. şeşperler 12a.5
- demür** -4- demir
d. donlar 6a.14, 6b.2; d. donlı 9a.9, 16b.5
- deñg** -1- dek, deġin, kadar
ağşama d. 21b.2
- deñgiz** -5- deniz
d. ġüni 14b.13; kaynar d. 12a.3; d. +i 5a.12; d. +lere 15a.13; d. +lerüñg 5a.12
- denli** -1- denli, kadar
buġda d. 13b.6
- dere** -4- dere, vadi
d. tepe 21a.4; d. kıyıtısına 5a.1, 8b.2, 10b.7
- dergâh** -1- dergâh, kapı, huzur, kat
d. +dañg 14b.11
- deri** -5- deri
d. +sin 29b.10, 29b.11; d. +sindenġ 29b.12, 30a.3, 31a.1
- derin** -1- derin
d. suda 14b.8
- derinti** -1- derinti, insan kalabalıġı, şuradan buradan toplanmış insan kalabalıġı
d. +ler 20b.4
- derviş** -5- derviş
d. gerek 2a.4; d. +ler 2b.10, 2b.10^{haşıye}; d. +lere 14b.8; d. +lerüñg 2a.3
- dest degirmi** -1- yusyuvurak, çok yuvarlak
d. 4a.3
- deş-** -3- deşmek, yarmak, yarıp açmak
d. -er 8b.3, 10b.8; d. -se 5a.2
- deve** -3- deve
d. 3a.13^{haşıye}; d. buhtı deve 17a.9; d. ma^cnâsınadur 4a.5^{haşıye}
- devlet** -7- 1. devlet 2. kut
d. 5a.4, 5a.5; d. gerek 16a.13; d. bas- 3b.9; d. +i 2b.12; d. +ilen 2b.5, 17a.3
- devletli** -4- devletli, varlıklı, zengin, ikballi, talihli
d. ol- 11b.14; d. kıoca 21b.11; yatmaz uymaz d. 2a.8, 12b.13
- devr-** (< **devir-**) -1- devirmek
d. -e bas- 25b.3
- dey-** -1- deġmek
d. -mek 3b.2^{haşıye}
- dıncıġ-** -4- rahatsız olmak (bkz. *dıncıx-* “darıxmaq, narahat olmaq” ADL-I 138b)
d. -mağ 4a.4^{haşıye}; d. -mağ yok 4a.4; d. -ubdur 4a.4^{haşıye}; d. -ur mı 4a.4
- dırnağ** -1- 1. tırnak, toynak 2. ġüzel, düzgün soy d. 11a.9
- dib** -5- (krş. **tip**) dip, kök
d. +indenġ 4b.8, 8b.7, 10a.14, 13b.6; d. +ine 19b.7
- dıdâr** -2- ziyaret, ġörüşme, buluşma, mülakat
d. +ındañg 17b.8, 24a.7
- dik** -2- 1. dik, eğik olmayan 2. sert
d. baġıncağ 11a.9; d. kıulaklı 11a.8
- dil** -13- dil
d. 23b.9; cevâbli d. 23b.4; gökyüzine çıkarañg d. 23b.6; ġanlar ġazinesini saydurañg d. 23b.8; nehibli d. 23b.3; peykli d. 23b.5; sözli d. 23b.2; yavaş d. 23b.2; yeryüzine endüreñg d. 23b.6; d.

- yêtür- 21a.12; d. +i 21b.8; d. +indenġ 15b.2; d. +indeseġ 28a.11
- dil yêtür-** -1- dil uzatmak, saygısızlık etmek
d. -e 21a.12
- dil-** -1- (krş. **til-**) dilmek, yarmak
d. -ib 25b.9
- dilli** -2- dilli, dili olan
ķayıř d. 4b.11, 12a.7
- dġn** -10- din
d. ‘aşķında 2a.1; d. erkeķi 2b.9; d. kilidi 6a.9; d. serveri 1b.14, 2b.11; d. yolında 1b.10, 2a.5; d. +içüġ 1a.8; d. +i 12a.10, 26b.1
- dġnār** -1- dinar, eski bir para (birimi)
d. +i 1a.11^{haşıye}
- dġnli, dġn-li** -5- (krş. **dġn-lü**) dinli, dini olan, dinî inancı olan
tersā d. 2a.5; arı d. 14b.9; arı d. 1a.1, 1a.6, 1b.14
- dġn-lü** -1- (krş. **dġnli, dġn-li**) dinli, dini olan, dinî inancı olan
arı d. 1a.5
- dġrek** -1- 1. direk, sütun 2. deġerli, saygın, önde gelen kimse
direġ+i 25a.14
- diri** -1- diri
d. dustaķlar 7a.10
- diril-** -1- dirilmek, yaşamak, geçinmek
d. -mek 28a.3
- dirilük** -2- dirlik, yaşayış, hayat, geçim
d. ol- 28a.4; d. tüken- 20b.2
- diskirgen** -1- çok korkutan, çok ürküten, korkudan sıçratan (krş. *diskin-ADİL-I* 622a, Teb. aġ.)
d. +i 12a.6
- diş** -4- (krş. **tiş**) diş
d. +i aķca 18a.8; d. +ine 2a.3; d. +ini 2a.2; d. +lerin 2a.4^{haşıye}
- dġvān** -1- divan, büyük meclis, kurultay, beylerin meclisi
d. bēġi 12b.9
- dġvān bēġi** -1- divan bēġi, Timürlüer ve daha sonraki İnan sahası Türk hakimiyetlerinde yargı ve maliyeden sorumlu bir devlet makamı
d. 12b.9
- diyār** -2- diyar, memleket, ülke, yurt, el
d. +ında 18a.13, 18b.6
- dodaķ** -1- dudak
d. +ları 21b.6
- doġ-** -30- doġmak
d. -a 20b.7; d. -an 3a.7; d. -ar 5a.8^{haşıye}, 5a.9, 7b.5, 7b.13, 8a.6, 8a.11, 8b.5, 8b.6, 8b.12, 9a.2, 9a.10; d. -arsa 3a.6, 11a.3; d. -duķı 17b.9, 18a.9; d. -muş 13a.14; d. -sa 18b.9, 21b.1; d. -sunġ 9a.11; d. -uduķı 17b.10
- doġan** -2- doġan kuşu
d. 3a.8^{haşıye}; d. ķon- 3a.8
- doġra-** -1- doġramak
d. -ram 30b.8
- doġrı** -3- doġru
d. Mekke 18b.10; d. çıķan oķ 3b.4; d. dut- 1b.8
- doġul-** -2- doġmak, dünyaya gelmek
d. -anġ 21a.1, 21a.2
- doġurt-** -1- (güneş) doġdurmak
doġurd-ur 9b.9
- doķsan** -1- doksan
d. min 25a.5
- doķsan min** -1- doksan bin
d. yaġı 25a.5
- doķuz** -1- (krş. **toķuz**) dokuz
d. tümen 2a.13
- dol-** -2- dolmak
d. -dı daşdı 27a.14; d. -sa 7b.4
- dolamaca** -1- dolamaç, dolambaçlı, eġri büġrü
d. yerlere 8b.10
- dolan-** -3- dolanmak, dolaşmak, gezinmek
d. -a 20b.1; d. -dı 28a.6; d. -dum 19b.4
- dolandur-** -3- dolandırmak, dolaştırmak
d. -a döndere 21a.3; d. -sa 5a.1; d. -ur 10b.7
- dolaşmış** -1- dolaşık
d. +ını 3b.5
- doldur-** -6- doldurmak
d. -dum 20a.3; d. -sa 4b.1; d. -sa yēġ 17a.2; d. -ur 8a.5, 10a.10, 14a.3
- dolı** -2- 1. dolu 2. dolunay
d. gel- 17a.3; d. +sında 18b.9
- don** -12- don, giysi, elbise
d. gēy- 10b.13; d. sömür- 28a.6; d. tikdür- 29b.12; d. +da 23a.1, 23a.8; d. +ına 30a.6, 30a.13; d. +ıyłaġ 30a.5; d. +lar 6a.14, 6b.2; d. +um 25a.6; d. +yılaġ 28a.7
- donlı** -5- donlu, donu olan, giysisi olan demür d. 9a.9, 16b.5; ķara d. 2b.10, 2b.10^{haşıye}, 14b.8
- donguldan-** -1- memnuniyetsiz biçimde alçak sesle kendi kendine anlaşılmayan bir şeyler söylemek, memnuniyetsiz biçimde söylenmek, memnuniyetsizliġini belirtmek
d. -a 21a.11

- dorlak** -1- delikanlı (bkz. *dorlak* "id." DS-IV 1564a)
d. oğlan 19a.2
- dost** -8- dost
d. dost 1a.3; d. Muhammed 1a.5, 1a.7; d. Muhammede 14b.10; d. ol-17b.6, 22b.9; d. +a 1a.4; d. +um 1a.2
- dovşan** -1- tavşan
d. 8b.7
- doy-** -1- doymak
d. -mağ 15b.5
- doyur-** -1- doyurmak
d. -a 24a.2
- dög-** -5- dövmek, vurmak
d. -e döge 11b.3, 15b.9; döge d. -e 11b.3, 15b.9; d. -üb 8b.10
- dögdü** -1- çekiç ve keser gibi aletlerin bir şeyi dövmeye ve ezmeye yarayan tarafı, düz ve yuvarlak kısmı.
d. +si 12a.5
- dögül-** -4- dövülme, vurulmak
d. -ende 3b.8; d. -mez mi 14b.6; d. -se 7b.7, 9a.4
- dögüş-** -2- dövüşmek, vuruşmak, çarpışmak
d. -mağa 27b.1; d. -mege 16b.4
- döl** -3- döl
d. +in 16a.5, 19a.4; d. +ün 3b.1
- dön-** -7- dönmek
d. -di 28b.12; d. -er 15a.7; d. -mez 23a.3; d. -se 23a.12; d. -süng 9a.12, 17a.4; d. -übeni 16a.8
- dönder-** -2- döndürmek, çevirmek
d. -mese 6b.11; dolandura d. -e 21a.3
- dört** -5- dört
d. ayağındağ 24b.3; d. yanındağ 10b.5; igirmi d. 26a.1; on d. 25b.14
dörd
d. yerindeğ 4b.14
- döş** -3- döş, göğüs, bağır
d. +değ 4a.10, 7b.11, 9b.13
- döşe-** -2- döşemek, sermek
d. -yeğ 13a.10; d. -yüben 10b.2
- du'â** -2- dua, Tanrı'ya yalvarma, yakarış
d. 2b.10^{haşiye}; d. kııl- 1b.4
- du'â kııl-** -1- dua etmek, Tanrı'ya yalvarmak
d. -ayunğ 1b.4
- dudaş** -2- koşut; aralıksız, bitişik (bkz. *tutaş*, *tutçı*, *tutşı* "bitişik, yan yana, devamlı, süreklî" DLT 213; *tutaş* "aralıksız, bitişik" DS-X 3999b; krş. *tutaşx* "1. sıx 2. yanaşı, qoşa 3. biri-birinə bağlı, əlaqədar" ADL-II 582a)
d. gel- 22b.11, 23a.4
- duman** -4- duman
d. çök- 3a.12, 16a.2, 19a.5; d. ol-19b.3
- dumanlı** -1- dumanlı, dumanı olan
d. dağ 24b.7
- dur-** -7- 1. ayağa kalkmak 2. hareketsiz durumda olmak 3. beklemek 4. karşı durmak, karşı koymak 5. belli bir durumda, bir görevde bulunmak
d. -ağ 13a.11; d. -ar-ikenğ 23b.1; d. -dı 30b.4; d. -dum 26a.3; d. -mış-ıdı 26a.8; qalğa d. -a 23b.13, 24a.1
- durna** -1- turna
d. endür- 15b.9
- durum** -1- dayanç, sabır, sebat, direnme
d. +uñğılağ 29b.9
- duruş-** -2- karşı karşıya gelmek, çarpışmak, savaşmak, çatışmak
d. -anda 3b.9; d. -mışca 3b.9
- durkuz-** -1- kaldırmak
d. -mağa 16a.13
- dustak** -1- tutsak
d. +lar 7a.10
- dut-** -11- tutmak
d. 23b.4; d. -ar 8a.8, 8b.1, 10a.13, 10b.5; d. -dum 26a.6; d. -ım 28a.14; d. -sa 1b.9, 4b.13; d. -ub 22b.10; d. -ubanı 4a.13
- dutum** -1- tutam (krş. DKK Drs. ve Vat. *tutam*)
yèddi d. 20a.11
- duz** -1- tuz
d. +ı 2b.13
- dübedüli** -1- ikisi birlikte, ikisi bir arada, koşut olarak, ikişer ikişer (< Fa. *دویدو* "koşut, birlikte"; bkz. *dübədü* "ikilikdə" ADİL-I 713b)
kulanına d. bedevlerüñ 9a.2
- düg-** -1- düğümlemek, bağlamak
d. -eğ 13b.5
- dügi** -2- düğü, piriç
d. +ler 18a.11; d. +ye 21b.2
- dügün** -2- düğüm
d. düş- 23b.10; d. +cügi 23b.10
- dügün düş-** -1- düğümlemek, sorun ortaya çıkmak (bkz. *düyñ düşmæk* ADİL-I 732b)
d. -ince 23b.10
- dümen** -1- (krş. *tümen*) sürü, yığın, büyük küme
d. koyın 17a.10
- dün** -10- gece
d. 4b.10^{haşiye}, 5a.1; d. balğı- 18b.10; d. hayhırt- 8b.1, 10b.6; d. +de 4b.10, 4b.11, 10b.3; d. +in 3a.7; d. +le 12a.13

- dünek** -3- in. *dünek sal-* “yuva kurmak; yerleşmek”
d. sal- 8a.7, 10a.12
su düneg+i 5a.13
- dünle** -1- geceleyin
d. köç- 12a.13
- dünyâ** -7- dünya
d. 2b.7; d. ‘âlem 27a.14; d. +da 1b.9, 16b.10, 21b.13; d. +dañğ 31a.5; d. +sında 17b.6
- dünyâ ‘âlem** -1- dünya âlem, her şey
d. 27a.14
- düş-** -30- düşmek, inmek, girmek
d. 24a.4; d. -di 27a.5, 28b.6, 29a.14, 30a.6, 30b.10, 30b.14, 31a.1; d. -e 21a.9; d. -ende 17b.2, 22b.9; d. -er 17a.12; d. -ince 23b.10; d. -mesünğ 28b.2; d. -se 5a.10, 6a.12, 6b.1, 6b.4, 6b.7, 6b.10, 6b.14, 7a.3, 7a.6, 7a.12, 8b.7, 9a.5, 9a.9, 18b.12, 28b.3; d. -übeni 13b.12
- düşman** -8- düşman
d. +a 3b.2; d. +ı 3b.3; d. +ına 19a.8; d. +ını 6b.7; d. +ınunğ 5a.11, 13a.5; d. +larunğ 2a.9; d. +unğ 2a.14
- düşür-** -3- düşürmek
d. -e 21b.3; d. -mağa 16a.11; d. -mese 7a.1
- düz** -4- 1. düz, doğru 2. düzlük, düz yer, ova
d. dîn 1b.10; d. +ce yere 6a.8; d. +e 8b.8; d. +inde 26a.5
- düz-** -1- düzmek, iki kişinin arasını bulmak, düzeltmek, arayı düzmek, ıslah etmek, barıştırmak
d. -er 3b.10
- düzel-** -2- 1. düzelmek, düz duruma gelmek, düzleşmek 2. yapılmak
d. -mese 6a.9; d. -miş säybâni 31a.2
- düzen-** -2- süslenmek
d. -di 1a.6; d. -ende 24b.1
- düzet-** -1- yapmak, kurmak, inşa etmek
d. -di 29b.14
- düzgün** -1- düzgün, doğru ve pürüzsüz, kusursuz, iyi
d. +i 2a.3
- düzül-** -1- dizilmek, sıralanmak
d. -mese 6a.3
- E, Ê**
- ecel** -2- ecel
e. al- 21b.10; e. +sizce 14b.12
- ecel-siz** -1- vakti, zamanı gelmeden, vakitsiz, ani ölüm, eceli gelmeden
e. +ce 14b.12
- eg-** -1- eğmek
e. -e 21a.14
- eger** -7- eğer, şart anlamını güçlendirmek için şartlı cümlelerin başına getirilen sözcük
e. 16b.10, 29a.5, 30a.14, 30b.2, 30b.5, 30b.8
- egil-** -1- eğilmek
e. -mese 6a.8
- eglek** -1- durma, duraklama yeri (?) (krş. *eglek* DS V 1673b)
oç egleg+i 16b.5
- eglen-** -12- durmak, dayanmak; oturmak
e. -mağ 16a.3; e. -mağa 16a.10; e. -mağ yok 4a.2; e. -mez 22b.12, 23a.1; e. -se 23a.6, 23a.7, 23a.9; e. -üb 19a.5; e. -ür 3a.12; e. -ür mi 4a.2
- eglim** -1- 1. eğik, eğri 2. yamaç (*ayilim* “1. наклон, покатость, скат 2. наклонение” AzRs-II 137a)
e. yere 6a.8
- ehl** -1- ehil, sahip
e.-i isti‘ dâdı 1b.6
- ejdehâ** -46- (krş. *ejder*) ejderha
e. 4a.3^{hasiye}, 27b.13, 28b.8, 29a.2, 29b.2, 30a.8; e. derisindeñğ 31a.1; e. gör- 29a.6; e. ol- 30a.7, 30a.10, 30a.14, 30b.2, 30b.5; e. oyan- 28a.5; e. öldür- 30b.9, 30b.12; e. +da 29a.9; e. +mı 27a.13, 27b.4, 28a.1, 28a.5, 29b.8; e. +nunğ 27a.11, 27a.12, 27a.13, 27b.4, 28a.1, 28a.8, 28b.4, 28b.11, 29a.11, 29a.12, 29b.1, 29b.4, 29b.5, 29b.6, 29b.10, 29b.11, 30a.3, 30a.5, 30a.13; e. +ya 27a.10, 29a.8, 30a.12; e. +yılânğ 27b.1
- ejder** -1- (krş. *ejdehâ*) ejderha
e. ol- 30b.5
- ek-** -2- ekmek, ekin ekmek, tohum atmak
e. -e 23b.13; e. -eler 21a.7
- ekil-** -1- ekilmek, ekme işi yapılmak
e. -mese 6a.10
- ekin** -1- ekin, çiftlik, ekin ekilen yer, tarım yapılan yer
e. +ilenğ 21a.5
- ekinçi** -2- ikinci, çiftçi
e. ol- 21a.6; e. +si 21a.6
- ekmek** -3- ekmek
ekmeg+i 1b.11; ekmeg+in 29b.3; ekmeg+ine 1b.11
- ekmel** -1- (daha, en, pek) kâmil, mükemmel

- ve kusursuz olan, en uygun, en eksiksiz
e.-i mümkinâtdur 2b.7
- eksil-** -4- eksilmek
e. -mağ yok 5a.6, 5a.14; e. -ür mi 5a.6, 5a.14
- eksük** -1- eksik
e. gözilen 14a.8^{haşiye}
- eksük gözilen bağ-** -1- küçümseyerek bakmak
e. -ar 14a.8^{haşiye}
- eksüklük** -1- eksiklik
eksüklüg+i 23a.14
- el** -21- el
e. 15a.4; e. üstinde 12b.8, 25b.13; e. vër- 25a.3; e. +den 7b.7; e. +e 23b.3; e. +e alur 10b.3; e. +i 11b.2, 13b.4; e. +in 28a.14; e. +inde 22a.9, 22a.10, 22b.4; e. +indeñg 15a.3; e. +inden 11a.10; e. +ine 26b.13, 29a.10; e. +i avsız 27a.1; e. +ümdenğ 19b.10; e. +üme 19b.11
- eli var-** -1- bir işi yapmaya gönlü razı olmak
e. -maz 11b.2
- el vër-** -1- bir işe başlamak, girişmek (krş. DKK Drs. 140b.4)
e. -üb 25a.3
- él** -31- 1. ülke, yurt, il 2. halk 3. oba, aşiret
è. başaruķı 2b.12; è. içigi 2b.8; è. yaylaķı 2b.8; è. yayla- 15b.7; è. +denğ 21a.8; è. +i 17b.11, 17b.12, 17b.13, 18a.1, 18a.2, 18a.7, 18a.8, 18a.9, 18a.10, 18a.11, 18a.12, 18b.1, 18b.2, 18b.3, 18b.4, 18b.6; è. +ler 3b.11, 5b.11, 14b.3, 20b.9; è. +lerini 13b.11
- élçi** -5- elçi
è. düz- 3b.10; è. gèt- 13b.10; è. var- 25b.3; è. +lerüñg 12b.14; è. +si 6b.6
- élçiluk** -1- elçilik
è. +a 6b.7
- elles-** -3- tutuşmak, savaşa girişmek, çalışmak
e. -ende 7a.9; e. -medüm 25a.3; e. -mege 16b.4
- elli** -3- elli
e. altmış 21b.12; e. min 25a.2; e. +sinde 21b.10
- elli min** -1- elli bin
e. gel- 25a.2
- elvân** -2- elvan, türlü renklerde olan
e. otlı 5b.10, 6a.6
- eminlük** -1- eminlik, emin olma durumu
eminlüg+ileñg 22b.7
- emit-** -1- emzirmek
e. -se 22b.6
- en-** -1- (krş. **ên-**) inmek
e. -miş 13a.14
- ên-** -2- (krş. **en-**) inmek
è. -se 4a.1, 7b.8
- enbiyâ** -1- enbiya, nebiler, kendilerine kitap indirilmemiş peygamberler
e. +lar 18a.2
- endâm** -1- endam, vücut, beden, boy bos
e. +ı 13b.13
- ender-** -1- 1. (krş. **endür-**, **ëndür-**) indirmek 2. düşürmek (krş. *ændar-* ADİL-II 118b)
e. -mese 6b.11
- endür-** -4- (krş. **ender-**, **ëndür-**) indirmek
e. -di 1a.1, 1b.2; e. -mağ 15b.9; e. -se 19a.11
- ëndür-** -1- (krş. **ender-**, **endür-**) indirmek
yeryüzine è. -eñg dil 23b.5
- enik** -7- enik, et yiyen yırtıcı hayvanların yavrusu
enig+i 4b.11, 5a.3, 10b.1; enig+inüñg 8b.5, 12a.6, 12a.7, 12a.8
- eñgre-** -2- kükremek, haykırmak, bağırmak (< *añgra-* ~ *iñgre-* "inlemek" DLT 73; bkz. *əñrə-* "1. kişnəmək 2. Səs çıxarmaq (heyvanlarda) ADL-I 174b)
eñgrü-r 3a.10, 3a.10^{haşiye}
- eñgseli** -1- enseli, ensesi olan maral e. 11a.7
- er** -49- er, yiğit, bahadır, kahraman
e. 1b.13, 16b.1; e. azusu 6b.10, 22a.8; e. boynuzu 6b.13; e. elinde 22b.4; e. elindeñg 15a.3; 11a.10; e. ere 16b.1; e. gönğli 15a.13; e. köynegi 6a.14; e. gayreti 16b.10; e. heybet-li 12a.9; e. heybetli 26b.3; e. igiddür 27b.7, 30a.12; e. igidüñg 23a.2, 23a.11; e. kimi 10b.2; e. kötisi 15a.6; e. kanatı 7a.11, 22a.6; e. kuvveti 6b.3; e. kıytusu 7a.5, 7a.5^{haşiye}; e. nāmüsü 16b.9; e. oğlına 28a.3; e. şadluķı 7a.14; e. yumruķı 7a.3; e. böğürt- 12b.4, 25b.10; e. kadan- 9a.6; e. moval[da]t- 9b.4; e. ol- 11a.4; e. öldür- 28a.3; e. +de 16b.9, 16b.10; e. +dür 16b.10; e. +e 16b.1; e. +em 26a.14; e. +i 2b.4, 2b.10, 2b.10^{haşiye}, 9b.7, 16a.13, 18b.8; e. +üñg 6a.12, 15a.9
- erdem** -14- erdem, fazilet, hüner, beceriklilik, beceri isteyen ustalık
e. gerek 16a.10; e. +idür 15b.4, 15b.5, 15b.6, 15b.7, 15b.8, 15b.9, 15b.11, 15b.13, 16a.1, 16a.2, 16a.3,

- 16a.4, 16a.6
- erdemli** -1- erdemli, erdemi olan, faziletli, hünerli
çal kara kuş e. 25a.13
- eren** -4- 1. eren, ermiş 2. yiğit, kahraman, er, bahadır
e. +ler 1b.7, 18b.7; e. +lerüñg 27b.12
- erkeç** -1- 1. erkeç, erkek keçi, iğdiş edilmiş, üç yaşından büyük erkek keçi 2. öncü, önde giden
e. +i 2b.9
- erkek** -1- erkek
e. +leri 18a.8
- erlük** -1- erlik, yiğitlik
erlüg+ünge 29b.7
- erte** -1- şafak sökme zamanı
şeher è. 24a.9
- es-** -5- esmek
e. -eñg 27a.12; e. -er gördi 27a.9; e. -ibeni 5b.5; e. -ib esib 24a.10; esib e. -ib 24a.11
- eş'âr** -1- şiirler, manzum sözler
e. +ında 1a.11^{haşiye}
- êşik** -2- 1. ev girişi, kapı girişi 2. etraf, çevre 3. dış, dışarı
êşig+inde 14a.13, 14b.1
- êşik akası** -2- 1. Kacar devletinde şah saraylarında teşrifat memuru 2. Safevi devletinde müracaat makamının kapıcısı
è. başı 2b.2, 13a.7
- êşit-** -6- işitmek, duymak
è. -di 2a.4^{haşiye}, 27a.7, 30b.12
êşid-ende 23b.3, 24b.12; êşid-üb 2a.2
- et** -8- et
e. ki 4a.4^{haşiye}; e. doldur- 4b.1, 8a.5, 10a.10; e. yè- 4b.8, 10a.14, 22a.3; e. +indeñg 6a.4
- êt-** -13- etmek
è. -di 1a.10; è. -düm 20a.12, 25b.1; è. -mağ 16a.5, 16a.7; è. -medi 1b.2; è. -mesüñg 24a.8
éd-eñg 12a.1; éd-elim 30a.11; éd-er 14a.4; éd-üb 1b.6, 14a.8^{haşiye}; éd-übdür 2b.7
- êtdür-** -1- ettirmek
è. -di 1a.11^{haşiye}
- etekli** -2- etekli, eteği olan
arı e. 22b.12, 23a.7
- ev** -2- (krş. **êv**) ev
e. güvenci 2b.14; e. +ünge 2b.13
- êv** -18- (krş. **ev**) ev
è. bereketi 2b.13; è. çapqunı 3a.2; è. pozqunı 3a.2; è. yanında 7a.1, 22b.6; è. gör- 22a.4; è. tik- 22b.6; è. +cigezimi 21a.13; è. +cigezin 21a.13; è. +i 1b.9, 2b.10, 4b.12^{haşiye}, 18a.1, 20b.10; è. +inde 19a.3; è. +iyleñg 20b.10; è. +leri 15a.12; è. +üm 21a.14
- evlād** -1- 1. evlat, çocuk 2. Soy, soy sop, sülale, zürriyet
e. +ını 5a.11
- êvli** -1- evli, evi olan
bārgāh è. 11b.8
- evliyā** -1- evliya, ermiş, ermişler, veliler, iyeler
e. +lar 18a.2
- evren** -5- büyük yılan, ejderha
e. 4a.3^{haşiye}; e. kırsakına 4a.3; e. +i 13b.7, 19b.4, 27a.9
- evvel** -3- evvel, önce
e. Allāh 17b.5, 22b.8; e. +indeñg 5a.4
- eyer** -2- eyer, binek hayvanlarının sırtına konulan, oturmaya yarayan nesne
e. +cuqını 14a.12; e. +ine 30a.2
- êyle-** -22- etmek, yapmak
è. -di 27b.2, 27b.6, 28a.2, 28b.9, 29a.5, 29b.13, 30a.1, 30a.2, 30a.3, 30a.4; è. -mesüñg 17b.8; è. -mez 2a.8^{haşiye}; è. -r 1b.6, 3a.11^{haşiye}, 3a.13^{haşiye}, 3b.1, 11b.6, 15a.12, 17b.12, 17b.13; è. -ye 24a.3
- êyle** -6- öyle
è. demde 8b.13, 9a.9, 15a.5, 16b.3; è. günde 9a.2; è. ki 29b.2

F

- faşl** -1- fasıl, mevsim
f. +ında 26b.6
- farq** -1- 1. fark, ayırım, başkalık 2. ayırma, ayrılma, seçilmek
f. ol- 18a.3
- farq ol-** -1- ayrılmak, seçilmek
f. -maz 18a.3
- fāsīd** -1- fasit, kötü, bozuk
f. ol- 4a.4^{haşiye}
- fāsīd ol-** -1- bozulmak
f. -miş ola 4a.4^{haşiye}
- fayşal** -1- kesin hüküm, karar. *fayşal tap-* "sonuçlanmak, neticelenmek, sona ermek"
şüret ve f. 2b.10^{haşiye}
- fehmlü** -1- anlayışlı, zeki
f. 1b.9^{haşiye}
- fere** -2- yavru veya genç (tavuk, keklik,

- bıldırçm v.b.)
f. bıldırçm 10a.4; f. bıldırçına 15b.13
- fermân** -2- ferman, buyruk, emir
f. ét- 1a.10; f. +içüñg 1a.12
- fermân ét-** -1- buyurmak
f. -di 1a.10
- fırşat** -1- fırsat
f. düş- 5a.10
- fırşat düş-** -1- fırsat düşmek, fırsat çıkmak, uygun ve elverişli zaman ve koşullar oluşmak
f. -se 5a.10
- fırıla** -1- fırlamak
f. -sa 24b.3
- fıkr** -3- fikir, düşünce
f. èyle- 27b.6, 28a.2, 29a.5
- fıkr èyle-** -3- düşünmek
f. -di 27b.6, 28a.2, 29a.5
- fıl** -1- fil
f. kaçanı 4a.5
- fırâk** -1- firak, ayrılık
f. dinârı 1a.11^{haşiye}
- fırışte** -1- melek
f. 23a.5
- fıtile** -1- tampon, kanı silmek, durdurmak için kullanılan gazlı bez yumağı veya sterilize edilmiş pamuklu özel parça
endâmi üstine f. koy- 13b.13

G

- gavaym** -1- saban, kotan, büyük saban, kara saban, pulluk (< Fa. گواهن; bkz. *gavahm* "kotanın, xışın torpaq layını altdan kəsən kəsici hissəsi" ADİL-II)
g. +a 14a.13
- gece** -11- gece
g. 4b.10^{haşiye}; g. içinde 8b.5; yarı g. 4b.12, 10b.4; yèddi g. 26a.7, 31a.3; g. ol- 5a.8, 8a.11; g. +de 8a.13, 19a.6; g. +ler 4b.12^{haşiye}
- gécige** -2- 1. ense, arka 2. artçı birlik (< Moğ. *gécige* Lessing 381a; TMEN 357)
g. +si 2a.10; g. +sinde 16b.6
- geç-** -2- (krş. **gêç-**) geçmek
g. -di 1a.4; g. -eñg 13b.4
- gêç-** -10- (krş. **gêç-**) geçmek
g. -di 31a.5; g. -düginde 12a.14; g. -eñg 12a.14, 25b.9; g. -eñg günlerüñgüz 17a.3; g. -eñg gününñg 9a.11; g. -se 9a.7; g. -üb 19a.9; g. -übdür 9a.12, 17a.4
- gêçenñg** -2- geçen, geçmiş, bir önceki (gün, ay,

- yıl v.b.)
g. günlerüñgüz 17a.3; g. gününñg 9a.11
- geçi** -2- keçi
g. +si 21b.1; g. +si gerce 18b.3
- gedik** -3- gedik, dağ geçidi, dağın beli, dağ sırtlarında geçit veren çukur yer
gedig+ginde 13b.14, 25b.5; gedig+gindenñg 12a.12
- gedil-** -3- 1. kılıç, bıçak, keser v.b. şeylerin ağızları aşınmak, tırtıklanmak, çentilmek, körleşmek, körelmek, gedilmek 2. eksilmek
g. -mağ yok 5a.10; g. -mese 22b.4; g. -ür mi 5a.9
- gel-** -79- gelmek
g. 21b.4, 24a.4; g. -di 1a.2, 1a.4, 18a.6, 18a.10, 19b.9, 24b.10, 24b.11, 24b.13, 24b.14, 25a.1, 25a.2, 25a.3, 25a.4, 25a.5, 25a.6, 27a.10, 28a.1, 29b.4, 30a.7, 30a.11; g. -diler 30a.9; g. -di geçdi 31a.5; g. -di ola 30a.13; g. -duğı 5b.5; g. -düginde 29b.4; g. -dügini 24b.12; g. -düm 26a.6; g. -e 20b.1, 21a.9; g. -eñg 12b.8, 13a.13, 16b.3, 19b.12, 24a.5, 25b.13; g. -eñg gèdene 24a.2; g. -eñg günlerüñgüz 17a.4; g. -eñg gününñg 9a.12; g. -ende 4b.2, 5a.7, 5b.3, 10a.7; g. -ir 30a.7; g. -mağ-içüñg 1a.3; g. -mesüñg 26b.10; g. -mez 22b.11; g. -miş-idi 20a.6, 20a.11; g. -se 1b.10, 4b.4, 6a.12, 6b.1, 6b.4, 6b.6, 6b.10, 6b.13, 7a.3, 7a.6, 7a.11, 9a.3, 23a.3, 23a.5, 23a.11; g. -süñg 17a.3; g. -übeni 13b.4; g. -ür 1a.6^{haşiye}, 1a.7, 1a.11^{haşiye}, 3b.11^{haşiye}, 9b.10, 11a.10, 15a.3, 17a.11; g. -ürem 26b.11; vara g. -e 15a.10; varur g. -ür 3b.10
- gelenñg** -2- gelen, gelecek, bir sonraki (gün, ay, yıl v.b.)
g. günlerüñgüz 17a.4; g. gününñg 9a.12
- gelenñg gèden** -1- gelen giden, gelip geçenler, uğrayanlar
g. +e 24a.2
- gelin** -5- gelin
g. 21a.10; g. düş- 21a.9; g. +denñg 21b.6; g. +i 3a.3, 18a.4
- gemi** -1- gemi
g. +ler 5a.14
- gene** -1- gene, yine
g. 29a.5
- genñg** -9- (krş. **gèñg**) geniş, enli, vâsi

- g. dalıda 6b.4, 19a.7, 20a.8; g. göğüsli 9a.1, 11a.8; g. satanlı 9a.1; g. sâybanlı 11b.9; g. satanlı 11a.9; g. yazınunġ 8b.6
- gēng** -1- (krş. **gēng**) geniş, vâsi, alanı büyük olan
g. Ka⁶ beye 1b.9
- geŋgerçek** -1- Hint yağı bitkisi
g. butası 28a.7
- ger** -1- 1. uyuz, uyuz hastalığı (?) 2. (keçi için) ger rengi (?) (bkz. *ger* “karnı, bacağı, burnu ya da kulakları beyaz ile siyah arası renkte olan keçi, eşek v.b. hayvanlar (için); keçi v.b. hayvanlarda tam siyah olmayan, siyahla beyaz arası bir renk; açık maviye yakın, gök renginde (keçi); kahve rengi ile sarı arası renk (keçi için); başı beyaz olan keçi” DS VI 1993b, 1994a-b)
geçisi g. +ce 18b.3
- ger-** -2- germek
g. -eŋ 12b.6, 25b.11
- gerek** -24- gerek
g. 1b.8, 1b.9, 1b.11, 1b.12, 1b.13, 2a.2, 2a.4, 2b.3, 2b.5, 11b.7, 12a.12, 16a.9, 16a.10, 16a.12, 16a.13, 16b.3, 16b.4, 16b.7, 16b.8, 16b.9, 16b.10, 16b.11, 16b.13
- gerekli** -1- gerekli
g. ol- 28b.8
- geri** -3- (krş. **gēri**) geri
g. baġ- 27b.2; g. dön- 23a.3, 23a.12
- gēri** -1- (krş. **geri**) geri
g. otur- 11a.2
- germsîr** -1- kışlak, kışın barınılan yer, kışın orduların, göçebe oymakların hayvanlarıyla birlikte yayladan inip konakladıkları yer
g. 4b.5^{haşiye}
- gēt-** -20- gitmek
g. -di 18a.6, 18a.10, 26b.8, 30b.4; g. -gil 27b.14; g. -me 27b.7; g. -meli oldu 28a.8; g. -meyim 27a.1; g. -mişdüm 19b.7; g. -miş-idüm 24b.10
gēd-e 21a.5; gēd-eŋ 13b.10; gēd-eŋ yerde 9b.1; gēd-ende 14b.5; gēd-er 10b.11; gēd-er gör- 17b.3; gēd-er-iken 8b.6; gēd-er kimi 28a.7; geleŋg gēd-ene 24a.2; gēd-im 30b.2
- getür-** -9- getirmek
g. 11b.10, 29b.9; g. -di 1a.2; g. -ende 5b.3, 8b.10; g. -mese 7a.10; g. -üb 29b.11; g. -ür 11b.10, 17a.12
- gēy-** -5- giymek
g. -di 30a.5; g. -düm 25a.6; g. -ende 10b.13; g. -se 5a.7; g. -seydi 11b.1
- geyik** -4- geyik
kızıl g. 6a.1, 8a.4
kızıl geyig+i 4a.13, 10a.9
- gēyim** -1- savaşta giyilen zırh, savaş giysisi
g. sök- 19a.9
- gēynek** -1- gömlek, giysi, giyecek
gēyeg+i 13a.1
- gez-** -1- gezmek, dolaşmak
g. -meyübenġ 16b.12
- gezdür-** -5- gezdirmek, dolaştırmak
g. -di 27a.2; g. -duġı 6b.12; g. -dügi 7b.2; g. -se 4a.8; g. -ür 9b.9
- gezende** -1- gezenti, gezeġen, çok gezen (krş. *gezente* “1. gezeġen 2. evde durmayan köpek” DS-VI 2022b ve *gəzəntə* “dilonçi” ADL-I 197a ve)
g. 4b.11
- gezin-** -1- gezmek, dolaşmak
g. -mez mi 14b.3
- gibi** -2- (krş. **kimi**) gibi
g. 20b.8, 21a.4
- gir-** -13- girmek
g. -di ola 30a.14; g. -düm 24b.13; g. -ende 22a.4; g. -medi 26b.13; g. -se 2a.7, 3a.13, 12b.12, 23a.2, 23a.10, 23b.2, 25a.13; g. -üb 16a.3; g. -übeni 30a.6
- gögüs** -3- göğüs
g. del- 9b.2
gögs+i gözel 8b.12, 24a.11
- gögüsli** -2- göğüslü, göğsü olan
geŋg g. 9a.1, 11a.8
- gök** -27- 1. gök, gökyüzü 2. yeşil, mavi, gök renginde olan
g. ot 24a.10; g. pencesi 10a.10; g. pençesininġ 4b.1, 8a.4; g. sünbüllü 5b.10, 6a.6, 24b.9; g. tepenünġ 7b.10, 9b.11; g. üzindenġ 1a.9; g. yüzinde 19b.1; g. yüzindenġ 4a.7, 9b.10, 15b.8, 23b.5; g. yüzine 23b.6; g. +de 3b.7, 15b.4, 17b.4, 28a.10; g. +deŋg 1a.1, 4a.1
gög+e 5b.9, 6a.5, 28a.9; gög+i 14b.11, 22b.8
- gök üzi** -1- (krş. **gök yüzi**) gökyüzü
g. +ndenġ 1a.9
- gök yüzi** -6- (krş. **gök üzi**) gökyüzü
g. +nde 19b.1; g. +ndenġ 4a.7, 9b.10, 15b.8, 23b.5; g. +ne 23b.6
- gökçek** -1- gökçek, güzel, sevimli, hoş (kimse)

- göl** -4- g. 1b.13
göl
g. +de 7b.4; g. +den 7b.6; g. +ler 7b.4, 7b.9
- gönder** -1- göndermek
g. -mese 6b.7
- gönğül** -16- 1. gönül, yürek 2. istek, arzu, heves, meyil
abı g. 23b.10; deli g. 23b.11; miskin g. 23b.11; zâlim g. 23b.12; g. buyur- 23b.8; k. bük- 10b.12; g. imre- 3b.1; g. iste- 23b.12, 23b.13; g. kalğ- 3b.8; g. +cügi 8a.12; k. +de 3b.1^{hasiye}
gönğl+i 1b.7, 15a.13; gönğl+in 24b.2; gönğl+indeseñğ 28a.11
- gönğül bük** -1- doyurmak (bkz. *bük*- "tıkanıncaya dek doymak" DLT 273)
k. -er 10b.12
- gönğül kalğ** -1- duygulanmak
g. -ar 3b.8
- gör** -1- ölünün gömülü olduğu yer, gömüt, sin, mezar, kabir
g. +de 16b.13
- gör-, (kör-)** -34- görmek
k. 1a.6^{hasiye}; g. -di 27a.3, 27a.4, 27a.9, 27b.3, 28a.2, 29b.2, 29b.4, 29b.5, 29b.7; g. -düm 17b.3, 22a.4, 22a.5; g. -eñğ 13b.3; g. -ende 4b.3, 8a.2, 8a.3, 8a.4, 10a.8, 27a.13; g. -ür miseneğ 27b.4; g. -mağ-içüñğ 1b.4; g. -medüm 22a.2; g. -memişem 20b.8, 21a.3, 21b.13; g. -miş gibi 20b.8, 21a.4; g. -miş kimi 21b.13; hayır g. -mez 22a.13; g. -übdür 29a.6
- görin** -1- (krş. *görün*-) görünmek
g. -ür 14b.13
- görk** -6- görk, güzel, gösteriş, görkem
g. 3a.1^{hasiye}; g. +i 2b.14, 6a.12, 12a.10, 24b.8, 26b.2
- görkli** -1- güzel, gösterişli, görkemli
g. Tarı 28a.9
- görün** -1- (krş. *görin*-) görünmek
g. -ende 11b.7
- göster** -1- göstermek
g. -mesüñğ 10b.13
- götür** -19- götürmek: 1. taşımak 2. kaldırmak, yukarı kaldırmak 3. ortadan kaldırmak 4. toplamak 5. almak
g. -di 26b.8; g. -dügi 7b.1; g. -düğüñğ 28a.9; g. -düm 20a.4; g. -eler 21a.7, 21b.11; g. -ende 6a.11, 6a.13, 6b.5; g. -e bilmezdi 20a.2; g. -mez mi 14a.12; g. -mişdüm 19b.6;
- g. -üb 24b.12, 30b.13; g. -übenğ 4b.7; g. -übeni 14b.2; g. -ür 8a.9, 15a.8, 22a.8
- götürt** -1- götürmek, götürülmesini sağlamak, götürmesine sebep olmak
g. -di 26b.7
- göz** -20- göz
g. aydını 3a.1; g. ögindenğ 6b.8; nâmerd g. 29a.4; g. çerel- 11a.11; g. gezdür- 4a.8, 9b.9, 27a.2; g. +i 28b.12; g. +i kanlı 9a.9, 16b.5; g. +i kara 18b.1; eksük g. +ilen 14a.8^{hasiye}; g. +in 24a.4; g. +ine 28b.13; g. +lerini 29a.4, 29a.7; g. +leriymiş 27a.11; g. +üm 28b.13, 29a.5; g. +ümünğ 25a.1
- göz gezdür** -3- göz gezdirmek, her tarafa bakmak, baştan ayağa süzmek
g. -di 27a.2; g. -se 4a.8; g. -ür 9b.9
- gözet** -1- gözetmek, göz önüne almak
gözed-ür 11a.11
- gözel** -4- güzel
g. dağlar 5b.10, 6a.6; gögsi g. 8b.12, 24a.11
- gözün aydın kıldur** -1- (krş. kutlama ifadesi olan *gözün aydın!*, *gözün (gözlerin) aydın olsun!* ADİL-II 284a)
gözün aydın k. -ur 24a.5
- gözle** -2- gözlemek, gözetlemek, amaçlamak
g. -di 26b.8, 30a.6
- gözli** -3- gözlü, gözü olan
alma g. 9a.1, 11a.7; çakmur g. 12a.10
- güc** -11- 1. güç, kuvvet 2. güç, çetin, zor
g. ölüme 14b.12; g. +i 2b.12, 6b.4, 20b.9; g. +i yet- 11b.1, 21a.14, 21b.1, 21b.2; g. +ine 10b.5; g. +iylen 4b.13
- güci yet** -5- gücü yetmek, üstesinden gelebilmek
g. -er 11b.1; g. -mese 21a.14, 21b.1, 21b.2; g. -mez 11b.1
- güclü** -1- güçlü, gücü olan, kuvvetli, yavuz
g. +si 15a.2
- gül** -1- gül, çiçek
g. +ler 6a.2
- gül** -2- gülmek
g. -e güle 17b.1; güle g. -e 17b.1
- gümiş** -2- gümüş
g. sende 22b.12; g. +de 23a.6
- gümür** -8- (ses yansıması söz) birdenbire yankılı ve derinden gelen patlama, yıkılma, çarpa sesi (krş. DKK Drs. ve Vat. *küpür*)
g. gümür 4b.3, 8a.1, 10a.7, 30b.6;

gümür g. 4b.3, 8a.1, 10a.7, 30b.6
gümür gümür -4- gümbür gümbür, büyük bir gürültü ile
 g. danış- 30b.6; g. gümürden- 4b.3, 8a.1, 10a.7
gümürden- -3- gümbürdenmek, gümbür gümbür ses çıkarılmak
 g. -se 4b.3; g. -ür 8a.1, 10a.7
gümürle- -1- gümbürdemek, “gümbür” diye ses çıkarmak
 g. -r 3a.10^{hasiye}
gün -67- 1. güneş 2. gündüz 3. vakit, zaman, sıra
 g. 22b.11, 23a.4; g. orta 22a.1; bir g. 26b.1; yèddi g. 26a.7, 31a.3; g. doğ- 3a.6, 11a.3, 17b.9; g. doğurt- 9b.9; g. gör- 22a.2; g. ol- 9b.1, 17a.5, 17a.6; g. +de 9a.2, 22a.2, 22b.3, 24a.5; g. +deñg 26a.7; g. +de doğsa 18b.9; g. +i 6a.12, 6b.1, 6b.4, 6b.6, 6b.10, 6b.13, 7a.3, 7a.5, 7a.11, 7b.5, 7b.13, 8a.6, 8a.11, 8b.5, 8b.12, 9a.2, 9a.10, 10b.10, 11a.3, 14b.13, 15a.2, 16a.9, 17a.9, 20b.7, 22a.7; g. +inde 25b.12; g. +leri 12b.7, 14b.2, 20b.7, 21a.3, 21b.13; g. +lerüñgüz 17a.3, 17a.4; g. +üñg 9a.10, 9a.11, 9a.12, 28b.2, 28b.3
gün doğ- -3- güneş doğmak
 g. -arsa 3a.6, 11a.3; g. -duķı 17b.9
gün orta -1- öğle, öğle vakti
 g. +ileñg 22a.1
günde -3- günde, her gün
 g. 22a.2; g. doğ- 18b.9; g. gel- 24a.5
güneş -1- güneş
 g. sevin- 18b.9
güni doğ- -17- onmak, işi onmak
 g. -a 20b.7; g. -ar 7b.5, 7b.13, 8a.6, 8a.11, 8b.5, 8b.12, 9a.2, 9a.10
günlük -1- günlük, güneşlik, güneşli yer, güneş ışınlarının aydınlattığı yer, güneş ışınlarını alan yer
 g. yerde 11b.7
gür -10- 1. kesif, sık, kalın 2. kuvvetli, güçlü, sağlam, keskin
 g. 3a.10^{hasiye}; g. meşe 4b.5; g. meşenüñg 3a.10, 8a.7, 10a.11, 12a.6; g. şeşper 7a.4; g. şeşperler 7a.2, 19a.12; g. şeşperüñg 6a.12
gürülde- -1- gürüldemek, çok hızlı ve gürültülü ses çıkarmak
 g. -yüb 5b.4
gürz -1- gürz, silah olarak kullanılan ağır

topuz
 g. +i 29a.1
güven- -4- (krş. **güvenğ-**) güvenmek, bel bağlamak, itimat etmek; övünmek, sevinmek
 g. -eñg 17b.5; g. -enler 17a.13; g. -medüm 26a.14; g. -ürsenğ 17b.3
güvenc -1- 1. güvenç, güvenme duygusu, itimat 2. sevinç, sürur 3. dayanak, arka
 g. +i 2b.14
güvenğ- -1- (krş. **güven-**) güvenmek, bel bağlamak, itimat etmek; övünmek, sevinmek
 g. 17b.4

Ğ

ğabırķa -1- kaburga
 ğ. +sı 13a.10
ğalib -1- galip, galebe eden, galebe çalan, üstün gelen, başarı kazanan, yenen
 ğ. gel- 3b.11^{hasiye}
ğalib gel- -1- galip gelmek, yenmek, üstün gelmek
 ğ. -ür 3b.11^{hasiye}
ğanım -19- 1. düşman 2. dehşet saçan, korku yağıdıran
 ğ. ol- 8a.3, 16a.1; ğ. +e 2b.1, 9b.4, 15a.4, 16b.3; ğ. +i 6b.14, 19a.10, 23a.2, 23a.11; ğ. +indeñg 11b.3, 12b.3, 14a.4; ğ. +ine 2a.12, 11b.6, 13a.2, 13a.6, 25a.11; ğ. +ini 16a.11
ğanım ol- -2- 1. düşman olmak, düşman kesilmek, düşman gibi görmek, kin beslemeye başlamak 2. kendi gücünü tanıtmak, kendi etkisini göstermek
 ğ. -ub 8a.3, 16a.1
ğazab -3- gazap, öfke, kızgınlık, hiddet
 ğ. +ı 27b.7; ğ. +ına 13b.12, 17a.12
ğazabına düş- -1- (birinin) gazabına uğramak, güçlü bir kimsenin hışımına uğramak
 ğ. -übeni 13b.12; ğ. -er 17a.12
ğarib -1- garip, kimsesiz, zavallı
 ğ. +lerüñg 2a.11
ğavğâ -3- kavga, dövüş, savaş
 ğ. günü 10b.10; ğ. sal- 8b.2, 10b.7
ğavğâ sal- -2- kavga çıkarmak
 ğ. -ur 8b.2, 10b.7
ğayb -2- 1. gizli olan, göze görünmeyen şey, kayıp 2. belirsiz bilinmeyen şeyler
 ğ. eri 2b.10, 2b.10^{hasiye}
ğayb eri -1- (bkz. **ricâlü'l-ğayb**) inanılana

- göre, her devirde bulunan, ancak herkes tarafından görülmeyen ve Allah'ın emirlerine göre insanları idare etmeye çalışan kutsal kimseler
ğ. 2b.10^{haşiye}
- ğāyib** -2- 1. gizli olan, göze görünmeyen şey, kayıp. 2. belirsiz bilinmeyen şeyler
ğ. eri 2b.10^{haşiye}; ğ. +dürler 2b.10^{haşiye}
- ğāyib eri** -1- (bkz. *ricālū* 'l-ğayb)
ğ. 2b.10^{haşiye}
- ğayret** -2- 1. gayret, çaba, çalışma, çalışma isteği 2. namus, iffet; şeref, haysiyet 3. sabır, dayanç, metanet
ğ. üste 16b.13; ğ. +i 16b.10
- ğayretli** -1- gayretli
ğ. çoççağ 16b.11
- ğayretsiz** -1- gayretsiz
ğ. âdem oğlu 16b.11
- ğazan** -3- kazan
ğ. +a 21b.1; ğ. +ı 20a.4; ğ. -ıdı 20a.1
- ğazan-** -1- kazanmak
ğ. -aŋğ 20a.5
- ğazavāt** -1- (Ar. *ğazve* "cihat, gaza" sözcüğünün -āt çoğul ekini almış biçimi) savaş
ğ. +uŋğ 30b.9
- ğāzī** -4- (Ar. *ğazā* 'dan) gazi, gazâ eden, düşmanla savaşan veya savaş yapmış kimse, düşman karşı savaşarak galip gelen (özellikle din uğruna savaşan)
ğ. 2a.2; ğ. gerek 2a.2, 2b.3; ğ. +ler 2a.1
- H, Ğ, Ħ**
- ha** -2- (bağlaç) ha, tekrarlanarak kullanıldığında süreklilik anlamı veren bir söz
h. bişüre ha düşüre 21b.3; ha bişüre h. düşüre 21b.3
- h^vāb** -1- uyku
h. èyle- 2a.8^{haşiye}
- h^vāb èyle-** -1- uyumak
h. -mez ma' nâsımadur 2a.8^{haşiye}
- habb** -1- (Ar. *habb*) madeni para, para birimi (?) (bkz. *hap* "yuvarlak altın" DS-XII 4515a; krş. *altun gümüş pul gerekse* DDK Drs.83b)
bir pülüm bir h. +ım 23b.7
- haber** -1- haber
h. gel- 30a.7
- habīb** -1- habip, sevgili, sevilen kimse, dost
h. +üm 1a.2
- hacc** -1- hac
h. +ı 18b.12
- h^vāce** -1- efendî, sahip
h. +siylen 1a.13
- hācī** -4- hacı, hacca giden, Kâbe'yi ziyaret eden
h. gerek 1b.11; h. ol- 13b.3; h. sevin- 18b.11; h. var- 18b.11
- hadd** -1- had, derece, mertebe, insanın yetki ve değeri
h. +inde 1b.5
- hadeng** -3- 1. kayın ağacı 2. kayın ağacından yapılmış ok
h. oğlı 2a.7; h. oğlı 12b.12, 25a.14
- hāk** -1- hak, doğru, gerçek, doğruluk ve adalet. *hāk yeri* "mezar"
h. yerine 14b.7
- hākān** -1- (krş. *ka'an*) hakan, padişah, hükümdarlar hükümdarı, Türk ve Çengizli hükümdarlarına verilen unvan
h. 4a.5^{haşiye}
- hālet** -1- hâlet, durum
h. ki 3b.1^{haşiye}
- halk** -2- 1. yaratma 2. halk, insanlar
h. 2b.7; h. +uŋğ 2b.10^{haşiye}
- halk èt-** -1- yaratmak
halk èd-übdür 2b.7
- halka** -1- halka, çember biçiminde olan
h. göller 7b.9
- hālū** -1- annenin erkek kardeşi, dayı
h. de- 21a.3
- hamu** -6- (krş. *hamu*) 1. bütün, hep 2. herkes
h. 26b.10, 30a.10; h. atlar 11a.5; h. igid 11a.4, 11a.13; h. sarp deŋgizlerüŋ 5a.12
- hamlelen-** -3- hamle etmek, hamle yapmak, atılmak, saldırmak
h. -se 4b.2; h. -ür 8a.2, 10a.8
- hammāl** -1- hamal, taşıyıcı, yükçü, sırtçı, ücretle yük taşıyarak geçinen kimse
h. kimi 7b.2
- hamu** -1- (krş. *hamu*) 1. bütün, hep 2. herkes
h. 2a.4^{haşiye}
- han** -4- han, hükümdar, hakan, hükümdarlar ve beyler için kullanılan unvan
h. +ı 25a.14; h. +lar 3b.12, 22b.7, 23b.7
- h^vān** -1- 1. sofrâ, yemek sofrası 2. yemek 3. nimet
h. +ı 1b.11
- hancer** -2- ucu eğri ve sivri, kamaya benzer, silah olarak kullanılan bir bıçak türü, hançer

- h. +in 29a.14; h. +ini 29a.4
- handağ** -1- kale etrafına geçmeye engel olacak biçimde uzunlamasına kazılmış derin çukur, hendek
h. +ların 14a.3
- harâb** -1- harap, viran, yıkkın
h. èyle- 15a.12
- harâb èyle-** -1- harap etmek, harap duruma getirmek, yıkmak
h. -r 15a.12
- harâc** -1- haraç, bağ, zorla alınan para
h. al- 25b.14
- harcluğ** -1- (krş. **harclük**) harçlık
harcluğ+ı 2a.10
- harclük** -1- (krş. **harcluğ**) harçlık
harclük+i 13a.1
- harp harp** -2- şapır şapır, yemek yeme sırasında “harp harp” sesi çıkararak, şapırdatarak
h. ud- 5a.2; h. ut- 10b.9
- hâş** -2- 1. has, seçkin, iyi nitelikleri kendinde toplamış olan (kimse) 2. has, katışıksız, en iyi cinsten, saf
h. +ı 15a.10, 15a.14
- hâşıl** -1- hasıl, olan, ortaya çıkan, görünen
h. ol- 3b.1^{hâşiye}
- hâşıl ol-** -1- hasıl olmak, ortaya çıkmak, türemek
h. -a 3b.1^{hâşiye}
- hâşîr** -1- saz ve kurumuş bitki saplarından örülmüş taban veya tavan örtüsü, hasır
h. sal- 21a.14
- hatun** -1- 1. hatun, kadın, karı, eş 2. yüksek makamdaki kadınlarave hakan eşlerine verilen unvan
h. 16b.10
- havâ** -1- hava, gökyüzü
h. +da 1a.6^{hâşiye}
- havâle** -1- bir arsayı çevirmek, kapamak için çekilen perde veya duvar, havale
h. +ler 14a.3
- havla-** -1- geri dönmek (?) (bkz. *hav* “atın bir kavis çizerek tekrar geldiği yola, çizgiye geri dönmesi” KTS 94a)
h. -r 15a.7
- hay** -1- seslenme, çağırma ünlemi
h. de- 11b.10
- hay de-** -1- seslenmek, çağırarak
h. -medin 11b.10
- hayhır** -1- haykırmak
h. -anda 13b.6
- hayhırt-** -3- haykırtmak, haykırtmasına yol açmak
h. -sa 5a.1
- hayhırd-ur 8b.2, 10b.6
- hayır** -3- 1. hayır, iyilik, karşılık beklenmeden yapılan yardım 2. iyi, hayırlı, yararlı, faydalı
h. yümn-li 2b.4; h. èyle- 24a.3; h. görmez 22a.13
hayr+
h. +a dön- 9a.12, 17a.4
- hayır èyle-** -1- iyilik etmek
h. -ye 24a.3
- hayır gör-** -1- hayır görmek, hayrı dokunmak
h. -mez 22a.13
- hâzır** -1- hazır
h. gör- 27b.3
- hâzîne** -1- hazine
h. +sini 23b.8
- hâzret** -1- hazret, yüce kabul edilen kimselerin adlarının başına saygı, övme, yüceltme amacıyla getirilen unvan
h. +ün 2a.4^{hâşiye}
- hem** -4- üstelik, dahi, bir de, da/de
h. 1a.8, 1a.9, 20b.12, 24a.5
- her** -8- her
h. evi 18a.1; h. ikisi 1a.6^{hâşiye}; h. kim 1b.5, 2b.7; h. kanatı 4a.6; h. mümkün 2b.6; h. neste 1b.5; h. neye 2b.7
- her kim** -2- herkes
h. 1b.5, 2b.7
- here** -1- bir arada toplanmış insanlardan her biri, herkes
h. +sini 13a.11
- heybet** -6- 1. korku ve saygı uyandıran görünüş, görkem 2. büyüklük, ululuk
h. +ileñg 13a.2; h. +ilen 2a.12; h. +indeñg 2a.11, 13a.2, 25a.10, 28b.12
- heybet-li** -2- heybetli, görünüşü korku ve saygı uyandıran
er h. 12a.9, 26b.3
- hızan** -1- çok, çokça (bkz. *xızan* “çoklu” ADL-I 248a; krş. *kızan*, *hızan* “çoluk çocuk” Seng. 223r.12;)
h. sür- 26a.10
- hiç** -3- 1. hiç, asla 2. boş, değersiz, önemsiz olan şey veya kimse 3. kötü, fena
h. 29a.6; h. +e 25a.1; h. +i 15a.6
- hiçe say-** -1- hiçe saymak, önemsememek, önem vermemek
h. -dum 25a.1
- himmet** -2- 1. yardım, kayırma 2. gayret, emek, çalışma 3. lütuf, iyilik, iyi

- davranma
h. +üñg 29b.9; istimdād-ı h. +ile
2b.10^{haşiye}
- högür** -1- (aslan) bağırarak, kükremek
h. -ür 8a.10
- högürgen** -1- çok bağırarak, çok kükreyen
h. +i 12a.7
- hörmeli** -1- örmeli, örülerek yapılmış,
örülmüş
kara saç h. 18b.1
- hur** -2- bir şeyi yapabileme, başarabileme
gücü, güç, hâl, kuvvet, takat (bkz.
hur "hünər" ADL-I 225a, Tebriz
ağ., *hur* "takat, hâl" KşkS 818b)
h. +i 29a.9, 29a.10
- hündür** -2- (boy ve dağ için) yüce, yüksek,
uzun (< Moğ. *öndür* "high, tall;
height" Lessing 637a)
h. +i 15a.1; h. +isenğ 27b.8
- hüner** -1- hüner, marifet, ustalık, beceriklilik,
beceri isteyen ustalık
h. +ilen 16a.10
- helâl** -1- helal, nikâli eş
h. +ınuñg 24a.14
- hınalı** -1- kınalı, kınanın renginde veya kızıl
renkte olan
h. 8b.8
- hikmet** -2- 1. hikmet, gizli sebep 2. felsefe,
hakimlik, bilgelik. *hikmet-i bâliğa*
"kemale erişmiş hikmet"
h.-i bâliğa 2b.7; h. +i 21a.8
- hile** -1- birini aldatmak, yanıltmak için
yapılan düzen, dolap, hile
h. +ileñg 28a.3
- hişâr** -1- hisar, sığınak
h. +ı 13a.1
- hokkar** -2- bir tür balıkçıl kuşu
h. al- 10a.3; h. bas- 15b.12
- hoş** -1- hoş, iyi, güzel
h. +dur 24a.6
- hüb** -3- 1. iyi, güzel 2. iyice, güzelce
h. sağınış-lı 2b.4; h. endür- 19a.10;
h. götür- 20a.3
- hürî** -1- cennette yaşadığına inanılan dişî
varlık, cennet kızı, huri
h. +leri 1a.6
- hürmet** -1- hürmet, saygı
h. ét- 12a.1
- hürmet ét-** -1- hürmet etmek, saymak, saygı
göstermek
hürmet éd-enğ 12a.1

I

- 1- -12- *i*- ek fiili
1. gazan-ıdı 20a.1; 1. arhaluçkaç-

- ıdum 25a.6; 1. Gazan-ıdum 19b.3,
19b.5, 19b.12, 20a.5, 20a.10,
20a.13; 1. bukıymış 27a.12; 1.
yalıymış 27a.13; 1. kurulmuş-ıdı
20a.7; 1. saraldum-ısa 19b.1
- ıldırım** -3- yıldırım
1. 5b.9; 1. deg- 5b.6; 1. én- 4a.1
- ılğa** -1- ılgamak, atı dörtmala sürmek
1. -dı 27a.7
- ılğar** -4- 1. ılğar, ılğarlama, saldırı, hücum 2.
ılğar, dizginleri koyuverilmiş atın
dörtmala koşması
yeriş 1. 14a.11, 17a.8; 1. ol- 8b.12; 1.
+da 17a.9
- ılhu** -3- yılkı, at sürüsü
1. +lara 4b.6, 8a.7; 1. +lardanğ
10a.12
- ıpran** -1- yıpranmak
1. -madı 15a.10
- ırak** -1- ırak, uzak
1. yêrdenğ 14b.13
- ırgan** -2- ırganmak, sallanmak, kıpırdanmak
1. -ur 3b.7, 3b.7^{haşiye}
- ışık** -2- ışık
ışığ+a sarı 27a.5; ışığ+ıdur 27a.5
- ışıklat-** -1- (krş. *ışıl-da-*) ışıldamak, ışık
saçmak, parlamak, parıldamak
ışıklad-ur 3a.7^{haşiye}
- ışıl-da-** -1- (krş. *ışıklad-*) ışıldamak, ışık
saçmak, parlamak, parıldamak
ışıl-du-b 5a.8^{haşiye}

İ

- i** -20- *i*- ek fiili
i. cebedâr-ıdı 1a.11; i. çok-ıdı 1a.9;
i. kim-ıdı 18b.7; i. nebî-ıdı 1a.9; i.
Dönmez-iken 20a.5; i. adam-ikenğ
30a.9; i. gözleriymiş 27a.11; i.
gelmiş-ıdı 20a.6, 20a.11; i. ölür-ıdı
22a.2; i. gêtmiş-ıdum 24b.10; i.
içir-ıdum 19b.9, 24b.10; i. gèder-
iken 8b.6; i. vèrmez-iken 15a.11; i.
yèmez-iken 15a.11; i. yèrde-ikenğ
23b.6; i. dèr-ikenğ 23b.7; i. durar-
ikenğ 23b.1; i. bürüldüm-ise 19b.1
- iç** -18- iç
i. +i ara 8a.5; i. +inde 1b.7, 2b.2,
3b.11, 8b.5, 13b.4, 15a.5, 16b.4,
16b.8, 24b.13, 25a.12; i. +indeki
11b.5, 27a.14; i. +indenğ 18a.11,
18b.2; i. +ine 12b.2, 20a.3; i. +ünge
21a.9
- iç-** -10- içmek
i. -düğini 16b.8; i. -ersenğ 24b.11;
i. -ir-ıdum 19b.9, 24b.10; i. -mege

- 16b.7; i. -mek 7a.7; i. -üb içüb 6a.5; içüb i. -üb 6a.5; adam iç-mez 22a.12; iyler iç-mez 14a.10
- içik** -1- içecek; su içilen yer (?)
- içki** -3- içki
- içüñg** -11- (krş. **çün II**) için
i. anuñg-içüñg 25b.13; i. din-içüñg 1a.8; i. fermân-içüñg 1a.12; i. kurbân-içüñg 1a.14, 1b.3; i. säybân-içüñg 1a.10; i. şefkat-içüñg 1a.6; i. açmağ-içüñg 1a.7; i. gelmağ-içüñg 1a.3; i. görmağ-içüñg 1b.4; i. okumağ-içüñg 1a.1
- iğ yaylı** -3- iğ yaylı, iğ (odunu sarımsı ve sert olan bir ağaççık, iğ ağacı, papazkülâhı) ağacından yapılmış yay (krş. *demür yaylı*, *katı yaylı* DKK)
i. yaylı 2a.7, 12b.11, 25a.14
- iğid** -59- yiğit
i. 2b.13, 6b.7, 7a.8, 10b.11, 11a.4, 11a.13, 11b.7, 15a.4, 15a.7, 28b.7, 31a.4; i. altında 22b.3; i. hâşî 15a.10; i. iğidi 16b.1; bed-mest i. 17a.6; merd i. 17a.7; i. götür-26b.8; i. +de 11a.5, 16a.10, 16b.9, 29a.4; i. +dür 27b.7, 30a.12; i. +e 5a.4, 7b.1, 9b.1, 16a.6, 24b.5, 28b.8; i. +i 16a.6, 16b.1; i. +inüñg 24b.1; i. +ler 9a.8, 15a.14, 16a.1, 16b.14, 17a.1, 19a.7; i. +lerde 16a.13; i. +lere 12a.1; i. +lerüñg 27b.12; i. +üm 21a.12, 21b.3; i. +üñg 5a.5, 5a.7, 7b.1, 9a.10, 11b.1, 14a.12, 16a.8, 16a.11, 16b.6, 22a.9, 23a.2, 23a.11, 26a.1
- iğirmi** -1- yirmi
i. yaşına 21b.8
- iğirmi min** -1- yirmi bin
i. yağî 24b.13
- iğirmi dört min** -1- yirmi dört bin
i. iğidüñg 26a.1
- ihsân** -1- ihsan: 1. iyilik etme; iyilik 2. bağışta bulunma; bağışlanan şey, lütuf
i. kıl- 24a.3
- ihsân kıl-** -1- ihsan etmek, ihsan buyurmak, bağışta bulunmak, bağışlamak, iyilik etmek
i. -a 24a.3
- ihâm** -1- ihâm, iki anlamı olan bir sözün akla en az gelen anlamının amaçlanarak kullanılması ve anlamı güçlendirmesi sanatı
i. üslûbı 1a.6^{hasiye}
- iken** -4- (krş. **ikeñg**) *i-* ek fiilinin zarf biçimi
i. Dönmez-iken 20a.5; i. gèder-iken 8b.6; i. vèrmez-iken 15a.11; i. yèmez-iken 15a.11
- ikeñg** -4- (krş. **iken**) *i-* ek fiilinin zarf biçimi
i. adam-ikeñg 30a.9; i. yèrde-ikeñg 23b.6; i. dèr-ikeñg 23b.7; i. durar-ikeñg 23b.1
- iki** -14- iki
i. ayağa 23b.4; i. cânibdenğ 9a.3; i. ele 23b.3; i. küha 20b.5; i. kapulı 22a.3; i. koşun 7a.8, 9a.3; i. kulag 23b.3; i. yağî 3b.8; otuz i. 2a.3; i. dè- 28a.12; i. gel- 17a.11; i. say- 16b.5; i. +si 1a.6^{hasiye}
- iki say-** -1- 1. iki kere saymak, iki kere hesaplamak 2. *mec.* tereddüt etmek, karar vermemek, kararsızlık göstermek. *iki saymaz* “hiç tereddüt etmeden saldırıya geçen (kimse)”
i. -maz 16b.5
- ikindi** -2- ikindi
i. zamânı 26b.9; i. +nüñg 22a.1
- il-** -2- ilmek, ilişmek, dokunmak, değmek, geçmek
i. -ib 19a.10; i. -üb 6b.14
- ile** -4- (krş. **ilen**, **ileñg**) ile
i. 1a.5, 1a.6^{hasiye}, 3a.10^{hasiye}, 17b.13
- ilen** -4- (krş. **ile**, **ileñg**) ile
i. 1b.14, 2a.12, 4a.13, 10a.9
- ileñg** -6- (krş. **ile**, **ilen**) ile
i. cıda-ileñg 28b.9; i. günorta-ileñg 22a.1; i. heybet-ileñg 13a.2; i. hîle-ileñg 28a.3; i. kaynata-ileñg 21a.11; i. lele-ileñg 27b.3
- ileri** -2- ileri
i. 2b.7; i. +ce 11a.4
- ‘ilm** -1- ilim, bilim, bilgi
‘i. +i 1b.8
- imâle** -1- imale, aruz vezninde kısa okunması gereken heceyi ölçüye uydurmak için uzun okuma, zihaf karşıtı
i. ile 3a.10^{hasiye}
- imân** -2- iman, inanç, inan
i. 18a.2; i. +dañg 17b.7
- imdi** -1- imdi, şimdi
i. ki 30a.10
- imre-** -2- heves etmek, çok istemek, eğilim dyumak, heveslenmek, isteklenmek
i. -r 3b.1, 3b.1^{hasiye}
- imren-** -1- heveslenmek, isteklenmek
i. -medüm 24b.14
- imtihân** -1- imtihan, sınav, sınama, deneme

- i. kı1- 1a.11^{haşiye}
imtiḥān kı1- -1- imtihan etmek, denemek, sınamak
 i. -dı 1a.11^{haşiye}
inṣāf -1- insaf, acımaya, vicdana veya mantığa dayanan adalet
 i. 18a.2
ince -3- ince
 i. bêldenġ 4a.13, 10a.9; bêli i. 18b.1
insān -1- insan, âdemoġlu, âdem evladı
 i. ki 2b.7
ipçin -1- zırh (< Moġ. *öbçin* "zırh" TMEN 6)
 i. 5a.7
ipek -5- ipek
 i. ala ƣalhanlar 7a.5, 7a.7; i. donda 23a.1, 23a.8
 ipeġ+e 23b.9
iplik -1- iplik
 ipliġ+i 23a.9
is -1- koku
 i. +in 24a.12
ise -1- *i-* ek fiilinin Şart biçimi; olunca, olursa, olsa da, -ince, -diġi için, -diġi vakit
 i. ƣılıcdaġg-ise 22a.9
iste -4- istemek
 i. -r 23b.12, 24a.1, 28a.11; i. -r mēn 1a.6^{haşiye}
isti' dād -1- itidat, yetenek, kabiliyet
 ehl-i i. +ı 1b.6
istimdād -1- istimdāt, yardım isteme, yardıma ƣaġırma
 i.-ı himmetile 2b.10^{haşiye}
iş -6- iş
 i. bitir- 10b.14; i. dūŐ- 17b.2, 22b.9;
 i. +dūr 3a.3; i. +i 2b.10^{haşiye}; i. +üġg 9a.11
iş bitir- -1- iş bitirmek, işi sona erdirmek, bir işi iyi bir sonuca ulaştırmak
 i. -ür 10b.14
iŐ dūŐ- -2- iŐ dūŐmek, bir iŐ ƣıkmak, olay olmak
 i. -ende 17b.2, 22b.9
işle- -1- işlemek, işine girmek, nüfuz etmek
 i. -mese 5b.7
işŞek -1- ŐiŐek
 i. +ilenġ 17b.11
it -6- it, köpek
 i. oġlına 5a.3, 8b.2, 10b.7; i. oġlunuġg 8b.9, 8b.11; ƣara i. +ce 17b.10
i' tibārlı -1- itibarlı: 1. güvenilecek, inanılacak, itimat edilecek, sadakatli, vefalı 2. saġlam, berk, kuvvetli
 i. yoldaş 16b.6
iye -3- iye, sahip

- i. +si 24b.7; i. +sini 10b.10; i. +süni 11a.12
iyle- -1- koklamak
 i. -r iÇmez 14a.10
iylere iÇmez -1- kokuŐtuġu için iŐilemeyecek duruma gelen (su), kokmuŐ, kokuşmuş, pis
 i. bulanduruġ sası suyu 14a.10
iz -1- iz
 i. +ini 10b.3
izini ele al- -1- iz sürmek
 e. -ur 10b.3

K

- kāf** -2- *kef* harfinin bir başka okunuşu; Arap alfabesinin yirmi ikinci, Osmanlı alfabesinin yirmi beşinci harfi ve bu harfin adı olup ebced hesabında yirmi sayısının karŐılıġıdır.
 k. 2b.13^{haşiye}; k.-ı 'acemidür 2b.13^{haşiye}
kāf-ı 'Acemī -1- *kāf-ı Fārīsī*, *g* sesini veren Acem kefi
 k. +dūr 2b.13^{haşiye}
kāfir -7- kāfir
 k. gürzi 29a.1; yēddi k. 26a.8; k. +e 26a.5, 26a.7; k. +lere 2a.5; k. +üġg 20a.6, 26a.9
kāhil -1- kāhil, tembel (kimse)
 k. ƣop- 18a.9
kāküllü -2- kāküllü, perçemli, perçemi, kākülü olan
 semen k. 11a.7; k. +ce 24a.11
kāmil -2- kāmīl, yetkin, eriŐkin, olgun
 k. ét- 16a.5; k. éyle- 3b.1
kāmīl ét- -1- (krş. **kāmīl éyle-**) olgunlaştırmak, olgun duruma getirmek, yetkin duruma getirmek
 k. -maġ 16a.5
kāmīl éyle- -1- (krş. **kāmīl ét-**) olgunlaştırmak, olgun duruma getirmek, yetkin duruma getirmek
 k. -r 3b.1
kār -1- kār, etki, yarar
 k. ét- 1b.2
kār ét- -1- etki yapmak, yararı olmak
 k. -medi 1b.2
kārvān -1- kervan, uzak yerlere yolcu ve ticaret eŐyası taşıyan yük hayvanı katarı
 k. +da 17a.9
kārvānsarā -1- kervansaray, ana yollarda kervanların konaklaması için yapılan büyük han

- k. tek 22a.3
- kebāb** -1- kebab
k. +lar 6a.4
- kedbānū** -1- ev işlerinde pek başarılı ve becerikli olan ev hanımı, bir daireyi idare eden kadın, kâhya kadın, hatun
k. +lar 2b.13
- kelbetin** -1- kerpeten, çivi sökmeye veya diş çekmeye yarayan, kıskaç biçiminde bir araç
k. sal- 2a.3
- kelime** -1- kelime, söz, sözcük
k. 1a.4
- kemāl** -2- 1. kemal, bilgi ve erdem bakımında olgunluk, yetkinlik, erginlik, eksiksizlik 2. ilim, irfan, fazilet
k. taḥsiline 1b.6; k. +inde 1b.5
- kemāndār** -2- okçu, nişancı
yèg k. oḥçı 14a.2; k. +ı 11b.5
- kemikli** -1- kemikli, kemikleri iyi gelişmiş, iri kemikli
k. +ce 6b.10
- kemīn** -1- pusu
k. ma⁶ nasına 4a.13^{haşiye}
- kent, kend** -3- kent, şehir
k. +de 20b.5
kızılca kend 12a.13
kend+inden^ğ 25b.14
- kentli** -1- kentli, şehirlili
k. ol- 20b.5
- kepenek-püş** -1- kepenek giyen
k. abdāl 24a.1
- kernāy** -1- boru, üflenerek çalınan, perdesiz, keskin sesli, boru şeklinde olan nefesli çalgı
k. +lar 9a.4
- kert-** -2- kertmek, çentmek, bir şeyin kenarında kertik açmak, kertik yapmak
k. -üb 6a.7, 6a.10
- kes-** -10- kesmek
k. -eṅg 2a.6, 13b.11, 25b.4; k. -er 3b.3, 22a.8, 22b.3; k. -ib kesib 22b.2; kesib k. -ib 22b.2; k. -im 1a.14; k. -se 19a.6
- kesik** -1- kesik, kesilmiş olan
k. başlar 7a.10
- keşiş** -1- keşiş, rahip, papaz, karabaş
k. de- 13a.12
- kevcüt-** -1- gevşetmek, yumuşatmak; (birinin gönlünü) okşamak (< *kev-* “yumuşatmak, zayıflatmak” DLT 93; krş. *kövrət-*, *kövrəklən-* “bəzən ‘ürəyi’, ‘qəlbi’, ‘könlü’ sözləri ilə – mütəəssir olmaq, rıqqət gəlmək, tez təsirlənmək, doluxsunmaq, ağlamsınmaq”); yapı olarak krş. *burcut-* “bədəni orta hissəsini buran kimi etmək, bədənini sağa-sola oynatmaq” ADİL-I 362a)
kevcüd-ende 24b.2
- kevür-** -1- gevşetmek (bkz. < *kev-* “yumuşatmak, zayıflatmak” DLT 93)
k. -ü[b]eni 20a.8
- kez** -1- kez, kere, defa, sefer, yol
bir k. 18b.10
- ki** -21- ki bağlacı
k. 1a.11^{haşiye}, 1b.5, 2a.4^{haşiye}, 2b.6, 2b.7, 2b.10^{haşiye}, 3b.1^{haşiye}, 4a.4^{haşiye}, 4b.12^{haşiye}, 26b.9, 27a.7, 27b.6, 28a.2, 28b.4, 29a.3, 29a.5, 29b.2, 30a.7, 30a.8, 30a.9, 30a.10
- kilid** -3- kilid
k. +i 2a.9, 12b.14, 6a.10
- kim I** -2- ki bağlacı
k. 1a.6^{haşiye}, 1a.11^{haşiye}
- kim II** -15- “hangi kişi?” anlamında cümlede, özne, tümleç, nesne, yüklem görevinde kullanılan bir söz
k. 1b.7; her k. 1b.5, 2b.7; k. +i 25b.2, 25b.8; k. +ler 1b.9, 1b.11, 2a.5, 18b.6; k. +leri 25a.10; k. -idi 18b.7; k. oḥu- 1b.8; k. söyle- 2b.3, 18b.8
- kimi** -28- (krş. **gibi**) gibi
k. 1b.12, 2a.2, 2a.4, 2b.2, 2b.4, 7a.1, 7b.2, 11b.14, 12a.11, 12b.9, 13a.7, 13b.2, 13b.9, 14a.1, 21b.13, 27a.3, 27a.8, 27a.9, 27a.10, 27a.12, 27b.3, 28a.7, 28b.5, 29a.3, 29a.4, 31a.4
k. ol- 10b.2
- kimse** -3- kimse
k. 26b.10; k. +den 4a.11^{haşiye}; k. +ler 28a.10
- kişi** -1- kişi, adam
k. +nün^ğ 2b.14
- koḥa** -1- kethüda, kâhya
k. ol- 20b.5
- kol** -7- çalı
k. +ında 8a.7, 10a.12; k. +lar 10a.1; k. +larınd[a] 3a.10; k. +larında 4b.6, 12a.6; k. +un^ğ 15b.10
- köç-** -3- göçmek, yurt değiştirmek
k. -eṅg 12a.13, 25b.8; k. -ende 14b.4
- kölge** -2- gölge
k. +si 11b.12; k. sal- 4a.7

- kölük** -1- kölük, iş ve yük hayvanı
kölüg+ine 14b.3
- köp-** -1- şişmek
k. -er 3b.8
- köpek** -3- köpek, it
kara k. 5a.2, 8b.2, 10b.7
- köpük** -2- köpük
k. 7a.12; k. saç- 11a.11
- körpe** -4- körpe
k. kızu 3b.1, 16a.5, 19b.8; k. kızılar 6a.4
- körpi** -1- körpi
k. sal- 28a.13
- köti** -3- kötü
k. +si 5a.6, 15a.6, 23a.12
- köynek** -1- gömlek, giysi
köyNEG+i 6a.14
- küy** -2- 1. semt, mahalle 2. sokak 3. sevgilinin bulunduğu yer
k. 1a.6^{haşiye}; k. +ını 1a.6^{haşiye}
- küffâr** -2- müslüman olmayanlar, kâfirler, küffâr
k. daşı 2a.4^{haşiye}; k. +a 1a.8
- kür** -3- 1. tembel 2. inatçı 3. cimri
k. ol- 18a.9; k. +ileNG 22a.13; k. +üNG mâli 15a.12
- kürele-** -1- bir şeyi hızla kaldırıp atmak (bkz. *kürêb-* "başdan ellemek" ADL-I 295b; *kürele* DS-VIII 3044a, *gürele-* DS-VI 2235b)
k. -r 10a.13
- kürk** -2- kürk
k. tik- 18a.9; k. +i 11a.13
- kürlük** -1- cimrilik
k. +ılan 15a.11

K

- ka'an** -1- (krş. *hākān*) hakan, padişah, hükümdarlar hükümdarı, Türk ve Çengizli hükümdarlarına verilen unvan
k. 4a.5^{haşiye}
- kab** -2- kap, türlü şeylerin taşınması veya saklanması için kullanılan kılıf, çanta vb
k. eyle- 30a.1, 30a.2
- kaba** -3- büyük, iri
k. boynu 4b.13, 10b.5; k. döşdeNG 9b.13 (krş. *kuba döşdeNG* 7b.11)
- kağak I** -5- 1. ön, ön taraf, ön yüz, yamaç 2. alın
k. cıdasınıNG 12b.4; k. yar- 7a.3, 19a.13, 7a.3, 19a.13; k. +umı 26a.8
- kağak II** -1- göz kapağı
k. +umı 26a.8

- kağak kavza-** -2- gözünü açmak, göz kapaklarını kaldırmak
kağakumı k. -dum 26a.8
- kağar-** -2- 1. kabarmak, büyümek 2. *mec.* yetişkinlemek
k. -madın 10a.5, 10a.11
- kağart-** -1- 1. kabartmak, kabarmasına yol açmak, şişirmek 2. nasırlaştırmak
k. -maz mı 14a.13
- kağül** -1- kabul
k. düş- 18b.12
- kağül düş-** -1- kabul edilmek
k. -se 18b.12
- kağza** -4- (silah, kılıç, yay v.b. şeylerde) tutulacak yer, tutak, sap, kabza
k. ayrıl- 9a.6, 24b.5; k. +sı 12a.5, 26b.5
- kaç-** -3- kaçmak
k. -ar 15a.6; k. -dı 19b.10
- kağ** -1- kat, tabaka
yèddi k. +uNG 5b.6
- kağda** -1- kaza, bela, dert, kötülük
k. savdur- 24a.4
- kağda savdur-** -1- kazayı, belayı uzaklaştırmak
k. -ur 24a.4
- kağdan-** -2- saplanmak, sokulmak
k. -sa 9a.6; k. -ur 15a.7
- kağdar** -2- kadar
k. 28b.9; k. +ınca 22a.3
- kağdem** -1- adım
yètmiş k. 30b.14
- kağmideNG** -7- eski, eskiden beri, öteden beri var olan, uzun süreli olarak, sürekli, daima
k. 3b.13, 17b.13, 18a.1, 18a.10, 18b.2, 18b.4, 18b.5
- kağdir** -4- kadir, muktedir, güçlü, gücü yeter, erkli; her şeye gücü yeten (Tanrı)
k. Allāh 3a.4, 22b.10, 24b.5; k. Tanrı 11b.12
- kağurlu** -1- öfkeli, kırgın, hiddetli, gazaplı
k. ol- 13b.9
- kağkan** -3- 1. kağan 2. yiğit 3. güçlü, kuvvetli, yavuz (bkz. *qağān* "1. igid 2. quvvətli" ADL-I 301b; krş. *kağān arslan* DKK)
k. 4a.5^{haşiye}; k. aşlan 12a.7; k. +i 4a.5
- kağkıltaş-** -1- kuşlar bağrısmak, gıdaklaşmak
k. -sa kuğkıltaşsa 7b.5
- kağ** -19- kalmak
k. -a 20b.2, 20b.3; k. -anda 14b.8; k. -dı 29a.10; k. -duğını 13b.5; k. -ıbanı 14a.8; k. -madı 29a.9; k. -maya 21a.5, 21a.6; k. -maz 23a.2,

- 23a.4; k. -mazlar 28b.4; k. -mışlarıuñg 28a.14; k. -sa 8b.13, 23a.10, 23a.14; k. -ubdur 27a.7
- qaldur** -1- kaldırmak
k. -ur 14a.3
- qal'e** -12- kale, kermen
k. vèr- 11b.6; k. +dür 18a.1; k. +lere 12a.1; k. +lerüñg 2a.9, 11b.2, 12b.14; k. +ni 11b.3, 14a.4; k. +nüñg 11b.4, 11b.6; k. +sini 26a.10; k. +ye 14a.2
- qalh-** -7- kalkmak
k. -ar 3a.9, 3b.8, 8a.12; k. -a dura 23b.13, 24a.1; k. -sa 8b.7; k. -ub 4a.8
- qalhan** -6- kalkan
k. yavuzı 9b.6; k. al- 13a.10; k. koy- 28b.10; k. +ımı 28b.7; k. +lar 7a.5, 7a.7
- qalın** -6- 1. kalın, kalabalık, büyük 2. gürl, kesif, sık, kalın 3. güçlü, kuvvetli
k. Bayat 12b.8; k. ma'nâsınadır 3a.10^{hasıye}; k. Oğuz 13a.6; k. Oğuzuñg 2b.1, 5b.1; k. oymaq 14a.1
- qamış** -1- kamış
sar[ı] k. +uñg 15b.10
- qan** -20- kan
k. çanağı 18b.4; k. terlere 7a.13; k. bürküt- 9b.4; k. bürküt- 7a.3, 19a.13; k. çilet- 9b.12; k. çilet- 4a.9, 7b.11; k. daşlan- 13b.6; k. qusdur- 2b.1, 13a.6; k. sömür- 4b.9, 8a.9, 10b.1; k. şorla- 9a.8, 24b.4; k. utdur- 12a.2; k. +a 15a.8, 28b.12; k. +lar 6b.11
- qan çanağı** -1- *mec.* kanlı savaşların yeri, meydanı
k. Tebriz eli 18b.4
- qan qusdur-** -2- (birine) kan kusturmak, çok eziyet çekertmek
k. -añg 2b.1, 13a.6
- qan ter** -1- kan ter içinde, çok terli, yorgun ve perişan bir durumda
k. +lere 7a.13
- qan terlere batur-** -1- 1. çok terletmek, çok terlemesine yol açmak 2. çok yormak, çok çalıştırmak
k. -masa 7a.13
- qan utdur-** -1- hayatını zehir etmek, ızdırap ve işkence içinde yaşamasına sebep olmak
k. -ub 12a.2
- qanat** -5- kanat
k. +ı 4a.6, 4a.10, 7a.11, 22a.6; k. +ınıuñg 9b.7
- qanlı** -2- (krş. **qanlı**) kanlı, kanlanmış olan.
gözi k. 9a.9, 16b.5
- qanlı** -1- (krş. **qanlı**) kanlı, kana bulaşmış, kanla dolu, kanla karışık
k. kıyruq 8b.4
- qap-** -7- (krş. **qarp-**) 1. kapmak, birdenbire yakalayarak, çekerek almak 2. kapmak, ısıtıp parçalamak, dişlerini batırıp yaralamak
k. -añg 20a.13, 25b.6; k. -ar 10a.1; k. -dı 28a.4, 30b.5; k. -maq 15b.11; k. -sa 4b.13
- qapı** -1- (krş. **qapu**) kapı
k. +dan 22a.4
- qapqara** -1- kapkara, simsiyah, kömür gibi kara
k. evren 4a.3
- qapquncı** -1- çok kapan, çalan, kapıcı (bkz. *qapquncı* "çalan" DLT 292)
k. +sı 12a.8
- qaplan** -5- kaplan
ala k. 4a.12, 8a.5, 10a.5, 12a.6; k. sıçra- 3a.9
- qapu** -4- (krş. **qapı**) kapı
k. +dañg 22a.5; k. +sı 8a.14; k. +sını 1a.7; k. +sunda 18b.11
- qapulu** -1- kapılı, kapısı olan
iki k. 22a.3
- qar** -2- kar
k. +da 8a.14, 10b.2
- qara** -67- 1. kara, siyah 2. güçlü, kuvvetli 3. büyük
k. bağır 10b.8; k. başı 7a.6; k. bulut 4a.1, 7b.7, 7b.8, 10a.6, 15b.4; k. bürgüt 2a.8, 12b.13; k. çanağ 14b.2; k. dağa 24a.11; k. dağdañg 8b.12; k. dağlar 2b.8, 3a.8, 15b.6, 17b.5, 22a.10; k. dağüñg 27a.2, 27b.8; k. daş 19b.9; k. daşı 19b.11; k. dere 5a.1, 8b.2, 10b.7; k. donlı 2b.10, 2b.10^{hasıye}, 14b.7; k. ğazamı 20a.4; k. gece 5a.8, 8b.5; k. gözümüñg 25a.1; k. it-ce 17b.10; k. köpek 5a.2, 8b.2, 10b.7; k. meşeni 4a.4; k. polad 2a.4, 4a.1, 5b.8, 6b.9, 6b.12, 9a.7, 9b.5, 12a.4, 19a.11, 22a.8, 26b.4, 28b.13, 29a.10, 29b.14, 30b.8; k. sac 25a.12; k. saçı 18b.1; k. saçüñg 3b.5; k. kılc 15a.5; k. yazüñg 26b.6; k. yere 16a.11, 20a.12; k. yerüñg 5b.7, 9a.4, 13b.7, 16b.12, 22a.11, 29b.5; k. yurduñg 14b.4; gözi k. 18b.1; yüzi k. 18a.8

- qara bağır** -1- kara ciğer
q. 10b.8
- qara donlı** -3- (bkz. *ricālū*'l-ğayb) gayp erenleri
q. dervişler 2b.10, 2b.10_{haşiye}; q. dervişlere 14b.8
- qara kuş** -3- karakuş, kartal, kartal türünden karakuşlara verilen ad.
çal q. 2a.8, 12b.12, 25a.13
- qaral-** -1- kararmak
q. -maz mı 14b.4
- qaranqulu** -1- (krş. *qaranqū*, *qaranquluk*) karanlık
q. geçede 19a.6
- qaranqū** -1- (krş. *qaranqulu*, *qaranquluk*) karanlık
q. +sı gece 8a.11
- qaranquluk** -1- (krş. *qaranqulu*, *qaranqū*) karanlık
q. qarış- 26b.12
- qaranquluk qarış-** -1- karanlık basmak, karanlık çökmek, hava kararmak, ortalık kararmak
q. -dı 26b.12
- qarçıkay** -2- yırtıcı kuşlardan bir tür doğan
q. erdemdür 15b.9; q. yavuzı 9b.14
- qardaş** -2- kardeş
q. 2b.11; q. tanu- 30a.14
- qarı I** -2- 1. karı, yaşlı, ihtiyar 2. acımasız, merhametsiz, katı yürekli, gaddar, kinci, hilekâr (düşman)
q. Dede 14a.5; q. düşmanınıñ 5a.11
- qarı II** -4- 1. arış, kolun dirsekle parmak ucu arasındaki bölümü 2. hayvanın diz ile toynak arası bölümü
q. +ları 10a.11; q. +ların 10b.2; q. +larını 8a.13; q. +larını 19b.11
- qarı-** -2- karımak, yaşlanmak, kocamak, ihtiyarlamak
q. -duğca 2b.1; q. -duğca 13a.6
- qarın** -2- karın
q. +cügi 8a.12
qarn+ın 24a.2
- qarınca** -1- karınca
q. +sı 17b.10
- qarış-** -2- karışmak
q. -anda 7a.9; q. -dı 26b.12
- qarışuq** -1- karışık
q. ol- 20b.11
- qarlı** -4- karlı, üstünde kar bulunan, karla örtülü, karla kaplı
q. dağa 14a.8; ala q. 24b.9; yanı q. 5b.10, 6a.6
- qarma dut-** -1- yakalamak, tutmak, kavramak, kapmak
q. -dum 26a.6 (krş. *qarbap tutdı* "id." ŞT 66; *karva-* "to grope for (something which you cannot see)" ED 646a-b)
- qarp-** -2- (krş. *qap-*) kapmak, birdenbire yakalayıp, çekerek almak
q. -ar 10b.5; q. -ub 8b.1
- qaşd** -2- kasıt, amaç, istek, maksat, niyet
q. èyle- 27b.2, 29a.5
- qaşd èyle-** -2- kastetmek, amaçlamak, niyetlenmek
q. -dı 27b.2, 29a.5
- qarşı** -14- karşı
q. 15b.8, 16a.4, 19a.4; q. gel- 9a.3, 23a.3, 23a.11, 26a.6; q. vèr- 19b.11; q. yat- 2b.8, 14a.8, 15b.6, 27b.8; q. +sına 30b.2, 30b.3
- qarşı gel-** -4- karşı karşıya gelmek, rastlaşmak, karşılaşmak
q. -düm 26a.6; q. -se 9a.3, 23a.3, 23a.11
- qarşıla-** -1- karşılamak, istikbal etmek
q. -dı 30b.14
- qarşılaş-** -1- karşılaşmak, rastlaşmak, karşı karşıya gelmek
q. -ur 8a.3
- qartal** -3- kart, gençliği, körpeliği kalmamış, yaşlı, ihtiyar
q. 4b.12, 8a.14, 10b.4
- qatı** -8- 1. katı, sert 2. sağlam, kuvvetli
q. çekme 14a.12; q. yayı 20a.7; q. yayına 29b.13; q. yaylar 3b.4, 9b.3, 12a.4, 19a.7, 26b.5
- qatlan-** -3- katlanmak, dayanmak
q. -madı 27a.7; q. -mağ yok 5a.8; q. -ur mı 5a.8
- qav** -2- kov, dedikodu, kötülleme, arkadan çekiştirme, yerme, gıybet
q. eglen- 23a.1, 23a.7
- qavat** -2- kavat, pezevenk
q. 17a.5; q. +lara 12a.2
- qavim** -3- kavim, budun; akaraba, hısımsı
q. 17b.1, 30a.14
qavm+
q. +ini 17a.13
- qavur-** -1- kavurmak
q. -ub 25a.12
- qavza-** -1- kaldırmak
q. -dum 26a.8
- qay** -1- (< *ka:d* "snow-storm; blizzard" ED593a; bkz. *qay* TS 143a; *qay* DS 2695b) 1. tipi, fırtına, çok kötü hava, çok soğuk hava 2. bora, fırtına, yağmurdan önce esen şiddetli yel 3. yağmur, sağanak
q. busaluq 15b.4

- kay busaluk** -1- tipili sisli hava (krş. *qara pusarık* DDK Drs. 141a.13) k. 15b.4
- kaya** -11- 1. kaya, büyük ve sert taş kütleli 2. taşlık ve sarp dağ k. 28b.5; k. salhumında 7b.13; k. yalçımında 10a.6; al k. +da 4a.12, 4b.3, 12a.5; k. +dañ 19b.9; al k. +nuñg 3a.9; k. +nuñg 28b.5, 28b.10, 28b.11
- kaybatan** -7- kaytaban, deve sürüsü; deve cinsi, deve k. 3a.13^{hasıye}, 4a.5^{hasıye}; k. +lar 3a.13, 16a.3, 19a.6; k. +uñg 4a.5, 27b.10
- kayhu** -1- (krş. *kayhu*) arkaya bükülmüş, bükük, bükülmüş, eğilmiş olan (bkz. *gayky* “arkan gayşaryp duran, döşi öñe çykyp duran, gayşak” TDDS-I 420b) k. sanc- 13b.6
- kayhu** -1- (krş. *kayhu*) arkaya bükülmüş, bükük, bükülmüş, eğilmiş olan k. polad 24b.4
- kayıdış** -3- dönüş, geri dönüş, geri dönme k. +da 13b.12, 13b.14, 25b.4
- kayım** -2- dayanaklı, sağlam k. oña 15a.7; k. dur- 13a.11
- kayın ana** -2- kocaya veya kadına göre birbirlerinin annesi, kayınvalide, hanımanne, kaynana k. cevrindeñ 21b.5; k. +ya 21a.12
- kayın ata** -2- kocaya veya kadına göre birbirlerinin babası, kayınbaba, kaynata, kayınpeder k. +ileñg 21a.11; k. +nuñg 21b.4
- kayış** -2- kayış k. dilli 4.11, 12a.7
- kayış dilli** -2- kayış dilli, kaba dilli, sert dilli k. kırd 4b.11; k. kırt 12a.7
- kayıt-, kayıd-** -6- dönmek, geri dönmek, geri döndürmek k. -dı 27b.2; k. -madum 25a.7; k. -mağa 16a.8; k. -mayañg 12b.4 kayıd-mağ yok 4b.5; kayıd-ur mı 4b.5
- kayna-** -1- kaynamak, dalgalanmak, çalkalanmak, coşmak, kabarmak, köpüklenmek, çalkantı durumunda olmak k. -r deñgiz 12a.3
- kaynak** -3- yırtıcı kuş ve hayvanlarda tırnak, cırmak, pençe k. +ınuñg 4a.9, 7b.11, 9b.12
- kaynaklı** -2- tırnaklı, pençeli çal kara kuş k. 2a.8, 12b.12
- kaynaş-** -2- kaynaşmak, hareket etmek, çok kalabalık ve hareketli olmak, sayısız hesapsız insan, hayvan v.b. kitlesi düzensiz bir şekilde hareket etmek k. -sa kaynaşsa 9a.4; kaynaşsa k. -sa 9a.4
- kaz** -4- kaz k. 7b.6; k. üšet- 10a.2; k. +ılan 7b.9; k. +uñg 7b.4
- kazağuc** -1- (krş. *kazağuc*) at; at sürüsü k. +lar 3a.11
- kazağuc** -3- (krş. *kazağuc*) at; at sürüsü k. +lar 16a.2, 19a.4; k. +uñg 27b.10
- kazanıl-** -1- kazanılmak, edinilmek; ele geçirilmek k. -miş 15a.12
- kazdur-** -1- kazdırmak, kazma işini yaptırmak k. -a 23b.13
- kıçkır-** -2- 1. bağırarak, çağırarak, feryat etmek 2. at, bağırır gibi yüksek ses çıkarmak, kişnemek k. -anda 11a.10, 15a.2
- kıja daş-** -1- fışırdayarak taşmak (krş. qıj, qıjav “çayın sürütle axan yeri” ADL-I 325a) k. -mağ 15b.8
- kıjilda-** -3- (krş. *kıjila-*) 1. fışırdamak, fışır fışır ses çıkarmak, fışırta veya fışırta sesi çıkarmak 2. keskin, sert sesler çıkararak saldırmak (bkz. *ğijilda-* “ğıcırdamak” TS 105b; Seng. 296v.2; krş. *ğızıl-da-* DKK Drs. 96a.9) k. -sa kıjildasa 7b.3; kıjildasa k. -sa 7b.3; k. -yub 7b.8
- kıjila-** -1- (krş. *kıjilda-*) keskin, sert sesler çıkararak saldırmak k. -yub 9b.10
- kıl-** -10- kılmak, etmek, yapmak k. -a 24a.3; k. -añg 24a.3, 24a.6; k. -ar olsa 14a.6; k. -ayuñg 1b.4; k. -dı 1a.11^{hasıye}; k. -dum 25a.8, 26a.14; k. -sa 5a.4
- kıldur-** -1- kıldırmak, kılma işini yaptırmak k. -ur 24a.5
- kılıc** -27- kılıç k. 29b.3; k. altında 15a.5; k. çal- 1a.8, 2a.5, 26a.7; k. segirt- 29a.11; k. +dañg-ise 22a.9; k. +ı 2a.5; k. +ılañg 17b.13; k. +ın 29a.10, 29a.14, 30b.10; k. +ına 2b.2, 13b.2, 29b.14, 30b.11; k. +ıyla 13a.14; k. +lar 6b.10, 6b.12, 9a.7, 19a.11, 22a.8; k. +uñg 5b.8, 9b.5, 28b.14,

- 30b.8; k. +um 26a.8
- kılıç çal-** -3- (krş. **kılıçla-**) kılıç çalmak
k. -an 2a.5; k. -dı 1a.8; k. -dum 26a.7
- kılıçla-** -1- kılıçla kesmek, kılıçla vurmak, kılıçla vurup kesmek
k. -dı 29a.12
- kımzan-** -1- kımıldamak, kımıldanmak, kalkmak istemek, kalkmaya çalışmak (bkz. *qımzan-* "tərpənmək, qalxmaq istəmək, durmağa çalışmaq" ADİL-III 136a)
k. -madum 25a.2
- kın** -1- bıçak, kılıç v.b. kesici araçların kabı, kın
k. düzet- 29b.14
- kır** -4- 1. kır, beyazla az miktarda siyah karışmasından oluşan renk, kül rengine çalar beyaz 2. bu renkte olan
k. teke 4a.13, 6a.1, 10a.9; k. tekeni 8a.4
- kırh** -3- kırk
k. min 25a.1; k. şāgirde 1b.3; k. yaşına 21b.9
- kırh min** -1- kırk bin
k. gel- 25a.1
- kırıl-** -1- kırılmak, ölmek, helak olmak, telef olmak
k. -duğımı 26a.9
- kırkı** -1- atmaca
yügürük k. 10a.4; yügürük k. 15b.13
- kırkıl** -1- kırçıl, kırlaşmaya başlamış, kır renkli
k. sep- 21b.10
- kırkıl sep-** -1- (saç, sakal) kırlaşmak, ağarmak, beyazlaşmak
k. -e 21b.10
- kırp-** -2- kırpmak
k. -ub yügürür alvar tazi 8b.8, 8b.11
- kışar** -1- kısan, sıkı, sıkıştıran
k. Salur 24b.7
- kışka** -4- 1. kısa 2. ince
k. belli 8b.14, 11a.6; yeŋi k. demür donlar 6a.14, 6b.2
- kış** -3- kış
k. güninde 25b.12; k. günleri 12b.7; k. +ı 20b.8
- kışlak** -4- 1. kışlak, kışlık yer, kışı geçirecek yer, kışın barınılan yer 2. kışın orduların, göçebe oymakların hayvanlarıyla birlikte yayladan inip konakladıkları yer
k. 3a.10^{haşiye}, 4b.5^{haşiye}; k. ol- 20b.9;
- k. +lar 20b.10
- kışlaklı** -2- kışlaklı, kışlağı olan
Sarı Kâmiş k. 12a.9, 26b.3
- kıya bah-** -2- göz (veya gözünün) ucuyla bakmak, fark ettirmeden gözlemek, belli etmemeye çalışarak başını çevirmeden yandan bakmak
k. -anda 25a.11; k. -dum 25a.2
- kıy-** -2- 1. kıymak, acımadan vermek, esirgememek, feda etmek 2. kıymak, acımayıp öldürmek
k. -aŋg 1b.12; k. -masa 16b.1
- kıyağ** -1- kıyak otu, sazlık yerlerde biten, kalın ve kuruduğu zaman yanları keskinleşen bir çayır otu
sarı k. 24a.10
- kıyı** -8- kıyı, kenar
k. +n 4b.12, 8a.14, 10b.4; k. +sına 7b.9; k. +sında 14a.14; k. +sındaŋg 10a.1, 10a.3, 15b.10
- kız** -10- kız
k. bürçekli 9a.1; k. gel- 21a.9; k. sevin- 19a.1; k. +ı 3a.2, 20a.13, 24a.14; k. +ındaŋg 21a.1, 21a.2; k. +ımı 20b.12
- kız-** -1- kızmak, ısıtmak
k. -ar 11a.11
- kızıl** -9- 1. kızıl 2. bu renkte olan
k. buğda 6a.9; k. geyigi 4a.13, 10a.9; k. geyik 6a.1, 8a.4; k. güller 6a.2; k. kana 15a.8; k. +ca 12a.13, 25b.8
- kızıl geyik** -4- kızılgeyik
k. 6a.1, 8a.4
kızıl geyig+
k. +i 4a.13, 10a.9
- kızıluk** -1- 1. kıtlık, pahalılık 2. kurak giden yıl
k. ol- 14a.14
- koça** -5- koca, yaşlı, ihtiyar
k. 21b.11; k. +lar 2b.12, 18b.12; k. +lara 21b.7; k. +sı 21b.12
- koçaluk** -1- kocalık, ihtiyarlık, yaşlı ilerlemiş olma durumu
k. çakında 18b.13
- koç** -7- 1. koç, damızlık erkek koyun 2. sağlıklı, gülbüz genç erkek, yiğit
k. alınlı 9a.8; k. igide 7b.1, 24b.5; k. igidler 15a.14, 19a.7; k. endür- 1b.2; k. +ı 15a.9
- koçak, koçak** -4- 1. koçak, yürekli, yiğit 2. eli açık, cömert
k. igid 31a.4; k. ol- 13b.2; k. +ısaŋg 27b.13
koçak gerek 16b.11
- koçkar** -1- koçkar, dövüş için yetiştirilmiş iri koç

- k. +ısañg 27b.11
- kol** -4- 1. kol 2. el
k. bud 9a.8; k. götür- 24b.12; k. +a 7b.1; k. +larında 16a.12
- kol bud ol** -1- yıkılmak, devrilmek, yığılmak;
mec. yenilmek
k. -sa 9a.8
- kon-** -3- konmak
k. -ar 3a.8, 9b.12; k. -sa 7b.10
- konak** -1- konuk, misafir
k. +ına 24a.4
- konakla-** -1- konuklamak, misafir etmek,
ağırlamak
k. -dı 31a.4
- konşu** -2- komşu
k. ol- 20b.11; k. +lara 14b.2
- koñgur** -6- 1. konur 2. bu renkte olan
k. atı 12a.3, 26b.12, 27b.14, 30a.2;
k. atlı 12a.10, 26b.1
- kop-** -4- 1. kopmak 2. koşmak, hızla gitmek
3. harekete geçmek, fırlamak,
kalkmak 4. ortaya çıkmak,
meydana çıkmak, zuhur etmek,
çıkmak
k. -ar 3b.14, 8a.12, 18a.9; k. -ub 20b.1
- kopuz** -2- kopuz, ozanların çaldığı telli Türk
sazı
k. 2b.3; k. götür- 7b.1
- korh-** -3- korkmak
k. -maz merd igidüñg 9a.10; 16b.6;
k. -mazduñg 28b.14
- korqu** -4- korku
k. bilmez 29b.12; k. +sı 2a.9,
23a.12; k. +sındañg 29a.6
- koşun** -2- koşun, ordu, yan yana durmuş asker
dizisi
k. 7a.8, 9a.3
- koy-** -14- 1. koymak 2. müsaade etmek, izin
vermek 3. bırakmak, terk etmek
k. -añg 13b.13; k. -dum 20a.4; k. -
ma 27a.2; k. -madı 28b.10; k. -maz
11a.3, 11a.13, 11b.5, 14a.5; k. -ma
koyma 8b.9, 10b.8; koyma k. -ma
8b.9, 10b.8; k. -ub 25a.8; k. -ubanı
17a.13
- koyu** -4- koyu
k. koyu 27a.3, 27a.11; koyu k. 27a.3,
27a.11
- koyun** -6- koyun
k. evi 4b.12^{haşiye}; k. izini 10b.3; k.
yörisi 3a.11^{haşiye}; dümen k. 17a.10;
k. çık- 18a.14; k. öl- 22a.2
- koyun** -1- koyun, kucak, kollar arası
koyun+
- k. +ındañg 24a.14
- koyul-** -2- koyulmak, koyma işine konu olmak
k. -masa 5b.8; k. -maz mı 14b.7
- kuba** -4- konur rengi (deve ve kaz için)
k. kaz 7b.6; k. kazuñg 7b.4;
kaybatanuñg k. nere 4a.5; k.
döşdeñg 7b.11 (krş. kaba döşdeñg
9b.13) (bkz. *guba* “gyzgylt-goñur
renk (düyâniñ, gazyñ reñki
hakynda)” TDDS-I 485a)
- kuba kaz** -2- bir tür yabani kaz
k. 7b.6; k. +uñg 7b.4
- kudret** -2- 1. kudret, güç 2. Tanrı'nın ezeli
gücü
k. +indeñg 1a.12; k. +inden 1b.2
- kufi** -1- kilit
k. +ına 13b.3
- kul** -2- kul, köle, hizmetkâr
k. +larında 16b.3; k. +larını 24a.8
- kulağ** -2- kulak
k. eşit- 23b.3; k. +ları 8b.8
- kulaklı** -1- kulaklı, kulağı herhangi bir
biçimde olan
dik k. 11a.8
- kulan** -1- 1. kulan, iki üç yaşında tay
k. +ına 9a.1
- kulluk** -2- kulluk, hizmet
k. +ına 14b.5; k. +ında 27b.2
- kur** -2- şenlik, ziyafet, toy (bkz. *kur*
“ziyafet ve şenliğe katılanların
halkalar biçiminde oturması” Seng.
285v.21)
k. +dañg 23a.4, 23a.13
- kur-** -5- 1. kurmak, yapmak 2. hazırlamak;
gereken şartları hazırlayıp kendi
kendine olmaya bırakmak. **bağdaş**
kur- “bağdaş kurmak, bağdaş
durumunda oturmak”
k. -añg 12b.7, 25b.12; k. -dı 29b.2,
31a.3; k. -mış 29b.6
- kurban** -2- yay çantası
k. ara 6b.5; k. eyle- 29b.13
- kurban** -2- kurban
k. içüñg 1a.14, 1b.3
- kurçı** -2- 1. İlhanlı devletinde silahlı asker,
silahşor, asker, bekçi, muhafız,
zırhlı veya atlı asker 2.
Karakoyunlu ve Akkoyunlu
devletlerinde hassa asker 3. Safevi
devletinde ülkenin ileri gelen
kimselerinin çocuklarından oluşan
atlı muhafız alayı; özellikle
Türkmen kabilelerinin atlı
askerleri, muhafız birlikleri
k. başı 14a.1, 25b.7

- kurçı başı** -2- kurçilerin amiri, kumandanı
 k. Afşar 14a.1; k. Han Afşarı 25b.7
- kursak** -2- 1. kursak 2. yürek, korkmama, yüreklilik, korkusuzluk, cesaret 3. anlak, us, akıl
 k. gerek 16b.9; k. +ına 4a.3
- kursaklı** -1- anlaklı, akıllı
 k. 12a.4
- kuşan-** -2- kuşanmak, beline kuşak, kılıç, kemer v.b. şeyler bağlamak
 k. -dı 1a.8; k. -ur 15a.14
- kurt, kurd** -7- kurt
 k. enigi 10b.1; k. eniginüñg 8b.5, 12a.7; k. tükli 30a.2
 kurd enigi 4b.11, 5a.3; kurd ma' nāsına 3a.11^{haşiye}
- kurtar-** -1- kurtarmak
 k. -ur 15a.9
- kurtul-** -1- kurtulmak
 k. -dum 21b.5
- kurru** -1- boş, yersiz, gereksiz, yararsız, anlamsız, değersiz
 k. bühtān 15b.2
- kurul-** -1- kurulmak, yapılmak
 k. -mı-ıdı 20a.7
- kusdur-** -2- kusturmak, kusmasına yol açmak
 k. -añg 2b.1, 13a.6
- kuş** -9- kuş
 k. aşlını 4a.8; k. dek 1a.6^{haşiye}; k. kuşla- 26b.9; k. +dur 3a.8^{haşiye}; k. +ı 1a.10; çay k. +ına 9b.11; bahri k. +lar 26b.7; k. +uñg 7b.9; alıcı k. +uñg 25a.13
- kuşla-** -1- yırtıcı kuşla kuş avlamak, kuş yakalamak
 kuş k. -dı 26b.9
- kuşkıl-daş-** -1- kuşlar bağrıışmak, gıdaklaşmak
 kuşkıl-daşa k. -sa 7b.5
- kuvvet** -7- kuvvet, güç
 k. 16a.12; k. gerek 16a.12; k. +ı 3a.1, 6b.3, 12a.10, 20b.9, 26b.1
- kuyumuncı** -1- (su v.b.) dökülen yer, döküldüğü yer (?) (< kud- "dökmek" ED 596a; krş. *kuyumcu*)
 k. +sı 5a.12
- kuyruk** -8- kuyruk
 kanlu k. 8b.4; yağlı k. 5a.2, 10b.9; k. çal- 19b.4, 28a.5; k. +ını 4b.2, 10a.8; k. +ınuñg 8a.3
- kuytu** -7- (krş. *daldaluk*) dulda: 1. korunmaya ve sığınmaya yarayan yer, sığınacak, tehlikesiz yer, korunulacak, arkasına, altına veya içine girerek saklanılacak yer, kuytu yer, siper 2. koruma,

esirgeme, himaye

k. 5a.1^{haşiye}; k. +sı 7a.5, 7a.5^{haşiye}; k. +sına 5a.1, 8b.3, 10b.7; k. +sında 9b.6

kuytulan- -1- (krş. *daldalan-*) duldalanmak, sığınmak, barınmak, siper altına girmek
 k. -añg 9b.6

kuzu -4- kuzu, koyun yavrusu
 k. 3b.1; k. besle- 16a.5; k. çevrül- 19b.8; k. +lar 6a.4

L

- laçın** -3- bir tür şahin, doğan
 l. dalbu- 3b.12; alca l. 10a.2, 15b.8
- la'li çakır** -3- lal renginde şarap, kırmızı şarap
 l. doldur- 20a.3; l. süzül- 6a.3, 19b.8
- lele** -9- lala, padişahların ve soyluların çocuklarının özel eğitmeni
 l. 27b.6, 29b.10; l. de- 27b.7, 29b.7; l. cānum l. 27b.3, 27b.6, 29b.8; l. +ileñg 27b.3; l. +sı 27a.6
- lenger** -2- ağırlık, ağırbaşlılık, temkin, vakar
 l. +ı 12a.9, 26b.5

M

- ma'aş** -1- maaş, geçim, yaşayış, dirlik
 m. eyle- 17b.12
- ma'aş eyle-** -1- geçinmek
 m. -r 17b.12
- mağlūb** -2- mağlup, yenik
 m. ol- 4a.6^{haşiye}, 4a.11^{haşiye}
- mağlūb ol-** -2- mağlup olmak, yenilmek
 m. -mağ 4a.6^{haşiye}, 4a.11^{haşiye}
- maḥal** -1- mahal, mekân, yer, yöre
 m. +da 8b.11
- maḥall** -2- mahal, mekân, yer, yöre
 m. +ında 10b.4, 22b.2
- maḥbūb** -1- mahbup, sevilen, sevilmiş, sevgili
 m. +ı çok 18a.6
- maḥmel** -1- 1. kadife 2. *meç.* parlak ve yumuşak olan
 m. tükli 11a.7
- maḥrūm** -1- mahrum, yoksun
 m. ḳal- 28b.4
- maḥrūm ḳal-** -1- mahrum kalmak, yoksun kalmak
 m. -mazlar 28b.4
- maḳām** -1- makam, yer
 m. +da 2a.8^{haşiye}
- maḳşūd** -2- 1. kastedilen, kastolunan,

- belirtilmek istenilen 2. istek, istenen, güdülen, amaç, amaçlanan m. ol- 2b.3^{haşıye}; m. +ına 19a.3
- mağşūd ol-** -1- kastedilmek, kastolunmak, belirtmek istenilmek m. -a 2b.3^{haşıye}
- māl -4-** mal, varlık m. getür- 17a.12; m. +ı 15a.11, 15a.12; m. +um 21b.1
- māl-lı -1-** mallı m. gêt- 18a.10
- māl-sız -1-** malsız m. gel- 18a.10
- ma'nā -18-** mana, anlam m. +sına 1a.6^{haşıye}, 2b.13^{haşıye}, 3a.1^{haşıye}, 3a.11^{haşıye}, 3a.13^{haşıye}, 4a.13^{haşıye}, 4a.5^{haşıye}, 4a.6^{haşıye}, 4a.11^{haşıye}, 4b.5^{haşıye}, 4b.10^{haşıye}, 12a.3^{haşıye}; m. +sınadır 3b.2^{haşıye}; m. +sınadır 1a.6^{haşıye}, 2a.8^{haşıye}, 3a.10^{haşıye}, 4a.5^{haşıye}, 4b.10^{haşıye}
- māni' -7-** mâni, engel, bir şeyin yapılmasını önleyen şey m. +i andaᅇg 23a.5, 23a.6, 23a.8, 23a.9, 23a.10, 23a.13, 23a.14
- maᅇga -5-** (bkz. **men**; krş. **baᅇga**) bana, ben zamirinin yönelme durumu eki almış biçimi m. 27b.6, 27b.7, 28b.2, 30b.1, 30b.10
- maral -1-** maral, dişi geyik m. eᅇgseli 11a.7
- ma'reke -3-** 1. savaş alanı, savaş meydanı 2. meclis; halkın toplandığı yer; kalabalık m. +ler 14a.1, 16b.8, 25b.6
- marıᅇ -4-** pusu, av gözetleme yeri (bkz. **marıᅇ** "pusqu" ADİL-III 291a) m. 4a.13^{haşıye}; m. +da 4a.13, 8a.4, 10a.9
- maşlahat -1-** 1. danışma, görüş alma, istişare etme 2. tavsiye, öğütlenme, yol gösterme m. gör- 27b.3
- maşlahat gör-** -1- 1. danışmak, görüş almak, istişare etmek 2. nasıl davranıp davranmaması konusunda birime yol göstermek m. -di 27b.3
- ma'sūᅇ -1-** maşuk, sevilen, âşık olunan erkek m. kūyını 1a.6^{haşıye}
- maᅇlab -1-** 1. maksat, istenilen şey, amaç, gaye 2. bahis, mesele m. +ı 2b.6
- mavulcun-** -1- (yansımali) "mav" diye ses çıkarmak (?) (krş. **moval[da]t-** 9b.4; bağlam açısından krş. **sezirgen-** 8a.4, 10a.8) m. -sa 4b.3
- meclis -1-** meclis m. +de 16b.8
- meded -6-** 1. yardım, imdat, medet; destek, destekleyen, arka 2. "yardım edin, imdat" anlamında kullanılan bir seslenme sözü m. dē- 25a.9; m. meded 14b.9; meded m. 14b.9; m. ol- 17b.6, 22b.9, 24b.6
- meded ol-** -1- yardımcı olmak, destek olmak m. -suᅇᅇg 24b.6
- mefrak -1-** bozukluk, bozuk olma durumu m. +ı 23a.6
- mehter -1-** at uşağı, atlara bakmakla görevli kimse m. +inüᅇg 24a.12
- meleş-** -3- meleşmek, birlikte melemek, karşılıklı olarak melemek m. -übeᅇg 16a.4, 19a.4; m. -ürse 3a.13
- men -21-** ben, teklik birinci kişiyi gösteren bir söz m. 20b.8, 21a.4, 21b.13, 21b.14, 22a.4, 26b.10, 26b.13, 29a.5, 29b.8; m. +em menem 7a.8; menem m. +em 7a.8; m. +i 27a.1, 30b.3; m. +üm 1a.13, 21a.13, 22a.2, 28b.13, 29a.4, 30a.11; m. +ümileᅇg 30b.6; m. +üm-leᅇg 26b.10
- baᅇga -1-** (krş. **maᅇga**) bana, ben zamirinin yönelme durumu eki almış biçimi b. 1a.14
- maᅇga -5-** (krş. **baᅇga**) bana, ben zamirinin yönelme durumu eki almış biçimi m. 27b.6, 27b.7, 28b.2, 30b.1, 30b.10
- menem menem dē-** -1- büyüklük taslamak, kibirlenmek, böbürlenmek m. -yende 7a.8
- menzil -1-** 1. menzil, yolculukta dinlenmek amacıyla durulan veya konaklanan yer 2. **mec.** varılacak yer, varılması gereken yer m. kes- 19a.6
- menzil kes-** -1- varılması gereken yere varmak, yolu sona erdirmek,

- katetmek
m. -se 19a.6
- merd** -19- 1. mert, yiğit, kahraman, cesur, korkmaz 2. sözünün eri, güvenilir (kimse); itibarlı, vefalı; namuslu
m. igid 6b.7, 15a.6, 17a.7; m. igidde 16a.10, 16b.9, 29a.4; m. igiddür 27b.7; m. igide 9b.1, 16a.6; m. igidi 16a.6; m. igidler 16a.1, 16b.14; m. igidüñg 5a.7, 7b.1, 9a.10, 16a.8, 16a.11, 16b.6, 22a.9
- merdân** -2- mertler, yiğitler
şâh-ı m. 1b.12; şâh-ı m. 'Alide 16b.2
- merdlük** -1- mertlik, yiğitlik
m. ol- 28a.3
- mere** -1- bre, "ey, hey" anlamında kullanılan bir seslenme sözü
m. 28b.13
- meres** -1- tasma, köpeklerin boynuna takılan halka (< Ar. مرس)
m. +cügi 8b.9
- mertebe** -1- mertbe, derece, rütbe
m. +si 1a.9
- mescid** -1- mescit, cami
m. +lerüñg 2a.10
- mesken** -1- insanın yaşadığı yer, yurt; konut, mesken, ikametgâh; sakin olacak, oturulacak yer, oturulan ev
m. èyle- 17b.12
- mesken èyle-** -1- yerleşmek, yurt edinmek, mesken tutmak
m. -r 17b.12
- meş'al** -2- meşale, ucunda alev çıkarabilen yanıcı bir madde bulunan, aydınlatmaya yarayan değnek
m. kimi 27a.3, 27a.10
- mêşe** -8- orman, ormanlık yer
m. kimi 27a.9, 27a.12; m. köllerinde 4b.5; m. +ni 4a.4; m. +nüñg 3a.10, 8a.7, 10a.11, 12a.6
- meşhür** -1- meşhur, herkesçe bilinen, malum
m. +dur 2a.4^{hasiye}, 4b.5^{hasiye}
- mev'ize** -1- nasihat, öğüt
m. èyle- 1b.6
- mev'ize èyle-** -1- nasihat etmek, öğüt vermek, öğütlemek
m. -r 1b.6
- meydân** -6- meydan, alan, yarışma, eğlence veya karşılaşma yeri
m. +da 11a.6; m. +dañg 11a.12; m. +ında 3a.12, 16a.2, 19a.5
- meze** -2- meze, içki içilirken yanında yenilen şey
m. gel- 12b.8, 25b.13
- mi** -16- (krş. **mi**) soru eki
badadur m. 4a.6; çaķırmaz m. 14b.1, 14b.9; daladur m. 5a.3; dalanmaz m. 14a.9; dincihur m. 4a.4; şabartmaz m. 14a.13; şaralmaz m. 14b.4; şatlanur m. 5a.8; şayıdur m. 4b.5; şoyulmaz m. 14b.7; oldu olmadı m. 30b.12; şoludur m. 4b.9; řaķıdur m. 4a.11; tuş olmaz m. 14b.12; varalım m. 27b.4
- mi** -19- (krş. **mi**) soru eki
dögülmez m. 14b.6; eglenür m. 4a.2; eksilür m. 5a.6, 5a.14; gedilür m. 5a.9; gezinmez m. 14b.3; götürmez m. 14a.12; ötelim m. 27b.5; sögülmez m. 14b.6; sülenmez m. 14a.10; sürülmez m. 14b.11; tükenür m. 5b.2; üredür m. 5a.11; degül m. +dür 4a.3, 4a.6, 17b.10, 18a.4, 18b.4; görür m. +señg 27b.4
- miçek** -1- sinek, sivrisinek
m. +lere 14a.9
- min** -19- bin
altmış m. 25a.3; doķsan m. 25a.5; elli m. 25a.2; igirmi dört m. 26a.1; igirmi m. 24b.13; kırh m. 25a.1; on m. 24b.11, 24b.12; otuz m. 24b.14; seksen m. 11b.12, 12a.9, 25a.5, 26b.3; toķsan bir m. 1a.4; toķsan m. 11b.13; yétmiş m. 25a.4; yüz m. 25a.6, 26a.5, 26a.9
- min-** -6- binmek
m. -di 1a.7; m. -e bilmez 22a.6; m. -eñg 14a.11; m. -ince 22a.7; m. -mese yeg 22a.7; m. -süñg 1a.3
- minil-** -1- binilmek, binme işi yapılmak
m. -ür 15a.1
- minnet** -1- minnet, yapılan bir iyiliği başa kakma
m. +indeñg 21b.5
- mi' rāc** -1- 1. miraç, göge çıkma 2. Hz. Muhammed'in miraç mucizesi
m. +a 1a.3
- mīr-āhurh** -1- imrahorlu, imrahoru olan
m. 11b.11
- mīr-gāzab** -1- cellat, ölüm cezasına çarptırılanları öldürmekle görevli ola kimse
m. +ı 13b.1
- miskīn** -2- miskin, âciz, zavallı
m. göñgöl 23b.11; beze m. 22a.13
- mizāc** -1- mizaç, sağlık, sıhhat
m. gerek 16b.8
- mollā** -1- din hadimi, imam

- m. +lara 14b.6
- moval[da]t-** -1- (yansımali) 1. böğürtmek 2. bağürtmek (krş. *movulda*- “movultu səsi çıxarmaq (mal-qara haqqında)” ADİL-III 387a)
moval[da]d-ur 9b.4
- muḥannes** -3- korkak, alçak, kalles, namert
m. 22a.7; m. kötisi 5a.6; m. +üñg 22a.9
- muḥtâc** -4- muhtaç, bir şeye gereksinim duyan
m. +dañg 2b.7; m. +dur 2b.6; m. +durur 2b.7; m. +raqdur 2b.7
- muḥtâcü ’n-ileyh** -1- gerekli olan, ihtiyaç duyulan şey
m. +i 2b.7
- murâd** -2- murat, arzu, istek; maksut
m. 2b.10^{haşiye}; m. +ına 19a.3
- mübârek** -2- mübarek, kutlu, uğurlu, hayırlı
m. 30b.9; m. tişi 2a.4^{haşiye}
- müdde’â** -1- müddeâ, iddia edilen, görüş, fikir, düşünce
m. +sı 1b.5
- mülâyim** -1- yumuşak
m. ipege 23b.9
- mü’min** -3- mümin, inanan, inaçlı, imanlı, mutakit
m. 1b.7; m. evi 2b.10; m. +lerüñg 28a.11
- mümkin** -1- 1. mümkün, olabilir, olabilen 2. hem varlığı hem yokluğu düşünülebilen, varlığı kendisinden olmayıp başkasına muhtaç olan
her m. 2b.6
- mümkinât** -1- mümkün olan, olabilen, olabilir şeyler
ekmel-i m. +dur 2b.7
- münâcât** -1- münacat, yakarış, yakarı, dua, Tanrı’dan bir şey dilemek amacıyla söylenen söz
m. +da 1a.12
- mürüvvet** -4- mürüvvet: 1. yiğitlik, mertlik 2. cömertlik 3. insanlık
m. 16b.2; m. dê- 16b.2; m. gerek 16b.3; m. +i yok 18a.14
- müslümân** -1- müslüman
m. +dur 17b.13
- müteḥarrîk** -1- müteḥarrîk, hareketli
m. ol- 3b.7^{haşiye}
- müteḥarrîk ol-** -1- ırganmak, sallanmak, kıpırdanmak
m. -ur 3b.7^{haşiye}
- müttakî** -1- günah ve haramdan sakınan, Allah’tan korkan (kimse)
m. gerek 1b.7
- N**
- nâkes** -1- cimri
n. baylar 22a.13
- naḳkâre** -3- davul, kös
n. vër- 26a.13; n. +ler 3b.8, 9a.4
- na’l** -1- nal, at ve eşek gibi binek ve yük hayvanlarının tırnaklarının aşınmasını önlemek için ayaklarına çakılan demir parçası
n. firla- 24b.3
- na’llet-** -1- nallatmak, nallama işini yaptırmak
na’llet-anğ 12a.13
- namâz** -3- namaz, salat
n. 24a.5, 25a.8; n. +sızca 14b.7
- namâzsız** -1- namazsız
n. +ca 14b.7
- nâmerd** -4- namert, korkak, alçak, mert olmayan
n. göz 29a.3; n. gözüm 28b.13; n. igid 15a.4; n. +e 22b.10
- nâmûs** -2- 1. namus, iffet 2. şeref, haysiyet 3. dürüstlük, doğruluk
n. +ı 16b.9; n. üste 16b.13
- nâmûslı** -1- namuslu, namusu olan
n. gayretli 16b.10
- nâmüssız** -1- namussuz, namusu olmayan
n. gayretsiz 16b.11
- nân** -2- ekmek
n. nân 14a.14; nân n. 14a.14
- na’ra** -1- nara, haykırma, bağırma
n. çek- 28a.8
- na’ra çek-** -1- nara atmak (veya basmak), haykırmak, bağırarak
n. -di 28a.8
- naşîhat** -1- nasihat, öğüt
n. 1b.3
- naẓar** -5- 1. nazar, göz, bakış, bakma 2. huzur, kat, ön
n. 5a.5; n. +ına 7a.10; n. +ında 3b.13, 19a.14; n. +lardañg 2b.10^{haşiye}
- ne** -45- ne: 1. hangi şey 2. bir şey, her şey, herhangi bir şey 3. hangi 4. neden, niçin 5. ne kadar 6. şaşma, öfke v.b. bildiren bir söz 7. *ne ... ne* bağlacı, bağlaç olarak ve tekrar edilerek cümlede yer alan aynı değerdeki öğelerin başına getirildiğinde bunları ret veya inkâr etmek için kullanılır
n. 21a.8; n. çağlarda 24a.9; n. kadar 28b.9; n. kardeş 30a.14; n. kavim 30a.14; n. var ki 29a.3; n. yaşıdır

- 22b.8; n. yavaş 23b.1; n. gör-17b.3; n. iç- 24b.11; n. yaşa-21b.14; n. ye- 17b.2; n. +deñg 21a.8; n. +dür 27b.5; her n. +ye 2b.7; n. +ye yarar 5b.5, 5b.9, 6a.7, 6a.11, 6a.14, 6b.2, 6b.5, 6b.9, 6b.12, 7a.2, 7a.5, 7a.7, 7a.10, 7a.13, 7a.14, 7b.2
- nebî -2-** nebi, peygamber
Dāvūd-ı n. 1a.11; n. -idi 1a.9
- necât -1-** kurtulma, kurtuluş, halas, necat
n. vër- 28b.2
- necât vër- -1-** kurtarmak
n. -gil 28b.2
- néce, néçe -5-** nice, nasıl
n. 1a.11^{haşiye}; n. atlaruñg 8b.13; n. gerek 11b.7; n. gör- 29b.4; n. ol-30a.8
- nefes -2-** nefes, soluk
n. çek- 19b.5, 28a.6
- nefes çek- -1-** nefes almak, soluk almak
n. -di 28a.6; n. -üb 19b.5
- nehîbli -1-** 1. avazlı, yüksek sesli, gürlemeli 2. görkemli, azametli, heybetli
n. dil 23b.3
- ner -1-** erkek deve
n. +e 4a.5
- neste -3-** nesne, şey
her n. 1b.5; n. +ni 27a.8, 27a.9
- neşt -1-** sızma, sızıntı
tereşşuñ ve n. 1a.11^{haşiye}
- nev -1-** nev, yeni
n. 2b.13^{haşiye}
- nevâde -1-** torun
n. +leri 1b.14
- nêyle- -2-** ne yapmak
n. -r 29a.4; n. -süñg 16a.12
- nîze -1-** süngü, mızrak, kargı
n. ma' nâsına 12a.3^{haşiye}
- nîk-zen -2-** iyi kadın, iffetli kadın
n. +lerde 22b.12, 23a.7
- ni' metli -1-** nimetli, nimeti olan
bol n. 11b.12
- nisbet -1-** nispet: 1. bağlılık, bağıntı, ilgi, ilinti
2. kıyaslama, ölçü
n. +dür 18a.4
- nitekim -1-** nitekim
n. 1a.6^{haşiye}
- niyyet -1-** niyet, meram, maksat, istek
n. +i 1b.10
- nöbet -1-** nöbet, sıra
n. 5a.14
- nöker -1-** hizmetçi, uşak, erkek hizmetçi
n. pisi 15a.6
- o -1-** (krş. ol) o
o. çağırdañg 6a.5
- oba -2-** 1. oba, oymak, boy, göçebe oymağı
2. bir yerde konaklayan göçebe halk veya aile, bir oymağın oturduğu yer, yurt 3. küçük köy; kasaba, belde
o. devleti 2b.12; o. ol- 20b.4
- od -2-** od, ateş
o. +ı 29b.2; o. +lar 29a.13
- oğlan -8-** (krş. oğul) oğlan, erkek çocuk, erkek evlat
o. 21a.1, 21a.2; o. igid 2b.13; o. uşak 21a.6; o. sevin- 18b.13, 19a.2; o. vër- 1a.13; o. +ları 1b.13
- oğlan uşak -8-** erkek çocuk
o. 21a.6
- oğul -23-** (krş. oğlan) oğul, erkek çocuk, erkek evlat
o. yahşı 22b.6
oğl+ı 2b.14, 18b.13, 21b.7; âdem oğl+ı 16b.11; Ğıyan oğl+ı Delü Dundar 12b.9; Ğıyan oğl+ı Delü Dundari 26a.2; Ulaş oğl+ı Ğazan 12a.11, 26b.6; oğl+ına 5a.10, 26a.13, 28a.3; it oğl+ına 5a.3, 8b.2, 10b.7; oğl+ını 4b.14, 8b.1, 10b.6; oğl+ınuñg 3b.11; it oğl+ınuñg 8b.9, 8b.11; oğl+um 1a.13; oğl+umı 1a.14
- oğurlan- -1-** 1. saklanmak, gizlenmek 2. (bir işi) gizli olarak yapmak, başkalarına sezdirmeden yapmak
o. -ub 15b.11
- oğurluğ -1-** hızsızlık, arakçılık, çalma
o. +a 17a.11
- oğ -1-** (krş. ok) ok
o. +a 15a.7
- oğçı -1-** okçu, nişancı
o. ol- 14a.2
- oğlı -1-** (krş. oklı) oklu, oku olan, -den yapılmış ok
hadeng o. 2a.7
- oğran- -1-** okramak, acıkmış, susamış olan at yiyecek veya su gördüğü zaman kişnemek; (at) mırıltı şeklinde kişnemek, yavaşça kişnemek
o. -anda 24a.13
- oğu- -2-** (krş. oku-) okumak
o. -duğın 1b.8; o. -maz 1b.8
- oğur oğur -1-** okur okur, mırıl mırıl, mırıltılı biçimde ses çıkararak
o. oğran- 24a.13
- ok -15-** (krş. oğ) ok
o. 3b.5; o. eglegi 16b.5; o. +ı 29a.8;

- o. +ılaŋg 28a.4; o. +lar 6b.6, 6b.9, 9b.4, 12a.5, 19a.8, 26b.4, 28b.14; o. +lara 9a.6; o. +larıdın 1a.6^{haşıye}; o. +larına 29b.13; o. +uŋg 30b.7
- oqlak** -1- oğlak, keçi yavrusu
gêçisi o. doğ- 21b.1
- oklı** -2- (krş. **oqlı**) oklu, oku olan, -den yapılmış ok
hadeŋg o. 12b.12, 25b.1
- oku** -3- (krş. **oqu-**) okumak
o. -mağ-ıçüŋg 1a.1; o. -sa 19a.1; o. -yanda 14b.6
- ol** -47- o: 1. teklik üçüncü kişiyi gösteren bir söz 2. uzakta olan, hakkında konuşulan kimse veya şeyi belirten bir söz 3. iki veya daha çok şeyden, daha önce sözü geçeni gösteren bir söz
o. 4a.5, 4a.11, 30b.2; o. ‘Alinüŋg 1b.13; o. altı bæg oğluna 26a.13; o. atları 22a.7; o. bedevüŋg 16a.9; o. bulutuŋg 5b.4; o. Burâkı 1a.3; o. burcına 14a.4; o. çaklarda 24b.2, 24b.5; o. dağları 5b.11; o. ejdehânuŋg 27a.10, 27a.12, 27a.13; o. gelin 21a.10; o. gelindeŋg 21b.6; o. günleri 20b.7, 21a.3, 21b.13; o. ışığa 27a.5; o. igide 28b.8; o. igidüŋg 5a.5, 14a.12; o. kâfire 26a.7; o. kâfirüŋg 20a.6; o. küy 1a.6^{haşıye}; o. mağalda 8b.11; o. meydânda 11a.6; o. meydândaŋg 11a.12; o. ovçıdaŋg 4b.4; o. savaşda 9a.5; o. kal^ceni 11b.3, 14a.4; o. kal^cenüŋg 11b.4, 11b.6; o. kal^ceye 14a.2; o. kapudaŋg 22a.4; o. kıyanuŋg 28b.5, 28b.11; o. yadlar 17b.1; o. yağınunŋg 16b.4; o. yarağ 28b.8; o. yerişde 26a.10; o. yılanuŋg 27b.14; o. zamânuŋg 21b.11
- anda** -5- (krş. **onda**) onda, o zamirinin bulunma durumu eki almış biçimi
a. 4b.12^{haşıye}, 26a.14, 27a.8, 29a.2, 30b.11
- andaŋg** -14- (krş. **andın**) ondan, o zamirinin ayrılma durumu eki almış biçimi
a. 5a.14, 23a.5, 23a.6, 23a.8, 23a.9, 23a.11, 23a.13, 23a.14, 26a.9; a. öte var- 12a.12, 12b.10, 13a.8, 13b.2, 13b.9
- andın** -1- (krş. **andaŋg**) ondan, o zamirinin ayrılma durumu eki almış biçimi
a. öte var- 11b.14
- anı** -4- onu, o zamirinin belirtme durumu eki almış biçimi
a. 3a.4, 22a.8, 24a.6, 30a.10
- anılaŋg** -1- onunla, o zamirinin vasıta durumu eki almış biçimi
a. 28b.4
- anuŋg** -1- onun, o zamirinin ilgi durumu eki almış biçimi
a. -ıçüŋg 25b.13
- anıga** -1- (krş. **anıga**) ona, o zamirinin yönelme durumu eki almış biçimi
a. 5a.9
- olar** -1- (krş. **oŋlar**) onlar, o kişi zamirinin çokluk biçimi
o. dahı 20b.6
- onda** -1- (krş. **anda**) onda, o zamirinin bulunma durumu eki almış biçimi
o. vër- 1b.1
- anıga** -1- (krş. **anıga**) ona, o zamirinin yönelme durumu eki almış biçimi
o. 1b.2
- oŋlar** -1- (krş. **olar**) onlar, o kişi zamirinin çokluk biçimi
o. +daŋg 2b.10^{haşıye}
- ol** -116- olmak
o. -a 2b.3^{haşıye}, 2b.10^{haşıye}, 3a.1^{haşıye}, 3b.1^{haşıye}, 4a.4^{haşıye}, 4a.11^{haşıye}, 4a.13^{haşıye}, 4b.10^{haşıye}, 20b.4, 20b.5, 20b.6, 20b.9, 20b.10, 20b.11, 20b.12, 21a.5, 21a.6, 21a.7, 21a.8, 21b.7, 21b.12, 24a.1, 27b.7, 30a.13, 30a.14; o. -aŋg 2a.1, 2a.7, 2a.14, 12b.11, 13a.5, 13b.4, 18b.13, 19b.3; o. -an 1a.2; o. -anda 5a.8, 8a.12, 8b.10, 14a.11, 14a.14, 15a.3, 21b.3; o. -aydı 11a.4; o. -dı 27b.1, 28a.8, 28b.5, 30b.5; o. -dı olmadı mı 30b.12; o. -duğca 5a.5; o. -duğı 2b.11; o. -dum 1a.6^{haşıye}, 19b.2; o. -duğca 28b.7; o. -madı mı 30b.12; o. -mağ 4a.6^{haşıye}, 4a.11^{haşıye}; o. -mayınca 5a.9; o. -mayubsanıŋg 30b.5; o. -maz 11a.5, 11b.5, 14b.12, 18a.3, 28a.3, 28a.4; o. -mışdır 1a.6^{haşıye}; o. -mış ola 4a.4^{haşıye}; o. -sa 1b.6, 2b.14, 3a.2,

- 3b.2, 5a.7, 5b.2, 8b.13, 9a.8, 10b.11, 11b.14, 12b.9, 13a.8, 13b.2, 13b.9, 14a.2, 14a.6, 17a.1, 18b.13, 20b.5; o. -sunğ 17b.6, 22b.9, 24b.6; o. -ub 8a.3, 13b.3, 14b.10, 16a.1, 30a.7; o. -ubañğ 17b.6, 22b.9; o. -ubanı 19b.4; o. -ubdur 30a.10, 30a.14, 30b.2; o. -ur 3b.7^{haşıye}, 9b.1, 10b.2, 16b.2, 17a.1, 17a.5, 17a.6, 17b.1, 18a.9, 28b.8, 30a.8
- olar** -1- (bkz. **ol**; krş. **oñğlar**;) onlar, o kişi zamirinin çokluk biçimi
o. dahı 20b.6
- olın** -1- olunmak, olma işine konu olmak
şehid o. -mışdur 2a.4^{haşıye}
- omr** (< **omur**) -1- (kemik v.b. sert şeyler) kırmak
o. -ar 9b.3
- omrıl**, **omrul** -3- ezilmek (krş. **omrul**- "döwölüp ayrılmak, döwülme, uçmak" TDDS 139b; **yomrul**- "əzilmək" ADL-II 635a; DKK Drs. **obrıl**-)
o. -añğ 25a.11, 13a.2; o. -añğ 2a.11
- on** -8- on
o. altı 13a.11, 20a.6, 29a.1; o. dört 25b.14; o. min 24b.11, 24b.12; üç otuz o. 17a.2
- on altı** -3- on altı
o. 13a.11; o. batman 29a.1; o. teke 20a.6
- on dört** -1- on dört
o. kendindeñğ 25b.14
- on min** -2- on bin
o. yağı 24b.11, 24b.12
- on** -1- işi iyi gitmek, düzelmek, salah bulmak
o. -sunğ 9a.11
- onba** -1- tepetakla, tepetaklak, başı aşağı gelecek biçimde (< Moğ. **ongxu** "ankle bone" Lessing 614b)
o. dur- 26a.8
- onda** -1- (bkz. **ol**; krş. **anda**) o zaman, o zamirinin bulunma durumu eki almış biçimi
o. vër- 1b.1
- oñga** -1- (bkz. **ol**; krş. **añga**) ona, o zamirinin yönelme durumu eki almış biçimi
o. 1b.2
- oñğlar** -1- (bkz. **ol**; krş. **olar**;) onlar, o kişi zamirinin çokluk biçimi
o. +dañğ 2b.10^{haşıye}
- ordu** -7- ordu, askerinin toplandığı, toplu olarak bulunduğu yer, ordunun konakladığı yer, ordugâh, karargâh;
çadırılı göçebe karargâh
o. +lar 5b.11; o. +sında 3b.12, 27a.6; o. +sınunğ 27a.4; o. +ya 26b.10, 26b.11, 27a.1
- ordulu** -1- ordulu, ordusu olan
al o. 11b.7
- ornac** -2- birinin ardından gelip onun yerine geçen kimse, arda, ardıl (bkz. Tezcan 2018: 153-154)
o. 3a.1^{haşıye}; o. +ı 3a.1
- orta** -3- orta
gün o. 22a.1; o. +sındañğ 8b.6, 15b.10
- ortalın** -1- orta yaşına varmak, yaşının ortasına varmak, ne genç ne de yaşlı olmak
o. -a 21b.9
- ortaluğ** -3- ortalık
o. +da 3b.10, 20b.7; o. +dañğ 1a.4
- osal** -13- ihmal edilecek nitelikte önemsiz; tembel (bkz. **usal**/YTS 232a)
o. 14a.8^{haşıye}; o. bağ- 14a.8, 14a.8^{haşıye}, 14a.9, 14a.11, 14a.13, 14b.1, 14b.3, 14b.5, 14b.7, 14b.8, 14b.10, 14b.12
- osal bağ** -12- küçümsemek, önemsememek, önemsiz görmek
o. -añğ 14a.8, 14a.9, 14a.11, 14a.13, 14b.1, 14b.3, 14b.5, 14b.7, 14b.8, 14b.10, 14b.12; o. -ar 14a.8^{haşıye}
- ot** -5- ot, bitki
gök o. 24a.10; o. +ı 15b.6; o. +ı bitmez 22a.10; o. +lar 22a.11; o. +ları 20b.2
- otağ** -2- otağ, büyük ve süslü çadır, büyüklere özel çadır, çadır, çerge
o. içinde 24b.13; o. kimi 28b.5
- otla** -1- otlamak, yayılmak
o. -masa 5b.12
- otlı** -2- otlu, otu olan
elvân o. 5b.10, 6a.6
- otur** -2- oturmak
o. -añğ 7b.4; o. -ur 11a.2
- otuz** -5- otuz
o. iki 2a.3; o. min 24b.14; o. yaşına 21b.9; üç o. on 17a.2
- otuz iki** -1- otuz iki
o. dişine 2a.3
- otuz min** -1- otuz bin
o. yağı 24b.14
- oy** -2- oymak
o. -mağa 29a.4; o. -sam 29a.5
- oyalan** -1- oyalanmak
o. -mağa 14a.8^{haşıye}
- oyan** -1- uyanmak

- o. -anda 28a.5
- oyın** -1- oyun
o. +a 24b.13
- oyına gir-** -1- oynamaya başlamak (krş. DKK Drs. *oyuna gir-* “id.”)
o. -düm 24b.13
- oymak** -2- oymak, aşiret
o. büyügi 14a.1; o. +dañg 21a.9
- oyna-** -1- oynamak, kıvıldamak, hareket etmek
o. -sa 7b.3
- oynat-** -4- oynatmak, hareket etmesini sağlamak
o. -dı 26b.12, 27a.5, 28a.1, 30b.3
- oynaç** -2- mesken, yer, meydan (krş. *oylaç* “id.” ADİL-III 539a)
at o. +ı 18b.4; su o. +ı 5a.14
- ozan** -6- ozan, halk şairi, saz şairi, toplantılarda saz ile şiir söyleyen kişi
o. kop- 3b.14; o. +lar 7a.14, 16a.6, 19a.14, 23a.4, 23a.13
- Ö**
- öd** -4- öd, safra
ö. +in 2a.14, 12b.5, 13a.5, 25b.11
- ödin yar-** -4- (birinin) ödünü koparmak (veya patlatmak), çok korkutmak
ö. -añg 2a.14, 12b.5, 13a.5, 25b.11
- ög** -8- (krş. **ön**) ön, ön taraf
ö. +ice 7a.9, 28a.7; ö. +inde 17a.7, 26a.8; ö. +indenğ 6b.8; ö. +ine 29a.7; ö. +ümde 25a.9; ö. +ünde 16a.1
- ögce** -3- önce
ö. deg- 12a.1; ö. gel- 11a.10, 15a.3
- ögcil** -2- öncül, öncü, önde giden, önde olan (krş. *öncül* DS-IX 3336a; *ögül* “vəhşi qoyunların keşiyini çəkən qoç” ADL-II 434a)
ö. al- 11a.10, 15a.3
- ögcil al-** -2- öne geçmek, önden gitmek
ö. al- 11a.10, 15a.3
- ögec** -3- öveç, iki üç yaşındaki erkek koyun
ö. semizini 4b.12, 8b.1, 10b.4
- ögren-** -1- alışmak
ö. -mişce 14b.4
- ögün-** -1- övünmek
ö. -ende 7a.8
- ökbe** -1- (krş. **öpke**) öfke, kızgınlık, hışım, hiddet, gazap
ö. +sine 24a.3
- öl-** -21- ölmek
ö. -ince 16b.14; ö. -megileñg 27b.9, 27b.10, 27b.11, 27b.12, 27b.13; ö. -me-gileñg 27b.11; ö. -mese yeg 16b.14; ö. -mez 16b.14, 17a.7; ö. -ür 17a.5, 17a.6, 17a.8, 17a.9, 17a.10, 17a.11, 17a.13; ö. -ür-idi 22a.2; ö. -ür olsa 17a.1
- öldür-** -8- öldürmek
ö. -di 29b.9; ö. -di ola 30a.13; ö. -medüm 29b.8; ö. -mek 28a.3; ö. -mese 16b.1; ö. -übdür 30b.13; ö. -übsenğ 30b.9; ö. -ürem 30b.7
- ölen** -1- (krş. **öleñg**) çimenlik, çimeni olan yer
ö. +de 8a.12
- öleñg** -2- çimenlik, çimeni olan yer (bkz. TMEN 620, *ölen*, *ölenek* “çiçekli çayır” DS-IX 3330b; krş. **ölen**)
ö. yerdenğ 11b.7; ö. yere 11b.8
- ölet** -1- ölet, kıran, kırgın, öldürücü hastalık salgını, salgın hâlindeki ölüm
ö. çık- 18b.2
- ölezü-** -1- sönecek hâle gelmek, sönmek, kararmak
ö. -rsenğ 29a.3
- ölke** -1- ülke, yer
ö. yé- 22b.7
- ölkelen-** -1- kendi ülkesi hâline getirmek
ö. -eñg 12b.1
- ölüm** -4- ölüm
ö. +e 14b.12; ö. +indenğ 9a.9, 16b.6; ö. +ini 13b.8
- ön** -1- (krş. **ög**) ön, ön taraf
ö. ol- 15a.3
- öñgürt-** -1- ileri götürmek, ileri geçirmek
ö. -di 26b.7
- öp-** -1- öpmek
ö. -im 28a.12
- öpke** -6- (krş. **ökbe**) akciğer
ö. deş- 5a.2, 8b.3, 10b.8; bağır ö. 8b.4, 22a.3; bağır ö. +sin 25a.12
- ördek** -2- ördek
ö. kuşunğ 7b.9; yañgıl ö. 7b.6
- ört-** -2- örtmek, gizlemek, saklamak
ö. -e 24a.2; ö. -im 28a.14
- örtük** -1- örtü
ö. eyle- 30a.2
- örük** -1- yükseklik, otlak (?) (krş. örü “1. kalkık, dik 2. yükseklik” YTS 181b; krş. örüş “mal-qara otarılan yer, geniş otlak” ADİL-III 555a)
ö. üste 5b.12
- öt-** -5- geçmek, aşmak
ö. -e 20b.1; ö. -elim mi 27b.5; ö. -ende 8a.1, 10a.7; ö. -se 19a.9
- öte** -6- sonra, ondan sonra

- andaᅅg ö. 12a.12, 12b.10, 13a.8, 13b.2, 13b.9; andın ö. 11b.14
- ötkün** -2- keskin, etkili, nafiz, delip geçici
ö. sözli 11b.10; ö. +ini 3b.5
- öz** -21- öz, kendi
ö. aᅅası 17a.7; ö. begine 14b.5; ö. bir tişinᅅ 2a.4^{haşıye}; ö. gözine 28b.13; ö. ᅅaddinde 1b.5; ö. oᅅlümü 1a.14; ö. ordusununᅅ 27a.4; ö. otuz iki dişine 2a.3; ö. zātında 2b.6; ö. +i 29b.6; ö. +i bilge 18a.7; ö. +in 7b.8, 8b.3, 9b.8, 28b.11; ö. +indenᅅ 8a.1; ö. +ini 4a.5, 4a.11, 5a.3; ö. +üm 26a.3, 26a.14
- özge** -2- 1. başka 2. yabancı
ö. 2a.4^{haşıye}; ö. beᅅler 14b.5

P

- pādişāh** -13- padişah, hükümdar, sultan
p. kıızı 20a.12; p. ma' nāsına 4a.5^{haşıye}; Bayındır P. +daᅅg 13b.10; p. +daᅅg 20a.9; p. +ı 11b.13, 31a.3; p. +lar 3b.13, 19a.14; p. +larunᅅ 18b.5; p. +um 30b.1; p. +un 13b.1; p. +unᅅ 12a.11, 13b.1, 26b.5
- para** -1- pare, parça
yara p. 15a.8
- parılda-** -1- parıldamak, parlamak, ışık saçmak
p. -yub 3a.6^{haşıye}
- parıldat-** -1- parıldatmak, parlatmak, parıldamasını veya parlamasını sağlamak
parıldad-ur 18a.7
- pars** -1- pars
ala p. +lar 26b.7
- partal** -1- yorgan döşek (bkz. *partal* "id." ADL-II 442a; krş. *paltar* "giysi" ADİL-III 569a)
p. +cuᅅı 14b.4
- pas** -2- pas, küf
p. eglen- 22b.12, 23a.6
- pehlivān** -4- pehlivan, boylu boslu ve güçlü kimse; yiᅅit, kahraman
p. 30b.11; p. ᅅoᅅaᅅ 13b.2; p. sofrasına 2b.2; p. +ı 8b.4
- penāh** -2- dulda, sığınak, barınak, melce
p. 5a.1^{haşıye}; p. +ı 7a.5^{haşıye}
- penᅅe, penᅅe** -3- penᅅe, yırtıcı hayvanların ön ayaklarının parmaklarıyla tırnakları
p. +si 10a.10; p. +sinünᅅ 8a.5
penᅅe
p. +sinünᅅ 4b.1
- per** -1- 1. kanat (çoᅅunlukta *bāl* ile birlikte *per ü bāl* biçiminde kullanılır) 2.

- kuş tüyü
p. ü bālım 1a.6^{haşıye}
- perᅅemli** -2- perᅅemli, perᅅemi, kākülü olan, yeleli, yelesi olan (hayvan)
p. 8b.8, 12a.3
- perᅅin** -1- perᅅin
p. ét- 20a.12
- perᅅin ét-** -1- perᅅinlemek, yere yapıştırmak, yere mihlamak
p. -düm 20a.12
- perli** -5- yelekli, tüylü
altı p. 6a.12, 7a.2, 7a.4, 19a.12, 30a.1
- per ü bāl** -1- kanat ve kol, kol kanat
p. +ım 1a.6^{haşıye}
- pes** -2- şu hâlde, öyleyse, imdi
p. 2b.6, 2b.7
- peydā** -1- belli, aşikār, peyda, meydanda, açıkta
p. ol- 28b.5
- peydā ol-** -1- ortaya çıkmak, belirlemek, görünmek
p. -dı 28b.5
- peygamber** -2- 1. peygamber, yalvaᅅ, yalavaᅅ
2. Hz. Muhammed
p. +ünᅅ 2a.2, 13b.3
- peykān** -4- temren, okun ucundaki sivri demir
p. +ı 12a.5, 26b.4; p. +ındaᅅg 29a.1; p. +ıylaᅅg 30b.7
- peykli** -1- haberci, ulak
p. dil 23b.5
- pilāv** -1- pilav
p. +ına 18a.13
- pis** -1- 1. pis, kötü, alᅅak, rezil, şerefsiz, namert; ahlaksız, nalayık, yakışıksız, kusurlu 2. kendi işini iyi bilmeyen, tecrübesiz, deneyimsiz
p. +i 15a.6
- pişdür-** -1- pişirmek; *mec.* hazırlamak, deneyim kazandırmak, olgunlaştırmak
p. -ür 24a.6
- piyāle** -1- piyale, şarap bardaᅅı, içki kadehi
p. +ni 19b.11
- pizür** -1- saz (bitki)
p. ma' nāsına 4b.5^{haşıye}
- polad** -23- polat, ᅅelik
p. 5a.7, 20a.11; p. ᅅāşı 15a.14; p. yaᅅşı 22b.4; p. ᅅalın- 24b.4; p. kes- 3b.3; ᅅara p. 2a.5, 4a.1, 5b.8, 6b.9, 6b.12, 9a.7, 9b.5, 12a.4, 19a.11, 22a.8, 26b.4, 28b.14, 29a.10, 29b.14, 30b.8; p. +a 15a.14; p. +sızdır 1a.11
- pozul-** -1- bozulmak, kötü duruma getirilmek,

- küçük düşürülmek, canı sıkılmak,
utanmak, mahcup olmak
p. -sa yêg 22b.1
- pozğun** -1- bozgun
p. +ı 3a.2
- pörtle-** -1- göz çeşitli nedenlerle açılmak,
dışarıya doğru fırlamak, pörtlemek
p. -medüñg 29a.2
- pül** -1-
pul, para, akçe
p. +um 23b.7

R

- rahmet** -1- rahmet, merhamet, acıma, esirgeme
r. +ile 1a.5
- râst** -2- rastlama, tesadüf
r. gel- 27a.10, 30a.13
- râst gel-** -2- rast gelmek, rastlamak, tesadüf
etmek, karşı karşıya gelmek
r. -di 27a.10; r. -di ola 30a.13
- refâh** -1- bolluk, rahatlık ve varlık içinde
yaşama, gönenc, refah
r. +ı-çün 2b.7
- ricâlü'l-gayb** -1- inanılana göre, her devirde
bulunan, ancak herkes tarafından
görülme ve Allah'ın emirlerine
göre insanları idare etmeye çalışan
kutsal kimseler
r. ol- 2b.10^{hasiye}
- rikkat** -1- rikkat: 1. incelik, naziklik 2.
merhamet, acıma
r. yolındañg 3b.1^{hasiye}
- ruḥşat** -1- izin, müsaade
r. vèr- 30b1
- ruḥşat vèr-** -1- izin vermek, birine bir iş
yapması için müsaade etmek
r. -gileñg 30b.1

S, Ş, Ş

- sa'âdetli** -1- saadetli, mutlu
s. gerek 12a.12
- sâ'at** -1- saat, vakit, zaman, an, çağ
s. +cuḡ 28b.8
- şabır** -1- sabır, dayanç
ş. kı1- 24a.3
- şabır kı1-** -1- sabretmek, sabır göstermek,
sabırlı davranmak
ş. -añg 24a.3
- sac** -1- sac
s. içinde 25a.12
- saç** -2- saç
s. +uñg 3b.5; kara s. +ı hörmeli
18b.1
- saç-** -3- saçmak, dökmek, bir şeyi ortalığa
dağıtmak

- s. -ar 11a.11; s. -dı 28a.6; s. -dum
19b.4
- sadaḡ** -8- içine ok konulan torba veya kutu
biçiminde kılıf, okluk, sadak
s. ara 6b.6, 6b.8; s. bêli 10a.5; s.
tikdür- 29b.14; s. +ındañg 28a.4,
29a.8, 30b.4; s. +ını 29a.7
- şâdıḡ** -2- 1. sadık, sasakatli, dostluğu ve
bağlılığı içten olan 2. saf, safdil
Türk-i ş. +dur 30a.8; ş. +laruñg
28a.11
- saḡ** -4- (krş. **saḡ**) saḡ; bu taraftaki yön
s. +a 19b.10; s. +a şola 3b.2^{hasiye}; s.
+daki 19b.9; s. +ında şolında 11b.4
- saḡın** -1- saḡım, saḡmal, süt veren, saḡılan
hayvan
s. +ına 14b.1
- saḡın-** -1- (krş. **saḡın-**) 1. düşünmek 2.
amaçlamak
s. -duḡı 11a.12
- saḡınış-lı** -1- düşünceli, düşünerek davranan,
anlayışlı
ḡüb s. 2b.4
- saḡrılı** -2- saḡrılı, saḡrısı olan
s. 8b.14; degirmi s. 11a.8
- şahâbe** -1- Hz. Muhammed'i görmüş ve onun
sohbetinde bulunmuş müslüman,
sahabe
ş. ol- 13b.4
- saḡı** -1- eli açık, selek, cömert
s. gerek 1b.12
- saḡla-** -9- saklamak: 1. korumak, esirgemek 2.
korumak, muhafaza etmek tutmak
3. tutmak, elinde bulundurmamak, bir
yerde kalmasını saḡlamak 4.
görünmesine engel olmak, ortalıkta
bulundurmamak
s. -duḡı 7a.4; s. -masa 7a.6; s. -r
9b.7; s. -rlar 4b.12^{hasiye}; s. -suñg
3a.4, 15b.3; s. -yañg 19b.12; s. -
yanda 7a.11, 7a.13
- saḡ I** -5- (krş. **saḡ**) saḡ; bu taraftaki yön
s. elümdeñg 19b.10; s. +dañg
25b.2, 25b.7, 26a.3; s. +dañg
şoldañg 30a.8
- saḡ II** -2- saḡ, saḡlam, saḡlıklı, esen
s. ol- 5a.5, 28b.7
- saḡın-** -3- (krş. **saḡın**) düşünmek
s. -mayub 11a.1; s. -ıb saḡınıb
10b.14; saḡınıb s. -ıb 10b.14
- saḡsaḡan** -1- saksasḡan
ala s. +a 4a.11
- saḡḡal** -1- sakal
s. bas- 21b.8
- saḡḡal bas-** -1- yüz sakalla kaplanmak

- s. -a 21b.8
- sakçal-lı** -1- sakallı, sakalı olan
ağ s. 2b.12
- sal-** -30- (krş. **şal-**) salmak: 1. bir şeyi yüksek yerden aşağı atmak, bırakmak, düşürmek 2. elinden bırakmak, düşürmek 3. atmak, koymak, bırakmak 4. bırakmak, koyuvermek, salıvermek 5. terk etmek, yalnız başına bırakmak 6. göndermek, yollamak 7. kurmak, yapmak, inşa etmek 8. takmak, geçirmek, iliştiirmek 9. yaymak, sermek 10. atmak, fırlatmak 11. uğratmak, güç duruma düşürmek 12. (kavga, savaş v.b. için) çıkarmak
s. -a 21a.14, 21b.2; s. -ağ 12a.14, 12b.2, 12b.3, 13a.4, 13a.12, 26a.1; s. -dı 2a.3, 29a.12; s. -dum 25b.2, 25b.7, 25b.8, 26a.2, 26a.4, 26a.6; s. -ım 28a.13; s. -sa 4a.7, 4b.8, 7b.9; s. -ub 4b.12^{haşiye}; s. -ur 8b.2, 8b.3, 9b.11, 10a.12, 10a.14, 10b.7, 10b.11, 15a.6, 17b.3
- şal-** -2- (bkz. ve krş. **sal-**) salmak
ş. -ağ 2a.13; s. -ur 8a.9
- şalâh** -1- bir işin nasıl yapılıp yapılmaması konusunda tavsiye, öğütme, yol gösterme, düşünce
ş. +uğ 27b.5
- salhüm** -3- salkım; salkım biçiminde olan herhangi bir şey
s. salhüm 12a.3; salhüm s. 12a.3; s. +ında 7b.13
- salhüm salhüm** -1- salkım gibi, salkımlar biçiminde, yukarıdan aşağıya sarkmış durumda, küme küme, öbek öbek
s. 12a.3
- salla** -2- tokat, sille (?) (krş. *sille* "tokat" DS-X 3577a)
s. ur- 8a.8, 10a.12
- sallar** -2- sallayan, düzenli bir biçimde ve hep aynı doğrultuda hareket ettiren
s. atlar 22a.6; s. başı 13a.9
- samur** -1- 1. samur 2. bu hayvanın postundan yapılan
s. kürki 11a.13
- san-** -2- sanmak, zannetmek
s. -dı 27a.4, 29b.2
- sanc-** -4- sançmak, saplamak, batırmak
s. -ağ 13b.6; s. -dı 29a.14, 29b.1
- sancaklı** -1- sancaklı, bayraklı
say s. 24a.14
- şandal** -1- 1. sandal, sandal ağacı 2. bu ağaçtan yapılmış olan
ş. ağac 5a.13
- sağga** -1- (bkz. **sen**) sana, sen zamirinin yönelme durumu eki almış biçimi
s. 28a.12
- sar-** -2- sarmak
bura s. -a 3b.2, 3b.2^{haşiye}
- saral- I** -2- sararmak, sarı olmak, sarı rengine dönmek
s. -anda 24a.9
- saral- II** -2- sarılmak
s. -dum-ısa 19b.1
- sārbān** -1- deveci, sarban
s. +laruğ 2a.3
- sarhoş** -1- sarhoş
s. söyle- 3b.6
- sarı I** -12- 1. sarı, sarı rengi 2. bu renkte olan
s. ala uşak 5a.12; s. kaya 7b.13, 10a.6; s. kıyağ 24a.9; s. yayı 20a.6; s. yaylar 6b.3, 6b.5, 9a.6, 24b.4; s. yaylı 4b.4, 8a.2; s. kıamışuğ 15b.10
- sarı II** -1- -a doğru, taraf
ışığa s. 27a.5
- sarp** -9- sarp: 1. dik, çıkılması veya geçilmesi güç (yer), yalman 2. güç, zor, çetin 3. keskin 4. hızlı, şiddetli
s. denğizleruğ 5a.12; s. gemiler 5a.13; s. sügüler 9b.2; s. uçurum 3a.8; s. yügür- 22a.6; s. +ca sarpça 9b.1; s. +ça sarpça 17b.12; sarpça s. +ca 9b.1; sarpça s. +ça 17b.12
- sası** -2- 1. sası, kokuşmuş, pis kokulu 2. kirli, pis, murdar
s. su 22a.12; s. suyu 14a.10
- satanlı** -2- kalçalı, kalçası olan
geğ s. 9a.1, 11a.9
- sav** -11- keskin (?) (krş. *sav* "deryaz, orağ, dährə və s. itiləmək üçün polad alət" ADL-II 475b, *savla* "kəsici alətləri itiləyəndən sonra qılovunu almaq" ADL-II 476a; *uz* DDK Drs./Vat.)
s. azuların 4b.13; s. kılıcı 2a.5; s. kılıcın 29a.10; s. kılıclar 6b.9, 6b.12, 9a.7, 19a.11, 22a.8; s. kılıcuğ 9b.5, 28b.14; azuların s. batur- 10b.6
- savaş** -10- savaş, kavga, harp
s. günü 11a.3, 15a.2, 16a.9, 22a.7; s. düş- 9a.5; s. kal- 20b.3; s. sal- 26a.6; s. +da 2a.4^{haşiye}, 9a.5, 17a.8
- savaş düş-** -1- savaş başlamak
s. -se 9a.5
- savaş sal-** -1- savaş açmak

- savdur-** s. -dum 26a.6
-1- savdırmak, uzaklaştırmak, atlatmak, savuşturmak, defetmek s. -ur 24a.4
- savuş-** -1- savuşmak, sıvışmak, kaçmak, bulunduğu yerden aceleyle, gizlice veya dikkati çekmeden ayrılmak s. -ubañğ 27b.5
- say -4-** 1. saygın, seçkin 2. cilalı , parlak s. Oğuzuñğ 2b.3, 2b.3^{haşıye}, 14a.6; s. sancaklı 24a.13
- say- -4-** 1. saymak, hesaplamak 2. sanmak, farz etmek 3. hesaba katmak, dikkate almak 4. önemsemek s. -ar 14a.8^{haşıye}; s. -dum 25a.1; s. -mayañğ 13b.9; s. -maz 16b.5
- saydur-** -1- saydırmak, sayma işini yaptırmak s. -añğ dil 23b.8
- sayhan** -1- taş, taşlık yer (?) (krş. *say* “taşlık yer” DLT 514 ve *sayık*- “yer taşlı olmak” DLT 528; *say*, *saya* “hamar, düz” ADL-II 476b; DKK Drs70a.8, Vat. 95a.9-10 yerdeki *aşılan aşılan kayalardan* ibaresinde *aşılan* Semih Tezcan tarafından *şaylan* biçiminde düzeltilmiştir (2018: 215-216)) s. daşa 4a.1
- sayıl-** -1- sayılmak, kendisine karşı saygılı davranılmak, hürmet edilmek s. -an 2b.3^{haşıye}
- sāybān** -8- sayeban: 1. sayvan, gölgelik 2. büyük çadır, otağ s. içüñğ 1a.10; s. çatıl- 6a.2, 19b.7; s. ger- 12b.6, 25b.11; s. +ı 31a.2; s. +ınuñğ 30a.3; s. +uñğ 31a.2
- sāybānlı** -1- sayebanlı, sayebanı olan geñğ s. 11b.9
- sayra-** -3- 1. ötmek, cıvıldamak, şakırmak (bkz. *sayra*- “id.” YTS 194b; krş. *sayla*- “qaqqıldamaq” ADL-II 477a) 2. titremek; parıldamak (krş. *sayrış-* “titrək, zəif işıq saçmaq, parlammaq, şəfəq buraxmaq” ADİL-IV 52a; *səyri-* “hirsdən, acıqdan, və s. hissələrdən əsmək, titrəmək (üz əzələləri)” ADİL-II 99b) s. -[ya]nda 6b.6; s. -yanda 6b.8, 24a.12
- saz -5-** 1. genellikle su kıyılarında, bataklık yerlerde yetişen ince, açık sarı renkli kamış, hasır otu, kiliz, kofa 2. sazlık, sazları çok olan yer s. 3a.10^{haşıye}, 4b.5^{haşıye}; s. +ınuñğ 4b.5; s. +uñğ 3a.10, 10a.11
- sebeb** -1- sebep, neden s. +i 21a.8
- şefā** -4- sefa: 1. saflık, berraklık 2. gönül rahatlığı, rahatlık, kaygısız ve sakin olma 3. neşe, zevk, eğlence ş. yüzli 1b.14, 2b.10, 14b.10, 17b.7
- segir-** -2- 1. koşmak, seğırtmek 2. sıçramak 3. yürümek s. 23b.4; s. -di 30b.14
- segirt-** -9- seğırtmek: 1. koşmak 2. yürümek 3. koşturmak 4. saldırmak, akın etmek, çapmak, çapul için hücum etmek s. -di 29a.11; s. -mege 11a.5, 16a.8, 16b.3; s. -se 10b.11; s. -seydi 11a.6 segird-ibeñğ 24b.3; segird-ürse 3a.12, 22b.11
- şeher** -2- sabahın güneş doğmadan önceki zamanı, seher vakti, seher s. erte 24a.9; s. yeli 24a.10
- şeher erte** -1- şafak sökme zamanı, sabah s. 24a.9
- şeher yeli** -1- sabah vakti esen yel, seher yeli s. es- 24a.10
- sehl** -1- kolay s. say- 14a.8^{haşıye}
- sehl say-** -1- kolay sanmak s. -ar 14a.8^{haşıye}
- sekkiz** -3- sekiz s. bihişt 2b.9^{haşıye}; s. uçmağ 2b.9, 2b.9^{haşıye}
- seksen** -7- seksen s. min 11b.12, 12a.9, 25a.5, 26b.3; s. oğı 29a.7; s. oğlar 6b.6, 6b.9
- seksen min** -4- seksen bin s. er 12a.9, 26b.3; s. İç Oğuzuñğ 11b.12; s. dê- 25a.5
- seksen-** -1- irkilmek, ürpermek, birdenbire ürküp sıçramak, beklenmedik olay veya haber karşısında etkilenmek s. -medüm 25a.5
- sekü** -1- seki, yüksek düzlük yer, ormanlık, kayalık ya da dağ başındaki düzlük s. +sinde 5b.12
- səlinti** -1- 1. selinti, selin bıraktığı çer çöp, selin getirdiği ağaç, kütük v.b. 2. *mec.* derinti, insan kalabalığı, şuradan buradan toplanmış insan kalabalığı s. +ler 20b.4
- semen** -1- 1. yasemin çiçeği 2. yasemin gibi s. kāküllü 11a.7
- semiz** -3- semiz, şişman, tavlı, eti yağı çok

- olan (hayvan)
s. +ini 4b.13, 8b.1, 10b.5
- sen I** -11- sen, teklik ikinci kişiyi gösteren söz
s. 1a.13, 27a.1; s. +deñg 23b.1; s. +i 17b.3, 28a.10, 30b.5, 30b.7, 30b.8; s. +üñg 21a.9, 29a.3, 29b.8
- sañga** -1- sana, sen zamirinin yönelme durumu eki almış biçimi
s. 28a.12
- sen II** -1- testi (< *sengek* "id." DLT 604; krş. *səyən* "çini qab", *saqan* "ərzaq saxlamaq üçün iri qab" ADL-II 469a, 487b; *səhəng* "su daşımaq üçün misdən və ya gildən qayrılmış qulplu, qarınlı, darboğaz qab; güyüm" ADİL-IV 73b)
s. +de 22b.12
- sep-** -1- serpmek, saçmak
s. -e 21b.10
- sepil-** -1- serpilmek, saçılmak
s. -mese 6a.2
- sepinti** -1- sepilme, dağılma; uygunluk (bkz. *sep*- "to equip, to fit out" ED 784a)
s. +si 23a.7
- serdār** -3- 1. büyük komutan, başkomutan, baş kumandan, serdar 2. bir topluluğun başı, en ileri geleni
s. +ı 11b.5, 18b.7; s. +ısañg 27b.12
- serhad** -3- sınır boyu, hudut boyu, sınır, hudut, serhat
s. bəglerindeñg 24b.10; s. lerüñg 2a.9, 12b.13
- sermāye** -1- 1. sermaye, zenginlik 2. süs
s. +si 2a.4
- server** -2- baş, başkan, reis, ulu
s. +i 1b.14, 2b.11
- ses** -2- ses, seda, ün
s. èyle- 3a.11^{haşıye}; s. yèt- 30b.4
- ses èyle-** -1- ses çıkarmak
s. -r 3a.11^{haşıye}
- setr** -2- bir şeyi örtme, gizleme, setir
s. +iñg 24a.2, 28a.14
- settār** -1- 1. örten, gizleyen 2. ayıp, kusur, hata ve günahları örten, bağışlayan Allah
s. +ındañg 5a.9
- sevenğ** -1- kazık (bkz. *səvən* "taxta, mıx" ADL-II ?; *seven* "tarla ve bağların çevresine çit yapmak için çakılan kazıklar" DS-X 3593b)
s. kimi 7a.1
- sevgü** -1- sevgi
s. +leri 2a.1
- sevin-** -16- sevinmek
s. -ür 18b.9, 18b.10, 18b.11,
- 18b.12, 19a.1, 19a.2, 19a.3, 19a.5, 19a.6, 19a.7, 19a.8, 19a.10, 19a.11, 19a.12, 19a.14
- sevken-** -1- dayanmak, yaslanmak (bkz. *sevken*- "id." DS-X 3594b)
s. -duğı 7a.1
- seyr** -1- 1. seyir gezme, gezinme 2. temaşa
s. +e 26a.12
- seyre çık-** -1- 1. gezmeye çıkmak, gezmek, gezinmek 2. bakmak, gözlemek
s. -dum 26a.12
- sezirgen-** -2- sezinsemek, sezer gibi olmak
s. -ür 8a.4, 10a.8
- sıçra-** -5- sıçramak
s. -mağa 4b.2, 8a.2, 10a.8; s. -r 3a.9; s. -sa 8b.7
- sıçraş-** -1- sıçraşmak, hep birlikte sıçramak
s. -masa 6a.1
- sıçrat-** -1- sıçratmak, sıçrama işini yaptırmak
s. -masa 7a.12
- sıdık** -1- sıdık, içten bağlılık
ş. +ı 1b.10
- sıfatlı** -2- sıfatlı, sıfatı olan
kara bürgüt ş. 2a.8, 12b.13
- sın-** -1- sınımak, kırılmak
s. -acağı 23b.12
- sınal-** -1- sınanmak, (niyeti) yoklanmak
s. -mamış 21a.8
- sındır-** -3- (krş. *sındur-*) sındırmak, kırmak
s. -mayub 4b.8, 10a.14; s. -ur 10a.9
- sındur-** -1- (krş. *sındır-*) sındırmak, kırmak
s. -sa 4b.1
- sır** -1- sır, gizli kalan, gizli tutulan şey
s. sözleri 3b.6
- sırt** -1- dağların veya tepelerin üst bölümü, sırt
s. +larında 5b.12
- sıyarlan-** -1- yaslanmak, güvenmek, sığınmak (*sınarlan-* DS-X 3609a, *sıñgarlan-* DS-XII 4689b)
s. -ur 10b.5
- sıyra** -2- sıyrılmış, çekerek çıkarılmış, kınından çıkarılmış (kılıç)
s. kılıc 29b.3, 29a.10
- sızdır-** -2- (krş. *sızdur-*, *sızğur-*) sızdırmak, sızmasına yol açmak
s. -dı 1a.11, 1a.11^{haşıye}
- sızdur-** -1- (krş. *sızdır-*, *sızğur-*) sızdırmak, sızmasına yol açmak
ş. -dı 1a.11^{haşıye}
- sızğur-** -1- (krş. *sızdır-*, *sızdur-*) sızdırmak, sızmasına yol açmak
s. -ub 1a.11^{haşıye}
- sibe** -1- 1. hisar, hisarlanmış yer, koruma, bariyer 2. savaşta düşmana doğru

- ilerleyebilmek amacıyla askerlerin genelde ahşaptan yapılmış savunma yerleri veya araçları (< Moğ. *sibege(n)* “id.” Lessing 694b; bkz. TMEN 227)
s. +leri 14a.2
- sin-** -2- 1. (su yere) batmak, emilmek 2. (gönüle) tesir etmek, işlemek s. -ecek 23b.12; s. -üp 15b.5
- sindür-** -1- sindirmek, hazmetmek, yediğimi eritmek s. -mege 16b.8
- siñgir** -3- sinir s. çek- 5a.1, 8b.3, 10b.8
- siñgir çek-** -3- 1. sınırlamak, etin içindeki kas kırışıklarını ve kalın zarlara ayıklamak 2. (krş. DKK) hareket edemez duruma getirmek için vurup ayak sinirlerini kesmek s. -se 5a.1; s. -er 8b.3, 10b.8
- sinsi-** -2- (kurt) inlemek, inildemek, uğuldamak (bkz. *sinsi-* “1. zarımaq 2. zingildəmək” ADL-II 497a) s. -r 3a.11, 3a.11^{haşiye}
- sitem** -2- sitem, eziyet, cefa, zulüm, kıyğı s. çek- 13b.13; s. +ileñg 17a.12
- sitem çek-** -1- zulüm görmek, cefa çekmek s. -eñg 13b.13
- sofra** -1- 1. sofraya 2. yemek s. +sına 2b.2
- sol** -6- (krş. **şol**) sol; bu taraftaki yön s. elüme 19b.11; s. +a 19b.10; s. +daki 19b.10; s. +dañg 25b.7, 26a.2, 26a.4
- şol** -4- (krş. **sol**) sol; bu taraftaki yön ş. yanına 6b.11; sağa ş. +a 3b.2^{haşiye}; sağında ş. +ında 11b.4; sağdañg ş.+dañg 30a.8
- şolud-** -3- solutmak, nefes aldırarak, nefes almasına fırsat vermek s. -mağ 4b.10^{haşiye}; s. -mağ 4b.10; s. -ur mı 4b.9
- şon I** -2- 1. herhangi bir şeyin veya işin sonu, son 2. sonunda, nihayet s. çağında 28b.1; âhîr ş. 1a.5
- şon II** -1- (?) krş. *don* 28a.6 s. sömür- 19b.5
- şona** -2- suna, erkek ördek; göl ördeği s. şap- 10a.1, 15b.11
- şongra** -3- sonra s. 5b.7, 11a.2, 26a.7
- sorul-** -1- sorulmak, soru etmek s. -ursa 3b.10
- soy I** -6- 1. soy, köken, sülale 2. iyi ve üstün nitelikleri bulunan 3. soylu asil s. dırnağ 11a.9; s. yétür- 14a.6; bedev s. +ı 15a.4; s. +ı belli 8b.14; s. +ında 2b.14; s. +ları 18b.8
- soy II** -9- soy, manzum söz s. çek- 5b.1; s. yétür- 2b.4, 19a.14; s. +da 1b.5, 2b.6; s. +ı 7a.14, 19a.13, 23a.3, 23a.13
- soy çek-** -1- soy soylamak, soy düzmek s. -übeni 5b.1
- soy yétür-** -1- soy soylamak, soy tamamlamak s. -di 2b.4; s. -se 19a.14
- soy-** -2- soymak, yüzmek, derisini çıkarmak, derisini soymak s. -gil 29b.10; s. -ubanı 30a.4
- soydur-** -1- soydurmak, yüzdürmek s. -dı 29b.11
- soyla-** -1- soylamak, manzum şiir, destan söylemek s. -dı 18b.8
- sög-** -1- sövmek ağzın s. -eñg 13a.13
- sögül-** -1- sövülmek, sövme işine konu olmak s. -mez mi 14b.6
- sök-** -10- sökmek: 1. çıkarmak, çekip çıkarmak, çekip ayırmak 2. parçalara ayırmak 3. geçmek, etki yapmak 4. (geçilmesi zor olan bir şeyi) aşmak s. -er 8a.14, 10b.4; s. -se 4a.10, 4b.12; s. -üb 19a.9; s. -übeni 4b.9, 7b.12, 8a.9, 9b.13, 10b.1
- sökdür-** -1- söktürmek, sökme işini yaptırmak s. -mese 6b.2
- sölet-** -1- söyletmek, söz ettirmek s. -miş 13a.14
- sömür-** -9- sömürmek: 1. dudaklarını yapıştırarak soluğu ile çekip içmek, içine çekerek emer gibi içmek 2. yiyecek içeceğin hepsini birden yiyip bitirmek, silip süpürmek s. -di 28a.7; s. -eñg 19b.5; s. -mek 29a.9; s. -se 4b.9; s. -üb sömürüb 16b.7; sömürüb s. -üb 16b.7; s. -übeni 28b.9; s. -ür 8a.9, 10b.1
- söyle-** -8- söylemek; anlatmak; konuşmak s. -[ye]ler 21b.11; s. -mese 7b.1; s. -mez 2b.3, 23b.9; s. -r 3b.6; s. -rem 20b.8, 21a.4, 21b.13
- söylen-** -1- söylenmek, konuşulmak, anılmak s. -ür 18a.12
- söyleş-** -4- söyleşmek, konuşmak s. -di 1a.12, 5b.1; s. -eñg 10b.14,

- 11a.1
söz -10- söz
 s. söyleş- 10b.14, 11a.1; s. +e 23b.2, 30a.9, 30a.11; s. +i 15a.13, 17a.1; s. +in 1a.5; s. +ine 20b.6; s. +leri 3b.6
- söze gel-** -2- konuşmaya başlamak
 s. -di 30a.11; s. -diler 30a.9
- sözli** -2- 1. sözlü, söyleyecek sözü olan 2. dilli, dili olan
 s. dil 23b.2; ötkün s. 11b.10
- su** -18- su
 s. 22a.12; s. dönegi 5a.13; s. oynakı 5a.14; s. yérine 4b.9, 8a.9, 10b.1; yér s. 15b.5; s. +da 14b.8; s. +dañğ 25a.7; s. +lar 2b.8, 15b.7, 15b.12; s. +yı 14a.10; s. +yındañğ 24a.7; Kür s. +yını 12a.14, 25b.9; Samur s. +yı 25b.12; s. +yuñğ 27b.9
- şuhâr** -10- bir tür ok
 ş. oqlar 9b.4, 12a.5, 19a.8, 26b.4, 28b.14; ş. oqlara 9a.6; ş. oqlarına 29b.13; ş. oquñğ 30b.7; ş. kap- 28a.4, 30b.4
- şurâhî** -1- içecek koymaya yarar, cam, plastik v.b.nden yapılab kap, sürahi
 ş. +ler 6a.3
- şüret** -1- suret, şekil, görünüş, biçim. *şüret tap-* “şekil almak, vücut bulmak, hasil olmak, husule gelmek”
 ş. ve fayşal 2b.10^{haşiye}
- şüret ve fayşal tap-** -1- ortaya çıkıp sonuçlanmak
 ş. -a 2b.10^{haşiye}
- sulţân** -5- sultan, padişah
 s. ol- 12b.11; s. Veysü'l-Karan 2a.4; s. ol- 2a.7; s. +ı 12b.8, 26a.1
- sur** -8- 1. sarı, kamış sarısı 2. parıldayan (bkz. *sur* [su:r] “goñur ýa-da çalyntyk altyn reñk öwüsýän gymmat baha bagana” TDDS-II 285a; ayrıntılı bilgi için bkz. Tezcan 2018: 209-210)
 s. cıdalar 6b.13, 7a.2, 9a.7, 19a.9; s. cıdanuñğ 12a.4, 26b.4; s. cıdasına 30a.1; s. cıdaya 15a.8
- sügsün** -2- ense
 s. böl- 9b.6, 19a.12
- süğü** -3- süngü, mızrak
 s. 9b.2^{haşiye}, 12a.3^{haşiye}; s. +ler 9b.2
- süğüli** -1- süngülü, süngü takmış olan, mızraklı, mızrağı olan, mızrak taşıyan
 s. 12a.3
- sülen-** -1- küçültücü ifade olarak “yemek ve benzeri bir şeyi aramak, peşine

düşmek veya olduğu yere gitmek” (bkz. *sülen-* “daima yemek ardınca düşmek, yemek axtarmak, yemek olan yerə getmək; sümsünmek (əsasən it haqqında, ya da təhqir, söyüş mənasında adam haqqında)” ADİL-IX 168a)
 s. -mez mi 14a.10

- sümük** -2- kemik
 sümüg+in 4b.8; sümüg+indeñğ 10a.14
- sün-** -1- sünmek, koşmak
 s. -übeni 16a.8
- sünbüllü** -3- sünbüllü, sümbülü olan
 gök s. 5b.10, 6a.6, 24b.9
- sür-** -3- 1. sürmek, yönetip yürütmek, sevk etmek, götürmek, göndermek, sürüklemek, getirmek 2. sürgün etmek, kovmak
 s. -düm 26a.11; s. -se 7b.3; s. -üb 4b.13
- sürç-** -1- sürçmek, ayağı kaymak, ayak takılıp sendelemek, dengesi bozularak düşecek gibi olmak
 s. -mese 22b.3
- sürül-** -1- sürülmek, kovulmak
 s. -mez mi 14b.11
- süsül-** -2- dürtülmek, batırılmak, sokulmak, saplanmak
 s. -ende 9a.7; s. -ür 15a.8
- süt** -1- süt
 s. +in 22b.5
- süzül-** -2- süzülme, dökülmek
 s. -mese 6a.3; s. -miş-idi 19b.8

Ş

- şadluğ** -1- sevinçlilik, sevinçli olma durumu
 ş. +ı 7a.14
- şägird** -1- öğrenci, talebe
 ş. +e 1b.3
- şâh** -2- şah, padişah, hükümdar. *şâh-ı merdân* “Hz. Ali’ye verilen unvan”
 ş.-ı merdân ‘Alide 16b.2; ş.-ı merdân ‘Alî kimi 1b.12
- şâhî şunçar** -4- bir tür doğan
 ş. 4a.7; ş. yavrısınıñğ 7b.6, 7b.12; ş. yavuzı 9b.7
- şak-** -1- çakmak, vurmak
 ş. -ib 7b.9
- şakıd-** -3- vurdurmak, tutturmak, yakalatmak
 ş. -mağ 4a.11^{haşiye}; ş. -mağ yok 4a.11; ş. -ur mı 4a.11

- şakılda-** -1- “şakır” diye ses çıkarmak, şakırdamak, “şakır şakır” ses çıkararak (yağmak v.b.)
ş. -yub 5b.4
- şarāb** -1- şarap
ş. +lar 16b.7
- şefkat** -1- acıyarak ve koruyarak sevmek, şefkat, müşfiklik, sevecenlik
ş. içünğ 1a.6
- şehid** -4- kutsal bir ülkü veya inanç uğruna ölen kimse, şehit
ş. 2a.2; ş. ol- 2a.1; ş. olın- 2a.4^{haşiye}
- şehid ol-** -1- şehit düşmek (veya olmak), kutsal bir ülkü veya inanç uğruna ölmek
ş. -aṅg 2a.1
- şehid olun-** -1- şehit olunmak, kutsal bir ülkü veya inanç uğruna kendini feda etmek
ş. -mışdur 2a.4^{haşiye}
- şehir** -2- (krş. **şehir**) şehir, kent
ş. +ler 14a.14; cemī^c-i ş. +ler 18a.4
- şehr** -6- (krş. **şehir**) şehir, kent
ş. +i 17b.9, 17b.10, 18a.3, 18a.5, 18a.13
- şer** -1- şer, kötü, fena
adamı ş. +ce 18b.3
- şesper** -6- savaş araçlarından altı dilimli topuz, şesper (krş. DKK Drs. ve Vat. *gürz*)
ş. 7a.4; ş. +ine 30a.1; ş. +ler 7a.2, 12a.5, 19a.12; ş. +ünğ 6a.13
- şılalğa** -1- av etinden veya maldan birine ganimet olarak verilen pay (bkz. *şılalğa* “id.” Seng. 259v.26; TMEN 242)
ş. 30b.10
- şilen** -3- ziyafet (< Moğ. *silü(n)* “çorba” Lessing 708a; bkz. *şilen* “çorba” TMEN 246)
ş. +de 17a.10; ş. +inde 11b.12; ş. +ümde 22a.2
- şirincin-** -1- dadanmak, alışmak (krş. *şirnik* “alışmaq, öyrəşmək, uyuşmaq, həvəslənmək” ADİL-IV 230a)
ş. -ür 17a.11
- şiş** -1- sivri uçlu demir çubuk, şiş
ş. ucı 20a.11
- şişle-** -1- birine veya bir şeye şiş batırmak, şiş saplamak, şişlemek
ş. -di 29a.8
- şoğum** -1- pulluk ve sabanla toprağı işleme, sürme
ş. ol- 21a.5
- şorla-** -2- (kan) fişkırarak hızla akmak, şorlamak
ş. -sa 9a.8, 24b.4
- şu^c lele-** -1- yanmak, aydınlatmak, ışıklandırmak
ş. -r 3a.6
- şutur** -1- deve
ş. ma^c nāsına 3a.13^{haşiye}
- şu^c ürlü** -1- şuurlu, bilinçli
ş. 1b.9^{haşiye}
- şükür** -1- şükür: 1. Tanrı’ya duyulan minneti dile getirme 2. mutlu bir olay veya durumdan duyulan hoşnutluğu bildirme
ş. dē- 21b.5

T, Ṭ

- tā** -1- ta, -e kadar, -e dek, -e değin
t. 2a.4^{haşiye}
- ṭabl** -2- davul
ṭ.-ı bāzī 7b.7, 9b.14
- ṭabl-ı bāzī** -2- eyerin kaşına asılan, kuş kuşlamada doğan ve başka avcı kuşları salıvermeden önce av kuşlarını ürkütme için kullanılan bir tür davul
ṭ. 7b.7, 9b.14
- taḥşin** -1- övme, takdir, beğenme v.b. duyguları belirtmek için söylenen söz, aferin, bravo
t. 29b.8
- taht** -2- taht: 1. hükümdarların oturduğu büyük, süslü koltuk 2. hükümdarlık makamı, hükümdarlık
t.-ı Mışırda 2a.6, 12b.11
- talan** -3- talan, yağma
t. sal- 7b.9, 12a.14, 25b.14
- talan sal-** -3- talan etmek, yağmalamak
t. -aṅg 12a.14, 25b.14; t. -sa 7b.9
- talan-** -1- talanlanmak, dağıtılmak
t. -ibaṅg 22b.1
- ṭa^c mlı** -1- tadı güzel, leziz, ezzetli
ṭ. zād 21b.4
- ṭanablı** -1- urganlı, halatlı
bol ṭ. 11b.9
- tanı-** -1- (krş. **tanu-**) tanımak
t. -mayub 13a.12
- tanu-** -2- (krş. **tanı-**) tanımak
t. -r 30a.14, 30b.1
- tap tap** -2- 1. tamamen, büsbütün, hep 2. doğru, yalnışsız (bkz. *tap* “id.” YTS 215a; *tap* “id.” ED 434a)
t. dur- 23b.1; tap t. 23b.1
- tap-** -3- bulmak
t. -a 2b.10^{haşiye}; t. -dı 1a.11^{haşiye}; t. -

- mayub 29a.6
- tapıl-** -1- bulunmak
t. -masa 5b.8
- ta'rif** -2- tarif, tanım
t. ét- 16a.6; t. +ini 7b.1
- ta'rif ét-** -1- tarif etmek, tanımlamak
t. -mak 16a.6
- taşarruf** -1- tasarruf. *bir taşarruflaṅ* “bir biçimde (yaparak)”
t. +ılaṅ 30a.4
- tasma** -1- tasma
t. boyınlı 11a.7
- tavulğa** -4- miğfer, çelik başlık
t. +lar 6a.11, 6a.14, 19a.12; t. +sı 13b.5
- tay** -1- denk, eşit, eş, tay. *tayın tuşın* (krş. *tekine tuşuna* DKK Drs. 52b.13)
t. +ın tuşın 17a.5
- ṭayy** -1- üzerinden geçme, aşma, katetme
ṭ. èyle- 3a.13^{haşiye}
- ṭayy èyle-** -1- tayyetmek, üzerinden geçmek, aşmak, katetmek
ṭ. -r 3a.13^{haşiye}
- tāze** -1- taze, yeni
t. 2b.13^{haşiye}
- tāzī** -3- tazi
alvar t. 8b.9, 8b.11; t. tula 26b.6
- tehvün** -1- önem vermeme, önemsiz görme, önemsememe, hafifseme, yeğniseme
t. ve tekāsül 14a.8^{haşiye}
- tehvün ve tekāsül ét-** -1- tembellik etmek, önemsememek
tehvün ve tekāsül éd-üb 14a.8^{haşiye}
- tek** -1- (krş. *dék, teki*) gibi
kāvānsērā t. 22a.3
- tekāsül** -1- üşenme, tembellik; ilgisizlik, kayıtsızlık
tehvün ve t. 14a.8^{haşiye}
- teke** -5- teke, erkek keçi
t. boynuzındaṅ 20a.6; kır t. 4a.13, 6a.1, 10a.9; kır t. +ni 8a.4
- teki** -1- (krş. *dék, tek*) gibi
t. 26a.14
- tep-** -5- tepmek, basmak, vurmak, sıkıştırmak
t. -düginde 12b.3, 25b.10; t. -er 10b.10; t. -üb 12b.3, 25b.9
- tepe, teppe** -10- tepe: 1. yükseklik, yüksek yer; küçük dağ 2. bir şeyin en yüksek kısmı, en üstteki bölümü, uç kısmı, başı, zirvesi 3. insan ve hayvan başının en üst bölümü; baş, kafa 4. bir şeyin yığılmasıyla oluşturulan küme, yığın
t. kimi 27a.8, 27b.3; dere t. 21a.4; t. +m-deṅ 29a.2; t. +nüṅ 7b.10, 9b.11; t. +sindenṅ 5a.6; t. +sine 26b.12; t. +ye 30a.10
teppe+sindenṅ 11a.8
- teplik** -2- tepik, tekme
t. +de 17a.5, 17a.7
- tepin-** -1- 1. kızmak, öfkelenmek 2. korkutmak, tehdit etmek 3. saldırmak, hücum etmek 4. hızlı yürümek, koşmak
t. -übeṅ 5a.7
- tepret-** -3- depretmek, kımıldatmak, sarsmak, harekete getirmek, oynatmak
t. -duçca 23b.2; t. -medüm 19b.11
tepred-e bilmezdi 20a.8
- ter** -1- ter, arak. *kan terlere* “kan ter içinde, çok terli, yorgun ve perişan bir durumda”
kan t. +lere 7a.13
- tereşşuh** -1- sızma, sızıntı yapma, terleme
t. ve neşt 1a.11^{haşiye}
- tereşşuh ve neşt édür-** -1- sızdırmak
t. -di 1a.11^{haşiye}
- tergib** -1- arzu ettirme, istek verme, isteklendirme, özendirmek
t. ét- 1b.6
- tergib ét-** -1- isteklendirmek, özendirmek, istek vermek, arzu ettirmek
tergib éd-üb 1b.6
- tersā** -1- Hıristiyan
t. dinli 2a.5
- téz** -1- tez, çabuk, hemen
t. tüken- 15a.11
- tik-** -5- 1. deri v.b.ni iğneye geçirilmiş iplikle tutturmak, giysi v.b. dikmek, biçilmiş veya yırtılmış kumaş, dikmek 2. bir şeyi dik olarak durdurmak, dikmek 3. yapı kurmak, inşa etmek 4. atamak, tayin etmek, birini bir göreve getirmek
t. -di 28b.6, 31a.2; t. -düm 26a.11; t. -er 18a.9; t. -erse 22b.6
- tikdür-** -2- diktirmek
t. -di 29b.12, 29b.14
- tiken** -1- diken
t. kal- 20b.2
- tikil-** -1- dikme işi yapılmak, dikilmek, kurulmak
t. -ende 11b.8
- til-** -1- (krş. *dil-*) dilmek, yarmak
t. -ib 12a.14
- tip** -1- (krş. *dib*) savaş düzeni almış ordunun merkezi (bkz. TMEN 307)
t. +de 26a.3
- tir-bārān** -1- ok yağdırma, ok yağmuruna tutma

- t. ét- 30a.11
- tîr-bârân ét-** -1- ok yağdırmak, ok yağmuruna tutmak
tîr-bârân éd-elim 30a.11
- tiş** -4- (krş. **diş**) diş
t. +i 2a.4^{haşiye}; t. +in 2a.4^{haşiye}; t. +iñg 2a.4^{haşiye}
- toğ** -1- tok, doymuş, açlığını gidermiş
t. emit- 22b.5
- toğulu** -1- toklu, altı aylıkla bir yaş arasındaki kuzu
t. +sı 17a.10
- toğun-** -4- dokunmak, değmek, temas etmek
t. -anda 14b.13, 24a.11; t. -suñg 15a.14; t. -ub 4a.8
- toğa** -1- kısa boylu; semiz, şişman (krş. *tokga* “kelteden ýogan, dolmuş, etli-ganly” TDDS-II 373b)
t. boylı 19a.1
- toğsan** -2- doksan
t. min 11b.13; t. bir min 1a.4
- toğsan min** -1- doksan bin
t. Daş Oğuzunğ 11b.13
- toğsan bir min** -1- doksan bir bin
t. kelime 1a.4
- toğtaşdur-** -1- yerini pekiştirmek, sağlamlaştırmak, sabitleştirmek, tutunmak
t. -dı 28b.11
- toğuz** -1- (krş. **doğuz**) dokuz
t. tümen 13a.3
- tom** -6- sert, katı (< *tonğ* “solid” ED 513a; bkz. Tezcan 2018: 90-93)
t. yüregi 4a.10, 7b.12, 9b.14, 12a.3, 27a.14; t. yürekli 16b.5
- tom yürek** -6- sarsılmaz, sert yürekli (< *tonğ yürek* “stout-hearted” ED 513a)
t. +li 16b.5
t. yüreg+i 4a.10, 7b.12, 9b.14, 12a.3, 27a.14
- tomağa** -1- doğan ve başka avcı kuşlarının başını örtmek için kullanılan, deriden yapılmış bir tür başlık
t. +sı 7b.7
- toprak** -2- toprak
toprağ+ı 18a.4; toprağ+ına 18a.3
- torğay** -1- bir tür tarla kuşu
t. +lar 24a.12
- toy** -1- ziyafet, şölen, şenlik
t. +lan 17a.10
- toz** -3- toz, çok küçük ve hafif parçacıklara bölünmüş toprak
t. eglen- 3a.12, 16a.3, 19a.5
- tozat-** -2- (krş. **tozut-**) tozutmak, (tüy v.b.) savurmak
t. -sa 7b.11
tozad-ur 9b.13
- tozlu** -3- tozlu, tozu (yayın kabzası üzerine kaplanan kayın ağacı kabuğu ve kirişi) olan
ağ t. 19a.7; ağca t. 9b.3, 29b.13
- tozut-** -1- (krş. **tozat-**) tozutmak, (tüy v.b.) savurmak
t. -sa 4a.10
- tök-** -5- dökmek
t. -di 29a.7; t. -er 3b.1; t. -mağ 16a.5; t. -se 19a.4; t. -üb 15b.5
- tökül-** -4- dökülmek
t. -ende 29a.13; t. -mese 6a.3; t. -üb 25b.8; t. -ür 11b.11
- tuğ** -1- at kuyruğu kılından yapılmış koşun bayrağı, bayrak, tuğ
t. nağkäre 26a.13
- tula** -1- düz uzun tüylü, uzun bacaklı, iri bir av köpeği cinsi (bkz. *tula* ADİL-IV 373b)
tâzi t. 26b.6
- tumçuk** -3- gaga (bkz. *tumşuk* “id.” DLT 236)
t. +inuñg 4a.9, 7b.10, 9b.13
- tuş** -2- denk, akran, dost. *tayın tuşın* (krş. *tekine tuşuna* DKK Drs. 52b.13)
t. ol- 14b.12; tayın t. +ın 17a.5
- tuş ol-** -1- denk gelmek, rast gelmek, rastlamak
t. -maz mı 14b.12
- tūfān** -2- fırtına, kasırga, çok şiddetli yağmur ve fırtına
t. sal- 12b.2, 9b.11
- tūfān sal-** -2- kıyamet koparmak, ortalığı birbirine katmak
t. -añg 12b.2; t. -ur 9b.11
- tük** -3- tüy
t. tozat- 9b.13; t. tozat- 7b.11; t. tozut- 4a.10
- tükli** -2- tüylü, tüyü olan
kurt t. 30a.2; mağmal t. 11a.7
- tükel** -1- bütün, tam, tüm
t. +in 15b.5
- tüken-** -9- tükenmek, bitmek, sona ermek, kalmamak
t. -e 20b.2, 20b.3; t. -ince 29a.8; t. -mağ yok 5b.2; t. -medi 15a.11, 17b.11; t. -ür 15a.11; t. -ür mi 5b.2
- tülüngi** -1- hile yapan, hile karıştıran, hilekâr, hileci (< *tev* “trick, device” ED 434b; bkz. *tülüngi*, *tülüngü* “hiyləgər” ADL-II 585b, *tüli*, *tülü* “hiyləgər, bic, fırıldaqçı” ADL-II 584b, 585a)
t. +señg 14b.5

- tümen** -2- (krş. **dümen**) tümen, on bin
doğuz t. 2a.13; toğuz t. 13a.4
- türken** -1- çayın, ırmağın hızla akan yeri (bkz.
türyan, türyən "çayın şiddetli axan
yeri" ADL-II 587b)
t. +iseñg 27b.9
- tütün** -2- tütün, duman
t. çık- 27a.3, 27a.11

U

- uc** -16- 1. uç 2. nedeniyle, sebebiyle; amaç,
uğur
u. ıldırım 4a.1, 5b.6, 5b.9; u. yélegi
9b.8; u. +ı 20a.11; u. +ın 8a.3; u.
+ına 17a.13; u. +ında 4a.9, 7b.10,
7b.11, 9b.12, 9b.13, 12b.4, 25b.10;
u. +ındañg 25a.2
- uca** -5- yüce, yüksek
u. ay 8a.2; u. dağlar 19b.2; u. gök
yüzindenñg 9b.10; u. yèrde 4a.12,
10a.8
- ucal** -2- yücelmek, yükselmek
u. -duñı 6a.6; u. -ubdur 5b.10
- uç** -4- uçmak
u. -añg 4a.8; u. -ar kuşu 1a.10; u. -
mağ 1a.6^{haşiye}; u. -sa 7b.6
- uçar** -1- uçan, uçucu; uçan kuş
u. kuşu 1a.10
- uçmağ** -6- uçmak, cennet
u. 1a.6^{haşiye}; u. ma' nāsına 1a.6^{haşiye};
sekkiz u. 2b.9, 2b.9^{haşiye}; u. +ları
1a.6; u. +uñg 1a.7
- uçur** -1- uçurmak, kesip koparmak, kesip
ayırarak
u. -ub 19a.11
- uçurum, uçrum** -2- uçurum
u. 3a.8, 11b.4
- uğra** -1- uğramak, hastalığa tutulmak
çer u. -suñg 10b.10
- uğurlu** -1- uğurlu
u. ol- 13a.7
- ‘uhde** -1- uhde, üzerine alma, üstlenme,
yüklenme, sorumluluk
‘u. +sindenñg 30a.9
- ‘uhdesindenñg çık-** -1- üstesinden gelmek,
üstüne aldığı işi başarmak,
becermek
‘u. -mazduğ 30a.9
- ulal** -1- (krş. **ululan-**) ululanmak, kendisine
saygı gösterilmek, büyümek
u. -duğca 2a.13
- ulaşdur** -1- ulaştırmak, ulaşmasını sağlamak
u. -ur 24a.6
- ulat** -1- ululamasına neden olmak,
büyütmek

- u. -mayañg 28a.10
- ulu** -6- ulu, yüce, büyük
u. bégler 10b.14, 23b.7; u. devlet
5a.5; u. hanlar 3b.12; u. Tarı
28a.10; u. +laruñg 18b.5
- ululan-** -1- (krş. **ulal-**) ululanmak, kendisine
saygı gösterilmek, büyümek
u. -duğca 13a.4
- ur** -9- vurmak
u. -añg 13b.14, 25b.5; u. -ar 8a.8,
10a.12, 10b.10, 11b.5; u. -dı 28a.5;
u. -dügüñgi 28a.10; u. -sa 17b.5
- urla** -1- ulumak, ürümek, bağırp çağırarak
u. -mağ 15b.4
- usta** -2- usta
u. +lar 29b.9, 29b.10
- uşağ** -2- 1. ufak, küçük 2. çocuk
u. baluğunğ 5a.13; oğlan u. 21a.6
- ut-, ud-** -8- yutmak
u. -ar 8b.4, 10b.9, 30a.10; u. -dı
28b.1, 29b.3; u. -mağa 28b.9; u. -
sunğ 30b.3
ud-sa 5a.2
- utan** -1- utanmak, mahcup olmak
u. -ur 11a.2
- utdur-** -1- yutturmak, yutma işini yaptırmak.
(bkz. **kan utdur-**)
kan u. -ub 12a.2
- uy-** -5- uyumak (Tebriz ağ.)
u. -an 13a.9; u. -maz 2a.8^{haşiye}; u. -
maz devletli 2a.8, 12b.13; u. -mış
gördi 28a.2
- uz** -1- uz, becerikli
u. vezirler 18a.5
- uzun** -3- uzun
u. yıllar 14a.5; aşuğı u. 11a.9; boyı
u. 20a.13

Ü

- ü** -1- "ve" bağlacının ünsüzle biten
Arapça ve Farsça sözcüklerden
sonraki okunuşu
per ü. bälim 1a.6^{haşiye}
- üç** -8- üç
ü. högür 8a.10; ü. otuz on 17a.2; ü.
yèlekli 9b.3, 19a.8, 29b.13; ü. yüz
26b.8; ü. yüz altmış altı 21b.14
- üç otuz on** -2- yüz
ü. yaşını 17a.2; ü. yaşuñguz 17a.2
- üç yüz** -1- üç yüz
ü. igid 26b.8
- üç yüz altmış altı** -1- üç yüz altmış altı
ü. yıl 21b.14
- üçimci** -1- üçüncü
ü. +de 17a.12

- üktür-** -1- ezmek
baş ü. -ür 9b.5
- ümid** -2- ümit, umut
ü. ol- 2a.14, 13a.5
- ümmet** -1- Hz. Muhammed'e inanıp bağlanan Müslümanların tümü, ümmet
ü. sözün 1a.5
- üret-** -2- üretmek, çoğaltmak
ü. -mağ yok 5a.11
üred-ür mi 5a.11
- ürki** -1- (krş. **ürkü**) ürkü, ürküntü, korku
ü. sal- 13a.4
- ürki sal-** -1- (krş. **ürkü sal-**, **ürkü şal-**) ürküntü vermek, ürkütmek, korkutmak
ü. -ağ 13a.4
- ürkü** -2- (krş. **ürki**) ürkü, ürküntü, korku
ü. şal- 2a.13; ü. sal- 12b.2
- ürkü şal-** -1- (krş. **ürki sal-**, **ürkü şal-**) ürküntü vermek, ürkütmek, korkutmak
ü. -ağ 2a.13
- ürkü sal-** -1- (krş. **ürki sal-**, **ürkü şal-**) ürküntü vermek, ürkütmek, korkutmak
ü. -ağ 12b.2
- üslüb** -1- üslup, biçem
ü. +1 1a.6^{haşiye}
- üst** -39- üst
ü. +e 4b.4, 5b.12, 7b.12, 8a.6, 16b.13; ü. +in 10a.7, 16a.9; ü. +inde 6a.1, 8a.10, 12b.6, 12b.8, 13a.8, 15b.12, 25b.11, 25b.12, 25b.13, 29b.1; ü. +indeğ 4b.7, 10a.13; ü. +ine 9b.9, 9b.12, 11b.2, 11b.6, 13b.13, 15a.7, 20a.3, 21a.14, 27b.4, 27b.14, 28a.1, 28a.13, 29a.11, 29b.4, 30a.5; ü. +iğ 4b.2, 4b.3; ü. +ünge 24b.11
- üstün al-** -1- (krş. **üstünğ al-**) üstünü almak: 1. kovalayarak yakalamak, ulaşip tutmak, koşup yakalamak 2. hemen ulaşmak, varmak, gelmek, tepesinde bitmek
ü. -a 10a.7
- üstünğ al-** -2- (krş. **üstün al-**) üstünü almak: 1. kovalayarak yakalamak, ulaşip tutmak, koşup yakalamak 2. hemen ulaşmak, varmak, gelmek, tepesinde bitmek
ü. al- 4b.2, 4b.3
- üşet-** -1- korkutmak
üşed-ür 10a.2
- üşen-** -1- korkmak (bkz. *üşen-* YTS 237a)
ü. -mezdüğ 29a.1
- ütelgi** -3- bir tür doğan
ü. 3a.8^{haşiye}; boz ü. 10a.2, 15b.11
- üz** -1- (krş. **yüz II**) yüz, yüzey
gök ü. +indeğ 1a.9
- üzengü** -2- üzengi
ü. +ye 2a.12, 13a.3
- üzeri** -3- üzeri, yüzey, üst taraf
ü. +nde 9a.5, 22a.11, 29b.5
- V**
- vaşf** -4- 1. vasıf, nitelik 2. niteliklerini sayarak tarif etme 3. övme
v. +ın 14a.6; v. +ını 2b.3, 2b.3^{haşiye}, 5b.2
- var** -11- var
v. 11b.4, 23a.5, 23a.6, 23a.8, 23a.9, 23a.10, 23a.12, 23a.13, 23a.14; ne v. ki 29a.3; v. +dur 11a.10
- var-** -22- 1. varmak, gitmek, yetişmek, ulaşmak 2. hücum etmek, saldırmak
v. -ağ 11b.6, 18b.11, 25b.3; v. -alim mı 27b.4; v. -anda 11b.14, 12a.12, 12b.10, 13a.8, 13b.2, 13b.9; v. -a gele 15a.10; v. -duğında 25b.3; v. -mağ olmaz 11b.4; v. -maz 1b.9, 11b.2; v. -sa gelse 1b.10; v. -sa 18b.11; v. -saydı 11b.3; bir v. -ub iki gelür 17a.11; v. -ubanı 13b.3; v. -uğuz 26b.10; v. -ur gelür 3b.10
- vâki'** -1- vaki, olan, olmuş
v. ol- 1a.6^{haşiye}
- vâki' ol-** -1- vaki olmak, vuku bulmak, gerçekleşmek
v. -mıdır 1a.6^{haşiye}
- vakit** -2- vakit, zaman. *bêş vakit* "beş vakit, günün sabah, öğlen, ikindi, akşam ve yatsı zamanları; bu vakitlerde kılınan namaz"
bêş v. 24a.5
vaqt+
- varı** -1- bütün, tüm
v. bégler 11b.2
- ve** -24- "ve" bağlacı, iki sözcük, tümce ve öbeği birbirine bağlar, ile
v. 1a.6^{haşiye}, 1b.5, 1b.9^{haşiye}, 2b.3^{haşiye}, 2b.7, 2b.10^{haşiye}, 2b.13^{haşiye}, 3a.1^{haşiye}, 3b.7^{haşiye}, 4a.5^{haşiye}, 4a.6^{haşiye}, 4a.11^{haşiye}, 4a.13^{haşiye}, 4b.5^{haşiye}, 5a.1^{haşiye}, 7a.5^{haşiye}, 14a.8^{haşiye}; şüret v. fayşal 2b.10^{haşiye}; baħr v. berrde 2b.10^{haşiye}; tehävün v. tekäsül 14a.8^{haşiye}; tereshşuh v. neşt 1a.11^{haşiye}
- vefâ** -1- vefa: 1. dostluk bağlılığı, sevgiyi

- sürdürme 2. sözünde durma, sözünü yerine getirme
v. +da 1a.11^{haşiye}
- vekil** -4- vekil, naip, beylerbeyi (krş. DKK Drs. *begler begi* 129a.2)
v. +i 12a.11, 24b.8, 26b.5; v. +üm 30a.12
- vekil-luk** -1- vekillik, naiplik, beylerbeyilik
v. +ı 20a.9
- velî** -1- ancak, fakat, ama, lakin, velakin
v. 1a.6^{haşiye}
- ver-** -23- vermek
v. 1b.3; v. -di 1b.1; v. -gil 1a.14, 28b.2, 30b.10; v. -gileŋ 30b.1; v. -mez 1b.11, 11b.6; v. -mez-iken 15a.11; v. -eŋ 12a.2; v. -se 5a.4, 21b.6; v. -süŋ 2b.5; v. -üb 7a.11, 7a.13, 19b.11, 25a.3, 26a.13, 27b.5; v. -üb alub 15a.10; v. -übeni 8a.13; v. -ür 15a.9, 28b.7
- vergi** -1- bir kimsenin doğuştan sahip olduğu nitelik, yetenek veya özellik, Tanrı vergisi, vergi
v. +si 16a.13
- vezir** -1- hükümdarın devlet işine bakan vekili, nazır, vezir, bakan
v. +ler 18a.5
- Y**
- yâ** -10- “ey, ya” anlamında bir seslenme sözü
y. 2b.10^{haşiye}, 15a.8, 15a.9, 28a.9, 28a.10; y. adam 3a.3; y. ‘Ali 25a.9; y. ilâhâ 1a.13; y. Muhammed 25a.9; y. perverdigâr 28b.1
- yâ ilâhâ** -1- Tanrı’dan yardım isteme ve Tanrı’ya sığınma gibi durumlarda kullanılan ve “Allah’ım, ey Allah, Tanrı’m, ey Tanrı” anlamında olan bir seslenme sözü
y. 1a.13
- yad** -7- yad, yabancı
y. êldenŋ 21a.8; y. gelini 3a.3; y. oymakdaŋ 21a.9; y. ucına 17a.13; y. yağılar 15a.5; y. yağını 3b.9; y. +lar 17b.1
- yağ** -3- yağ
y. tökül- 11b.11; y. +ı 3a.1, 17b.11
- yağ-** -2- yağmak
y. -masa 5b.4; y. -sa 7b.3
- yağdur-** -1- yağdırmak, yağmasını sağlamak
y. -masa 5b.4
- yağı** -13- yağı, düşman
y. 24b.11; y. êlçisi 6b.6; y. dara- 9b.1; y. duruş- 3b.8; y. gel- 24b.12, 24b.13, 24b.14, 25a.5, 25a.6; y. +dan 3a.2; y. +lar 15a.5; y. +nı 3b.9; y. +nuŋ 16b.4
- yağrını** -1- sırt, sırtın yukarı kürek bölümü, kürek kemiği
y. +sı 9b.8
- yağlı** -5- yağlı, üzerinde veya içinde yağı olan, yağı çok olan, yağla yapılmış
y. sütin 22b.5; y. kıyruq 5a.2, 10b.8; y. yüzli 10b.12, 17b.1
- yağlı yüzli** -2- lezzetli ve tadı güzel yemek, bol yağlı yemek
y. ašunŋ 17b.1; y. yê- 10b.12
- yağmur** -1- yağmur, yağar, yağış
y. 7b.3
- yağa** -2- yaka, giysi yakası
y. dut- 22b.10; y. +daŋ 6b.2
- yağın-** -1- yanmak, ışıldamak, parıldamak, parlamak
y. -ib 3a.6
- yağını** -1- kavrulmuş soğan ve salça ile pişirilen, sade veya sebze ile yemeği, soğanlı et yemeği, yahni
y. yağı 22b.2
- yağış** -12- iyi, güzel
y. 22b.2, 22b.4, 22b.5, 22b.6, 22b.7, 22b.8; y. igidler 17a.1; y. +dur 1b.6, 22b.8; y. +larda 22b.7
- yal** -3- at, aslan v.b. hayvanların ensesinde veya boynunda bulunan uzun kıllar, yele
y. dibindeŋ 4b.8, 10a.14; y. +ıymış 27a.13
- yalanğac** -3- (krş. **yalanac**) çıplak, üryan; yoksul
y. +lar 13a.1; y. +laruŋ 28a.14; y. +uŋ 24a.2 (krş. *yalınçaq* DKK, *yalavac* “ac-susuz, yemeksiz” ADİL-IV 514a)
- yalabı-** -5- (< *yal-* “to blaze, burn, shine” ED 918a; bkz. *yalabı-* “id.” YTS 243a; krş. **yalp-**, **yıl-**) parıldamak, parlamak, ışık saçmak
y. -yub 3a.6, 3a.6^{haşiye}, 11a.3, 17b.9, 18b.9
- yalama** -1- güneşten veya hastalıktan dudakta beliren yara, dudakta çıkan yara, dudak yarığı, uçuk
dodaqları y. 21b.6
- yalan** -1- yalan
y. ol- 17a.1
- yalanac** -1- (krş. **yalanğac**) çıplak, üryan; yoksul
y. +laruŋ 2a.10
- yalançı** -1- yalancı, yalan söylemeyi huy edinmiş olan kimse

- y. +nuᅡg 20b.7
- yalçın** -4- yalçın, dik, sarp
y. yalçın 14b.13; yalçın y. 14b.13;
y. +ında 3a.9, 10a.6
- yalkuz** -3- yalnız
y. 26b.10, 26b.11, 27a.7
- yalkuzluk** -2- yalnızlık
y. 3a.3; y. +da 3a.4
- yalman** -4- (kılıç, mızrak v.b.) kesici ve batıcı araçların kesen veya batan bölümü, yalman
y. +ı 12a.4, 26b.4; y. +ındaᅡg 28b.14; y. +ıylāᅡg 30b.8
- yalp-** -1- parıldamak, parlamak, ışık saçmak (< *yal-* “to blaze, burn, shine” ED 918a; krş. *yalabı-* “id.” YTS 243a; krş. **yalabı-**, **yıl-**; *yıla yalpa* krş. *yalap yalap* “parıl parıl, parıldayarak” Tüs 2116a)
yıla y. -a 14b.13
- yalvar-** -4- yalvarmak
y. -anlar 28b.3; y. -dı 28a.9, 28b.4;
y. -gileᅡg 28b.3
- yalvart-** -1- yalvartmak, yalvarma işini yaptırmak
y. -masuᅡg 22b.10
- yamac** -3- 1. yamaç, bir daᅡ veya tepenin düzlüᅡe doᅡru inen yanı 2. ön, yan, yakın 3. karşı
y. +ı 2a.9, 12b.14; y. +ında 10b.14
- yamaᅡlı** -1- yamalı, yaması olan
y. don 10b.13
- yaman** -4- yaman, kötü
y. 21a.12, 21a.13; y. günüᅡg 28b.2, 28b.3
- yan** -11- 1. yön, taraf, cihet 2. etraf, çevre 3. 7yakın, civar 4. kenar, kıyı 5. bir tarafa yönelmiş durumda, bir tarafa yönelerek 6. saᅡrı, hayvanın beli ile kuyruᅡu arasındaki dolgun ve yuvarlak taraf
y. vēr- 27b.5; y. +ı berkce 3a.8, 4b.12, 10b.4; y. +ı ᅡarlı 5b.10, 6a.6;
y. +ın basa minil- 15a.1; y. +ına 6b.11; y. +ında 7a.1; y. +ınd[a] 22b.6; y. +ındaᅡg 10b.5
- yan vēr-** -1- yan çizmek
y. -üb 27b.5
- yanın basa minil-** -2- krş. *buᅡun bin-* DKK
y. -ür 15a.1
- yan-** -4- yanmak, tutuşmak, alev almak
y. -aᅡg 27a.10; y. -ar gördi 27a.3; y. -ar yanar 29a.13; yanar y. -ar 29a.13
- yanaş-** -2- yanaşmak, yanına gelmek
y. -anda 11a.10, 15a.2
- ya' nı** -13- “demek, şü demek, demek oluyor ki” anlamında bir söz, yani
y. 1a.11^{haşıye}, 3a.6^{haşıye}, 3a.7^{haşıye}, 3a.10^{haşıye}, 3a.11^{haşıye}, 3a.13^{haşıye}, 3b.7^{haşıye}, 3b.11^{haşıye}, 4a.3^{haşıye}, 5a.8^{haşıye}, 7a.5^{haşıye}, 14a.8^{haşıye}
- yaᅡgāᅡ** -1- yanak
y. +ındaᅡg 22b.5
- yaᅡgıl** -4- (krş. *yaᅡgal* “id.” Nasrī 173b.8) 1. bir tarafı kırmızı bir tarafı beyaz elma 2. kırmızımtrak, kırmızımı 3. alaca, açık koyulu, deᅡişik renkli (genellikle hayvan için)
y. alma 12b.7, 25b.13; y. almalar 6a.3; y. ördek 7b.5
- yaᅡgıla** -1- (< *yaᅡgıla* “yeniden” DLT 610; krş. **yeᅡgle**) yeni, taze
y. 2b.13^{haşıye}
- yaᅡgıla-** -1- (< *yaᅡgıla* “yenilemek” DLT 620) yenilemek
y. -b 2b.13^{haşıye}
- yapıl-** -1- kapanmak, örtülmek
y. -anda 11b.8
- yapraᅡ** -1- yaprak
y. +cuᅡı 3a.7
- yapun-** -1- kapanmak, siperlenmek
y. -dı 28b.7
- yar-** -10- yarmak, yarıᅡ açmak
y. -aᅡg 2a.12, 2a.14, 12b.5, 13a.3, 13a.6, 25a.11, 25b.11; y. -ar 9b.4; y. -ub 7a.3, 19a.13
- yara** -1- yara
y. para 15a.8
- yara para** -1- yara bere
y. götü- 15a.8
- yara-** -31- yaramak
y. -mazca iş 17b.2; y. -r 5b.5, 5b.9, 6a.7, 6a.11, 6a.14, 6b.2, 6b.5, 6b.9, 6b.12, 7a.2, 7a.5, 7a.7, 7a.10, 7a.13, 7a.14, 7b.2
- yaramaz** -1- yaramaz, kötü
y. +ca iş 17b.2
- yarat-** -3- yaratmak
yarad-aᅡg 14b.11, 25a.8; yarad-
anda 22b.8
- yarāᅡ** -2- yarak, silah
y. 28b.8; y. +a 28b.7
- yarı** -2- yarı
y. gece 4b.12, 10b.3
- yarı gece** -2- yarı gece, gecenin ortası
y. 4b.12, 10b.3
- yarma I** -1- yarma, yarılmış
y. ᅡabaᅡ 12b.4
- yarma II** -1- buᅡday, arpa, mısır, bezelye

- v.b.nin iri çekilmiş, dövmesi
y. sal- 21b.2;
- yasdı** -3- yassı, yayvan ve düz
y. kollere 10a.1; y. koluñg 15b.10;
dabanı y. 17a.9
- yaş I** -8- (krş. **yaşar**) yaş, ömür yaşı, insan yaşı
y. yaşa- 22a.1; beş y. +ına 21b.7;
igirmi y. +ına 21b.8; kırk y. +ına
21b.9; otuz y. +ına 21b.9; elli
altmış y. +ında 21b.12; üç otuz on
y. +ını 17a.2; üç otuz on y. +uñguz
17a.3
- yaş II** -1- yaş, taze, kurumamış
y. açacuñg 3a.7
- yaşa-** -3- yaşamak, canlılığını, hayatını
sürdürmek
y. -dum 21b.14, 22a.1; y. -yubañg
14a.5
- yaşar** -4- (krş. **yaş I**) yaş, ömür yaşı, insan yaşı
altı y. 2b.14; altmış y. 18b.12;
yeddi y. 3a.2; yetmiş y. 21b.7
- yaşmak** -1- yaşmak, kadınların ferace ile
birlikte kullandıkları, gözleri açıkta
bırakan, ince yüz örtüsü
y. +ınuñg 21a.10
- yat-** -15- 1. uyumak 2. uzanmak
y. -añg 14a.8, 27b.3, 27b.8; y. -an
2b.8, 15b.6; y. -ar 4a.5, 8a.14,
10b.2; y. -ar gördi 27a.9; y. -maz
uymaz 2a.8, 12b.13; y. -ub 13a.9;
y. -ubanı 28a.2; y. -ur gördi 29b.5;
y. -ur yerde 28a.2
- yatağ** -1- yatak, yer
y. +ıdur 18a.2
- yavaş** -1- yavaş, ağır, hızlı olmayan
y. dil 23b.1
- yavaşıt-** -1- yavaşlatmak, hızını azaltmak,
sakin ve itaat eder duruma getirmek
yavaşıt-ur 11b.11
- yavru** -6- (krş. **yavru**) yavru, henüz küçük
olan, büyümemiş olan (özellikle
hayvan)
y. +sı 8a.7, 25b.1; y. +sınuñg 7b.6,
7b.12, 8a.5, 8a.10
- yavru** -1- (krş. **yavru**) yavru, henüz küçük
olan, büyümemiş olan (özellikle
hayvan)
y. +sı 13b.8
- yavuz** -15- 1. yaman; kötü, fena 2. keskin 3.
şiddetli, hızlı 4. sert 5. güçlü
y. işdür 3a.3; y. +ı 9b.2, 9b.3, 9b.4,
9b.5, 9b.6, 9b.7, 9b.14, 10a.2,
10a.4, 10a.5, 10a.11, 10b.1; y. +ına
10b.9
- yay** -12- yay, iki ucu arasında bir giriş gerili
olan, eğri ve esnek ok atma aracı
y. +ı 20a.6, 20a.7; y. +ına 29b.13;
y. +lar 3b.4, 6b.3, 6b.5, 9a.6, 9b.3,
12a.5, 19a.7, 24b.4, 26b.5
- yayak** -2- yaya, yayan, yürüyerek giden
y. gel- 18a.6; y. ol- 10b.11
- yayhan-** -3- çalkanmak, kımıldamak, o
taraf bu tarafa eğilerek hareket
etmek
y. -anda 24a.10; y. -duğca 5a.14; y.
-ur 3b.7^{haşiye}
- yayla-** -2- 1. yazın yaylada geçirmek, yaylada
oturmak, yaylaya çıkmak 2.
yaylada otlamak
y. -masa 5b.11; y. -mağ 15b.7
- yaylak** -3- 1. yazı geçirmeye özgü yüksel yer,
yayla 2. yazın davar ve büyük baş
hayvanların saklandığı yer, otlak
y. ol- 20b.10; y. +ı 2b.8; y. +lar
20b.9
- yaylaklı** -2- 1. yaylalı, yaylası olan 2. otlaklı,
otlağı olan
Savalan Dağı y. 12a.8, 26b.3
- yaylı** -5- yaylı, yayı olan, -den yapılmış yay
ig y. 2a.7, 12b.12, 25a.14; sarı y.
4b.4, 8a.2
- yaz** -6- yaz, yazın, yaz mevsimi
y. günleri 14b.1; y. +a 19a.4; y. +a
karşı 15b.8, 16a.4; y. +ı 20b.8; y.
+uñg 26b.6
- yaz-** -1- yaymak, sermek, açmak
y. -ar 3b.6
- yazı** -1- yazı, ova, kır, düz yer
y. +nuñg 8b.6
- ye-** -15- yemek
y. 21b.4; y. -digüm 29b.3; y. -düm
17b.2; y. -mağ 4a.11^{haşiye}; y. -
medüm 22a.3; y. -mege 22b.2; y. -
mek 7a.7; y. -meyenğ 22a.11; y. -
meyüb 4b.8, 10a.14; y. -mez-iken
15a.11; y. -se 22b.7; y. -yenğ
25a.12; y. -yende 10b.12; y. -yüb
17b.2
- yeddi** -24- yedi
y. başı 29a.11, 29b.5; y. başını
30a.4; y. başlı 19b.3, 27a.9; y.
dutum 20a.11; y. gece 26a.7, 31a.3;
y. gün 26a.6, 31a.3; y. gündenğ
26a.7; y. kâfir 26a.8; y. kaduñg
5b.6; y. koyun 22a.2; y. yaşar 3a.1;
y. yerde 13b.5, 27a.3, 27a.10,
27a.11; y. yıldıñg 5b.7; y. yoluñg
13a.8; y. +lerdenğ 5b.5, 5b.8
- yeddür-** -1- yedekte götürmek, yedeğinde
götürmek, çekerek peşinden
götürmek; yanında, beraberinde
götürmek

- y. -di 26b.7
- yédür-** -1- yedirmek, yemesini sağlamak; karnını doyurmak
y. -mege 22b.2
- yég -22-** yeğ, iyi, daha iyi, üstün
y. 13a.14, 16b.14, 17a.2, 22a.7, 22a.10, 22a.11, 22a.12, 22a.13, 22b.1; y. başı 30a.4; y. igiddür 30a.12; y. kemândâr 14a.2; y. er 15a.13; y. ustalar 29b.9, 29b.10; y. ol- 11a.4; y. +deñg 13a.13, 13a.14; y. +i 12a.10, 24b.8, 26b.2; y. +ler 13b.1
- yègin -2-** çabuk, hızlı
y. gel- 28a.1, 29b.4
- yèglük -1-** yeğlik, iyilik, üstünlük
yèglüg+ünge 29b.7
- yekke -3-** 1. tek, bir, yalnız 2. tek başına, yalnız başına
y. gel- 16b.3; y. yekke 13a.12; yekke y. 13a.12
- yekke yekke -1-** teker teker, birer birer
y. 13a.12
- yek-kalem -2-** bütün, tüm
y. eşik aşası 2b.2, 13a.7
- yek-renklük -1-** bir renkte olma; olduğu gibi görünme, riyasızlık, doğruluk, sözünün eri olma
y. yolındañg 2a.4^{haşiye}
- yél -4-** yel, rüzgâr
y. ögice 28a.7; y. çek- 5b.3; y. oyna- 7b.3; seşer y. +i 24a.10
- yèlek -1-** 1. telek, kuşların kanat uçlarındaki tüylerden her biri 2. okun yay girişine takılan bölümündeki tüy, ok tüyü
yèleg+i 9b.8
- yèlekli -3-** yelekli, yeleği olan (ok için)
üç y. 9b.3, 19a.8, 29b.13
- yélken -2-** yelken
y. +lerin 30a.3
- yélken bulut -1-** hava açıkken görünen ve yel çıkacağına belirtisi sayılan bulutçuk (bkz. *yelken, yelkenbulutu* “id.” DS-XI 4235b)
y. 5b.3
- yélten-** -1- yeltenmek, heves etmek, meyletmek, girişmek
y. -medüm. 25a.4
- yèm -3-** yem, yiyecek, hayvan yiyeceği
y. yémelen- 4a.10, 7b.12, 9b.14
- yèm yémelen-** -3- yemlenmek, beslenmek, kendini beslemek
y. -se 4a.10, 7b.12; y. -ür 9b.14
- yémelen-** -3- yemlenmek, beslenmek, kendini beslemek
y. -se 4a.10, 7b.12; y. -ür 9b.14
- yènc-** -1- ezmek, hurdahaş etmek, kırıp dökmek, parçalamak
y. -übene 19a.13
- yèncdür-** -1- ezdirmek, hurdahaş ettirmek, parçalamak
y. -mese 6a.13
- yène -1-** yine, gene
y. 2a.4^{haşiye}
- yèng -3-** giysi kolunun el üzerine gelen bölümü, giysi kolu, kol ağzı, yen
y. 6b.1, 6a.14, 6b.2
- yèng- -2-** yenmek, üstün gelmek, galip gelmek
y. -er 3b.11, 3b.11^{haşiye}
- yèngi -1-** (krş. **yèngle**) yeni
y. 2b.13^{haşiye}
- yèngle -1-** yeni, taze (< *yañgıla* “yeniden” DLT 610; krş. *yengili, yengili başdan* “yeniden” ADL-II 631b; krş. **yañgla, yèngi**)
y. 2b.13
- yèngle yètmış -1-** yeni yetme, genç, delikanlı (Krş. DKK Drs. 123a.6 *yigit yèñil*)
y. 2b.13
- yèr -89-** yer
y. altına 5b.6; y. arhasın 6a.7, 6a.10; y. damarı 2b.8; y. evreni 19b.4, 27a.9; y. su 15b.5; y. yüzine 4a.7, 6b.14, 9b.10, 15b.9, 19a.10, 23b.5, 29a.13; y. boya- 19b.5, 28a.6; y. omrıl- 25a.11; y. omrül- 2a.11, 13a.2; y. yèrlen- 4a.12, 4b.6, 7b.13, 8a.7, 10a.6, 10a.12; y. +de 4a.12, 9a.3, 9b.1, 10a.3, 10a.8, 11b.7, 13b.5, 13b.13, 14b.8, 17b.4, 20b.4, 27a.3, 27a.10, 27a.11, 28a.2, 30b.4; y. +de-ikeñg 23b.6; y. +deñg 3a.9, 5b.9, 6a.5, 11b.8, 15a.1; y. +e 5b.3, 6a.8, 9a.9, 10b.10, 11b.8, 15b.5, 16a.11, 20a.4, 20a.12, 25a.8, 28b.6, 29a.12; y. +i 14b.11, 22b.7; y. +inde 21a.7; y. +indeñg 4b.14, 20a.2; y. +ine 4b.9, 8a.9, 10b.1, 14b.7; y. +ler 2a.6; y. +lerde 15b.11, 17b.12, 23b.13; y. +lere 8b.10, 19b.2, 27a.2; y. +leri 18b.6; y. +lerine 11a.12; y. +lerüñg 12b.14; y. +ümdeñg 24b.14; y. +üñg 5b.7, 9a.5, 13b.7, 16b.12, 22a.11, 29b.5
- yèr yèrlen-** -6- yerleşmek, yurt edinmek
y. -ür 4a.12, 4b.6, 7b.13, 8a.7, 10a.6, 10a.12
- yèr yüzi -8-** yeryüzü, yer kabuğu; dünya

- y. +ne 4a.7, 6b.14, 9b.10, 15b.9, 19a.10, 23b.5, 29a.13
- yéri** -4- yürümek, adım atarak ilerlemek
y. 11b.9; y. -yende 2a.11, 13a.2, 25a.10
- yérit-** -1- yürütmek, hareket ettirmek
yèrid-ür 14a.2
- yəriş** -4- akın, saldırı, hücum
y. ılgar 14a.11, 17a.8; y. èt- 14a.4;
y. +de 26a.10
- yəriş èt-** -1- akın etmek, saldırmak, hücum etmek
yəriş èd-er 14a.4
- yérli yérli** -1- geniş, vâsi
y. deñizlere 15a.13
- yérilen-** -6- yerleşmek, yurt edinmek
yèr y. -ür 4a.12, 4b.6, 7b.13, 8a.7, 10a.6, 10a.12
- yèt-** -8- 1. yetmek, varmak, yetişmek 2. yetmek, kâfi gelmek 3. yetişmek, olgunlaşmak
y. -er 3b.2, 30b.4; güci y. -er 11b.2;
y. -mese 21a.14, 21b.1, 21b.2; y. -mez 11b.1; y. -miş oğlan 2b.13
- yėtiş-** -16- yetişmek, varmak, ermek, ulaşmak
y. -di 1a.4; y. -ende 4a.2, 4b.6, 6a.8, 8a.8, 10b.2, 27a.8, 28b.6; y. -medin 9b.8, 21a.10, 21a.11, 21b.7, 21b.8, 21b.9
- yétkeç** -1- yetiştiği zaman, ulaştığı zaman, vardığı zaman
y. al- 13b.12
- yétmiş** -4- yetmiş
y. kadem 30b.14; y. min 25a.4; y. yaşar 21b.7; y. yèrde 13b.13
- yétmiş min** -1- yetmiş bin
y. gel- 25a.4
- yétür-** -17- 1. yetirmek, ulaştırmak, yetiştirmek, eriştirmek 2. bazı sözcüklerle birleştirilerek çeşitli deyimler yapılmıştır: **başa yétür-**, **dil yétür-**, **soy yétür-**, **yüze yétür-**.
y. -di 2b.4; y. -e 21a.12; y. -eñg 28a.9; y. -e bilmez 14a.7, 22a.9; y. -mağ 15b.13; y. -mese 6a.5; y. -se 3b.3, 19a.3, 19a.14; y. -üb 5b.3, 14a.6; y. -ür 3b.1, 10a.5, 11a.12, 15a.4; y. -ürdi 1a.11
- yığ-** -4- yıkmak
y. -añg eri 16a.13; y. -ar 10a.3, 17b.5; y. -ub 8b.10
- yığıl-** -2- yıkılmak
y. -añg er 16b.1; y. -sa yèg 22a.10
- yıqıl-** -3- yığılmak, toplanmak
y. -a 20b.4; y. -alar 21b.10
- yıknak** -1- toplanma yeri, bir araya gelme yeri
y. +ı 18b.5
- yıl** -7- yıl, sene
y. başına 21a.11; y. dolan- 20b.1; üç yüz altmış altı y. 21b.14; y. +da 18b.10; y. +dañg 5b.7; y. +lar 14a.5, 20b.9
- yıl-** -1- parıldamak, parlamak, ışık saçmak (< *yal-* “to blaze, burn, shine” ED 918a; krş. *yalabr-* “id.” YTS 243a; krş. **yalabı-**, **yalp-**; *yıla yalpa* krş. *yalap yalap* “parıl parıl, parıldayarak” Tüs 2116a)
y. -a yalpa 14b.13
- yılan** -4- yılan
y. ut- 28b.1; y. +dur 27b.13, 29a.2; y. +uñg 27b.14
- yoğ** -1- (krş. **yoğ**) yok
y. +dur 1a.13
- yoğ** -16- (krş. **yoğ**) yok
y. 4b.10, 23b.7; bereketi y. ola 21a.7; badadmağ y. 4a.6; daladmak y. 5a.3; dincilmağ y. 4a.4; eglenmağ y. 4a.2; eksilmağ y. 5a.6, 5b.1; gedilmağ y. 5a.10; katlanmağ y. 5a.8; kayıdmağ y. 4b.5; mürüvveti y. 18a.14; şakıdmağ y. 4a.11; tükenmağ y. 5b.2; üretmağ y. 5a.11
- yoğsa** -1- yoksa
y. 27b.5
- yoğun** -3- yoğun, çapta kalın. *boynı yoğun* “kalın boyunlu; *mec.* güçlü, kuvvetli”
boynı y. 4b.14, 8b.1, 10b.6
- yol** -24- 1. yol, tarik, rah 2. yolculuk 3. uğur
y. bükse- 16a.4; y. +a 3a.13, 16a.3, 23a.2, 23a.10, 27a.5, 30a.6; y. +da 8b.13; y. +dañg 10b.10, 23a.2, 23a.10; y. +ı 3a.13^{haşiye}, 8a.13, 15a.10; y. +ında 1b.10, 1b.11, 2a.5; y. +ındañg 2a.4^{haşiye}, 3b.1^{haşiye}; y. +lar 3a.13; y. +ları 4b.11, 10b.3; y. +uñg 13a.8; y. +uñgda 1a.14
- yol bük-** -1- yolu tayyetmek, aşmak, katetmek
y.+lar b. -er 3a.13
- yol bükse-** -1- yolu tayyetmek, aşmak, katetmek
y. -mağ 16a.4
- yola düş-** -2- yola çıkmak, yol almaya başlamak
y. -di 27a.5, 30a.6
- yola gir-** -1- yola düşmek, yola çıkmak, yol almaya başlamak

- y. -se 3a.13, 23a.2, 23a.10
- yoldaŋ çık-** -1- yoldan çıkmak, yolundan ayrılmak, gitmez olmak
y. -ar 10b.10
- yoldaŋ kal-** -1- yoldan kalmak, gidilmek istenen yere gidememek
y. -maz 23a.2; y. -sa 23a.10
- yoldaş** -5- yoldaş, arkadaş, yol arkadaşı
y. gerek 16b.7; y. hiçi 15a.6; y. +ını 15a.5, 15a.9; y. +muŋ 15a.7
- yolla-** -1- yollamak, göndermek
y. -yubanı 26b.11
- yoluğ** -1- deri (krş. *yoluk* “id.” DS-XI 4292a)
y. alta 7a.4
- yort-** -3- yortmak, koşmak; sürekli yol yürümek
y. -ar 4b.10, 10b.3; y. -sa 4b.11
- yorul-** -2- yorulmak, yorgun duruma gelmek
y. -mağ 4b.10^{hasiye}; y. -ubaŋ 8b.13
- yovşan** -1- yavşan, yavşan otu
y. dibindeŋ 8b.7
- yöri** -1- (krş. **yörü**) yöre, çevre, etraf, civar
y. +si 3a.11^{hasiye}
- yörü** -1- (krş. **yöri**) yöre, çevre, etraf, civar
y. +sinde 3a.11
- yulduz** -1- yıldız
dan y. +ı 17b.9
- yumruğ** -5- yumruk
y. +da 17a.6, 17a.7; y. +ı 7a.3; y. +ında 3b.12; y. ur- 17b.5
- yumru** -1- yumru, yuvarlak, yuvarlak biçimde değriceği y. 17a.8
- yumuşan-** -1- yumuşamak, sertliği kalmamak, yumuşak duruma gelmek
y. -masa 6b.4
- yumuşat-** -2- yumuşatmak, sertliğini gidermek, yumuşak duruma getirmek
y. -sa 19a.8
yumşad-ub 20a.9
- yurt, yurd** -4- yurt
y. +daŋ 14b.3
yurd ortacı 3a.1
yurd+ı 18b.5; yurd+uŋ 14b.4
- yügürür** -3- hızlı koşan
y. alvar tâzi 8b.8, 8b.11; y. sallar atlar 22a.6
- yügürük, yügrük** -8- hızlı koşan, hızlı giden; *meç.* çabuk hareket eden, tez davranan, çevik, çabuk, atik
yügürük aşlı 15a.4; yügrük kırkı 10a.4, 15b.12; yügrük yet- 3b.2; atı yügrük 18a.7
kalın Oğuz yügrüg+i 13a.7; kalın Oğuzüŋ yügrüg+i 2b.1; alıcı kuşüŋ yügrüg+i 25a.14
- yük** -1- yük
y. +inde 14b.3
- yümn-li** -1- uğurlu, bereketli
hayır y. 2b.4
- yürek** -14- 1. yürek, kalp 2. gönül 3. yüreklilik, korkusuzluk, korkmama, cesaret
y. gerek 16b.4; y. yağı 3a.1; y. köp- 3b.8; y. ol- 11a.5; y. yar- 2a.12, 9b.4, 13a.3, 25a.11
tom yüreg+i 4a.10, 7b.12, 9b.14, 12a.3, 27a.14; y. +inde 23a.12
- yürek köp-** -1- duygulanmak
y. -er 3b.8
- yürek yar-** -4- korkutmak, ürkütmek
y. -aŋ 2a.12, 13a.3, 25a.11; y. -ar 9b.4
- yüreklî** -1- yüreklî, cüretli, cesaretli, cesur. *tom yüreklî* “sarsılmaz, sert yüreklî”
tom y. 16b.5
- yüz I** -8- yüz sayısı
y. cellâdlı 11b.10; y. min 25a.6, 26a.5, 26a.9; üç y. 26b.8; üç y. altmış altı 21b.14; y. +e yêtür- 10a.4, 15b.13
- yüz min** -3- yüz bin
y. kâfire 26a.5; y. kâfirüŋ 26a.9; y. yağı 25a.6
- yüze yêtür-** -8- tamamlamak, sona erdirmek, işi bitirmek, yapmak
y. -ür 10a.4; y. -mağ 15b.13
- yüz II** -24- (krş. **üz**) 1. yüz, çehre, surat 2. yüzey
y. ağırt- 16a.1; y. çevür- 23a.3, 23a.11, 25a.7; y. +ı kara 18a.8; y. +in 13b.3; y. +ine 4a.8, 9b.9; gök y.+ine 23b.6; yer y. +ine 4a.7, 6b.14, 9b.10, 15b.9, 19a.10, 23b.5, 29a.13; y. +inde 5b.7, 16b.12; gök y. +inde 19b.1; gök y. +indeŋ 4a.7, 9b.10, 15b.8, 23b.5
- yüz ağırt-** -1- birinin yüzünü ağartmak, beğenilir iş yapmak, iş ve davranışlarıyla yakınlarının övünmesine sebep olmak
y. -mağ 16a.1
- yüz çevür** -2- yüz çevirmek, sırt çevirmek, sırtını dönmek
y. -üb 23a.3, 23a.11, 25a.7
- yüzli I** -4- yüzlü, yüzü olan
şefa y. 1b.14, 2b.10, 14b.10, 17b.7
- yüzli II** -2- yağlı (yemek) (< *üzlüğ* “id.” DLT

30, 34)
yağlı y. 10b.12, 17b.1

Z, Z̄, Ž, Ž̄

- zād** -1- şey
z. bişür- 21b.4
- zāhiren** -3- görünüşte, görünüşe göre,
görünene bakılırsa, zahiren
z. 2b.3^{haşiye}, 3a.1^{haşiye}, 4a.5^{haşiye}
- zālīm** -1- zalim, zulmeden, acımasız ve haksız
davranan
z. göngül 23b.12
- zamān** -2- 1. zaman, vakit 2. devir, dönem
z. +1 26b.9; z. +uñg 21b.12

- zamāne** -1- zamane, zaman, devir, dönem
z. +ler 20b.1
- zārb** -5- darp, vuruş, vurma, dövme
z. +1 13a.13; z. +ılan 13a.11; z.
+ına 5a.8, 13a.11; z. +ıyla 2a.4^{haşiye}
- zāt** -1- 1. kişi, şahıs 2. kendi 3. öz,
cevher, asıl
z. +ında 2b.6
- zekī** -2- zeki, zeyrek, zekâ sahibi, çabuk
anlayışlı
z. 1b.9ek; z. gerek 1b.9
- zırh** -1- zırh, savaşlarda ok, kılıç, süngü v.b.
silahlardan korunmak için, demir
ve tel levhalardan yapılmış giysi
z. 1a.11

6.2. Özel adlar dizini

Türk Boy Adları ve Başka Etnonimler

- Bayat** -3-
B. aşası 12b.8; B. eri 2b.4, 18b.8
- Bayındır** -1-
B. +dañg 25b.2
- Begdili** -1-
B. +nünğ 13b.1
- Canğı Bēgi** -1-
C. 13a.11
- Daş Oğuz** -2- (krş. **Dış Oğuz**)
D. +1 30b.13; D. +uñg 11b.13
- Dış Oğuz** -3- (krş. **Daş Oğuz**)
D. +uñg 20a.1, 20a.7, 26a.4
- Ėymür** -4-
Ė. bēglerinünğ 12a.2; Ė. görki
12a.10, 24b.8, 26b.2
- İç Oğuz** -5-
İ. +1 30b.13; İ. +uñg 11b.13, 20a.1,
20a.7, 26a.3
- Kaytağ** -2-
K. +uñg 12b.5, 25b.10
- Kımuğ** -2-
K. +ılañg 12b.5, 25b.10
- Oğuz** -13-
O. 2b.3^{haşiye}, 21a.9, 30a.7; O. içinde
2b.1; O. kıızı 24a.14; O. yürüğü
13a.6; O. +uñg 2b.1, 2b.3, 2b.3^{haşiye},

- 5b.2, 13b.4, 14a.6; Dış O. +uñg
20a.2
- Salur** -5-
S. Ėymür bēglerinünğ 12a.2; S.
ıyesi 24b.7; S. yēgi 12a.10, 24b.7,
26b.1
- Tat** -4-
T. Ėviyleñg 20b.10; T. kızındañg
20b.12; T. kızını 20b.12; T. al-
20b.12
- Türk** -8-
T.-i şādıkdur 30a.8; T. al- 20b.12;
T. Ėvi 20b.10; T. kızındañg 21a.2;
T. kızını 20b.12; T. oğlını 4b.14,
8b.1, 10b.6
- Zu'l-kadir, Zu'l-kadirli** -3-
Z. delüsi 12a.10, 24b.8; Z. delüsi
26b.2

Kişi Adları

- Ala Demür Kāfir Ėan** -3-
A. +dañg 19b.12, 20a.5, 20a.10
- Alay Ėan** -2-
A. +ıla 13b.10; A. +ılañg 25b.3
- Bayındır Pādişāh** -6-
B. 30a.11, 31a.2; B. kimi 11b.14;
B. vekili 24b.8; B. +dañg 13b.9; B.
+uñg 31a.1
- Pādişāh Bayındır** -4-
P. Ėşit- 30b.12; P. +a 30a.7; P.
+dañg 25b.6; P. +1 30a.6
- Bicen Pādişāh** -3-
B. +a 13b.10, 25b.2; B. +uñg
13b.12

- Bulay Han** -2-
B. +ı 25b.3; B. +uñg 13b.11
- Burla Hatun** -1-
B. +ı 20a.13
- Büre Dost** -1-
B. +uñg 13b.8
- Dede Korkud**
Dede -2-
D. +nünġ 1b.5, 2b.6
- Dedem** -18-
D. kimi 2b.4; D. söyi 7a.14, 19a.13, 23a.3, 23a.13; D. dè- 2b.5, 3a.4, 3b.13, 9a.12, 11a.1, 14b.12, 15b.2, 18b.9, 20b.1, 22b.1, 24a.7, 24b.5; D. gör- 20b.8
- Dede Korkud** -3-
D. 21b.14, 22a.4; D. gör- 21a.4
- Dedem Korkud** -6-
D. 1b.3, 5b.1, 18b.8; D. sözi 17a.1; D. dè- 17a.3, 31a.4
- Karı Dede** -1-
Karı D. 14a.5 (Farsça Oğuznamede Dede Korkut'un adı: *Karı Dede Gezençük*)
- Delü Dönmez** -1-
D. -iken 20a.4
- Emen** -1-
E. kimi 13b.9
- Ġıyan oġlı Delü Dundar** -2-
Ġ. kimi 12b.9; Ġ. +i 26a.2
- Ġazan** -54-
Ġ. 2a.13, 24b.11, 26b.11, 27a.7, 27a.8, 27b.6, 27b.14, 28a.2, 28a.8, 28b.5, 28b.10, 28b.13, 29a.6, 29a.14, 29b.6, 29b.7, 29b.12, 30a.7, 30a.9, 30a.12, 30a.14, 30b.7, 30b.8, 30b.10, 30b.12, 30b.14; Ġ. ki 28b.4; Ġ. kimi 31a.4; Ġ. dè- 24b.9, 26a.2, 26a.14, 29b.8; Ġ. gèy- 30a.5; Ġ. san- 27a.4; Ġ. +ı 13a.12, 28b.1, 28b.9, 29b.3; Ġ. -ıdum 19b.3, 19b.5, 19b.12, 20a.5, 20a.10, 20a.13; Ġ. +ıla 13a.4; Ġ. +uñg 27a.6, 27a.8, 27a.13, 27b.1, 28b.12, 30b.2, 30b.3
- Ulaş oġlı Ġazan** -2-
U. 26b.6; U. kimi 12a.11
- Han Afşar** -1-
kurçı başı [Han] A. kimi 14a.1; kurçı başı H. +ı 25b.7
- Kara Budak** -1-
K. kimi 2b.2
- Kara Budag** -7-
K. 30b.3, 30b.11; K. kimi 13a.7; K. dè- 30b.1; K. +ı 25b.1; K. +ılañg 13a.13; K. +uñg 30b.11
- Kara Güne** -3-
K. yavrısı 25b.1; K. +ye 2a.14, 13a.5
- Kıl Barak** -2-
K. +uñg 25b.4; K. +ın 13b.11
- Koñgur Alp** -2-
K. +uñg 13b.14, 25b.5
- Lele Kılbaş** -4-
L. 27a.6, 29b.2; L. +ı 26a.11, 27b.2
- Luţfi** -2-
L. eş'ârında 1a.11^{hasiye}; L. +ni 1a.11^{hasiye}
- Selcik Bèg** -2-
S. oġluna 5a.10; S. oġlunung 3b.11
- Ucan Han** -1-
U. +uñg 13b.8
- Yègenek** -1-
Y. kimi 13b.1
- Dinî Adlar**
‘Alî -7-
‘A. 1a.7, 25a.9; ‘A. kimi 1b.12; ‘A. kullarında 16b.2 ; ‘A. +de 16b.2; ‘A. +nünġ 1b.13; ‘A. +ye 24a.6
- Allâh** -24-
A. 1a.14, 3a.4, 17b.5, 17b.6, 22b.8, 22b.10, 24b.5, 28a.12; A. èvi 1b.9; A. ‘ilmi 1b.8; A. yaġşı 22b.8; A. +a 14b.11, 17b.4; A. +dañg 9a.11; A. +ı 25a.4; A. +ına 17b.5, 28a.9, 28b.3, 28b.4; A. +uñg 1b.7, 16a.13; A. +uñga 28b.3
- Aşlan ‘Alî** -1-
A. 18b.7
- Burâk** -2-
B. +ı 1a.2, 1a.3
- Cebre’îl** -1-
C. gel- 1a.2
- Dâvüd** -2-
D. -ı nebî 1a.11; D. +a 1a.12
- Düldül** -1-
D. +ı 1a.8
- Fâtıma** -1-
F. ananung 2a.1
- Ġadice** -1-
H. +ilen 1b.14

- Halilü'l-lâh** -1-
İbrâhîm H. 1a.13
- Hak** -4-
H. kitabını 14b.6; H. kapusunda 18b.11; H. yolında 1b.11; H. yetür- 19a.3
- Hak Ta'âlâ** -9-
H. 1a.1, 1a.10, 2b.5, 5a.4, 21b.6; H. kudretindeḡ 1a.12; H. kudretinden 1b.2; H. göster- 10b.13; H. saḡla- 15b.2
- Hızır Elyâs** -1-
H. 14b.9
- Hızır Nebî** -1-
H. 14b.9
- İbrâhîm** -1-
İ. +e 1b.1
- İbrâhîmü'l-Halîl** -1-
İ. kimi 1b.12
- İbrâhîm Halilü'l-lâh** -1-
İ. 1a.13
- İlâhâ** -1-
yâ i. 1a.13
- İmâm Hasan** -1-
İ. 2a.1
- İmâm Hüseyin** -1-
İ. kimi 2a.2
- İslâm** -2-
İ. dîni 12a.9, 26b.1
- İsma'il** -3-
İ. +e 1b.1, 1b.3; İ. +i 1a.14
- Kevşer** -1-
k. +üḡ 24a.7
- Kur'an** -5-
K. 1b.8, 2b.10; K. endür- 1a.1; K. oku- 19a.1; K. +daḡ 17b.7
- Muhammed** -11-
M. 2b.11, 25a.9; M. gel- 1a.7; dost M. 1a.5; M. +e 1a.1, 14b.10, 24a.6; M. +i 25a.8; M. +üḡ 1b.14, 17b.7, 24a.7
- Perverdigâr** -1-
yâ P. 28b.1
- Perverdigârâ** -1-
P. 26b.13
- Resûlü'l-lâh** -1-
R. +üḡ 2a.4^{hasiye}
- Sekkiz Bihîşt** -1- (krş. **Sekkiz Uçmağ**) Sekiz Cennet
s. de- 2b.9^{hasiye}
- Sekkiz Uçmağ** -2- (krş. **Sekkiz Bihîşt**) Sekiz Cennet
s. 2b.9, 2b.9^{hasiye}
- Süleymân** -2-
S. +a 1a.10; S. nebî 1a.9
- Tarı** -4-
T. 28a.10, 28a.12; T. gölgesi 11b.12; görkli T. 28a.9
- Veysü'l-Karan** -2-
V. kimi 2a.4; V. eşit- 2a.4^{hasiye}
- Zülfikâr** -1-
Z. +ı 1a.8
- Eller**
- 'Arab** -1-
'A. eli 18a.7
- Bağdad** -1-
B. eli 18a.2
- Bayburd** -1-
B. eli 17b.11
- Çerkes** -1-
Ç. eli 18a.7
- Ebrül** -1-
E. eli 17b.12
- Germili** -1-
G. +yleḡ Halhâl eli 18a.11
- Gilan** -1-
G. eli 18a.12
- Gürce** -1-
G. eli 18b.2
- Halhal** -1-
Germiliyleḡ H. eli 18a.11
- Hata** -1-
H. eli 18b.1
- Hindî** -1-
H. eli 18a.8
- İrevan** -1-
İ. Naḡcivân Şerül eli 18b.3
- Kürd** -1-
K. eli 17b.13
- Karḡun** -1-
K. eli 17b.11
- Tarum** -1-
T. eli 18a.10
- Kazvin** -1-
K. eli 18a.9
- Muşul** -1-
M. eli 18a.1
- Naḡcivan** -1-
N. İrevân N. Şerül eli 18b.3
- Rum** -1-
R. eli 18b.2
- Şerül** -1-
İrevan Naḡcivan Ş. eli 18b.3
- Şirvan** -2-
Ş. eli 18a.14; Ş. +ılaḡ 12b.1
- Tebriz** -3-
T. eli 18b.4; T. +de 12a.13; T. +deḡ 25b.8
- Ucan** -1-
U. eli 18b.6

Urumlu -1-

U. ile Üşni eli 17b.13

Üşni -1-

Urumlu ile Ü. eli 18a.1

Şehir Adları

Dergezin -1-

Hemedānlaᅇ D. şehri 18a.3

Erdebil -1-

E. şehri 18a.13

Hemedan -1-

H. +ılaᅇ Dergezin şehri 18a.3

İcen -1-

İ. şehri 17b.10

İsfahan -1-

İ. şehri 18a.5

Kaşan -1-

K. şehri 18a.4

Kıyan -1-

Q. şehri 17b.9

Şiraz -1-

Ş. [şehri] 18a.6

Dağ Adları

‘Arafat -1-

‘A. dağına 1b.1

Çölpe Dağı -1-

Ç. +nuᅇ 19b.6

Qaplantu -2-

Q. gediginde 25b.5; Q. +nuᅇ 13b.14

Savalan Dağı -2-

S. yaylaqlı 12a.8, 26b.2

Surşab Dağı -1-

S. +na 26a.12

Şah Dağı -2-

Ş. üstinde 25b.11; Ş. +nuᅇ 12b.5

Sular

Aras -3-

A. +ılaᅇ 12a.13, 25b.8, 26a.9

Kür Suyı -2-

K. +nı 12a.14, 25b.9

Qara Su -1-

Q. +daᅇ 12b.7

Muᅇit Denđizi -1-

M. 5a.12

Samur Suyı -1-

S. 25b.11

Samur Çayı -1-

Samur Çay+nuᅇ 12b.6

Kaleler

Akça Qal‘e Sürmelü -1-

A. +de 26a.11

Qars -1-

Q. qal‘esini 26a.10

Yer Adları

Aderbaycan -4-

A. diyārında 18a.13, 18b.6; A. lengeri 12a.9, 26b.5

Ala Çak -1-

A. +uᅇ 19b.6

Ala Gez -1-

A. +üᅇ 26a.5

Ak Manqan -3-

A. +da 26b.8; A. +ı 26b.8; A. +uᅇ 26b.11

Başı Açıq -1-

B. +daᅇ 26a.10

Belᅇ -1-

B. +ile 13b.11

Buşara -1-

B. +da 13b.11

Dağıstan -1-

D. +a 12b.2

Demür Qapu Derbend -2-

D. +ı 12b.3, 25b.9

Gürçistan -2-

G. +a 2a.13, 13a.4

ᅇaleb -3-

ᅇ. +ı 2a.6, 12b.10; ᅇ. ᅇanı 25a.14

ᅇınalı -1-

ᅇ. +nuᅇ 12a.12

İstanbul -1-

İ. +da 18a.12

Ka‘be -2-

K. yolu 15a.10; K. +ye 1b.9

Kerbela -1-

K. toprağına 18a.3

Kürdistan -1-

K. +uᅇ 13b.7

Qabala -1-

Q. +daᅇ 25b.12

Quba -2-

Q. +daᅇ 12b.7; Q. +ya 12a.14

Qum -1-

Q. toprağı 18a.4

Lezgi -1-

L. +ylenᅇ 12b.2

Mekke -3-

M. qıflına 13b.3; M. sevin- 18b.10; M. +de 13b.3

Mışır -2-

taᅇt-ı M. +da 2a.6, 12b.11

Min Kışlak -2-

M. +a 25b.14; M. +uŋg 12b.1

Müskir -1-

M. +ileŋg 12a.14

Panbuqçı -1-

P. +nuŋg 25b.13

Sarı Kamış -2-

S. kışlaklı 12a.8, 26b.3

Şam -6-

Ş. atlı 2a.7, 12b.11; Ş. bedevli 2a.7,
12b.11; Ş. +ı 2a.6, 12b.10

Şamağı -1-

Ş. +nı 12b.1

Şarabhana -1-

Ş. düzinde 26a.5

Tabarsaran -2-

T. sultānı 12b.8, 26a.1

Talış -1-

T. +i 18a.13

Türkistan -1-

T. +uŋg 25a.14

7. Diplomatik Metin

[I]

[1a]

(1) حق تعالی کوکدنک قرآن اندوردی آری دین‌لی محمد اوقماقیچونک. (2) جبرئیل کلدی کتوردی براقی، حبیبوم دوستوم اولن (3) اول براقی مینسونک معراج کلماچیچونک. چون (4) دوست دوسته یتیشدی، توقسن بیر مین کلمه اورتالوقدنک کلدی کچدی، (5) آخر صون دانیشدی آری دین‌لو دوست محمد امت سوزین رحمت ایله (6) شفقتیچونک. اوچماقلری²⁰⁴ دوزندی، حوریلری بزندی، آری دین‌لی (7) دوست محمد کلور اوچماقونک قابوسینی آچماقیچونک. علی میندی (8) دلدلی، قورشاندی ذوالفقاری، کفاره قلیچ چالدی هم دینیچونک. (9) سلیمان نبی ایدی، مرتبه‌سی هم چوق ایدی، کوک اوزیندنک (10) اوچار قوشی فرمان ایتدی، حق تعالی سلیمان ساییانچونک. (11) داود نبی جباریدی، زره یتوروردی، داشدانک پولاد سیزدیردی²⁰⁵ (12) حق تعالی قدرتیندنک داوده فرمانیچونک. مناجاتده سویلشدی (13) ابراهیم خلیل الله خواجه سیلن: «یا آله! منوم اوغولم یوخور، سن اوغلان (14) ویرکیل بنکا، اوز اوغولم کسیم یولونکده قربانیچونک.» الله اسمعیلی

[1b]

(1) ابراهیمه اونده ویردی، آپاردی عرفات داغینه اسمعیله بیچاق چکدی، (2) بیچاق اونکا کار ایتدی. بوینوزی بورمه قوچ اندوردی حق تعالی قدرتیندن (3) اسمعیله قربانیچونک. دهم قورقود قیرخ شاکرده ویر نصیحت! (4) «آلپلر! دعا قیلا یونک جوانمدرلی کورماقیچونک.»

[II]

(5) بو سویده دده نونک مدعاسی بودور که هرکیم بلکه هر نسته اوز حدینده و کمالینده (6) اولسه بخشی‌دور. اهل استعدادی کمال تحصیلینه ترغیب ایدوب مو عظه ایلر.

(7) آغیز آچوب بیر اللهونک آدینی کیم ادامز؟ ادادوغی آرئلر، کونکلی ایچینده مومن متقی کرک. (8) الله علمی آری قرآن، آچوبنی کیم اوخومز؟ اوخودوغین دوغری (9) دوتسه، بو دنیا ده عالم ذکی کرک²⁰⁶. الله اوی کینک کعبیه کیملر وارمز؟ (10) وارسه کلسه، آزماسه آزدورماسه، صدقی بیتون، نیئی دوز، دین یولینده (11) حاجی کرک. آق اکمکی، بول خوانی، حق یولینده کیملر ویرمز؟ اکمکینه (12) قینک ابراهیم الخلیل کیمی سخی کرک. شاهمردان علی کیمی (13) جوانمرد از داخی کرک. اول علینونک اوغلانلری آدی کوکچک (14) آری دین‌لی دین سروری صفا یوزلی محمدونک نوادهلری خدیجه ایلن

[2a]

(1) فاطمه آنانونک سوکلوری، دین عشقینده شهید اولنک غازیلر امام حسن، (2) امام حسین کیمی شهید غازی²⁰⁷ کرک. پبغمبرونک بیر دیشینی شهید ایشیدوب (3) اوز اوتوز ایکی دیشینه کلپتن سالدی، درویشلرونک دوزکونی، ساربانلرونک (4) سرمایه سی سلطان ویس القرن²⁰⁸ درویش کیمی کرک. قارا (5) پولاد ساو قلیجی کیملر آلمز، دین یولینده ترسا دینلی کافرلره کیملر چالمز؟ قلیج چالن، (6) بیرلر آچنک، باشلر کسنک، حلبی آلنک، شامی آلنک، آلتون تخت مصرده (7) سلطان اولنک، شام اتلی، شام بدولی، ایک یایی، خدنک اوخلی، چاپه کیرسه (8) چالوملی، چال قارقوش قیناقلی، قارا بورکوت صفاتلی، یاتمز اویمز²⁰⁹ دولتلی، (9) سرحدلرونک یاماجی، قلعه‌لرونک کلیدی، دشمن‌لرونک قورقوسی،

204 اوچماق بهشت معناسینه دور و هواده اوچمق معناسینه داخی کلور. نیت‌کیم بو بیته ایهام اسلوبی ایله هر ایکسی واقع اولمیشدور: اوقلارین قوش دیک اولدوم جانغه اول کوی آرزو || اوچماق ایستار مین ولی کور کیم پر و بالیم بودور. معشوق کویینی بهشت دیمیشدور.

205 سیزدیردی: سیزدوردی دیکمدر، یعنی ترشح و نشت ایتوردی. بیله کیم لطفی اشعارینده کلور: وفادا لطفینی تاپدی فراق دیناری، || نیجه که سیز غوروب آلتون دیک امتحان قیلدی.

206 . ذکی: فهملو و شعورلو.

207 . صح: غازی.

208 . مشهوردور که ویس القرن ایشیتدی رسول اللهونک بیر مبارک تیشی ساواشده کفار داشی ضربیله شهید اولنمشدور، یکرنگلوق یولیندنک اوز بیر تیشینک چکوردی، ینه بلکه حضرتون بو تیشی دکول دیوب بیر اوزکه تیشین داخی تا هامو دیشلرین چکوردی.

209 . اویمز بو مقامده خواب ایلمز معناسینه دور.

(10) بورجلی لرونک خرلوقی، یالاناجلرونک کیجکەسی، مسجدرونک چراغی، (11) غریبلرونک آرخاسی، آداباسه بیرینده هیبتندنک بیر اومرونک، (12) غنیمینه هیبت ایلن باخنده یورک یارنک، ایغین اوزنکویه باسنده (13) دوقوز تومان کرجستانه اورکو سالنک، اولادوغجه عموسی غازان، (14) آتاسی قاراکنویه امید اولنک، بویولدوغجه دشمنونک اودین یارنک

[2b]

(1) قاریدوغجه غنیمه قان قوسدورنک، قالین اوغوزونک یوکروکی، اوغوز (2) ایچینده یک قلم ایشیک آقاسی باشی قارابوداق کیمی قلیچینه پهلوان، سفرهسینه (3) بهادر غازی کرک. سای اوغوزونک وصفینی²¹⁰ کیم سویلهمز؟ چالدی قویوز، (4) بوی بویلدی، سوی یئوردی. بیات آری خیر یمنلی، خوب ساغینیشلی دهم کیمی (5) بیلکی کرک. دهم دیر حق تعالی دولتین بیلکی ویرسونک!

[III]

(6) ددهنونک بو سویده مطلبی بودور که هر ممکن محتاجدور اوز ذاتینده. پس (7) انسان که اکل ممکناتدور محتاجراق دور. پس هر کیم دنیا و آخرت رفاهیچون هر نیه محتاجدورور، حکمت بالغه، محتاج دنک ایلاری محتاج الیهی خلق ایدوبدور.

(8) قارشی باتان قارا داغلار، ایل بیلاقی. آییندیری داشقون سولر، بیر داماری، ایل ایچیکی.²¹¹ (9) آیت آیت آری قرآن، دین آرگی. آیدینلی سکیز اوچماق²¹²، (10) مؤمن ایوی. قارا دونلی درویشلر، غیب آری.²¹³ صفا یوزلی محمد، (11) دین سروری. آلتی قرداش بیر آراده اولدوغی، آرخا (12) کوچی. آق سقاللی قوجهلر، ایل باشاروقی، اوبه دولتی. آق بورچکلی (13) کدبانولر آشونک دوزی، ایو برکتی. ینکلا²¹⁴ یتیمیش اوغلان ایکید، اؤنک (14) کورکی، او گونجی. بیر کیشینونک سویندا آلتی یاشار اوغلی اولسه

[3a]

(1) یورد اورناجی²¹⁵، کوز آیدینی، بیل قوتی، یورک یاغی. بییدی (2) یاشار قیزی اولسه، یاغیدن بتر ایو چاپقونی، ایو پوزقونی، (3) یاد گلینی. یالقوزلوق یاوز ایشدور یا آدم! بیلکیل (4) انی. یالقوزلوقده دهم دیر قادر الله ساخالسونک

(5) جانونکزی!

[IV]

(6) یالابیوب²¹⁶ کون دوغرسه جهان شعله لر. یاخینیب²¹⁷ (7) دوغن²¹⁸ بدرلی آری، دونین بالغیر²¹⁹. یاپراقجوقی یاش آقاجونک (8) برجینه دوغن قونر. یانی برکجه سرب اوچوروم قارا داغلر (9) بیردنک قالخر. آل قیانونک یالچینینده قاپلان سیچرر. (10) آران²²⁰ سازونک²²¹ کور²²² میشهونک کولریندا اصلان انکرور²²³. (11) آغایلر²²⁴ یوروسینده بوری²²⁵ سینسیر²²⁶. قازاقولر (12) سکیردورسه

210 . سای اوغوزونک وصفینی: ظاهرا سایلن ححسا< بلی اغوز مقصود اوله.

211 . صح: ایل ایچیکی.

212 . سکیز اوچماق: سکیز بهشت دیکمدور.

213 . قارا دونلی درویشلر غیب آری یا غایب آری دیدوغدن مراد رجالغیب اوله که نظرلردنک غایب دورلر و خلقونک ایشی اونکلارونک دعا و استمداد همتیله بحر و برده صورت و فیصل تاپا.

214 . ینکلا و ینکلاب ینکی دیمکدور تازه و نو معناسنه و کاف کاف جمعی دور.

215 . اورناج ظاهرا کورک و برزش معناسینه اوله.

216 . یالابیوب: یعنی پاریلدیوب.

217 . یاخینیب: یعنی یانوب.

218 . دوغن: اونلکی قوش دور.

219 . بالغیر یعنی ایشیقادور.

220 . آران: قیشلاق.

221 . ساز: جگن.

222 . کور: اماله ایله قالین معناسینه دور.

223 . انکرور یعنی کومورلر.

224 . آغایل: قویین یوربسی یعنی چوربسی.

225 . بوری: قورد معناسینه.

میدانینده توز اکلنور، دومان چوکر. (13) قایباتانلر²²⁷ چکیلسه، یوله کیرسه، یولر بوکر²²⁸. آغایلر
مئشورسه

[3b]

(1) کونکل ایمرر²²⁹، دولون توکر، کورپه قوزی یتورور، کامل ایلر. (2) بورا سارا²³⁰ چاپار اولسا، دشمنه یوکوروک یتر. آت (3) یتورسه، دشمنی پولاد کسر. بوینوزیلن بورولنده (4) قاتی یاییلر بیلک دارتر. بورولمیوب دوغری چیقن (5) اوق اوتکونینی بارماق آتر. قاراساچونک دولاشمیشینی (6) داراغ یازر. بوسوکی سر سوزلری سرخوش سویلر، (7) چاقیر آچر. آل علملر آچیلورسه کوکده ایرغانور²³¹. (8) نفازلر دوکولنده یورک کوپر، کونکل قالخر. ایکی یاغی (9) دوروشنده دولت باسر. دوروشمیشجه یاد یاغینی (10) وارور کلور، اورتالوقده ایلچی دوزر. آلتی آرخاندک سورولورسه (11) آغیر ایلر ایچینده اصل بینکر²³². اصل سلجیک بیک اوغلینونک (12) یومروقینده لاجین دالبور. اولو خانلر اردوسینده (13) جارچی جارلر. پادشاهلر نظرینده قدیمی دنک دهم (14) دیر اوزان قوپر.

[4a]

[V]

(1) قارا بولوت، اوج ایلدیریم اینسه کوکدنک، قارا پولاد سایخان (2) داشه یتیشنده اکلنورمی؟ اکلنماق یوق. (3) آغزی بورنی دست دکیرمی دکولمیدور قاپقارا اوزن²³³؟ قورساقینه آغو (4) دامزسه دینجیخورمی؟ دینجیخماق²³⁴ یوق. قارامیشهنی (5) بوسوب یاتر فیل قاقانی²³⁵ قایباتانوک²³⁶ قوبا نره، اول اوزینی (6) بادادورمی؟ بادادماق²³⁷ یوق. هر قاناتی بیرار آرشون دکولمیدور (7) شاهی شونقار؟ کوک یوزیندنک بیر یوزینه کولکه سالسه، آری جهان (8) یوزینه کوز کزدورسه، قالخوب اوچنک قوش اصلینی توخونوب (9) آلسه، قیناقینونک اوجینده قان چیلتسه، تومچوقینونک اوجینده (10) توک توزوتسه، دوشدنک سوکسه توم یورکی بیم بیملنسه، قاناتی (11) آلا ساقساقانه اول اوزینی شاقیدورمی؟ شاقیدماق²³⁸ یوق. (12) آلتیمیش آرشون آل قیاده بیر بیرلنور آلا قاپلان اوجه برده (13) قیر تکه ایلن قیزیل کییکی ماریخده²³⁹ آلسه، بیلدنک دوتوبنی

[4b]

(1) سیندورسه، کوک پنجهسینونک آراسینه ات دولدورسه، (2) اوستینک آلا بدرلی آی کلنده سیچرماقه حملهنسه، قویروقینی (3) کورنده ماولجونسه، آل قیاده کومور کومور کومور دنسه، اوستینک (4) آلا ساری یاییلی اوچی کلسه، آوی اوسته اول اوچیدنک (5) قایدورمی؟ قایدماق یوق. آران²⁴⁰ سازینونک²⁴¹ کورمیشه (6) کولرینده بیر بیرلنور آجیقلی اصلان ایلیخیره یتیشنده آت (7) آبیرسه، آیقیر آلسه، آیلن باشی اوستیندنک کوتورونک آشری (8) سالسه، آت بیمیوب، سوموکین سیندیرمیوب یال دببندنک (9) سوکوبنی سو ییرینه قان سومورسه، آجیقلی اصلان صولودورمی؟ (10) صولودماق²⁴² [یوق]. آیدین آقشام

226 . سینسیر: یعنی سن ایلر.

227 . قایباتان: دوه دیمکدور شتر معناسینه.

228 . بوکر: یعنی بولی طی ایلر.

229 . ایمرر: بیر حالت که کونکلده رقت یولیندنک حاصل اولور.

230 . بورا سارا: ساغه صوله دیمک معناسینه.

231 . ایرغانور: یعنی متحرک اولور و یابخانور.

232 . بینکر: یعنی غالب کلور.

233 . اورن: یعنی اژدها.

234 . دینجیخماق: بیر ات که فاسد اولمیش اوله دیرلر دینجیخوبدور.

235 . قاقان: ظاهرا قان و خاقان دیمکدور، پادشاه معناسینه.

236 . قایباتان: دوه معناسینه.

237 . بادادماق: مغلوب اولماق و باسینماق معناسینه.

238 . شاقیدماق: بیر کیمسه دنک باش بیماق و مغلوب اولماق معناسینه اوله.

239 . ماریخ: بوسو و کمین معناسینه اوله.

240 . آران: قیشلاق و کر مسیر.

241 . ساز: جکن پیزر معناسینه مشهور دور.

242 . صولودماق: یورولماق معناسینه اوله.

دیمیوبنی دونده²⁴³ یورتر، بوسودکی (11) کزنده قاییش دیلی قورد انیکی، آلتیش آقاج یولری دونده یورنسه، (12) یاری کیجه یانی برکجه داش آغیلونک²⁴⁴ قیین سوکسه، قارتال اوکج (13) سمیزینی قاپسه دوتسه، قابا بویینی کوچیلن سوروب چکسه، ساو (14) آزولرین دورد بیردنک باتورسه، بویینی یوقون ترک اوغلینی

[5a]

(1) دون هایخیرتسه، قارا دره قویتوسینه²⁴⁵ دولاندورسه، سینکر چکسه (2) اوپکه دوشسه یاغلی قویروق خرب خرب اودسه، قارا کپک (3) ایت اوغلینه قورت انیکی اوزینی دالادورمی؟ دالادماق یوق. (4) اولیندنک حق تعالی بیر ایکیده ویرسه دولت، قیلسه (5) نظر، ساق اولدوغجه اولو دولت اول ایکیدونک باشیندنک (6) اکسیلورمی؟ اکسیلماق یوق. بیر مختت کوتیسی تپه سیندنک (7) دابانینه کیسه پولاد، اولسه ایچین، تپینونک کلنده، مرد ایکیدونک (8) ضربینه قاتلانورمی؟ قاتلانماق یوق. قارا کیجه اولنده بالغور (9) دوغر²⁴⁶ بدرلی آی، ستاریندنک انکا بویروق اولماینجه کدیلمورمی؟ (10) کدیلماق یوق. اصل سلجیک بیک اوغلینه فرصت دوشسه، (11) قاری دشمنینونک اولادینی اورمدورمی؟ اورتماق یوق. (12) هامی سرپ دنکیزلرونک قویمونجیسی محیط دنکیزی، (13) ساری آلا اوشاق بالوغونک سوڈونکی، صندل آقاج سَرپ (14) کمیلر سو اویناقی، یایخاناندوغجه نوبت اندنک اکسیلورمی؟ اکسیلماق

[5b]

(1) یوق. سوی چکوبنی سویلشدی دهم قورقود، قالین (2) اوغوزونک وصفینی دیر اولسه توکنورمی؟ توکنماق یوق.

[VI]

(3) بیل چکونک کتورنده کلنده بیلکن بولوت، بیره بتوروب (4) یاغمسه، یاغدورمه، اول بولوتونک کورولدیوب شاقیلدیوب (5) اسپینی کلدوغی نیه یارار، نیه یارار؟ بییدی لردنک (6) آیریلوبدور اوج ایلدیریم، دکوبنی بییدی قونک بیر آلتینه (7) ایشلمسه، بییدی بیلندنک صونکره قارا بیرونک یوزینده (8) تاپیللمسه، قارا پولاد قلیجونک آغزینه قویوللمسه، بییدیلردنک (9) آیریلدوقی اوج ایلدیریم نیه یارار، نیه یارار؟ بیردنک کوکه (10) اوجالوبدور یانی قارلی، الوان اوتلی، کوک سنبللی کوزل داغلا، (11) چیقوب چیقوب آغیر ایلر، آل اردولر، اول داغلاری یایلمسه، (12) سکوسینده بدو اتلر اوروک اوسته اوتلمسه، سیزتلیزینده

[6a]

(1) قیزیل کپیک، قیر تکه سیچرشمسه، چشمه سینونک اوستینده (2) آلا سایبان چاتیللمسه، چار حوضلر چاپیللمسه، قیزیل کلر سپیللمسه، (3) یانکیل آلملر توکوللمسه، صراحیلر دوزوللمسه، لعلی چاقیر سوزوللمسه، (4) کورپه قوزیلر چوروللمسه، او اتیندنک دادلو کبابلر بویوللمسه، (5) او چاقیردنک بیکزدهلر ایچوب ایچوب بتورمه، بیردنک کوکه (6) اوجالدوقی یانی قارلی، الوان اوتلی، کوک سنبللی کوزل (7) داغلا نیه یارار، نیه یارار؟ بیر آرخاسین کرتوب آخار (8) داشقون چایلر اکلیم بیره یتیشنده اکیللمسه، دوزجه بیره یتیشنده (9) دوزلمسه، ایغینده آغین آریا، قیزیل بوغدا (10) دین کلیدی اکیللمسه، بیر آرخاسین کرتوب آخار داشقون (11) چایلر نیه یارار، نیه یارار؟ آلین باشه کتورنده تاولغالر (12) آرونک کورکی، کونی کلسه، دمی دوشسه، آلتی پرلی کور (13) ششپرونک آلتینده ینجدورمه، آلین باشه کتورنده (14) تاولغالر نیه یارار، نیه یارار؟ ینکی قیسقه دمور دونلر، اُر کوینکی،

[6b]

(1) کونی کلسه دمی دوشسه، چالیشنده دالاشنده ینک (2) یخهدنک سوکدورمه، ینکی قیسقه دمور دونلر نیه یارار، نیه یارار؟ (3) بویوزیلن بورولنده ساری یایلر اُر قوتی، بیلک (4) کوچی، کونی کلسه دمی دوشسه، آق بیلکده، کنک دالیده یومشانمسه، (5) قربان آرا کتورنده ساری یایلر نیه یارار، نیه یارار؟ (6)

243 . دون: کیجه معناسینه دور.

244 . آغیل: قویین ایوی که کیجهلر آنده سالوب ساخلارلر.

245 . قویتو: پناه و دالده.

246 . بالغور دوغر یعنی ایشیلدوب دوغر.

ساداق آرا ساپرینده سکسن اوقلر یاغی ایلیچییسی، کونی کلسه دمی (7) دوشسه، بیر مرد ایکید ایلیچیلوقه کوندرمه، دشمنینی بولوک (8) بولوک کوز اوکیندنک داغیتسه، ساداق آرا ساپرینده (9) سکسن اوقلار نیه یارار، نیه یارار؟ قارا پولاد ساو (10) قلیجلر، اُر آروس، کونی کلسه دمی دوشسه، کمیکلیجه باشلری (11) اَنَدُرمسه، بلچاقینده آجه قانلر دوندرمه، صول یانینه باغلیونک (12) کزدوردوقی قارا پولاد ساو قلیجلر نیه یارار، نیه یارار؟ (13) آلا بیداقلو سور جیدالر، اُر بوینوزی، کونی کلسه دمی (14) دوشسه، غنیمی ایلوب بوکوب آت بیلیندنک بیر یوزینه

[7a]

(1) دوشورمه، ایو یانینده سَوَنکُ کیمی سوکندوغی آلا بیداقلو (2) سور جیدالر نیه یارار، نیه یارار؟ آلتی پرلی کور ششپرلر (3) اُر یومروقی، کونی کلسه دمی دوشسه، قابق یاروب فان (4) بورکوتسه، یولوق آلته ساخلادوقی آلتی پرلی کور ششیر (5) نیه یارار، نیه یارار؟ اییک آلا قالخانلر اُر قویتوسی²⁴⁷، کونی (6) کلسه دمی دوشسه، قارا باشی دالداسینده ساخلامسه، (7) اییک آلا قالخانلر نیه یارار، نیه یارار؟ بیمک ایچمک آراسینده (8) اوکوننده منم منم دینده داوی ایکید، ایکی قوشون بیر بیرینه (9) قاریشنده، جراسینلر آلتنده، آفاسینونک اوکیجه اخترمه آتلر، (10) کسیک باشلر، دیری دوستاقلر نظرینه کتورمه نیه یارار، نیه یارار؟ (11) آرپا ویروب ساخلینده بدو آتلر اُر قاناتی، کونی کلسه (12) دمی دوشسه، آرخو داغدنک آرخوداغه سیچرتمسه، آجی کوپوک (13) فان ترلره باتورمه، آرپا ویروب ساخلینده بدو آتلر نیه یارار، (14) نیه یارار؟ دهم سوی، آلب اوزانلر ار شادلوقی.

(7b)

(1) مرد ایکیدونک تعریفینی قوچ ایکیده سویلمسه، قوله قویوز کوتوردوقی، (2) حَمال کیمی کزدوردوقی نیه یارار، نیه یارار؟

[VII]

(3) قیزیلدسه قیزیلدسه بیل اوینسه سورسه بولوت، یاغسه یاغور (4) داشسه چایلر، دولسه کولر، کولده اوتورنک قوبا قازونک (5) کونی دوغر، کونی دوغر. قاقیلدشسه قوقولدشسه یانکیل (6) اردک، قوبا قاز کولدنک اوچسه، شاهی شنقار یاوریسینونک (7) توماقهسی آلینسه، طبل بازی دوکولسه، الدنک چیقسه، قارا بولوت (8) آلتینه اوزین چکسه، قارا بولوت آلتیندنک قیزلیوب اینسه، (9) حلقه کولر قییسینه تالان سالسه، قازیلن اُرَدک قوشونک شاقیب (10) آلسه، کوک تپهونک بَرَسینه باسوب قونسه، تومچوقینونک اوجینده (11) توک توزاتسه، قیناقینونک اوجینده قان چیلاتسه، قوبا دوشدنک (12) سوکوبنی توم یورکی بیم بیملنسه، آوی اوسته شاهی شنقار یاوریسینونک (13) کونی دوغر، کونی دوغر. ساری قیا سالخومینده بیر بیرلنور،

[8a]

(1) آلا بولوت اوتنده کومور کومور کوموردنور، اوزیندنک (2) اوجه آی کورنده سیچرماقه حملهنور، ساری یایی اوچی (3) کورنده غنیم اولوب قارشیشور، قویروقینونک اوجین (4) کورنده سزیزکنور، قیزیل کییک قیر تکهنی ماریخده آلور، کوک (5) پنجهسینونک ایچی آرا ات دولدورور آلا قاپلان یاوریسینونک (6) آوی اوسته کونی دوغر، کونی دوغر. آجیقلی أصلان (7) یاوریسینی کورمیشهنونک کولینده یر یرلنور، دُونک [سالور]، ایلیخیره (8) یتیشنده سالآ اورر، آت آیرور، آیقیر دوتر، آلین باشدنک (9) کوتورور، آشری سالور، بوینین بودین سوکوبنی، سو بیرینه قان سومورور، (10) بازولری اوستینده اوچ هوکورور آجیقلی أصلان یاوریسینونک (11) آت آتنده کونی دوغر، کونی دوغر. قرانقوسی کیجه (12) اولنده قالخر قوپر کونکلجوقی، اولنده قارینجوقی آج اولنده، (13) آلتیمیش آقاج یولی بیر کیجهده دابان چالر، قاریلرینی ویروینی (14) قارده یاتر، قاپوسی برک داش آغیلونک قیین سوکر، قارتال

[8b]

(1) اوکج سمیزینی قاریوب دوتر، بوینی یوقون ترک اوغلینی دون (2) هایخیردور، قارا کییک ایت اوغلینه غوغا سالور، قارا دره (3) قویتوسینه دالدالنور اوزین سالور، سینکر چکر، اوپکه دشر، (4) قانلو قویروق، باغیر اوپکه، چالوب اوتر، بوسودکی جانورلر پهلوانی (5) قورت انیکینونک قارا کیجه ایچینده،

کونی دوغر، کونی (6) دوغر. جرکه‌لیوب کیدریکن کنک یازینونک اورتاسیندنک، (7) بوزجه پوشان دیببندنک سیچرسه قالخسه دوشان، دوشسه (8) دوزه، ایاغلی خینالی، قولاغلی پرچملی، قیرپوب یوکورور (9) الوار تازی ایت اوغلیونک مرسجوقی چکیلنده، قویمه قویمه (10) اولنده، دولامجه بیرلره کتورنده، دوکوب بیخوب آوین آلسه، (11) قیرپوب یوکورور الوار تازی، ایت اوغلیونک اول محلده (12) کونی دوغر، کونی دوغر. کوکسی کوزل قارا داغدنک ایلغار (13) اولسه، بارکیر آتار یورولونک بولده قالسه، ایله دمه نیجه (14) آتلرونک، قیسقه بیلی، دار آرخالی، دکیرمیجه ساغریلی، سویی بلی،

[9a]

(1) قیز بورچکلی، آلمه کوزلی، کنک کوکسلی، کنک ساتانلی، قولانینه (2) دودولی بدولرونک ایله کونده کونی، دوغر کونی دوغر. (3) آشنک بیرده ایکی قوشون بیربیرینه فارشی کلسه، ایکی جانبدنک (4) نقارلر دوکولسه، کرنایلر بوزلنسه، قیناشسه قیناشسه قارا (5) بیرونک اوزرینده ساواش دوشسه، اول (6) ساواشده ساری یایلر چکیلنده قبضه آیریلسه، صهار اوقلره از قادنسه، (7) سور جیدالر سوسولنده جییر کیچسه، قارا پولاد ساو قلیجلر (8) چالیننده قان شورلسه، قوچ آیللی ایکیدلر قول بود اولسه (9) بیره دوشسه، ایله دمه کوزی قانلی دمور دونلی، اولومیندنک (10) قورخمز مرد ایکیدونک کونی دوغر، کونی دوغر. کونونک (11) دوغسونک، ایشونک اونسونک، بیر آلهدنک کیچنک کونونک (12) کیچوبدور، کلنک کونونک دهم دیر خیره دونسونک!

[9b]

[VIII]

(1) سَرپچه سَرپچه کیدنک بیرده مرد ایکیده بیر کون اولور یاغی دارر. (2) سرپ سَگولر²⁴⁸ یاوزی، دالاشوقده کوکس دلر. (3) آقجه توزلی قاتی یایلر یاوزی، چکیچ بیلک اومرر. اوچ بیلگی (4) صهار اوقلر یاوزی غنیمه دکیکیز یورک یارر، قان بورکودور، از موالدادر. (5) قارا پولاد ساو قلیجونک یاوزی، چالینجاق باش اوکتورور، (6) سوکسون بُلر. آلا قالخان یاوزی قویتونلنک قویتوسینده (7) آری ساخلر. شاهی شنقار یاوزی قاناتینونک (8) اوج بیلیکی بیتشمین آلا بولوت آلتینه اوزین چکر، یاغرینیسی (9) اوستینه کون دوغردور، آری جهان یوزینه کوز کزدورور، باخی (10) باخر، اوجه کوک یوزیندنک بیر یوزینه قیزلیوب کلور، بیر بولوجک (11) چای قوشینه طوفان سالور، بیر جویکین آلبونی کوک تپهنونک (12) اوستینه باسر قونر، قیناقینونک اوجینده قان چیلادور، (13) تومچوقینونک اوجینده توک توزادور، قابا دوشدنک سوکوبنی (14) توم یورکی بیم بیملور. آج فرچقای یاوزی، طبل بازی

[10a]

(1) چالیننده یاسدی کوئر قییسیندنک صونه قاپر. آله (2) لاجین یاوزی، قاز اوشادور. بوز اوتلکی یاوزی، آغیر (3) چایلر قییسیندنک حَقار آلور، چولجه بیرده جیران بیخر. (4) یوکروک قیرقی یاوزی، فره بیلدیرچین آلور، آوین یوزه (5) بیتورور. آلا قاپلان یاوزی، ساداق بیلی قاپارمدین (6) آلتیمیش آرشون ساری قیا یالچیننده بیر بیرلنور، قارا بولوت (7) اوتنده کومور کومور کوموردنور، اوستین آلا بدرلی آی کلنده (8) سیچرماقه حمله‌لنور، قویروقینی کورنده سزیرکنور، اوجه بیرده (9) قیر تکه ایلن قیزیل کییکی ماریخده آلور، اینچه بیلدنک سیندورور، (10) کوک پنجه‌سی آراسینه ات دلدورور. آجیقلی آصلان (11) یاوزی قاریلری قاپارمدین اران سازونک، کورمیشه‌نونک (12) کولینده دُونک سالور، بیر بیرلنور، ایلیخیردنک سالور، (13) آت آیرور، آیقیر دوتر، آلین باشی اوستیندنک کورملر آشری (14) سالور، ات یمیوب سوموکیندنک سیندیرمیوب یال دیببندنک

[10b]

(1) سوکوبنی سو بیرینه قان سومورور. قورت انیکی یاوزی آلتی (2) آیلوقینه یتیشنده ار کیمی اولور، قاریلرین دوشیوبن قارده یاتر، (3) آقجه قویبن ایزینی اله آلور، آلتیمیش آقاج یولری دونده یورتر، یاری (4) کیجه محلینده یانی برکجه داش آغیلونک قیین سوکر، قارتال اوکج (5) سمیزینی قارپر دوتر، قابا بوینی کوجینه سیزلنور، دورت یانیندنک (6) آزلرین ساو باتورور، بوینی یوغون ترک اوغلینی دون هایخیردور. (7) قارا کپک ایت اوغلینه غوغا سالور، قارا دره قویتوسینه دولاندورور، سینکر چکر،

اوپکه دشر، قویمه قویمه دمینه قارا باغر، یاغلی (9) قویروق خرب خرب اوتر. چالوق آتلا یاوزینه چَر (10) اوغراسونک! غوغا کونی یولدنک چیقَر، ایاسینی چَنقَر تیر، بیره اورر، (11) سالور کیدر. یایاق اولسه بیر ایکید چوق سکیرتسه عقل (12) آزر، بیلیک چاشر. یاغلی یوزلی بینده کونکل بوکر. (13) یاماقلی دون کینه حق تعالی کوسترمسونک، چیکین چوکر. (14) ساقینیب ساقینیب سوز سویلشنک، اولو بیکلر یاماجینده ایش

[11a]

(1) بیتورور. ساقینیب سوز سویلشنک، دهم دیر (2) صونکره اوتانور کُری اوتورور.

[IX]

(3) یالابیوب کون دوغرسه بولوت قویمز. ساواش کونی (4) هامی ایکید اَر اولیدی، بیگ اولیدی! ایلریجه (5) سکیرتمکه چوق ایکیده یورک اولمز. هامی آتلا آق (6) الجه میدانده سکیرتسیدی! اول میدانده قیسقه بیلی، دار (7) آرخال، آلمه کوزلی، مرال انکسلی، مخمل توکلی، سمن کاکلی، تسمه بوینلی، (8) تپهسیندنک دیک قولاقلی، دکیرمی ساغرلی، کنک کوكسلی، (9) کنک ساتانلی، آشوقی اوزون، سوی دیرناغ، دیک باخینچاق (10) بدو واردور، یاناشنده قیچقیرنده اوکجه کلور، اوکجیل آلور، ار الیندنک (11) جلو دارتر، کوپوک ساچر، دابان قیزر، کوز چرالور، داغ کوزادور، (12) ایاسینی ساغیندوقی بیرلرینه یتورور، اول میداندنک چیخر (13) قویمز. آری اطلس سمور کورکی هامی ایکید چیکین آلا

[11b]

(1) کیسیدی! چوق ایکیدونک کوچی بیتمز، چوق ایکیدونک کوچی (2) یتر، الی وارمز. آقجه برجلی قلعهلرونک اوستینه واری (3) بیکلر وارسیدی، دوکه دوکه غنیمیندنک اول قلعهنی آلسیدی، (4) اول قلعهنونک ساغینده صولینده اوچرومی وار، وارمق (5) اولمز. باروسینده کمانداری اورر قویمز. ایچیندکی سرداری (6) جهدین ایلر، غنیمینه قلعه ویرمز. اول قلعهنونک اوستنه وارنک (7) ایکید نیجه کرک؟ کونلوک بیرده کوروننده آل اردولی، اولنک (8) بیردنک اولنک بیره تیکیلنده بارگاه ابولی، اطلسین یاپیلنده (9) کنک سایبانلی، آشری آشری چکیلنده بول طنابلی، بیرى کتور دینده اوتکون سوزلی، های دیمه دین باش کتورور یوز (11) جلالی چالوق آتلا یواشیدور میراخورلی، چالخاننده یاغ توکولور (12) شیلانینده بول نعمتلی، قادر تارى کولکەسى سکسن مین (13) ایچ اوغوزونک توقسن مین داش اوغوزونک پادشاهی (14) بایندر پادشاه کیمی دولتلی اولسه؛ اندین اوتنه وارنده، دیانسه

[12a]

(1) برک قلعهلره اوکجه دَگَنک، دَگَنوکی ایکیدلره حرمت ایدنک، دکمینک (2) قاواتلره قان اوتدوروب جزا ویرنک، سالور ایمور بیکلرینونک (3) توم یورکی، سالخوم سالخوم سوکولی²⁴⁹، قونکور آتی پرچملى، قاینار دنکیز (4) قورساقلی، قارا پولاد یالمانی، سور جیدانونک جیبیری، قاتی (5) یایلر قبضهسی، صها اوقلر پیکانی، دم ششپرلر دوکدوسی، (6) آل قیاده آلا قاپلان انیکینونک دیسکیرکنی، کور میشهنونک کولرینده (7) قاقان اصلان انیکینونک هوکورکنی، قابیش دیلی قورت (8) انیکینونک قاقونجیسی، ساولان داغی بیلاقلی، ساری قامیش (9) قیشلاقلی، سکسن مین ارهیبیتلی، آذربایجان لنگری، اسلام (10) دینی قوتی، قونکور آتلی، چاقمور کوزلی، سالور یکی، ایمور کورکی، ذوالقدر (11) دلوسی، پادشاهونک وکیلی، اولاش اوغلی غازان کیمی (12) سعادتلی کرک. اندنک اوتنه وارنده، خینالیونک کدیکیندنک (13) دونله کوچنک، قیزلیجه کند تبریزده آت نعلدنک، آرسینک (14) کُر سویینی تلیب کیچنک، کیچدوکینده مُسکریلنک قبايه تالان سالنک

[12b]

(1) شیروانیلینک شماخینی اولکالننک، مین قیشلاقونک (2) ایچینه اورکو سالنک، لزیلنک داغستانه طوفان (3) سالنک، دمور قاپو دربندی تپوب آلنک، تپدوکینده غنیمیندنک (4) قابیتمینک، یارمه قاباق جیداسینونک اوچینده اَر بوکوردنک، (5) قیموقیلنک قیتاقونک اودین یارنک، شاه داغینونک (6) اوستینده سایبان کرنک، سامور چاپونک اوستینده (7) ایچکی قورنک، قارا سودنک، قبادنک قیش کونلری یانکیل آلمه (8) ال اوستینده مزه کلنک، طبرسران سلطانی قالین بیات (9) آقاسی، دیوان بیکی غیان اوغلی دلو

دوندار کیمی بهادر اولسه؛ (10) اندنک اوته وارنده، حلبی آنک، شامی آنک، آلتون (11) تخت مصرده سلطان اولنک، شام آتلی، شام بدولی، ایک (12) یابلی، خدنک اوقلی، چاپه کیرسه چالوملی، چال قارا قوش قیناقلی، (13) قارا بورکوت صفاتلی، یاتمز اویمز دولتلی، سرحدرونک (14) یاماجی، قلعهلرونک کلیدی، ایلچیلرونک جوابی، چول بیرلرونک

[13a]

(1) حصاری، یالانکاجلر کینکی، بورجیلرونک خرچلوکی، آدا باسه (2) بیرینده هیبتیندنک بیر اومریلنک، غنیمینه هیبت ایلنک (3) باخنده یورک یارنک، ایاغینی اوزنکویه باسنده توقوز (4) تومان کرجستانه اورکی سالنک، اولوندوقجه عمی غازانیله (5) اتاسی قارا کونیه امید اولنک، بیودوقجه دشمنینونک اودین (6) یارنک، قاریدوقجه غنیمینه قان قوسدورنک، قالدین اوغوز (7) یوکوروکی، یکقلم ایشیک آقاسی باشی قارا بداغ کیمی اوغورلو (8) اولسه؛ اندنک اوته وارنده، بیذی یولونک اوستینده (9) یاتوب اوین، آلا بیداق جیداسینه آت باغلینک، سالار (10) باشی آلتینه قالخان آنک، غیرقهسی آلتینه داش دوشینک، (11) اون آلتی جانغی بیکی ضربینه قایم دورنک، هر سینی بیر ضربیلن (12) یگه یگه آندنک سالنک، تانیموب دایبسی غازانی کشیش دیوب (13) آغزین سؤکنک قارا بداغیلنک ضربی برابر کلنک، بیکدنک انمیش بیکدنک دوغمیش، قلیجیله آدینی بیک سولتمیش

[13b]

(1) پادشاهون میرغضبی، بکدیلینونک بیوکی، بیکلر باشی بیکنک (2) کیمی قلیجینه پهلوان قوچاق اولسه؛ اندنک اوته وارنده، (3) واروبنی مگهده پیغمبرونک یوزین کورنک، حاجی اولوب مکه قفلینه (4) آلی کچنک، کلونبی اوغوزونک ایچینده صحابه اولنک، بیغلرینی (5) بیذی بیرده چالوب دوکنک، قالدوقینی تاولغاسی آراسندیک (6) قایخی سانجک، هایخیرنده بیغلرینونک دیبیدنک بوغدا دانلی قان (7) داشلاننک، قارا بیرونک اورنی، کردستانونک بیوکی، (8) بوره دوستونک آقاسی، اوجان خانونک یاوروسی، اولومینی (9) سایمینک آمن کیمی قهرلو اولسه؛ آندنک اوته وارنده، بایندر (10) پادشاهدنک بیجن پادشاهه ایلچی کیدنک آلی خانیه (11) بولای خانونک بلخیه بخاراده باشین کسنک، قیل باراغین ایلرینی (12) بیتکاج آنک، قایدیشده بیجن پادشاهونک غضبینه دوشوبنی (13) ستم چکنک، یتیمیش بیرده آق اندامی اوستینه فتیله قوبنک، (14) قایدیشده قاپلانتونونک کدیکنده دایبسی²⁵⁰قونکور آپونک بوینین اورنک،

[14a]

(1) قالدین اویماق بیوکی، معرکهلر چیچکی، قورچی باشی [خان] افشار کیمی (2) بیک کماندار اوخچی اولسه، اول قلعیه سیبهلری بیریدور، (3) حوالهلر قالدورور، خندقلرین دلدورور، بو برجیندنک (4) اول برجینه بیریش ایدر، غنیمیندنک اول قلعهنی باغیردور (5) آلور قویمز. قاری دده اوزون ییللر یاشیوبنک (6) سوی یتوروب سای اوغوزونک وصفین قیلر اولسه (7) باشه یتوره بیلمز.

[X]

(8) قارشی یاتنک قارلی داغه اوسال باخنک، آراندی قالیینی (9) میچکلره دالانمزمی؟ آییندوری داشقون چایلره اوسال²⁵¹ (10) باخنک، ایلر ایچمز بولاندروق ساسی سویی سولنمزمی؟ (11) آلتیندکی میننک آتینه اوسال باخنک، بیریش ایلغار اولنده (12) ایرجوقینی آرخاسینه کوتورمزمی؟ قاتی چکمه اول ایکیدونک (13) دابانینی قاپارتمزمی؟ ایشیکینده جفت کاوینه اوسال (14) باخنک، آقیر قیزلوق اولنده آقیر شهرلر قییسینده «نان نان!» دیوب

[14b]

(1) چاقیرمزمی؟ ایشیکنده ساغینینه اوسال باخنک، یاز (2) کونلری قارا چاناق کوتوروبنی «آچه آبران» دیوبنی فونشیلره (3) کزینمزمی؟ یوکینده کولوکینه اوسال باخنک، ایلر یورتدنک (4) کوچنده پرتالجوقی قارا یوردونک بوچاقینده قارالمزمی؟ اوکرنمیشجه (5) اوز بکینه اوسال باخنک، اوزکه بیکلر قولوقینه کیدنده «تولونکیسنک!» (6) دیوبنی دوکولمزمی، سوکولمزمی؟ حق کتابینی اوقوبنده ملالره (7) اوسال

250 . صح: دایبسی.

251 . اوسال: تهاون و تکاسل ایدوب اولنماقه دیرلر. اوسال باخر: یعنی سهل سائز و آگسوک کوزیلن باخر.

باخنک، نمازسیزجه حق بیرینه قویولمزمی؟ قارا (8) دونلی درویشلره اوسال باخنک، دار یرده درین سوده قالنده (9) «خضر نبی، خضر الیاس مدد مدد!» دیوینی چاقیرمزمی؟ آری دینلی، (10) صفا یوزلی دوست محمده اوسال باخنک، عاصی اولوب (11) بو درکاهدنک سورولمزمی؟ بیرری کوکی یارادانک بیر اللّٰهه (12) اوسال باخنک، دهم دیراجلسیزجه کوچ اولومه توش اولمزمی؟

[XI]

(13) بیله یالپا توخونده دنکیز کونی، یالچین یالچین کورینور ایراق

[15a]

(1) بیردنک باخنده داغ هوندوری. یانین باسه مینیلور (2) ساواش کونی آت کوچلوسی، یاناشنده قیچقرنده (3) اون اولنده اوکجه کلور اوکجیل آور، آز الیندنک جلو دارتر، (4) ال غنیمه یتورور، یوکروک اصلی، بدو سوی. بیر نامرد ایکید (5) ایله دمده یاد یاغیر ایچینده قارا قلیچ آلتینده یولدایشینی (6) سالور قاچر، یولدایش هیچی، نوکر پیسی آز کوتیسی. بیر مرد (7) ایکید یولدایشینونک اوستینه هاویر دونر، قایم اوخه قادنور، (8) سور جیدایه سوسولور، یارا پاره کوتورور، قیزیل قانه بلشور، یا باش (9) ویرور، یا باش آور، یولدایشینی قورتارور، ارونک قوچی، (10) ایکید خاصی. واره کله، ایپرندی کعبه یولی. ویروب آوب (11) توکنمدی جوانمرد مالی. ویرمزیکن بیمزیکن تیز توکنور کورلوقیلن (12) قازانیلمیش کورونک مالی. آبادنجه بای ایولری خراب ایلر (13) بهتان سوزی. بیرلی بیرلی دنکیزلره بنکزر بیک ار کونکلی. (14) قوچ ایکیدلر قورشانور پولاد خاصی. پولاده توخونسونک

[15b]

(1) چوقول باشی! آبقاقلرونک آغزیندنک چوقولرونک (2) دیلیندنک قورو بهتان بلاسیندنک دهم دیر حق تعالی (3) ساخلسونک جانونکزی!

[XII]

(4) قارا بولوت اردمیدور کوکده اورلماق. قای بوسالوق (5) اردمیدور توکلین توکوب، بیرا سینوب بیر سو دویماق. (6) قارشی یاتان قارا داغلر اردمیدور اوتی بیتوب چیقوب (7) چیقوب ایل یایلماق. آیینوردی داشقون سولر اردمیدور (8) یازه قارشی قیزاداشماق. آجه لاجین اردمیدور کوک یوزیندنک (9) دوکه دوکه بیر یوزینه درنا اندورماق. آج قرچقای اردمیدور (10) ساری قمیشونک اورتاسیندنک یاسدی کولونک قییسیندنک (11) اوغورلنوب صونه قاپماق. بوز اوتلکی اردمیدور (12) چول بیرلرده جیران الماق، آخر سولر اوستینده حقار باسماق. یوکروک (13) قیرقی اردمیدور فره بلدرچین آوب آوین یوزه یتورماق.

[16a]

(1) مرد ایکیدلر اردمیدور آقاسی اوکینده غنیم اولوب یوز (2) آقارتماق. قازاقولر اردمیدور میدانینده چاپوبنی دومان (3) چوکوب توز اکلنماق. قایباتانلر اردمیدور یوله کیروب (4) یول بوکسماق. آغایلر اردمیدور یازه قارشی ملشوبنک (5) دولین توکماق، کورپه قوزی بسلیوبنک کامل ایتماق. (6) آلب اوزانلر اردمیدور مرد ایکیدی مرد ایکیده تعریف (7) ایتماق.

[XIII]

(8) سونوبنی سکیرتمکه، دونوبنی قاییتماقه مرد ایکیدونک آلتینده (9) ساواش کونی بدو کرک. اول بدونک اوستین آوب (10) اکلنماقه مرد ایکیده هنرینلن آردم کرک. آلا جیدا (11) بولیوب غنیمینی آت بیلیندنک قارا بیره دوشورماقه مرد ایکیدونک (12) قولرینده قوت کرک. قوت داخی نیلسونک، بیر اللّٰهونک (13) ویرکیسی ایکیدلرده دولت کرک. بیخنک اری دورقوزماقه،

[16b]

(1) آز آره قیسمه، ایکید ایکیدی اولدورمه، یخینک آز امان دیسه، (2) مروت دیسه، مروت شاه مردان علیده اولور، علی (3) قولرینده ایله دمده مروت کرک. یگه کلنک غنیمه سکیرتمکه (4) یورک کرک. اول یاغینونک ایچینده آلمکه دوکوشمکه (5) ایکی سایمز، توم یورکلی، کوزی قانلی، دمور دونلی، اوق آگلگی، (6) اولومیندنک قورخمز مرد ایکیدونک کیجکه سینده اعتبارلی (7) یولدایش کرک. سوموروب سوموروب آل شرابلر ایچمکه (8) مزاج کرک. ایچدوکینی سیندورمه معرکهلر ایچینده مجلسده (9) مرد ایکیده قورساق کرک. آز ناموسی ارده کرک. (10) ار غیرتی ارده کرک. اگر اردور اگر خاتون بو دنیاده

ناموسلی غیرتلی (11) قوچاق کرک. ناموس سیز غیرت سیز آدم اوغلی (12) آری جهانونک یوزینده کزمیونک قارا بیرونک آلتینده (13) کورده کرک. ناموس اوسته بیومیش، غیرت اوسته (14) دالاشمیش مرد ایکیدلر اولینجه اولسمه بیک، اولمز دیسک

[17a]

(1) دهم قورقود سوزی یالان اولور، یخشی ایکیدلر اولور اولسه، (2) اوچ اوتوز اون یاشینی دولدورسه بیک! اوچ اوتوز اون (3) یاشونکز دولتین دولی کلسونک! دهم دیر کیچنک کونلرونک (4) کیچوبدور، کلنک کونلرونک خیره دونسونک!

[XIV]

(5) تاین توشین بیلمز قاوات بیر کون اولور تپیکده اولور. (6) ایچکیسینه بدمست ایکید بیر کون اولور یومروقده اولور. (7) تپیکده اولمز یومروقده اولمز مرد ایکید اوز آقاسی اوکینده (8) ساواشده اولور. دیکریجکی یومری بدو آتلا بیریش ایلغار (9) کونی ایلغارده اولور. دابانی یاسدی بُختی دوه کاروانده (10) اولور. توخولیسى چوق دومان قویین طویلن شیلانده اولور. اوغورلوقه دادانلر بیر واروب ایکی کلور، شیرینجینور (12) مال کتورور، اوچیمجیده آقیر بیکلر غضبینه دوشر، ستمیلنک (13) چنکالنده اولور. قومینی قویونى یاد اوچینه کوانلر

[17b]

(1) یاغلی یوزلی آسونک بیسه اول یادلر قوم اولور، کوله کوله (2) بیوب داغیلور، یارمزجه ایش دوشنده نه بیوم دیر، (3) نه کوردوم دیر، سنی سالور کیدر، کوردوم دیمز. کوانورسنگ (4) بیرده کوکده بیر اللّه کوانک، دایانورسنگ بیر اللّه دایانک! (5) اللّهنه کوانک یومروق اورسه قارا داغلر بیخر. اول الله (6) آخر الله دوست اولونک مدد اولسونک! دنیا سینده (7) قرآندنک آخرتده ایماندنک، صفا یوزلی محمودنک (8) دیداریندنک بی نصیب ایلمسونک!

[XV]

(9) یالابیوب کون دوغدوقی قیان شهری. دان بولدوزی (10) دوغدوقی ایجان شهری. قارینجهسی قارا ایتجه دکولمیدور (11) فارخون ایلی؟ بالی یاغی توکنمدی بابیورد ایلی. ایشکیلنک (12) معاش ایلر ابرول ایلی. سرپچه سرپچه بیرلرده مسکن (13) ایلر گرد ایلی. قلیجیلنک مسلماندور قدیمیدنک اوروملو ایله

[18a]

(1) اوشنی ایلی. هر ایوی بیر قلعه دور موصل ایلی. قدیمیدنک (2) اولیالر انبیالر یتاقیدور بغداد ایلی. ایمان انصاف فرق اولمز همدانینک درکزین شهری. کربلا توپراغینه (4) نسبتدور قم توپراغی. جمیع شهرلر کلینی دکولمیدور کاشان (5) شهری؟ اوز وزیرلر چیققدوقی اصفهان شهری. اتلی (6) کیتدی یایاق کلدی، محبوبی چوق شیراز [شهری]. آلا جیدا (7) پاریلدادر چرکس ایلی. آتی یوکوروک، اوزی بیلکه عرب (8) ایلی. یوزی قارا دیشی آجه هندی ایلی. آرککلری (9) کورک تیکر، دوغدوقی کور اولور، کاهل قوپر قزوبن ایلی. (10) ماللی کیتدی مال سیز کلدی طارم ایلی. قدیمیدنک (11) ایچیندنک چوقول چیقمز کرملینک خلخال ایلی. آق دوکیلر (12) چیققدوقی کیلان ایلی. استنبولده آدی سویلنور (13) پلاوینه، آدرابایجان دیارینده اردبیل شهری. تالشی (14) قویین چیققدوقی، آچهسی چوق، مروتی یوق شیروان

[18b]

(1) ایلی. کوزی قارا بیلی اینچه ختا ایلی. قارا ساچی هورمهلی (2) کرجی ایلی. قدیمیدنک ایچیندنک اولت چیقمز روم ایلی. (3) کچیسى کرجه، آدمی شرجه، ایروان، نخجوان، شَرَوَلْ ایلی. (4) قدیمیدنک قان چاناقی، آت اویناقی دکولمیدور تبریز ایلی؟ (5) قدیمیدنک اولولرونک بیقتاقی، پادشاهلرونک یوردی (6) آدرابایجان دیارینده اوجان ایلی. بو بیرلری کیملر آجدی؟ (7) چاو آرئلر. چاو آرئلر سرداری کیمیدی؟ اصلان علی. (8) بو سویلری کیم سویلدی؟ بیات اری دهم قورقود.

[XVI]

(9) یالابیوب کونش سوینور، دهم دیر کونده دوغسه. دولوسینده (10) آی سوینور دون بالغیرسه. دوغری مکه سوینور بیلده بیر کز (11) حاجی وارسه. وارنک حاجی سونور حق قابوسینده (12) حجی قبول دوشسه. آلتیش یاشار قوجهلر سوینور (13) قوجالوق چاقینده اوغلی اولسه، اولنک اوغلان

[19a]

(1) سوینور قرآن اوقوسه. توقا بویلی قیز سوینور بختی (2) آچیلسه. دورلاق اوغلان سوینور آتاسینونک (3) ایوینده مرادینه مقصودینه حق یتورسه. آغایلر سوینور (4) یازه قارشى ملهشونک دولین توكسه. قازاقولر (5) سوینور میدانده توز اکلنوب دومان چوكسه. (6) قایتابانلر سوینور قرانقلو کیجده منزل كسه. آق (7) توزلی قاتی یایلر سوینور قوچ ایکیدلر آق بیلکده، کنک (8) دالیده یومشاتسه. اوچ بیلکلی صهار اوقلر سوینور دشمنینه (9) دگجک کییم سوکوب، باغر دلوب کیچوب اوتسه. آلا بیدقلی سور جیدالار²⁵² (10) سوینور غنیمی آت بیلیندنک ایلبوب بوکوب بیر یوزینه خوب (11) اندورسه. قارا پولاد ساو قلیجلر سوینور باش اوچوروب (12) سوکسون بولسه. آلتی پرلی کور ششپرلو سوینور تاولغالر (13) ینجوبنی قباق یاروب قان بورکوتسه. دهم سویی، (14) آلپ اوزانلر سوینور پادشاهلر نظرینده سوی یتورسه.

[19b]

[XVII]

(1) بورولدومیسه، سارالدومیسه کوک یوزینده بولوت (2) اولدوم، آچاق آوه بیرلره چیسکین اولدوم. اوچه داغر (3) باشینه دومان اولنک غازانیدوم. بییدی باشلی (4) بیر اورنی اولوبنی قویروق چالدوم، داغ دولاندوم آغو ساچدوم، بیر (5) بویدوم، نفس چکوب صون سومورنک غازانیدوم. (6) آقاروم کوتورمیشدوم آلا چاقونک چولیه داغینونک (7) دیبینه کیتیمیشدوم. بوپورمیشدوم آلا سایبان چاتلمیشیدی، (8) لعلی چاقیر سوزولمیشیدی، کورپه قوزی چورولمیشدی. آقارومله (9) ایچیریدوم، قیادنک بیر قارا داش ایریلدی کلدی. سافدکی (10) بیکلر ساقه قاچدی، سولدکی بیکلر سوله قاچدی. ساق الومدنک (11) سول الومه پیالهنی تپرتدوم، قاریلرومی قارشى ویروب قارا داشی (12) ساخلینک غازانیدوم. آلا دمور کافر خاندنک کلنک

[20a]

(1) آلتی دکول آلتیمیش باتمن غازانیدی، ایچ اغوزونک، (2) دیش اغوزونک آقارلی بوش بیریندنک کوتوره بیلمزدی. (3) ایچینه لعلی چاقیر دولدوردوم، آق دالیمونک اوستینه خوب (4) کوتوردوم. قارا غازانی بوشادوبنی بیره قویدوم. آدوم دلو (5) دونمز ایکن آد غازاننک غازانیدوم. آلا دمور کافر خاندنک (6) کلیمیشیدی، اول کافرونک ساری یایی اون آلتی تکه بوینوزیندنک (7) قورولمیشیدی، قاتی یایی ایچ اغوزونک بکلری، دیش اغوزونک (8) آقارلی تپرده بیلمزدی، گوربینی آق بیلکده کنک دالیده (9) یومشادوب چکدوم. پادشاهدنک وکیلوقی (10) آلتنک غازانیدوم. آلا دمور کافر خاندنک (11) کلیمیشیدی آلتی دکول بییدی دوتوم پولاد شیش اوجی (12) الماسدنک آق دابانوميله قارا بیره پرچین ایندوم. پادشاه (13) قیزی بویی اوزون بورلا خاتونی جلدو قاپنک غازانیدوم.

[20b]

[XVIII]

(1) دهم دیر آی اوته، بیل دولانه، زمانلر قوپوب کله. (2) داغ اونلری توكنه تیکان قاله. دادلی دیریلوک توكنه (3) دعویلنک ساواش قاله. اصل بیکلر توكنه عوام قاله. (4) سیلینتیلر بیقیله بیر بیرده اوبه اوله. دیرینتیلر بیقیله بیر بیرده (5) کنتلی اوله. بیر کنتده ایکی کوخا اولسه بیش داهیجه (6) داروغه اوله. اولار داهی بیر بیرینونک سوزینه بیتیمیلر. (7) اورتالوقده بد نفسیلن یالانچینونک کونی دوغه. اول کونلری (8) کورمیشم من دهم، کورمیش کییی سویلرم. یازی قیشی بیلینمز بیلر اوله. قوتی کوچی (9) بیلینمز ایلر اوله. بیلاقلر قیشلاق (10) اوله، قیشلاقلر بیلاق اوله. تات ایویلنک ترک ایوی بیر آرایه (11) قونشی اوله. آقاج چاناق داش چاناق بیر بیرینه قاریشوق (12) اوله. تات قیزی ترک آله، ترک قیزی هم تات آله. تات

[21a]

(1) قیزیندنک دوغولنک اوغلان داییسینه دابی دیه، (2) ترک قیزیندنک دوغولنک اوغلان داییسینه دابی دیه بیلیمه، (3) دولاندوره دوندره خالو دیه. اول کونلری کورمیشم (4) من دهمه قورقود، کورمیش کییی سویلرم. دره تپه (5) قالمیه اکینیلنک شخم اوله. دانه بوزو قالمیه جفته کیده، (6) اوغلان اوشاق قالمیه

اکیچی اوله. اکیچیسی چوق اوله، (7) بیرینده برکتی یوق اوله. چوق آگله، آز کوتورملر، بیلیمه‌لر (8) حکمتی نه، سببی ندنک اوله؟ سینلمیش یاد ایلدنک، (9) یاد اویماقدنک اغوز سنونک ایچونکا بیر قیز کله، کلین دوشه. (10) اول کلین آی باشینه یتیشمدین یا شماقینونک آلتیندنک (11) دونغولدا، بیل باشینه یتیشمدین قایین آتا ایلنک (12) قایین آتایه دیل یتوره، «باشوم بختی آلب ایکیدوم! آتانک یمان، (13) آتانک یمان، منوم ایوجیکزیمی آیر» دیه. ایوجیکزین آیرره، چادره (14) کوچی یتسه چوبوق آگه، اوستینه حصیر ساله، ایوم دیه.

[21b]

(1) بیر کچیسی اوقلاق دوغسه مالوم دیه. غازانه کوچی یتسه چولمک (2) آله. دوکیه کوچی یتسه یارمه ساله. آقشامه دنک (3) ها بیشوره، ها دوشوره، آقشام اولنده «باشوم بختی آلب ایکیدوم! (4) دادلی طعملی زاد بیشورمیشم کل بی» دیه. «قایین آتانونک (5) مئیندنک قایین آنا جوریندنک قورتولوم شکر» دیه. (6) حق تعالی اول کلیندنک عیال ویرسه دوداغلری یالامه (7) اوغلی اوله. بیش یاشینه یتیشمدین یتیش یاشار قوجه‌لره (8) دیلی دکه. ایکیرمی یاشینه یتیشمدین سقال باسه. (9) اوتوز یاشینه یتیشمدین اورتالنه. قرخ یاشینه یتیشمدین (10) قیرقیل سپه. آلسینده آلتیشینده اجل آلسه بیقیله‌لر (11) کوتورملر، «داهای دولتلی قوجه!» دیوبنی سویله‌لر. اول (12) زمانونک قوجه‌سی آلی آلتیش شاشینده آدم اوله. (13) اول کونلری کورمیشم من، کورمیش کیمی. سویلمر دنیاچه (14) نه یاشادوم من دهده قورقود؟ اوچ یوز آلتیش آلتی بیل

[22a]

(1) یاش یاشادوم. کون اورته ایلنک ایکیندینونک آراسینجه کون (2) کورمدوم. بی‌دی قویین اولوریدی کونده منوم شیلا نومه. (3) باغر اوپکه قدرینجه ات بیمدوم. ایکی قاپولی کاروانسرا تک (4) بو جهانی بیر ایو کوردوم من دهده قورقود، بو قاپیدن کیرنده اول (5) قاپودنک چیخار کوردوم.

[XIX]

(6) سرپ یوکورور سالار آتلاز آقناتی، مینه بیلمز چاپه بیلمز بیر (7) مخنت اول آتلی ساواش کونی مینجه مینمه بیک. (8) چالر کسر کوتورور قارا پولاد ساو قلیچلر آز آروس، انی چاله (9) بیلمز یتوره بیلمز مخنتونک الینده قلیچدنک ایسه مرد ایکیدونک (10) الینده بیر آقاج بیک. اوتی بیتمز قارا داغلاز یخلسه (11) بیک. آت پیمتک آجی اوتلاز قارا بیرونک اوزرینده (12) بیتنجه بیتسه بیک. آدم ایچمز بولانوق ساسی سو داماریندنک (13) چکیسه بیک. بزه مسکین خیر کورمز کوریلنک ناکس بایلر

[22b]

(1) دهم دیر تالانینک پوزولسه بیک.

[XX]

(2) کسبب کسبب بیکمه بیدورمه محلینده دمینده یخنی یخشی. (3) چاپار کونده گسز کونده سورچمهسه بوردومهسه ایکید آلتینده (4) بدو یخشی. چالیشنده کدیلمسه آز الینده پولاد یخشی. (5) یانکاقیندنک آقارورسه بابا یخشی. یاغلی سوتین توخ (6) امیتسه آنا یخشی. ایو یانینده ایو تیکرسه اوغول یخشی. (7) امینلوکیلنک عادلوقیلنک الکه ویرسه خانلر یخشی. یخشیلرده (8) نه یخشیدور؟ بیری کوکی یاراندنا الله یخشی. اول الله، اخر الله (9) دوست اولوبنک مدد اولسونک! ایش دوشنده (10) نامرده قادر الله یخه دوتوب یالوارتمسونک!

[XXI]

(11) آیلنک کون سکیردورسه دوداش کلمز. آلتونیلنک (12) کومیش سنده پاس اکلنمز. آری آتکلی نیک زنلرده

[23a]

(1) قاو اکلنمز. آری اطلس، اییک دونده چرک اکلنمز. (2) بدو آتلاز یوله کیرسه یولدنک قالمز. آز ایکیدونک غنیمی (3) قارشلی کلسه یوز چوروب گری دونمز. دهم سویی آلب (4) اوزانلر قوردنک قالمز. آیلنک کون دوداش (5) کلسه آراسینده فرشته وار، مانعی اندنک. آلتونیلنک (6) کومیشده پاس اکلنسه اصلینده مفرقی وار، مانعی اندنک. (7) آری اتکلی نیکزنلرده قاو اکلنسه اصلینده سپینتسی (8) وار، مانعی اندنک. آری اطلس اییک دونده چرک (9) اکلنسه ارغاجینده ایلیکی وار، مانعی اندنک. بدو آتلاز (10) یوله کیرسه یولدنک قالسسه، اصلینده بارکیری وار، مانعی (11) اندنک. آز ایکیدونک غنیمی قارشلی کلسه یوز

چوروب (12) گری دونسه، یورکینده قورقوسی، وار داییسینده کوتیسی (13) وار، مانعی اندنک. دهم سویی آلب اوزانلر قوردنک (14) قالسه چالقیسینده بیلکیسینده اکسولکوی وار، مانعی اندنک [23b]

[XXII]

(1) تاپ تاپ دورر ایکنک آدم سندنک نه یواش (2) دیل. تپرتدوقجه سوزه کیرسه چوق سوزلی دیل. (3) ایکی قولاغ ایشینده نهیبلی دیل. ایکی آله (4) دوت دینده جوابلی دیل. ایکی ایاغه سکیر دینده (5) پیکلی دیل کوک یوزیندنک بیر یوزینه ایندورنک (6) دیل. بیرده ایکنک کوک یوزینه چیقارنک دیل. (7) بیر پولوم، بیر حتم یوق دیر ایکنک اولو بیکلر آقیر خانلر (8) خزینهسینی سایدورنک دیل. کونکل بویورمه (9) دیل داهیجه سویلمز بیل! ملایم اییگه بنکزمیش آبی (10) کونکل. دوکون دوشینجه دوکونجوکی آپلمزیش دلی (11) کونکل. چینی چاناقه بنکزمیش مسکین کونکل. (12) سینجک سینجاقی بیتزمیش ظالم کونکل. کونکل ایستر (13) قالخه دوره چول بیرلرده چاه قازدوره، بستان اکه. کونکل [24a]

(1) ایستر قالخه دوره کینکپوش ابدال اوله، آجونک (2) قارنین دویوره، بالانکاجونک سترین اورته، کلنک کینده (3) خیر ایلیه، احسان قیله. اوکبهسینه صبر قیلنک باشدنک (4) قدا ساودورور. قوناقینه کل دوش دینک کوزین (5) آیدین قیلدورور. کونده کلنک بیش وقت نماز هم (6) پیشدورور. انی قیلنک علیه خوشدور، محمه اولاشدورور. (7) محمدونک دیداریندنک، کوثرونک سوییندنک دهم دیر (8) قولرینی بی نصیب ایتمسونک!

[XXIII]

(9) نه چاقلرده؟ سحر ایرته دان بولوتی ساراننده، ساری (10) قیاق، کوک اوت باشی یایخاننده، سحر بیلی آسبیب (11) آسبیب کوکسی کوزل قارا داغه توخوننده، کاکللیجه (12) تورقیلر ساییرنده، بدو اتلر مهترینونک ایسین آلمیش (13) دابان چالوب اوخور اوخور اوخراننده، سای (14) سنجاقلی اوغوز قیزی حالینونک قوییندنک [24b]

(1) چیقورینی ایاغی آلتینده بزنده دوزنده، ایکیدینونک (2) کونکلین آلوب کؤجودنده، اول چاقلرده بدو اتلری (3) سکیردینک دورت ایاغیندنک نعل فرلاسه، (4) قایخو پولاد چالیننده قان شورلاسه، ساری یایلر چکیلنده (5) قبضه ایریلسه، اول چاقلرده دهم دیر قادر الله قوج ایکیده (6) مدد اولسونک!

[XXIV]

(7) قیصر سالور ایاسی، دومانلی داغ بوروسی، سالور (8) بیکی، ایمر کورکی، ذوالقدر دلوسی، بایندر پادشاه وکیلی (9) غازان دیر: آقارومیلنک آلا قارلی کوک سنبلی داغله (10) آوه کیتیمیشدوم، ایچیریدوم. سرحد بیکلریندنک چاپار کلدی: (11) «غازان نه ایچرسنک؟ اون مین یاغی اوستونکا کلدی.» (12) اون مین یاغی کلدو کینی ایشینده قول کوتوروب (13) آق اوتاق ایچینده اویینه کیردوم. ایکیرمی مین یاغی کلدی (14) دینده بیرومدنک ایمرنمدوم. اوتوز مین یاغی کلدی دینده [25a]

() هیچه سایدوم. قیرخ مین کلدی دینده قارا کوزومونک (2) اوجیندنک قیا باخدوم، قیمزمدوم. آلی مین کلدی دینده (3) ال ویروب آشمدم، آزدور دیدوم. آلتیمیش مین کلدی (4) دینده آلهی آندوم، آتلانمدوم. یتیمیش مین کلدی دینده بیلتنمدوم. (5) سکسن مین [کلدی] دینده سکسنمدوم. دوقسن مین یاغی کلدی (6) دینده آرخالوقچاقیدوم دونوم کیدوم. یوز مین یاغی کلدی (7) دینده یوز چوروب قاییتمدوم. آخار سوندنک آب دست (8) قیلدوم، آلینومی بیره قویوب قیلدوم نماز محمدی، یاردنک (9) بیر جباره بیل باقلدوم، یا محمد، یا علی مدد دیدوم. اوکومه (10) کیملری چرخچی بویوردوم؟ آده باسه بیرینده هیبتیندنک (11) بیر اومریلنک، غنیمینه قیا باخنده یورک یارنک، آج اصلانونک (12) باغر اوپکه سین قارا ساج ایچینده قاوروب پینک، (13) چاپه کیرسه چالیملی، چال قارقوش اردملی، آلیجی قوشونک (14) یوکروکی، ترکستانونک دیرکی، حلب خانی، ایک یایلی، خدنک [25b]

(1) اوقلی، قرا کونه یاورسی قارا بداغی چرخچی ایتدوم. (2) ساقدنک کیمی سالدوم؟ باینردنک بیجن پادشاهه (3) ایلچی وارنک، واردوقینده آلائی خانینک بولای خانئی دۆره (4) باسنک، قیل برافونک باشین کسنک، قاییدیشه (5) قاپلانتو کدیکنده دایسی قونکور آلپونک بوینین اورنک، (6) آل آغیری پادشاه باینردنک جلدو قاپنک، معرکلهر چیچکی (7) قورچی باشی خان افشاری ساقدنک سالدوم. سولدنک (8) کیمی سالدوم؟ قیزیلجه تبریزدنک توکولوب کوچنک، ارسیلنک (9) کور سویینی دیلیب کیچنک، دمور قاپو دربندی توب آلنک، (10) تیدوکنده جیداسی اوچینده ار بوکوردنک، قیموقلنک قیتاقونک²⁵³ (11) اودین یارنک، شاه داغی اوستینده سایبان کرنک، سمور (12) سویی اوستینده ایچکی قورنک، قبالدنک قیش کونینده (13) آل اوستینده انونکیچونک بانکیل آلمه مزه کلنک، پانبوقچینونک (14) اون دورت کندیندنک خراج آلنک، مین قیشلاقه تالان

[26a]

(1) سالنک طبرسران سلطانی، ایکیرمی دورت مین ایکیدونک (2) آقاسی غیان اوغلی دلو دونداری سولدنک سالدوم. غازان (3) دیر اوزوم تیپده دوردوم، ایچ اوغوزونک بیکلرینی ساقدونک (4) سالدوم، دیش اوغوزونک آقارینی سولدنک بووردوم. (5) آلا کزونک آغزینده شرابخانه دوزینده یوز مین کافره (6) قارشی کلدوم، قارمه دوتدوم، ساواش سالدوم، بیڈی (7) کون بیڈی کیجه اول کافره قلیچ چالدوم. بیڈی کوندنک صونکره (8) قباقومی قۆزدوم، بیڈی کافر قلیجوم اوکینده اونبه دورمیشیدی. (9) یوز مین کافرونک قیریلدوغینی اندنک بیلدوم. ارسیلنک (10) قارس قلعهسینی اول بیریشده آلدوم. باشی آچیقندن خزان (11) سوردوم. آچه قلعه سرمه لیده لله قیلباشی داروغه تیکدوم. (12) بیکلرینک سرخاب داغینه سیره چیقدوم. دماغومونک چاق (13) وقتینده اول آلتی بیک اوغلینه علم، توق، نقاره ووروب (14) اوزوم تکی بیک قیلدوم. انده «آلم، ارم!» دیوبنی غازان دیر کوندموم.

[26b]

[XXV]

(1) بیر کون آدملر اورنی، اسلام دینی قوتی، قونکور آتلی سالور (2) بیکی، ایمر کورکی، ذوالقدرلی دلوسی، ساولان داغی (3) بیلاقلی، ساری قمیش قیشلاقلی، سکسن مین ار هیبتلی، (4) قارا پولاد یالمانی، سور جیدانونک جیبیری، صهار اوقلر پیکانی، (5) قاتی یایلر قبضهسی، آدریایجان لنگری، پادشاهونک وکیللی، (6) اولاش اوغلی غازان قارا یازونک فصلینده تازی توله (7) بیددوردی، بحری قوشلر کوتورتدی، آلا پارسلر اونکرتدی، (8) اوچ یوز ایکید کوتوردی، آق منقانی کوزلدی، آوه کیتدی. آق (9) منقاندی آو اولدی، قوش قوشلدی. ایکیندی زمانی دیدی که: (10) «آقاروم! کیمسه منوملنک کلمهسونک، هامی اردویه وارونکز! من یالقوز (11) بیر آو اولرم کلورم» اردویه آقارن یولیوبنی غازان یالقوز آق (12) منقانونک تپهسینه قونکور آتی اویتندی. قارانقلوق قاریشیدی، (13) داهی بر آو الینه کیرمدی. دیدی: «پروردکار! من آقارومدنک

[27a]

(1) آیریلدوم، بیر آو اولاییم، الی آوسیز کیتیمیم اردویه. سن منی (2) الی آوسیز قویمه!» آلچاق آوه بیئرله کوز کزدوردی، قارا داغونک دامانینده (3) بیڈی بیرده مشعل کیمی یانار کوردی، بیڈی بیرده قوی قوی توتون (4) چیقار کوردی، غازان ساندی اوز اردوسینونک چراغ (5) ایشیغیدور. آت اویتندی اول ایشیغه ساری یوله دوشدی. (6) غازانونک اردوسینده لله قیلباش غازانونک للهسی (7) ایشیددی که غازان یالقوز آوده قالدوردور، قاتلانمادی، ایلغادی (8) غازانونک آردینجه. غازان انده بیتیشده تپه کیمی بیر نستهنی (9) یاتار کوردی، مشه کیمی بیر نستهنی آسز کوردی. بیڈی باشلی²⁵⁴ بیر اؤرنی (10) بیر اژدهایه راست کلدی. بیڈی بیرده مشعل کیمی یاننک اول (11) اژدهانونک کوزلریمیش. بیڈی بیرده قوی قوی توتون چیقتک (12) اول اژدهانونک آغزینونک بوقیمیش. مشه کیمی آسک (13) اول اژدهانونک یالیمیش. اژدهانی کورنده غازانونک (14) ایچیندیکی توم یورکی دولدی داشدی. دنیا عالم

[27b]

253 . صح: قیتاقونک.

254 . صح: باشلی.

(1) غازانونک باشینه آیدین اولدی. اژدهاییلنک دوکوشماقه (2) قصد ایلدی. قاییتدی گری باخدی، لله قیلباشی قولوقینده (3) حاضر کوردی. لله ایلنک مصلحت کوردی: «جانوم لله! بو تیه کیمی یاتنک (4) اژدهانی کوررمیسنک؟ بو اژدهانونک اوستینه وارالیم می؟ (5) یوقسه یان ویروب ساوشوبنک اوتلهیم می؟ صلاحونک نه دور؟ (6) جانوم لله، منکا دیکیل!» دیدی. لله فکر ایلدی که غازان دیدوکلری (7) اژدها ایکیدور، مرد ایکیدور، کیتمه دیسم بلکه منکا غضبی اوله. لله (8) دیدی: «آقام! قارشی یاتنک قارا داغونک هوندوریسنک، (9) اولمهکیلنک! آییندوری داشقون سویونک تورکنیسنک، (10) اولمهکیلنک! قازاقجونک ایغیریسنک، اولمهکیلنک! قایباتانونک (11) بوغوریسنک، اولمهکیلنک! آغایلونک قوچقاریسنک، اولمه- (12) کیلنک! ارنلرونک سرداریسنک، اولمهکیلنک! ایکیدلرونک (13) قوچاقیسنک، اولمهکیلنک! اژدها دیدوکلری اصلی بیر بیلاندور، (14) اول بیلانونک اوستینه کیتکیل!» دیدی. غازان قونکور آتی

[28a]

(1) اوینتدی، اژدهانونک اوستینه بیکی کلدی اژدهانی (2) یاتونی اویمیش کوردی. غازان فکر ایلدی که یاتور بیرده (3) اژ اولدورمک مردلوک اولمز، حیلله ایلنک دیریلیمک اژ اوغلینه (4) دیریلوک اولمز. ساداقیندنک صهار قایدی، بیر اوقیلنک (5) اژدهانی آندی اوردی. اژدها اویننده قویروق چالدی، (6) داغ دولاندی، آغو ساچدی، بیر بویادی، نفس چکدی، دون (7) سوموردی. کنکرچک بوتهمسی بیل اوکیجه کیدر کیمی آتیلنک دونیلنک (8) غازان اژدهانونک بوغازینه کیتهملی اولدی. غازان نعره چکدی، (9) اللهینه یالواردی: «یا کوتوردوکونک کوکه یتورنک کورکلی تارلی! (10) یا اوردوکونکی اولاتمینک اولو تارلی! چوق کیمسهلر سنی کوکه (11) ایستر، مومنلرونک کونکلینده سنک، صادقلرونک دیلینده- (12) سنک. الله تارلی سنکا بیر دیانونک آغزین اوپیم، ایکی (13) دیانونک آغزین چارپیم! آخار چاپلر اوستینه کورپی سالیم، (14) قالمیشلرونک آلین دوتیم، یالانکاجلرونک سترینک اورتیم! دیمهسونلر

[28b]

(1) صون چاقینده غازانی بیر بیلان اوتدی، یا پروردکار! (2) سنک منکا بیر نجات ویرکیل!» یامان کونونک دوشمسونک، (3) یامان کونونک دوشسه اللهونکا یالوارکیلنک! اللهینه یالوارنلر (4) محروم قالمزلر. غازان که اللهینه یالواردی، انیلنک اژدهانونک (5) آراسینده بیر اوتاق کیمی قیا پیدا اولدی. غازان اول قیانونک (6) دالداسینه یتیشنده آتدنک دوشدی، جیداسینی بیره تیکدی، (7) قالخانینی یاپوندی. بیر ایکید ساق اولدوقجه بیر یراقه جان ویرر، (8) اول یراق بیر دم بیر ساعت جوق اول ایکیده گزگی اولور. اژدها (9) نه قدر جهد ایلدی غازانی سومورونک اوتماقه، جیدا ایلنک (10) قالخان قویمدی قیانونک دالداسیندنک چیقماقه. غازان (11) اول قیانونک دالداسینده اوزین توقتاشدوردی. اژدهانونک (12) هیبتیندنک غازانونک بیر کوزی بولاشدی، قانه دوندی. (13) غازان اوز کوزینه آجیقاندی: «مارا سنک منوم نامرد کوزوم! قارا (14) پولاد ساو قلیجونک یالمانیندنک قورخمزدونک، صهار اوقلر

[29a]

(1) پیکانیندنک اوشانمزدونک، اون آلتی باتمن کافر کرزی (2) تیمدنک دکدی پورتلهمدونک، اژدها دیدوکلری بیر بیلاندور، انده (3) نه وار که بولاشورسنک، اولازورسنک؟ سنونک کیمی نامرد (4) کوز منوم کیمی مرد ایکیده نیلر؟» خنجرینی چیقاردی، کوزلرینی اویماقه (5) قصد ایلدی. کینه فکر ایلدی که اگر من کوزوم اویم دیرلر: (6) «غازان اژدها کورودور، قورقوسیندنک هیچ بهانه تاپمیوب، (7) کوزلرینی چیقاروبدور.» ساداقینی اوکینه توکدی. سکسن (8) اوقی ساداقیندنک توکینجه اژدهایه بوقون بوقون شیشلیدی. (9) اژدهاده داهی سومورمک هوری قالمدی، داهی جان (10) هوری قالدی. قارا پولاد ساو قلیجین الینه آلدی، سیره (11) قلیج سکیرتدی اژدهانونک اوستینه. بییدی باشی بیر (12) بوقوندنک قلیجلیدی بیره سالدی. اژدهانونک آغوسی (13) بیر یوزینه توکولنده آغوسیندنک بیر یوزینه یانار یانار اولدر (14) دوشدی. غازان خنجرین سانجیدی، قلیجین سانجیدی،

[29b]

(1) بیچاقین سانجیدی، اژدهانونک اوستینده بغدادش (2) قوردی لله قیلباش ایله که اودی کوردی، ساندی اژدها (3) غازانی اوتدی. «آق اکمین بییدیکوم آقا آقا!» دیوبنی سیره قلیج (4) اژدهانونک اوستینه بیکی کلدی. کلدوکینده نیجه کوردی؟ (5) اژدهانونک بییدی باشی قارا بیرونک اوزینده یاتور کوردی. (6) غازان

اوزی اژدهانوک آرخاسینده بغدادش قورمیش (7) کوردی. لله دیدی: «بارک الله اقام غازان! ازلوکونکا بیکلولونکا (8) تحسین» غازان دیدی: «جانوم لله! اژدهانی من اولدورمدوم، سنونک (9) دورومونکیلنک همتونک اولدوردی. بیک اوستالر کتور (10) بو اژدهانوک دریسین سویکیل!» لله بیک اوستالر (11) کتوروب اژدهانوک دریسین سویدوردی. اژدهانوک (12) دریسیندنک غازان قورقو بیلمز جانینه دون تیکدوردی. آجه (13) توزلی قاتی یابینه قربان ایلدی. اوچ بیلکلی صهار اوقلرینه (14) ساداق تیکدوردی، قارا پولاد قلیجینه قین دوزتدی. آلتی

[30a]

(1) پرلی دم ششبرینه قاب ایلدی، آلا بیدق سور جیداسینه (2) قاب ایلدی. قورت توکلی قونکور آتی آیرینه اورتوک (3) ایلدی. سایبانینونک بیلکن لرین اژدهانوک دریسیندنک (4) ایلدی. بییدی باشینی بیر تصریلنک سویونبی بیک باشی (5) اوستینه غازان کیدی. آتیلنک دونیلنک اژدهانوک (6) دونینه کیروونی پادشاه باینردی کوزلدی یوله دوشدی. (7) پادشاه باینرده خبر کلدی که غازان اژدها اولوب کلیر. اوغوز (8) بیله ترک صادقور که دیمز آدم اژدها نیجه اولور؟ سادکنک صولدنک (9) سوزه کلدی لر که: «غازان آدمیکنک بیز عهدسیندنک چیقمز دوق، (10) ایمدی که اژدها اولوبدور بیزی هامی اوتر. بیر تپیه چیقالم، انی (11) تیرباران ایده لیم.» باینرد پادشاه سوزه کلدی دیدی: «منوم (12) وکیلوم غازان اژ اکیکدور، بیک اکیکدور، بلکه بیر اژدهایه (13) راست کلدی اوله، اولدوردی اوله، اژدهانوک دونینه (14) کیردی اوله، اکر غازان اژدها اولوبدور، نه قوم تانور، نه قرداش

[30b]

(1) تانور» قارا بداغ دیدی: «پادشاهوم منکا رخصت ویرکیلنک (2) کیدیم غازانوک قارشینی. اکر اژدها اولوبدور، (3) اول منی اوتسونک!» قارا بداغ آت اوینتدی غازانوک قارشینی سینه (4) کیتدی. سس یتر بیرده دوردی، ساداقیندنک صهار (5) قاپدی. «عمو سنی اژدها اولدی دیرلر، اکر اژدر اولمیوبسنک (6) منومیلنک کومور کومور دانیش!» دیدی. «دانیشمه سنک (7) صهار اوقونک پیکانینلک اولدورورم غازان سنی. (8) قارا پولاد قلیجونک یالمانینلک دوغررم غازان سنی. اکر (9) اژدها اولدوروبسنک غزواتونک مبارک! اونکدنک بیر (10) شیلانغه منکا ویرکیل!» غازان آتدنک دوشدی، قلیجین (11) قارا بداغونک بیلینه باقلدی. قارا بداغ قلیجینه پهلووان انده (12) اولدی، اولمدی می؟ پادشاه باینرد ایشیتدی غازان اژدها (13) اولدوربدور. ایچ اوغوزی داش اوغوزی کوتوروب (14) قارشیلدی. غازان آتدنک دوشدی، بیتمیش قدم سکیردی

[31a]

(1) باینرد پادشاهونک ایاغینه دوشدی. اژدها دریسیندنک (2) دوزلمیش سایبانی تیکدی. باینرد پادشاه سایبانوک (3) آلتینده بغدادش قوردی. بییدی کون بییدی کیجه پادشاهی (4) قوناقلدی. دهم قورقود دیر غازان کیمی قوچاق اکیکد، (5) دنیادنک کلدی کچدی.

8. Tıpkıbasım

DKK Günbet, n kapak

DKK Günbet, n kapağın i yüzü

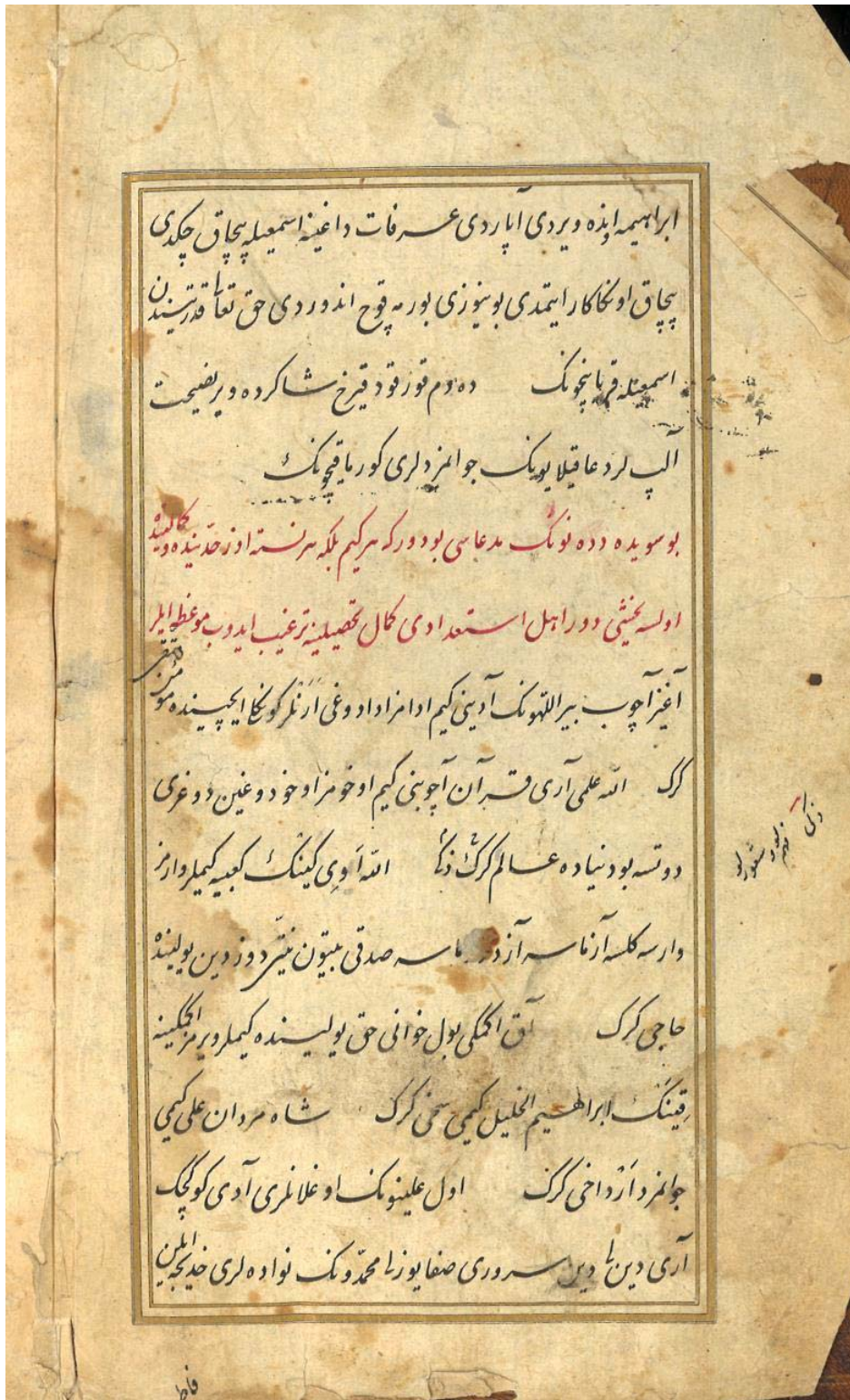
DKK Günbet 31b ve arka kapağın iç yüzü

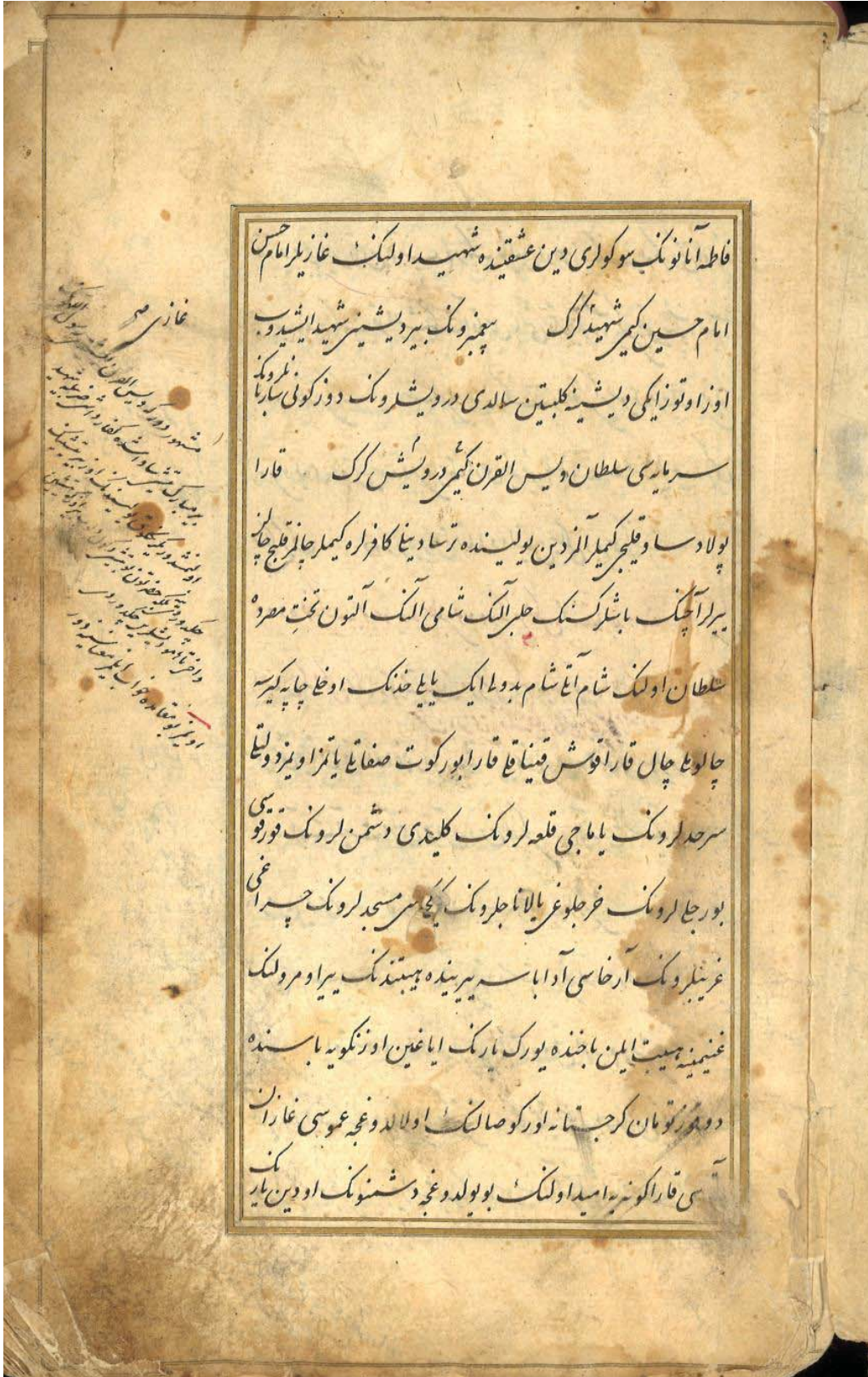
DKK Günbet, arka kapak

حق تعالی کو کدکب قسه آن اندوردی آری دین با مجده او قوما
چیریل کلدی کتوردی براتی جیبوم دوستوم اولن
اول براتی مینونک مزاج کلما چوچونک چون دوست
دوسته تیشدی تو قسن بر مین کلمه اور تالوقدک کلدی کدی
اخرصون دانیشدی آری دین لود دوست محمدت سوزین رحمت
شقیقچونک او چاقلری دوزندی جوریلری زندر آری دین با
دوست محمدکلور او چاقونک قابوسینی آچما چوچونک علی میندی
دلدی تورشادی ذوالفقاری کفاره قیلج چالیدی هم دینچونک
سیمان نبی ایدی مرتبه سی هم چوق ایدی کوک اوزیندی
او چاقوشی فرمان ایتدی حق تعالی سلیمان زسیا چوچونک
داود نبی جب داریدی زره یوروردی داشتک پولاد سیزدی
حق تعالی قدر تیندی داوده فرمایونچونک مناجاده سولیشدی
ابراهیم خلیل الله خواجه سیلن باله منوم او غلوم یوخذورسن او غلا
دیرکیل بنکا اوز او غلومی کیم یولونکده تسه بانچونک الله اعلم

DKK Günbet 1a

DKK Günbet 1b

فاطمة آمانونک سوکولری دین عشقینه شهید اولکنک غازیلر امام حسن
امام حسین کیم شهید کرک پیغمبرونک بیری دیشین شهید ایشیدوب
اوزاوتوز ایکی دیشینه کلپتین سالدی درویشرونک دوزگوننی سارنا
سرمایه سی سلطان ویس القرن کیم درویش کرک قارا
پولاد ساقی کیمیز الر دین بولیننده رسا دینا کافره کیمیز چاق قلیچ چاق
بیراچکنک باشکونک حله الکنک شامی الکنک آلتون تخت مهره
سلطان اولکنک شام آتاشام بدو ایاک یایا خدنک اویلا چای کیره
چالوچ چال قاراقوش قیناق قارابور کوت صفایا یانز اوینر دولتا
سرحدر لونک یاباجی قلعه لرونک کلیدی دشمن لرونک قورقوی
بورجی لرونک فرجیوغر بالانا جلرونک کیمیز مسجدر لونک چهر غنی
غریب لرونک آرخاصی آدابا سیرینده پهبندکنک یراومرونک
غنیینه حیبت ایمن باخنده یورک یارکنک ایاغین اوزنگویه باسنده
دویمور تومان کرجه تانه اورکوصالکنک اولالده و غجه عوسسی غار آن
آسی قاراکونیه امید اولکنک بولولده و غجه دشمنونک اودین یارکنک

غازی
مشورده کردی
بیدار تشکر
اونشور
حکیم
داغ
اوز

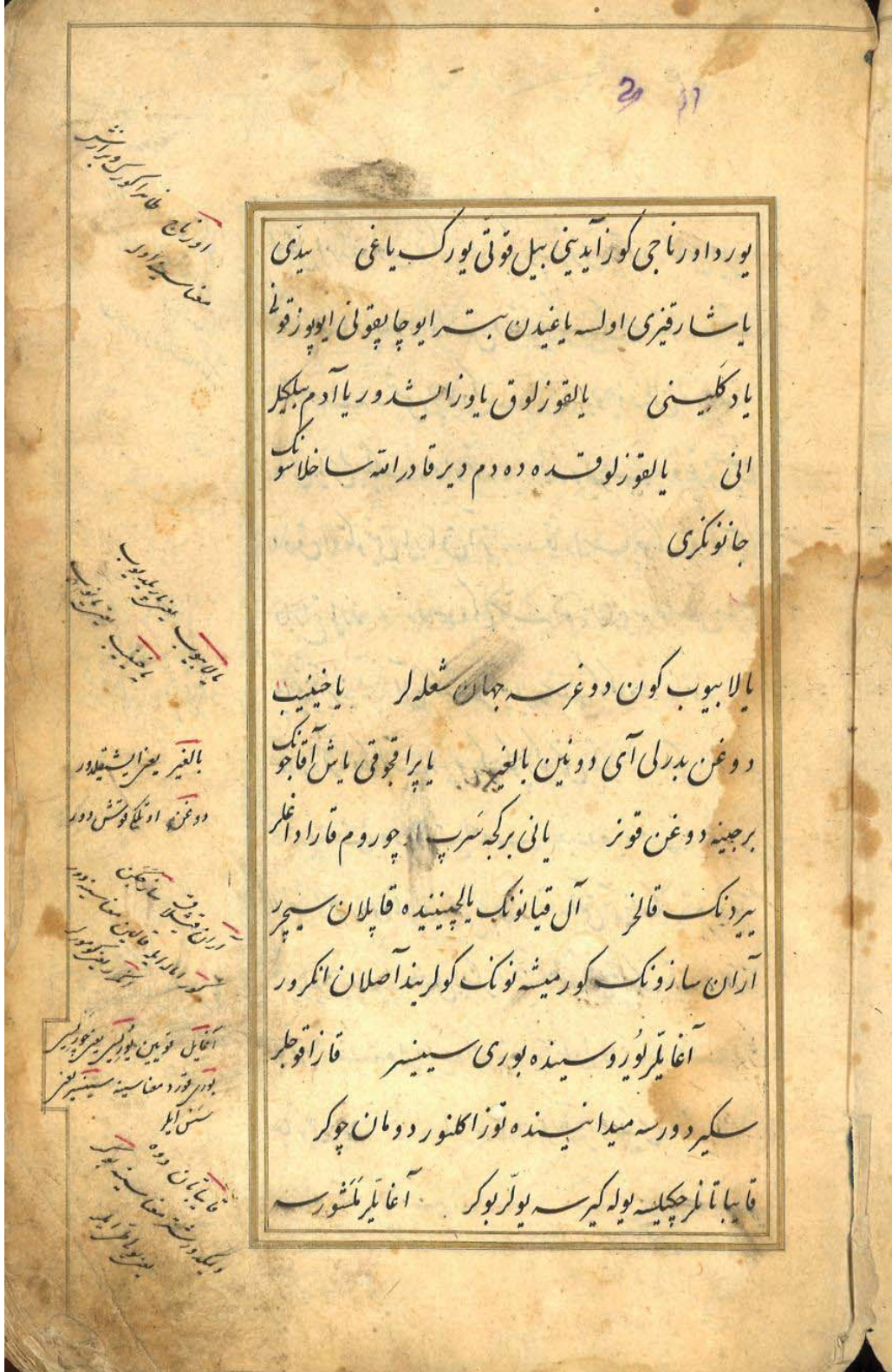
DKK Günbet 2a

قاریدونجه غنیزقان قوسدورنگ قالین اوغوزونک یوگروکی اوغوز
 ایچینده یک قلم ایشیک آقاسی باشی قارابودا کیم قلیجی بهلو اسیره
 بهادر غازرکک سار اوغوزونک وصفین کیم سویله نرحالدر قوبوز
 بوبر بولیدی سوی توردربسات اری خیرین با خوب ساغینش ده دم کیمی
 بیلک کرک ده دم دیرحق تعالادولتین بیلگی دیرسونک
 ده ده نونک بوسویده مطلب بودور که هر ممکن محبت جدور اوغوزونک
 انسان که اکل ممکنه تورخا جاق دورس برکیم دینا دآفت رفاینجی هر نیمی حدور
 حکمت باله مجتهدک ایلماری محبت ایچین علی بودور
 فارسی یاتان قاراداغلار ایل سیلا آسیدری داسقون سولیر دیماری
 آیت آیت آری قرآن دین از کفر آیدین با سکیه اوچاق
 مومن ابوی قاراداغلار دوشلر غیب ارس صفایو برنا محمد
 دین سروری آتقرداش بیزار اوده اولدوغی آرخا
 کوه آق سقال له توجه لر ایل باشاروقی اوبه دولتر آق بوچکل
 کدبانولر آشونک دوزیر اوبرکتر نیگلایتمیش اوغلان ایکیده اونک
 کورکی اوکو بوخبر بیکیشینونک سوینیدا آتقرا یشار اوغلا اول

سار اوغوزونک وصفین کیم سویله نرحالدر قوبوز
 قلم ایشیک آقاسی باشی قارابودا کیم قلیجی بهلو اسیره
 ایل ایچیکه
 بیزار اوده اولدوغی آرخا
 غیب ارس صفایو برنا محمد
 دین سروری آتقرداش بیزار اوده اولدوغی آرخا
 کوه آق سقال له توجه لر ایل باشاروقی اوبه دولتر آق بوچکل
 کدبانولر آشونک دوزیر اوبرکتر نیگلایتمیش اوغلان ایکیده اونک
 کورکی اوکو بوخبر بیکیشینونک سوینیدا آتقرا یشار اوغلا اول

قاراداغلار دوشلر غیب ارس صفایو برنا محمد
 دین سروری آتقرداش بیزار اوده اولدوغی آرخا
 کوه آق سقال له توجه لر ایل باشاروقی اوبه دولتر آق بوچکل
 کدبانولر آشونک دوزیر اوبرکتر نیگلایتمیش اوغلان ایکیده اونک
 کورکی اوکو بوخبر بیکیشینونک سوینیدا آتقرا یشار اوغلا اول

DKK Günbet 2b

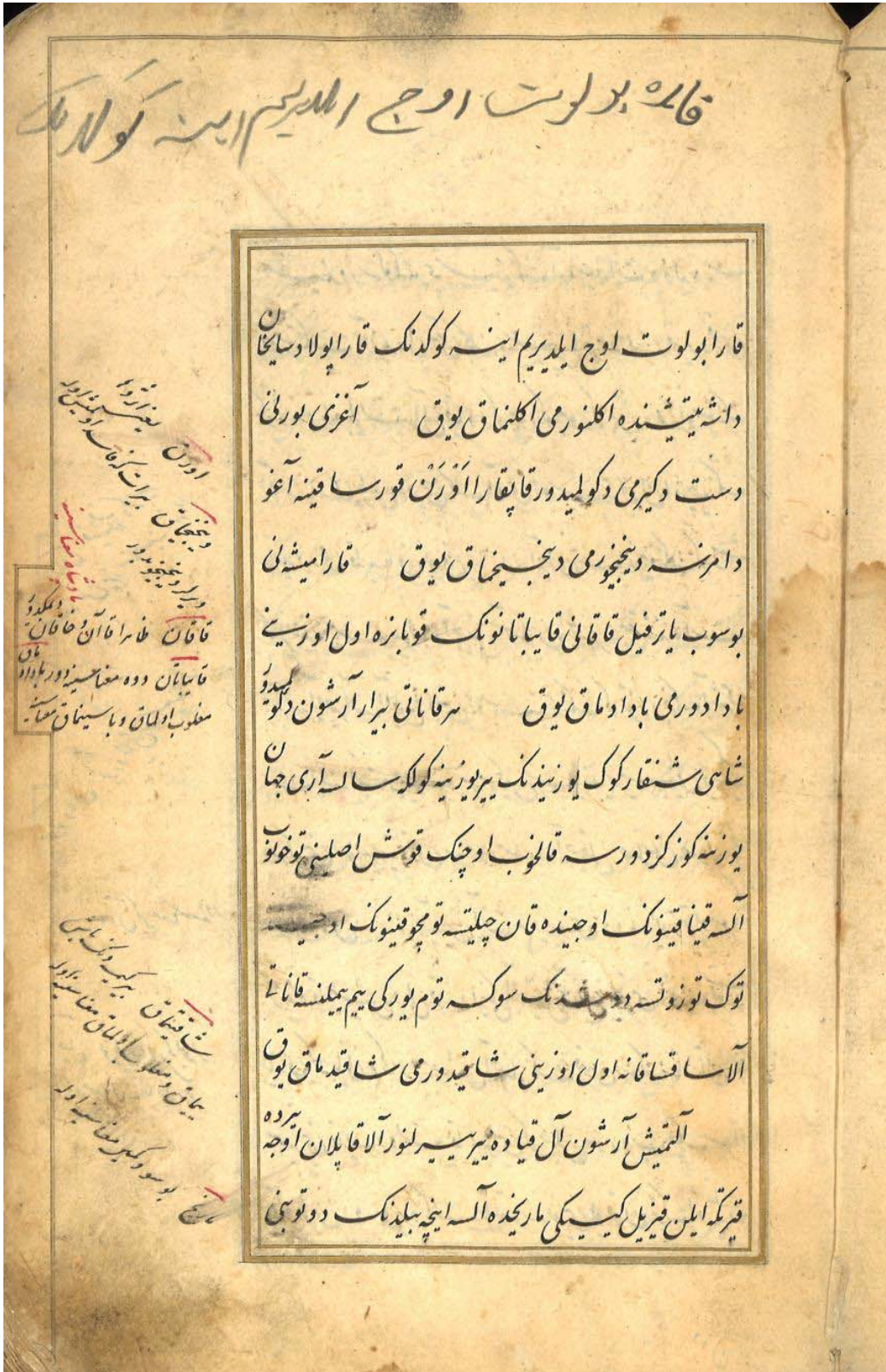
کونخل ایمرردولون توکر کورپ قوزی تیورور کامل ایمر
 بوراسار اچا پار اولسن دشمنه یو کوروک یتر آت
 یترسه دشمنی پولاد کور بو یوزلین بورولنده
 قاتی یایی بسلیک دارتر بورولیب دوغری حقین
 اوق او تگونینی بارماق آت قاراسا چونک دولای شمشینی
 داراغ یازر بوسودکی سوزلری سر خوش سویلر
 چاقیراچر آل عملر اچیلورسه کورکده ایرخانوز
 نقاره لردو کولنده یورک کور کونخل قانر ایکی یاییغ
 دوروشنده دولت باسر دوروشمشجه یادیغینی
 وارورکلور اورتالوقده ایلمی دوزر آلتی آرخادکن تورور کور
 اغیر ایلمی اچینده اصل بینگر اصل سلجیک بیک اوغلیونک
 یومر وقتینده لایچین دالبور اولوخا ملر اردوسینده
 چارچی جارلر پادشاه لر نظرینده قدیمی دنک ده دم
 دیراوزان قور

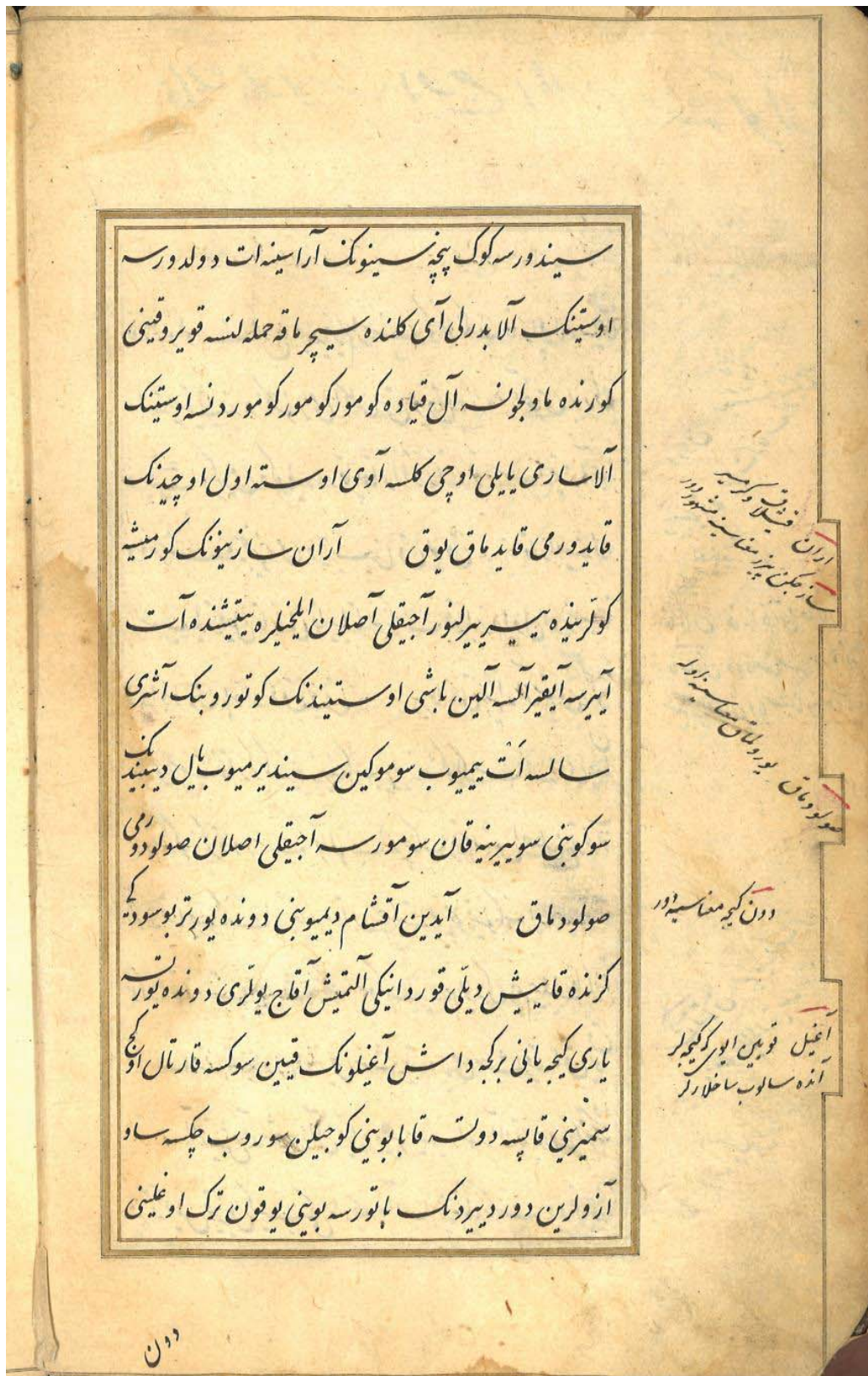
ایمرردولون توکر
 بی حالت کورکده
 دشت یولونک حاصل اولد
 بوراسارا
 ساغ صولر دیک صولر

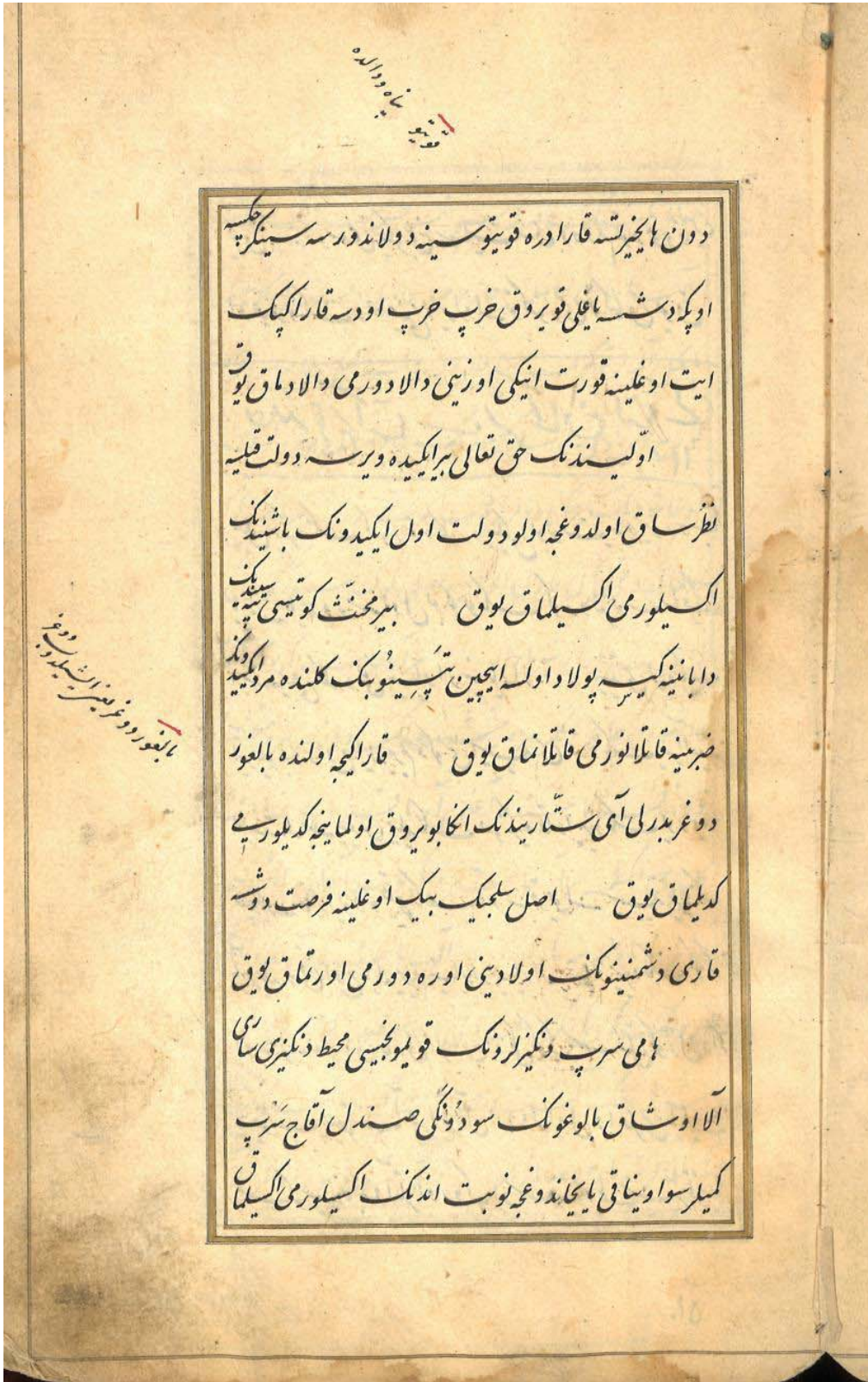
ایرخانوز
 ازلور دیاغی خانوز
 بیغ قور

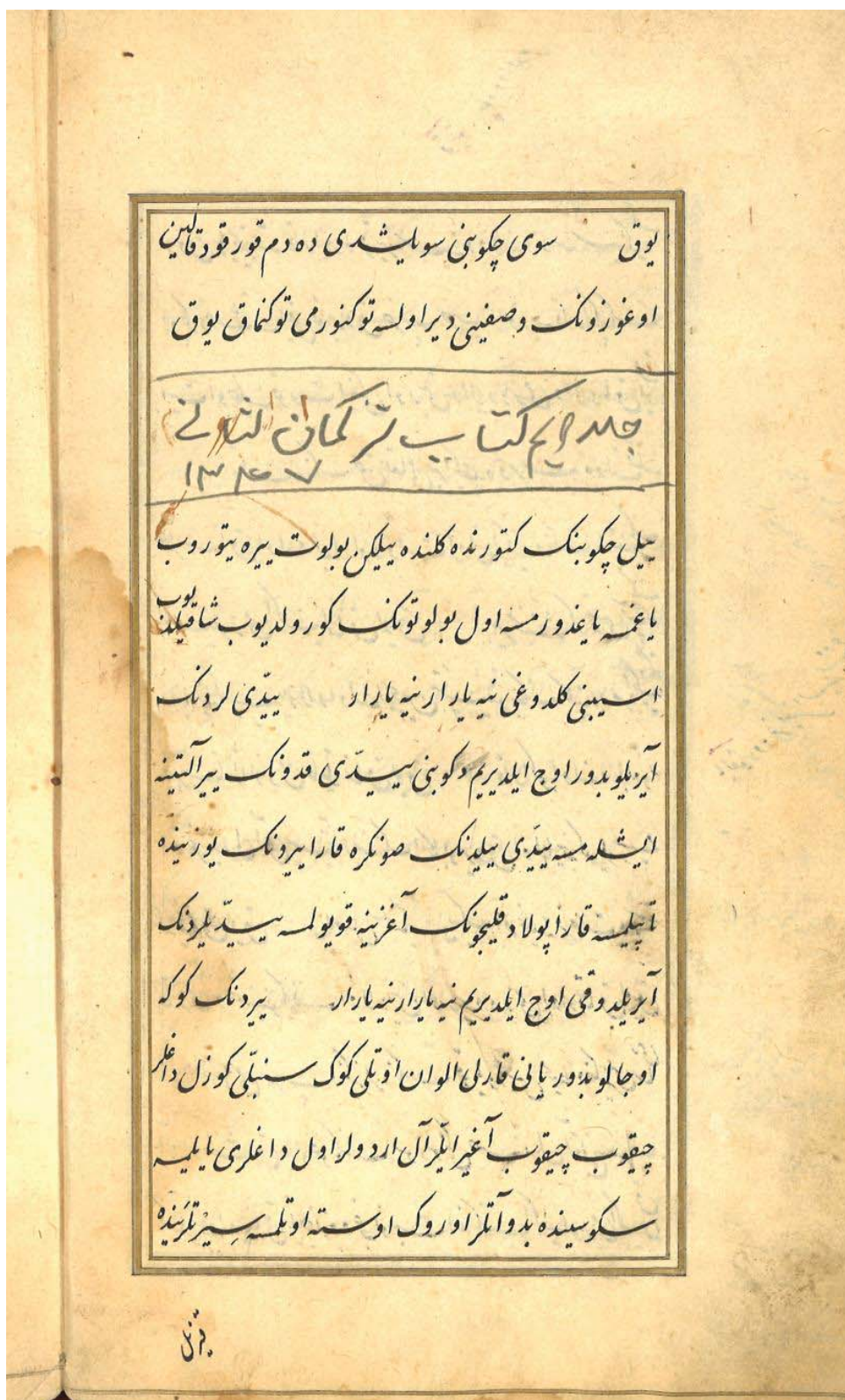
بیسنگر
 بیغ غالب کور

قارا

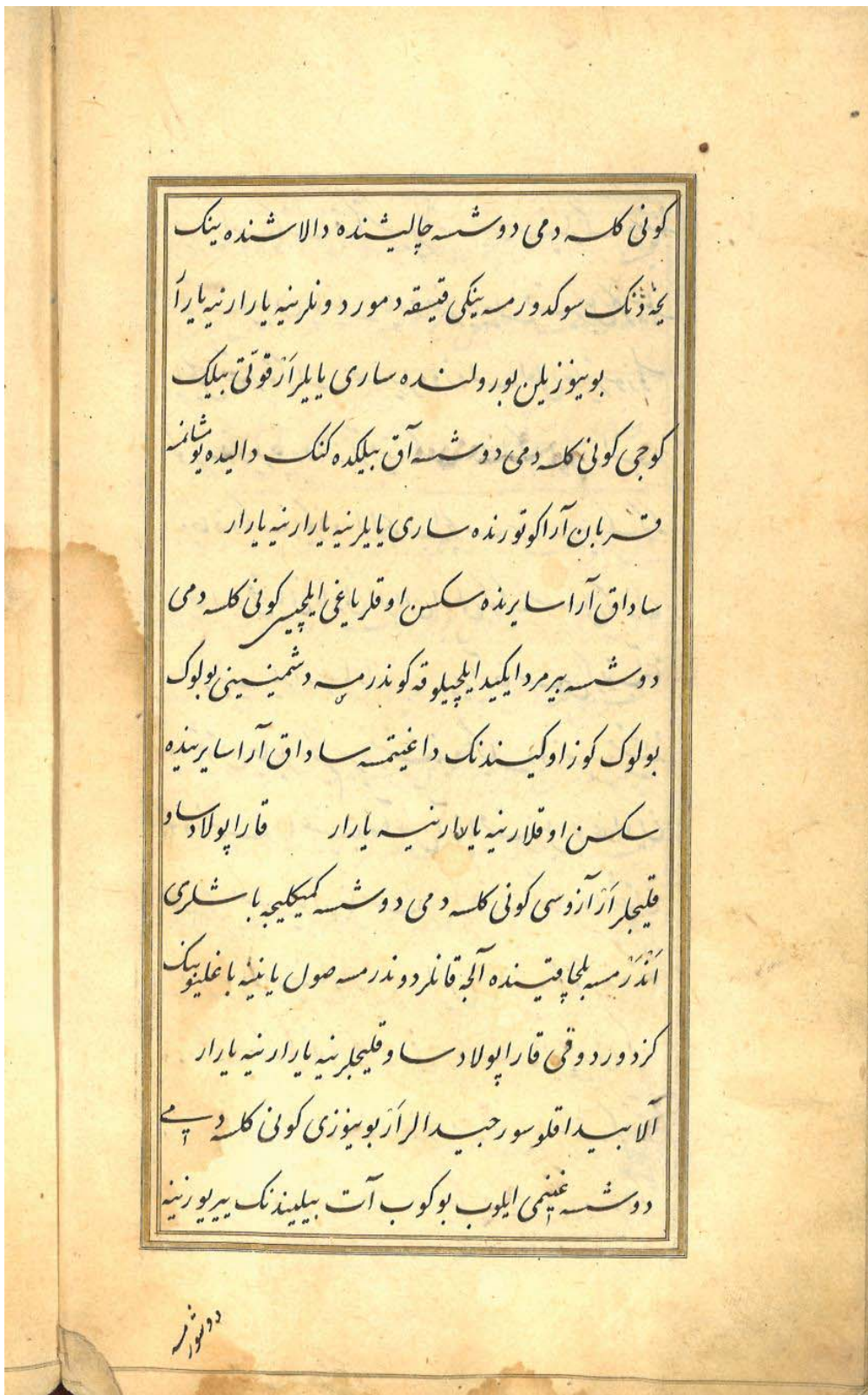

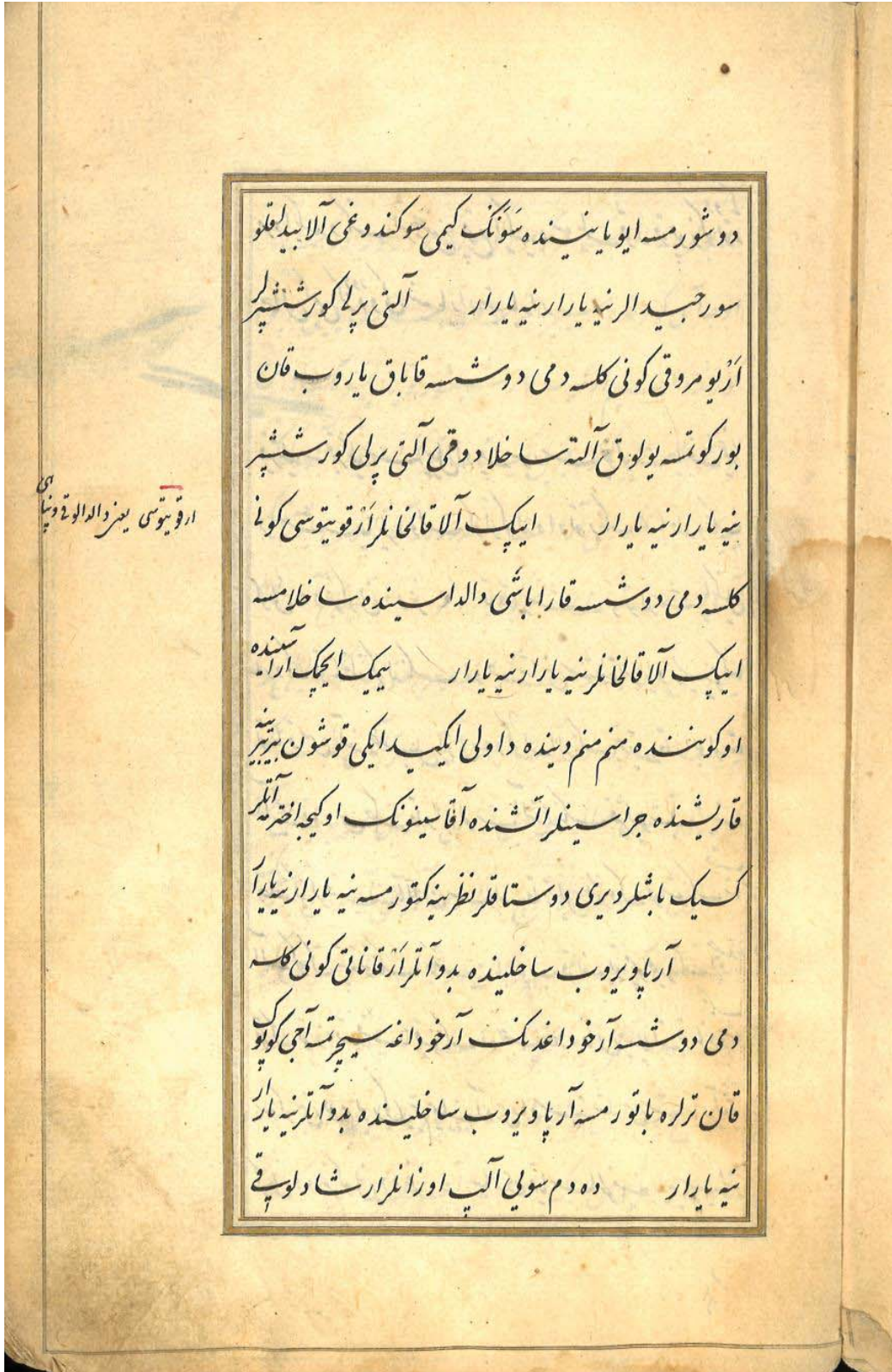

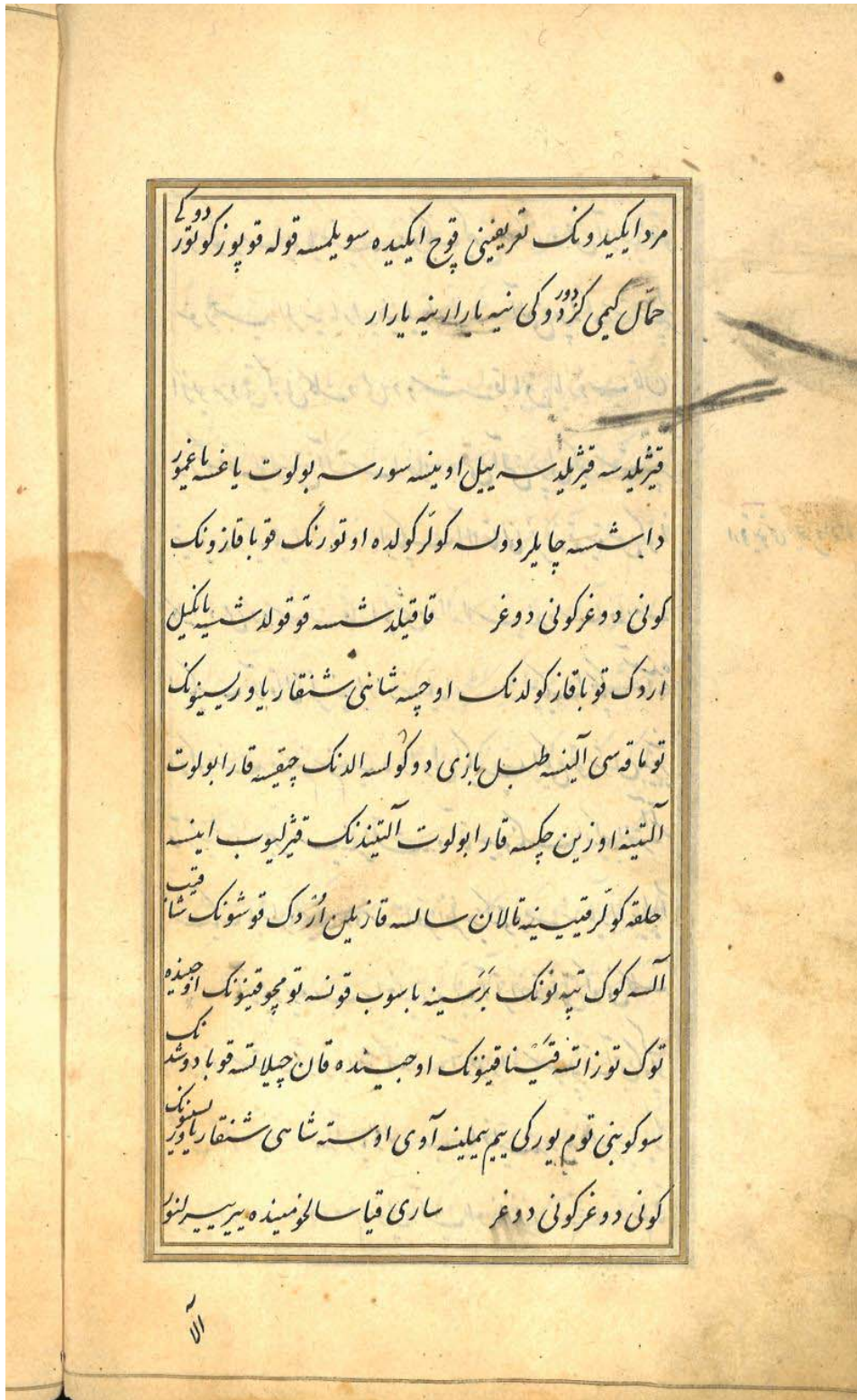

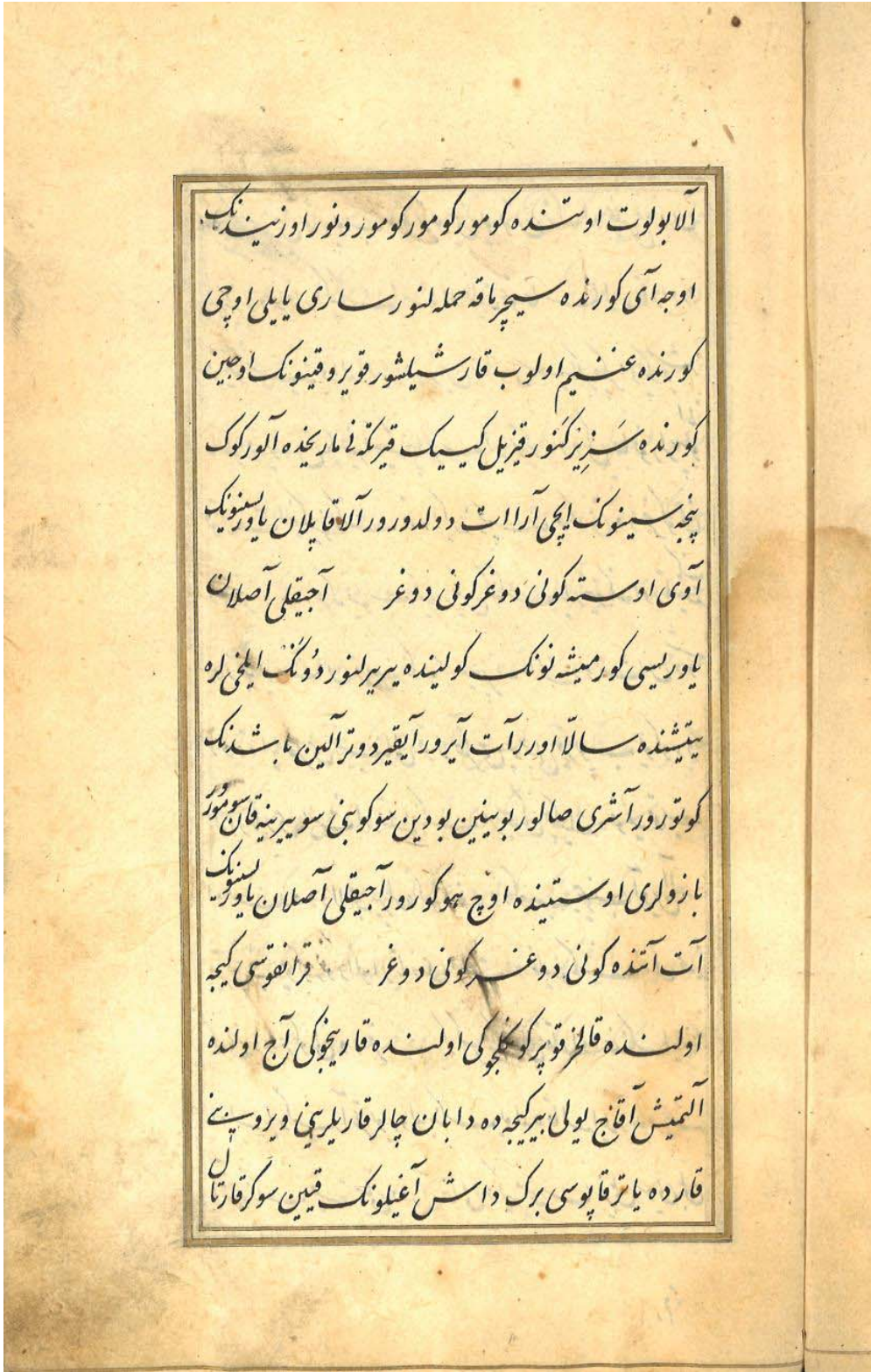

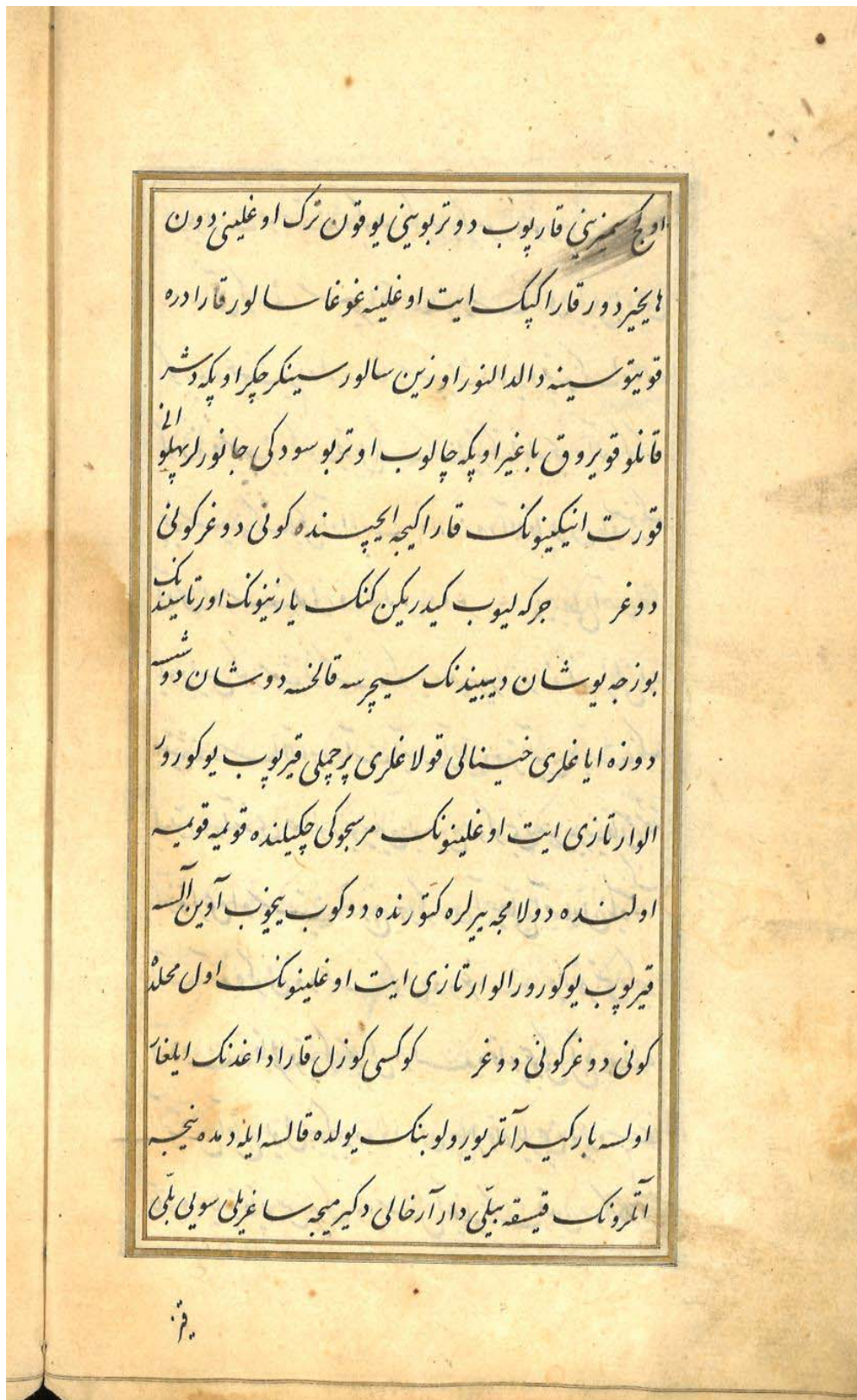
قیزیل کیسک قیرکه سیچر شمه چشمه سینونک اوتینده
الاسیابان چاتیکه چاروضله چاپلیسه قیزیل کلر سلیله
یاخیل آله لر توکولمه صراحیله دوزولمه لعلی چاقیر سوزولمه
کوریه قوزیلر چورولمه اوتیندنک دادلوکبا بلر پورولمه
اوچاقه دنک بیکزاده لر ایچوب ایچوب یوز مسه بر دنک کوکه
اوچالده قتی یانی قارلی الوان اوتلی کوک سنبتلی کوزل
داغلیزیه یارار نیه یارار ییر آرخاسین کر توب آخا
داشقون چاپلر اکلیم بیره میشنده اکیلمه دوزجه بیره میشنده
دوزلمه ایاعنینه آغین آراپا قیزیل بوغدادین
کلیدی اکیلمه ییر آرخاسین کر توب آخا داشقون
چاپلر نیه یارار نیه یارار آیین باشه کو تورنده تاوغار
ارونک کورکی کونی کله دی دوشه آلتی پرلی کور
شیره ونک آلتینده یخدورمه آیین باشه کو تورنده
تاوغار نیه یارار نیه یارار یسکی قسقه دمور دونلر آتو

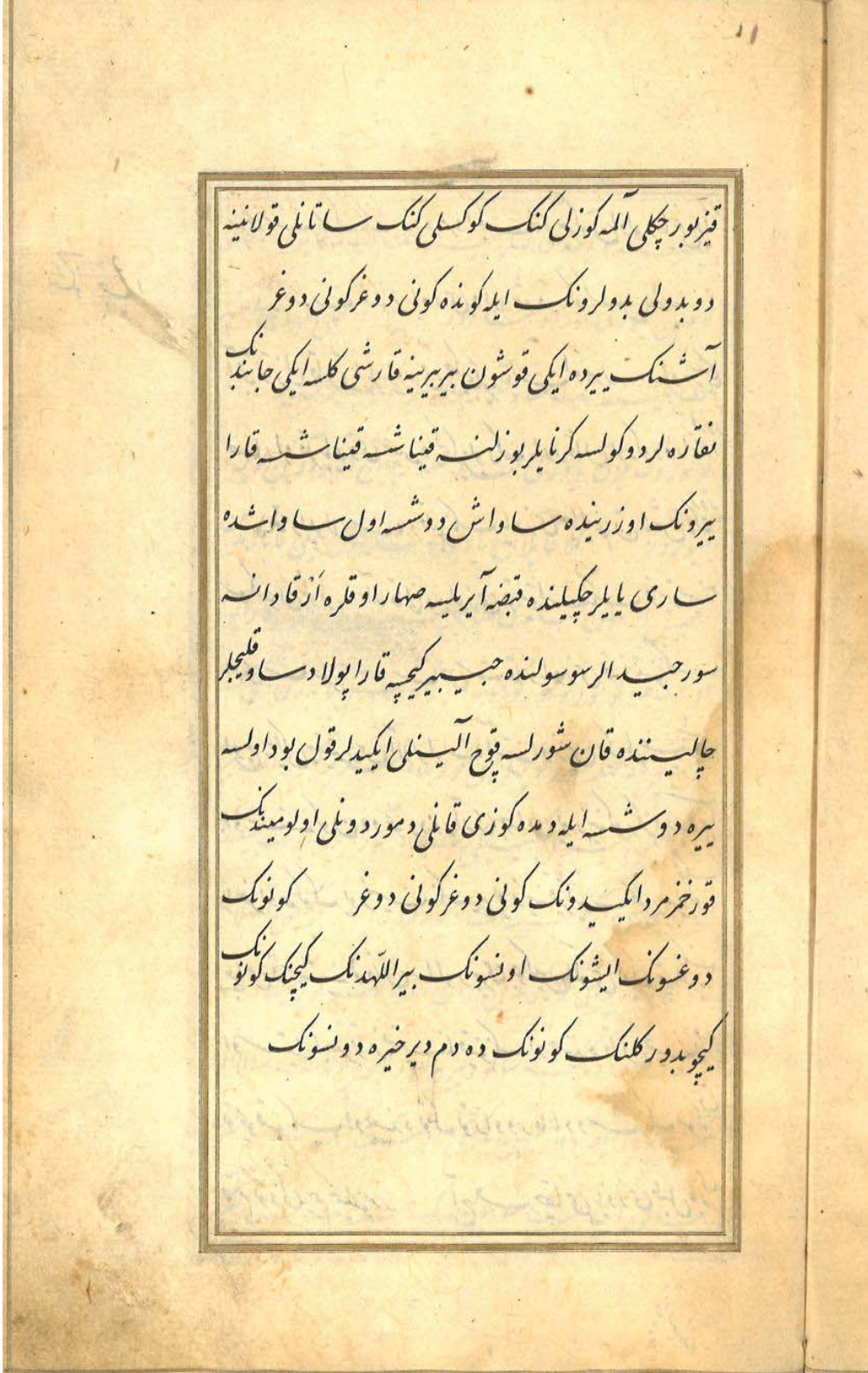

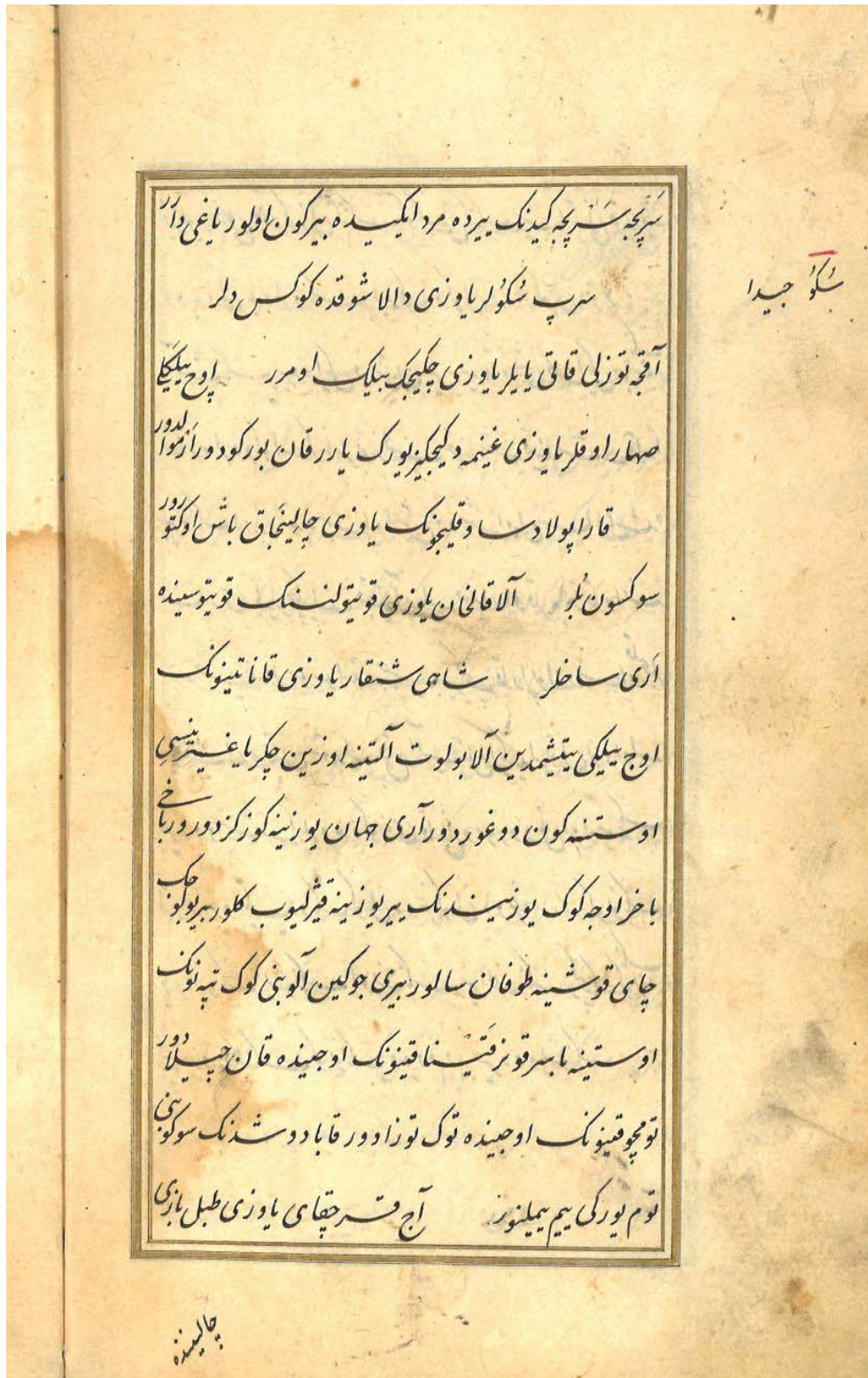

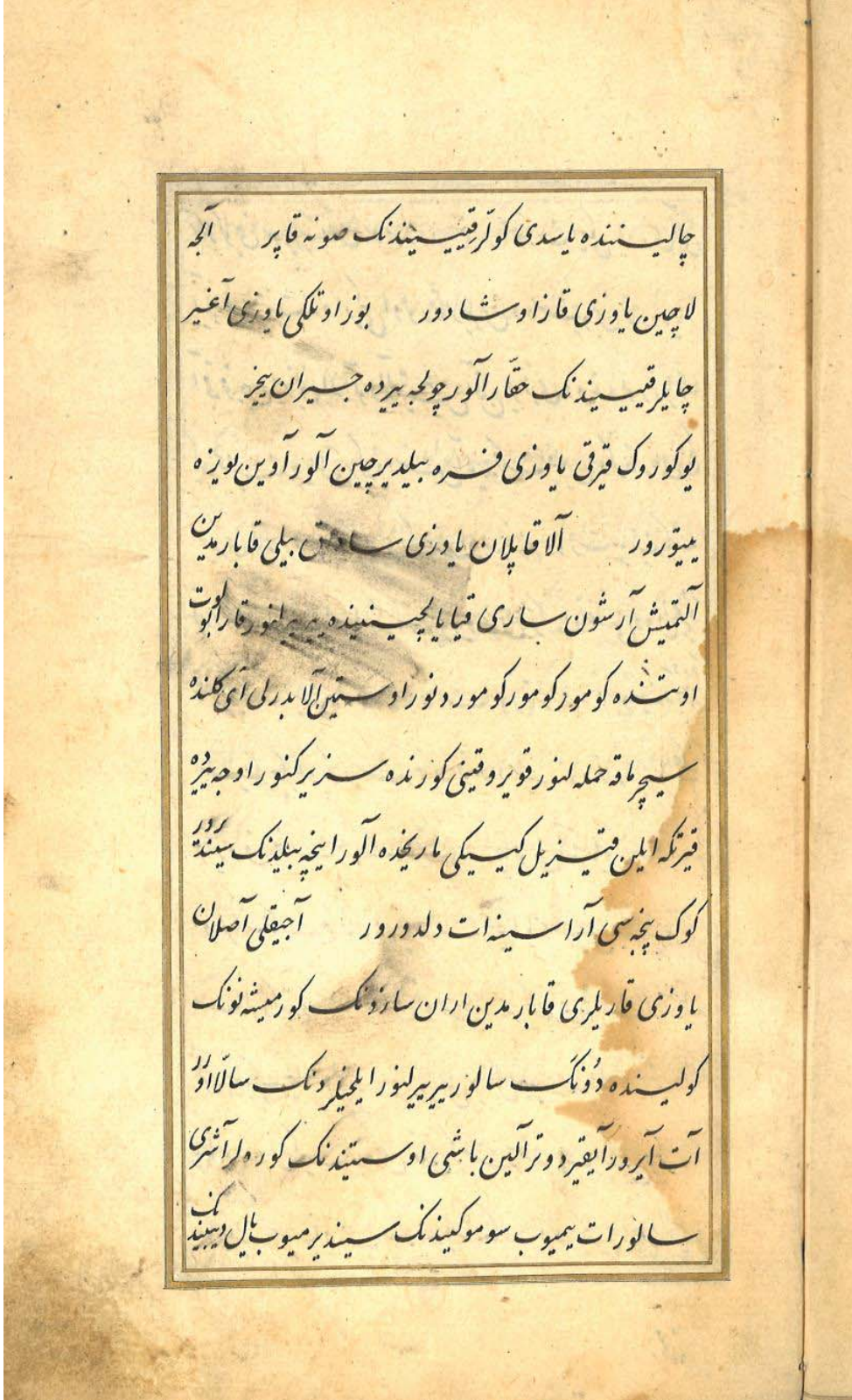

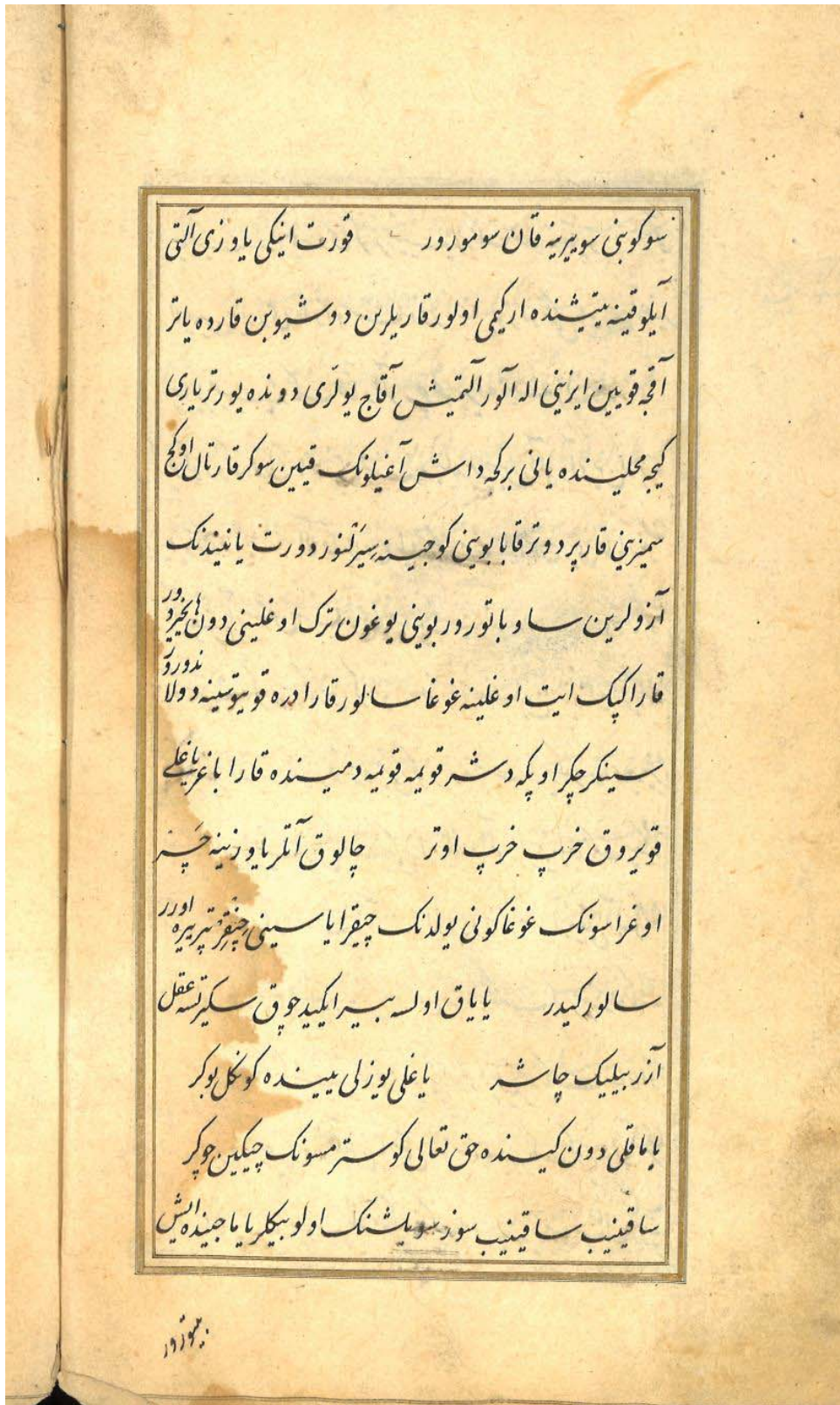

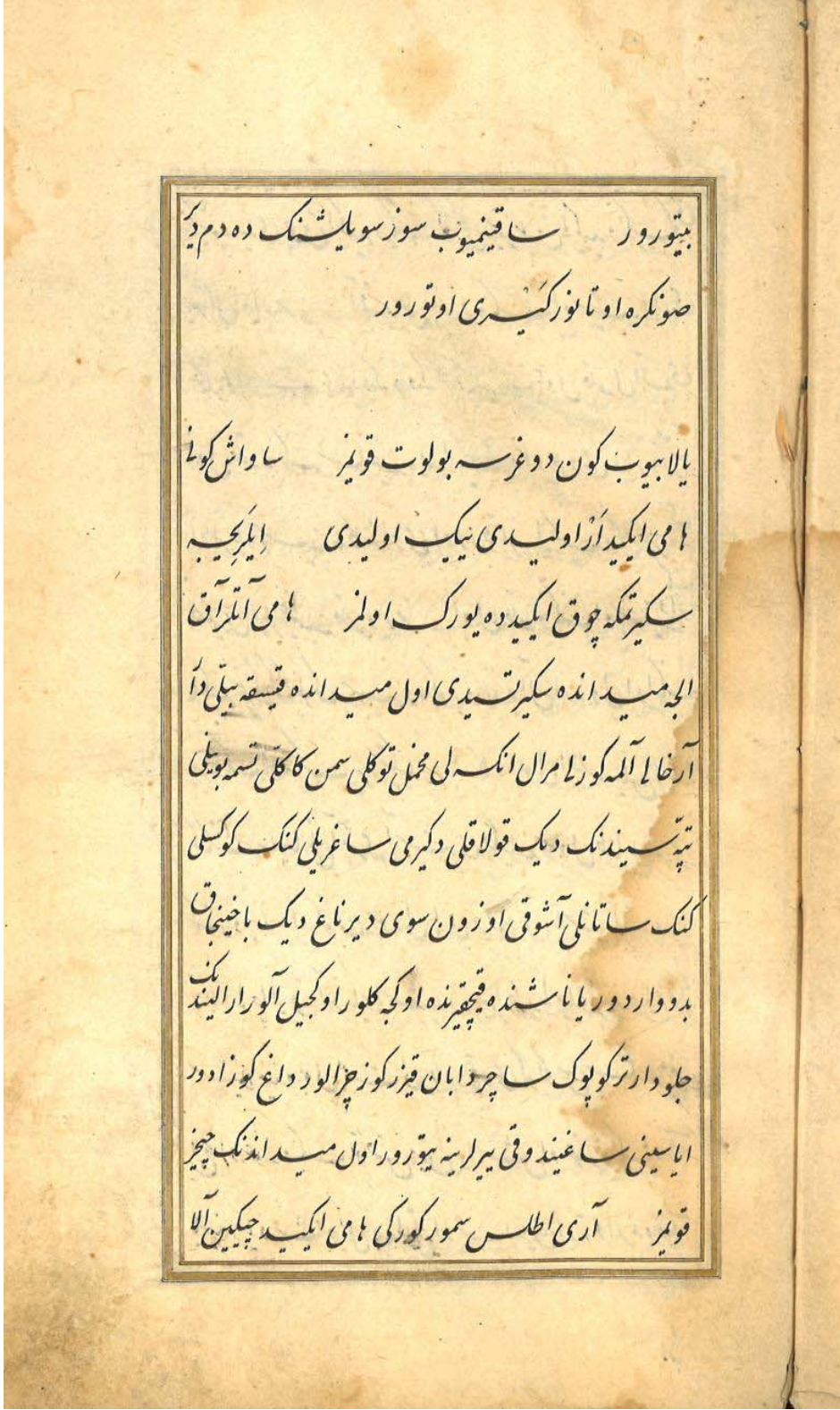

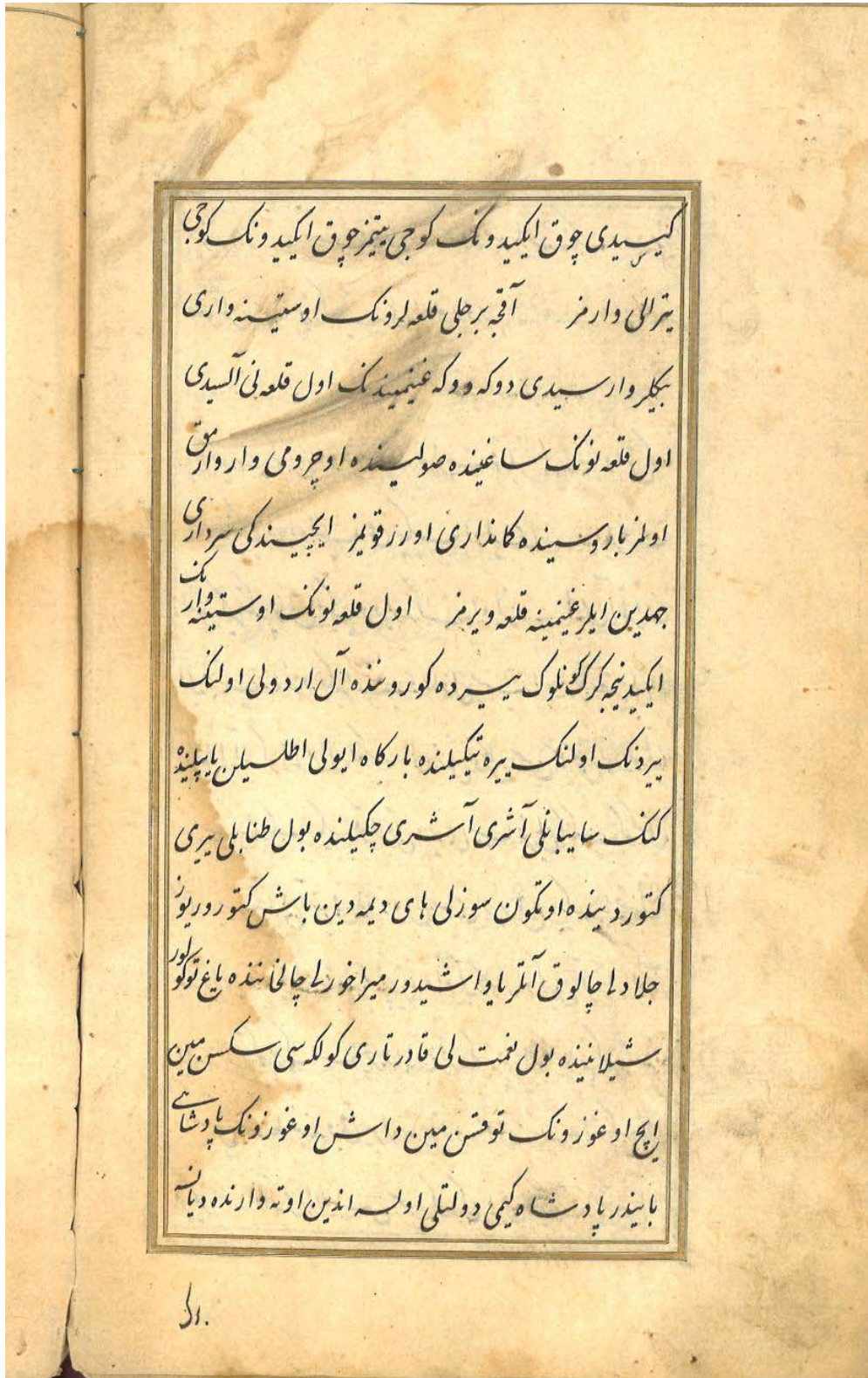

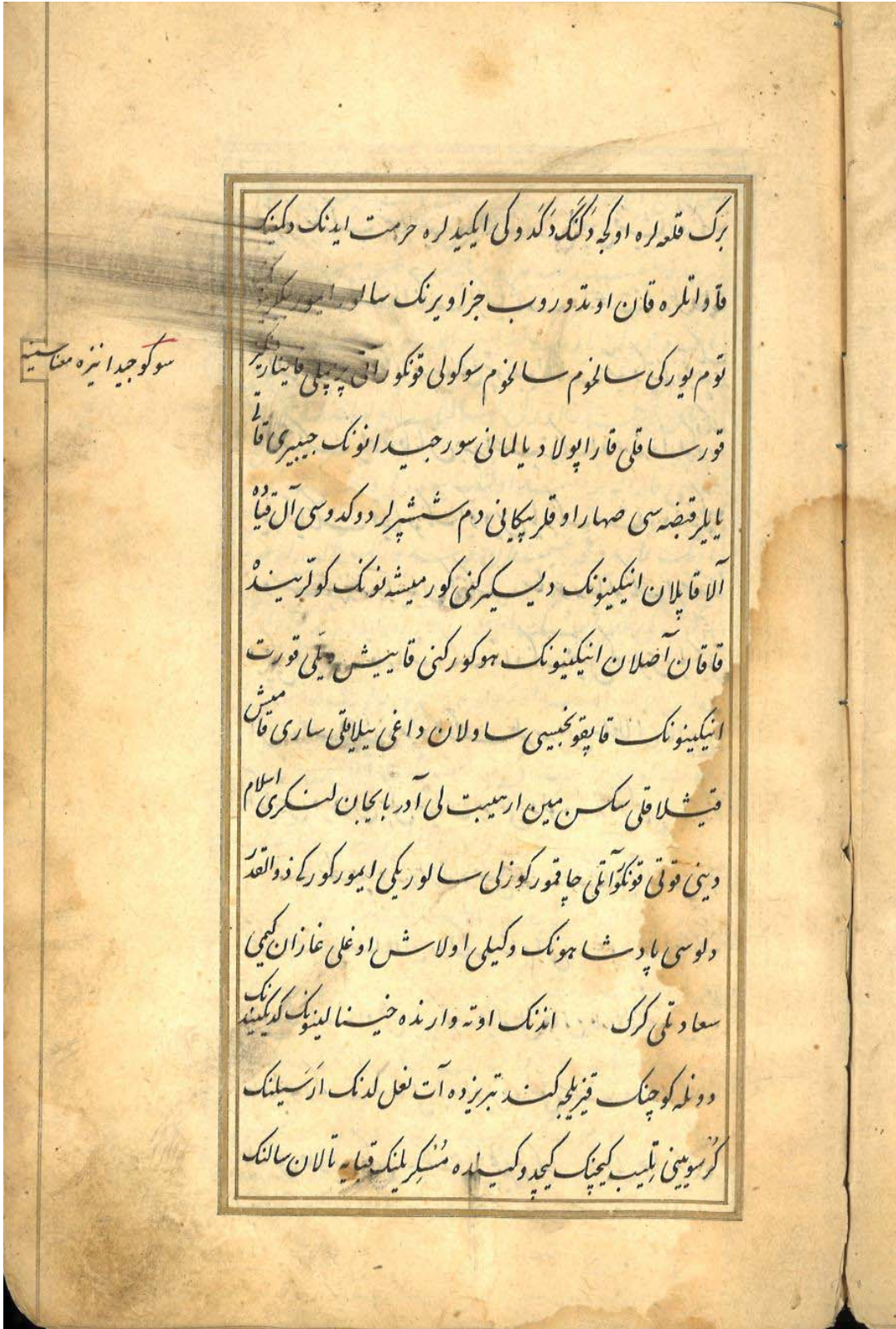

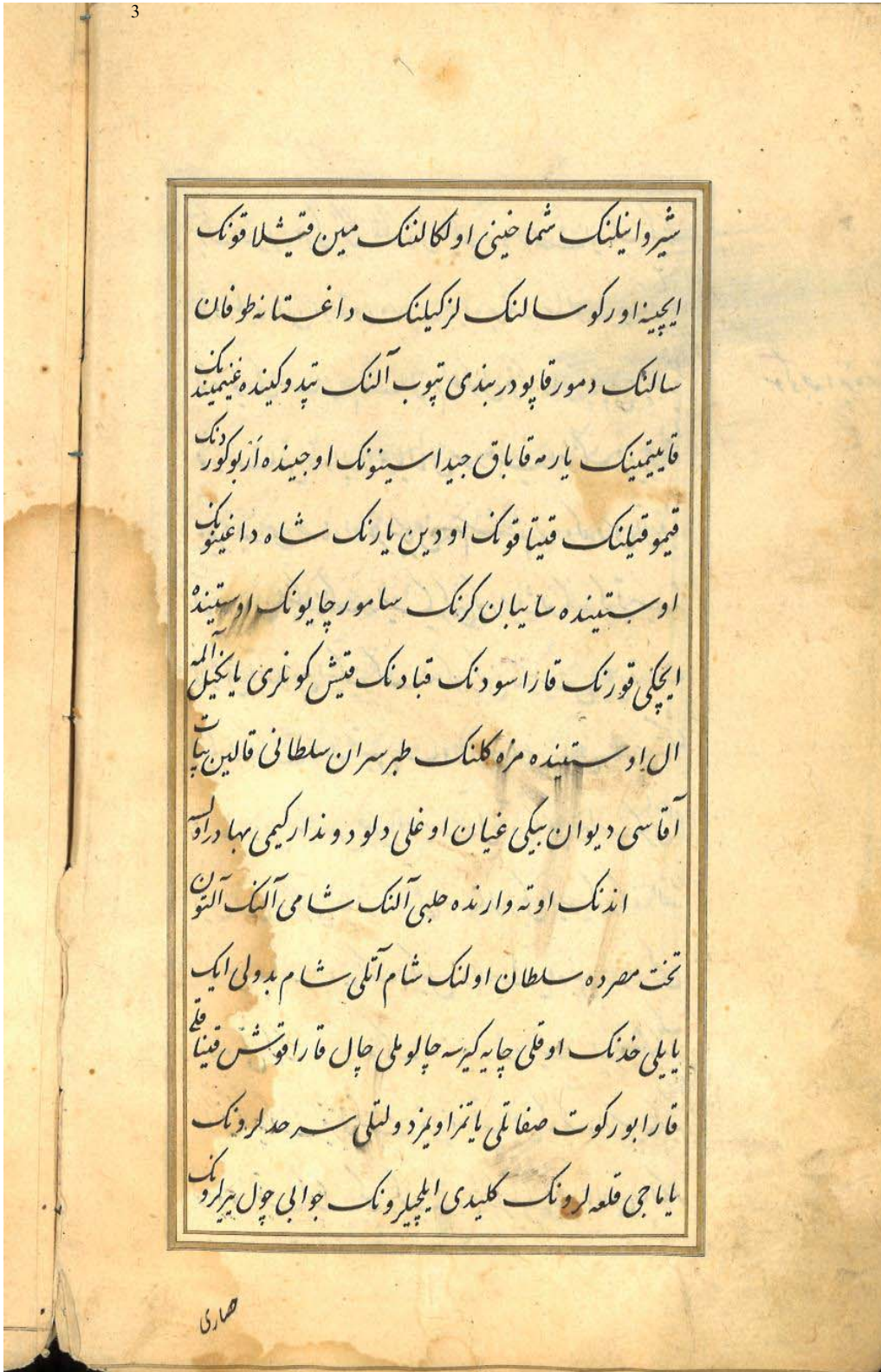

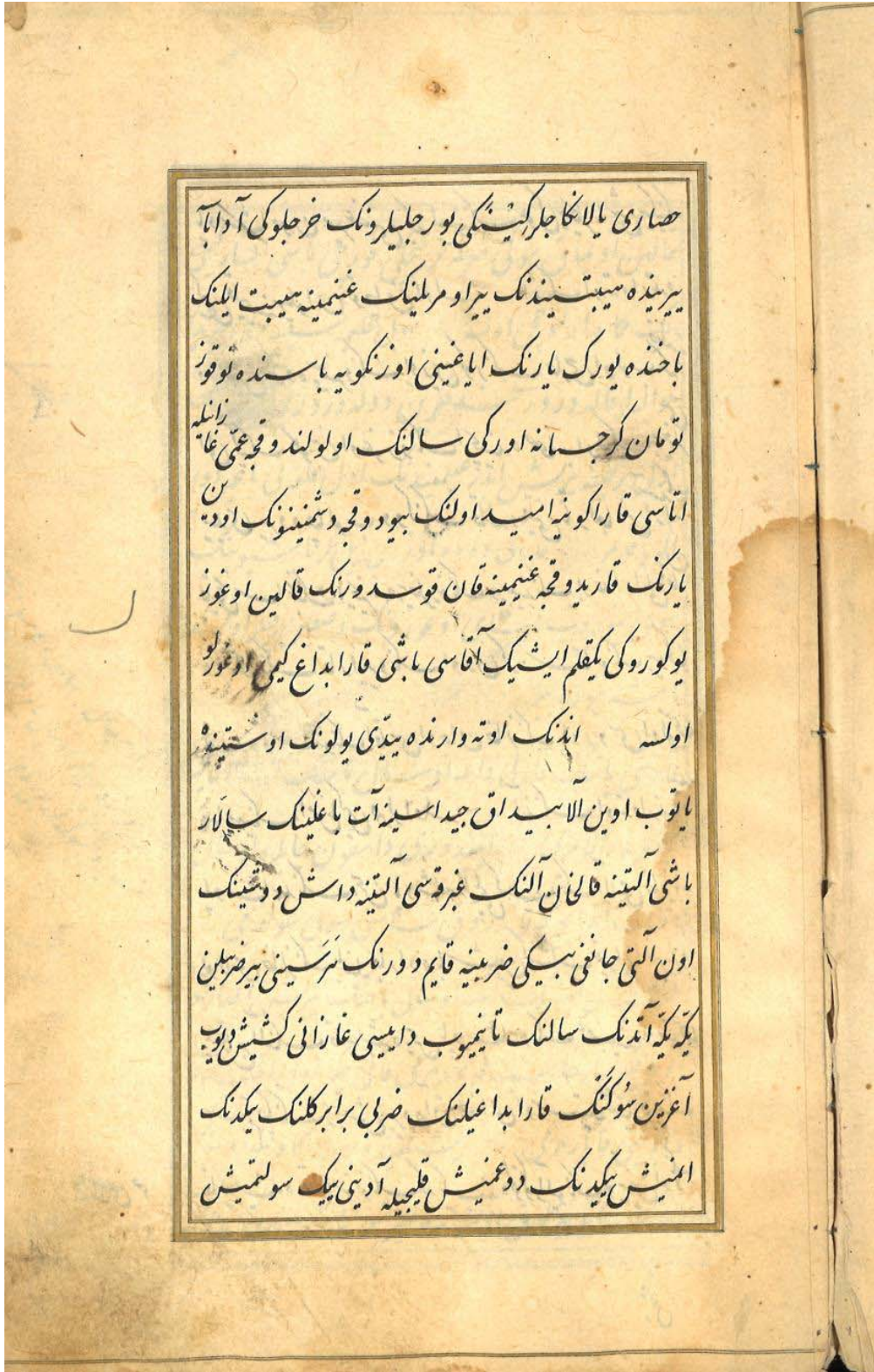

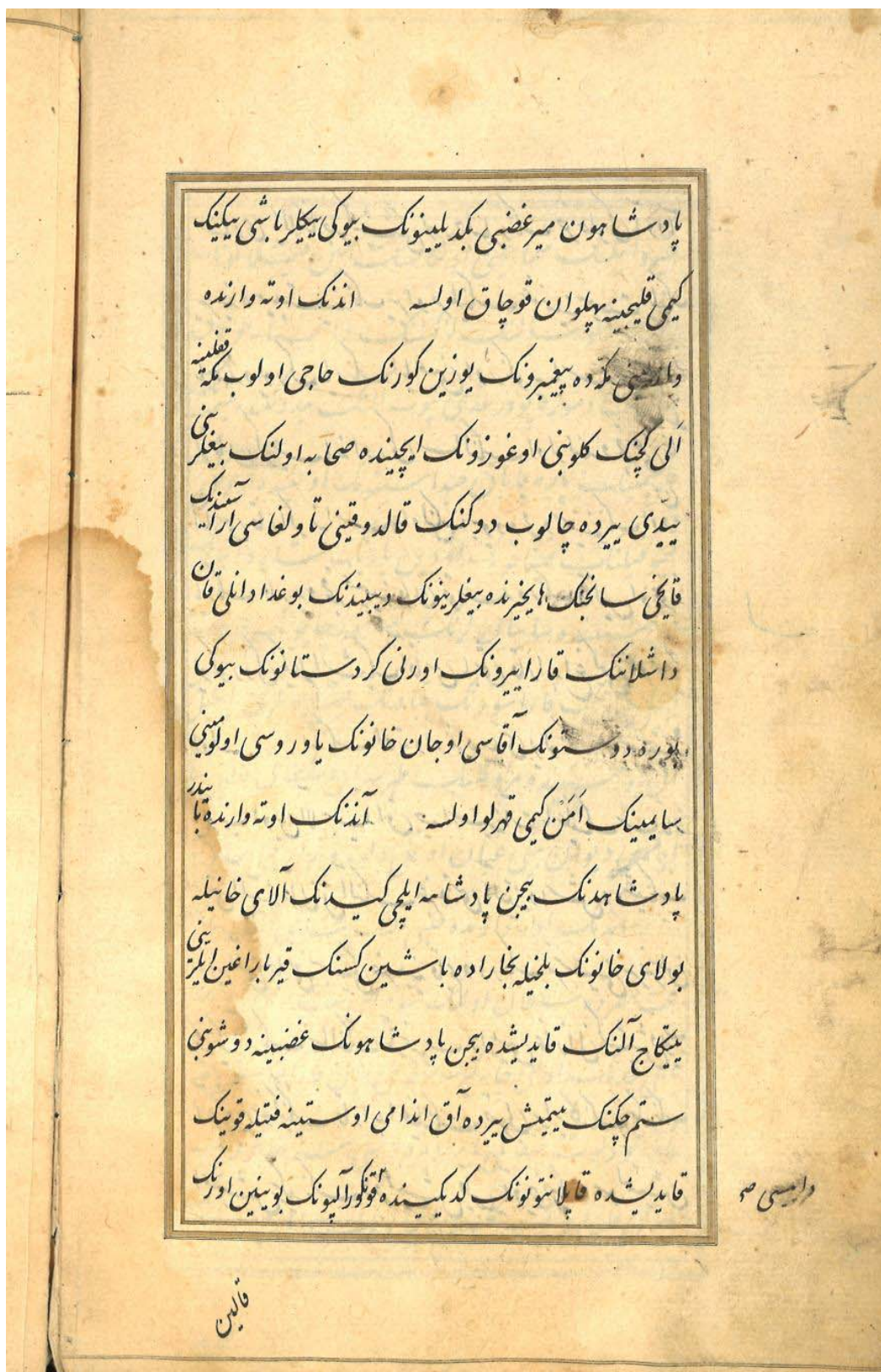

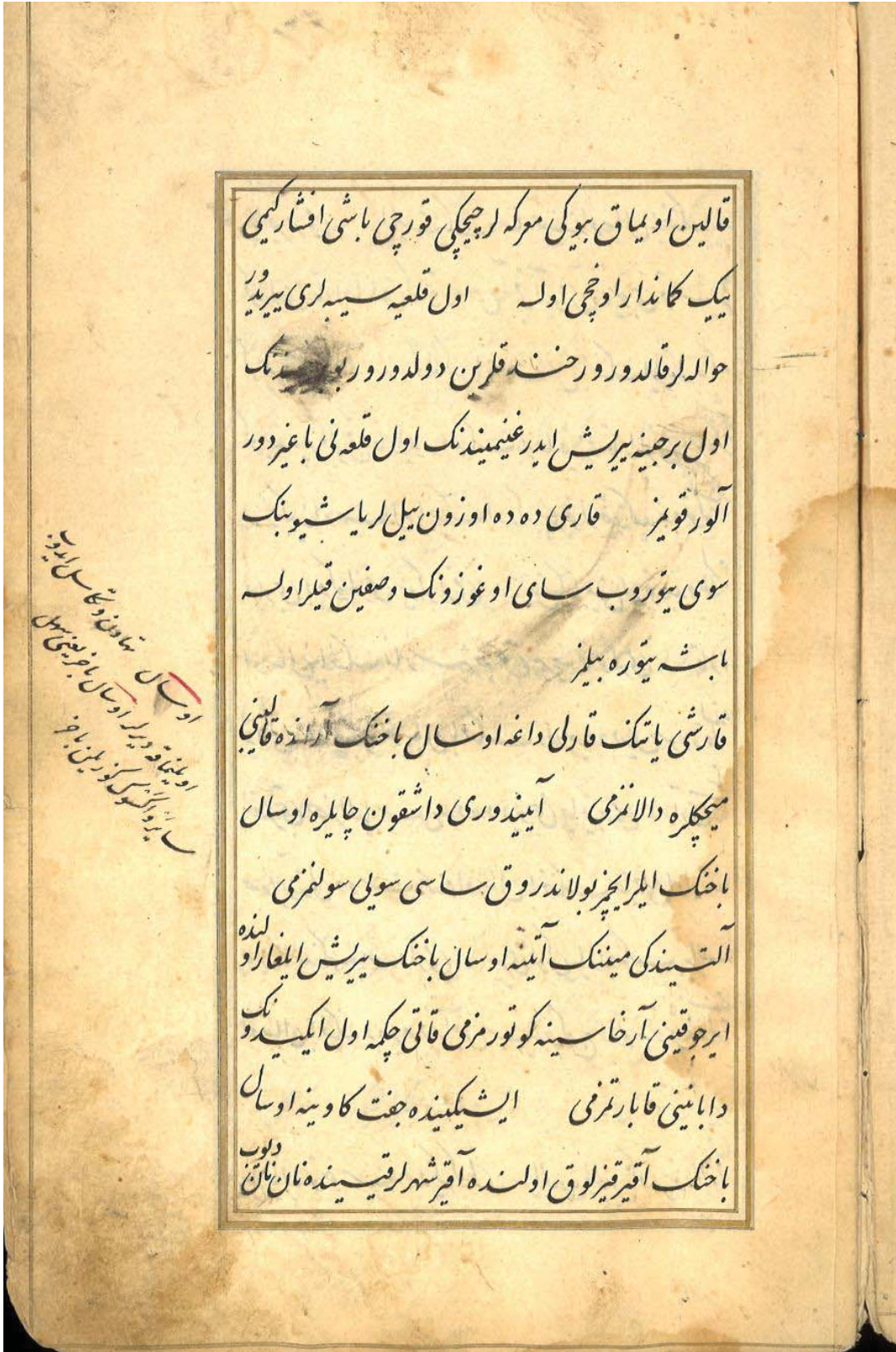

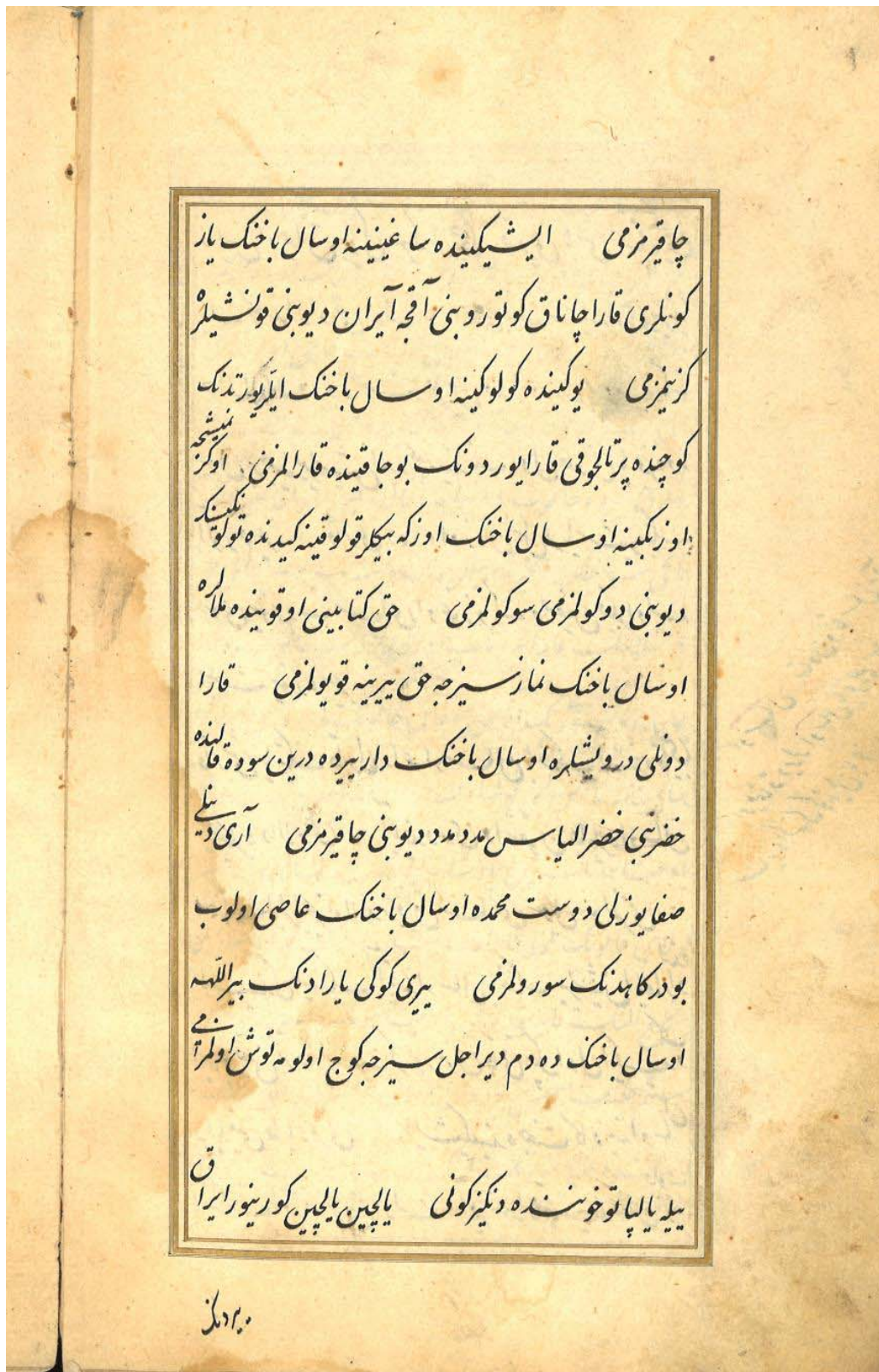

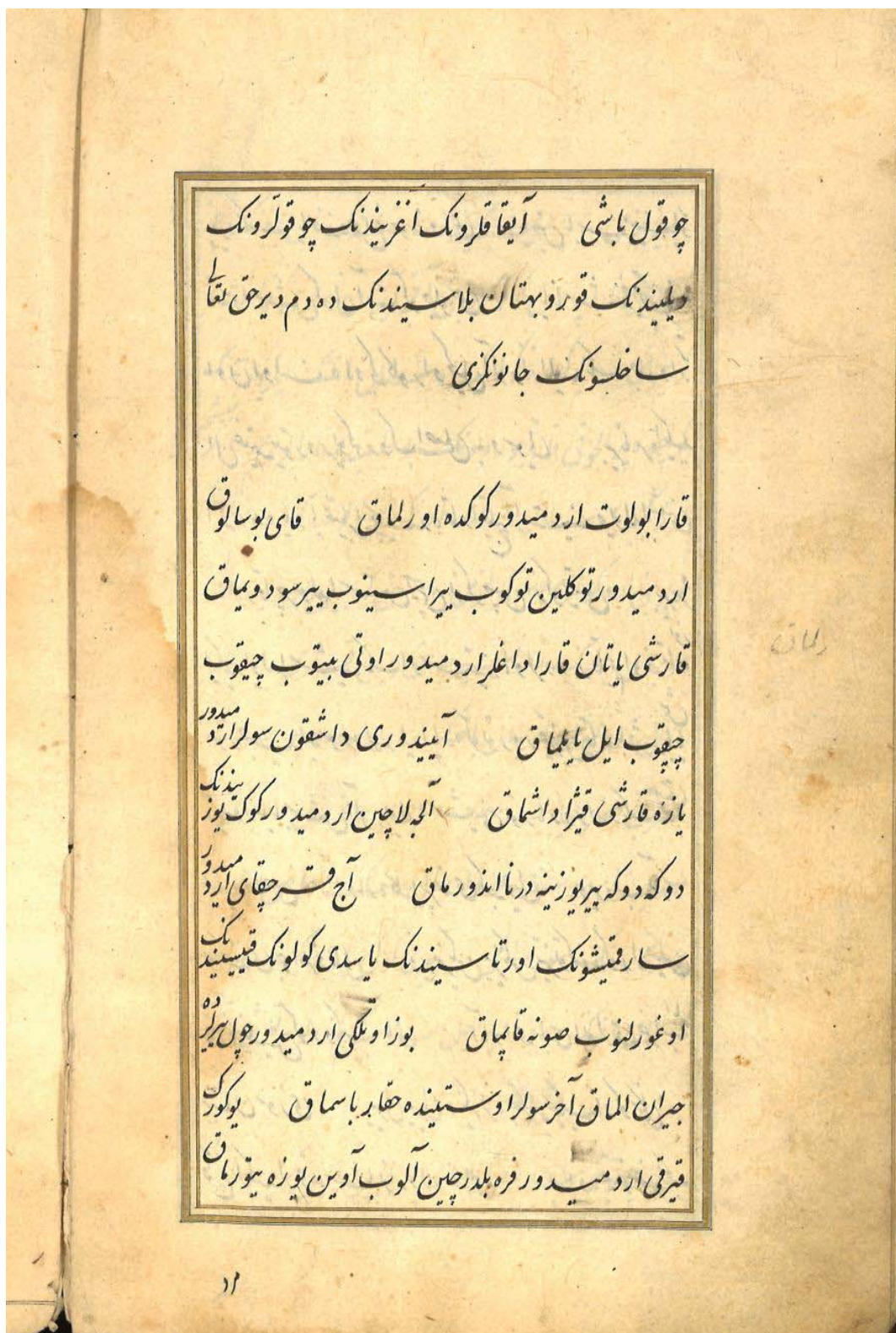

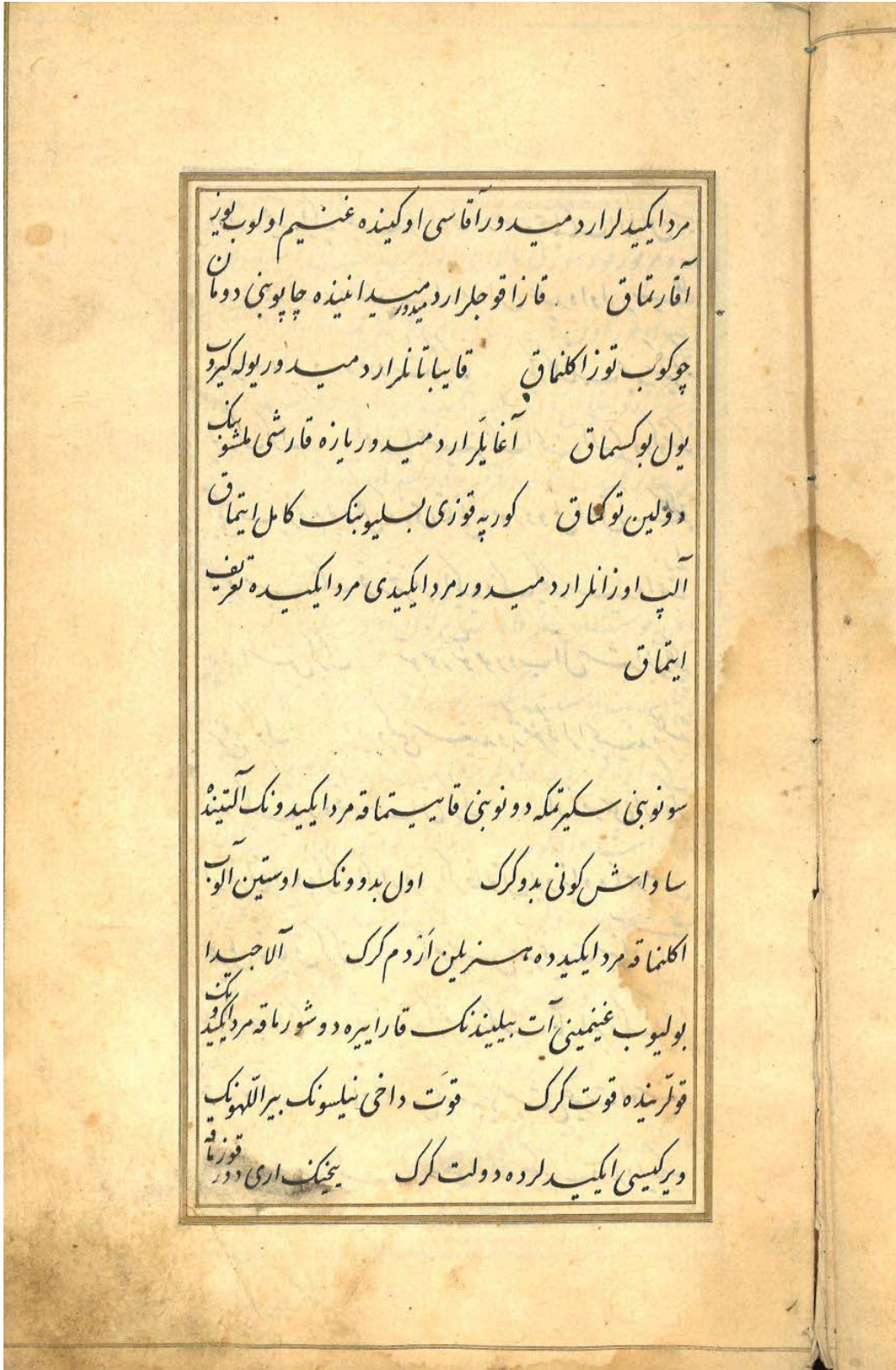

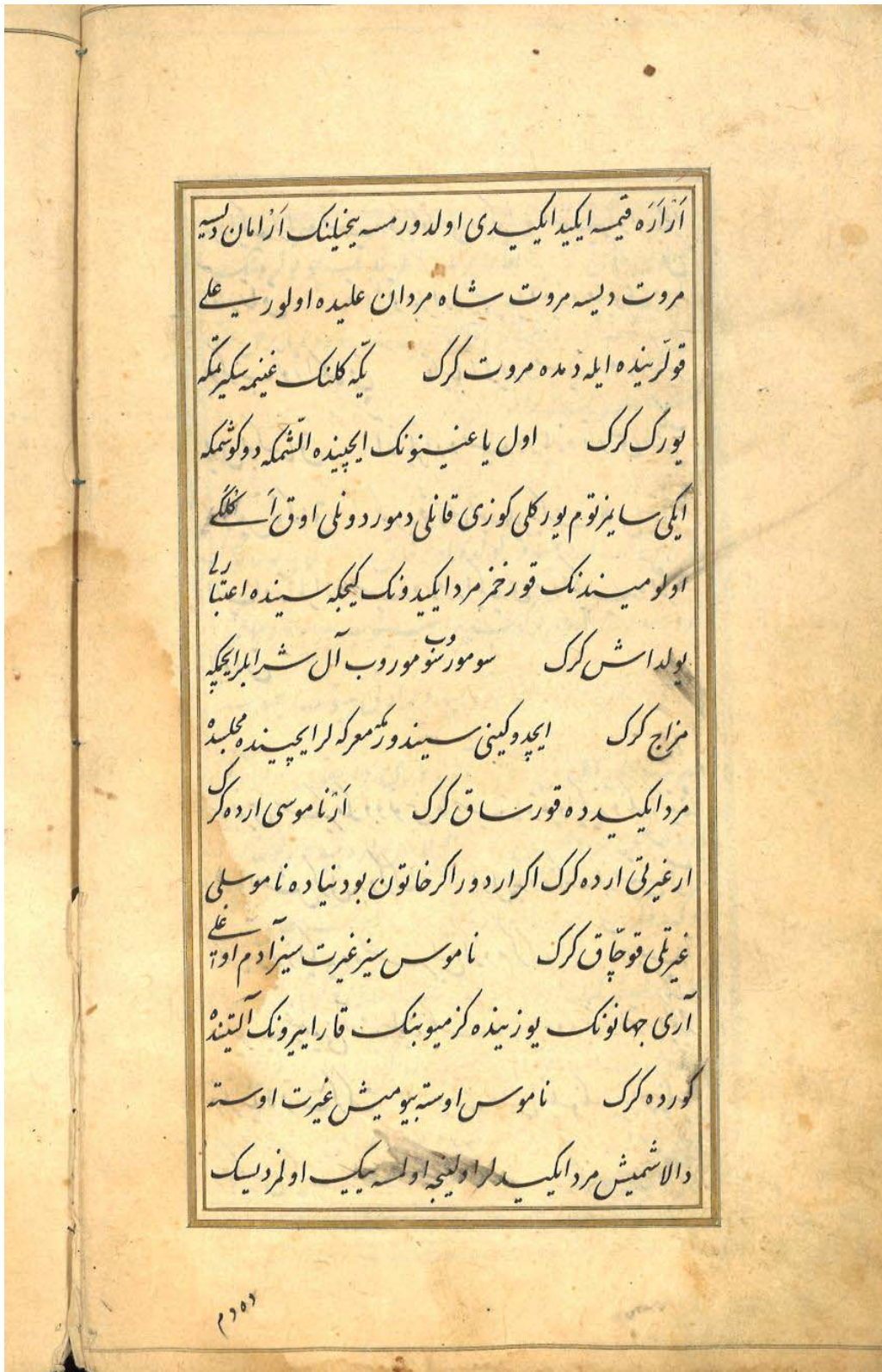
قالین اویماق بویکی موکه لرچچکی قورچی باشی افشارکیمی
یک کما نزار اوخچی اوله اول قلعه سیبه لری بیرید
حواله لر قالدور ورحند قلین دوله دور وری بویک
اول برجینه بیریش ایدر غنیمیندنک اول قلعه نی باغیر دور
آلور قویز قاری ده ده اوزون ییل لر یاشیوننگ
سوی سوروب ساسی اوغوزونک وصفین قیلر اوله
باشه سیوره بیلر
قارشی یاتنک قاری داغده اوسال باخنک آرنده قانی
میچکله دالانمزی آیندوری داشقون چایله اوسال
باخنک ایلر ایچر بولاندروق ساسی سوی سولنمزی
آلتیندی مینک آینه اوسال باخنک بیریش ایفارا اوله
ایرچوقینی آرخاسینه کورتورمزی قاتی چکه اول ایکیدونک
دبابینی قابارتمزی ایشیکینه جفت کاوینه اوسال
باخنک آقیر قیلوق اولنده آقیر شهر لر قیسینه نان نان

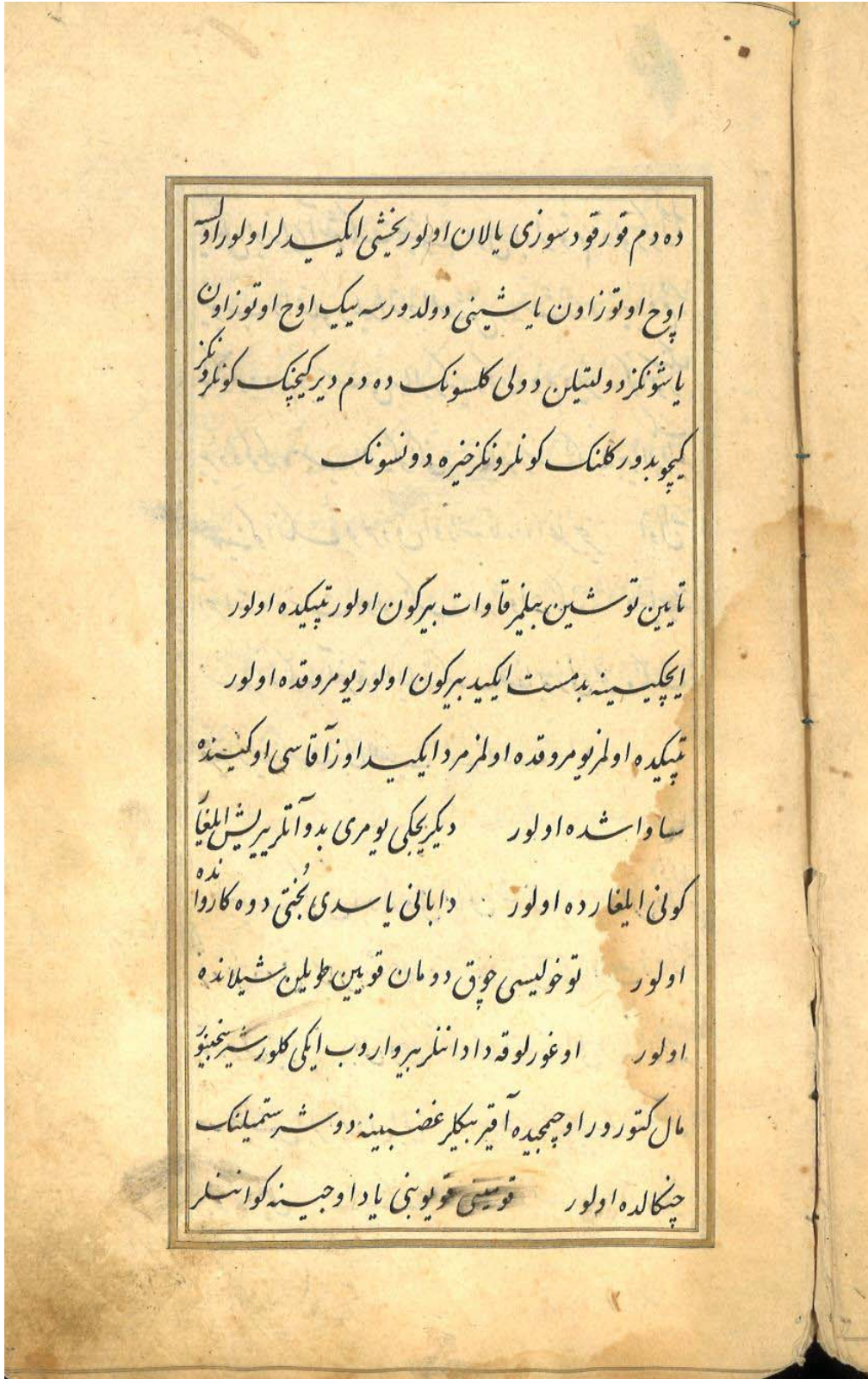
اوسال نهادن کمال ایوب
اولینا قوریر اوسال باغیر سیل
سایر کسکی کوزین باغ

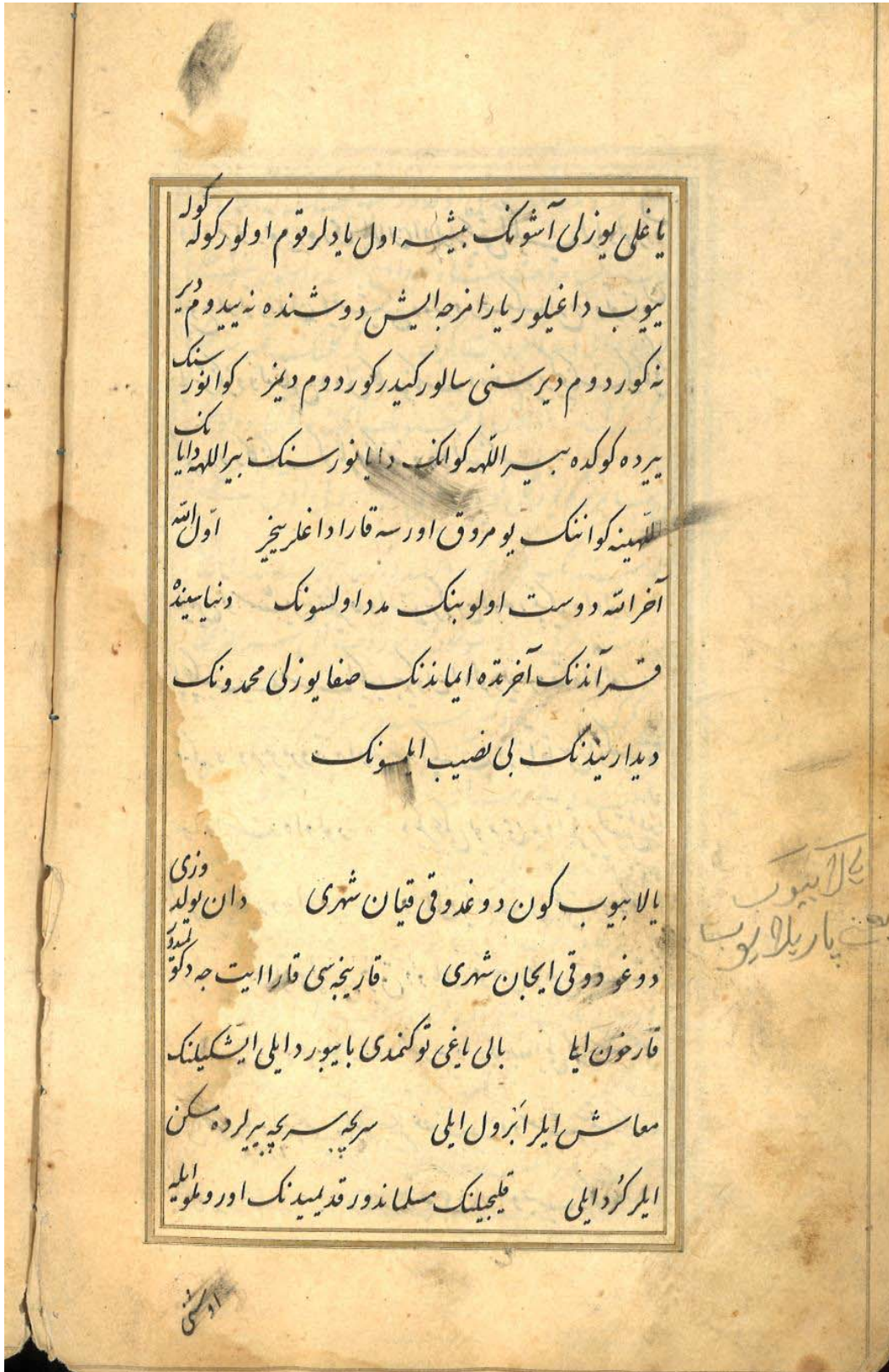

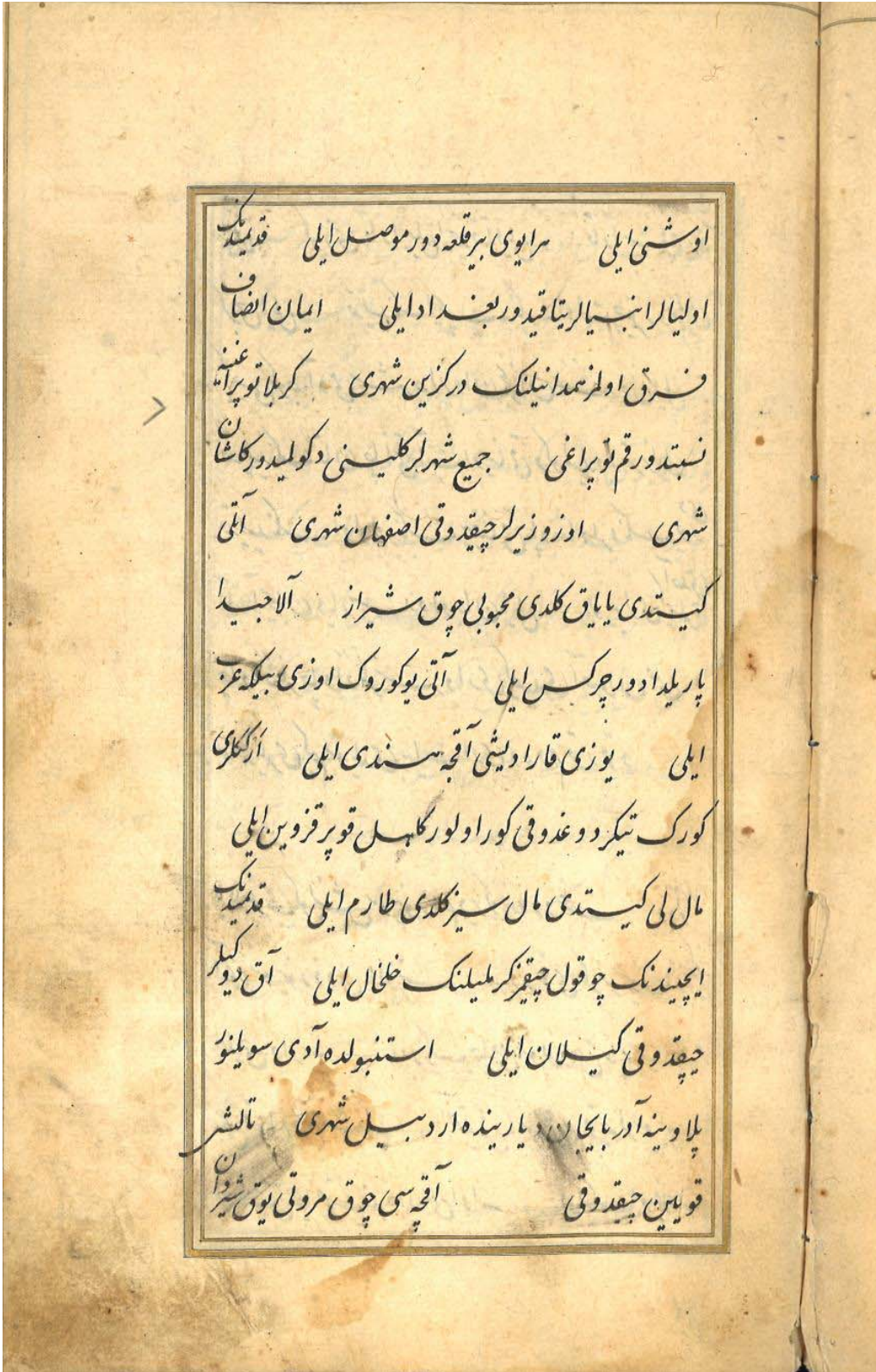

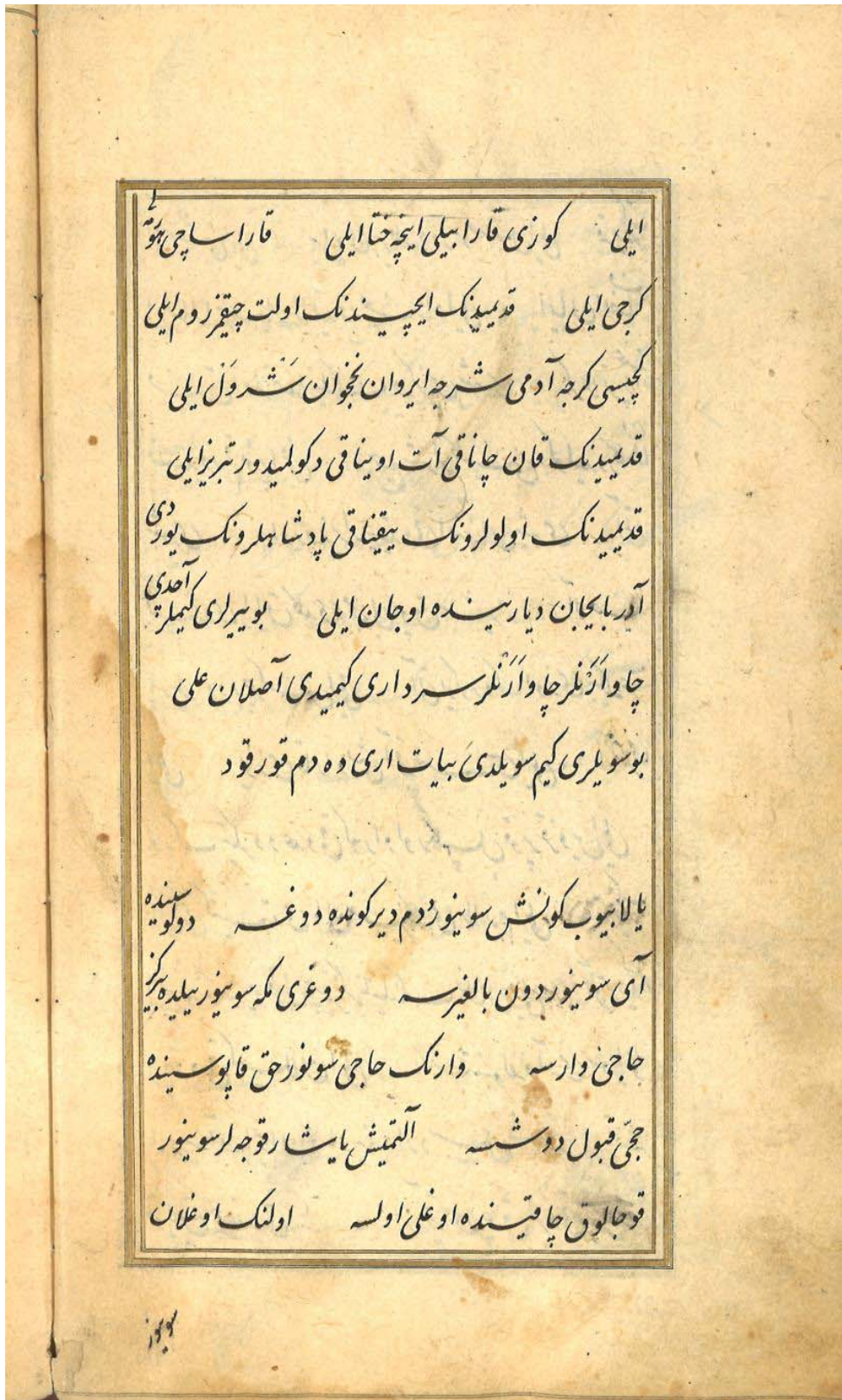

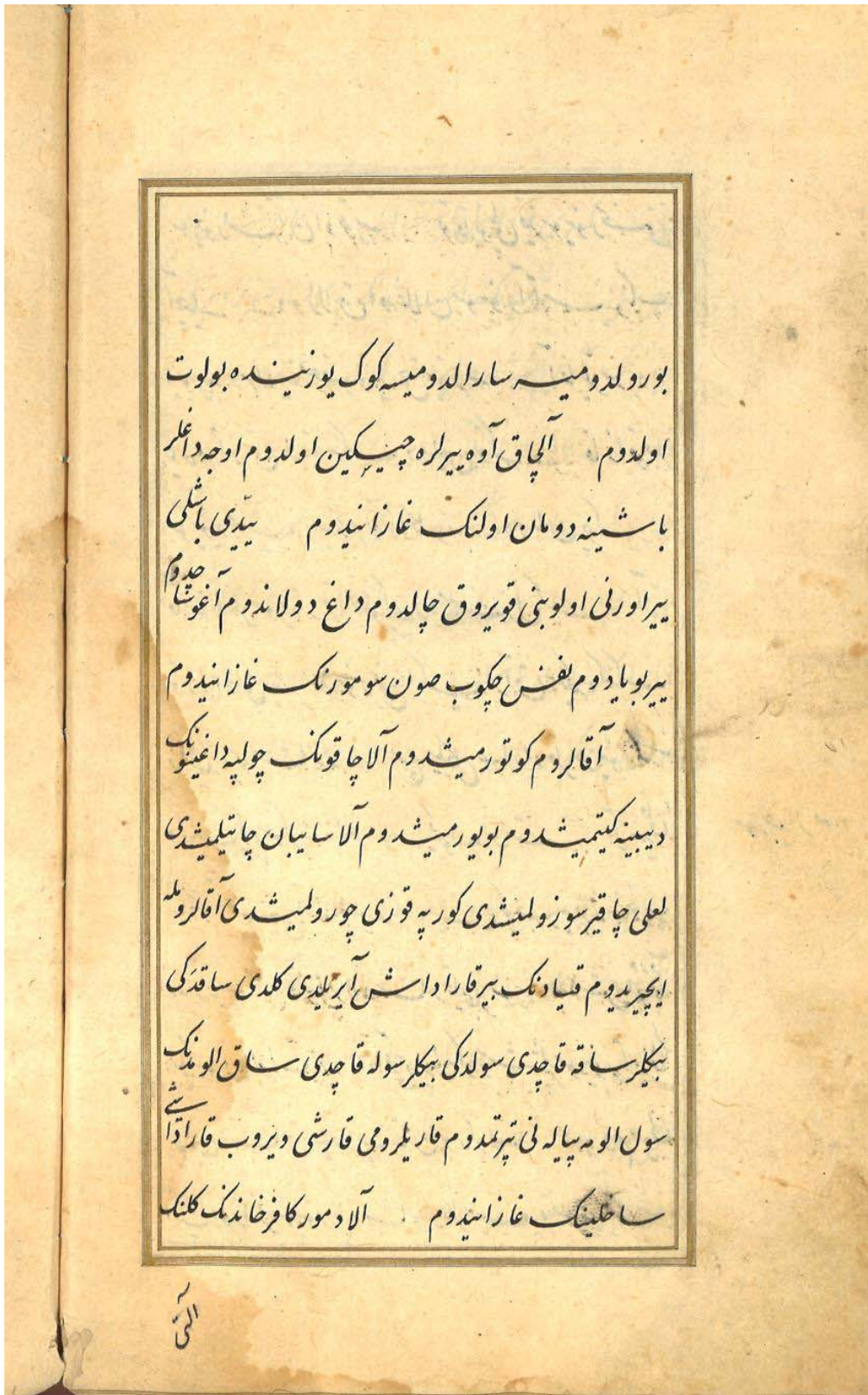

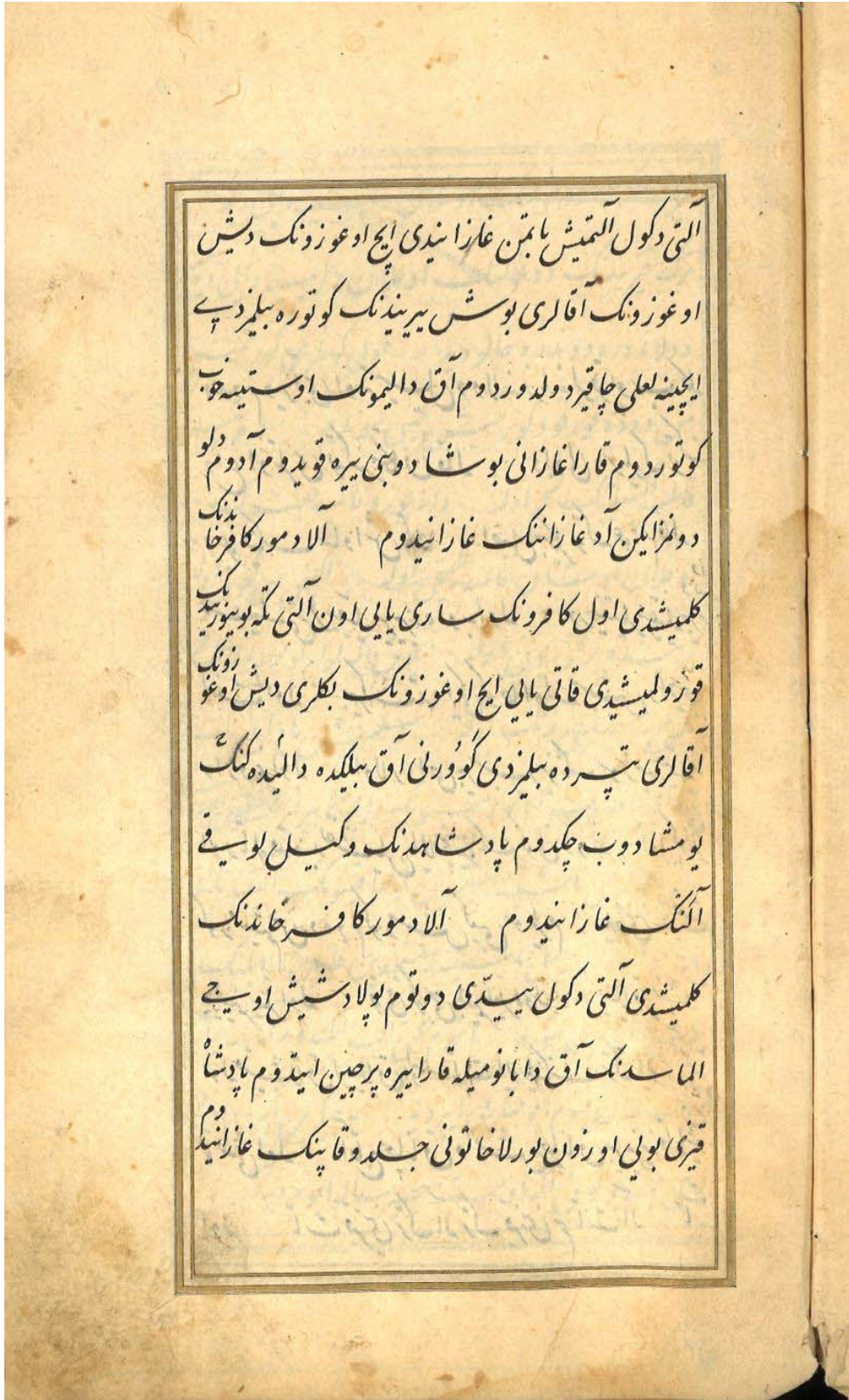

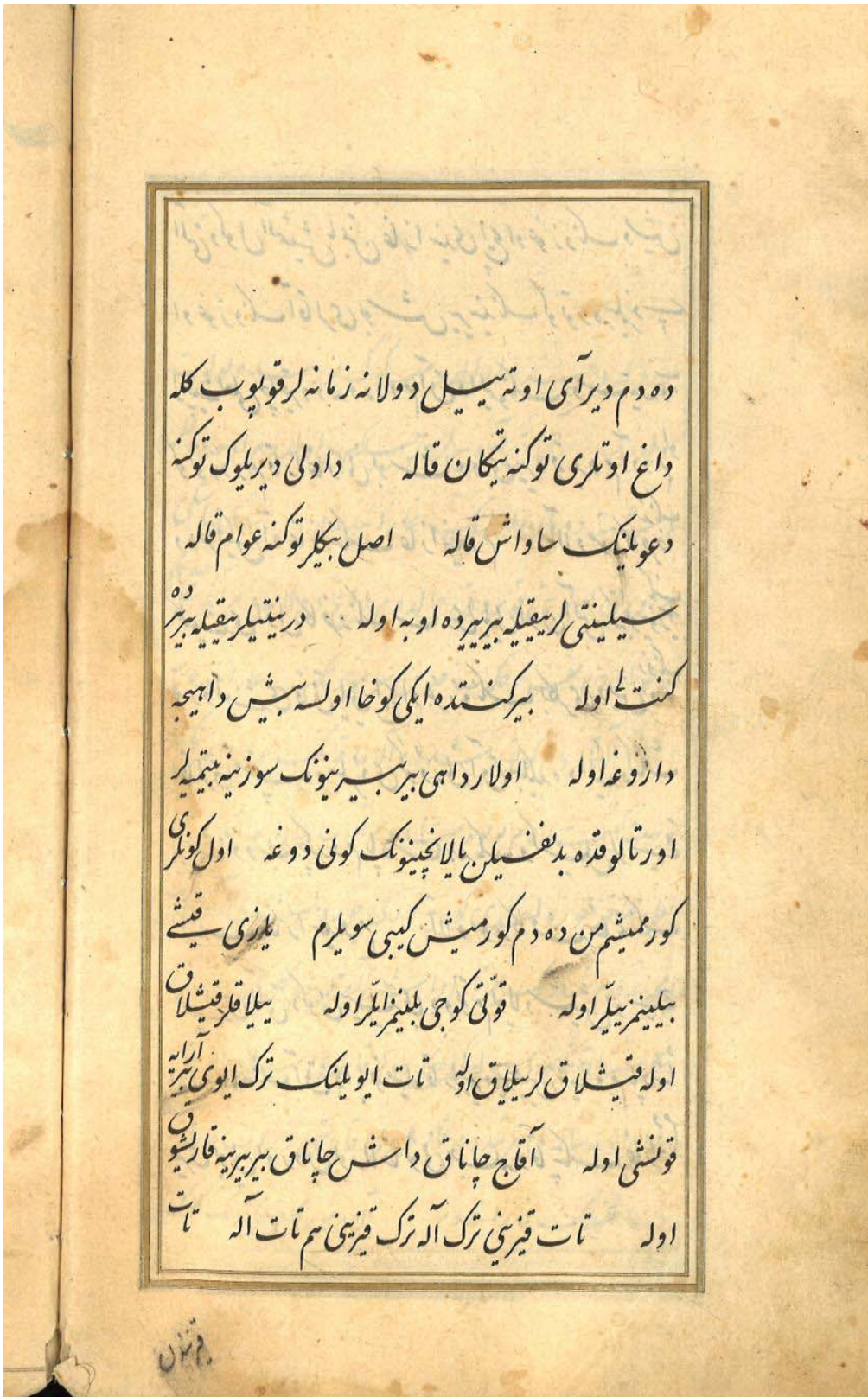
سویورت آن اوقسه تو قابوللی قیر سویورت بختی
آچلیسه دورلاق اوغلان سویورت آتاسینونک
ایویزه مرادینه مقصودینه حق یورسه آغایلو سویورت
یازه قارشی مله شونک دولین توکسه قازا تو جلر
سویور مید اینده توزا کلنوب دو مان چوک
قایا تانلر سویورت قرائقلو کیمده منزل کسه آق
توزلی قاتی یایلر سویورت قوج ایک دلراق بیلکده کنک
دالیده یومشاته اوچ بیلکلی صهارا دقلر سویورت شمشینه
دکک کیم سوکوب باغردلوب کچوب اوتسه آلابیدی
سویورت غنیمی آت بیلیندنک ایلیب بوکوب ییر یوزینه خوب
اندورسه قارا پولاد ساوقلیبلر سویورت باش اوچ
سوکسون بولسه آلتی پرلی کور شتیر سویورت تاوغا
یخونبی قباق یاروب قان بور کوتسه ده دم سوی
آپ اوزانلر سویورت پادشاه لر نظرسینه سویورت

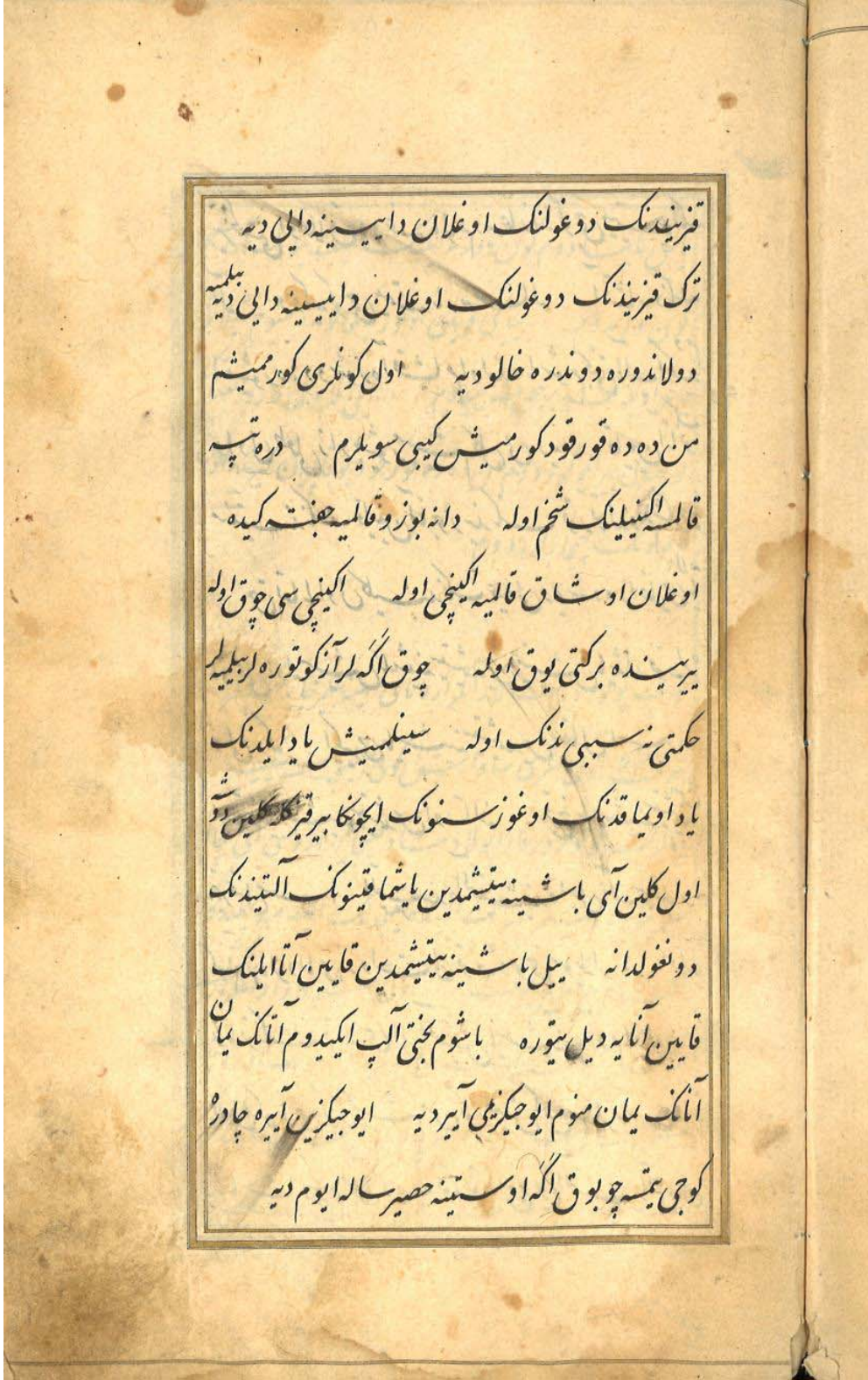
سورجیدار ص

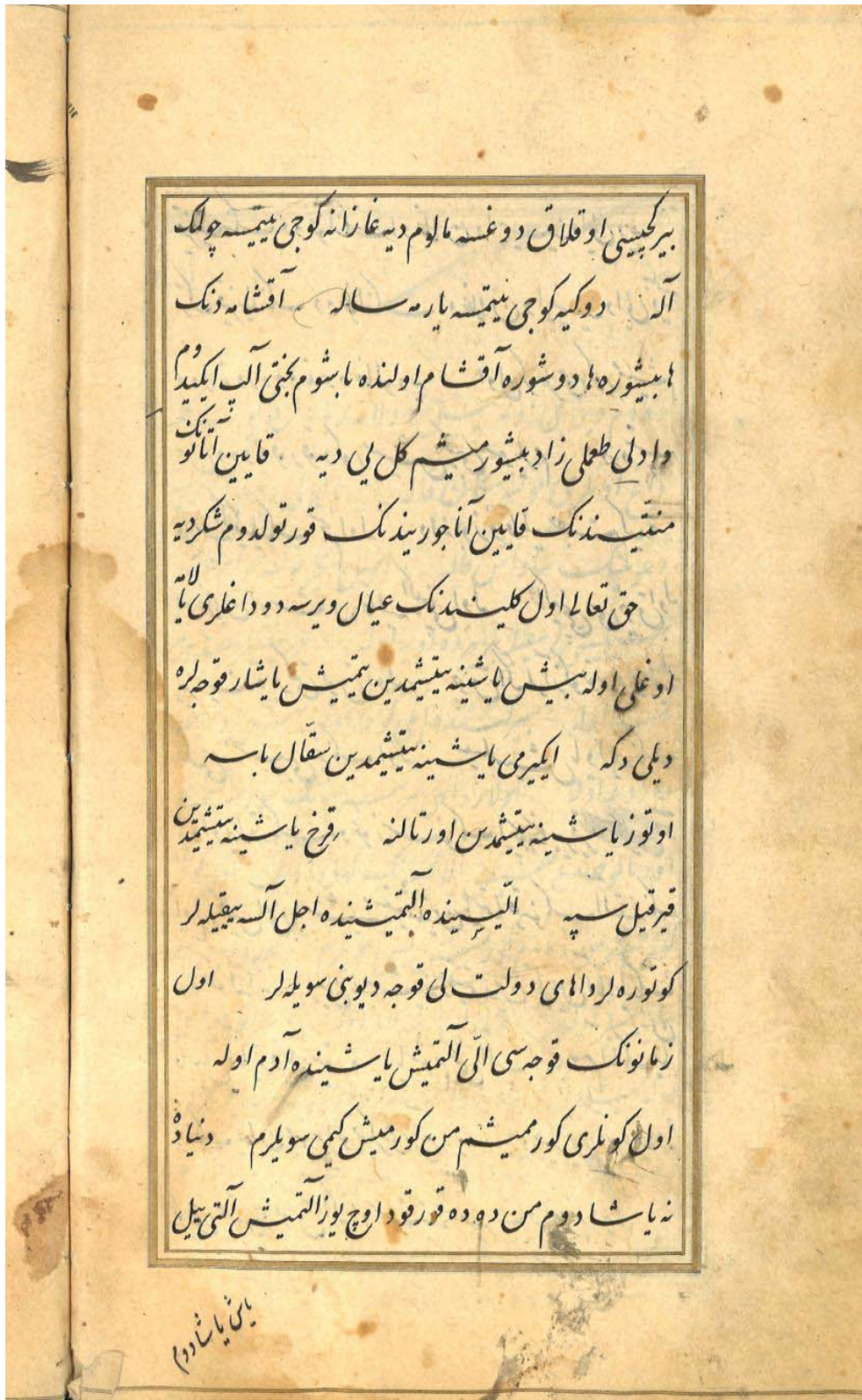

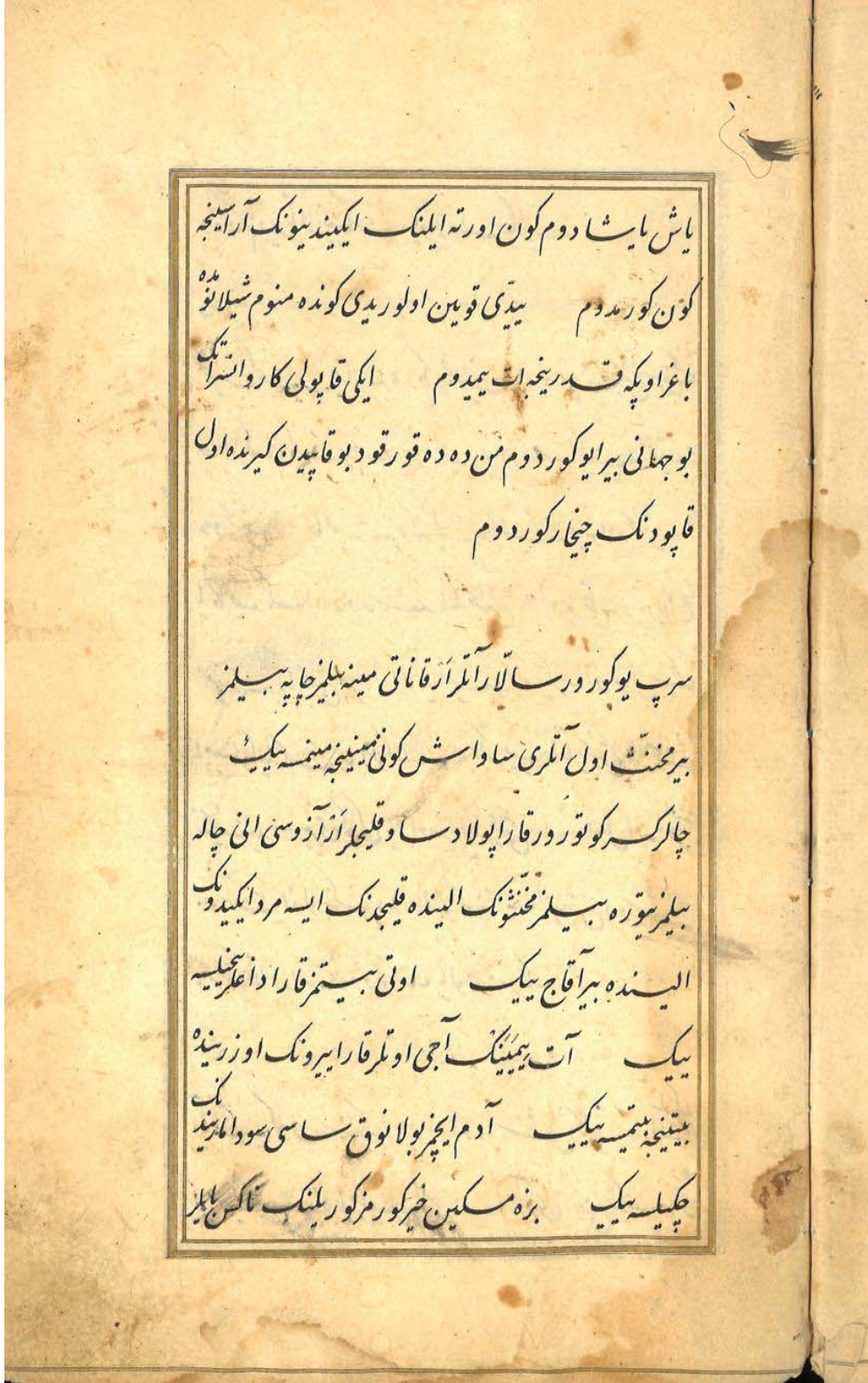

آلتی دکول آلتیش بائمن غازانیدی ایچ اوغوزونک دیش
اوغوزونک آقاری بوشس بیریندنک کورتوره بلیزدی
ایچینه لعلی چاقیردولده وردوم آق دالمونک اوستینه جو
کورتوردوم قاراغازانی بوشا دوینی پیره قویدوم آدوم
دوغراکین آدغازاننک غازانیدوم آلامورکافرخان
کلیشدی اول کافرونک ساری یایی اون آلتی کتک بویونید
قوزولیشیدی قاتی یایی ایچ اوغوزونک بکری دیش اوغوزونک
آقاری سپرده بلیزدی کورونی آق بلیکده دالیده لنگ
یوشا دو بچکدوم پادشاهدنک وکیل بویفی
اننگ غازانیدوم آلامورکافرخاننک
کلیشدی آلتی دکول سیدی دو قوم پولادشیش اویج
المانک آق دابانومیلد قاراییره پرچین ایدوم پادشاه
قیزی بوی اوزون بورلا خاتونی جلد و قانک غازانید

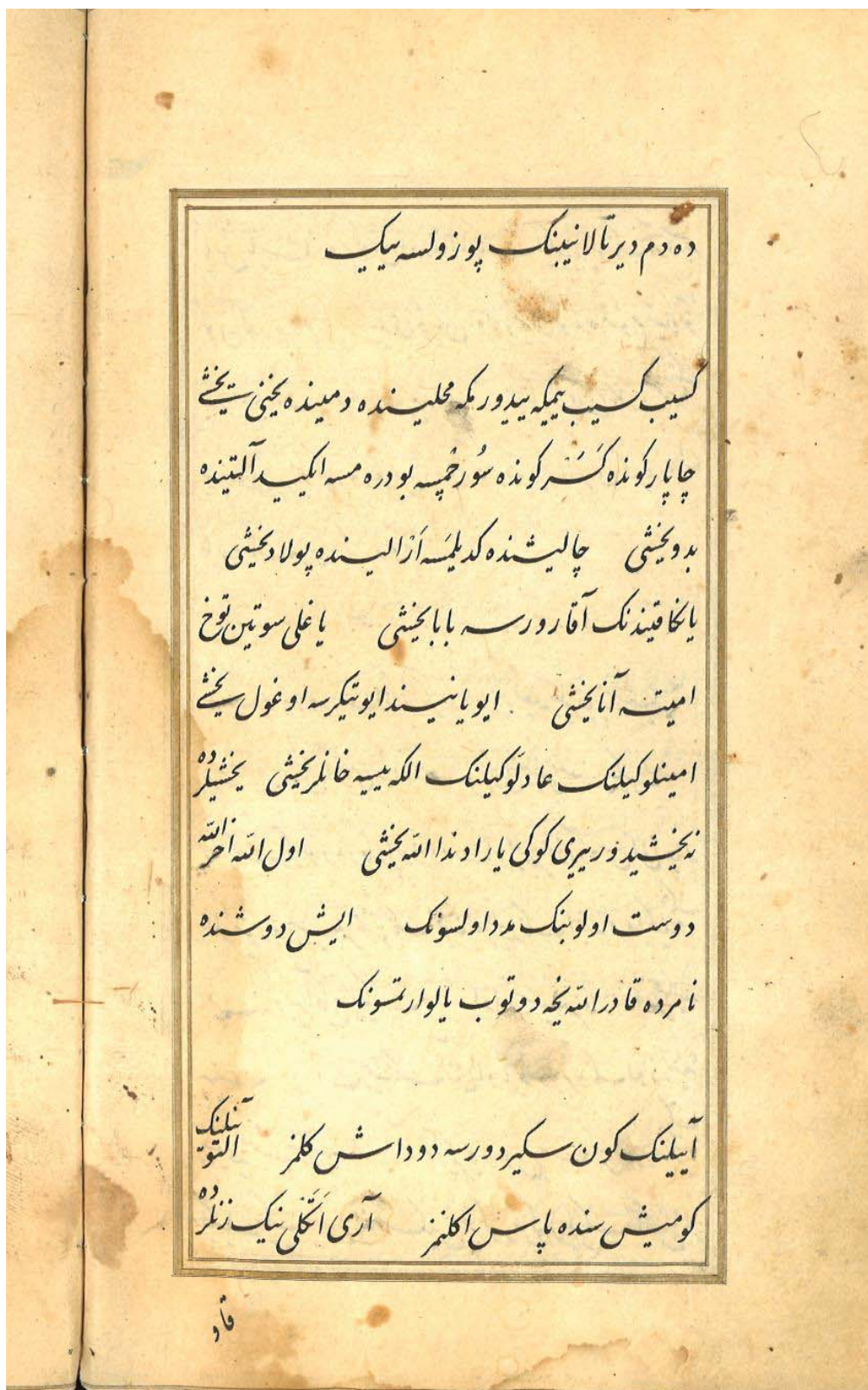

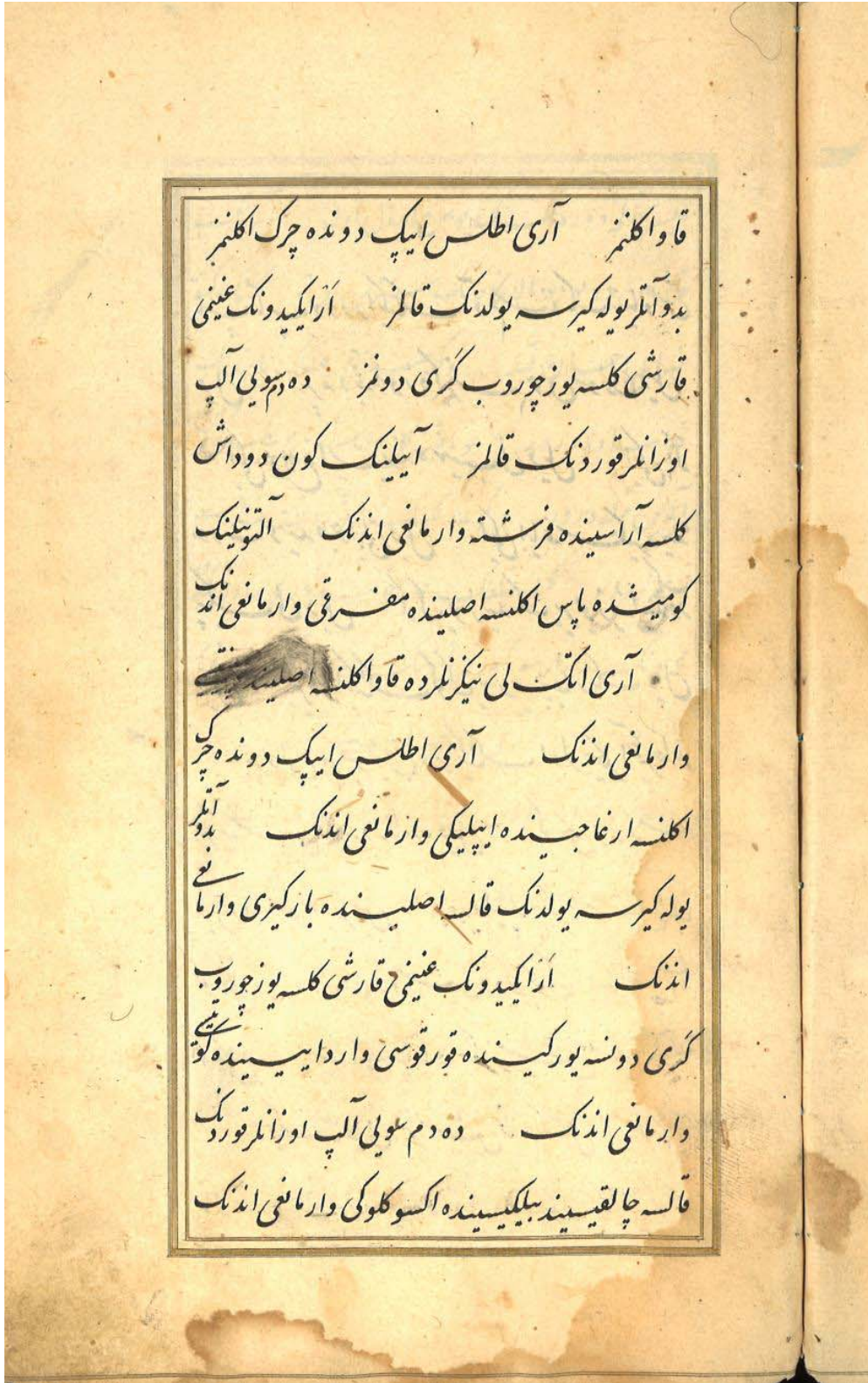

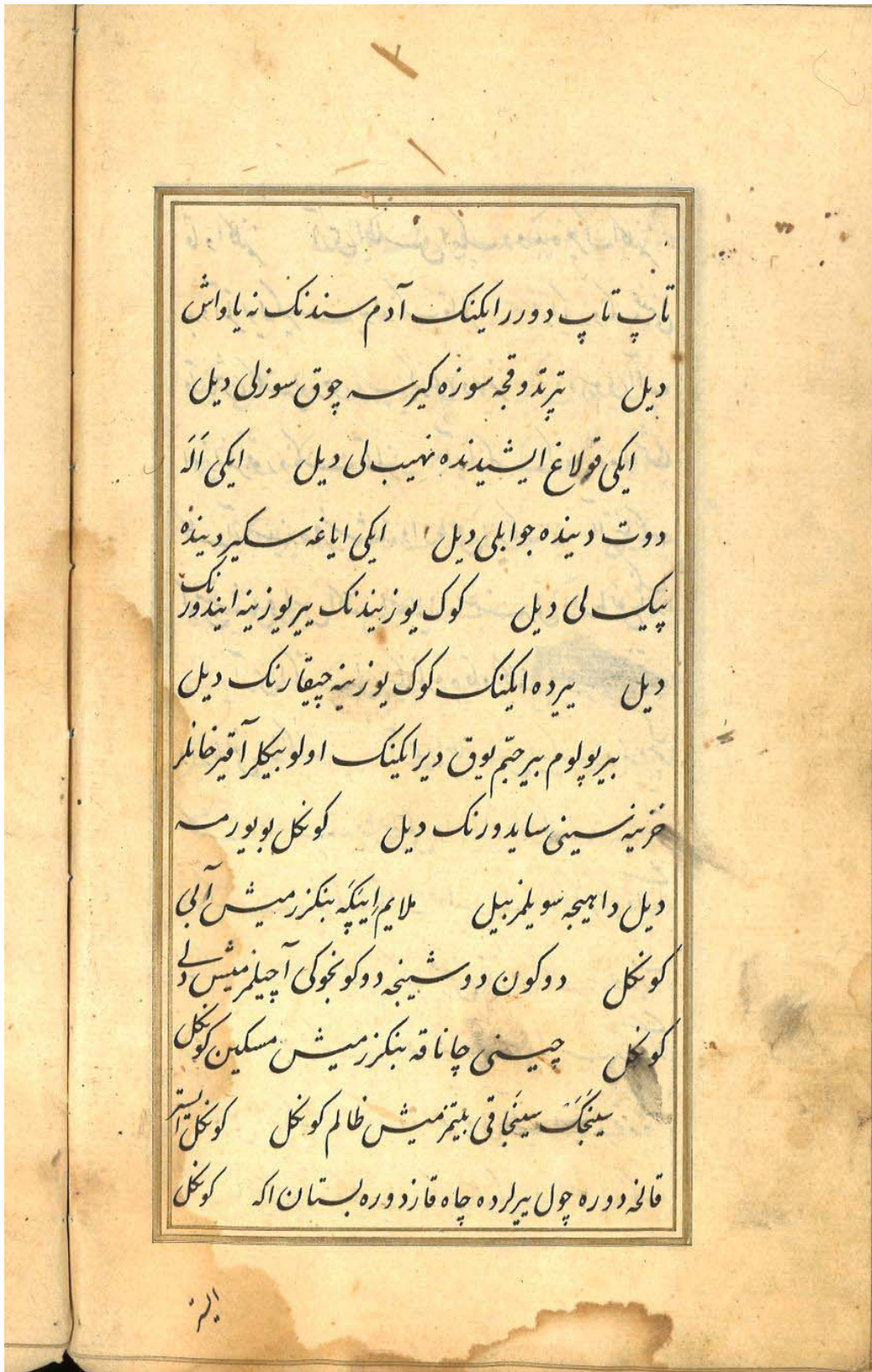

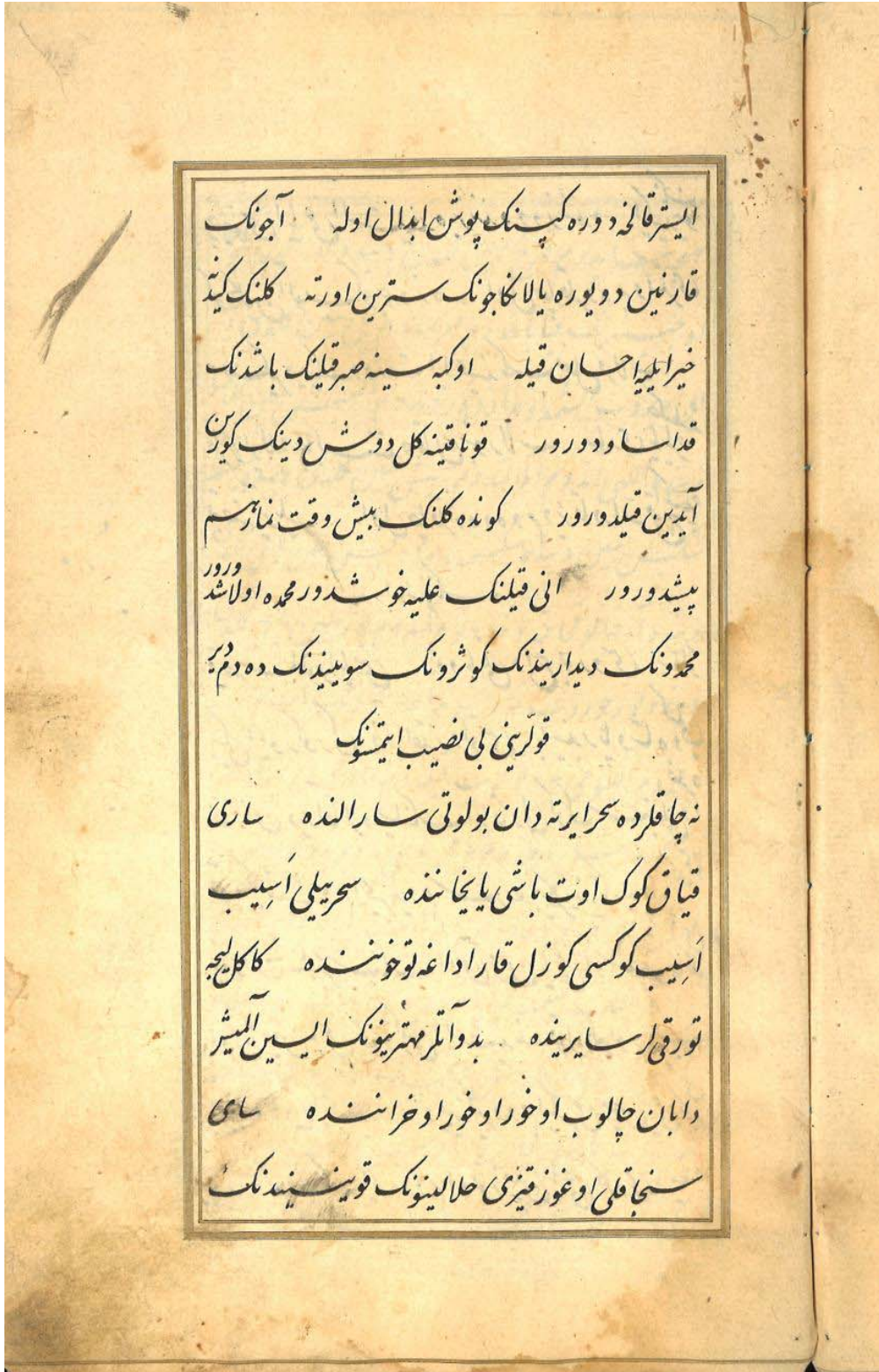
یاش مایشادوم کون اورتہ المینک ایکنینونک آرایینجه
کون کورمدوم میدی قوین اولوریدی کونده منوم شیلانوه
باغراوکیک درینجات میدوم ایکی قاپولی کاروانسرا
بوجھانی پیرایو کوردوم من دده تور تود بو قاپین کیرنده اول
قاپودنک چنچار کوردوم

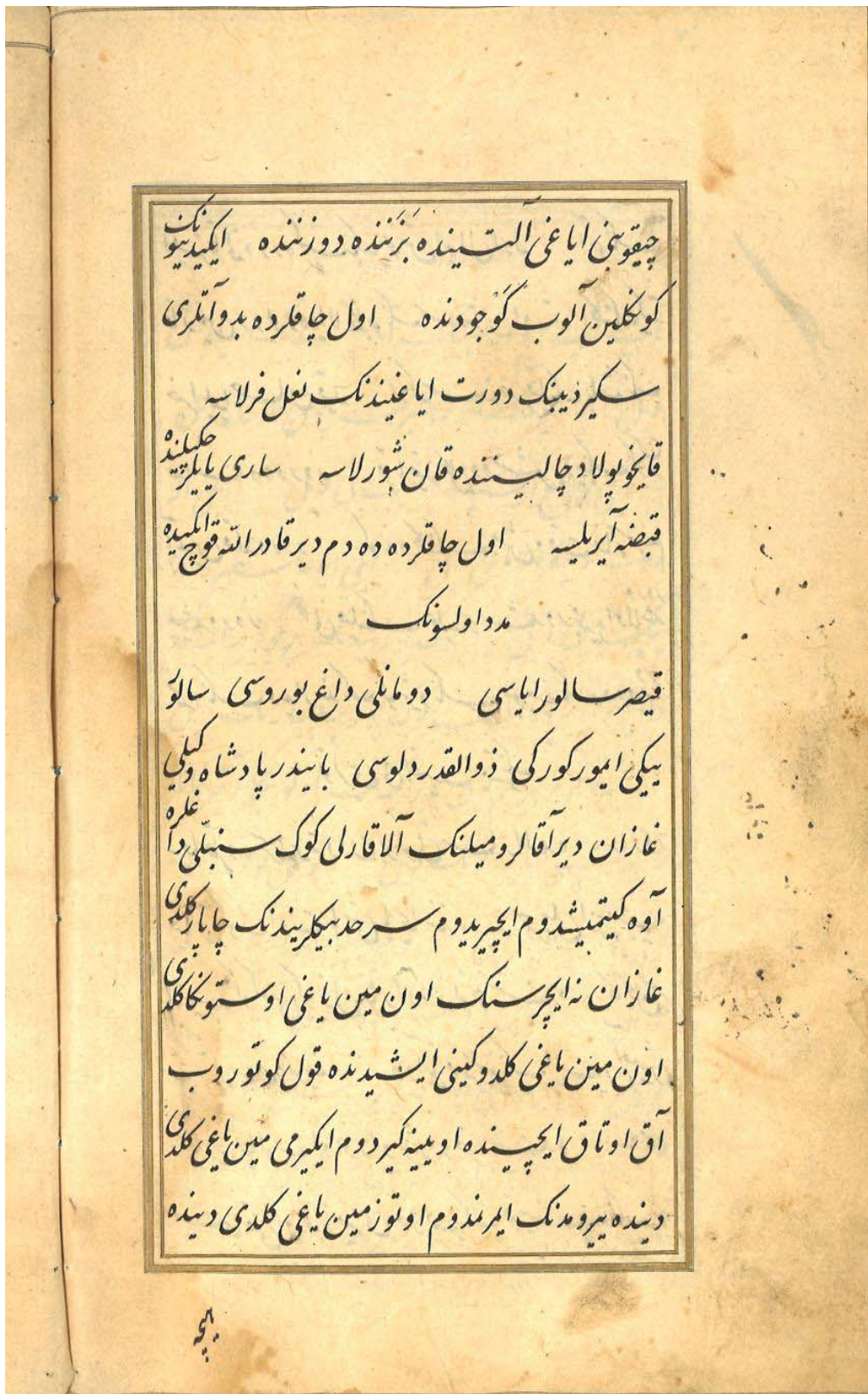
سرب یوکوردور سالار آتلاز قاناتی میندیلر چایه بیلر
بیر مخت اول آتلی ساداش کونی بیتینجه مینسه سیک
چار کور کورتور قار پولاد دقلیلر آرزوسنی انی چالد
بیلر نیوره بیلر مختونک الینده قلیچدنک ایسه مرد ایکیدونک
الینده بیر آقاج سیک اوتی بیتن قار اداعلر نیلیسه
سیک آت ییمینک آجی اولر قار ایردنک اوزرینده
بیتینجه بیتیمه سیک آدم ایچنر بولانوق ساسی سودا مالیند
کلیمه سیک بره مسکین خیر کور مرکزور لیک ناکس مالیز

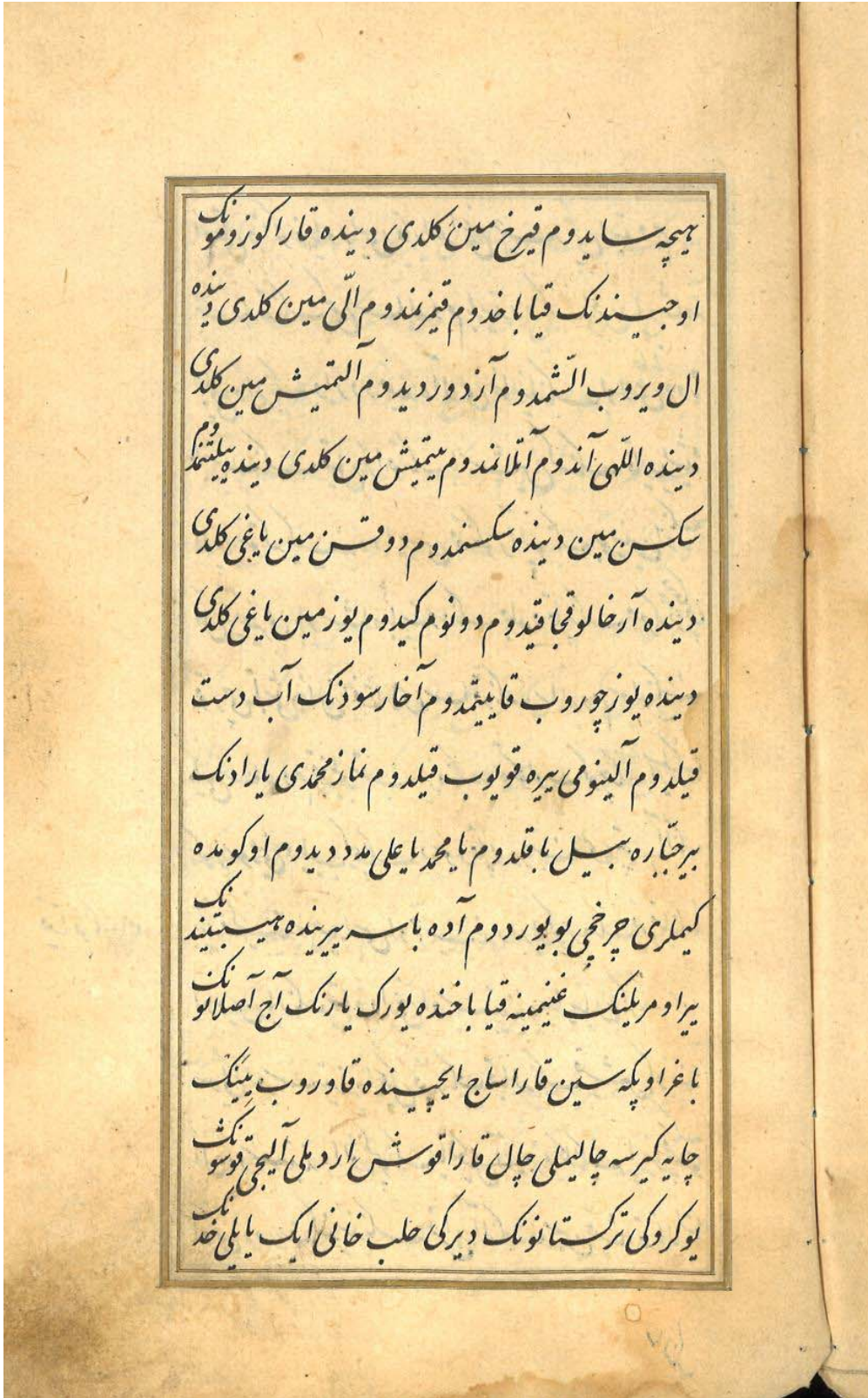

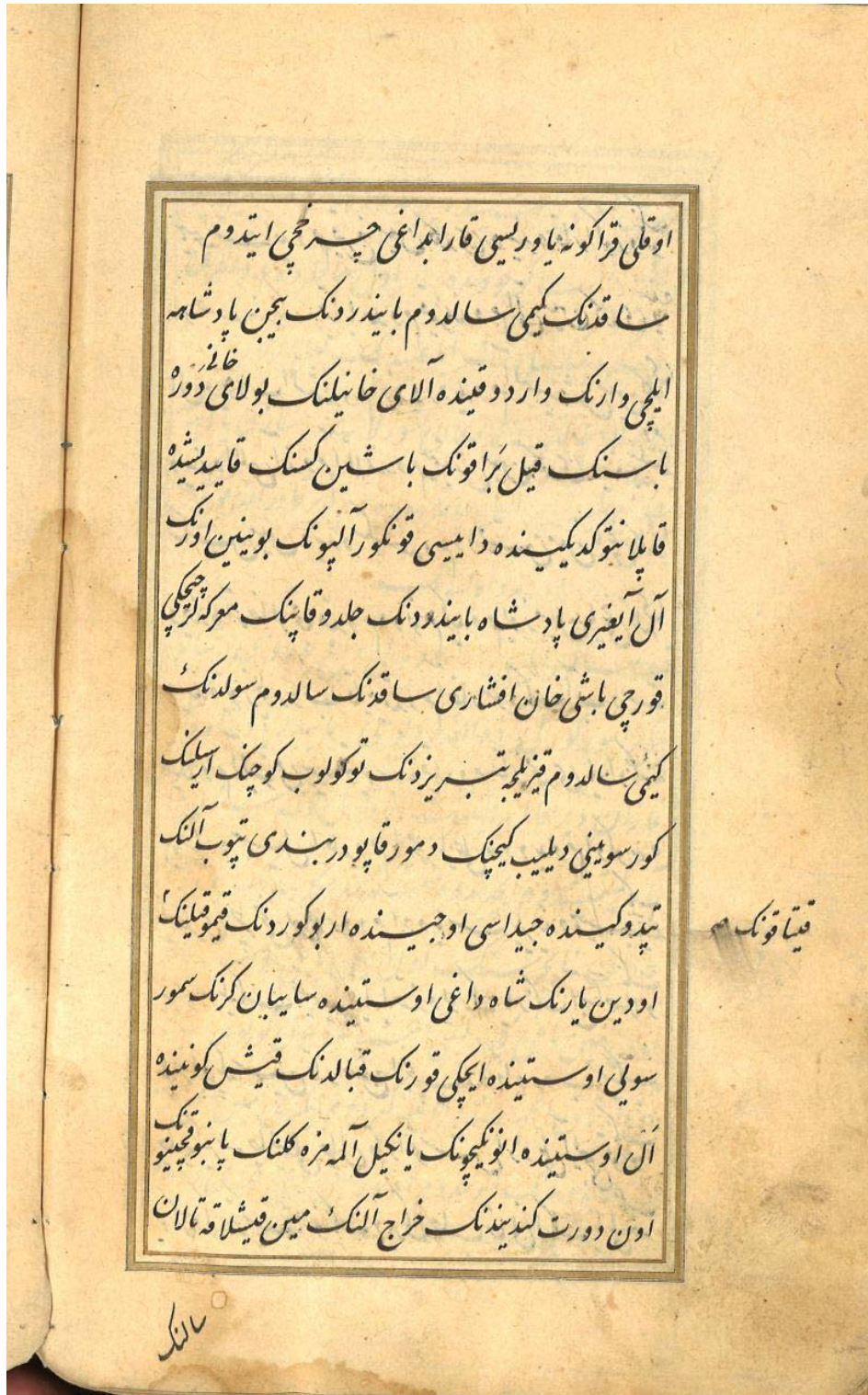

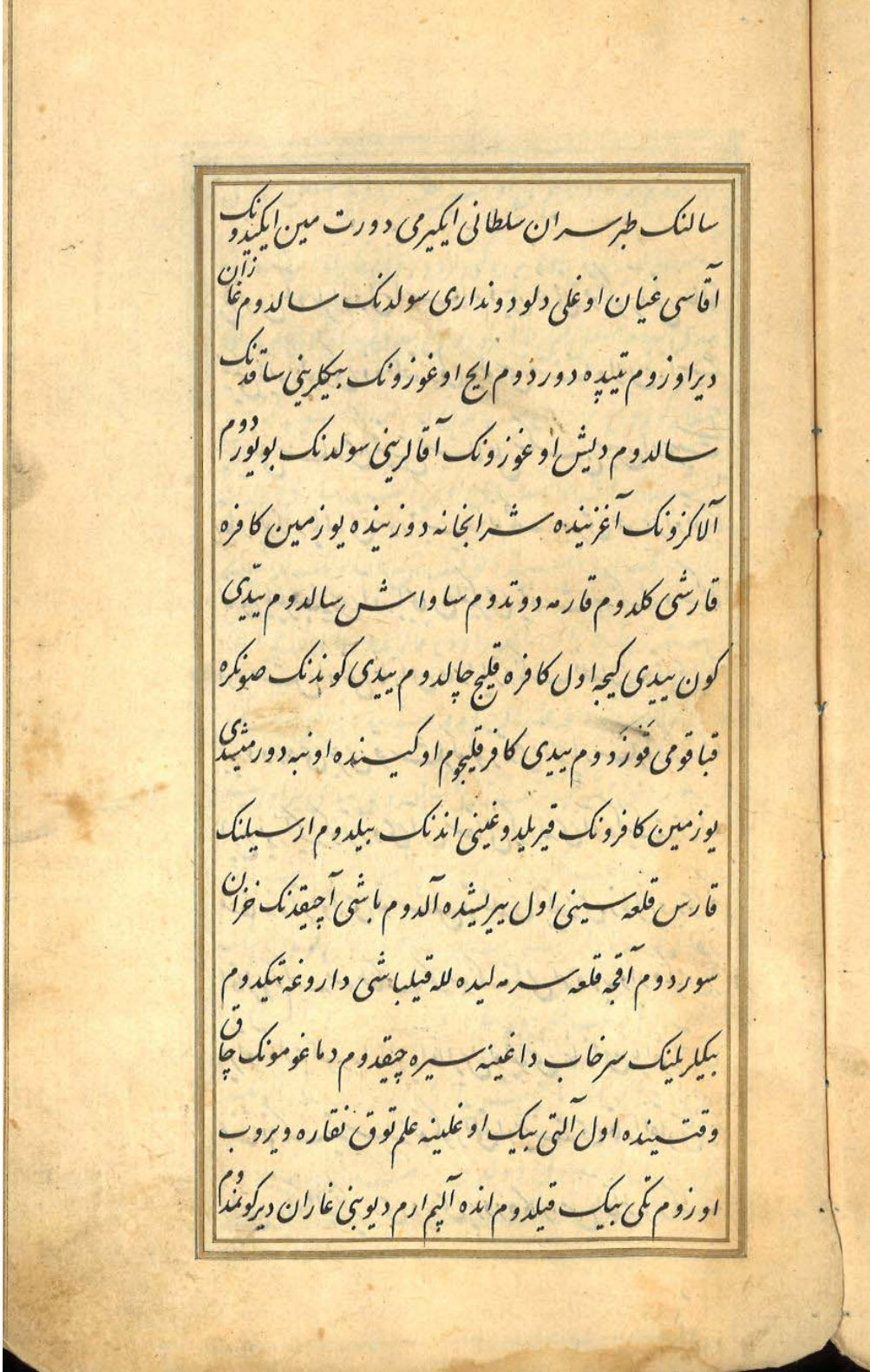

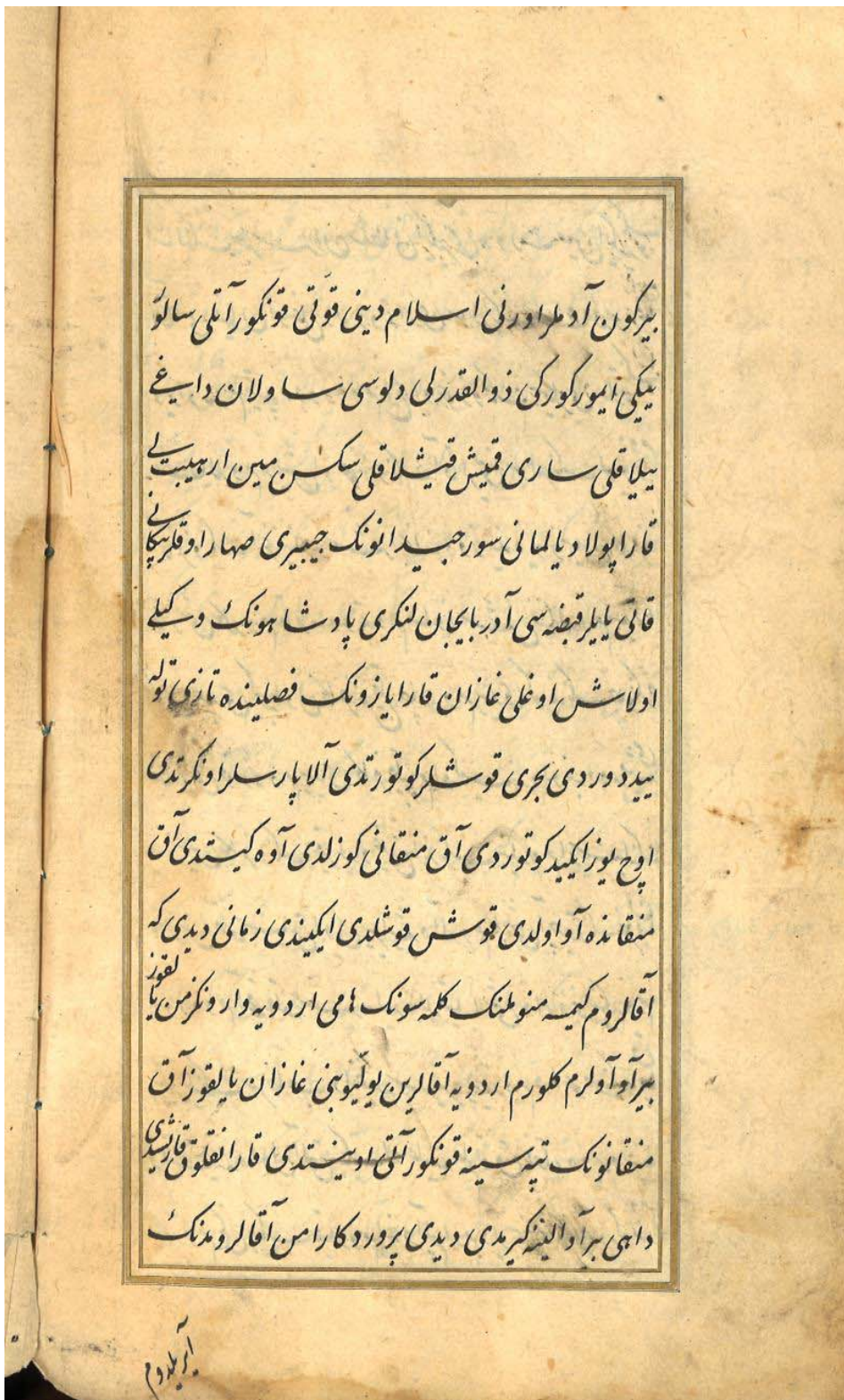

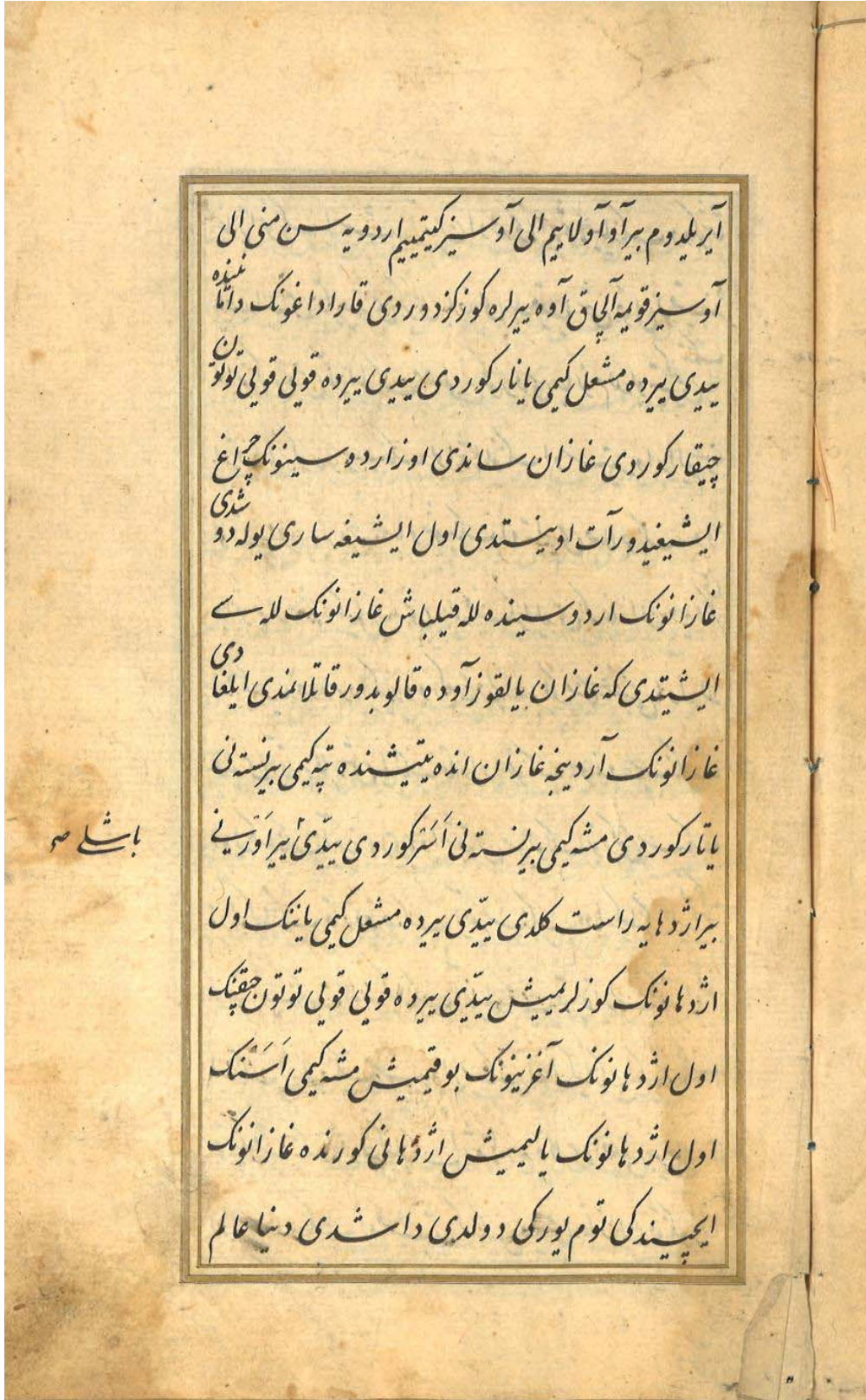

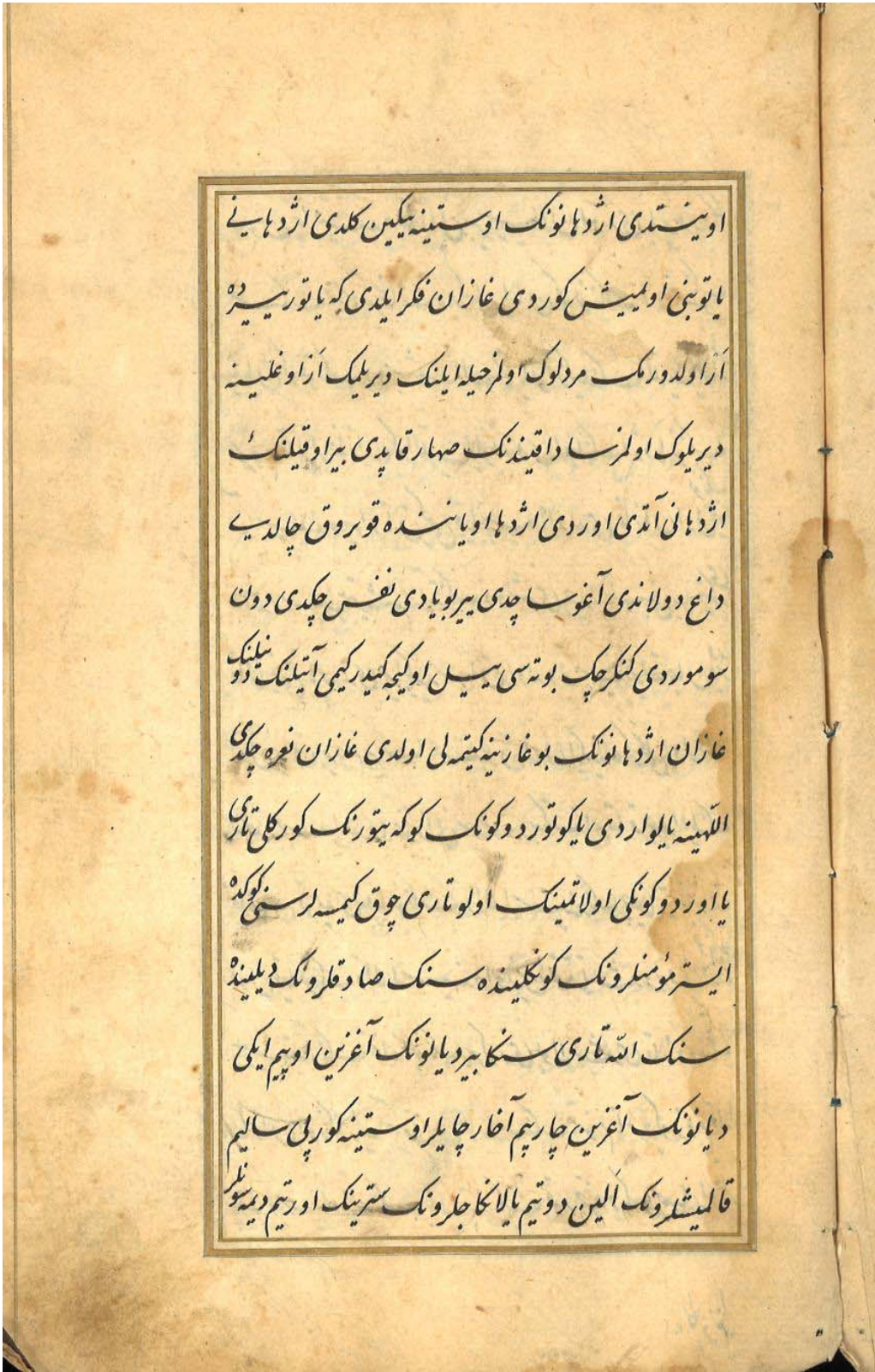

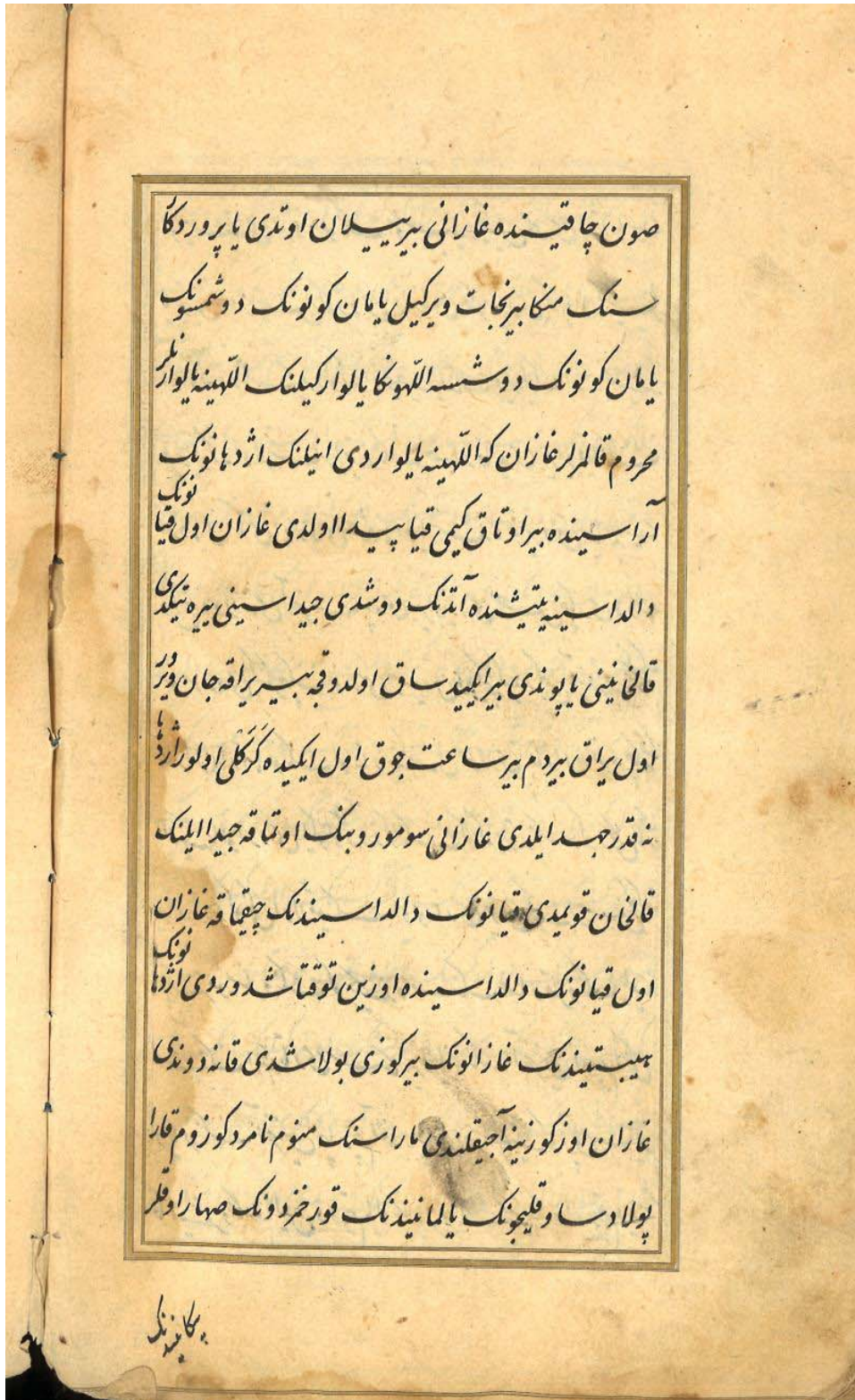

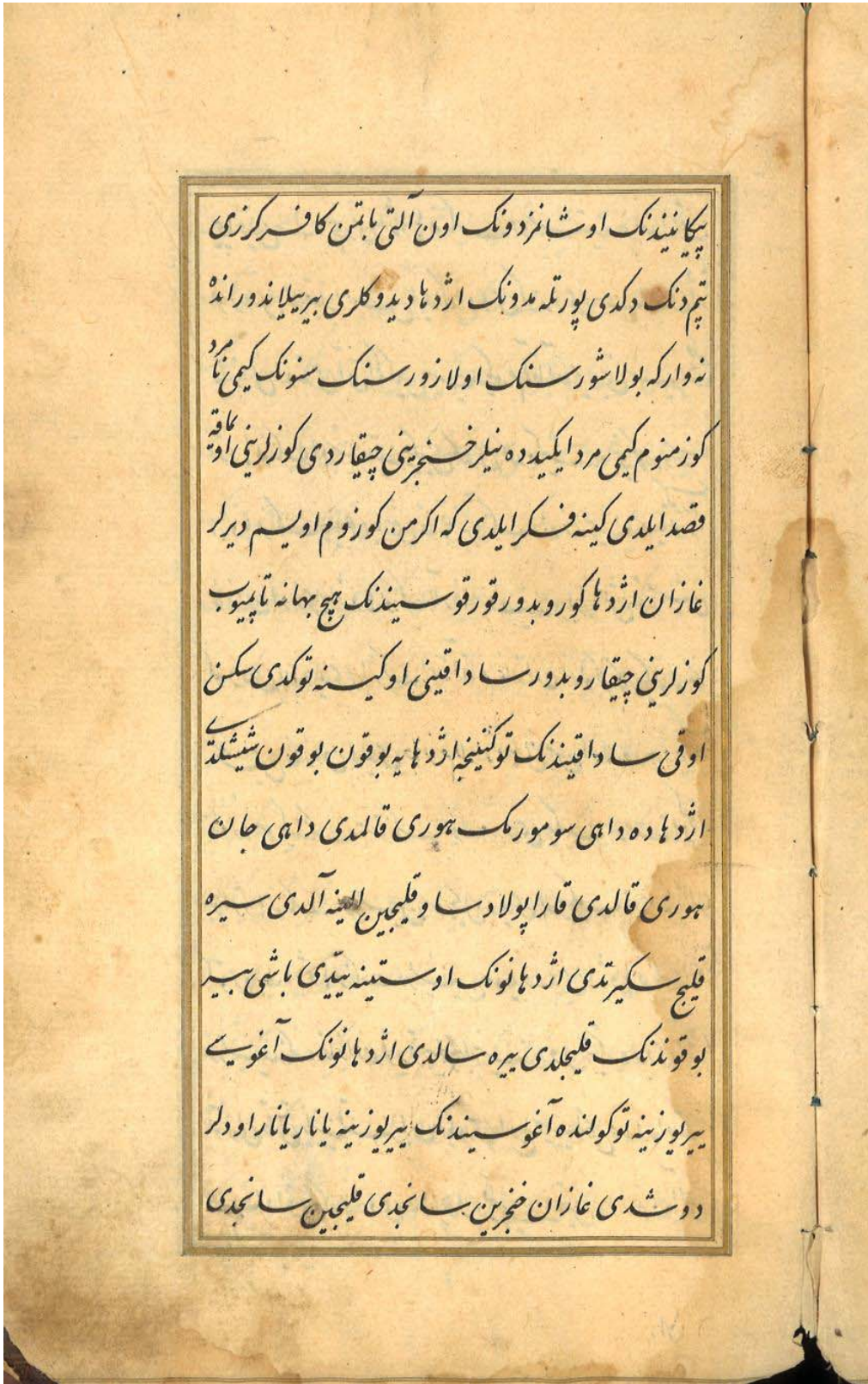

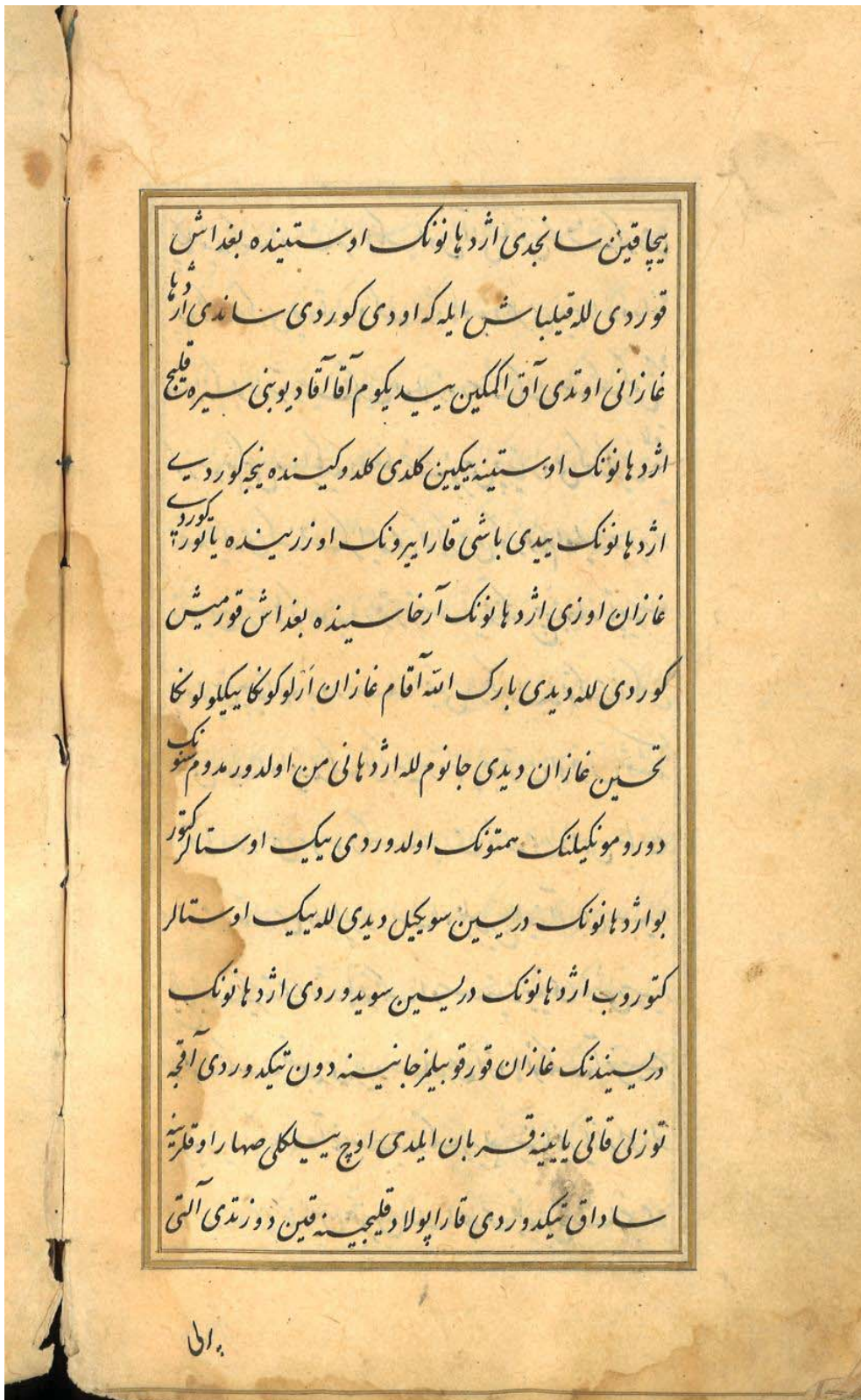

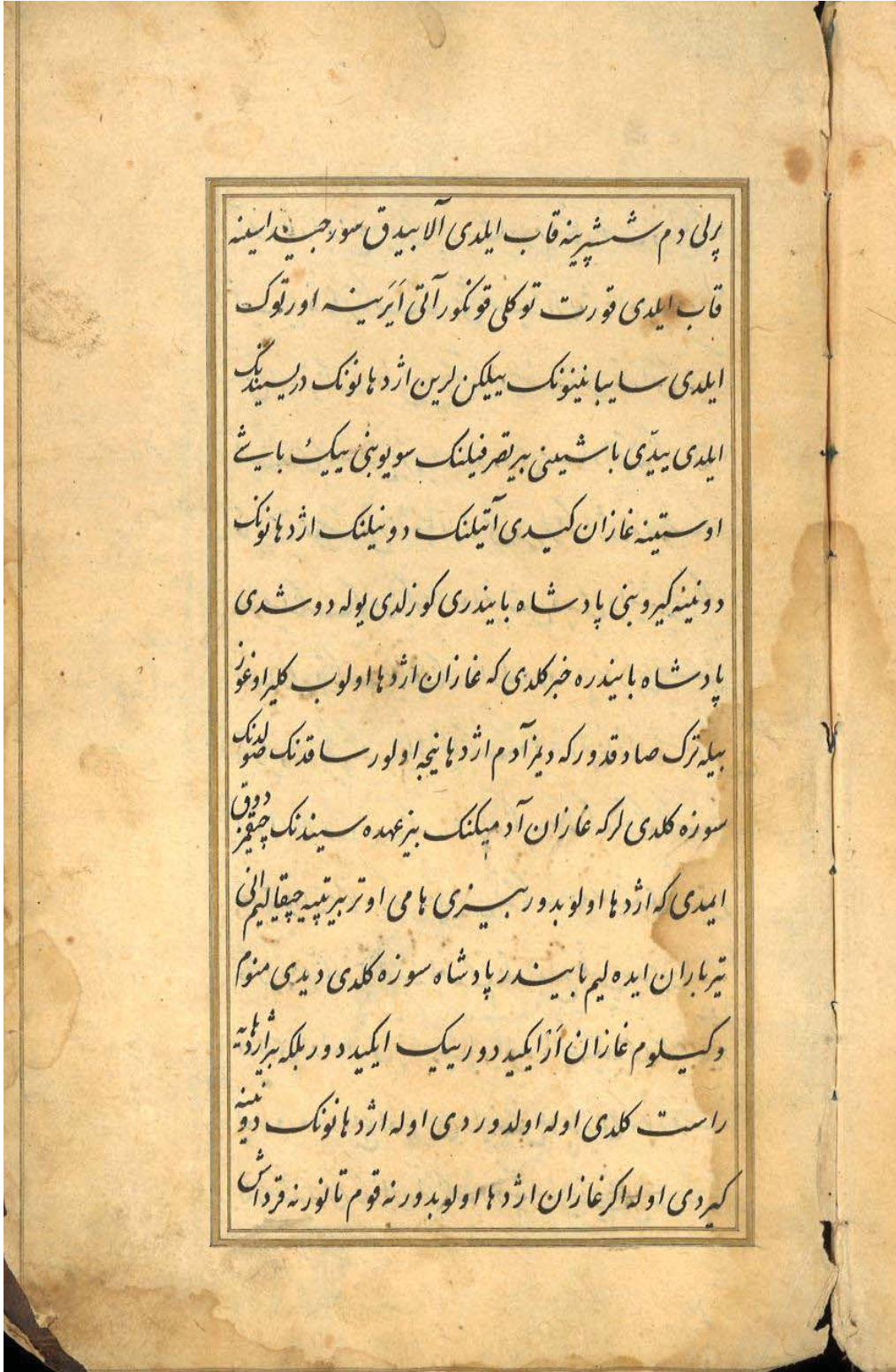

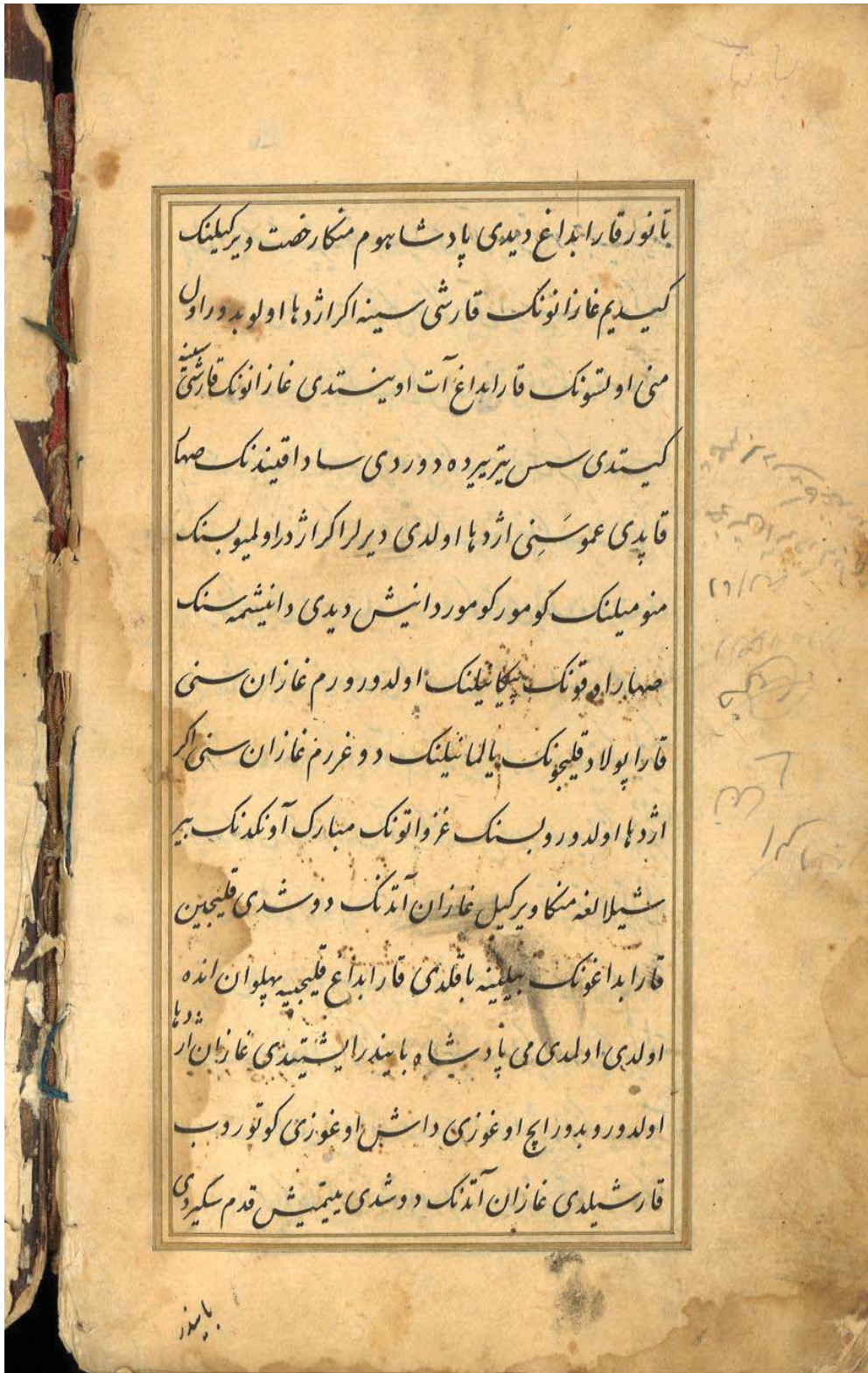

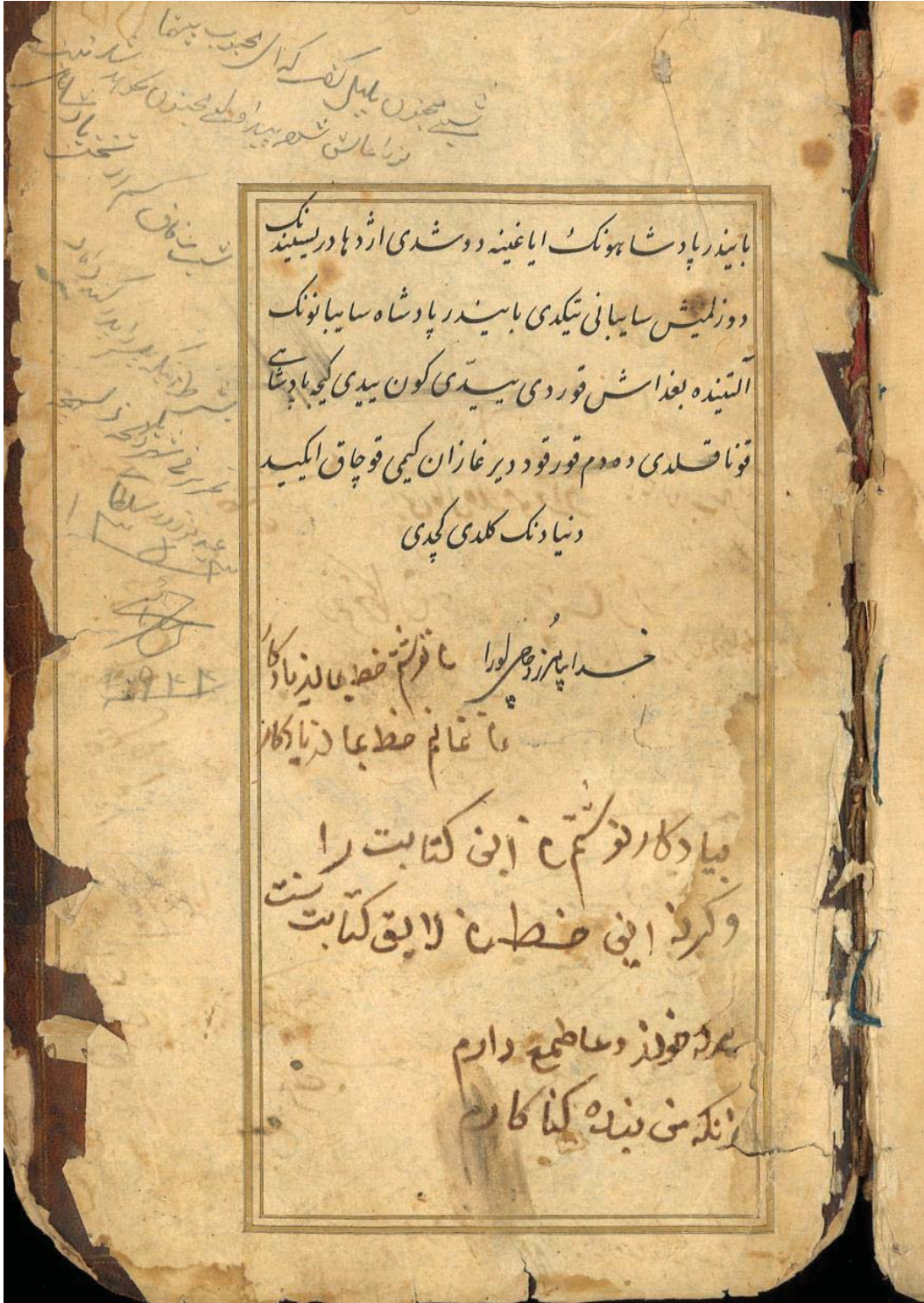

DKK Günbet 31a

Kısaltmalar

a.g.e.	= adı geçen eser
a.g.m.	= adı geçen makale
ADDA	= Azerbaycan Dilinin Dialektoloji Atlası, bkz. İSLAMOV (1990)
ADL	= Azerbaycan Dilinin Dialektoloji Lüğeti, II Cilt, bkz. ŞİRELİYEV (1999, 2003)
ağ.	= ağız
ADİL	= Azerbaycan Dilinin İzahlı Lüğeti, bkz. ORUCOV (2006)
AzTü.	= Azerbaycan Türkçesi
Bkz.	= Bakınız.
DTü.	= Doğu Türkçesi
çev.	= çeviri
DehS	= Ferheng-i Dehjudā XVI Cilt, Tahran.
DS	= Derleme Sözlüğü
DTü.	= Doğu Türkçesi
ED	= bkz. CLAUSON (1972)
ETü.	= Eski Türkçe
Fa.	= Farsça
KıpTü.	= Kıpçak Türkçesi
KökTü.	= Kök Türkçe
KrgS	= Kırız Sözlüğü, II Cilt, bkz. YUDAHİN (1998)
KrgTü.	= Kırız Türkçesi
Krş.	= Karşılaştırmamız.
KşkS	= bkz. MERDĀNĪ RAHĪMĪ (2007)
Lessing	= bkz. LESSING (1960)
Moğ.	= Moğolca
Seng.	= Senglāh, bkz. CLAUSON (1960)
TDK	= Türk Dil Kurumu
TDDS	= Türkmen Dilinin Düşündürişli Sözlüğü
TMEN	= bkz. DOERFER (1963-65)
Trkm.	= Türkmen Türkçesi
TTü.	= Türkiye Türkçesi
Tüs	= Türkçe Sözlük (2005) 10. baskı, TDK Yayınları, Ankara.
Uyg.	= Uygur Türkçesi
WEWT	= bkz. RĀSĀNEN (1969)
YTS	= Yeni Tarama Sözlüğü, bkz. DİLÇİN (2009)
Yzm.	= Yazmada

Kaynaklar

- AGALY D. (1999) *Türkmen Dilinin Grammatikasy, Morfologiya*. Aşgabat: Ruh yayınları.
- AKALIN M. (1998) *Tarihi Türk Şiveleri*. Ankara: Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü yayınları: 161, 3. Baskı.
- AKSAN D. (2006) *Türkçenin Sözvarlığı*. Ankara: Engin Yayınevi.
- AKSAN D. (2007) *Her Yönüyle Dil, Ana Çizgileriyle Dilbilim*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- AKSAN D. (2009) *Anlambilim, Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi*. Ankara: Engin Yayınevi.
- ALTAYLI S. (2005) *Azerbaycan Türkçesi Deyimler Sözlüğü*. Ankara: Prestij Matbaası.

- AMĪD H. (2004) *Farhang-e Fārsi*. Tahran: Amirkabir Yayınları.
- ARAT R. R. (1974) *Kutadgu Bilig, II-Çeviri*. Ankara: Türk Dili Kurumu Yayınları.
- ARAT R. R. (1979) *Kutadgu Bilig, I-Metin*. Ankara: Türk Dili Kurumu Yayınları.
- ARAT R. R. (1979) *Kutadgu Bilig, III-İndeks*. Ankara: Türk Dili Kurumu Yayınları.
- ARAT, R. R. (2007) *Eski Türk Şiiri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- ÂŞIF M. H. (1969/1348 h.) *Rüstemu't-Tevârih*. (Hazırlayan: M. Muşiri), Tahran.
- Azərbaycanca-Rusca*. (2006) IV Cilt, Bakı: Şərq-Qərb Yayınları.
- BANGUOĞLU T. (2007) *Türkçenin Grameri*. Ankara: Türk Dili Kurumu Yayınları.
- BARUTCU ÖZÖNDER F. S. (1996) *Muḥākemetü'l-Luġateyn*, 'Ali Şir Nevâyî. Ankara: Türk Dili Kurumu Yayınları.
- BARUTCU ÖZÖNDER F. S. (2002) İran ve Türkler. *KÖK Araştırmalar*, Cilt IV, Sayı 2, Güz 2002, 101-122.
- CAFEROĞLU A. (1971) Türkçemizdeki -ğıl ve -gil Emir Eki. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, 338, 1-10, Ankara: Türk Dili Kurumu Yayınları.
- CAFEROĞLU A. (1984) *Türk Dili Tarihi I-II*. İstanbul: Enderun Kitabevi.
- CANPOLAT M. (1992) Eski Anadolu Türkçesindeki Belirtme Durumu Ekinin Kökeni Üzerine. *A. Ü. Türkoloji Dergisi*, Cilt X, Sayı 1, 9-11.
- CLAUSON G. (1960) *Sanglax, A Persian Guide to the Turkish Language by Muḥammad Mahdī Xān*. New Series, London.
- CLAUSON G. (1972) *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish*. Oxford: Clarendon Press.
- DANKOFF R. & KELLY J. (1982) *Maḥmūd al-Kāşġarī, Compendium of the Turkic (Dīwān Luġāt at-Turk) I*. Sources of Oriental Languages and Literatures 7, Cambridge: Harvard University Printing Office.
- DANKOFF R. & KELLY J. (1984) *Maḥmūd al-Kāşġarī, Compendium of the Turkic (Dīwān Luġāt at-Turk) II*. Sources of Oriental Languages and Literatures 7, Cambridge: Harvard University Printing Office.
- DANKOFF R. & KELLY J. (1985) *Maḥmūd al-Kāşġarī, Compendium of the Turkic (Dīwān Luġāt at-Turk) III*. Sources of Oriental Languages and Literatures 7, Cambridge: Harvard University Printing Office.
- DEHKHODĀ A. A. (1993-1994) *Loghat-nāmeḥ*. (Hazırlayan: M. MO'İN, S. S. SHAHĪDĪ), Tahran: Tahran Üniversitesi.
- Derleme sözlüğü* (1993) XII cilt, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- DEVELLİOĞLU F. (2008) *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Luġat*. Ankara: Aydın Kitabevi yayınları.
- DİLÇİN C. (2009) *Yeni Tarama Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- DOERFER G. (1963-75) *Türkische und mongolische Elemente im Neupersischen*, I-IV Cilt, Wiesbaden.
- ECKMANN J. (1998) Çaġatayca. *Tarihî Türk Şiveleri*, (Çeviren: M. AKALIN), Seri IV, Sayı A.43, 211-245, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü yayınları: 161.
- ECKMANN J. (2005) *Çaġatayca El Kitabı*. (Çeviren: G. KARAAġAÇ), Ankara: Akçaġ Yayınları.
- ERDAL M. (1991) *Old Turkic Word Formation: A Functional Approach to the Lexicon*. Vol. I-II, Wiesbaden: Otto Harrassowitz.
- ERDAL M. (2004) *A Grammar of Old Turkic*. Leiden & Boston: Brill.
- ERDAL M. (2004) Ana Oġuzca ve Selçuklu Oġuzcası. *5. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu, Oġuzlar: Dilleri, Tarihleri ve Kültürleri*, 369-375, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.
- EREN H. (1999) *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*. Ankara: Bizim Büro Basım Evi.
- ERGİN M. (1971) *Azeri Türkçesi*. İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi yayınları:1633.
- ERGİN M. (1974) *Türklerin Soy Kütüğü, Ebülġazi Bahadır Han, Şecere-i Terakime*, Tercüman 1001 Temel Eser Serisi No. 33, s. 97+94, İstanbul.
- ERGİN M. (2007) *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Yayınları.
- ERGİN M. (2018) *Dede Korkut Kitabı-I, Giriş-Metin*. Ankara: Türk Dili Kurumu Yayınları.
- ERGİN M. (2018) *Dede Korkut Kitabı-II, İndeks-Gramer-Tıpkıbasım*. Ankara: Türk Dili Kurumu

- Yayınları.
- GABAIN A. V. (1988) *Eski Türkçenin Grameri*. (Çeviren: M. AKALIN), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- GANDJEI T. (1991) Turkish in the Şafavid Court of İsfahân. *Turcica, Melanges offerts a' Irene Melikof*, (v 21-23) volume 23, s. 311-318.
- GÖKYAY O. Ş. (1973) *Dedem Korkudun Kitabı*. İstanbul: Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Kültür Yayınları.
- GÜLENSOY T. (2007) *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü I-II*, TDK yayınları, Ankara.
- HACIEMİNOĞLU N. (1971) *Türk Dilinde Edatlar*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- HAMZAYEV M. Y. (1962) *Türkmen Dilinin Sözlüğü*, Aşkabat.
- İSLAMOV M. İ. & AĞAYEV E. G. & BƏHBUDOV S. M. & EHMEDOV T. M. & MEMMEDOV N. H. & B. M. TAĞIYEV & Z. E. HASIYEV (1990) *Azərbaycan Dilinin Dialektoloji Ətlesı*. Bakı: Elm.
- KAFESOĞLU İ. (2010) *Türk Milli Kültürü*. İstanbul: Ötüken yayınları.
- KHALILY R. (2009) *Akâ'-i Evliyâ'-ı Seb'a, İnceleme-Metin-Dizin*. Marmara Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- KHAZE SHAHGOLİ N. (2010) *'Abdu'l-cemil bin Muhammed Rizâ' e'n-Naşiri e't-Ṭusi: Kitâb-ı Türki*. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- KORKMAZ Z. (2003) *Türkiye Türkçesi Grameri, Şekil Bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- KORKMAZ Z. (2005) *Türk Dili Üzerine Araştırmalar I*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- KORKMAZ Z. (2013) *Türkiye Türkçesinin Temeli Oğuz Türkçesinin Gelişimi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- LESSING F. D. (Ed.) (1960) *Mongolian-English Dictionary*. Berkley and Los Angeles.
- MANSUROĞLU M. (1998) Eski Osmanlıca. *Tarihî Türk Şiveleri*, (Çeviren: M. AKALIN), Seri: IV-Sayı: A.43, 247-276, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü yayınları: 161.
- MERDÂNİ RAHİMİ E. (2007) *Qaşqayı Sözlüğü*. Kum: Ansâri Yayınları.
- MO'İN M. (1992) *Farhang-e Mo'in*. Tahran: Amirkabir Yayınları.
- ORUCOV Ə. & ABDULLAYEV B. & RƏHİMİZADƏ N. (2006) *Azərbaycan Dilinin İzahlı Lügəti*. IV Cilt, Bakı: Şərç-Qərb Yayınları.
- RÄSÄNEN M. (1969) *Versuch Eines Etymologischen Wörterbuchs Der Türkischen Sprachen*. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- REŞİDÜ'D-DİN F. (2005) *Jâmi' al-Tavârikh*. (Hazırlayan: M. Rushan), Tahran: Mîrâs-ı Mektûb.
- SÜMER F. (1972) *Oğuzlar (Türkmenler), Tarihleri-Boy Teşkilatı- Destanları*, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi yayınları: 170.
- SÜMER F. (1999) *Safevî Devletinin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- ŞÇERBAK A. M. (1981) *Očerki po sravnitel'noj morfologii tjurkskix jazikov (Glagol)*. Leningard.
- ŞİRƏLİYEV M. (2008) *Azərbaycan Dialektologiyasının Əsasları*. Bakı: Şərç-Qərb Yayınları.
- ŞİRƏLİYEV M. Ş. & İSLAMOV M. İ. (1999) *Azərbaycan Dialektoloji Lügəti I*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ŞİRƏLİYEV M. Ş. & İSLAMOV M. İ. (2003) *Azərbaycan Dialektoloji Lügəti II*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- TEKİN T. (1995) *Türk Dillerinde Birincil Uzun Ünlüler*. Ankara: Simurg yayınları.
- TEKİN T. (2002) *Orhon Türkçesi Grameri*. Ankara: Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 9.
- TENİŞEV E. (1988) *Sravnitel'no-istoričeskaya grammatika tyurkskix jazikov, morfologiya*. Moskova.
- TEZCAN S. & BOESCHOTEN H. (2001) *Dede Korkut Oğuznameleri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- TEZCAN S. (2018) *Dede Korkut Oğuznameleri Üzerine Notlar*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- TİMURTAŞ F. K. (1994) *Eski Türkiye Türkçesi*. İstanbul: Enderun Kitabevi.
- TİMURTAŞ F. K. (2005) *Osmanlı Türkçesi Grameri*. İstanbul Üniversitesi yayınları, İstanbul.
- TOGAN Z. V. (1981) *Umumî Türk Tarihine Giriş*. İstanbul: İstanbul Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- TOGAN Z. V. (1982) *Oğuz Destanı, Reşideddin Oğuznâmesi, Tercüme ve Tahlili*. İstanbul: Enderun Yayınları.

- Türkçe Sözlük*. (1998) Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
Türkmen Dilinin Düşündürüşü Sözlüğü, I-II. (2016) Aşgabat.
XIII. Yüzyıldan Beri Türkiye Türkçesiyle Yazılmış Kitaplardan Toplanan Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü (1965-77) VIII Cilt, (Hazırlayan: Ö. A. AKSOY, D. DİLÇİN) Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
YAGHOOBİ V. (2011) *Bir Kaşkay Türk Şiiri Antolojisi: Kaşkâ'i Şi'ri yâ Âşâr-i Şu'arâ-yi Kaşkâ'i*. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
YUDAHİN K. K. (1998) *Kırgız Sözlüğü II Cilt*, (Çeviren: A. TAYMAS) Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
YÜCEL Ü. (1999) *Türk Okçuluğu*. Ankara: AYK Atatürk Kültür Merkezi Yayını: 182.

Çevrimiçi kaynaklar:

- <http://sozluk.gov.tr/> (Son erişim tarihi: 3.06.2019)
<http://lugatim.com/> (Son erişim tarihi: 3.06.2019)
<https://obastan.com/az> (Son erişim tarihi: 3.06.2019)
<http://enedilim.com/> (Son erişim tarihi: 3.06.2019)
<https://www.parsi.wiki/> (Son erişim tarihi: 3.06.2019)
<https://www.vajehyab.com/> (Son erişim tarihi: 3.06.2019)
<https://islamansiklopedisi.org.tr/> (Son erişim tarihi: 3.06.2019)
<http://drdieji.blogfa.com/post/113>. (Son erişim tarihi: 3.06.2019)

Yazar Bilgisi

Nasser Khaze Shahgoli <https://orcid.org/0000-0003-2311-1283>

Dr. Öğrencisi Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı Sıhiyye Ankara – TÜRKİYE.

e-posta: nasirsahgolu@hotmail.com

Valiollah Yaghoobi <https://orcid.org/0000-0002-8898-1725>

Dr. Öğrencisi Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı Sıhiyye Ankara – TÜRKİYE.

e-posta: veliyakubi@hotmail.com

Shahrouz Aghatabai <https://orcid.org/0000-0002-6867-674X>

Dr. Öğrencisi Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı Sıhiyye Ankara – TÜRKİYE.

e-posta: 0atabay0@gmail.com

Sara Behzad <https://orcid.org/0000-0002-4805-760X>

Dr. Ankara – TÜRKİYE.

e-posta: sarabehzad24@gmail.com

Yazı bilgisi:

Alındığı tarih: 3 Mayıs 2019

Yayına kabul edildiği tarih: 4 Haziran 2019

E-yayın tarihi: 30 Haziran 2019

Çıktı sayfa sayısı: 233

Kaynak sayısı: 51